

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Aug. 267 -

Vander Meulen

WILLEM DEN KOPPIGEN,
INGEDRONGEN
KONING DER NEDERLANDEN.

**Voldaen hebbende aen de wet over de drukpers , heb
ik den eygendom van dit werk aen my gehouden.**

J. B. VAN DER MEULEN.

WILLEM DEN KOPPIGEN,
INGEDROGEN
KONING DER NEDERLANDEN,

AENLEIDING GEVENDE TOT DEN
OPSTAND DER BELGEN IN 1830;
MET EEN OMSTANDIG
VERHAEL VAN DE VIER ROEMWEÊRDIGE DAGEN.
GROOTE VOÓRVALLEN EN GEVOLGEN.

DOOR
J. B. Van der Meulen.

... Forsan et hæc olim meminisse juvabit.
VIRGIL. 1. Æneid., v. 207.

EERSTE DEEL.

BRUSSEL.
UYT DE DRUKKERY VAN VANDERBORCHT ZON.
TE BEKOMEN BY DE VOÓRNAEMSTE BOEKVERKOOPERS.

1833

INLEYDING.

De Hollanders waeren , in oude tyden , een godsdienstig en dapper volk , hooggeagt in alle landen der wereld ; de schoone gothieke kerken , die men in Holland nog ziet , zyn gedenkteekens van den luyster waarmede den katholyken godsdienst daer eertyds is geoeffend geweest ; de historie heeft de roemrugtige daeden aengeteekend waerdoór zy meermaels uytgemund hebben : maer tot wat eenen staet van vernedering zyn zy allengskens niet gebragt , sedert dat zy , doór eenen wederspannigen prins van Oranje opgestoókt zynde , den waeren godsdienst van hunne voórvaders verlaeten hebben ! Eene menigte van dolingen kwam hun dan overvallen : de zeden wierden bedorven ; den godsdienst wierd in geestdryvery verkeerd , en de dapperheyd in vreedheyd. Wat al vervolgingen zyn daeruyt niet ontstaen tegen de genen der Hollanders die getrouw gebleven zyn aen den alleen waeren godsdienst van hunne voórouders ! wat al moorderyen en heyligschendingen bedreven , zoo in Holland als in Belgien , onder de bescherming van den op-roerigen prins van Oranje ! Ja , het zyn de prinsen van die eerzugtige familie , die niet alleen Holland in den afval , in den opstand en in eenen afgrond van rampen gedompeld hebben , maer die nog doór hunne listen en

bedrog te wege gebragt hebben dat verscheyde staeten van Europa te vuer en te zweêrd zyn verwoest geweest.

Eenen snellen oogslag op de historie zal den lezer volkomentlyk overtuygen dat de prinsen van Oranje, sedert dat zy het stadhouderschap van Holland bekomen hebben, nooyt gewéest zyn dan *onbeschaemde bedriegers, eerzuchtige dwingelanden, en geveynsde beschermers van het gemeyn volk*, het welk zy op alle tyden gestreeld en meermaels tot oproer verwekt hebben, om hunnen *despotismus* te handhaeven, en tot de souveryniteyt der Vereenigde Provinciën te geraeken.

My dunkt dat het niet ontydig is de verfoeyelyke daeden van die familie te herinneren, om den indruk wech-teneemen die laege pluymstrykers, met den lof van Oranje in Belgien uyt-te-galmen, zouden kunnen gedaen hebben op regtzinnige herten, of die zy nog zouden kunnen doen met den wechgejaegden Willem aen-te-prediken, in de misdaedige hoóp van de rust van het vaderland te stoorren. Den boozen aerd van die familie aen myne landgenoten, die de historie van ons vaderland niet gelezen hebben, te leeren kennen, om hun het mistrouwen in-te-boezemen tegen het geén eenige oranjegasten hun nog zoeken wys-te-maeken, daer is het oogwit dat ik my voórgesteld heb; ik hoóp dat ik het zal bereyken, en dat mynen arbeyd aen de waere Belgen zal aengenaem zyn.

Al wat ik, in zaeken van geloof en zeden, ter goeder trouw geschreven heb en nog zal schryven, onderwerp ik aen het oórdeel van myne geestelyke overheyd, bereyd zynde allen misslag publiekelyk en zonder uytstel te wederroepen.

DE STADHOUDERS

VAN HOLLAND.

*Willem van Nassau, prins van Oranje, genaemd DEN
ZWYGER, eersten stadhouder van Holland.*

Willem den I^{en}, die zoo bloedigen rol in Holland en Belgien gespeeld heeft, wierd in het jaar 1533, op het kasteel van Dillenberg in Westphalien, geboren; zynen vader was den graef van Nassau, en zyne moeder de dogter van Bothon, graef van Stolberg. Hy was elf jaeren oud, wanneer hy doór het toedoen van Karel den V^{en}, in wiens hof hy opgevoed wierd, erfgenaem is geworden van zynen kozyn Renatus, prins van Oranje, die zonder kinderen na-te-laeten gestorven was. Den zelven keyzer maekte hem, nog maer 22 jaeren oud zynde, opperveldheer van zyne legers. Nogtans verscheyde aenzienlyke personen vermaenden den keyser *van niet te veel betrouwen te hebben in den jongen prins die, zegden zy, onder den mantel van deugdzaamheyd het bedrog en arglistigheyd scheén te bedekken*; zy voegden er by *dat hy wel zou toezien van in zynen schoot niet op-te-voeden eenen vos die daerna zyne kiekens zou verscheuren en opeten*: maer hy geloofde dit niet (1). Keyzer Karel zyne

(1) *Nederlandsche oorloghe, in 't latyn beschreven door den eerro. P. Fumianus Strada; tweede druk. Antwerpen, 1646; 1ste deel, bladz. 122.* — Het is deze uytgaef die ik hier volg.

kroon, den 25 oktober 1555, afgestaen hebbende, is zynen zoón Philippus den II^{en} koning van Spanjen en souvereyn der Nederlanden geworden. Dezen vorst aenzag Willem als den eersten van zyn hof, en vervulde hem met nieuwe weldaeden. Hy maekte hem gouverneur of stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht. Maer ondankbaere menschen zyn gelyk aen ongezonde lichaemen : hoe meer men hun voed en spyst, hoe meer men hun bederft. Zoo ging het ook met den ondankbaeren Willem : hoe meer hy in weêrdigheyd verheven wierd, hoe meer hy bedorven wierd; het stond hem niet aen te gehoorzaemen, hy wilde zelf heerschen. Hy begon dan in het heymelyk te werken om het gezag van den koning te verminderen, en om de party der ketters op-te-stoken : nogtans hy geveynsde in de tegenwoórdigheyd van den koning katholyk te zyn, terwyl hy in zyn hert lutheraen was; of, om beter te zeggen, hy had geene andere religie dan de gene die hy belang had te volgen. Hy begunstigde alle de nieuwe sekten zonder eene aen-te-nemen; en indien hy eyndelyk scheén te zyn voór de calvinistery, het was om dat haere dolingen het meest tegenstrydig waeren aen de leering der roomsche kerk, waervan den koning de verdediging genomen had (1).

Willem, weduwnaer geworden zynde van zyne eerste vrouw, Anna van Eghmont, zocht te trouwen met eene andere Anna, dogter van Mauritius, hertog van Saxen. Margareta, gouvernante der Nederlanden, wilde aen dit houwelyk niet toestemmen, om dat Anna lutersch was : maer den schynheyiligen Willem beloófde dat de jonge prinsesse *met hem niet anders dan opregt katholyk zou leven; dat hy geene zaak meerder ter herte had dan zyner ziele zaligheyd, zyne eygene eer, en den dienst van den ko-*

(1) *Dictionnaire historique*, etc., par l'abbé de Feller.

ning⁽¹⁾. Hy beloofde dit dikwils en zoo sterk, zegt Strada, dat de goede gouvernante aen het houwelyk toestemde, en de prinsesse Anna met een kostelyk juweel vereerde; maer den ondankbaeren prins van Oranje, in het jaer 1561 getrouwd zynde, heeft zyne belofte aen Margareta gehouden, even eens gelyk zyne huysvrouw de getrouwigheyd van het houwelyk aen hem gehouden heeft⁽²⁾. Nogtans hy deed zynen zoón Mauritius, die in 1565 geboren wierd, doopen volgens de ceremonien der roomsche kerk; maer hy gaf aen het kind twee luthersche peters, willende alzo, zegt Strada, bladz. 247, het H. Sacrament des doopsels verdeelen tusschen de katholyken en de ketters, om zich zoo by deze als by de andere te houden, terwyl en zoolang als de kans van de twee zyden onzeker en twyfelagtig was.

Maer de ketters, in het heymelyk doór Willem begunstigd zynde, begonnen het volgende jaer, 1566, zich opentlyk te vertoonen: immers de calvinisten van Frankryk, de lutheraenen van Saxen, de herdoopers van Westphalien en een zeker gespuys van Geneven vielen op de Nederlanden gelyk de raeven op hunne prooy. De woórdendieners of predikanten van deze sekten, « dat valsch gespuys van meyneedige menschen, die voór de geheele wereld, als ook voór God almagtig, hunnen eed en trouw gebroken en afgegaen hadden; dat vuyl stinkende schuym en uytwerpsel van hoog Duytsland en Frankryk, overliepen het geheel land als raezende en ongebondene helsche geesten⁽³⁾. » Zy predikten eerst in het heymelyk, en welhaest in het openbaer; zy wisten, doór hun bedrog en leugentael, den geest van oproer, waarvan zy tegen God en den koning

(1) Strada, als voren, bladz. 144 en 145.

(2) Na met Anna 13 jaeren getrouwd geweest te hebben, heeft hy haer, van overspel overtuigd hebbende, naer Saxen teruggezonden, en hy is het volgende jaer, 1575, getrouwd met Charlotte, dogter van den hertog van Montpensier, alhoewel zyne wettige huysvrouw nog leefde.

(3) Strada, 1ste deel, bladz. 328 en 329.

bezeten waeren, mede-te-deelen aen hunne toehoorders, die doór hun boos leven alreeds tot den afval voorbereyd waeren. Nogtans die predikanten van een nieuw evangelie, waervan den duyvel den uytvinder was, waeren oneenig en zelfs op malkanderen verbitterd, om dat den eenen meer toehoorders had dan den anderen; maer zy kwamen volkomenlyk overeen in allerleye leugens en smaedreden tegen den Paus en het H. Concilie van Trenten, dat hunne ketteryen gedoemd had, uyt-te-braeken, in den katholyken godsdienst op de goddeloosste wyze aen-te-randen, en in het volk tot wederspanningheyd tegen de geestelyke en wereldlyke overheyd op-te-hitsen.

Het vuer van oproer is dan te Antwerpen zoo geweldig ontsteken, dat het magistraet niet dierf bestaen deszelfs voortgang te beletten: het verzogt de gouvernante, dat zy den prins van Oranje (die te Brussel in het heymelyk bezig was met het wanorder op-te-stoken) tot hulp en bystand zou willen naer Antwerpen zenden, mits het volk hem vroeg en geen anderen begeërde. Den geveynsden, aen Margareta beloófd hebbende dat hy den oproer wel zou stillen, wierd naer Antwerpen gezonden, daer hy van zyne aenhangers in zegepraël ontfangen wierd: *Zyt welkom*, riepen de orangisten, *zyt duyzendmael welkom*, *gy die ons de vryheyd medebrengt*, *gy die ons de belydenis van Augsburg komt mededeelen* (1). Nogtans den doórtapten Willem toonde hierover zyn misnoegen, en deéd hun zwygen, uyt vrees dat hun geroep hem by den koning kwaeden dienst zou doen. Hy ging op het stadhuys met het magistraet handelen over de middelen die men zou gebruyken om het volk tot rust en gehoorzaamheyd te brengen, en om de woórdendieners te beletten van te

(1) Men noemt de kettersche leering van Luther *de belydenis van Augsburg*, om dat zy in het jaer 1530, doór Luther en Melancton, in die stad aen Karel den V^{en} is aangeboden gewést.

prediken, gelyk de gouvernante hem bevolen had. Maer terwyl hy kwanswys beraedde, groeyden de vergaderingen der ketters dagelyks aen, en zy waeren nooyt minder dan vier duyzend menschen. Dan schreef hy aen de gouvernante dat hy van het volk grootelyks verzogt wierd om de bestiering van de stad aen-te-nemen. Margareta, alhoewel zy de streken van Willem wel kende, stond die vraag toe in de hoop van hem te winnen, en hem tot zyne pligten weder-te-brengen; maer, verre van doór deze nieuwe gunst geraekt te zyn, hy begon den gouverneur van Antwerpen te spelen, in afwagting van er zich den heer van te maeken. (*Strada*, 1ste deel, bladz. 340.)

Op den zelve tyd waeren de hoofden der samenzweëring (onder de welke Ludovicus van Nassau, broeder van Willem) op den 14 julius te Sint-Truyen byeengekomen, alwaer zy besloten de beëldstormery te beginnen, die zy al lang beraemd hadden. En waerlyk, eene maend daerna (14 augustus), heeft eene bende van goddeloozen den oorlog begonnen tegen God en tegen al wat heylig is: zy hebben in de hoofdkerk van Iperen alle de beëlden, schilderyen, in een woórd, alle de meubelen in stukken geslaegen, alle kisten en kassen opengebrokeu, en het geld, zilverwerk en al wat kostelyk was, gestolen; zy hebben de zelve heyligschending bedreven in de andere kerken van deze stad, en in meer dan vier honderd kerken van Vlaenderen, die zy geschonden of verbrand hebben. (*Strada*, 1ste deel, bladz. 359.)

Maer het geén op den 21 augustus van het zelve jaer 1566 in O.-L.-Vrouw-kerk te Antwerpen begaen is, overtreft al wat men zich kan inbeelden. De beëldstormers begonnen hun grouwelyk bestaen met in de kerk te roepen: *vivent les gueux*, en zy zegden spitswyze aen het beëld van O.-L.-Vrouw, dat het de zelve woorden moest roepen, of dat zy het zouden vernielen. Dan zyn zy als

raezende menschen gevallen op het beeld van de H. Moeder Gods, en op alle de beelden van den gekruysden Zaligmaeker en van de heyligen; zy hebben de zelve ter aerde geworpen en met kapmessen en bylen in stukken gekapt, de autaren beroofd van hun gewaad en versiersels, de schilderyen gescheurd, het uytmuntende kunstwerk der groote orgel gebroken, deschoone glaze vensters, die met eene nieuw uytgevonde kunst geschilderd waeren, met stokken verbryzeld; zy hebben hunne heyligschendende handen durven slaen aen het H. Tabernakel, en met de H. Olie hunne schoenen gesmeêrd! zy hebben, ô schelmstuk! zy hebben het Heylig der heyligen uyt de ciborien op de aerde geworpen en met voeten getrapt!!!

Deze prachtige kerk, die om haere grootheyd, om de kostelykheyd van ontrent zeventig autaren, en om de kunstige standbeelden en schilderyen, in geheel Europa vermaerd was, is op den tyd van vier ueren teenemael verwoest geweest, en dit doôr *een honderd* booswigten. *Voôrwaer* (zegt Strada aldaer, bladz. 353), *indien ieder van hun, die op zoo weynigen tyd zoo groote verwoesting bedreven hebben, geen honderd handen had, zoo is het niet moeyelyk te gelooven (het geên sommigen vermoed hebben) dat de duyvelen der helle zelve te samen met die booze menschen dapper medegewerkt hebben.*

Maer het was aen die gevleeschde duyvels niet genoeg van al het zilver en goud, alle de heylige vaten in deze kerk geroofd te hebben; want zy hebben nog den zelven nacht de naestgelegene kerken en kloosters besprongen, de poórten en deuren opengebroken, de religieuzen op de vlugt gedreven, en alles gestolen dat onder hunne klauwen viel. Hunne razerny was zoo groot, dat alle de kerken en kloosters van eenig aenzien, voôr den zonnenopgang geheel geplunderd waeren.

Den prins van Oranje was te Brussel, wanneer die

grouwzaamheden te Antwerpen bedreven wierden : in deze stad wedergekeerd zynde, gaf hy een nieuw bewys van zyne duyvelsche dubbelhartigheyd : immers hy deed de kerken opendoen , en hy wilde dat de pristers met alle vryheyd hunne heylige bedieningen zouden volbrengen ; dat meer is, hy deed dry kerkshenders ophangen en andere uyt de stad bannen , terwyl hy aen zyne calveniste en luthersche woórdendienaers, die het volk tot de plundering en beéldstormery opgestoókt hadden, toeliet van in dry kerken van de stad *te prediken, te doopen en te trouwen*; en hy dierf op den 4 september aen de gouvernante schryven, *dat hy dit tegen zynen dank toegestaan had* (Strada, 371); maer zyne trouweloosheyd was volkomentlyk bekend aen Margareta, die reeds op den 28 augustus aen den koning geschreven had *dat zy nu voór zeker wist dat het voórnemen van den prins van Oranje was van zich, tusschen dezen oproer van het land, opperheer te maeken, en dat hy tot dien eynde eenen grooten aenhang opmaekte*. (Strada, 1ste deel, bladz. 343.)

En inderdaed, zynen aenhang moest dan al groot zyn; want op den zelven tyd dat een deel van zyne aenhangers in Vlaenderen en Braband bezig was met de kerken te onteeren en te plunderen, was er een ander deel bezig met de zelve schelmstukken te bedryven in de kerken van Holland, Vriesland, Zeeland en Overysseel. Deze plunderingen en heyligshendingen zouden misschien nog al voorder gegaen hebben; maer eenen brief van Ludovicus van Nassau en van zes andere geuzen heeft de zelve doen ophouden. Dezen brief had voór opschrift : *Aen de woórdendienaers, kerkenraad en kooplieden van het Nederland*. Deze wierden in dien brief vermaend dat zy, mits den gereformeerden godsdienst nu genoegzaam verzekerd scheén te zyn, zich moesten stellen tegen de wanorders van het volk, en voorts dat zy

zouden betrouwen hebben in het geén den draeger van den brief hun zou zeggen. Den draeger was Egidius Le Clerc, advokaet te Doórnik, wiens naem in syfferletters uytgedrukt was. Zoohaest de orangisten te Gent, daer zy al dry dagen bezig waeren met kerken en kloosters te plunderen, deézen brief ontfangen hadden, zyn de wanorders opgehouden. Het is dan geen wonder dat de gouvernante op den 8 september aen den koning schreef *dat den graef Ludovicus van Nassau eenen allerboossten verraeder was, den algemeynen raed van alle de woórdendienaers, en den aenstoker der ketterryen; dat allen den roof der kerken en kloosters by hem gebragt wierd; en dat hy daarmede oorlog wilde voeren tegen God en den koning.* (*Strada, 1ste deel, bladz. 360.*)

Nogtans den prins van Oranje, wetende dat zynen boozen handel bekend was, nam zyn afscheyd van de andere hoofden der samenzwéring, vertrok in het heymelyk uyt Brussel, en verliet de Nederlanden: doch hy liet een gedenkteeken van zyne ingeborene geveynsdheyd, met op den 4 april 1567 aen de gouvernante te schryven *dat zy zyn tegenwoórdig voórnemen* (van uyt het land te vertrekken) *ten besten wilde verstaen, en den koning indagtig maeken de menigte der diensten die hy aen Zyne Majesteyt bewezen had. Voorts dat hy alle de dagen van zyn leven den allergewilligsten dienaar van Haere Hoogheyd zou blyven.* Zoo sprak dien verraeder, dien man zonder eer en zonder schaemte, op den oogenblik als hy naer hoog Duytsland vertrok om zich te stellen aen het hoofd van een leger, waarmede hy het volgende jaer 1568 de Nederlanden heeft aengerand (1). En dien

(1) Zyn leger bestond, *ten eersten*, uyt fransche en hoogduytsche soldaeten, met de welke verscheyde ketters van Duytsland en Frankryk hem te hulp kwamen; *ten tweeden*, uyt beeldstormers, plundersaers en kerkdieven, die het land verlaeten hadden om dat zy vreesden gestraft te worden dóór den hertog

oproermaeker dierf op zyne eerlooze vaendels schryven : *Pro rege, grege et lege* (voór koning, volk en wet). Hier is het begin van dien langduerigen oorlog, in den welken de prinsen van Oranje en hunne aenhangers zich altyd trouweloos, vreed en barbaersch getoond hebben. Om niet te wydloopig te zyn, zal ik maer eenige voórvallen verhaelen.

Eenen De la Marck, graef van Lumai; eenen Lancelottus, bastaerd van den heer van Brederode; eenen Sonoy en andere booswigten hadden zich gesteld aen het hoofd van eenen hoop orangisten die men watergeuzen of zeegeuzen noemde, om dat zy zich op den oever van de zee hielden. Het was aen die roovers dat den prins van Oranje bevel gaf van de kusten van Holland en Vriesland te plunderen, en van op zee te schuymen. Deze zeerroovers maekten, zoo te water als te land, veel buyt, waervan zy het vyfde deel aen Willem betaelden. Zy kwamen op Palmen-Zondag, 1 april 1572, verraederlyk in de haeven van Den Briel, alwaer de inwoonders hun geen den minsten tegenstand deden, om dat zy hun aenzagen voór koopvaarders die goederen aenbragten; maer zoohaest zy in de stad gekomen waeren, hebben zy de kerken beginnen te plunderen, de beelden der heyligen gebroken, en de schroomelykste baldaedigheden begaen tegen de geestelyken en tegen al wat aen God toegewyd was.

van Alba, die den 22 augustus 1567 te Brussel als gouverneur-generael der Nederlanden aengekomen was; *ten derden*, uyt eene menigte van vreemde kwaaddoenders, die in hun eygen land de galg ontloopen hadden; en ten laetsten, uyt overloopers of deserteurs van alle landen. En gelyk het eerste leger, dat den prins van Oranje gewerfd heeft, niet gemaakt was dan van het allerslegtste volk, zoo heeft het daarna altyd op den zelve voet blyven bestaan; het schuym van andere landen is in het hollandsch leger altyd aengenomen geweest: het is dan geen wonder dat de soldaeten van zoo een leger nooyt dan met veragting zyn aenzien geweest, en in Holland zelfs tot den dag van heden met veragting aenzien worden.

Dien zelve De la Marck is den moordenaar geweest van de 19 heylige mannen die men *de martelaeren van Gorcum* noemt. De borgers van Gorcum, wetende dat de orangisten in de nabuerige steden vele priesters, moniken en katholyken vreedelyk vermoord hadden, sloten de poórten van de stad op het naderen van Martinus Brant, kapiteyn van de soldaetery van Oranje : doch het magistraet, doór de vleyeryen en listen van Brant overhaeld zynde, liet hem met zyn gespuys op den 26 junius 1572 binnenkomen. Hy maekte aenstonds alles veêrdig om het kasteel van Gorcum, daer vele geestelyken en vele katholyken gevlugt waeren, aen-te-randen ; maer den gouverneur, die niet voórzien was van genoegzaeme middelen om zich te verdedigen, en beweégd doór het gekerm van vrouwen en kinderen, kwam met Brant overeen van het kasteel over-te-geven op voórwaerde *dat alle de genen die zich daer bevonden, het leven zullen behouden, en met alle vryheyd van daer zullen mogen vertrekken.* Den volgenden dag, 27 junius, wierd het kasteelaen den meyn-eedigen Brant overgeleverd, die, daer binnenkomende, eenen katholyken by de hand nam en zegde : *Vrees niet ; ik zal volbrengen het geén ik beloófd heb, en ik zweér nog eens dat aen alle die in dit kasteel bevonden worden, zoo jonk als oud, zoo geestelyk als wereldlyk, zal geschieden volgens belofte.* Maer Brant, weêrdigen kapiteyn van Willem, hield hun alle gevangen ; zyn gespuys nam hun alles af ; zy trokken zelfs de kleederen van hun lyf, zeggende spotswyze *dat men hun wel het leven, maer niet hunne kleederen, beloófd had.* Niettegenstaende de overeenkomste, eenige katholyken wierden op de merkt opgehangen ; 19 personen, priesters en moniken, wierden in den kerker geworpen, en den 5 julius naer Den Briel vervoerd, alwaer zy aen den bloedgierigen De la Marck overgeleverd wierden. Dezen booswigt nam zyn vermaek in te hooren

verhaelen de langduerige pynen die hun aengedaen wierden. Men voelt de hairen te bergen ryzen, en men ziddert van afschrik, als men leest de uytgezogte vreedheden welke die martelaeren geleden hebben, en dit tusschen de beschimpingen en lasteringen van het volk, tot dat zy ten laetsten, op den 9 julius 1572, in de schuer van een verwoest klooster by Den Briel, opgehangen zyn geweest. Ik gaen voórby te spreken van de verfoeyelyke versmaedheden met dewelke de orangisten de doode lichaemen van die heylige mannen behandeld hebben, vermits de zelve in de Nederlanden genoeg bekend zyn; maer ik moet wat omstandiger voórstellen de vreedheyd van den bovengenoemden Sonoy, luytenant van den prins van Oranje.

Eenen hollandschen schryver, na gesproken te hebben van een valsch gerugt dat zekere brandstigers bedreygingen gedaen hadden aen de steden van Noórd-Holland, gaet voort op deze wyze: « De grouwelykste pynen persten van die zoogenaemde brandstigers den naem van eenige ryke katholyke boeren af, welke zy beschuldigden van de schelmstukken waarvan men wilde dat zy hun zouden beschuldigen. Het was daer dat den vreedten Sonoy (of Snoy) hun verwagtte. Die aenklagers, niettegenstaende hunne wederroepingen, niettegenstaende zelfs de beloften aen eenige van hun gedaen, van hun het leven te spaeren indien zy die boeren beschuldigden, stierven in de allerafgryzelykste pynen. Maer de ongehoorde vreedheden bedreven tegen eenige van die ongelukkige (*ryke katholyke*) boeren, die valsche-lyk beschuldigd waeren, zouden niet kunnen geloofd worden, indien zy alle de stukken van het gerecht niet volkomentlyk tot getuygen hadden... De gewoonelyke tormenten van de vreedste pynbank waeren de minste pynen die men deze onschuldige deéd lyden. Wanneer

hunne lidmaeten uyt het lid waeren, en hunne lichaemen met roeden verscheurd, dan wierden zy gewonden in doeken die met brandewyn natgemaakt waeren; men stak die (*doeken*) in brand, en men liet hun in dien staet tot dat hun vel, zwert en gekrompen zynde, de zenuwen in verscheyde deelen van hun lichaem liet zien. Men gebruykte het solfer, dikwils zelfs tot een half pond keersen, om de oksels onder de armen en de ballen van de voeten te branden. Na dat zy alzo gepyngd waeren, liet men hun eenige nagten liggen op den grond, zonder deksel; en, met hun geduerig te slaegen, verdreef men den slaep verre van hun. Men gaf hun niet te eten als pekelharing en anderen gezouten kost, om in hunne ingewanden te ontsteken al het vuer van eenen verslindenden dorst, zonder hun, niettegenstaende alle hunne smeeking, een glas water te geven. Men zette horsfels op den navel van die slagtoffers, en men trok er den angel uyt, die de bieën er het lid van eenen vinger diep ingesteken hadden. Sonoy zelf had aen die afgryzelyke rechthank een zeker getal van ratten gezonden, die men op de borst en op den buyk van die ongelukkigen stelde, onder een getuyg dat daervoór expres gemaakt en met eene kopere plaet gedekt was: het vuer dat men op die plaet zette, dwong de ratten om in het vleesch te byten en zich eenen weg te maeken tot aen het hert en ingewanden. Men brande die wonden met gloeyende kolen; men goot afgesmolten vet over die bebloeyde lichaemen; men...» *Den auteur die ik overzet, maekt hier eene zaak bekend die zoo yzelyk is, dat den walg en afschrik die ik er van gevoel my niet toelaeten de zelve te verhaelen; dan gaet hy voort, zeggende: «Andere afgryzelykheden, die nog meer doen walgen, wierden bedreven met een koel gemoed, waarvan men nauwelyks een voorbeeld zou kunnen vinden by de*

Cannibalen (1); maer de eerbaerheyd verbied ons van voort-te-gaen.»

«Eenen van die ongelukkige (*katholyke boeren*) stierf in de tormenten van de pynbank : zyne uytzinnige rechters meynden de grouwelykheyd van hunne barbaersheyd te bedekken met het belagchelyk gerugt uyt-te-strooyen dat den duyvel hem den hals gebroken had. Eenen anderen, overwonnen doór de pynen die men hem had doen lyden, en geveyd met de belofte dat hy zyn leven en zyne goederen zou behouden, bekende eyndelyk alles wat men wilde; zyne rechters spraken seffens het vonnis uyt in den naem van Sonoy, en veroórdeelden hem om het hert uyt zyn lyf gerukt en in vier kwaertieren gekapt te worden. Men bemerkte dat hy (alhoewel men de vreedde voórzorg genomen had van hem dronken te maeken op den dag van zyne executie, de welke in weérwil van allen den tegenstand des magistraet te Hoorn geschied is) den gereformeérden minister, die hem tot de dood vergezelschapte, gedaegd heeft van binnen dry dagen te verschynen voór den rechterstoel van den Oppersten Rechter. Dezen minister, die getuygen was geweest van alle de verzekeringen welke den patient gegeven had van zyne onnoozelheyd, is naer huys gegaen in de verslaegentheyd van de allerdroefste zwaarmoedigheyd, en is inderdaed op het eynde van den gestelden tyd, of korts daarna, gestorven.»

Men zal misschien zeggen dat deze schelmstukken het werk zyn van eenen alleen, die vremdeling was; maer den zelve auteur antwoórd en zegt : « Men zou te vergeefs redens willen zoeken om die schroomelyke processen te verschoonen : zy hebben den hollanschen naem met eene eeuwige schand beklad; en alhoewel Sonoy,

(1) Alzoo noemt men eenige wilde volkeren van America, die menschen-vleesch eten.

den voórnaemsten uytwerker van die bloedige treurspe-
len, vremdeling was, de natie, die zich daer niet dierf te-
genstellen of hem daerover straffen, zal nooyt het verwyf
van barbaersheyd uytwasschen, waarmede zy zich voór
de oogen van geheel Europa overdekt heeft (1). » Zoo
sprak Mr Kerroux, die Hollander en protestant was. Hy
droeg zyn werk op aen den erfprins van Oranje, die dan
zes jaeren oud was, en nu koning van Holland is.

Maer indien de hollandsche natie, die zich tegen de
vreedheyd van Sonoy niet dierf tegenstellen of hem
daerover straffen, nooyt het verwyf van barbaersheyd
zal kunnen uytwasschen, zou dan den prins van Oranje
zyne barbaersheyd hebben kunnen uytwasschen, hy
die niet alleenlyk Sonoy niet gestraft heeft, maer die
zelfs hem de magt van te plunderen en te moorden ge-
geven had, en die zelf nog pligtig was van eene menigte
van moorden? Immers, wanneer hy den 23 julius 1572
de stad Ruremonde ingenomen had, hebben soldaeten
die onder zyn bevel waeren, daer twaelf kathuyzers
vermoord; zy hebben te Audenarden vier pastoors en
twee andere pristers in de Schelde gèworpen, die daer
alle, eenen uytgenomen, verdronken zyn. De moorden
die Willem opgestoókt heeft, of doór zyne aenhangers
heeft laeten bedryven, kunnen niet opgeteld worden; en
den geleerden Molanus, die op dien tyd leefde, zegt: *De
vervolging der katholyken in Nederland is in het jaer 1572
zoo zeer aengegroeeyd, dat, volgens myn oórdeel, er dan een
grooter getal martelaeren gestorven is dan op alle de voór-
gaende eeuwen* (2).

Maer den prins van Oranje, meermaels in Nederland
geklopt geweest hebbende, zegt zyne magt in Holland te

(1) *Abrégé de l'Histoire de la Hollande, dédiée à S. A. le prince héréditaire
d'Orange*. Leyde, 1778; tome 2, page 310.

(2) *Molanus in Chronica Sanctorum Belgii recapitulatione*, cap. 30.

verzekeren. Hy trok ontrent het eynde van het jaer 1577 op Amsterdam, wiens overvloedige rykdommen zyne begeérlykheyd al lang bekoórd hadden, en wiens getrouwigheyd aen God en aen den koning hy niet langer wilde verdraegen. Hy, in weérwil van den tegenstand der borgers, geraekte met zyn gespuys tot in het binnenste van de stad, maer hy wierder met groot verlies uytgeslaegen. De vrouwen van Amsterdam hebben een goed deel in deze overwinning gehad : immers zy hebben, uyt eygene dapperheyd, een zeer groot stuk kanon op eene hoogte getrokken, en daarmede zelve schietende, hebben zy menige geuzen omgebracht en verslaegen. (*Strada, 1ste deel, bladz. 806.*)

Nogtans het leger der orangisten, op den 31 januarius 1578, te Gemblours doór Johan van Oostenryk geslaegen geweest hebbende, is Willem met versche troepen nog eens naer Amsterdam getrokken, en heeft deze stad zoo te water als te land aangetast : maer ziende dat hy de zelve met geweld niet kon veroveren, gebruykte hy zyne gewoonelyke listen en bedrog; hy maekte met de inwoners een verdrag waerby hy beloófte *dat de katholyke religie volkomentlyk zal bewaerd en met alle vryheyd uytgeoefend worden.* Dit niettegenstaende, den meynedigen prins van Oranje meester zynde van de stad, heeft zyn gespuys en woórdendieners daer ingebracht, en de katholyke pristers daer uytgejaegd, de kerken geplunderd, en de kettery daer doen prediken. Het is op zoo eene verraederlyke wyze dat hy zich van verschéyde steden meester heeft gemaakt.

De stad van Brussel was tot dan toe vry gebleven van plunderingen en heyligschenderyen, en niettegenstande den voortgang der kettery op andere plaetsen, had zy de heylige roomsche religie zuiverlyk bewaerd. Maer den prins van Oranje hebbende zich doen *renaert* benoemen,

is dien gelukkigen staet haest veranderd (1). Hy zette den gouverneur af, en stelde in zyne plaets zekeren Tympel, heer van Corbeek, die aen de kettery zeer toegedaen was; hy zond een regiment van Schotten naer Brussel, die den 6 junius 1579 daer aenkwamen; op den zelven dag is de raezerny der geuzen tegen de katholyke religie uytgeborsten. Men begon met de kerk van den H. Nicolaus te plunderen, de autaeren omverre te werpen, en de beelden te breken (2). De andere kerken van Brussel wierden van gelyken verwoest en geplunderd. Dan begonnen de woórdendieners te prediken in de kerken die zy overweldigd hadden; en om het gepeupel tot hunne kerttersche sermoonen te lokken, gaven zy aen elk die daer kwam zeven stuyvers, en somtyds tot tien stuyvers.

Maer den eerzugtigen prins van Oranje, altyd hardnekkiger wordende, deed in het begin van 1580 aen de staeten, die te Antwerpen vergaderd waeren, den voórstel van doór een dekreet te verklaeren dat den koning van Spanjen vervallen was van de souvereyniteyt in de Nederlanden (3). Hierop wierd, op den 15 meert 1580, te Maestricht een koninklyk edikt afgekondigd, waerdoór den prins van Oranje doodschuldig verklaerd wierd, en waervan hier een uyttreksel volgt.

« Het is iedereen bekend hoe goedgunstiglyk wylen keyzer Karel den Ven, mynen vader, gehandeld heeft met Willem van Nassau, voór het erfdeel van wylen Renatus de Challon, prins van Oranje, zynen kozyn.

(1) Renaert beteekent het zelve gelyk *dictator* by de Romeynen, te weten opperwethouder, die de magt heeft om wetten te maeken.

(2) Het heylig beeld van O.-L.-V. van Peys, dat in deze kerk geëerd wierd, is daerna, doór bevel van het magistraet welk van Willem aengesteld was, op het stadhuys doór beuls handen in stukken geslaegen en verbrand gewéest.

(3) Dit dekreet is gemaakt gewéest, en op den 26 julius van het volgende jaer in Den Haag afgekondigd.

« Het is bekend dat, alhoewel hy vremdeling was, hy van jongs af is vervoorderd geweest, en dat hy Ons meermaels den eed van getrouwigheyd gedaen heeft ter oorzaak van de leengoederen, landen en heerlykheden die hy van Ons ontfangen had. Nogtans iedereen weet dat Willem van Nassau door samenzweeringen en listen gewerkt heeft om de gemoederen te winnen van de genen die hy wist misnoegd te zyn, belast met schulden, of verdagt in zaeken van godsdienst, hun streelende en tot hem trekkende door schoone woorden en beloften. Bovendien, hy en zyne aenhangers hebben de kettersche predication in de Nederlanden ingebragt.... het is met de kennis en weten van Oranje, dat de ketters de beelden der heyligen hebben gebroken, de autaeren en kerken hebben omverregeworpen, en de heylige zaeken, de HH. Sacramenten zelve hebben onteerd (1).

« Nogtans hy wierd gepraemd de Nederlanden te verlaeten : maer aengezien onze onderdaenen in verscheyde plaetsen, en byzonderlyk in Holland en Zeeland, misnoegd waeren tegen den hertog van Alba, zoo heeft hy gepoogd daer weder-te-keeren; doch hy wierd daer niet ontfangen *dan na dat hy aen de staeten van die provincien gezworen had dat hy die landen en steden zou houden onder onze gehoorzaamheyd, dat hy hun alleenlyk zou verdedigen tegen den hertog van Alba, indien dezen hun wilde praemen om den twintigsten penning te betaelen, en dat hy niets zou veranderen in de oude katholyke roomsche religie.* Niettemin, zoohaest Nassau daer gekomen was, heeft hy er de kettersche predikanten ingevoerd, vervolgende de pastoors, de moniken en eerlyke lieden, waervan *hy er vele heeft doen vermoorden, of geveynsd de moordery niet te zien die zyne aenhangers bedreven;*

(1) *Supplément à l'Histoire des guerres civiles de Flandre sous Philippe II*, tome 1er, page 275. Amsterdam, 1729.

en wanneer de staeten, doór die vreedheyd beledigd zynde, daerover voldoening wilden hebben, *dan veynsde hy daerover misnoegd te zyn : nogtans hy ging voort in de katholyken te mishandelen.* Daerna heeft hy de katholyken opentlyk vervolgd, de kerken en kloosters afgebroken, de nonnen mishandeld en uytgebannen, *als zy het geloof niet wilden verloochen.* Eyndelyk heeft hy geheel den katholyken godsdienst verboden. *Dit alles doende, gebruykte hy zyne gewoonelyke schynheyligheyd en geveynsdheyd, zeggende dat hy dit niet kon beletten, terwijl hy zelf de ketters en oproerigen onder de hand opstóókte tot die schelmstukken.*

« En hy, die getrouwd was, heeft, terwijl zyne tweede vrouw nog leefde, *eene abdis voór zyn wyf durven nemen, met de welke hy nog leeft; het welk de onbeschaemdste en eerloosste zaak is die er kan zyn, niet alleen tegen de katholyke religie, maer ook tegen de romeynsche wetten en tegen alle eerbaerheyd.* » (*Supplément à l'Histoire etc.*, page 277 à 281.)

Voorders word er in dit edikt gesproken van de *pacificatie van Gent*, en van *het eeuwige edikt* waerdoór dom Johan van Oostenryk toestond dat de spaensche troepen de Nederlanden zullen verlaeten; en de staeten beloófdén, van hunnen kant, dat zy de katholyke religie en de gehoorzaamheyd aen den koning zullen bewaeren: maer Willem weygerde aen dezen vrede toe-te-stemmen, alhoewel verscheyde persoonen van groot aanzien hem in Holland gingen spreken om hem te overhaelen. « In tegendeel, Oranje, zegt het edikt, heeft doór zyne listen en uytzendingen de oproerigen zoo zeer opgemaakt tegen den gouverneur Johan, dat dezen, om de dood of ten minsten de gevangenis te ontgaen, zich in het kasteel van Namen in veyligheyd heeft moeten stellen. Dit niettegenstaende, men ging voort in te handelen over

den vrede, en de zaeken waeren zoo verre gekomen, dat de Nederlanden met den koning gingen verzoend worden. Maer ongelukkiglyk, den algemeynen vyand, den stoorder van de openbaere rust, ziende dat hy doór zyne listen de overeenkomst niet kon beletten, kwam van Holland naer Brussel; en *geveynzende den vrede te willen, ontstak hy den oorlog met nieuwe conditien voortte-stellen, waerdoór hy zyn boos oogwit bekomen heeft.*

« Als er nu eenen openbaeren en vreedden oorlog begonst was, heeft hy zich met geweld, en tegen den wil der staeten, doór de oproerigen doen renært noemen... Hy en zyne aenhangers plaegden het volk met alle soórten van belastingen, geldligtingen en tyrannige asperssinghen, die hy gewapenderhand uytvoerde, zonder dat het volk daeraen toestemde, en zonder rekening te doen; en *hy deed de genen die daertegen spraken plunderen, mishandelen en zelfs dooden.* » (*Ibid.*, 283.)

« Hy heeft doór bedrog, doór listen en doór valsche eeden, als ook doór het geweld, in verscheyde plaetsen de kettery ingevoerd, gelyk hy in Holland en Zeeland gedaen heeft, met het volk op-te-hitsen tot oproer, met de kerken te verwoesten, met de bisschoppen, pastoors, jesuiten, moniken, nonnen en vele andere treffelyke personen te vermoorden of gevangen te nemen; met de magistraeten, rechters en andere katholyke amptenaeren af-te-zetten en oproerige kettters in hunne plaets te stellen. » (*Ibid.*, page 285.)

« Het is dan kennelyk dat, zoolang als dien vremdeling in onze landen zal zyn, men geen vrede of rust zal hebben, en dat hy, alhoewel men hem groote voordeelen aangeboden heeft, niet heeft willen vertrekken naer zyne geboorteplaats, liever hebbende onze landen te bederven dan te doen het geén betaemt voor het welzyn van onze onderdaenen. » (*Ibid.*, 288.)

«OM DEZE OORZAAKEN, wy verklaeren hem als zynde *het opperhoofd, den auteur en voortzetter der beroerten*, den voórnaemsten stoorder van onze staeten; in een woórd, als zynde de openbaere pest van den godsdienst, *wy verklaeten hem verraeder en vyand van Ons en van het land*; wy hebben hem als dusdanigen uytgebannen, gelyk wy hem voór eeuwig uytbannen uyt onze landen, en wy laeten aen eeniegelyk toe van den genoemden Willem van Nassau, als vyand van het menschelyk geslacht aen-te-houden: wy beloven vyf-en-twintig duyzend goude guldens aen al wie ons den zelve booswigt levendig of dood zal overleveren, of het leven zal benemen.» (*Ibid.*, page 289 et 290.)

Niettegenstaende dat den prins van Oranje doór dit edikt doodschuldig verklaerd was, nogtans hy ging voort in zynen goddeloozen aenslag tegen den katholyken godsdienst en tegen den koning: immers hy stelde te Brussel, in januarius 1581, een magistraet van calvinisten aen, die in de volgende maend deéd afkondigen dat men geene feestdagen meer moest vieren, maer de zondagen alleen. *Den 21 april wierd daer een dekreet bekend gemaakt waerdoór Antonius Ruyskensvelt, predikheer, doctoór in de heylige godsgeleerdheyd, en beroemden predikant, verbannen wierd*: de katholyken deden te vergeéfs hun best by den gouverneur, om hem te mogen behouden; des anderendags stelden zy zich in de wapens: zoo eene petitie had wat meerder kragt; maer men paeyde hun met schoone woórd en beloften, en den volgenden dag wierd dien pater met alle de predikheeren, Lieve-Vrouw-broeders en vele andere pristers, uyt de stad gebannen. Eyndelyk, op den 1 mey van het zelve jaer 1581, wierd te Brussel alle openbaere oeffening van den katholyken godsdienst verboden, en de calvinistery wierd de heerschende religie. *De schoólmeeesters en schoólmeesteressen kregen bevel van geene andere boeken*

te gebruyken dan die de welke doór de calvinisten goed-gekeurd waeren. Alle de professors der studenten in het collegie van Nasareth wierden afgezet, en er wierden calviniste professors in hunne plaets gesteld. In een woórd, alles wierd het onderste boven gesmeten. Maer de katholyken hadden nog eenige hoóp van verlost te worden in de zegepraelende wapens van Alexander van Parma, die zich, in de jaeren 1582 en 1583, van vele steden en forteressen meester maekte, en naementlyk van Furnen, Dixmude, Duynkerke, Nieuwport, Brugge en andere.

Ondertusschen eenen schielyken toeval scheén eene geheele omwenteling in de Nederlanden te moeten veroorzaaken : immers, den prins van Oranje wierd te Delft, op den 10 julius 1584, vermoord doór Balthazar Geraerts, gebortig van Villafans in Bourgondien, die hem met een pistoól doór het hert schoót. (*Strada, 2de deel, bladz. 357.*) Den prins was maer 51 jaeren oud, wanneer hy verraderlyk uyt het leven gerukt wierd, na geduerende 16 jaeren het vuer van inlandschen oorlog aengestoókt te hebben : zynen moordenaer wierd aengehouden, op de pynbank geworpen, en eyndelyk in vier stukken gekapt. Alle de genen die in het gerecht tegenwoórdig waeren, stonden verwonderd dat dien jongeling, die maer 26 jaeren oud was, tusschen zoovele opgehoopte pyningen, tot den laetsten oogenblik toe, een onverzaegd gemoed getoond heeft.

Nogtans de dood van Willem bragt geene wezentlyke verandering in den staet der zaaken. Den prins van Parma besloót dan zyne krygswerkingen voort-te-zetten, en Brussel onder de magt van den koning te brengen. Hy maekte zich den 17 september van het zelve jaar meester van Gent; hy veroverde Dermonde, Vilvoórd en het fort van Willebroek. Loven was getrouw gebleven aen God en aen den koning; Lier was doór spaen-

sche troepen bezet, en gevolgentlyk was de gemeynschap van Brussel met alle de andere steden afgesneden. Deze stad, onder de magt eener ongetoomde soldaetery en bestierd doór een geuzen magistraet, was de vergaderplaats geworden van de orangisten, die daer aangekomen waeren uyt de steden welke den prins, de eene na de andere, ingenomen had. De inwoonders en boven al de katholyken waeren dan in eenen doodelyken angst van alle oogenblikken geplunderd en vermoord te worden. In dezen allerdroefsten toestand, heeft den zeer edelen heer Joannes DE MERODE, heer van Duffel en van Issche, getoond dat de liefde van het vaderland bekwaem is om de gevaeren der dood zelve met veragting te aenzien. Dezen heer, die in groot aenzien was, had de kloekmoedigheyd van naer het stadhuis te gaen en van daer eene redevoering te doen, in de welke hy deéd verstaen hoe noodzaekelyk het was de party van Oranje te verlaeten, en zich aen den koning over-te-geven. Het grootste deel des magistraet was getroffen doór zyne aenspraek, en zynen voorstel behaegde hun : maer de anderen bleven hardnekkig : hieruyt is er op den 4 december eenen oproer ontstaen, veroorzaekt doór de orangisten en doór de soldaetery, die gewoon was te plunderen en eene ongetoomde vryheyd te genieten : dit gespuys liep langs de straeten, dreygende te vermoorden al wie zou spreken van zich over-te-geven; zy maekten zich meester van het hof en van het stadhuis, en namen eenigen van het magistraet gevangen; zy liepen met geheele bendens in de huizen der treffelykste borgers, en vraegden daer geld; zy bleven daer eten, slaepen, vloeken en blasphemeren : maer de armoede en hongersnood kwamen aen die wanorders een eynde stellen, en de aenspraek van den heer DE MERODE bereykte haer oogwit. Eene deputatie van achttien personen vertrok, den 10 meêrt 1585, naer

den prins van Parma, die te Beveren was, om de stad op genade over-te-geven; het welk plaets gehad heeft op den 19 der zelve maend, wanneer den gouverneur Tym-pel met de soldaetery, met de kettersche predikanten en met eenen sleép van orangisten de hoofdstad van Brabant verlaeten heeft. Wie zou dan ooyt gepeysd hebben dat eenen nazaet van den eersten stadhouder van Holland, na het verloop van 230 jaeren, te Brussel als ingedrongen koning zou komen heerschen, en dat het nog eens eenen DE MERODE zou zyn die den eersten zyne stem zou verheffen om de rechten der Belgen weder-te-eysschen?

Mauritius, tweeden stadhouder van Holland.

Na de dood van Willem is zynen tweeden zoón, Mauri-tius, het hoofd der oproerigen in de Nederlanden geworden (1): hy was 18 jaeren oud, en studeérde te Leyden, als Barneveld, die den vertrouweling van Willem den I^{en} was geweest, hem deéd uyt het collegie komen, gebruy-kende al zyn gezag by de staeten om hem stadhouder te doen benoemen, waerin hy gelukte. Den jongen prins eerde zynen weldoender als zynen vader, en volgde zynen raed, tot dat de eerezugt alle gevoelens van dankbaerheyd in hem uytgedoofd had: immers hy kon niet vergeten dat zynen vader zeer naby geweest was om de souvereiniteyt der Nederlanden te bekomen, en hy maeke het besluit van het ontwerp van Willem den I^{en} uyt-te-voeren (2). Maer Barneveld was eenen oprechten republikaen, die zyn vaderland beminde, en niet bekwaem was om het minste belang van de republiek aan de eerezugt van Mauritius op-te-offeren; hy was in hoogagting

(1) Philippus, den oudsten zoón van Willem, was naer Spanjen gevoerd en daer aengehouden.

(2) Uitenbogzart, *Leven en verantwoording van Olden Barneveld.*

by verscheyde koningen en prinsen van dien tyd, die hem aenzagen als de spil van den staet, daer alles op draeyde; het was hy die doór de bemiddeling van Frankryk en Engeland, in het jaer 1609, eene wapenschorsing van 12 jaeren tusschen Spanjen en Holland had weten te bekomen, en waerdoór de Hollanders voór een vry volk erkend zyn: maer dezen stilstand van wapenen was precies de oorzaak van den haet die den prins tegen hem opgevat had, om dat hy daerin een beletsel zag om souvereyn der Vereenigde Provinciën te worden: want alhoewel Holland doór den oorlog uytgeput was, hy zou liever den oorlog voortgezet hebben, in de hoóp van in troebel water de souvereiniteyt te visschen. Den ondankbaeren en trouweloozen prins van Oranje besloót dan van zynen weldoender, den steun van de republiek, ter dood te brengen. Nogtans hy geveynsde zyne booze inzigten; en om alle vermoeden wech-te-nemen, gaf hy groote ampten en bedieningen, niet alleen aen den zoón van Barneveld, maer ook aen zyne naestbestaenden.

Mauritius begon met in het heymelyk te werken, om zynen vyand te berooven van de algemeyne agting die het volk voór hem had; en hy belastte zekeren Arssens, eenen grooten booswigt, van lasterschriften te maeken in de welke Barneveld valschelyk beschuldigd wierd dat hy met de katholyken een verbond gemaekt had, en dat hy zich met geld had laeten omkoopen om de nieuwe religie in de Vereenigde Provinciën uyt-te-roeyen, en om het land aen Spanjen weder-te-geven. Dusdanige schriften wierden in overvloed onder het volk uytgestrooyd. Bovendien hy stoókte, uyt boosaerdige inzigten, den twist aen tusschen de armeniaenen en gomaristen, aen welke eerste sekte Barneveld, Grotius en vele groote verdedigers der vryheyd toebehoorden. Den schynheyligen Mauritius, op voórwendsel van zyne protestantsche religie voór-

te-staen , deéd zooveél by de staeten , dat deze in 1618 te Dordrecht eene synode vergaderden om over die twee sekten te oórdeelen. De protestanten van Engeland zonden daer ook gedeputeérden. De opinie der armeniaenen, gelyk men wel bevat, wierd veroórdeeld als eene kettery doór de gene die zelve kettters waeren. De engelsche gedeputeérden hielden den spot met de synode, gelyk men ziet uyt de volgende versen , die te Londen in het licht kwamen :

*Dordraci synodus nodus ; chorus integer æger ;
Conventus ventus ; sessio stramen ; amen (1).*

Nogtans Mauritius had zyn oogmerk bereykt; hy deéd het besluit der synode uytvoeren , uytbannende of in de gevangenis werpende al die weygerde het zelve aen-te-nemen. Wonderbaere vryheyd van religie! wanneer hy oórdeelde dat den tyd gekomen was op den welken hy den dorst die hy had naer het bloed van Barneveld zou kunnen uytblusschen , deéd hy hem gevangen nemen : maer dezen , pensionaris van staet zynde , kon om zyne hooge bediening niet geoórdeeld worden dan doór de staeten, die hem altyd zeer toegedaen geweest waeren. Mauritius vond middel om de gedeputeérden , die hy wist niet te kunnen omkoopen , te verwyderen , en om er andere , die bereyd waeren zynen wil te doen , in hunne plaets te stellen (2). De staeten kozen dan 26 rechters in hunne vergadering , die zy wisten aen den prins aengenaem te zyn. Barneveld wierd op den 12 mey 1619 ter dood veroórdeeld , *en dit op eenen zondag*, zegt den historieschryver , *op dat er niets aen de onwettigheyd van dit vonnis zou ontbreken.*

(1) *Aux Bataves sur le Stadhouderat*, par Mirabeau, page 144.

(2) *Histoire de Hollande*, par M. Neuville, tome 1re, page 176, édit. de Paris, 1702.

Den ambassadeur van Frankryk ging des anderendags al vroeg naer de staeten, om voór den onschuldigen ten bes- ten te spreken; maer men deéd hem zeggen dat het eene onbehoorlyke uer was om hem te ontfangen. Barneveld wierd eenige ueren daerna op het schavot gebragt, en zegde aen de omstaenders; *Ik sterf niet als verraeder, maer als eenen getrouwen vaderlander, om den rechten van het land voórgestaen te hebben.* Dan viel hy op zyne kniëen, zeggende: *Mynen God! heb medelyden met eenen armen zondaer!* En zie! zyn hoofd word afgesneden doór eenen slag alleen, die ook medeneémt het uysterste van zyne vingeren, om dat hy zyne gevouwe handen tot digtby de kin opgeheven had. Den prins van Oranje, willende het vermaek hebben van zynen weldoender te zien ster- ven, heéft dit bloedig treurspel, uyt een venster, met eene zienbuys nagezien!! (1) Het is alzoo dat dien man- haftigen Barneveld, na 33 jaeren grooten pensionaris geweest te hebben, vermoord wierd in den ouderdom van 72 jaeren. Mauritius deéd den vermaerden Grotius, den vriend van Barneveld, veroórdeelen tot eene eeuwige gevangenis en tot de verbeuring van alle zyne goederen: eenige anderen hadden het zelve lot. Dan begon hy voór goed de vryheyd der Hollanders te ondermynen; hy keerde altyd den waeren zin der wetten af, om de zelve kragteloos te maeken en zyne dwingelandy te dekken: nogtans hy heéft eenige ongevallen geproefd, en hy klaegde dikwils *dat God hem verlaeten had.* Op zekeren dag, aen de tafel zittende, beélde hy zich in van, in de plaets van eenen grooten visch, het wit hoofd van Barne- veld te zien, en hy zegde verscheyde keeren aen zynen staetjonker: *Neém dat hoofd wech, in den naem van God; ziet gy dat hoofd niet? doe het wech, zeg ik u!* (2) Ik ge-

(1) *Histoire de Hollande* par Neuville, tome 1re, page 179.

(2) *Advocaat van de Vaderlandsche Kerk*, 2de deel, bladz. 217 en 218.

loof dat dit genoeg is om den aerd van Mauritius te doen weêrderen. Dien verfoeyelyken tyran is, zonder getrouwd geweest te hebben, gestorven den 23 april 1625, in den ouderdom van 59 jaeren. Dezen *deugdelyken* prins liet vele natuerlyke kinderen agter, en hy maekte aen vyf van zyne *bastaerden*, gelyk hy hun zelf noemt in zyn Codecil, eene jaerlyksche inkomst van 4000, van 3000 en van 2000 guldens (1).

Frederik-Henricus, derden stadhouder van Holland.

Mauritius gestorven zynde, is zynen broeder Frederik-Henricus van Nassau erfgenaem geworden van de heerlykheyd van Oranje, waarvan hy den naem genomen heeft: hy wierd het zelve jaer 1625 erkend als stadhouder van Holland. Dezen prins was volkomentlyk onverschillig in zaeken van religie: katholyken, armeniaenen, gomaristen, calvinisten, alles was hem gelyk. De staeten vergetende de les die Barneveld hun gegeven had, van te waeken om de eerzugt der stadhouders in-te-toomen, voorkwamen en deden al wat dezen prins kon vleyen: zy, op den voorstel van den adel, gaven, in 1630, het ampt van generael der ruytery aen zynen zoón Willem, die nog maer dry jaeren oud was (2); zy benoemden hem om zynen vader op-te-volgen in het stadhouderschap en in het bestier der Vereenigde Provinciën, uytgenomen in de gene van Vriesland, die doór Willem-Frederik van Nassau geregeêrd wierd. Doór die ontydige benoeming ziet men dat den edeldom van dan af al genegen was om het stadhouderschap erfelyk te maeken.

Frederik heeft zich, gelyk de voorgaende stadhouders, in den oorlog vermaerd gemaakt; maer hy heeft zynen

(1) *Abregé de l'Histoire etc.*, par Kerroux, tome 2, pages 549 et 550.

(2) *Capellen Gedenk-Schriften*, 1ste deel, blad. 559.

naem ook met eene eeuwige vlek van trouweloosheyd beklad. En waerlyk, na dat hy, in het jaer 1635, een leger van Engelschén, Franschen en Hollanders, bestaende in meer als vyftig duyzend mannen, ontrent Maestricht vergaderd had, heeft hy het zelve op den 1 en 2 junius doen over de Maes trekken, *om eenen onverwagten inval in Braband te doen*; hy had meer als 150 stukken kanon. De Spanjaerden, verschanst op den Demer, deden in groot wanorder hunnen aftogt op Loven. Sint-Truyen, Landen, Halen en andere plaetsen gaven zich over aen de bondgenoten; maer het spaensch garnizoen van Thienen wilde tegenstand bieden. Den prins van Oranje deed den 8 junius de stad opeysschen, *met belofte van de katholyke religie, de voórrechten van de stad en de goederen der inwoonders te bewaeren*; maer den gouverneur, die wel wist wat de belofte van de prinsen van Oranje weêrd zyn, weygerde de stad over-te-geven. Wanneer de bontgenoten meester waeren van de voórstad (faubourg), dan wierd er met den prins een verdrag gemaekt waerhy men hem de stad overgaf, op voórwaerde *dat er geene Hollanders zouden binnenkomen*, ter oorzaeke van het geweld en onteeringen die zy op de katholyken gewoon waeren te bedryven. Niettegenstaende dit accoord, de Engelschen en Hollanders, niet willende wagten naer de goedkeuring van den gouverneur, begonnen de stad te beklimmen langs den eenen kant, terwyl de Spanjaerds er langs den anderen kant uyttrokken, en den prins Frederik, zyn woórd brekende, liet zyne soldaetery de stad ook ingaen. Deze raezende menschen verspreydden zich in alle de kwaertieren; zy plunderden en verwoestten alle de huizen, kerken en kloosters; zy behandelden de God toegewyde maegden op de grouwelykste wyze; zy wierpen zich byzonderlyk op de pristers en moniken, die zy zonder onderscheyd vermoordden; zy verbrandden

de heylige reliquien, en, ô grouweldaed! zy gaven de heylige geconsacreerde hostien aen hunne peêrden!!! Mr Pontis, franschen officier, ging met 20 mannen van zyn volk naer een klooster van religieuzen, die de hulp der Franschen afsmeekten tegen de grouwelyke onbeschoftheyd der ketters; maer hy wierd doôr de eerlooze soldaetery van Oranje overhoop geworpen, en hy verloós zes van zyne soldaeten. De ketters braken dan de deuren van dat klooster open; zy sloegen alles in stukken; zy plunderden de heylige vaten; zy schonden en vermoordden alle de religieuzen die zy konden vinden: Mr Pontis kon maer zes of zeven van die ongelukkige redden, de welke hy zelfs, alhoewel hy gekwetst was, met zyne 14 overgeblevene soldaeten op eenen wagen deêd geleyden in eene plaets van veyligheyd, en dit tusschen duyzend versmaedheden die de soldaeten van Oranje hem aendeden! (1) Maer dien zelven prins, die altyd zoo vuerig was geweest in den oorlog, wierd op het laetste van zyn leven zoo vreesagtig, dat hy beêfde op het gezigt van het minste gevaer; hy is eyndelyk kindsch geworden, en gestorven op den 14 mey 1647.

Willem den II^{en}, vierden stadhouder van Holland.

Op den zelven dag dat Frederik-Henricus gestorven was, is zynen eenigen zoón, Willem den II^{en}, naer de staeten gegaen om den eed van stadhouder af-te-leggen. Hy was maer een jaer in het bezit van het stadhouderschap, wanneer den vrede te Munster, in 1648, tusschen Spanjen en Holland geteekend wierd. Dit vredetraktaet, gemaekt tegen den dank van Willem, stelde een eynde aen eenen oorlog die 80 jaeren geduerd had. Dan hebben de staeten-generael besloten van een goed deel van het leger af-te-dan-

(1) *Histoire de Hollande, par M. Neuville, tome 2, page 167 et suiv.*

ken, niet alleen om doór dezen middel de landslasten te kunnen verminderen, maer ook om het gevaer te voorkómen van zooveel krygsvolk te laeten onder het bevel van eenen prins wiens eerzugt aen de republikaenen zeer verdagt was. En waerlyk, het algemeyn gevoelen was dat hy souvereyn der Vereenigde Provinciën wilde worden, en dat hy in zyne jongheyd wilde uytvoeren het geén zynen oom Mauritius in zynen ouderdom te vergeéfs gepoogd had. Zyne eerzugt wierd nog opgehitst doór zyne vrouw, die de dogter was van Carolus (*Stuard*) den I^{en}, koning van Engeland (1). Willem wilde dan het leger, dat voór het grootste deel in vremdelingen bestond, behouden; maer de staeten-generael, in de welke Cornelius Bicker, ouden borgemeester van Amsterdam, zich deéd uytmunten, maekten een solemneél edikt, waerdoór de vermindering der troepen vastgesteld wierd. Den jongen stadhouder nam dit zeer kwaelyk af, en stelde zich daertegen: eenige provincien, en naementlyk de gene van Gelderland, waeren van het gevoelen van den prins. Dit gaf aenleyding om die zaak nog eens in de staeten voórte-stellen. Willem, die kost dat kost zynen tegenstand wilde doen gelukken, gebruykte verscheyde heymelyke streken. De koninklyke prinsesse, zyne vrouw, die zoo trots was dat zy nooyt by iemand wilde gaen, vernederde zich dezen keer, en ging de borgersvrouwen bezoeken, die bekend waeren van over hunne mans te heerschen. Maer Bicker, geholpen doór eenige andere kloeke gedeputeerden, bleéf by zyn voórnamen, en sprak met zoo groote kragt in de staeten, dat deze besloten van zich

(1) Willem was maer 15 jaeren oud als hy met die prinsesse trouwde, den 12 mey 1641: haeren vader wierd den 9 februiarius 1649 in Engeland onthoofd, beschuldigd zynde dat hy de gereformeerde religie had willen te niet doen. Andere souvereynen, die met de familie van Oranje zich doór houwelyken verbonden hebben, zyn of geweldiglyk van hunnen troon afgezet, of vreedelyk uyt het leven gerukt, gelyk men in het vervolg zal zien.

niet meer te vergaderen; en de vermindering der troepen bleef vastgesteld. Veële gedeputerden, indagtig zynde het lot van Barneveld, haestten zich om uyt Den Haag te vertrekken, en Bicker stelde zich den zelven avond op den weg naer Amsterdam (1).

Nogtans de gedeputeerden die in Den Haag gebleven waeren, vreezende de magt van eenen eerzugtigen jongeling omringeld van vele soldaeten, zогten eene verzagting om zyne gramschap te stillen; zy stelden hem voor van zyne oude troepen te bewaeren, van de nieuwe alleen af-te-danken, en van met eenige gedeputeerden verscheyde steden te gaen bezoeken, om de magistraeten te overhaelen van daeraen toe-te-stemmen. De gedeputeerden van Amsterdam keurden dit af: nogtans Willem stelde zich aen het hoofd van de deputatie en vertrok; hy wierd in verscheyde steden slegt ontfangen: dit niet-tegenstaende, hy besloót van Amsterdam ook te gaen bezoeken; maer de inwoonders van deze stad zonden hem eene deputatie met verzoek van by hun niet te komen. Den prins, willende zich hierover vrekен, deéd zes gedeputeerden gevangen nemen, onder de welke Jan De Witt, borgemeester van Dordrecht (2), en hy deéd de troepen van verscheyde steden in het heymelyk optrekken, om op den zelven avond en byna op de zelve uer byeen-te-komen in de weyden van Amsterdam, daer hy in den nacht by hun kwam. Hy zou ongetwyffeld de stad seffens aengerand hebben, indien den regen en de duysterheyd van den nacht den aenval niet belet hadden. Bicker, die by geval van deze aenkomst der troepen onderrigt wierd, deéd de borgers aenstonds de wapens opnemen, en zond eene deputatie aen Willem, om hem te zeggen dat er

(1) *Histoire de Hollande* par Neuville, tome 3, page 22.

(2) *Aitzema herstelde Leeuw*, 2de deel, blad. 69.

zestig duyzend borgers gewapend waeren, en bereyd om te vegten voór de republiek. Den stadhouder antwoórde *dat hy de wapens niet opgenomen had dan uyt liefde voór het vaderland en voór het algemeyn belang; maer dat hy, om dit voórnemen uyt-te-werken, moest beginnen met de stad van Amsterdam, daer oproerige geesten gevonden wierden, die zich hebben laeten omkooopen dóór de heymelyke vyanden van den staet, en dat den ouden borgemeester Bicker aen het hoofd van die verraeders was.* Hy geboódd ook aen de deputatie van te zeggen *aen de heeren van Amsterdam, dat de troepen, die zy voór hunne poórten zagen, de zelve waeren die onder zynen vader Spanjen hadden doen beven, en dat de zestig duyzend gewapende borgers niet moesten hopen van de oproerigen te redden van de woede zyner soldaeten.* Deze geweldige antwoórd scheén zoo wat onbetaemelyk *aen de heeren van Amsterdam* : immers zy hadden tot nu toe de stadhouders aenzien als dienaeren daer men eenen huerloon aen geéft, en zy ondervonden dat de genadige prins van Oranje hunne meesters wilden zyn.

Ondertusschen, de borgers, vreezende van dóór een leger van plundersaers overrompeld te worden, openden alle de sluyzen, *waerin zy, zegt Mr Neuville, meer betrouwen hadden dan in alle hunne gewapende mannen*; maer de overstroming van den grond, waerdoór de troepen zich in wanorder van de stad moesten verwyderen, maekte den prins niet meer vervaerd dan de bedreyging die men hem deéd, van de dyken der zee dóór-te-steken. Men maekte, dan, op den 3 augustus 1650, een minnelyk accoord; Willem zag af van den eysch die hy gedaen had dat men hem den borgemeester Bicker moest overleveren, en hy hield zich te vrede met de belofte die men deéd van hem af-te-zetten; den prins beloófde, van zynen kant, de de zes gedeputeerden, die hy had doen gevangen nemen,

los te laeten, zoo nogtans dat zy uyt hunne bediening zullen gezet worden (1).

Het is alzoo dat die zaek geëyndigd is; maer den prins van Oranje had een allergrootste spyt en schaemte om dat zynen boozen aenslag tegen de publieke vryheyd nu opentlyk bekend was, zonder dat hy Bicker in zyne handen gekregen had. Hy vertrok naer Teylingen, en hy dierf niet seffens in Den Haag wederkeeren, uyt vrees dat hy zou aenzien worden als den vyand van de grondwetten, en dat hy daer den haet en de veragting der republikaenen nog meer tegen hem zou ontsteken. Hy is korts daerna, op verzoek der orangisten, stillekens in Den Haag gekomen, en is daer op den 6 november van het zelve jaer 1650, in den ouderdom van 24 jaeren, aen de kinderpokken overleden. De gereformeerde ministers kondigden, in hunne preék, zyne dood aen als eene straf van God; zy vergeleken hem by Lucifer, die om zynen hoogmoed gevallen was. Er wierd eenen gedenkpenning geslaegen, waerop men van den eenen kant verbeelde eene zon opkomende uyt de zee, en op den oever een brieschend peêrd dat zich met heftigheyd werpt op Amsterdam, met deze woorden van Virgilius: *Crimine ab uno disce omnes*. Van den anderen kant zag men eenen phaëton geslaegen met den bliksem van Jupiter, om dat hy de vermetentheyd had van den wagen der zon te willen voeren, met deze woorden van Ovidius: *Magnis excidit ausis*. Dit doet wel zien hoe zeer Willem den II^{en} in Holland verfoeyd was.

Willem den III^{en}, vyfden stadhouder van Holland.

De droefheyd welke de verhaeste dood van Willem den II^{en} veroorzaekt had aen de orangisten, wierd wat

(1) *Histoire de Hollande* par Neuville, tome 3, page 28.

verzagt doór de tyding dat er in den nagt tusschen den 13 en 14 november 1650 eenen jongen prins geboren was, zeven dagen na de dood van zynen vader. Maer de hoóp en vreugd der orangisten waeren haest verdwenen : immers de staeten van Holland en Westvriesland verklaerden, in het jaér 1654, *dat zy nooyt den prins van Oranje, en niet eenen van zyne nakomelingen zouden, kiezen voór gouverneur of admiraal van hunne provincien, en dat zy nooyt zouden gedoogen dat iemand van hunne leden zyne stem zou geven om hem capiteyn-generael der republiek te maeken* (1). Dat meer is, de staeten van Holland maekten, in het jaer 1667, een eeuwigduerend edikt, waerdoór zy vaststelden *dat al wie ooyt capiteyn of admiraal-generael zal zyn, of die onder eenen anderen titel het opperbevel zou hebben over de troepen van den staet, nooyt zal mogen stadhouder zyn of blyven van eene of meerdere provincien*. Alle de leden der staeten, en den jongen prins van Oranje zelf, hebben dit edikt met eed bevestigd (2).

Maer, mits de zaeken der republiek alsdan in eenen zeer slegten staet waeren, zoo begon het gemeyn volk te klaegen, te murmureren en zelfs oproerig te worden. De orangisten deden ten zelve tyde hun uyterste best om den oproerigen geest van het volk nog meer op-te-hitsen, met te schreeuwen tegen de staeten-generael, die den prins van Oranje beroofd hadden van het stadhouderschap. Holland wierd in dien tyd geweldiglyk aengerand doór de zegepraelende legers van Louis XIV, die zich meester maekte van vele steden, en de vryheyd der Hollanders in groot gevaer stelde. De orangisten bedienden zich van deze gelegentheyd, en zy maekten het gemeyn volk wys *dat den prins van Oranje van*

(1) *Histoire de Hollande* par Neuville, tome 3, page 63.

(2) *Ibid.*, page 216.

den hemel geschikt was om den verlosser van de republiek te zyn, en dat hy moest hersteld worden in het ampt van zyne voórouders. De rampen van den staet en de ophitsingen der orangisten maekten het volk zoo woedende dat de wethouders uyt hunne huizen niet meer dierven gaen, uyt vrees van gesteenigd te worden : deze zagen wel dat zy, om den oproer te beletten, den prins van Oranje zouden moeten herstellen in het stadhouderschap; maer het eeuwigduerend edikt, dat zy bezworen hadden, liet hun dit niet toe. De orangisten stoókten dan het volk op om zelf den stadhouder te kiezen. Het volk van Dordrecht was het eerste om dit uyt-te-voeren ; het stak op den toren een oranje vaendel uyt, waerop men leésde : *Oranje boven ! De Witt onder ! Dat den bliksem verslaege al wie anders peyst !* Het dwong het magistraet van eenen akt te maeken om den eed van het eeuwigduerend edikt te breken , en van eene deputatie naer den prins van Oranje te zenden, om hem te bidden van bezit te komen nemen van het stadhouderschap van de provincie van Holland. Hy kwam den 29 junius 1672 te Dordrecht, maer hy had de fynheyd van dit hoog ampt te weygeren, tot dat hy van zynen eed zou ontslaegen zyn. Hierdoór wierd het volk nog vueriger om hem voór stadhouder te hebben, en nog meer opgehitst tegen het magistraet, dat gedwongen wierd van gereformeerde predikanten te kiezen, om aen den prins eene dispensatie in zynen eed te geven, *en aldus zyne teerheyd van conscientie gerust te stellen !* Die vraeg was haest voldaan, en Willem den III wierd als stadhouder erkend : de zelve zaek had op den zelven dag plaats te Rotterdam, en des anderendags, 30 jun. te Haarlem, Leyden en Delft, alwaer de orangisten by het gemeyn volk zoo wel gelukt hadden, dat de magistraeten niet mogten spreken van de beslissing der staeten-generael af-te-wagten, of zy wierden aenzien als verraeders

van het vaderland, als vyanden van den prins, en als dusdanige waeren zy in gevaer van de deuren en vensters van hunne huizen te zien verbryzeld worden. Nogtans de staeten-generael, verschrikt doór de bedreyingen van het volk, vergaderden zich op den 3 julius van het zelve jaer, en zy erkenden Willem den III^{en} als stadhouder van de Vereenigde Provinciën van Holland, als kapiteyn en admiraal-generael. *Dezen prins* (zegt Feller, *Dict. hist.*) *voedde onder het hollandsch flegmen eene vuerigheyd van eerzugt en van glorie, die in zyn gedrag altyd uytgeschenen heeft, zonder de zelve in zyne redevoeringen ooyt te laeten ontsnappen.* Maer alhoewel de orangisten nu hunnen wensch bekomen hadden, nogtans bleven zy schreeuwen tegen de genen die zich tegen de verkiezing van den prins van Oranje gesteld hadden: hunne verwoedheyd was byzonderlyk opgehitst tegen Jan De Witt, die dien keus had willen beletten en zyn ampt van pensionaris afgestaen had: zy waeren ook ten hoogsten verbitterd tegen zynen broeder Cornelius De Witt, die van hun valschelyk beschuldigd wierd dat hy den prins had willen omhalsbrengen: men had hiervan geene bewyzen dan de getuygenis van eenen booswigt, die zegde dat De Witt hem geld aangeboden had om den prins te vermoorden. Alhoewel dezen getuygen meer dan eens doór het gerecht, en zelfs voór eerdievery, veroórdeeld was geweest, en by gevolg niet geloofweêrdig was, nogtans De Witt wierd gevangen en op de pynbank gebragt. Het gerechtshof van Holland wierd overtuygd dat hy onpligtig was, en dus het kon hem ter dood niet verwyzen; *maer om aen den prins te believen, had het de lafhertigheyd van hem tot de verbanning te veroórdeelen* (1). Wanneer hy, vergezelschapt van zynen broeder,

(1) *Le Despotisme de la maison d'Orange prouvé par l'histoire*, par Karel van Ligtdal, page 46.

uyt de gevangenis van Den Haag kwam, om aen dit vonnis te voldoen, wierden zy beyde, op den 20 augustus 1672, vermoord van het gepeupel en van de soldaetery, *die daervoór van de orangisten betaeld waeren* (1).

Na dat deze twee gebroeders met de kolven der geweerren dood geslaegen waeren, wierden hunne lichaemen nog duyzende versmaedheden aengedaen en langs de straeten van Den Haag gesleépt. De barbaeren kapten de regte hand van Jan De Witt af, waermede hy, zoo zy zegden, *het eeuwigduerend edikt geteekend had*; zy kapten aen beyde de lichaemen de neuzen, de ooren, de vingeren en teenen af, en zy droegen de zelve te koop in de straeten van Den Haag en van andere steden; zy openden hun den buyk, en wierpen het ingewand voór de honden; zy... Neen! myne pen weygert te schryven de grouwelyke eerloosheden die zy nog bedreven hebben, en waertoe de aenhangers van Oranje alleen bekwaem zyn! (2). Indien Willem den valschen getuygen niet omgekogt had, *het is ten minsten zeker dat hy hem weynigen tyd daerna een pensioen gaf*. Dien geveynsden prins dierf in het openbaer raeden van de moordenaers der twee gebroeders niet te vervolgen, op voórwendsel dat het gevaerlyk zou zyn van borgers van hoogen staet met strengheyd te behandelen; en ondertusschen de voórnoemste acteurs van dat droevig toneel wierden van goede ampten voórzien (3).

Nogtans de verschillende uytvallen van den oorlog tuschen Holland en Louis XIV gaven aenleyding tot den vrede van Nimwegen, die den 10 augustus 1678 geteekend wierd. Maer terwyl de volmagtigde in die stad vergaderd waeren om over den vrede te handelen, bleéf

(1) *Wogenaar*, 14de deel, bladz. 180; *Tosens Staatskunde*, 3de deel, bladz. 164.

(2) Zie *Histoire de Hollande* par M. de Neuville, tome 4, page 127.

(3) *Le Despotisme de la maison d'Orange*, page 46.

Bergen belegerd doór de Franschen, onder het bevel van den marschalk van Luxembourg. Den prins van Oranje, aen het hoofd van dertig duyzend mannen, onder de welke tien duyzend Engelschen waeren, kwam, op den 14 augustus, de hoogtens van de abdey van Saint-Denis bezetten. Den marschalk, die al wist dat den vrede zoo even geteekend was, wilde niet gelooven dat hy zou aengerand worden : nogtans den trouweloozen Willem viel hem des anderendags schielyk aen, en bragt eene groote nederlaeg onder de Franschen, die hunne soep en legerplaets moesten verlaeten; maer stand genomen hebbende, begonnen zy een bloedig, langduerig en hardnekkig gevegt, waerdoór zy wederom meester wierden van hunne legerplaets. Dit gevegt heeft geene andere vrugt voortsgebracht dan de dood van twee duyzend Franschen en van even zooveel Hollanders (1). Den listigen prins, vreezende den volgenden dag aengetast te worden, liet des morgens al vroeg aen den marschalk weten *dat hy in den nacht eenen courier ontfangen had, met de tyding dat den vrede geteekend was.* Dit kon hem

(1) Ik noem de soldaeten die in den hollandschen dienst waeren, *Hollanders*, alhoewel deze altyd maer een zesde deel van het leger uytgemaekt hebben: immers M. l'abbé Raynal had in zyne *Histoire du Stadhouderat* gezegd *dat de ontvolking doór de langduerige oorlogen in Holland zoo groot geworden was, dat er armen ontbraken om de noodsaekelykste werken te doen.* Een hollandschen schryver, M. Rousset, nam dit zeer kwaelyk af, en antwoórde dat dien auteur doólde, om dat hy de gewoonte en het gouvernement van Holland niet kende. « Den moorddaedigsten oorlog, zegt hy, is niet bekwaem om onze provincien te ontvolken, om dat, indien onze troepen in een gevegt 300 mannen « verliezen, er ten hoogsten maer 50 Hollanders zullen by zyn, aengezien onze « troepen niet bestaen dan uyt Nederduytschers, Waelen, Vlaemingen en Luy- « kenaers. » (*Histoire du Stadhouderat* par M. l'abbé Raynal, revue et corrigée par M. Rousset; Amsterdam 1749, page 168.) Gevolgentlyk de victorie, welke het leger der stadhouders meermaels in vorige tyden behaeld heeft, moet zoo zeer niet toegeschreven worden aen den moed der Hollanders dan aen de dapperheyd van de uytlanders, en byzonderlyk van de Belgen, die in den hollandschen dienst waeren.

nogtans niet verontschuldigen van het onnoozel bloed dat hy vergoten had ; want genomen dat hy den voorgaenden dag, wanneer hy de Franschen by verrassing aanrandde, niet wist dat den vrede gemaakt was, hy wist nogtans zeer wel dat zyne gezanten en die van Frankryk bezig waeren met over den vrede te handelen, en dat hy den stilstand van wapenen niet mogt breken zonder zynen vyand daarvan te voorkomen ; maer *hy had gemeynd*, zegt De Feller, *van eenen nadeeligen vrede doór eene victorie te kunnen beletten* (Dict. hist.). Alhoewel de staeten-generael deze verraederlyke daed van den prins niet geheellyk goedkeurden, nogtans zy maekten hem een hollandsch compliment, al of hy een groot voordeel behaeld had.

Na den vrede van Nimwegen is er eenen anderen oorlog gevolgd, die doór eene nieuwe verraedery van Willem ontsteken wierd. Immers Jacobus den II^{en}, koning van Engeland, had de onbedagtheyd gehad van zyne dogter de prinses Maria, in het jaer 1677, ten houwelyk te geven aen Willem den III^{en}. Alhoewel dien ongelukkigen koning zyne dogter had laeten trouwen met eenen prins van Oranje, hy toonde nogtans veel genegentheyd voor de katholyke religie ; het welk zyne onderdaenen, die reeds met kettery besmet waeren, verbitterde en oproerig maakte. Den ondankbaeren en eierzuchtigen Willem, wylende uyt die gesteltenis der gemoederen voordeel trekken, vertrok in november 1688, met eene sterke vloot, naer Engeland, om de oproerigen te helpen, en hy had niet alleen de boosheyd van zynen schoonvader uyt zyn paleys en van zynen troon te jaegen, maer hy had bovendien de vermetentheyd van zich in zyne plaets te zetten. Willem had nog de schandelyke glorie van het volgende jaer, in Ierland, den veldslag van Boine te winnen, tegen het leger van zynen schoonvader, die dan gepraemd

wierd van eene schuylplaets in Frankryk te zoeken (1).

Den overweldiger van den troon van Engeland gebruykte dan alle soórten van listen om met verscheyde staeten van Europa een verbond te maeken tegen Louis XIV, op dat dezen magtigen monarch den ontroonden koning niet zou kunnen te hulp komen. Daer is dan wederom, doór het opstoken van den prins van Oranje, eenen bloedigen oorlog ontstaen tusschen Frankryk en tusschen Holland, Engeland en andere bondgenoten. Dezen oorlog heeft geduerd tot het jaer 1697. De Engelschen, die Willem geholpen hadden om zyn schelmstuk tegen zynen schoonvader uyt-te-voeren, waeren van hem niet meer te vrede, sedert dat hy hunnen meester geworden was; en mits hy het stadhouderschap van Holland behouden had, ging hy dikwils naer Holland om het verdriet, dat hy in Engeland had, te verzetten: dit deéd zeggen *dat hy niet als stadhouder was van Engeland, maer koning van Holland*. Zyne vrouw, de prinses Maria, die in 1689 naer Engeland vertrokken was om op den troon van haeren ongelukkigen vader te gaen zitten, heeft de schandige eer van op zoo eene wyze koningin te zyn, niet lang genoten: zy wierd van de kinderpoekken aengetast, waervan zy, nog maer 33 jaeren oud zynde, in het jaer 1695 gestorven is (2).

Wat Willem aengaet, hy had wederom het oorlogsvuer tegen Frankryk weten te ontsteken, en hy moest zich in het begin van 1702 stellen aen het hoofd van het leger der bondgenoten; maer hy viel van zyn peérd: hierop is er eene koórts gevolgd, die hem, zonder kinderen agter-te-laeten, op den 16 meêrt van het zelve jaer uyt

(1) Hy is, in het jaer 1701, te Saint-Germain gestorven: dezen prins is, van de doórlugtige en ongelukkige familie van Stuart, den laetsten koning geweest die in Engeland geregeêrd heeft.

(2) *Dictionnaire historique de Feller*.

het leven gerukt heeft (1). Maer in wat eenen droeven staet heeft hy Holland niet gelaeten ! hoe jammerlyk zyn de gevolgen niet geweest van de oorlogen die hy ondernomen heeft uyt enkele eerzugt, om zyn gezag te vermeerderen ! De middelen van welvaeren voór de Vereenigde Provinciën zyn op de zee gelegen, en zy zagen hunne schoone zeemagt ten onderen gaen ; zy waeren gepraemd van hunne schipvaart te verminderen, om dat zy te veel geld noodig hadden voór de bekostigingen van de verscheide oorlogen die aen de republiek 600 millioenen hebben gekost, zonder daeruyt eenig voordeel te trekken (2).

Willem den IV^m, zesden stadhouder van Holland.

Na de dood van Willem den III^m, is Willem-Carolus-Henricus van Nassau-Dietz, die in de provincie van Vriesland regeerde, erfgenaem geworden van de heerlykheyd van Oranje ; maer de republikaenen hadden geen den minsten lust om hem stadhouder van Holland te maeken : in tegendeel, de orangisten waeren zeer genegen om het stadhouderschap te herstellen ; en alhoewel zy zich schenen stil te houden om aen de republikaenen geen vermoeden te geven, zy hielden zich geduerig bezig met heymelyke streken te brouwen, om tot de herstelling (*restauration*) van het stadhouderschap te komen.

En waarlyk de orangisten, na vele jaeren besteéd te hebben om hunne tegenstrevers in slaep te wiegen, hadden eyndelyk, in het jaer 1722, zoo wel gelukt by de staeten van Gelderland, dat deze besloten van Willem den IV^m stadhouder van hunne provincie te maeken, in afwagting dat de staeten-generael hem tot het stadhouderschap van

(1) *Dictionnaire historique* de Feller.

(2) Cerisier, tome 2, page 545.

de Vereenigde Provinciën zouden benoemen. Zoohaest dit bekend was, hebben de anderen provinciën gezamenlyk een *adres* aen die staeten gezonden, waerin zy onder andere zegden : « Wy kunnen aen U edelmogenden niet verbergen het spyt dat wy gevoelen om dat gy voórgenomen hebt van u doór eenen stadhouder te doen regeren... *De historie der stadhouders is de historie van onze ongelukken.* Indien het welvaeren van de republiek afgunstige gebueren tegen ons gewapend heeft; indien bloedige oorlogen onzen koophandel gestoord of ten anderen gebragt hebben; indien samenrottingen en scheuringen onze gemoederen verdeeld en onze herten koel gemaekt hebben; indien de oneenigheden der borgers ons land verscheurd hebben, *het is het werk van het stadhouderschap.* Nauwelyks scheppen wy aessem, nauwelyks beginnen wy den kwelenden staet te doen herleven, en uwe voórnemens kondigen ons nieuwe en zeker nog grootere ongelukken aen. Zullen dan onze provinciën, die *doór de a...slagen van vyf dwingelanden* tot in den grond omverregeworpen zyn, aen nieuwe aanvallen kunnen wederstaen? Peyst er wel op: gy gaet, met eenen zesden stadhouder te verkiezen, den laetsten slag geven aen de republiek... Laet ons vry leven en sterven... Laet ons van het bloed zyn van Barneveld, van De Witt, van Tromp (1), en van zoovele edelmoedige herten, die eene roemweêrdige dood zouden gesteld hebben voór eene schandelyke slaeverny. Verzaekt dan aen het stadhouderschap; alles noodigt u daertoe. Doet dit uyt liefde van uwe bondgenoten, van uwe vrinden; doet dit uyt liefde van uwe veyligheyd en van uwe eer. » (2)

(1) Dezen is eenen dapperen admiraal geweest van de hollandsche zeemagt, en heeft aen de republiek veel dienst gedaen: hy is, op den 10 augustus 1653, in eenen zeeslag tegen de Engelschen gedood.

(2) *Histoire du Stadhouderat*, édition de Bruxelles, page 116.

Dit niettegenstaende, de staeten van Gelderland hebben den prins van Oranje gekozen voór stadhouder, kapiteyn en admiraël-generaël van hunne provincie. De orangisten, doór dezen goeden uytval aangemoedigd zynde, gingen voort in hunne heymelyke streken, om in de staeten der andere provincien en in de magistraeten nieuwe aenhangers te werven : hieraen hebben zy nog vele jaeren onvermoeyelyk gewerkt, en hebben eyndelyk hun oogwit bekomen, met het gepeupel geduerig tot oproer aen-te-stoken, en onder het zelve veel geld uyt-te-deelen : immers het magistraet van Terveren, in den nagt van 25 april 1747 buytengewoonlyk vergaderd zynde, koós, om den oproer van het geweyn volk te stillen, den prins van Oranje voór stadhouder, kapiteyn en admiraël-generaël van de provincie van Zeeland, en het besloót by de staeten van deze provincie alles aen-te-wenden, op dat zy den zelve keus zouden doen.

Ondertusschen de staeten-generaël, daer ook al vele orangisten ingeslopen waeren, benoemden het zelve jaer den prins tot kapiteyn en admiraël-generaël der Vereenigde Provincien. Wanneer Willem den IV^{en} voór den eersten keer in de zitting der staeten generaël kwam, deed hy eene aanspraek die hier plaets verdient, om dat Willem *den eersten, koning der Nederlanden*, deszelfs geveynsdheyd en schynheyligheyd dikwils in zyne redevoeringen nagebootst heeft.

« Ik ben, *zegde hy*, doór de gedeputeerden van U hoogmogenden onderrigt geweest dat gy goed gevonden hebt my kapiteyn admiraël-generaël der Vereeniging te benoemen. *Ik moet bekennen dat ik te zwak ben om zoo eenen zwaeren last te draegen.* Het is waer dat ik nog de gelegentheyd niet gehad heb om de noodzaekelyke ondervinding in de krygskunst te bekomen : maer ik heb eene geduerige en byzondere studie op de theorie

gedaen; en het betrouwen dat gy in my hebt, zal my opwekken om myne aendagt te verdobbelen, ten eynde van my in staet te stellen om uwe verwagting te beantwoorden. »

« *Nogtans ik zou dit ampt niet durven aennemen zonder het betrouwen dat ik heb op de Goddelyke Almogendheyd*, en zonder de bewyzen die ik heb dat de medewerking van de Voórzienigheyd in deze bediening en in die van stadhouder zich op eene al te uytdukkelykste wyze heeft laeten gevoelen, om my aen dat ampt te willen onttrekken. In een woórd, de eenpaerigheyd van U hoogmogenden in myne verkiezing maekt my de zelve zoo veel te dierbaerder, alhoewel ik zien het gevaer daer de republiek zich in bevind doór den inval van eenen magtigen en listigen vyand, doór den ongeloofelyken ondergang van haeren koophandel, en doór de geheele verzuymenis van de krygstugt; het welk, in de tegenwoordige omstandigheden, dit aenbelangend ampt oneyndig zwaerder maekt. »

« Maer wanneer ik denk dat den God die wy aenbidden den zelve is *die standvastiglyk den onbewegelyken steun van myne lofryke en roemweérddige voórzaeten is geweest*, dan durf ik hopen op den bystand van dien God van myne voórouders, op welkers voetstappen ik wil wandelen, met mynen persoon, myne goederen, myn bloed op-te-offeren, gelyk zy gedaen hebben; en my betrouwende op de almogendheyd van den eeuwigen God, ik wil werken om de republiek uyt het dringend gevaer te trekken daer zy zich in bevind. Ik zou met U hoogmogenden al lang willen geweest hebben een werktuyg in de hand van den God der heyrlegers, om deze natie, met den zegen van *Joheva*, te behouden; het is hieraen dat ik geérne mynen persoon overgeef, in de hoóp van den ouden luyster der republiek te herstellen, waarvan

zy tot myn groot spyt vervallen is, alhoewel zy meer dan 30 jaeren den vrede heeft gehad... (1)

Groot was de vreugd der orangistan als zy Willem den IV^{en} voór zesden stadhouder hadden; maer dit was hun niet genoeg: immers, aengezien het stadhouderschap nu voór den tweeden keer, geduerende vele jaeren, open gestaen had, en dat de prinsen van Oranje in groot gevaer geweest waeren van tot die plaets en tot de gene van kapiteyn en admirael-generael nooyt meer benoemd te worden, zy stelden nog eens hunne heymelyke streken in het werk, om die ampten erfelyk te maeken in de familie van Oranje. Dat meer is, zy wilden dat de prinsessen, by gebrek van prinsen, die ampten moesten erven. Den hollandschen edeldom deed dan aen de staeten van Holland en Westvriesland den voórstel van het stadhouderschap erfelyk te verklaeren in de mannelyke en vrouwe-lyke nakomelingen van Willem den IV^{en}, en van de staeten-generael te overhaelen om de zelve verklaering te doen (2). De staeten van Holland en Westvriesland voldeden aen dien voórstel, den 16 november 1747; de staeten-generael volgden dit voórbeeld na, en de Hollanders, die hoogmoedige Hollanders, stemden toe *dat vrouwen, uyt recht van geborte, stadhouder, kapiteyn-admiraal-generael* zouden worden! *Risum teneatis, amici!*

Nogtans de staeten van Groeningen haestten zich niet om die gekheyd na-te-volgen; maer het dolzinnig grauw van deze provincie stelde zich, den 15 meêrt 1748, in beweging, en begon met het huys van den borge-meester van Groeningen te plunderen: vele huizen in de omliggende dorpen en de katholyke kerk van Appingadam wierden geheel verwoest; de wanorders hielden

(1) *Histoire du Stadhoudérat*, édition de Bruxelles, page 290.

(2) *Abrégé de l'Histoire de la Hollande* par Kerroux, tome 4, page 1234.

niet op, dan na dat het stadhouderschap erfelyk verklaerd was (1).

Maer de verheffing van Willem tot het stadhouderschap heeft geenzins geholpen om de zaaken van den staet te herstellen : immers, verbasterde spruyt van een krygsgezind geslacht, had hy zelfs den moed niet van eenen gemeynen soldaet; hy bleef gerustelyk in Den Haag, terwyl de Franschen zich van Bergen-op-Zoom en van andere steden meester maakten; en hy was buyten het land zoo weynig geagt, dat hy niet bekwaem was om den vrede te verhaesten : dezen wierd, den 18 oktober 1748, niet gemaekt dan om dat men de Russen tot hulp der republiek geroepen had (2). De financiën wierden niet beter bestierd, de zeemagt bleef in den zelven slegten staet; maer de despotieke magt van den stadhouder wierd volmaekter. Hy zette de regeringen der steden af, en stelde er andere aen, naer zynen zin; hy sloot uyt de bedieningen vele amptenaeren, die aen zyne verheffing wederstaen hadden, of aen zyne aanhangers niet behaegden; hy *bragt, in weérwil van eene vrye constitutie, een willekeuring en zinneloos bestier in* (3),

(1) Dit zelve jaer is er schrikkelyk geplunderd geweest te Deventer, Haarlem, Leyden, Den Haag, Amsterdam, Delft, Middelbourg, Amersfoort en Uytrecht. Alle de huizen der impostmeesters en vele andere, zoo van borgemeesters, rechters, als van byzondere personen, wierden daer geplunderd, verwoest en byna geheel afgebroken; verscheyde personen verloren het leven, vele wierden gekwetst! Men kan alle deze wanorders, die den aerd van het hollandsch grauw doen kennen, lezen in een boekdeel genoemd : *Traité des abolitions et destructions faites aux maisons et biens*, etc. Leyden, chez Philippe Bonk, 1748. Eenige orangisten hebben de Belgen *een volk van plunderaers* durven noemen; maer dat zy het aengehaeld *traité* en de historien van Holland lezen, en zy zullen zien dat dien naem erfelyk toekomt aen het gepeupel van Holland, het welk hem met zooveel te meer recht voór zich-zelve wedereyscht, om dat het van tyd tot tyd de originele stukken van zyne voorouders vernieuwt, op dat het zynen *tytel van plunderaers*, waervan het in bezit is, niet zou verliezen.

(2) *W'agenaar*, 20te deel, bladz. 177 en 178.

(3) *Aux Bataves sur le Stadhouderat*, page 66.

en de Natie, waervan hy alle de rechten overweldigde, wierd verdrukt onder eenen despotismus die niet minder tyrannig was dan den genen onder den welken de voórgaende stadhouders haer hadden doen zugten; maer zyne onverdraegelyke regering duerde niet lang: hy stierf den 22 october 1751; en zyne weduwe, die eene prinsesse van Engeland was, wierd doór de staeten als gouvernante aengesteld, tot dat haeren zoón, die den 8 meért 1748 geboren was, zou meerderjaerig geworden zyn.

Deze trotsche prinsesse ging de zelve wegen in van haeren man: zy schond de rechten der regeringen, en onder andere die der gene van Haarlem, die haer, volgens een constitutionneél recht, een zeker getal kandi daeten voórgesteld had, onder de welke zy verplicht was te kiezen voór de openstaende ampten; zy koós er onder die maer dry, en benoemde eenen vierden volgens haere beliefte. Zy brouwde in 1756, met den prins van Brunswick, gouverneur van den minderjaerigen stadhouder, eenen heymelyken aanslag, om van de staeten 6000 mannen te bekomen, die Engeland vroeg met voórdagt alleen van de republiek in eenen oorlog tegen Frankryk in-te-wikkelen; zy bekwam haer oogwit: niet maer wanneer in het volgende jaer den koophandel der Hollanders doór de engelsche zeeschuymers ontrust wierd, en dat de kooplieden aen de gouvernante een geleyde verzogten voór de veyligheyd van hunne schepen, gaf zy eene antwoórd die met eenen trek afschildert den geest van het stadhouderschap: *Ik heb my een punt van eer gemaekt, antwoórdde zy, van aen niet eene wapening ter zee toe-te-stemmen, zonder de vermeerdering die ik in de krygsmagt te land gevraagd heb, bekomen te hebben* (1).

(1) *Aux Bataves sur le Stadhouderat*, page 95. Dit werksken is verscheyde keeren herdrukt gewest. Ik volg, hier en voorder, de uytgaef van 1788.

Het is alzoo dat de listige en lafhertige dwingelandy, welke Willem den IV^{en} bereyd had, voltrokken wierd doór zyne weduwe! het is alzoo dat die hooveêrdige republikaenen vernederd wierden doór eene vrouw aen wier grillen zy zich onderworpen hadden! het is alzoo, zeg ik, dat de Hollanders, die den scepter van Philippus verbryzeld hadden, allengskens zoo laf, zoo laeg, zoo moedeloos zyn geworden, dat zy zich lieten geesselen doór een wyf die zy de zottigheyd gehad hadden van gouvernante te benoemen! Zy stierf den 12 januarius 1759, met het genoegen dat zy Engeland wel gediend had met de Hollanders te beletten van hunne zeemagt te herstellen.

*Willem den V^{en}, zevensten en laetsten stadhouder
van Holland.*

Nauwelyks was de prinses van Oranje begraven, of de staeten-generael gaven bevel van 25 groote schepen uyt-te-rusten (*équiper*), waarmede zy de schade wilden vrekken, die de engelsche zeeroovery hun aengedaen had; maer zy wierden welhaest in hunne onderneming gedwarsboomd doór den jongen prins van Oranje, die in 1766, meerderjaerig geworden zynde, zynen vader opvolgde in het stadhouderschap: zynen gouverneur, den prins van Brunswick, had hem meer genegentheyd ingeboezemd voór Engeland dan voór Holland; bovendien dezen prins, die eenen duytschen generael was, opgevoed in den *despotismus*, had zynen leerling in de zelve grondregels opgebracht, waerin hy zeer gemakkelijk gelukt had, om dat de prinsen van Oranje altyd eene natuerlyke neyging tot den *despotismus* gehad hebben. Hy trouwde den 4 october 1767 met Wilhelmina, dogter van den broeder van Frederik den Grooten, koning van Pruyssen. Zy was geboren den 7 augustus 1751.

Het is uyt dit houwelyk dat den goeden Willem, die ons geduerende vyftien jaeren geplaegd heeft, den 24 augustus 1772 geboren is.

Den jongen stadhouder Willem den V^{en}, doór zyne alliancie met eene koninglyke familie; nog wat stouter geworden zynde, peysde niet meer dan om zyn gezag uyt-te-breyden: hy deed zich, doór het kollegie der raedsheeren van de staeten van Holland, de magt toestaen van de borgerlyke en militaire ampten te vergeven; hy stelde in de regeringen van het meestendeel der steden, en in de kollegien der uytvoerende magt, vertrouwelingen aen, om de raedsplegingen te bereyden en te schikken naer zynen zin; hy vervulde het land met een oneyndig getal van bespieders (1); hy wist, doór heymelyke middelen, de herstelling van de zeemagt der republiek te beletten, en hy hield de linieschepen verre van malkanderen verspreyd.

Zoo eenen despotieken handel deed de borgers overluyd murmureren: hy wierd dit haest gewaer; en om zynen despotismus staende te houden, herstelde hy den krygsraad, die den *deugdzaemen* Mauritijs eertyds opgeregt had, om zyn gezag grooter te maeken. Hy was daarvan het hoofd, en daer mogt niets beslist worden dan volgens zynen wil. Maer de borgers van Amsterdam besloten van verzagting te brengen in dien krygsraad, die van Mr Van de Capellen, in zyne gedenkschriften, een *monster* word genoemd: zy vergaderden zich in den nagt tusschen den 9 en 10 september van het jaer 1758, en kwamen in groote menigte naer het paleys van den stadhouder; zy drongen doór tot in zyne slaepkamer, en maekten hem wakker, om hem te zeggen *dat het zou onmogelyk zyn het volk te stillen, indien men het geen*

(1) *Aux Bataves sur le Stadhoudérat*, pages 97 et 98.

vryen en onafhangelijken krygsraed gaf; dat het, om dien te bekomen, dreygde het grootste geweld te gebruyken, en dat Z. H., om nieuwe wanorders te voorkomen, aen hunne inzigten moest voldoen. Hy stond alles toe dat zy wilden. Daer wierd dan eenen nieuwen krygsraed aengesteld volgens de nagtpetitie der borgers, en men was in deszelfs leden te kiezen zoo nauwkeurig, dat eenen ouden kapiteyn zyne plaets in dien raed niet kon behouden, alleenlyk om dat Willem aen den vader van dien officier eene plaets van raedsheer in de nieuwe regering gegeven had (1).

Nogtans, na verloop van eenige jaeren, had Willem middel gevonden om zich nog eens van dien krygsraed meester te maeken. Verscheyde borgers wierden doór dat *monster* veroórdeeld (onder de welke eenen eerlyken koopman van Zutphen), zonder eenige wettige bewyzen te hebben. De staeten van Gelderland deden aen den prins daerover vertooningen. Hy antwoórdde, den 3 mey 1768, *dat hy het rapport van zyne officieren aenzag als een genoegzaam bewys, en dat het hun, zonder zyn uytdrukkelyk bevel, niet geoórlofd was eenen borger vry te laeten* (2). Den grooten Turk zou niet anders antwoórdten.

Willem vond ook den middel om zyne geldkist te vullen; hy deéd zich directeur-generael van de maetschappy van Oostindiën benoemen, en zich vier ten honderd van haere *dividenda* betaalen. Hy bragt een groot wanorder in de bestiering van die overzeesche landen, met daer zyne vertrouwelingen in bediening te stellen, die of geene bekwaemheyd hadden, of die in Holland, doór hunne geldverkwistingen, geruineérd waeren. *Hy niet meer kunnende genoegzaam zyn voór de*

(1) *Abrégé de l'Histoire de la Hollande* par Kerroux, tome 4, page 1275.

(2) *Aux Bataves sur le Stadhouderat*, page 130; et Pièces justif., note 42.

zotte onkosten van zynen lieveling Piet van Zoelen, zond hem in 1781 naer Oostindiën, om zich daer met bloed en roof vet te maeken (1); nogtans dezen is in Asia, dat het eynde van zyne reys was, nooyt aengekomen.

Maer indien de Hollanders wel reden hadden van te klaegen over de despotieke regering van den stadhouder, zy waeren nog bovendien in gevaer van den geheelen ondergang van den staet te zien voltrokken worden, om dat hunne zeeschepen, daer hun welvaart van afhangt, dagelyks meer en meer vervielen, en teenemaal veronagtzaemd wierden. Daer stond dan eyndelyk een algemeyn geschreeuw op tegen de slegte bestiering van de zeemagt. De staeten van Vriesland deden, op 11 october 1782, eene vertooning waerin zy zeggen: « Wy zyn uytnemende verwonderd dat U hoogheyd, als admirael-generael, de hoogmogende staeten niet voórkomen heeft van het geén er ontbreékt aen de schepen... » Zy vraégen waerom de kapiteyns, die moeten dienen tot 1 mey 1783, veronagtzaemen hunne schepen van levensmiddelen te voórzien; zy vraegen hoe de schepen, die allen oogenblik kunnen bevel ontfangen van in zee te steken, onvoórzien zyn van zeylen, tauwwerk, en buyten staet van in een gevegt eenigen dienst te doen.... Zyne antwoórd van 29 der zelve maend gelykt aen alle de gene die hy gedaen heeft als de staeten hem klagten deden; maer het begin van dit is nieuw, en ontdekt geheel zynen *despotismus*; hy zegt: « *Alhoewel wy niet kunnen gehouden zyn van aen ieder der bondgenoten in het byzonder rekening te doen over het geén wy gedaen of geboden hebben in onze hoedanigheyd van admirael-generael, wy denken nogtans dat wy, uyt agting voór U edelmogenden, moeten antwoórdten op het geén zy ons ge-*

(1) *Oost- en Westindischen Post*. Utrecht, by Van Vloten, 1785.

vraegd hebben (1). » Zynen zoón heeft deze les zeer wel geleerd en gevolgd !

Maer wanneer den krygstogt van Brest mislukt was (2), dan lieten de staeten van Vriesland en Holland hunne gramschap uythersten, en zy vraegden hunnen admirael-generael van zich daerover te uyten (*s'expliquer*) : hy gaf hun een antwoord dat geenzins voldoende was, en hy dierf geheel de natie tot getuygen roepen van zyne onschuldigheid ; maer hy kon niemand bepraeten dan het gemeyn volk, het welk hy besloót van oproerig te maeken, om het treffelykste deel der natie en de regenten, die rechtveêrdige klagten deden, te doen zwygen : want hy wist zeer wel dat den oproer van het grauw de vraek en eêrzugt van zyne voórouders meermaels begunstigd heeft ; de twee gebroeders De Witt zyn er de slagtoffers van geweest, en Willem den III^{en}, zoo wel als Willem den IV^{en}, hadden doór den oproer van het grauw het stadhouderschap gekregen. Willem den V^{en} wilde dan den zelven middel gebruyken, om zich uyt de verlegentheyd te trekken. De omstandigheden die de vrolykheyd van den feestdag van den H. Nicolaus voórgingen en verzelden, verdienen wel dat men er het geheugen van bewaere ; want zy zyn een nieuw bewys dat de prinsen van Oranje, weêrdige nakomelingen van eenen vermaerden oproermaeker, nog altyd van den geest van oproer bezeten zyn.

Een zeker gezelschap was den 4 december 1782 vergaderd in den Gouden Leeuw, in Den Haag. Onverwagts komt er eenen zekeren *Reigersman*, schatmeester van Willem, in de vergadering, en geeft aen het gezelschap,

(1) *Aux Bataves sur le Stadhouderat*, Pièces justif., note 32.

(2) Men kan hierover lezen *le Despotisme de la maison d'Orange*, pag. 120 et suiv. Daer zal men zien wat eenen rol den prins en den graef van Byland in die zaak gespeeld hebben !

in den naem van den prins, een geschenk van eenen gouden beker en van 72 ryders (1); hy deed hun eene aenspraak over de ongelukkige omstandigheden waerin den stadhouder zich bevond, en men bevat zeer wel dat zyne woorden, gewigtig gemaakt doór het goud van Oranje, diep in de herten nederdaelden.

Den zelfden dag liet Piet Gosse, eygenaer van de Gazette van Den Haag, en boekverkooper van den prins, weten dat men een *adres* ging onderteekenen *om den prins te bedanken over het antwoórd dat hy als admiraal-generael wel had willen geven*, en dat men eene ronde zal doen in de huizen, om het zelve te doen teekenen. De gedeputeerden, belast om die onderteekeningen te gaen bedelen, waeren weêrdig van zoo eene zending: den eenen was den zoón van zekeren Vermeulen, wiens vader te Dordrecht uytgebannen was; den anderen was Gust. Undheen, die uyt Zweden gevlugt was om de galg te ontloopen. Zy gingen van huys tot huys, maer zy wierden byna overal met veragting aen de deur gezet; zy waeren nogtans van eenige pakjes dukaten voorzien, die den baron de Reinenstein, lieveling van den stadhouder, hun behandigd had om uyt-te-deelen aen die zouden teekenen. Eenige borgers, die doór hunnen staet, maer niet doór hunne laege gevoelens, boven het slegt volk waeren, teekenden het adres, zoo als den genoemden Gossa, eenen Sandberg, bankroetier, en anderen van dat slach, die of leveranciers van het hof waeren, of borgers die van aelmoessen leefden (2).

Den volgenden dag, 5 december, zag men een nieuw toneel, daer den prins van Oranje in persoon zynen rol speelde. De burgerlyke wagt, in Den Haag, vergadert zich jaerlyks om te samen maeltyden te houden. De

(1) Goude hollandsche geldspecie, doende 14 guldens.

(2) *Aux Bataves sur le Stadhouderat*, Pièces justif., note 33.

compagnie van *het Wit Vaendel* aen de tafel zynde, is den prins daer onverwagts en buyten alle gewoonte binnengekomen met den genoemden baron : men was op het nageregts. Den doórlugtigen stadhouder zette zich zonder complimenten aen de tafel, en stelde vele gezondheden in; hy bleéf daer ontrent twee ueren, en wechgaende deéd hy verscheyde giften.

Eyndelyk verscheén den feestdag van den H. Nicolaus, 6 december; de omgekogte drukkersgasten van Piet Gosse vergaderden op de merkt, versierd met oranje kokarden, dat rampzalig koleur, het welk in alle de oproeren opgesteken wierd! anderen van het grauws, die in de uytdeeling der dukaten hun deel gehad hadden, vervoegden zich by de eersten. Deze edele aenhangers van den prins doórliepen de straeten van Den Haag; zy mishandelden verscheyde persoonen, en deden hun roepen : *Oranje boven!* Des avonds gingen zy dansen in verscheyde herbergen, en kwamen ten 10 ueren in het buytenhof van het paleys, daer zy vele malligheden uytregtten, om zyne hoogheyd, die de zelve van uyt eene venster nazag, en er de kosten van betaelde, te vermaeken. Deze bacchusfeest trok een groot getal van nieuwsgierigen derwaerts, waarvan er vele met geweld gedwongen wierden van mede-te-doen en van het oranje koleur op-te-steken : Vermeulen en zyn wyf hadden ten dien eynde eene geheele mande met kokarden en oranje papier onder de vensters van den prins gebragt. Het oproerig grauws ging zoo verre, dat het de *zwarte kokarde* van den hoed van verscheyde officieren dierf afrekken, en oranje in de plaets stellen. Dit zou misschien niet ongestraft gebeurd zyn, maer zyne hoogheyd had aen de militairen geboden die *vrolykheyd niet te stooren*. Dan gingen zy dansen voór de deur van Mr Noordwyk, grooten drossaerd van Den Haag : dezen goeden oranjegast

was van die zatte *vrolykheyd* zoo vergenoegd, dat hy aen iederen danser een dukaat gaf. Zy gingen eyndelyk de feest eyndigen in eene herberg daer Vermeulen vader en zoón, uytdeelders van het geld van den prins, het gelag betaelden.

Maer alhoewel de oproerigen het opzet daer zy voór betaeld waeren niet hadden durven uytvoeren, om dat hun getal niet groot genoeg geworden was, nogtans den pensionaris van Den Haag deéd de leden der souvereine vergadering byeenkomen. Den stadhouder kwam ook in de vergadering, die hy opende met te zeggen dat *het geén op 6 december gebeurd was, niet geweest is dan eene vrolykheyd, die hy niet heeft willen onderbreken, denkende dat hy de troepen van den staet niet mogt gebruyken om de plaisieren der inwoonders te stooren.* Deze verontschuldiging wierd niet aengenomen; alle de leden der vergadering noemden die gewaende *vrolykheyd* eenen *oproer*, en zy gaven bevel aen het gerechts-hof van een streng onderzoek te doen. Dit hof stelde zoo groote hevigheyd in die zaek, dat de groote opstokers van die *vrolykheyd* voorzigtig vonden van de agenten, die zy gebruykt hadden om het grauwn in beweging te brengen, seffens te doen vertrekken: zy namen de vlugt naer Cleves. Het gespuys van Leyden en Amsterdam, opgemaekt doór de zelve middelen die men in Den Haag gebruykt had, beging de zelve buytensporigheden: zy staken de oproerige kokarde op, tusschen het roepen van *Oranje boven!* maer hunne poogingen wierden gedempt.

Nogtans de oranjegasten verloren den moed niet: immers den 8 meért 1784, geboortedag van den stadhouder, wierd te Rotterdam gevierd met de grootste wanorders. Eene bende van oproerigen doórliep de stad; zy klopten aen alle de deuren en vraegden stoutelyk

geld, om, zegden zy, *te drinken op de gezondheid van den prins*. De borgers, om zich aen hunne woede te onttrekken, moesten een stuk oranje stof over zich hebben, en roepen : *Vivat den prins*. Ongelukkig de genen die dit zouden geweygerd hebben ! Het hoofd der politie van deze stad peysde gelyk den stadhouder en gelyk den grooten drossaerd van Den Haag, dat men die *onnoozele vrolykheid* van het volk niet moest beletten. Dit was oorzaak dat de eerlyke lieden des avonds niet dierven uyt hunne huizen komen, uyt vrees van mishandeld te worden. De oranjegasten, wetende dat zy, *Oranje boven* roepende, alles mogten doen, wilden op 3 april eenen boozeren aanslag waegen. Zy vergaderden zich onder het bevel van zekere Catharina Mulder, bekend onder den naem van *kaatmossel*, om dat zy geenen anderen staet had dan van mosselen te verkoopen (1). Men wist dat het gespuys uyt was op het leven van Mr Ezevier, lid van den raed der stad, en eenen waeren vaderlander. Eene compagnie der borgerswagt stelde zich in de wapens om de rust te bewaeren : maer deze wierden, doór de bende van *kaatmossel*, met steenen aengerand ; doch zy verdedigden zich dapperlyk tot dat andere borgers hun te hulp kwamen : zy waeren gepraemd van vuer te geven, om het oproerig grauw der orangisten te verspreyden ; de straet wierd met bloed bemorst, en eenen oproermaeker bleef ter plaets dood (2).

Maer al scheén de rust hersteld te zyn, zy wierd welhaest nog eens gestoord. Eene der poórten van den ingang van het binnenhof, daer de souvereïne staeten hunne zittingen houden, wierd nooyt opengedaen dan

(1) Men zou kunnen willen van zulke personagien niet aen-te-haelen ; maer my dunkt dat het niet onverschillig is van te weten wat veragtelyke middelen de prins van Oranje, van den eersten tot den laetsten, gebruykt hebben om hunnen despotismus te grondvesten en uyt-te-strekken.

(2) *Le Despotisme de la maison d'Orange*, pag. 142 et suiv.

voór de koetsen der stadhouderlyke familie. Dit gewaend voorrecht was allengskens ingebracht, en veroorzaakte vele klagten. De staeten schaften het af, en geboódden dat voórtaen die poórt, op de dagen der zittingen, zal geopend worden voór de koetsen der souvereïne staeten. De orangisten wilden dit vreken met, volgens hunne gewoonte, eenen oproer te verwekken : zy maekten ten dien eynde een komplot met de hoofden van eene maetschappij genaemd *Oranjekorps*, dat sedert eenigen tyd in Den Haag opgeregt was, onder het bevel van zekeren Rys, schilder van het hof. Die mannen wilden het komplot wel helpen besteken, maer zy waeren te voorzigtig om het zelve uyt-te-voeren. Zekeren Mourand, parruykmaeker, die sergeant van dat *korps* was, dierf de uytvoering van dit schelmstuk op zich nemen. Mourand vertrok naer Loo, verblyfplaets van den stadhouder : op zyne wederkomst wierd er raed gehouden ten huyze van zekeren Hess, winkelier en majoór van het *Oranjekorps*.

Nogtans de staeten vergaderden den 17 meert 1784, en de zoogenoemde Stadhouderlyke-Poórt ging open ; eene menigte van volk kwam in het binnenhof. De heeren Gyzelaar en Gevaerts, gedeputeerden van Dordrecht, dierven alleen, by het uytgaen der zitting, langs die poórt uytkomen : het voórnemen der samenzweérders was van de eerste koets te laeten komen tot op de brug die aen de zelve vasthoud, van de peérden tegen-te-houden, van de wielen vast-te-pakken en van de koets te werpen in den vyver die het binnenhof omringt. Hess had op zich genomen van aen Mourand het teeken te geven ; maer hy was te driftig : want zoohaest het rytuyg onder het welsel was, riep hy : *Moord ! moord ! slaegt dood !* Mourand, onverduldig om zyne woede te laeten zien, pakte den toom der peérden vast, schreeuwende : *Blyft staen ! niemand passeert dóór deze poórt*

dan den stadhouder. Mr Gyzelaar, tegen wie de armen bijzonderlyk opgeheven waeren, geboód aen den koetsier van voórwaerts te gaen. Alsdan wierpen de medepligtigen van Mourand zich rond de koets; maer eenen kloekmoedigen borger stelde zich voór de portier, en met den degen in de vuyst houd hy stand tegen de samenzweérders. De gerechtsdienaers springen by, en niettegenstaende alle de poogingen der orangisten, zy maeken zich meerster van Mourand, die, lafhertiglyk van zyne medepligtigen verlaeten zynde, in de gevangenis geworpen wierd. Het overig der wagt, bevel gehad hebbende van de wapens te laeden, verstrooyde gemakkelyk het gepeupel; zoo dat de twee kloekmoedige leden der staeten hunnen weg vervolgden, zonder dat hun iemand dierf mishandelen: maer hoe weynig heeft het niet geschollen, of de moordery van de gebroeders De Witt wierd vernieuwd!

Men meynde Hess in zyn huys gevangen te nemen, maer dien booswigt had de voórzorg gehad van buyten Den Haag een rytuyg gereed te houden om te vlugten: hy liep naer Loo; doch Willem had het verstand van hem niet te ontfangen. Hy vlugtte dan naer Cleves, daer alle de oproerige aenhangers van Oranje eene verzekerde schuytplaets vonden. Een raed, bestaende uyt leden der staeten, wierd doór de souverejne vergadering gemagtigd om, niettegenstaende de reklamatie van het hof van Den Haag, het proces van Mourand op-te-maeken: zyn wyf, die in eenen staet was bekwaem om te bewegen, ging, vergezelschapt van haere kinderen, zich werpen voór de voeten der staeten, om genade te vraegen voór haeren man; maer het schelmstuk was te groot om haer eenige hoóp te kunnen geven. Mourand wierd tot de galg veroórdeeld. Wanneer het vonnis der dood aen dien ongelukkigen voórgelezen was, heeft men hem

gezegd dat de staeten, op verzoek van de heeren Gyselaar en Gevaerts, de doodstraf in eene gevangenis voor het leven veranderd hadden (1).

Nogtans het vuer van oproer wierd, den 4 september 1785, nog eens in Den Haag ontsteken. Eene bende van slegt volk, onder de welke eenen met de *livrey* van den stadhouder gezien wierd, dierf, onder de oogen van dezen prins en van de officieren van het garnizoen, aanranden eenige leden der vrye korps van Delft en Schidam, die in hunne montering opdemerkt gekomen waeren om de wagt te zien optrekken : zy vlugten in een huys, dat aenstonds omringd wierd van het gespuys, en daer zy zekerlyk zouden uytgehaeld geweest hebben, indien de dienaers des gerechts en der policie niet in tyd gekomen waeren om hun te beschermen en naer het trekschuyt te leyden. De beroerte duerde tot den avond, zonder dat Willem eenige maetregels nam om de zelve te stillen ; het gespuys maekte dan een komplot van de heeren Gyselaar en Gevaerts, die den zelve avond in Den Haag verwagt wierden, aen-te-vallen. Den grooten pensionaris, dit vernomen hebbende, geboód aen den officier der hoofdwagt van den oproer te stillen, en hy zond eenen hoop ruytery om die heeren te gemoed te gaen en hunne personen te beschermen.

Maer de staeten van Holland besloten, den 8 september, van, voor de veyligheyd der souvereine vergadering, de kommande over het garnizoen van Den Haag af-te-nemen van den prins die de zelve misbruykte; en zy stelden in zyne plaets den generael Sandos, met bevel van zyne rapporten aen de gedeputeerden te doen. Dit stond Willem niet aen, en hy verzogt den zelve avond eene buytengewoonlyke vergadering, die de staeten hem toestonden. Hy verscheen daer, en toonde de grootste

(1) *Le Despotisme de la maison d'Orange*, pag. 161 et suiv.

verwondering over het ongelyk dat men hem aendeéd met hem eene kommande af-te-nemen die hem, zegde hy, als kapiteyn-generael alleen toekwam. Men antwoordde dat zyne redens ongegrond waeren; dat hy, doór zynen handel in den laetsten oproer, het vertrouwen der souvereïne staeten niet meer verdiende, en dat het besluit onwederroepelyk was. Mgr den stadhouder ging wech, protesterende tegen de bevelen van zyne meesters, die den zelfen avond, doór een plakkaert, op straf der dood verboden van de veyligheyd der borgers te schenden.

Bovendien de staeten gaven den 28 september nieuwe vaendels aen hunne lyfwagt, hebbende van den eenen kant het wapen der provincie, en van den anderen kant eenen gewapenden arm, met deze zinspreuk : *Pugno pro patriâ*. Den edeldom heeft in alle die beslissingen niet toegestemd (1). Eenige orangisten hebben durven schryven, dat de staeten dien oproer opgestoókt hadden om een voórwendsel te hebben van den prins te berooven van de kommande over het garnizoen van Den Haag : maer indien dit zoo waeragtig was als het valsch is, dit zou Willem niet kunnen verontschuldigen, mits het altyd zeker blyft dat hy niets gedaen heeft om de oproerigen, wie zy mogen wezen, te bedwingen.

Ontrent den zelfen tyd verheften geheele provincien hunne stemmen, en zonden adressen aen de staeten, waerin zy ophaelden de menigvuldige verongelykingen daer zy zich van te beklaegen hadden; zy vraagden de staeten van seffens alle mogelyke middelen te gebruiken om de vryheyd van het vaderland te verdedigen; zy zegden maer regt uyt dat zy eenen afschrik hadden van den prins, die alle hunne rechten en voórrechten

(1) *Le Despotisme de la maison d'Orange*, pag. 157 et suiv.; et *aux Batares sur le Stadhouderat*, Pièces justif., note 34.

schendde, en vervolgde al wie den moed had van de zelve te verdedigen.

De gemoederen begonnen meer en meer verbitterd te worden, en het getal der patriotten groeyde dagelyks aen. De regenten zelve en vele van den edeldom, die altyd voór Oranje geweest waeren, stoókten de patriotten op om zich te stellen tegen den despotismus van Willem (1) : maer het was de vaderlandsche liefde niet die hun bezielde; het was om dat zy begonnen te vreezen dat den stadhouder eene despotieke magt wilde hebben, en indien hy hierin gelukte, dat zy dan ook zouden beroofd worden van de voórrechten die zy zelve op het volk overweldigd hadden. Zy meynden hunne heerschappy te vestigen op den ondergang van het huys van Oranje. Maer wanneer die valsche vaderlanders zagen, dat de patriotten zich niet te vrede hielden met Willem rekening te vraegen van zyne misdaeden, maer dat deze in hunne adressen alle hunne rechten en voórrechten wedereyschten, dan wierden die mannen bevreesd, dan verzoenden zy zich met den vyand van den staet, en zy wierden wederom de voórstaenders van den despotismus van Oranje.

Willem, doór den onderstand van de regenten en edeldom aangemoedigd zynde, stelde geene paelen meer aen zynen despotismus; hy benoemde in 1786 eenen soldaet voór schepen en raedsheer van Hattem, eene stad in Gelderland : maer aengezien dien soldaet, die nog in dienst was en niets bezat, de noodige hoedanigheden niet had om zulk eene plaets te bedienen, zoo hebben de regenten hem met verontweérdiging verworpen, en deden daerover hunne rechtveérdige klagten aen de staeten van Gelderland. Deze staeten, daer Willem

(1) *Aus Bataaves sur le Stadhoudérat*, pag. 71 et 72.

vele van zyne aenhangers had weten in-te-steken, antwoórdden *dat men aen den prins moest gehoorzaemen*; het welk de regenten en borgers, met goed recht in dit geval, niet wilden doen. Willem wierd nog stouter, en hy maekte een plakkaert waerdoór hy op zwaere straffen verboód van *adressen* te zenden aen de staeten. De regenten van Elbourg, in de provincie van Overysse, protesteerden tegen dit verbod, het welk zy niet wilden afkondigen *als onwettig, tyrannig, en tegenstrydig aen de rechten der borgers*. Den tyran besloót dan van die twee steden op de vreedste wyze te straffen. De regenten van Zwol en Campen gingen hem bidden van het vuer en het zweérd niet te gebruyken, often minsten van zyne bevelen op-te-schorssen, om den tyd te geven van doór eenigen wettigen middel het geschil te eyndigen. Niets kon hem bewegen, en hy antwoórdde dat *hy zeer verwonderd was dat zy hem kwamen spreken van eene zaek die hun niet aenging; dat hy moest gehoorzaemen aen de staeten van Gelderland, en dat de twee steden* (Hattem en Elbourg), *indien zy weygeren van garnizoen te ontfangen, zouden verdelgd worden.*

Hy moest, zegde hy, gehoorzaemen aen de staeten van Gelderland! Wat eene verfoeyelyke arglistigheyd en geveynsdheyd! hy vlamde om zyne vraekzugt te voldoen, en hy sprak als of hy eene pligt ging volbrengen. Wel is waer dat hy, om den schyn te hebben van de constitutie te onderhouden, van de staeten van Gelderland opene brieven gevraagd had om krygsvolk naer die *wederspannige* steden te mogen zenden; maer het is ook zeker dat hy die niet wettiglyk bekomen heeft. Dit blykt uyt een gedenkschrift dat de regenten en borgers van Hattem en Elbourg, in deze gelegentheyd, gezonden hebben aen de staeten van Holland, en waerin zy de oorzaeken van het geschil en des zelfs gevolgen zoo levendig afschilderen.

« .... Het is de provincie van Gelderland, *zeggen zy*, daer men sedert langen tyd, en voór al sedert zeven of acht jaeren, zich beroemd heeft over een systema, het welk niet dan den ondergang van ons lief vaderland kon voortbrengen. De zotte maetregels die men daer genomen heeft, en die tegenstrydig waeren aen de gevoelens van onze braeve landgenoten, zyn gekend van de geheele wereld; maer byzonderlyk sedert eenigen tyd hebben vele leden der staeten, den stadhouder aen hun hoofd, doór hun rampzalig gezag den despotismus in deze provincie zoo verre gebragt, dat des zelfs uytwerksels nu de geheele republiek verschrikken. Wy, als leden deel maekende van den staet, hebben gemeynd dat wy ons voór God, voór het vaderland, en byzonderlyk voór de oogen van onze steden en van onze medeborgers, niet konden verontschuldigen, indien wy, zooveél het in onze magt zou zyn, geen beletsel stelden aen die overstroming die alles met zich sleépte. De wettelykste middelen die wy ten dien eynde te werk gesteld hebben, ten koste van ons byzonder belang, en met gevaer van in dezen oogenblik alle onze goederen te verliezen, verbitterden zoo zeer de leden der staeten, dat van dan af onzen ondergang scheén vastgesteld te zyn. Men besloót, zonder eenige middelen van bevrediging geprobeérd te hebben, van den militairen arm te gebruyken, die ten koste van het zweet en bloed van onze borgers onderhouden word, en die geschikt is voór de bescherming en veyligheyd van de vryheyd en van het vaderland, terwyl de genen die de soldaeten in het werk stelden, zich lafhertiglyk van het gevaer verwyderden. »

« Onze verdelging moest de vrugt zyn van een zoo genoemd besluyt der staeten (van Gelderland), genomen op de onwettigste wyze *tegen de meerderheyd...* en waer-

voór meer dan twintig leden der staeten de vergadering verlaeten hebben, verklaerende *dat het vrugteloos was de reden te gebruyken, mits men alles aen het geweldovergaf.*»

« Men deed dan, uyt kragt van dit *onwettig en barbaersch besluit*, tegen ons optrekken een groot getal van soldaeten, niet enkelyk gewapend, maer voórzien van al wat den oorlog het schrikkelykste heeft. Bomben, mortiers, houbitsen en allen slach van grof geschut, zyn de instrumenten geweest, gezonden doór *eenige leden der staeten*, om onze huizen te vernielen, onze goederen te verwoesten, en ons met onze vrouwen en kinderen te verdelgen en onder de slaeverny te brengen... »

« En wie zyn de genen die men op zoo grouwelyke wyze wilt vervolgen? het zyn de beste, de voórnaemste, de rykste borgers van eene vrye republiek; borgers die zich bepaeld hebben in de rampen van het land en de noodzaakelykheyd van eene hervorming aen-te-wyzen, niet doór oproerige middelen, niet doór de omverwerping van het goed order, niet met de wetten onder de voeten te trappen, niet ten laetsten doór het geweld, maer doór eerbiedige smeekingen. »

« Deze zyn het die men als vyanden aenrand. Men maekt zich meester van de stad, na de zelve gekanonneêrd te hebben; men levert de borgery over aen de woede van eene dolle soldaetery... de huizen worden te Hattem opengebrokeu, alle de goederen vernield of geplunderd, zonder dat men de huizen van de predikanten, van den ontfanger der imposten, van de minderjaerigen, en zelfs de geldkas van den armen, gespaerd heeft. Eene arme bejaerde weduwe, die niemand kwaed deed, is op de vreedste wyze mishandeld geweest van die dolzinnigen (1). »

De stad van Elbourg is van gelyken geplunderd ge-

(1) *Aux Bataves sur le Stadhouderat*, Pièces justif., note 35. — Als men het

weést, alhoewel de borgers geenen tegenstand gedaen hadden, en met vrouwen en kinderen, op de nadering van de Oranjebende, de vlugt genomen hadden. Ah! indien de lafhertige plundersaers van Oranje, die zekerlyk den naem van soldaeten niet verdienen, zoo gehandeld hebben met hunne eygene landgenoten, wat zouden zy dan niet gedaen hebben met de borgers van Brussel, indien zy zich van deze stad hadden kunnen meester maeken! en wat een schroomelyk lot zouden de Belgen niet te verwagten hebben, indien het mogelyk waer dat de eerlooze benden van Willem den Koppigen in ons vaderland nog konden wederkeeren!

Den wederstand had te Hattem maer eenige ueren geduerd, wanneer de inwoonders, doór den nagt begunstigd zynde, met al dat hun lief was naer Campen zyn gevlugt, daer zy als broeders ontfangen wierden. Het is waerlyk te verwonderen dat de patriotten van Deventer, Campen, Zwol, Amsterdam en andere, die wel gewapend en voórzien van artillery zich in Hattem en Elbourg geworpen hadden om daer de rechten van hun vaderland te verdedigen, die twee steden zoo gemakkelyk verlaeten hebben. Hunne voórouters waeren gewoon wat meerder moed te toonen.

Nogtans den tyrannigen handel van Willem en het ongelukkig lot der borgers van Hattem en Elbourg hadden de verbittering der gemoederen op het hoogste gebragt. Den borgerlyken oorlog berste uyt in 1787. Den stadhouder liep naer Nimwegen, daer hy niet verre af was van Cleves, de toevlugtplaets van alle de genen die in Holland eenig schelmstuk tegen den staet bedreven hadden: verscheyde steden verklaerden hem *vervallen*

aengehaeld gedenkschrift, waervan ik maer een uyttreksel gegeven heb, leetst, dan zou men zeggen dat het in 1830 gemaakt is, ter oorzaak van de overeenkomst die het heeft met den handel van den koning Willem in Belgen.

van alle zyne ampten en weêrdigheden, en byzonderlyk van het eeramt van kapiteyn admirael-generael van de republiek, en zy weygerden de troepen te betaelen, die maer dienden om de constitutie omverre-te-werpen (1). Den eersten aenval tusschen de patriotten en orangisten had plaets den 9 mey 1787: immers 350 grenadiers, komende naer Utrecht, hadden de brug op den Rhyn bezet; 300 gewapende borgers van die stad trokken hun te gemoed met dry stukken kanon. Zekeran Visser ging alleen, van wegens de borgers, den kommandant der troepen aanspreken, en vragde of *zyne bende daer was als vrind of als vyand*; hy antwoôrdde: *Als vyand*.— De borgers, zegde Visser, *zyn dan gedwongen van die soldaeten als vyand te handelen*, en hy ging terug naer de zynen; maer men loste op hem acht fusieken zonder hem te raeken: hy keerde zich om naer die trouwelooze bende, die nog eens op hem schoôt en hem doodde. Dan begonnen de soldaeten grenaeden te werpen; maer de borgers randden hun aen, en tweemaal met hun kanon geschoten hebbende, namen de grenadiers de vlugt, verlaetende vele bagagien, 150 fuzieken, reyskoffers en de krygskas (2). De borgers, doôr dezen goeden uytval aangemoedigd zynde, namen in verscheyde steden de wapens op, en naementlyk te Amsterdam, daer den 29 mey dapper gevogten wierd met de orangisten; doch de borgers hielden de overhand. Hier wierden groote wanorders bedreven, die duerden tot den volgenden dag; vele huizen wierden geplunderd en verwoest (3).

Het scheên dat het welhaest met den stadhouder zou gedaen geweest hebben; maer hy had hulp en onderstand gevraegd van zynen schoonbroeder Frederik-Willem, die

(1) *Journal hist. et litt.* par De Feller, 15 juin 1787, page 293.

(2) *Journal idem*, 1er juin, page 226.

(3) *Journal idem*, 15 juin, page 294.

koning van Pruysen geworden was (1). In afwachting dat een pruyssisch leger de borgers zou komen *mitrailer*, ging de prinsesse van Oranje naer Den Haag, om, zoo men zegde, het geschil by de staeten van Holland by-te-leggen : maer haere koninklyke hoogheyd, die zich aen de borgers zeer haetelyk gemaekt had, wierd te Schoonhoven gevangen genomen en in haere kamer zelve bewaerd doór eenige gewapende borgers; zoo dat zy buyten gevaer was van gestolen te worden (2). Den baron Theulemeyer, gezant van Pruysen in Den Haag, vroeg op 10 julius *voldoening voór het grouwelyk schelmstuk*, zegde hy, *bedreven tegen de zuster van zynen meester, en de straf van die het bedreven hadden* (3).

Dit bleef zonder uytwerksel. De staeten haestten zich om nieuw krygsvolk te ligten; de korps der vrywilligers wierden vermeerderd; vele officieren van het oud leger wierden afgedankt en patriotten in hunne plaets gesteld : dit behaegde de soldaeten niet, die doórgaens aen Oranje aengekleefd waeren (4). Nogtans de pruyssische

(1) Frederik den Grooten, den 17 augustus 1786, in den ouderdom van 72 jaeren gestorven zynde, was Frederik-Willem, zoón van zynen broeder, hem in het koninkryk opgevolgd.

(2) Zy had eenen volkomen pruyssischen aerd, en zy had durven zeggen : *Ik sal de heeren van Amsterdam (de kooplieden) met eenen linnen rok doen gaen, en de beurs van Amsterdam met gras doen bewassen.*

(3) *Journal hist. et litt.*, 1re août 1787, page 550.

(4) De Feller geeft hiervan een klugtig voorbeeld, dat tot bewys dient. Een bataillon soldaeten, naer Utrecht trekkende, hielden zich bezig met liedekens tot lof van den stadhouder te zingen, en wierden van hunne nieuwe officieren met stokslagen gestraft. Eenen soldaet die ros hair had, krygt in den zin van een gat te maeken in het hoogste van zynen hoed, en van daer een dikke kles doór-te-trekken; eenen van zyne kameraeden, dit ziende, roept : *Och parbleu ! daer is Oranje boven !* Deze woorden wierden doór geheel de bende herhaeld, en iedereen lachte met dat aerdig gedagt. Eenen luytenant, daer-doór vergramd zynde, doet bedreyingen en zegt dat hy deze zou uytvoeren indien hy kommandant was. *Misschien*, antwoordde eenen ouden soldaet, en het woord *misschien* gaet over van mond tot mond; dien soldaet, ziende de gesteltenis van zyne kameraeden, wilt er deel uyttrekken. Hy stelt zich een

troepen waeren in het begin van september op de grenzen van de republiek gekomen. Dan kwam er aenstonds eene verklaring in Den Haag, waerdoór de staeten voór den laetsten keer vermaend wierden van voór den 14 september eene wettige voldoening te geven aen de prinsesse van Oranje, of wel dat de troepen van Pruysen op het grondgebied van de republiek zullen komen, om die voldoening met geweld af-te-eysschen. By deze verklaring waeren de volgende vraegen gevoegd :

« 1° Dat de staeten van Holland alle de *korps* der gewapende borgers van hunne provincie zullen afdanken en te niet doen, en dat er dus niet meer zal gesproken worden van vrye *korps*; 2° dat men onmiddelyk en zonder uytstel den prins van Oranje zal herstellen in alle zyne rechten, voórrechten en vrydommen die hy te voren genoót, en byzonderlyk in de kommande over het garnizoen van Den Haag; 3° dat de staeten van Holland alle de nieuwe krygsbenden die zy geligt hebben, zullen afdanken, en dat de oude officieren, die afgezet zyn, in hunne plaetsen zullen hersteld worden; 4° dat men aenstonds de prinsesse van Oranje ootmoediglyk zal bidden van naer Den Haag weder-te-keeren, en dat men haer zal nemen voór eenigste middelaeresse van de verbetering die er van eenige misbruyken zou kunnen te doen zyn (1). »

De vryheyd der Hollanders, voór aleer zy haeren laetsten snik gaf, poogde nog eens te spertelen tegen de dood. De staeten van Holland weygerden aen die eysschen te voldoen. De Pruysischen trokken dan over de gren-

het hoofd der krygsbende, en roept *halte!* op dit woórd wierden de officieren bleek; hy vroegde hun : *W'aer wilt gy ons leyden?* — Gaet maer voorts, gy zult het weten. — *Wilt gy komen daer wy gaen?* — Neen. — *Voórwaerts!* zegt hy dan aen de bende, die hem volgt en de officieren daer laet, verbaesd en niet kunnende gelooven het geén zy zagen. (*Journal hist. et litt.*, 15 juillet 1787, page 457.)

(1) *Journal hist. et litt.*, 1re octobre 1787, page 225.

zen. Het gerugt wierd, in den nacht tusschen den 15 en 16 september, te Utrecht verspreyd dat den vyand naderde. Een deel van het garnizoen ging de posten ontrent Gorcum, Woerden en Naarden, versterken : dit bragt het wanorder in de stad ; eeniegelyk nam de vlugt met het geén hy kon medenemen. De schepen, de rytuygen en de armen der menschen waeren niet genoegzaam om alle de koffers en goederen der vlugtelingen te vervoeren. De soldaeten en boven al de gewapende borgers, vergramd zynde om dat zy verlaeten wierden van de genen zelve die hun de wapens in de hand gegeven hadden, sloegen van spyt hunne fusieken in stukken ; andere verlieten hunne huizen en familie, en kozen het haezenpad. Het wanorder duerde nog, wanneer des morgens een kleyn detachement van pruyssische soldaeten, zonder eenen fusiekscheut te lossen, stillekens bezit nam van deze stad, verdedigd doór 200 stukken kanon, en versterkt doór vele buytenwerken en verschanssingen, die *onwinbaer* geoordeeld waeren doór de fransche ingenieurs welke Frankryk tot hulp der patriotten gezonden had !! (1)

Naarden wierd den 17 september opgeëyscht, maer weygerde zich over-te-geven. De Pruyssischen deden eenen aanval op Weesp, die hun mislukte. Den post van Nieuwerhuys wierd heviglyk verdedigd tegen de Pruyssischen, die daer verscheyde officieren en soldaeten verloren hebben. De steden van Leyde, Gouda, Schoonhoven, Dordrecht, Rotterdam, Schidam en Gorcum, gaven zich over. Amsterdam had de eer van doór Pruyssischen, onder het bevel van den hertog van Brunswick, omringd te worden. Naarden en Weesp gaven zich haest over aen de staeten, die daer pruyssisch garnizoen in stelden (2).

(1) *Journal hist. et litt.*, 15 octobre 1787, pag. 295 et suiv.

(2) *Journal hist. et litt.*, *ibid.*

Den stadhouder kwam den 20 september in Den Haag; het grauw spande de peêrden van zyn rytuyg uyt, en voerde hem naer het paleys. De staeten van Holland maekten den 22 september een besluyt waerdoôr zy *nul* en *onwettig* verklaerden alle de afzettingen der oude wet-houders, gedaen in den naem der borgery : de amptenaeren, die in den naem der borgers benoemd waeren, wierden afgedankt, en de oude orangisten wierden in hunne plaets gesteld. Willemyntje kwam den 24 der zelve maend in Den Haag, en werd van het slegt volk, op de zelve wyze gelyk Willem, ontfangen. Haer eerste werk was van 17 persoonen te beschuldigen en te doen straffen, die zy zegde de uytwerkers of medepligtigen te zyn van het *grouwelyk* schelmstuk dat te Schoonhoven tegen haeren persoon bedreven was. De soldaeten van Oranje wierden voôr hunnen dienst geloond doôr de plunderingen der steden, die het meest hunne vaderlandsche liefde getoond hadden; de voôrstaenders der vryheyd wierden in de oproeren vermoord, of gepraemd hun vaderland te verlaeten (1). Verscheyde hooge amptenaeren kregen bevel van Den Haag te verlaeten, en onder andere Mr Gyselaar, *om dat hun verblyf in deze stad niet kon aengenaem zyn*. Den stadhouder koôs zelf eenen president voôr het oppergerechtshof, en de staeten van Holland en Zeeland hadden de lafhertigheyd van dien keus, die zy zelve hadden moeten doen, goed te houden. Bovendien de staeten van Holland en Westvriesland gaven aen Willem de magt om de regeringen der steden, die de leden der staeten moesten kiezen, te veranderen (2): men gevoelt gemakkelyk wat hieruyt moest volgen. Ik laet daer te spreken van alle de tyrannige maetregels,

(1) *Décade historique de l'Europe, depuis 1786 jusqu'en 1796*, par M. le comte de Ségur, tome 1er, page 129.

(2) *Journal hist. etc.* 1er décembre 1787, pag. 525 et suiv.

die genomen wierden tegen de vryheyd van het volk , en waerdoór Willem de gemoederen der Hollanders zoodanig tegen hem verbitterd heeft, dat hy , wanneer hy eens hunne hulp zal noodig hebben , geene armen zal vinden om hem te verdedigen.

Ondertusschen de helden van Amsterdam waeren verveerd geworden, en zy hadden op 8 october dry raedsheeren naer den hertog van Brunswick gezonden , om hem ootmoediglyk te bidden van zyne troepen niet nader aen de stad te laeten komen , mits men de zaek mogt aenzien als geëyndigd te zyn. Zy maekten eenige schikkingen met den hertog; zy staken het vaendel van Oranje op het stadhuys , en zy gaven de stad over aen de Pruysischen (1). Nogtans den hertog had niet meer dan 3000 mannen , terwyl er meer dan 6000 borgers gewapend waeren , onder de welke verscheyde korps van vrywilligers, die in de stad waeren, niet gerekend zyn. Zes bataillons pruyssisch voetvolk en 200 hoezaeren zyn in Holland gebleven , om de dwingelandy van Willem te handhaeven ; en deze handsvol soldaeten was genoeg om de patriotten gebogen te houden onder den despotismus van Oranje. Het is alzoo dat dien berugten opstand, waermede geheel Europa zich bezig gehouden heeft, geëyndigd is, zonder dat er ergens eenig aenbelangend gevegt heeft plaets gehad. Er is veel meer geplunderd dan gevogten geweest.

Wanneer men geheel het gedrag der hollandsche patriotten overweégt, dan gevoelt men hoe verre zy van de dapperheyd van hunne voórouders vervallen zyn , en wat een groot verschil er is tusschen hun en de Belgen : want al wat zy in 1787 gedaen hebben om hunne sterke steden te verdedigen , is zoo veel niet als het geén de kloeke inwoonders van het kleyn stedeken van Thienen

(1) *Journal hist.*, 1re novembre 1787, pag. 369 et suiv.

alleen, in 1830, gedaen bebben, gelyk men in het ver-
volg zal zien.

Den prins, ondervonden bebbende hoe noodzaekelyk zyne *alliance* met Pruysen hem geweest was, wilde de zelve doór eenen nieuwen band versterken. Hy vraegde de dogter van den koning van Pruysen ten houwelyk voór zynen zoón, den erfprins van Oranje : die prinses was maer 17 jaeren oud, wanneer zy (1 october 1791) trouwde met den goeden Willem welken de Belgen wechgejaegd hebben. Na dit houwelyk bleef den stadhouder gerustelyk regeren of tyrannizeren, eveneens als of zyn erfelyk stadhouderschap op vaste gronden gevestigd was.

Nogtans hy had de dwaesheyd van zich, tegen den wensch der natie, in-te-wikkelen in den oorlog tegen de fransche republikaenen, die zoo gemakkelyk niet waeren als de hollandsche patriotten. Hy deed zich alsdan bekleeden met eene *dictatoriaele* of onafhangelijke magt, daer de prinsen van Oranje altyd naer gestaen hadden; doch den oogenblik op den welken zyne heerschezugt ten vollen voldaan was, wierd het eynde van zyn vermoegen. Hy wilde dat geheel Holland de wapens zou opnemen tegen de Franschen, maer zyne bevelen wierden niet uytgevoerd; hy wilde doór overstromingen den inval der Franschen tegenhouden, maer men stelde zich in den eersten oogenblik daertegen, en de koude maekte dien maetregel haest onmogelyk. Pichegru, aen het hoofd van een fransch leger, voórdeel trekkende uyt eenen langduerigen en sterken vorst, trok snellyk over alle de rivieren die zynen optogt konden wederhouden (1). De Franschen kwamen den 18 januarius 1795 binnen Amsterdam, met inzicht van den laetsten der stadhouders, in Den Haag, met een bezoek te vereeren : maer Willem

(1) *Décade historique*, etc., tome 2, page 277.

den Ven was daerop niet uyt, en, *na zyne bediening, weêrdigheden en posten nedergelegd te hebben, vertrok den zelve dag* (18 januarius) *naer Engeland* (1), daer hy den 18 april 1806 gestorven is.

Daer hebt gy, goedwilligen lezer, eene kleyne schets van de voórouters van Willem, den eersten koning der Nederlanden, die niet beschaemd is geweest van zich zoo dikwils daerover te beroemen, en welkers despotismus, geveynsdheyd, heerschzugt en trouweloosheyd hy in allen zynen handel heeft nagevolgd : nogtans hy heeft iets dat hem eygen is, en waerdoór hy alle zyne ongelukkiglyk benoemde voórouters verre te boven gaet, te weten, eene *geldzugt* die onverzaedelyk is, en eenen *yzeren kop*, die noch doór goede reden, noch doór smee kingen, noch doór gevoelen van eer, kan vermorwd worden.

(1) *Bijdragen tot de voórnaamste gebeurtenissen*, enz., doór Pyman, bladz. 44. Utrecht 1826.

EYDE DER STADHOUDERS VAN HOLLAND.

WILLEM DEN KOPPIGEN,

INGEDRONGEN

KONING DER NEDERLANDEN.

.. *Foram et hinc olim meminisse juvabit.*
Het zal misschien hiernaels lusten deze
dingen te gedunken.

Vine. l *Æneid.*, v. 207.

Willem, zoón van den laetsten stadhouder, komt in Den Haag; hy maekt zich souvereyn van Holland. Nieuwe grondwet. De Belgen worden bedrogen door schoone proklamatiën.

Alswanneer de vereenigde mogendheden, in 1813, de volkeren noodig hadden om hunne waggelende troonen staende te houden en te verdedigen tegen Napoleon, dan zonden zy, in alle de landen daer hunne legers gingen indringen, zeer schoone afkondigingen, om de inwoonders tot hun te trekken; zy verklaerden dat zy geene landwinningen wilden doen, en zy beloófdten plegtiglyk van de vryheyd en onafhangelykheyd aen de volkeren weder-te-geven. Deze zoete woorden van *vryheyd en onafhangelykheyd* ontstaken het vuer der vaderlandsche liefde in alle de herten, die zoolang onder de dwingelandy van den Corsikaen gezugt hadden; de volkeren, naer maete dat de legers der souvereynen naderden, namen de wapens op, en zy vervoegden zich onder de vaendels der genen die zy voór hunne verlossers aenzagen. Doch ik wil nu maer spreken van de Hollanders.

Sedert den rampspoed van het fransch leger in 1812, hadden eenige voórnaeme Hollanders beginnen te hopen van hun land, geruineérd door zyne vereeniging met

Frankryk, te verlossen (1) : maer verscheyde van die mannen waeren van de party der orangisten, en deze omstandigheyd heeft veel invloed gehad op de voordere voórvallen; want alhoewel den drift der republikaenen niet geheel uytgedoofd was, nogtans het waeren de aenhangers van Oranje, die nu het meest begonnen te werken om hun vaderland vry te maeken. Eenige van hun, schoon zy dóór solemnele eeden en met plaetsen aen-tenemen, de dienaers van Frankryk geworden waeren, hadden nogtans nooyt opgehouden van in het heymelyk met den prins van Oranje briefwisseling te onderhouden.

De heeren Hoogendorp, Van Styrum, Van Diel, De Jonghe en eenige andere, vergaderden zich in Den Haag, en maekten een eedgenoótschap waervan het oogwit was van den prins van Oranje te herstellen. Dit eedgenoótschap bestond welhaest uyt 400 leden, waervan ieder onder zyne vrinden vier mannen koos, die hy zyn vertrouwen weêrdig oórdeelde, en die zonder malkanderen te kennen zich verbonden van op het eerste teken gereed te zyn. Doór dezen middel kon eenen verraeder nooyt meer dan eenen der eedgenoten in gevaer stellen : nogtans, zonder de spoedige nadering van de legers der souvereynen, het eedgenoótschap zou tot zynen ondergang gelooopen hebben; immers het gemeyn volk van Den Haag wierd, op den 13 november 1813, oproerig, en vraegde de herstelling van den ouden borgemeester Mr Slicher. Deze ontydige beweging stelde alles in gevaer : maer Mr Van Styrum stilde de menigte. Vier dagen daarna ging hy zelf by Mr Slicher, en verzocht

(1) Men kan in *Napoléon of de opkomst, enz., van den Corsicaen*, 4de deel, bladz. 15 en volgende, zien hoe lachertiglyk de Hollanders zich ten opzichte van Napoleon gedraegen hebben, die zy als hunnen vader en weldoender eerden en beminden, zoo zy zegden !

hem de bediening van borgemeester te hernemen in den naem van den prins van Oranje; Slicher vroegde tyd om daerop te denken. Dan heeft Mr Van Styrum de oranje karte opgesteken, en doórliep daarmede alle de straeten van Den Haag, alwaer het gepeupel, dat altyd voór Oranje is geweest, aenstonds begon te roepen: *Oranje boven!* Op den zelven tyd wierd er eene proklamatie afgekondigd, doór de welke Mr Van Styrum, in den naem van den prins, als gouverneur aengesteld wierd.

Maer terwyl dit in Den Haag gebeurde, was zekeren Falck, zoón van eenen kommis, te Amsterdam bezig met te werken in den zelven zin (1). Men verzekert dat hy het is, die den 18 november het grauw van deze stad opgehitst heeft om het tolhuys te verwoesten en de fransche ontfangers uyt de stad te jaegen: doch den oproer wierd, op verzoek der borgery, gestild doór Falck zelf, die zich te vrede hield met ondervonden te hebben wat vermogen hy had op het gemeyn volk. Men poogde den volgenden dag de inwoonders van Amsterdam te overhaelen om zich voór Oranje te verklaeren: maer dit gelukte niet, het zy dat deze familie, gelyk eertyds, daer te weynige aenhangers had; het zy dat men vreesde voór de nabyheyd der Franschen die nog te Utrecht waeren: nogtans er wierd eene provisionele bestiering aengesteld, die zich wel wagtte van te spreken van den prins van Oranje.

Weynige dagen daerna wierden de heeren Hoogendorp en Van der Duin van Maasdam, doór hunne aenhangers, in Den Haag gesteld aen het hoofd van een provisioneel gouvernement; deze maekten seffens een besluit waer-

(1) Dezen Falck nam, in het jaer 1795, dienst onder de hollandsche republikaenen, die het leger der fransche republiek in Holland geroepen hadden: hy is, in 1815, minister-sekretaris van staet geworden, en daerna ambassadeur van Willem in het hof van Londen.

doór zy Napoleon, ingedrongen souvereyn van Holland, afzetterden; dit *schoon* voórbeeld is laeter doór het provisioneél gouvernement van Belgien nagevolgd geweest ten opzigte van Willem, den eersten en laetsten ingedrongen koning der Nederlanden.

Nogtans Rotterdam verklaerde zich niet voór Oranje; en Amsterdam, eene volkryke stad, die doór haer voórbeeld vele andere steden tot zich had kunnen trekken, hield zich stil: maer de klub der patriotten, die altyd de vyanden geweest waeren van den stadhouder, verklaerden zich voór den prins op voórwaerde van eene liberaele constitutie; en alhoewel deze party verre af was van de souvereiniteyt aen de familie van Oranje te geven, niettemin hunne konditionele toestemming aen de wederkomst van den prins vermeerderde de magt der eedgenoten, die zelfs in het algemeyn de meyning niet hadden van hunne vryheyd onbedagtelyk te laeten op de genade van eenen souvereynen prins.

Ondertusschen de kozakken naderden aen Amsterdam; den comité van Den Haag, willende uyt deze omstandigheyd voórdeel trekken, zond aenstonds twee kommissarissen (Fannius Scholten en Melchior Kemper) naer Amsterdam, om den prins van Oranje doór de inwoonders van deze stad te doen uytroepen: maer alle hunne poogingen waeren vrugteloos. Vriesland, altyd genegen voór Oranje, verklaerde zich voór den prins; nogtans het magistraet van Leuwarden nam geen deel in die verklaring. Het provisioneél gouvernement, in gebrek van middelen zynde, deéd een beroep tot de vaderlandsche liefde der inwoonders van Den Haag; maer het was verloren arbeyd, en den graef Hoogendorp zag zich gepraemd van geld te ligten op een deel van zyne eygene goederen, om het provisioneél gouvernement te hulp te komen. In deze verlegentheyd zyn de heeren Fagel

en Perponcher op den 20 november naer Engeland vertrokken, om den prins te bidden van zich in Holland te komen stellen aen het hoofd van zyne aenhangers. Willem liet zich niet bidden, en hy kwam den 30 november in Den Haag, daer eenen hoop van werklieden en gepeupel hem *souvereyn der Nederlanden* uytriep: nogtans de groote aenhangers van Oranje kwamen overeen van hem dien titel officieéllyk niet te geven dan na dat hy eene reys zou gedaen hebben naer Amsterdam, *alwaer zy, zoo zy zegden, de openbaere opinie wilden te raeden gaen.* Dit was zooveél te voórzigtiger, om dat de inwoonders van deze volkryke stad niet zeer genegen schenen te zyn voór de nieuwe souvereyniteyt.

Willem deed seffens in Den Haag eene afkondiging (die ten zelve tyd naer de andere steden gezonden wierd) waerin hy geen en anderen titel nam dan van *prins van Oranje*, en in de welke hy zegde *dat hy, komende in het midden van zyne landgenoten, zich overgaf aen hunnen eenpaerigen wensch, en dat hy hoópte den middel te worden die hun de onafhangelykheyt zou wedergeven; dat dit ook byzonderlyk den wensch was van den prins-regent van Engeland en van het magtig volk dat hun ging hulp zenden.* Deze woorden geven genoegzaam te kennen dat de souvereyniteyt van Oranje een besteken werk was met Engeland en met de andere souvereynen van Europa. Op den zelve dag, 1^{en} december, dat die proklamatie te Amsterdam afgekondigd wierd, deden 2,400 Russen hunnen intrede in deze stad, en nogtans de inwoonders toonden geen zins dat zy den prins van Oranje voór souvereyn wilden hebben. De twee kommissarissen Scholten en Kemper, ziende dat zy niet konden gelukken noch by het volk noch by het magistraet, hadden de stoutmoedigheyt van eene proklamatie te maeken, die zy des nagts,

zonder dat er iemand van het magistraet by hun was, afkondigden van de balkoen van het stadhuys, en waerin zy verklaerden dat Willem den I^{en} souvereynen prins der Nederlanden was. *Het is, zegden zy, Willem den VIe niet, die van het volk wedergeroepen word, zonder te weten waeraen het zich moet verwagten, en wat het van hem te hopen heeft; het is Willem den I^e, die zich als souvereyn aanbied volgens de wenschen van dit zelve volk, dat doór eenen anderen Willem den I^e eertyds van het schandig jok des vremdelings is verlost geweest. Uwe borgerlyke vryheyd zal verzekerd worden doór eene constitutie, die haer vastere gronden dan ooyt zal geven.* Daer waeren maer dry persoonen voór het stadhuys, als deze proklamatie afgelezen wierd. De talryke party, die geene souvereyne magt wilde, was zoo zeer verwonderd als misnoegd, wanneer zy vernam den onverwagten stap die de kommissarissen gedaen hadden op den voórstel van Mr Van der Duin van Maasdam. Den volgenden dag, 2^{en} december, is den prins zelf vertrokken naer Amsterdam met lord Clancarty, die met hem in de zelve koets was. De twee bovengemelde kommissarissen gingen hem tot Haarlem te gemoed; het is daer dat Fannius Scholten, sprekende *in den naem van het volk*, dat hun niet gezonden had, *zyne hoogheyd smeekte van de souvereyniteyt aen-te-nemen.* Den prins, gekomen zynde aen de poórten van Amsterdam, vond daer de leden van de provisionele regering, welke den belagchelyken Kemper aen hem presentéeerde als *aen den eersten souvereyn der Nederlanden*, en hy deéd eene redevoering die zoo eenen redenaer weêrdig was: immers hy sprak met grooten lof van zynen eygen persoon, en hy prysde ook zyne medegezellen en aanhangers, *die, zegde hy, de rust van een stil leven opofferden, om het vaderland te hulp te komen.*

Maer hy wagtte zich wel van te zeggen dat (behalven een kleyn getal van patriotten, die zelfs onder Napoleon aen de zaak der nationaele onafhangelykheid getrouw gebleven waeren) de genen die nu Willem voór souvereyn wilden hebben, precies de zelve landsverraeders waeren, die in 1806 den broeder van den Corsikaen voór koning gevraagd hadden (1), en die in 1810 eene plegtige deputatie naer Parys gezonden hadden, om Napoleon te bedanken dat hy Holland met Frankryk vereenigd had (2).

Willem teekende den zelven dag de volgende proklamatje, die des anderendags wierd bekend gemaakt, en waerin men zyne geveynsdheid en eezugt ziet uyt-schynen.

« Wy Willem-Frederik, prins van Oranje-Nassau, enz.

« Ik kan, in deze hoofdstad binnenkomende, niet uyt-drukken het geén ik gevoel; en wedergekeerd zynde by myn volk, het welk ik nooyt opgehouden heb van te beminnen, *ik aenzien my*, na eene afwezendheid van 19 jaeren, *als eenen nieuwen vader in het midden van myne kinderen*. Ik zal nooyt vergeten myne inhaeling in Holland, en mynen intrede binnen Amsterdam; en ik zweér u, doór uwe liefde, dat gy nooyt zult bedrogen zyn. (*Och! zweér toch niet meer; want gy zult nooyt uw woórd houden.*) Geloofst my, inwoonders der Nederlanden, ik zal voór u meerder zyn dan ik zou geweest hebben zonder myne afwezigheid. Uw betrouwen, uwe liefde stellen de souvereiniteyt in myne handen, en men praemt my van alle kanten de zelve aen-te-nemen (*gy hebt dit zeker gedroomd?*), mits den nood van het vaderland en

(1) *Napoleon of opkomste*, enz., van den Corsicaen, 3de deel, bladz. 84 en volgende.

(2) *Ibid.*, 4de deel, bladz. 15 en volgende.

den staet van Europa de zelve noodzaakelyk maeken (1).

« Wel nu, ik zal de twyffeling, die ik gevoel, opofferen aen uwe wenschen, aennemende het geén de de Nederlanden my aanbieden (*gy zyt wel goed!*); maer ik neem dien last niet op my, ten zy onder de verzekering van eene wyze constitutie, die uwe vryheyd zal in veyligheyd stellen tegen de toekomstige misbruyken (*want daer zyn geene misbruyken te vreezen onder u, goeden prins!*)

« Myne voórouders hebben (*met eerst tegen God en dan tegen hunnen koning op-te-staen*) uwe onafhangelgheyd gestigt; haere handhaeving zal het oogwit zyn van mynen arbeyd.... »

Willem noemde dan eenige vertrouwelingen, onder de welke den rampzaligen Van Maanen, die hy belastte van een ontwerp van grondwet op-te-stellen. Nogtans het is aenmerkensweêrdig dat hy niet wagtte om als souvereyn te gebieden, tot dat de nieuwe constitutie hem dien titel zou gegeven hebben; maer dat hy van nu af alle de voórrechten der souvereiniteyt overweldigde. Hy liet zelfs, op den 6 december, aen de Hollanders weten dat hy solemneellyk wilde ingehuldigd worden, maer dat hy deze plegtigheyd uytgesteld had tot dat de nieuwe grondwet aen het volk zou voórgesteld geweest zyn; hy verklaarde ook dat het provisioneel gouvernement afgeschaft was, en dat den *nieuwen souvereyn* zelf de bestiering van den staet aennam; hy eyndigde met de Goddelyke Voórzienigheyd te aenroepen, en met te verzekeren van de zuyverheyd van zyne onbaetzugtige

(1) Het is de tael van den Corsikaen, die, zich in 1810 souvereyn van Holland maekende, zegde: *Het is het belangen van Europa, het welk vraegt de vereeniging van Holland met Frankryk: aen welken van deze twee overweldigers moet men gelooven? aen niet eenen van beyde. Zie Napoleon of opkomst, enz., 4de deel, bladz. 14.*

meyningen!! Dezen nieuwen souvereyn, die zich *aenzag als eenen nieuwen vader in het midden van zyne kinderen; welkers liefde*, zoo hy zegde, *de souvereiniteyt in zyne handen gesteld had*, wilde hun een schoon bewys geven van zyne wederliefde: hy maekte den 13 december een besluit waerdoor hy de Hollanders op een nieuw onderwierp aen de oude en schandelyke straf der *publieke geesseling*, die zy niet meer kenden. Dit konaen zyne kinderen eenen voórsmaek geven van de zoetigheden waermede hy hun zou paeyen, indien zy eens zouden durven schreeuwen! hy heeft nogtans de wysheyd gehad van de Belgen nooyt aen dat barbaersch besluit te onderwerpen, en hy zou het niet straffeloos gedaen hebben.

Ondertusschen zond den pruyssischen generael Bulow, uyt zyn hoofdkwartier van Utrecht, eene proklamatie aen de Belgen, gedagteekend 9 december 1813, waerin hy zegde: « Inwoonders van Brabant! gy zyt het eenigste volk dat nog niet herleeft doór de zoete hoóp van uwen ouden luyster, uw welvaeren en *onafhangelijkheid, te hernemen*. Och! het bloed van uwe dappere en weérdighe voórouders vløeyt zeker nog in uwe aders; gy zyt nog dat oud volk van helden, welkers schoone daeden de historie ons bewaerd heeft; *gy zyt nog dat volk, weérdig van te komen in het groot en verheven bondgenootschap der volkeren, die hunne vryheyd herwonnen hebben*. Kloek aen dan, volk van Brabant! stae op, doe gelyk het betaemt aen *een vry, edel en onafhangelijk volk*. Onze vaendels zullen, in alle gevaeren, nevens uwe vaendels vlotten, en den God der heyschaeren zal dan, gelyk altyd, de rechtveérDIGE en heylige zaak zegenen, die wy verdedigen. »

De legers der bondgenoten op den 1 februarius 1814 te Brussel aengekomen zynde, heeft den regerenden hertog van Saxon-Weimar-Esenach eene proklamatie ge-

geven, waerin hy zegde: « Men heeft overal de wapens opgenomen.... Gedeputeerden, gekomen uyt alle de departementen van Belgien, bewyzen my dat de inwoonders van deze schoone provincien met den zelven geest bezielde zyn. De hoóp van het onverdraegelyk jok der vremde dwingelandy af-te-schudden, geeft hun den moed om, naer het voorbeeld van hunne voorvaders, hunne eygene verlossers te worden (1).

Weynige dagen daerna (11 februarius) leesde men in eene andere proklamatie, geteekend van den zelven hertog en van den generael Bulow, die dan te Brussel aengekomen was: « De wenschen der inwoonders van Belgien zyn verhoord; *de onafhangelykheyd is hun wedergegeven*, het welvaeren gaet herleven. Het is aen de Goddelyke Voórzienigheyd, dat zy voóreerst hunne dankbaerheyd zullen bewyzen... Men zal ten dien eynde, op zondag 13 februarius, het *Te Deum* zingen in de kathedraele kerk van de H. Gudula te Brussel, en in alle de kerken der andere steden, die doór onze troepen bezet zyn. » Het is alzoo dat de Belgen gewiegd wierden met de verzekering van hunne *vryheyd en onafhangelykheyd bekomen te hebben*, terwyl men in Holland al bezig was met de eerste ringen der ketens te smeden, de welke eenige maenden daerna, hersmeed en nog sterker gemaekt zynde, ons op de tyrannigste wyze moesten kluysteren!

En waerlyk het ontwerp der grondwet doór Van Maanen en comp^{ie} gemaekt zynde, wierd aen den prins van Oranje voórgesteld: dezen kon niet nalaeten het zelve goed-te-keuren, mits hy daerin erkend wierd als souvereynen prins van de Vereenigde Staeten, met eene jaarlyksche

(1) De Belgen zyn aen het lot van hun vaderland niet ongevoelig geweest: want in de volgende maend van meêrt waeren er al vier regimenten van linie geformeêrd, onder het bevel van den graef de Murray. (*Journal de la Belgique*, 1814, n° 54.)

inkoómst van vyftien honderd duyzend hollandsche guldens. Nogtans, om het zelve gemakkelyker te kunnen uytvoeren, wilde hy dat het volk ten minsten den schyn zou hebben van dit ontwerp goed-te-keuren en aen-t nemen. Hy gaf dan den 2 meêrt eene afkondiging, waervan het volgende uyttreksel doet zien wat arglistigheyd hy gebruykte om het volk te bedriegen. « Na rype overweging, *zegde hy*, hebben wy onze goedkeuring aen het ontwerp der grondwet niet kunnen weygeren. Maer, dit niettegenstaende, ons hert was niet voldaan : de zaak raekt het lot van alle de Vereenigde Provinciën, en gevolgentlyk alle de inwoonders moeten dit gewigtig voórwerp kennen; het volk moet de verzekering hebben dat men daerin niet beoogt dan zyne dierbaerste belangen; dat den godsdienst, die de bron van alle goed is, geëerd word; dat de vryheyd van gewis doór geene tydelyke inzigten zal gestoord worden, maer dat zy in tegendeel tot in haere minste omstandigheden verzekerd is; dat de opvoeding der jongheyd, de wetenschappen, de kunsten, ontslagen van alle de banden die het verstand verduysteren en den moed benemen, begunstigd zyn; dat de veyligheyd der persoonen geen ydel woórd is, en niet afhangt van eene arglistige policie; dat ecne rechtveêrdige uytdeeling der justicie, gedaen volgens vaste regels, den eygendom van iederen borger verzekert; dat den koophandel, de landbouwery, de fabrikatie niet zullen gekluysterd worden, maer eenen vryen loop zullen hebben, als zynde de bronnen van het algemeyn en byzonder welvaeren.....

« En op dat men met meerder kennis van de zaak zou oórdeelen of de voórgestelde wet dit oogwit zal bereyken, wy hebben goed gevonden deszelfs ontwerp aen eene talryke vergadering voór-te-stellen. Wy hebben ten dien eynde eene byzondere kommissie aengesteld, om 600

persoonen te kiezen op eenen lyst die ons aangeboden is (*doór Van Maanen en comp^{ie}*); zy zullen zich den 28 meert vergaderen in de hoofdstad van Amsterdam. Wy gebiedten dat de lyst der persoonen die voór elk departement gekozen zyn, zal bekend gemaekt worden, en dat iederen inwoonder, geduerende acht dagen, op eenen register mag stemmen tegen de benoeming van zulke of zulke persoonen, hun aenteekenende zonder iets by-te-voegen.»

Die commissie moest dan de zoogenoemde *notabelen* kiezen op eene lyst die hun voorgesteld wierd, en in de welke men zekerlyk geene anderen ingeschreven had dan die volkomentlyk aen den wil van Oranje verslaefd waeren: gevolgentlyk Willem was teenemael verzekerd dat zyne grondwet zou aengenomen worden.

Den jongen prins van Oranje komt te Brussel. Onrust der katholyken. Den gouverneur-generael van Belgien stelt de katholyke religie in vryheyd. Willem word in Holland als souvereynen prins ingehuld.

Terwyl den prins van Oranje in Holland bezig was met eene souvereiniteyt voór zynen stam op-te-regten, deed zynen oudsten zoón, den 8 februiarius, te Brussel zyne intrede; hy wierd van de borgerlyke wagt en van eene groote menigte van volk ingehaald. Het gerugt wierd welhaest, doór eene zekere soórt van menschen, verspreyd dat Willem koning der Nederlanden zou worden. Het onwetende volk scheén zich dit weynig aen-te-trekken: maer de genen die doór de historie onderdrukt waeren dat de prinsen van Oranje, sedert hunnen afval van het geloof, altyd gezworene vyanden van onze heylige religie zyn geweest, waeren daerover ten hoogsten bedugt, en vreesden van nog eens, gelyk onder den Corsikaen, verdrukt te worden: het was om de gemoe-deren der katholyken eenigzins gerust te stellen, dat den

hoogagtbaeren en zeer edelen heer den graef *de Robiano*, die dan met het uytmuntend ampt van gouverneur-generaal van Belgien bekleed was, het volgende besluit deéd bekend maeken, waerdoór hy aen de katholyken, voór het tegenwoordig en het toekomende, alle verzekering gaf die in zyne magt was, en waervoor de Belgen hem eene eeuwige dankbaerheid schuldig zyn : immers het is dit stuk dat daerna zoo dikwils gediend heeft als een schild om de vryheid van onzen heyligen godsdienst tegen de booze aanslagen van Willem te verdedigen, gelyk het vervolg zal doen zien.

*« Aen Zyne Hoogweêrdigheyd den bisschop van Namen,
« en aen de heeren Vicarissen van de verscheyde
« bisdommen van Belgien.*

« De uytstekende overwinningen welke de legers der
« vereenigde mogendheden behaald hebben doór den
« bystand van God, hebbende de geestelykheyd van Bel-
« gien verlost van alle de verhinderingen gesteld aen de
« uytoefening der katholyke, apostolyke en roomsche
« religie; het gouvernement, gelykvormig aen de mey-
« ningen der vereenigde souvereynen, zal de geestelyke
« mogendheyd en de wereldlyke mogendheyd ongeschon-
« den handhaeven in hunne wederzydsche paelen, zoo als
« zy vastgesteld zyn doór de kanonieke wetten van de kerk
« en doór de oude constitutionele wetten van het land.

« Ingevolge, alle de kerkelyke zaaken zullen in de
« handen blyven van de geestelyke autoriteyten, die zul-
« len zorgen en in alles waeken voór de belangen van
« de kerk. Het is dan tot de kerkelyke autoriteyten, dat
« men zich zal moeten begeven voór al het geén de re-
« ligie raekt.

« Wanneer gy, Mynheeren, dit besluit verzend aen

« uwe geestelykheid, moógt gy haer verzekeren van de
 « byzondere bescherming van het gouvernement.
 « Brussel, 7 meêrt 1814 (1).

« *In het afwezen van den hertog de Beaufort,*

« Den graef E. DE ROBIANO.

« *Doór bevel : P. J. L'ORTYR. »*

En leeger stond :

« De hierbovenstaende verklaering, teenemael overeenkomende met de weldaedige inzigten der vereenigde mogendheden, is gezien en goedgekeurd.

« *De kommissarissen-generael van de bestiering van België,*

« Den graef DE LOTTUM, DELIUS. »

Ondertusschen was den tyd gekomen, op den welken de zoo genoemde notabelen te Amsterdam moesten byeenkomen : zy bevonden zich daer den 28 meêrt, en den volgenden dag vergaderden zy in de nieuwe kerk, die met groote pragt verciêrd was. Willem ging derwaerts met zyne vrouw en twee zonen ; en zich geplaetst hebbende op den troon die hy daer had doen opregten, zegde hy :

« Mynheeren ! het is met de hevigste ontsteltenis dat ik deze vergadering opene. De staets onheylen die Europa overhoop geworpen hebben, en die my over 19 jaeren verwyderd hebben van het vaderland ; de rampen van een volk aen wiens glorie en geluk de glorie en het geluk van mynen stam zoolang waeren gebonden geweest, hegten my meer en meer aen deze provincien. Maer den geduerigen en ongehoorden voórspoed van den overweldigder van het vast land scheén my onmoge-

(1) In het vierde deel van *Napoleon of opkomst*, etc., bladz. 352, staet 17 meêrt, het welk eene drukfeyl is.

lyk te maeken van myn geboórteland nog te zien. En nogtans, God zy gedankt, ik bevinde my wederom in myn liefste vaderland... Ik zien my omringd van al wat de liefde en onderdaenigheyd van een volk aen eenen prins kunnen aanbieden. Hoe zou ik dan aen eene vergadering, daer de *voórnaemste*, de *geleerdste* en *rykste* leden van dit volk vereenigd zyn, zonder ontsteltenis eene grondwet kunnen aanbieden, waarvan niet alleenlyk het geluk van het tegenwoórdig geslacht, maer ook van de volgende geslachten, moet afhangen?...

« Op de verklaering van *het grootste deel van het volk*, dat het verlangde van de souvereïne magt, by voórkeur, in myne handen te zien, heb ik geantwoórd daeraen niet toe-te-stemmen dan op voórwaarde alleen dat de vryheyd der persoonen, de veyligheyd der eygendommen en, in een woórd, alle de rechten der borgers genoegzaam zouden verzekerd zyn doór eene grondwet die overeenkomt met den nood van Holland en met den tegenwoórdigen staet van Europa... Mr Van Maanen zal u de grondregels, daer de nieuwe constitutie op steunt, ontvouwen..... Ik kan niet nalaeten van u indagtig te maeken dat men my zou ongelyk aendoen, indien iemand van ulieden zich kon inbeelden, dat hy in deze beslissing doór iets anders zou moeten geleyd worden dan doór zyne overtuiging en gewis. Het belangen en het geluk van dit land moeten alleen het oogwit zyn van uwe beraedingen, gelyk zy alleen, God is er my getuygen van, het oogwit zyn van myne wenschen en van mynen handel. »

Deze listige aenspraek geëyndigd zynde, heeft Van Maanen, fabrikant van de grondwet, de grondregels der zelve ontvouwd met alle de tederheyd van eene moeder sprekende van haer liefste kind; en wanneer de zoo genoemde *treffelykste*, *geleerdste* en *rykste* leden

van het volk, die de vergadering uytmaekten, doór de platte redevoering van den eerloozen Van Maanen tot in het merg van hunne beenen beweégd waeren, heéft zyne hoogheyd den doórlugtigen prins van Oranje het ontwerp der grondwet, met groote eerbied, genomen uyt de handen van den sekretaris-generael, en heéft dien onwaerdeérbaeren schat toebetrouwd aen Mr Nagell van Ampsen, president der onwettige vergadering. Dit groot werk gedaen zynde, is Willem naer zyn paleys wedergekeerd.

Nu moest de beraeding over de grondwet beginnen : maer deze was haest gedaen, mits niemand eenige bemerking mogt maeken; en daer was niets te doen dan *ja* of *neen* te zeggen. Op 600 notabelen, de welke den prins benoemd had, waeren er maer 479 in de vergadering tegenwoórdig : deze, 25 uytgenomen, konden niet haestig genoeg zyn om dien oranje-appel in-te-slikken, en zy *keurden de grondwet goed in den naem van het volk, dat hun daervoór geen mandaet gegeven had!* Het gedommel van het kanon maekte op den oogenblik den besteken uytslag van dit aepenspel bekend : het ontwerp der grondwet, onderteekend van de leden der vergadering, wierd aenstonds aen den prins behandigd, die den zelven avond, in eene proklamatie, verklaerde *dat dit ontwerp de constitutie der Vereenigde Provinciën geworden was; dat hy des anderendags zich zou begeven in de vergadering, om daer den eed te doen die de wet van hem vereyschte, en om de eerbewyzingen van geheel de natie te ontfangen.*

Inderdaed den volgenden dag, 30 meért, is hy wedergekeerd naer de nieuwe kerk om van *zyne* representanten gehuld te worden. Wy moeten hem nog eens hooren spreken, want hy doet het zoo wel! « Mynheeren, *zegde hy*, het is voór my eene groote voldoening van

doór zoovele braeve en verlichte mannen het gevoelen te zien bekrachtigen, dat ik over de grondwet uytgedrukt heb : het is vandaag precies vier maanden, dat ik in de Vereenigde Provinciën der Nederlanden aangekomen ben, en op dien weynigen tyd hebben wy, in het groot werk van de herstelling van den staet, eenen grooteren voortgang gedaen dan iemand het moest verwagten.

« De groote mogendheden hebben niet alleenlyk toegelyd aen onze onafhangelykheid; maer zy hebben nog, doór daeden die ons alle eene eeuwige dankbaerheid moeten inboezemen, getoond hoe zeer zy vergenoegd zyn van te zien dat de souvereiniteyt aen onzen stam gegeven is. » *Zoo eene komedie moest natuerlyk eyndigen met een houwelyk, om de klugt smackelyk te maeken; Willem eyndigde dan zynen rol, zeggende: « De gewigtigste van onze buytenlandsche onderhandelingen, de gene met het edelmoedig Engeland, zullen haest, doór het houwelyk van mynen oudsten zoón, eenen hooger graad van nauwe vriendschap en betrouwen bekomen (1). »*

Dan heeft hy den volgenden eed gedaen : « Ik zweër « van te bewaeren en te handhaeven, eerst en boven al, de « grondwet der Vereenigde Provinciën der Nederlanden, « en daerenboven van, met alle myne magt, de onaf- « hangelykheid van den staet, de vryheid en het wel-

(1) Vader Willem heeft hier mosselen geroepen eer zy aen kant waeren; want zynen oudsten zoón heeft eene deérlyke blouwe scheën geloopt by de prinses Charlotte, eenigste dogter van den tegenwoordigen koning van Engeland, die dan regent was; en gevolgentlyk moest zy eens koningin van dat magtig ryk worden. Het is wel waer dat Willem de heeren Van der Duin van Maasdam en Fagel naer Londen gezonden had, om die prinses ten houwelyk te vraegen voór zynen oudsten zoón; het is ook waer dat dezen zoón, zoo haest zynen vader als souvereyn der Vereenigde Provinciën gehuld was, naer Londen is vertrokken, om die zaak te doen gelukken: maer het is niet minder waer dat de prinses zynen voórstel verworpen heeft, en dit met zoo groote kragt, dat den pretendent op den zelve oogenblik uyt Londen vertrokken is.

« vaeren van zyne inwoonders voór-te-staen. » Dan hebben de leden der vergadering den eed in dezer wyze afgelegd : « Wy zweëren dat wy u, uyt kragt van de « grondwet van dezen staet, inhulden en aennemen « als souvereynen prins der Vereenigde Provinciën der « Nederlanden... »

Willem was nauwelyks doór zyne notabelen als souvereynen prins erkend, of hy ontving de tyding dat de zegepraelende legers der souvereynen, op den 31 meert 1814, te Parys binnengekomen waeren. Dezen gelukkigen voórval verhaestte de overgaef van verscheide sterke steden in Holland, die de eene na de andere, by verdrag, doór de Franschen verlaeten wierden. Den prins, nu niets meer van de Franschen te vreezen hebbende, besloót van de staeten-generael te herstellen. Hy had hunne medewerking noodig, om gemakkelyker zyne inzigten uyt-te-voeren; maer hy wilde ook zeker zyn dat zy hem nooyt wederstand zullen bieden, en dat zy al het geén hy hun zou voórstellen, zullen goedkeuren : hierom benoemde hy zelf alle de leden die hy vereerde met den titel van *edele en hoogmogende staeten* : nogtans daer was iets dat hun ontbrak, te weten, eene wettige zending van wegens het volk dat zy moesten verbeelden; doch Willem zag zoo nauw niet, en hy liet aen die zoo genoemde representanten van het volk weten dat zy zich in den Haag, op den 2 mey, moesten vergaderen, wanneer hy in persoon hunne eerste zitting zal openen.

Alle die uytgelezene mannen, op den gestelden dag in Den Haag byeengekomen zynde, begaven zich ten 10 ueren naer het paleys van den prins; zy wierden daer ontfangen doór zyne *jonkheeren*, en den eenen na den anderen binnengebragt, om den eed in zyne handen af-te-leggen. Dan gingen zy naer het paleys, en verga-

derden zich in de zaal daer voórdezen de staeten-generael hunne zittingen plagten te houden. Den souvereynen prins ging naer het zelve paleys met eenen grooten sleép van jonkheeren, etc., en werd ingehaald doór negen *hoogmogenden*. Hy deéd daer eene aenspraek, waerin hy onder anderen zegde: « Ik heb met ongeduld den oogenblik afgewagt, op den welken ik op eene *wettige* wyze aen de representanten van geheel de natie zou kunnen overgeven een deel van het gezag het welk de omstandigheden my gepraemd hebben op my te nemen. Het algemeyn belang vereyschte evenzeer deze byeenroeping, om dat een groot getal van instellingen en schikkingen, die voórdeelig en gewigtig zyn, zonder de medewerking van de staeten-generael geene plaets kunnen hebben. Het is om deze redens dat ik, voldoende aen de verwagting en aen den wensch der notabelen, *den keus der leden van deze vergadering op my genomen heb* (1), en ik ben verzekerd dat de natie, in deze daed, myne standvastige en ingeborene wenschen voór haer welzyn zal erkennen, en dat zy in U, edele en hoogmogende staeten, haere weérddige representanten zal zien. »

Willem gaet naer Parys, daer den vrede geteekend word. De vereenigde souvereynen worden doktoórs in de rechten. Eersten protokol, die Belgen vereenigt met Holland.

Alhoewel Willem de souvereiniteyt van Holland, die zyne voórouders zoo greëtiglyk begeérd hadden, behendiglyk had weten te bekomen; nogtans zyne heerschzucht was nog niet voldaan, en hy begon ernstiglyk te werken om zyne onwettige souvereiniteyt uyt-te-strekken.

(1) *Habes fatentem reum*, den pligtigen erkend zich pligtig aen zyne medepligtigen, die, doór hunne tegenwoordigheyd in deze onwettige vergadering, de overweldiging van Willem goedkeuren en ondersteunen.

Hy vertrok den 20 mey uyt Den Haag, passeérde onbekend doór Brussel, en kwam den 23 te Parys, daer de vereenigde souvereynen bezig waeren met te handelen over het rampzalig vredetraktaat met Frankryk, en het welk den 30 mey 1814 geteekend wierd. Ik zeg *rampzalig*, om dat in dit traktaat den grondslag van ons ongeluk geworpen is; immers den zesden artikel luydde: « Holland, « gesteld onder de souvereiniteyt van het huys van « Oranje, zal eene vermeerdering van land krygen... Den « titel en uytoeffening der souvereiniteyt zullen daer, in « niet een geval, mogen toebehooren aen eenen prins « die eene uytlandsche kroon draegt, of geroepen is om « ze te draegen. » Den 32^{en} art. zegde, dat alle de mogendheden die in den oorlog deel genomen hadden, op den tyd van twee maenden volmagtigde gezanten naer Weenen zullen zenden, om in een *congres* de schikkingen van dit traktaat te volmaeken.

Zoohaest dit traktaat gemaakt was, is Willem van Parys vertrokken; hy passeérde in den nagt van den 4 junius stillekens doór Mechelen, en liep naer Den Haag. Den keyzer van Rusland en den koning van Pruysen vertrokken van Parys in den nagt van den 1 junius, en begaven zich naer Londen. De hoofdstad van Engeland heeft misschien nooyt zoo prachtige feesten gezien gelyk de gene die in deze gelegentheyd zyn gehouden geweest voor den keyzer van Rusland, den koning van Pruysen en andere prinsen: de kostelykste maelteden volgden de eene na de andere, en het is waerschynelyk dat de genoemde souvereynen in die koninklyke banketten hunne *dispueten* gedaen hebben om doktoórs in de rechten aengenomen te worden. Immers, na dat zy op den 14 junius eene allerpragtigste maelyd in de universiteyt van Oxford bygewoond hadden, zyn zy met den prins-regent, met verscheide prinsen en prinsessen, en met

eenen grooten sleép van hovelingen, gegaen in eene van de groote zaelen genaemd *den theater*, welke plaets zeer wel gekozen was voór de klugt die men ging spelen! Dry kostelyke leunstoelen waeren daer bereyd, eenen in het midden voór den regent, eenen voór den keyzer Alexander aen de regte zyde, en eenen aen de slinke zyde voór den koning van Pruysen. Den prins-regent en de gekroonde kandidaeten, bekleed met hunne ryke slepende mantels, binnengekomen zynde, hebben hunne plaets genomen. Lord Grenville, kancelier der universiteyt, is gaen zitten aen de slinke hand van den koning; en de groote hertogin van Oldenbourg, aen de regte hand van den keyzer haeren broeder. Na eenige ik weét niet wat ceremonien, heeft den grooten kancelier een diploóm van doktoór in de rechten behandigd, eerst aen den keyzer, dan een ander aen den koning, en seffens den voórstel gedaen van den hertog de Wellington ook een diploóm te geven: het spreékt van zelfs dat de twee souvereynen, als doktoórs der universiteyt, ten voórdeele van dien fameuzen *Tory* gestemd hebben, en dat hy aenstonds doktoór in de rechten uytgeroepen wierd. Den prins de Metternich (wie zou er kunnen aen twyffelen?) wierd met het zelve diploóm vereerd; den graef Lieven en den veldmarschalk Blucher ontfingen van gelyken den graed van doktoórs in de rechten. Den prins van Oranje heeft de uytmuntende eer van doktoór niet bekomen: den engelschen journaelschryver zegde in den zelven artikel, daer hy alle die nieuwe promotien aenhaelde, dat *dezen prins gelogeérd was in het kollegie van Sint-Jan* (1), willende zekerlyk te kennen geven dat hy nog moest studeren om die hooge weérdigheyde verdienen.

Dan hebben de gekroonde en ongekroonde doktoórs den *theater* van Oxford verlaeten, en zyn naer Londen

(1) *L'Oracle* du 23 juin 1814.

wedergekeerd, daer zy, den 18 junius, op het stadhuis eene feest bygewoond hebben, die alles overtreft wat men zich zou kunnen inbeelden. De groote zael was vercierd met eene pragt waervan men nooyt een voorbeeld gezien had, en de tafel was glinsterende doór eenen overvloed van goude servies. Het is na deze feest dat den erfprins van Oranje zyn onwederroepelyk congé gehad heeft van de prinsesse Charlotte, en dat hy schielyk uyt Londen vertrokken is. Dezen voorval stelde geheel het hof in beweging; men wilde de prinsesse doen verstaen, hoe smaedlyk het was voor den jongen prins van met hem zoo onverhoeds alle onderhandeling afgebroken te hebben, en men poogde verscheyde keeren om haer van gevoelen te doen veranderen: maer zy bleef standvastig by haer voornemen, alhoewel zy van den prins-regent, haeren vader, veel te vreezen had, en zelfs voor eenige dagen in zyne ongunst gevallen is.

Ondertusschen hunne keyzerlyke en koninklyke Majesteyten hadden zeker, na zooveel gewoel, wel reden van den 19 junius wat uyt-te-rusten. Den volgenden dag geweërdigden zy zich bezig te houden met de staetkundige zaeken; maer het geén zy dezen dag gedaen hebben, doet zien dat zy, niettegenstaende hun doktoraet in de rechten, het recht der volkeren niet kenden, of zich lieten voorstaen dat het diploóm van doktoór hun het recht gaf van onrecht te doen. Immers het is op den 20 junius dat den tyrannigen protokol, dien men *de acht artikels van Londen* noemt, is gebrouwen geweest, waerdoór geheel Belgien aen Holland aengeknoopt wierd; het is te zeggen dat vier millioenen Belgen ten prooy gegeven wierden aen de baetzugt en heerschzugt van eenen prins van Oranje. O! wat eene vernedering, wat versmaeding voor een volk dat nog met hoogmoed draegt en weêr-

dig is den naem die Cesar eertyds gaf aen hunne dappere voorouders, *fortissimi Belgæ*! Neen, het is onmogelyk dat Belgen, aen wie het gevoelen van eer en de liefde tot de vryheyd ingeboren zyn, het schandelyk jok van Oranje altyd zouden draegen!

Nogtans de souvereynen, na dien rampzaligen protokol goedgekeurd te hebben, zyn den 22 junius uyt Londen vertrokken; en te Douvres scheép gegaen zynde, zyn zy in de haven van Calais aangeland. Alexander kwam den 28 te Ostende, den volgenden dag te Brugge; hy zette zyne reys langs Gent spoedig voort, en ging te Antwerpen vernagten. Des anderendags, 30 junius, vertrok hy uyt deze stad, en kwam des avonds te Rotterdam, alwaer den ersprins van Oranje hem den 1 julius ontmoette, en met wie hy den zelven dag in Den Haag aangekomen is. Hy, vergezelschap van vader Willem en zyne twee zonen, begaf zich naer Amsterdam, daer hy den 5 julius van hun zyn afscheyd nam, om naer St-Petersbourg weder-te-keeren.

Middelertyd was den schroomelyken protokol van Londen in Den Haag aengebragt, om van Willem goedgekeurd te worden, als voorwaerden op de welke hy de souvereiniteyt van Belgien zou geweerdigen aen-te-nemen, gelyk men ziet uyt het volgende officieél stuk.

« Na dat zyne Exc. den graef Clancarty, gezant en volmagtigden minister van den koning van Engeland by den souvereynen prins der vereenigde Nederlanden, aen den onderschreven behandigd had het afschrift van den protokol van eene conferentie die ter oorzaeke van de vereeniging van Belgien met Holland, tusschen de ministers van de hooge vereenigde mogendheden, plaets gehad heeft in de maend van junius laetstleden, en van hun geteekend; en na dat den genoemden gezant kennis gegeven had van de onderrigtingen, die hy van zyn

hof ontfangen had, van overeen-te-komen met den generael baron de Vincent, gouverneur-generael van Belgien, om het provisioneel gouvernement der belgische provincien over-te-geven aen den genen die, doór den prins-souvereyn, daarmede tot hunne definitive en formele vereeniging, in den naem der vereenigde mogendheden, zou belast worden, als maer den genoemden gezant, voóraf en gezamentlyk met de ministers van Oostenryk, van Rusland en van Pruysen (die tegenwoordig in Den Haag zyn), van Z. Kon. Hoogheyd ontfing de formele toestemming aen de voórwaerden van de vereeniging der twee landen, volgens den eysch doór dien protokol gedaen aen den souvereynen prins; den onderschreven heeft het afschrift van den protokol en de officiële nota van den voórnoemden gezant gelegd onder de oogen van Z. Kon. Hoogheyd. Den prins-souvereyn erkent dat de voórwaerden van de vereeniging, begrepen in den protokol, gelykvormig zyn aen de acht artikels waervan den inhoud volgt.

« ART. 1. Deze vereeniging zal zeer nauw en volkomen moeten zyn, zoodanig dat de twee staeten maer eenen maeken, *bestierd doór de constitutie die reeds in Holland ingesteld is*, en die met eenpaerige toestemming, volgens de nieuwe omstandigheden, zal gemaetigd worden.

« ART. 2. Er zal niets veranderd worden in de artikels der constitutie, de welke alle de godsdiensten gelykelyk beschermen en begunstigen, en die de aenneming van alle de borgers, hoedanig hun geloof zy, tot alle ampten en bedieningen verzekeren.

« ART. 3. De belgische provincien zullen behoorlyk verbeeld worden in de vergadering der staeten-generael, welkers gewoonelyke zittingen, in tyd van vrede, by beurte, in eene stad van Holland en in eene stad van Belgien, zullen gehouden worden.

« ART. 4. Alle de inwoonders der Nederlanden zynde alzoo volgens de constitutie onder hun gelyk gemaekt, de verscheyde provincien zullen gelykelyk genieten alle de voordeelen van den koophandel en andere, welke hunne wederzydsche gelegentheyd toelaet, zonder dat er eenig beletsel of bepaeling op de eene tot profyt van de andere mag gesteld worden.

« ART. 5. De provincien en steden van Belgien zullen, onmiddelyk na de vereeniging, tot den koophandel en zeevaart der koloniën aengenomen worden, op den zelve voet gelyk de provincien en steden van Holland.

« ART. 6. Aengezien de lasten moeten gemeyn zyn gelyk de voordeelen, zoo *zullen de schulden die, tot den tyd van de vereeniging, doór de provincien van Holland gemaekt zyn van den eenen kant, en doór de belgische provincien van den anderen kant, zyn tot last van de algemeyne schatkist der Nederlanden.*

« ART. 7. Ingevolge de zelve grondregels, zullen de bekostigingen, die vereyscht worden voor de opregting en behoudenis der versterkingen op de grenzen van den nieuwen staet, gedraegen worden doór de algemeyne schatkist, als volgende uyt een voorwerp het welk de veyligheyd en onafhangelykheyd van alle de provincien en van geheel de natie aengaet.

« ART. 8. De kosten van de opregting en onderhoud der dyken zullen blyven voor de rekening der distrikten die meerder belang hebben in dit deel van den openbaeren dienst, behoudens dat den staet in het algemeyn zal verpligt zyn van onderstand te geven in geval van buytengemeyne rampen, alles gelyk dit tot nu toe in Holland is gedaen geweest.

« Zyne Hoogheyd deze acht artikels aengenomen hebbende als den grondslag en de voorwaarden van de vereeniging van Belgien met Holland onder de souve-

reyniteyt van Z. H., den onderschreven Anna-Willem-Karel baron van Nagell, kamerheer van den prins-souvereyn der Nederlanden, en zynen sekretaris van staet voór de buytenlandsche zaeken, is belast en bemaagtigd om in den naem en van wegens zynen doórlugtigen meester, de souvereyniteyt der belgische provincien aen-te-nemen, onder de voórwaerden begrepen in de voórgaende artikels, en om doór den tegenwoórdigen akt de aenneming en uytvoering der zelve te verzekeren.

« Tot teeken van waerheyd, den onderschreven Anna-Willem-Karel baron van Nagell heeft den tegenwoórdigen akt geteekend en met zyn wapen doen zegelen.

« Gedaen in Den Haag, dezen 21 julius 1814.

« A.-W.-K. VAN NAGELL. »

Het verdient bemerkt te worden dat deze acht artikels, waerdoór de Belgen aen de dwingelandy van Oranje verraederlyk overgeleverd wierden, in dien tyd niet afgekondigd zyn geweest; het was maer na het verloop van een jaer dat Willem de zelve heeft bekend gemaekt, te weten in zyne proklamatie van 18 julius 1815, die ik zal aenhaelen. Zouden misschien *de nieuwe doktoórs in de rechten* die bekendmaeking hebben doen uytstellen, om de gemoederen der Belgen allengskens tot zoo een schroomelyk jok te bereyden? of waeren zy mogelyk beschaemd over hunnen onrechtveérdigen en geweldigen handel ten opzichte van een vreédzaam maer dapper volk, het welk zy, volgens hun *bon plaisir*, dierven veroórdeelen om zynen kloeken hals te buygen onder de roede van eenen vremdeling, om het eene constitutie op-te-leggen die den doodsteék moest geven aen zyne heylige religie, aen zyne vryheyd en welvaeren, en eyndelyk om het eene schuld te doen betaelen die het niet gemaekt

had? Men zal in het vervolg zien dat de katholyke religie uyt Belgien zou gebannen geweest hebben, indien Willem had blyven regeren. Wat de schuld der hollandsche provincien aengaet, zy beliep tot de schrikkelijke somme van 575 millioenen hollandsche guldens, waarvan den intrest betaeld wierd, en tot eene andere somme van meer dan 1000 millioenen, waarvan den intrest uytgesteld was; terwyl de geheele schuld der belgische provincien maer was van 27 millioenen. Maer mits byna alle de kapitaelen der hollandsche schuld toebehoorden aen de Hollanders; mits den grond van Belgien drymael grooter is dan den grond van Holland, en dat de zwaerste lasten op de grondeygendommen gesteld waren, zoo waeren het de Belgen die verre het grootste deel van de hollandsche schuld aen de Hollanders moesten betaelen!

Willem komt te Brussel om het Nederland te bestieren. Zyne eerste afkondiging. Hy ontfangt verscheyde adressen. Hy schaft den *jury* af, en vertrekt naer Den Haag.

Willem liever hebbende van zelf te heerschen, in de schoone provincien van Nederland, dan het provisioneel gouvernement der zelve aen een ander toe-te-betrouwen, haestte zich om de hollandsche moerassen te verlaeten, en eene zuivere locht in het midden der Belgen te komen scheppen. Hy kwam den 30 julius, des morgens ten 10 ueren, te Brussel, omringd van hanoversche hoezaeren, en hy ging afstappen in het hotel der te voren *prefektuer*, waarvan men laeter het koninklyk paleys gemaekt heeft. Des anderendags heeft Mr den baron de Vincent, die sedert 5 mey, in den naem der vereenigde mogendheden, gouverneur-generael van Belgien geweest was, zyne hooge bediening overgegeven aen Willem, die den zelden dag de volgende proklamatie deed bekend maeken.

« **WILLEM**, *doór de gratie Gods*, prins van Oranje-Nassau, prins-souvereyn van de Vereenigde Provinciën der Nederlanden, aen de inwoonders van België, *salut*.

« Europa is zyne verlossing schuldig aen de grootmoedigheid der vereenigde souvereynen; het zal haest aen hunne wysheid een staatkundig systema schuldig zyn, het welk aen de ontruste volkeren lange jaeren van stilte en van voórspoed zal verzekeren.

« Het nieuw lot van uwe schoone provincien is een noodzaakelyk beginsel van dit systema, en de onderhandelingen die te Weenen gaen geopend worden, zullen voór oogwit hebben het zelve te doen erkennen, en de vergrooting der Nederlanden te bevestigen *voór uw belang, voór het belang van uwe gebueren, en voór het geén van geheel Europa!*

« Geroepen zynde tot de bestiering van uw land gedurende den korten tyd die ons nog afscheyd van het toekomende, *daer wy zoolang naer verlangd hebben*, ik koóm in het midden van u met den vasten wil van u voórdeelig te zyn, en *met alle de gevoelens van eenen vrind en van eenen vader!* Ik wil van de geleerdste en geagteste onder U omringd zyn in de aanzienlyke bediening, welke het betrouwen der vereenigde souvereynen my oplegt, en die ik my haeste in persoon te komen volbrengen.

« De rampen doen ophouden, onder de welke de Belgen ~~nog~~ zugten, niettegenstaende het bestendig, wys en deugdzaam beleyd het welk den baron de Vincent gehouden heeft in de moeyelyke tyden, op de welke hy de plaets van gouverneur-generael bekleed heeft; *uwen Godsdienst eeren en beschermen*; den edeldom omringen met den glans die toekomt aen zyne oudheid en aen zyne lofweêrdigheid; aenmoedigen de landbou-wery, den koophandel en allen slach van vernuftheid,

dusdanig zullen myne zoetste pligten zyn en de zorgvuldigheden die my zullen bezig houden (1).

« Gelukkig zal ik zyn, indien ik, met de titels te vermenigvuldigen die ik heb tot uwe agting, gelukke in te bereyden en gemakkelyk te maeken de vereeniging die uw lot moet vestigen, en die my zal toelaeten van u in eene zelve liefde te mengen met de volkeren welke de natuer zelve schynt geschikt te hebben om met de Belgen eenen magtigen en gelukkigen staet te maeken.

« Gegeven te Brussel, 1 augustus 1814.

« WILLEM. »

Deze afkondiging gaf aen verscheyde magistraeten en gerechtshoven, die zich ten tyde van Napoleon in de laege schoól der vleyery wel geoeffend hadden, aenleyding om aen den *Hollander* den wierook op-te-offeren, die zy zoo dikwils aen den *Corsikaen* opgeofferd hadden. Verscheyde meyers kwamen te Brussel in den naem van hunne medeborgers, die hun niet gezonden hadden, aen Willem uytdrukken de lafste loftuytingen, die niet konden voortkomen dan uyt den mond van ontaerde Belgen. Ik kan niet nalaeten eenige staeltjens van die *pièces curieuses* aen-te-haelen.

« Mgr, wy komen aen U. K. H. de eerbiedige onderwerping van de stad van Bergen aanbieden. Weêrdigen afkomeling van dien stam, die onze gebueren, onze broeders tot zoo hoogen trap van glorie en welvaert gebragt heeft, U. K. H. zal aen de Belgen hunnen ouden luyster wedergeven. »

— « Gedoog, Mgr, dat wy u op dit gelukkig tydstip, op het welk wy, doór de vaderlyke zorg van de veree-

(1) Het is waerlyk jammer dat den goeden man, die zulke schoone beloften doet, Oranje heet! gevolgentlyk, ik houde het met Virgilius :

Fugite hinc, latet anguis in herba. 3 Eclog.

nigde mogendheden, onze hertelykste wenschen zien volbragt worden, in uw geheugen brengen de zoete voldoening welke de goede Lierenaers gevoelden wanneer zy de eerste het geluk hadden van binnen hunne mueren eenen der weêrdige nakomelingen van U. K. H. te bezitten; de gevoelens welke de stad Lier hem in het openbaer en van zelfs bewezen heeft, toonden van dan af onze vuerige begeêrten van ons eens te bevinden onder de beschermende regering van het doórlugtig huys van Nassau... »

— « Allerdoórlugtigste prins ! de kommerce van Gent komt aen U. K. H. haere diepe hoogagting aanbieden. Geroepen zynde om onze schoone provincien te regeren, gy zult eenen oogslag werpen op de stad Gend, op die stad daer geboren is den onsterfelyken Karel den V^{en}, eenen van onze souvereynen die de groote hoedanigheden van uwe doórlugtige voórouders het best wist te onderscheyden... »

— « Wy komen, in den naem der inwoonders van Nyvel, voór de voeten van U. K. H. leggen onze onderdaenigheyd, onze hoogagting en onze liefde. Wy zien met verbaesdheyd de nakomelingen van den vermaerden Willem, eersten prins van Oranje (zie bladz. 19), dien onsterfelyken stigter van de vryheyd der Nederlanden, daer gy geroepen zyt om te heersschen.... Ja, prins, onze vuerigste verlangen, onze hevigste wenschen zyn dat het bestier van onze landen *eeuwiglyk* zy in de handen van U. K. H... Wie kan beter dan gy ons doen vergeten de ontelbaere rampen die wy geleden hebben ? wie zal beter dan gy een eynde stellen aen onze ongelukken ? »

De magistraeten van verscheide steden zongen den lof van Willem op den zelven *klugtigen* toon : nogtans eenige hebben de waere gevoelens der Belgen uytgedrukt, en onder andere het magistraet van Antwerpen, zeg-

gende : « Dat het ons geoórlofd zy de tael der waerheyd te spreken... *De religie, aen de welke wy onveranderlyk vastgehegt zyn; eene constitutie die standvastiglyk ons geluk gemaekt heeft, hebben altyd den sterksten steun voór den troon geweest, en voór den monark den zekersten borg van de getrouwheyd, van de liefde en erkenenis van zyne onderdaenen.* »

De volgende aenspraek ging in vaderlandsche liefde alle andere te boven :

« Mgr, den meyer van de stad Aelst haest zich om u zyne diepe eerbewyzing aen-te-bieden. Het is my aengenaem U. K. H. te verzekeren van de gevoelens die myne medeborgers onderscheyden. Het volk van Aelst, trotsch over zyne rechten, maer in alle tyden getrouw aen zynen prins, is nog bereyd om hem bewyzen van getrouwheyd en eerbied te geven. Na geduerende twintig jaeren geworsteld te hebben tegen de verdrukking en dwingelandy, *gelooft het recht te hebben om zyn lot verbeterd te zien: de heel zuivere onderhouding van zyne religie; de bewaering van zyne staetkundige rechten en van zyne constitutie, die altyd zyn geluk gemaekt heeft; zynen koophandel begunstigd en zyne landbouwery aengemoedigd: dusdanig zyn de wenschen van het volk van Aelst en van alle waere Belgen!* »

In tegendeel, de adressen der gerechtshoven waeren vol van de laagste pluymstrykery : ik zal er maer twee aenhaelen. Eene der rechtbanken van Namen zegde : « Prins! de faem had sedert langen tyd bekend gemaekt *de groote en dierbaere hoedanigheden, waarmede de Voórzienigheyd den geest en het hert van den souvereyn der Nederlanden verrrykt heeft; en van zoohaest als het voórhangsel, het welk het lot van onze schoone provincie bedekte, scheén gescheurd te zyn, heeft den toekomenden tyd zich aen ons aangeboden onder de gelukkigste beschouwing;*

onze herten, gerust gesteld zynde, hebben zich aen de aenlokking van de zoetste hoóp overgeleverd, en wy beschuldigen van traegheyd den oogenblik *op den welken het ons zou vry zyn van ons te werpen in de armen van eenen prins, wiens wysheyd en deugden zoo zekeren onderpand zyn van ons toekomstende geluk.* Gezonden zynde tot U. K. H., *wy zegenen den dag op den welken het ons geoórlofd is u aen-te-bieden de zuivere en rechtzinnige eerbewyzen van de agting, liefde en aenkleving waervan wy gevoeliglyk geraekt zyn voor uwen agtbaeren persoon. Gelukkig zyn zy die, belast zynde om in den naem van eenen wezentlyk goeden en rechtveérdigen souvereyn recht te doen, in hem te gelyk een voórbeeld en eenen beschermmer vinden.* » O Belgen! hoe ongelukkig was uw lot niet, als mannen die u recht moesten doen, *de goedheyd en rechtveérdigheyd* van eenen prins van Oranje tot een voórbeeld namen!

De rechtbank van eersten aenleg van Yperen, na aen den prins de diepste eerbied bewezen te hebben, zegde: « Dat het ons geoórlofd zy by dit bewys van liefde te voegen de uytdrukking van onze wenschen, van te zien te wege brengen het geluk hetwelk de Voórzienigheyd ons in de nieuwe bepaeling der koninkryken schynt bewaerd te hebben met den troon der Belgen te schikken *voor den erfgenaem der deugden van Willem en van Mauritius.* » (Zie bladz. 28.)

Zulke vlyeryen wierden herhaeld in byna alle de gazetten van dien tyd; en, hoe ongerymd zy ook waeren, zy moesten eenigen indruk doen op het ongeleerd volk, dat de historie niet kende: maer gy, ó pluymstrykers! gy wist in uw gemoed dat die twee prinsen zich pligtig gemaakt hadden van de yzelykste schelmstukken, die *gy in deugden* verandert! O! wat eene verwoesting, wat een bloedbad zouden wy niet gezien hebben, indien Willem,

erfgenaem van de deugden van die twee booswigten, den tyd gehad had om die zelve deugden by de Belgen te oeffenen. Ah! indien de pest, die in vorige tyden onze landen ontvolkt heeft, ongelukkiglyk by ons wederkeerde en plaetsen te vergeven had, zy zou van sommige mannen verwelkomt, gediend en geëerd worden! zy zou geprezen worden over de slagtoffers die zy eertyds in Belgien gemaakt heeft! *o tempora! o mores!* Willem was ten hoogsten voldaan van de *schoone* gevoelens, welke verscheyde rechtbanken hem zoo hertelyk uytgedrukt hadden; en wetende dat hy hunne goede diensten haest zou noodig hebben, maekte hy, den 14 september, een besluit waerdoór hy het jaergeld der rechters vermeerderde: dit gaf aen het gerechtshof van Brussel gelegentheid om ootmoediglyk de betuyging van hunne dunkbaerheid voór de voeten van zyne koninklyke hoogheyd af-te-leggen.

Zyne hoogheyd, willende ondervinden of hy de zelve buygzaamheyd zou ontmoeten in de clergie van Holland, maekte, den 28 september, een besluit waerdoór hy aen de pastoors in de noórdse provincien een pensioen toezegde, op voórwaerden dat de geestelyke oversten hem verlof zouden vraegen om de pastoryen, die zouden komen open-te-staen, te vervullen, en dat zy de benoeming aen zyne goedkeuring zouden onderwerpen: maer zy, te voórzigtig zynde om zich doór dat lok-aes te laten vangen, verzogten Mgr Ciamberlani, oversten der misien, van die zaek aen het oórdeel van den paus over-te-geven. Het antwoórd van Roomen, aengekomen in januarius 1815, was *dat het niet geóórlofd is van, op die voórwaerden, onderstand aen-te-nemen, aengezien zy tegenstrydig zyn aen de vryheyd en onafhangelykheyd, welke de kerk, volgens het bevel van haeren goddelyken stigter, in zulke zaeken moet hebben.*

Den prins vertrok den 2 october van Brussel naer Den Haag, en maekte daer, onder vele andere, eenen *arrêté* waerdoór hy de rechten, *droits réunis*, die sedert het vertrek der Franschen afgeschafft waeren, herstelde op den azyn, bier, wyn, brandewyn en andere sterke dranken, die alsdan in Belgien overvloediglyk gebruykt wierden van de vremde soldaeten, byzonderlyk van de Russen en Pruyssischen, die van de inwoonders moesten gelogeérd en gespysd worden. Hierdoór vermeerderde hy grootelyks de onkosten der Belgen, terwyl hy, doór eenen anderen *arrêté*, den oorlogs last van twee ten honderd in Holland te niet deed. Nogtans zyn besluyt van 6 november, waerdoór hy den jury afschafte, was nog veel pynelyker voór de Belgen, om dat het hun beroofde van de eenigste instelling die hun tegen de aanslagen der dwingelandy kon beschermen. Alhoewel hy, zonder daertoe de magt te hebben, dezen geweldigen maetregel schynt genomen te hebben om de Hollanders te streelen, die altyd afkeerig zyn geweest van den *jury*; nogtans zyn byzonderste oogwit was van te heersschen over de rechters, die hy wilde doen afhangen van het gouvernement, tot dat de opregting der gerechtshoven zou plaets hebben. Het gevolg heeft dit klaerlyk bewezen, mits hy geduerende de vyftien jaeren van zyne tyrannige regering nooyt afstand gedaen heeft van het schandelyk voórdeel dat hy wist te trekken uyt rechtbanken, die hy volgens zyn *bon plaisir* kon afzetten.

Den volgenden dag, 7 november, opende hy de zitting der staeten-generael, en zegde onder andere deze merkwèrdige woórden, die zoo wel doen zien wat indruk de vleyeryen van sommige mannen op zyn gemoed gedaen hadden. « De verzekering, zegde hy, die ik doór myn eygen zelve bekomen heb in verscheyde provincien, daer de inwoonders van alle klassen my zoovele

bewyzen van liefde en vertrouwen gegeven hebben, *moet ons aenmoedigen om het voetpad te volgen dat wy ingegaen zyn*; het geleyd tot het geluk van het volk, dat de eendragt bemint.

« Doór den vrede van Parys, in vrindschap zynde met alle de mogendheden van Europa, verwacht ik gerustelyk den uytval van de beraedingen van het congres over alles daer den staet der Vereenigde Nederlanden een onmiddelyk belang in heeft.

« U hoogmogenden zullen met genoeg vernemen dat onze financiën in goeden staet zyn. Op het eynde van 1814 zullen alle de groote onkosten betaeld zyn, welke de opregting van het leger en de uytreeding der vloót vereyscht hebben; en *dit niet tegenstaende, daer zal in de schatkist nog eene groote somme overblyven voór de onkosten van het volgende jaer*. De renteniers van den staet zullen een bewys van het belang, dat hun lot my inboezemt, zien in de beschikkingen die men gereed maekt om aen de verbintenissen, ten opzichte van hun, met meerdere mildheyd te voldoen dan de wet letterlyk vereyscht. » Men zal in het vervolg zien waerin die mildheyd bestond.

Congres van Weenen. Onrechtveêrdige eysschen der souvereynen. Twist tusschen de volmagtigden. Willem word souvereyn der Nederlanden. Mg^r Ciamberrani word uyt Belgien gebannen.

Ondertusschen den keyzer van Rusland en den koning van Pruysen hadden, 25 september, hunnen plegtigen intrede te Weenen gedaen. De koningen van Deénmarken, van Beyeren en Wurtemberg, waeren daer aengekomen, als ook de gezanten van Frankryk, Engeland, Spanjen, Portugael, en van verscheyde souvereynen van Duytsland, om den staet van Europa op eenen vasten voet te vestigen. Nogtans de vyf groote mogendheden,

te weten Engeland, Oostenryk, Pruysen, Rusland en Frankryk, maekten eygentlyk alleen het congres uyt, alwaer zy de volmagtigden der andere souvereynen (alhoewel zy hun naer Weenen ontboden hadden) niet aenveérdden dan wanneer zy, over de zaeken die zy wilden vaststellen, onder hun overeengekomen waeren. De eerste weken wierden overgebracht in feesten, maelteden en ballen, en voór het overig deéd men niets dan nu en dan eene byzondere conferentie houden. Het congres begon eygentlyk op den 1 november, zoo nogtans dat de feesten en ballen geduerig de eene na de andere opvolgden: dit deéd den geestigen prins de Ligne, weynigen tyd voór zyne dood, zeggen: *Het congres danst, maer marcheért niet* (1).

Het is in dit congres dat de nieuwe doktoórs in de rechten het recht der volkeren niet erkend en hunne beloften, van geene landwinning te willen doen, niet gehouden hebben. My dunkt dat ik de volmagtigden zien zitten aen eene tafel, hebbende de landkaart van Europa voór hun ontvouwd, en onder malkaer twistende over een deel van het een of het ander land dat hun schynt wel gelegen te zyn, om met eenen anderen staet vereenigd te worden. Rusland was uyt om het hertogdom van Varsovien te bezitten, en de koninklyke kroon van Polen op zyn hoofd te zetten. Den koning van Pruysen wilde geheel het koninkryk van Saxen inslikken: maer gevoelende dat zoo eene gulzigheyd hem zou kunnen kwaelyk bekomen, deéd hy den eysch van 864 duyzend saxissche zielen in zyne staeten in-te-lyven (2); hy bleéf hierop aendringen zelfs met bedreygingen, en dit tot vergoeding van eenige brokken land die hy te Londen,

(1) Dezen prins, geboren te Brussel in het jaer 1735, is te Weenen gestorven den 13 december 1814.

(2) *L'Oracle* du 27 février 1815.

in de maend junius laetstleden , aen Hannover afgestaen had : hy had dezen afstand , zoo pynelyk aen zyn *vaderlyk* hert , gedaen tot soldy van ontrent 60 millioenen patakons , die hy aen Engeland en Hannover schuldig was (1), en die hy niet had kunnen betaelen dan met , tot slot van rekening , af-te-tellen eene somme van dry honderd duyzend pruyssische zielen , aen de welke hy genadiglyk toestond van in hannoversche te veranderen!

..... *Dominos pretiis mutare jubentur!* Juv. Sat. 8.

Oostenryk moest het hertogdom van Milaenen , de republiek van Venetien en andere landen van Italien voór zyn deel hebben. Engeland hield zich te vrede met het schoon eyland van Maltha en eenige andere eylanden , die de begeêrlykheyd der engelsche kooplieden prikkelden ; maer het wilde ook in Belgien eenen gekroonden gouverneur hebben , die , tot nadeel der Belgen , de engelsche fabrieken zou begunstigen. Het is alzoo dat de souvereynen , zonder daertoe eenig recht te hebben , handelden met eenige millioenen menschen , en dat zy , tusschen de plaisieren van een bal of van eene feest , *dekreteêrden* dat eenen Polak moet Rus worden , dat eenen Sax zal Pruys , dat eenen Italiaen zal Oostenryker zyn , en dat eenen Belg in eenen Hollander moet veranderen ! en zoo een besluit wierd gemaekt zonder eenige aendagt te nemen op de tegenstrydigheyd van den aerd , Godsdienst , zeden , gewoonte , tael en belangen van die volkeren , onder de welke er geene de minste overeenkomst gevonden wierd , en die wel voór eenigen tyd met geweld aen malkanderen konden gebonden worden , maer nooyt inniglyk vereenigd zyn.

Nogtans daer ontstond in het congres eenen hevigen

(1) *Journal de la Belgique* du 6 mars 1815.

twist tusschen de volmagtigden, om dat iedereen even-gelyk deel wilde hebben in den roof die zy gingen verdeelen : men zou gezegd hebben dat zy de zielen met den liter wilden meten, gelyk men de jonge erten meét, op dat den eenen geen literken meer zou hebben dan den anderen. Maer den koning van Saxen, verstaen hebbende wat er te Weenen omging, en dat men hem ging berooven van zyn koninkryk en van het hertogdom van Varsovien, zond aen het congres eene verklaring waerin hy den handel der souvereynen zoowel ontdekte, zeggende onder anderen :

« Vol betrouwen op de rechtveêrdigheyd der vereenigde mogendheden, en van zin zynde van in hun bondgenootschap te treden zoohaest wy daertoe de middelen zouden hebben, wy besloten, na den veldslag van Leipzig (1), van daer de overwinnaers af-te-wagten : maer de souvereynen weygerden my te aenhooren ; men praemde my van myne staeten te verlaeten, en van naer Berlin te gaen. Den keyzer van Rusland liet my nogtans weten dat myne verwydering van Saxen niet dan doór krygsbelangen geboden was, en noodigde my ten zelve tyd van in hem een volkomen betrouwen te hebben. Ik ontving ook, van den keyzer van Oostenryk en van den koning van Pruysen, hertroerende bewyzen van liefde en genegentheyd.... Na dat den vrede met Frankryk gemaakt was, verstond ik met droefheyd dat de beslissing van myne dierbaerste belangen en de gene van myn volk uytgesteld was tot in het congres van Weenen.

« De behoudenis van de wettige dynastiën is het groot oogwit geweest van eenen oorlog die zoo gelukkiglyk geëyndigd is : de vereenigde mogendheden hebben ten dien eynde meermaels en op de allerpligtigste

(1) Zie *Napoleon of opkomst, etc., van den Corsicaen*, 4de deel, bladz. 220 en volgende.

wyze verklaerd dat zy, verwyderd van alle voórnamen van landwinning of vergrooting, geen ander inzicht hadden dan het recht en vryheyd van Europa te herstellen. Saxen heeft in het byzonder de uytdrukkelyke verzekering ontfangen, dat het in zyn geheel zal blyven : hieronder is wezentlyk begrepen de behoudenis van de dynastie aen de welke het volk zyne standvastige aenkleaving getoond heeft. Myne rechten en die van myne familie, op het erfdeel dat wy wel en rechtveérdiglyk van onze voórouders ontfangen hebben, zyn erkend; eene spoedige herstelling moet er het gevolg van zyn. Het voórnamen, het welk het hof van Pruysen bekend gemaakt heeft van myne staeten van Saxen te bezetten, praemt my van plegtiglyk te protesteren tegen de gevolgen die men uyt dien maetregel zou kunnen trekken.

«Het is by het congres van Weenen en in het aenschyn van Europa, dat wy de verklaering herhaelen, de welke wy over eenigen tyd aen de vereenigde mogendheden gedaen hebben, dat wy nooyt zullen toestemmen in den afstand der staeten die wy van onze voórouders geërfd hebben, en dat wy nooyt eenige vergoeding of zaek van gelyke weérde, die men ons daervoór zou aanbieden, zullen aennemen.»

Deze bondige verklaering maekte overal veél gerugt, en byzonderlyk te Weenen, alwaer den koning van Beyeren doór zynen gezant aen het congres deéd aenzeggen dat alle de Prinsen, die te voren leden geweest waeren van het bondgenoótschap van den Rhyn, verplicht waeren van de wapens op-te-nemen tegen al wie het koninkryk van Saxen zou willen overweldigen. Oostenryk toonde zich genegen voór den koning van Saxen : maer aengezien het verscheyde landen van Italiën voór zyn deel wilde hebben, zoo kon het zich niet kragtdaediglyk stellen tegen de onrechtveérdige eysschen van

Pruyssen en van Rusland, welkers toestemming het zelf noodig had. Frankryk stelde zich met kragt, doch te vergeefs, tegen den geest van landwinningen, waarvan de souvereynen bezeten waeren.

Maer terwyl men in het congres bezig was met te twisten, deed Pruyssen, dat sedert Frederik den II^{en}, door onrechtveêrdige lands innemingen zich geduerig vergroot heeft, en alzoo onder de groote mogendheden van Europa geraekt was, het koninkryk van Saxon met eene sterke krygsmagt bezetten. Mr Ponsomby, lidmaet van de tweede kamer van Engeland, over dezen handel verontweêrdigd zynde, vreesde niet te zeggen in de zitting van 22 november : *De bezitneming van Saxon, gedaen door Pruyssen, is eenen akt van geweld tegen het recht der volkeren, die zoo misdaedig is als alle de gene die men aen Napoleon verwyt* (1). En waerlyk het was een misdaed, niet alleenlyk voór Pruyssen, maer ook voór de andere groote mogendheden, dat zy, na zooveel bloed vergoten te hebben om de legitimiteyt der souvereynen en de onafhangelykheid der volkeren te handhaeven, nu zelve die grondregels dierven omverwerpen, met de staeten van wettige koningen volgens hun *bon plaisir* te scheuren, en met de volkeren als eene kudde schaepen onder malkanderen te mengen. Maer het geén men niet genoeg kan verwonderen, is dat die zelve souvereynen eenen ouden Jacobin, die den 2 mey 1808 alle de straeten van Madrid met het bloed der borgers geverfd had, gerustelyk lieten zitten op eenen troon, daer Napoleon den wettigen koning uytgezet had (2). Immers Oostenryk, dat de ziel was van het congres, had, den 11 januarius 1814, een traktaet met Joachim Murat gemaakt, waerin dezen erkend wierd als

(1) *Journal de la Belgique* du 4 décembre 1814.

(2) *Zie Napoleon of opkomste, etc.*, 3e deel, bladz. 62 et 174.

koning van Napels (1); en dit onrechtveêrdig traktaet wierd GERATIFICEÊRD doór de andere mogendheden, uytgenomen doór Frankryk en Spanjen, die zich daer tegenstelden (2). Maer indien het hun gemakkelyk was om zoo eene schending van alle rechten te *ratificeren*, het was wat moeyelyker om overeen-te-komen in het geén zy onder malkanderen wilden verdeelen.

Den volmagtigden van Engeland by het congres, lord Castlereagh, wierd dan naer Londen teruggeroepen, en den hertog de Wellington wierd naer Weenen gezonden, daer hy den 1 februarius 1815 aenkwam. Dezen, om vele moeyelykheden uyt den weg te ruymen, verklaerde dat Engeland, in den tegenwoórdigen stand van zaaken, gepraemd was van de legerkosten (*subsides*) niet meer te betaelen aen de mogendheden, die er tot nu toe ontfangen hadden. Deze verklaring bragt eenige verzagting in de onmaetige eysschen der souvereynen; de onderhandelingen wierden wat minder hevig, en het scheén dat de zaaken welhaest gingen beslist worden, alhoewel de souvereynen en hunne volmagtigden niet nalieten van de ballen en feesten by-te-woonen, die zonder ophouden in het hof gegeven wierden, en waervan Wellington zich grooten liefhebber toonde.

(1) *L'Oracle* du 24 avril 1815.

(2) Als Napoleon het volgende jaer, 1815, in Frankryk wedergekeerd is, dan heeft Murat zyne wapens gekeerd tegen de souvereynen: hy wierd zoo wel als Napoleon geslagen, en gepraemd van naer Corsica te vlugten. Den wettigen koning op den troon van Napels hersteld zynde, kreeg Murat in den zin van hem te gaen onttroonen. Hy ging met eenige soldaeten, den 8 october 1815, aenlanden in Calabriën, en wilde de inwoonders de wapens doen opnemen, roepende: *Ik ben uwen koning Joachim Murat; gy moet my erkennen*. Zy erkenden hem, en namen de wapens op, maer tegen hem. Hy vlugtte naer de bergen, viel in hunne handen, en wierd van eene militaire commissie ter dood veroordeeld. Dan vroegde hy eenen priester, met den welken hy twee ueren in gesprek is geweest; het welk geëyndigd zynde, wierd hy, op den 15 october, voór den kop geschoten. *Sic transit gloria mundi!* (*Journal de la Belgique* du 9 novembre 1815.)

Nogtans, veertien dagen na zyne aenkoómsst te Weenen, hebben de vrolyke heeren van het congres, misschien komende van eene prachtige maelyd, eenen *protokol* gemaakt, waerdoór de uytgestrektheyd en paelen der landen, die zy aen den prins van Oranje onderwierpen, vastgesteld wierden.

Zoohaest deze tyding in Den Haag aengebragt was, schreef Willem aen den graef de Thiennes, te Brussel, den volgenden brief, gedagteekend 23 februarius 1815 :

« De staetsbrieven, die ik gisteren avond van Weenen ontfangen heb, laeten my weten dat de groote belangen, die het congres zoolang bezig gehouden hebben, in order gesteld zyn tot algemeen genoegen en met eenpaerige stemmen tusschen Oostenryk, Rusland, Engeland, Frankryk en Pruysen. Alle de deelen van Belgien, de welke eertyds aen de eerste van deze mogendheden toebehoord hebben, zyn gesteld onder myne souvereiniteyt, uytgenomen eenige deelen van Limbourg en Luxembourg, en met eenige bepaelingen ten opzigte van deze laatste hertogdommen. Wy behouden, op den regten oever van de Maes, eenen kant die genoegzaam is om ons het geheel gebruyk en de vrye scheépvaert van die groote rivier te verzekeren; en het te voren bisdom van Luyk is onder het getal der landen die de monarchie der Nederlanden moeten uytmaeken. Gy zult gemakkelyk weérderen het voórdeelig uytwerksel dat die schikkingen zullen hebben op het geluk der volkeren *over de welke de Voórzienigheyd ons roept om te heersschen* (1); en het geén ik alreeds in

(1) Het is onverdraegelyk dat Willem hier en elders de *Goddelyke Voórzienigheyd* doet tusschenkomen in zaeken zelfs die grondiglyk onrechtveérdig en tyrannig zyn. God heeft toegelaeten dat Willem, ondersteund doór de bayonnetten der mogendheden, als *ingedrongen* souvereyn zou heerschen over de Belgen; maer hy heeft hem niet *geroepen*. Dat dit gezegd zy voór het tegenwoórdig en voór het vervolg, daer Willem en zyne laege vleyers nog zul-

min gunstige omstandigheden voór hun heb kunnen doen, moet dienen tot waerborg van myne standvastige zorg voór hun waeragtig belang.»

Wanneer het magistraet van Den Haag aen Willem ging gelukwenschen over de vergrooting van zyne souvereiniteyt, gaf hy een antwoórd die doet zien dat hy, gelyk zyne voórouders, de heerschzugt onder den mantel van geveynsdheyd wist te verbergen : *Ik maek, zegde hy, geen werk van den nieuwen graed van luyster die mynen stam bekomt, dan om dat daerdoór het geluk van het vaderland verzekerd word.*

Maer terwyl de souvereynen zich te Weenen vermaekten en de volkeren willekeuriglyk verdeelden, wierden de katholyke Belgen met eenen allerpynelyksten slag geslagen in den persoon van Mgr Ciamberlani, internuncius van Z. H. Pius den VII^{en}. Dezen hoogagtbaeren paus had aen Mgr Ciamberlani, oversten der missien in Holland, geboden van zich in Belgien te begeven, en van daer te onderzoeken al wat het welzyn der kerk zou kunnen aengaen. Zyne onderrigtingen behelsden van niets te veranderen, mits Z. H. voór zich behouden had van alle behoorlyke maetregels te nemen, en onder anderen voórgenomen had van eenen nuncius in Belgien te zenden. Mgr Ciamberlani maekte deze onderrigtingen kenbaer aen Willem, die antwoórdde dat hy *zich met de zaeken van de kerk niet bemoejde; dat den oversten der missien mogt volbrengen de bedieningen die hem toevertrouwd waeren; en, wat hem aenging, dat het hem zou aengenaem zyn eenen gezant van den heyligen stoel*

len spreken van de Voórzienigheyd, eveneens als of hy van God zelf, als eenen anderen David, geroepen was. Den Corsikaen leerde, in zynen schismatieken Catechismus, dat hy *van God verwekt was* (suscité de Dieu); Willem zegt dat hy *van de Voórzienigheyd geroepen is*: wonderbaere overeenkomst tuschen twee dwingelanden!

te ontfangen. Mgr Ciamberlani vertrok met die mondelijke antwoórd naer Belgien; hy kwam, den 11 januarius 1815, te Mechelen, en ging logeren ten huize van den eerw. heer Feyd'herbe. Hy had haest eenige mondgespreken met de vicarissen-generael; hy ging het seminarie bezoeken, en vraegde naer Mr den president, die niet te huys was, zoo men zegde, en hield zich bezig met over den staet van het bisdom het onderzoek te doen, dat het oogwit was van zyne reys. Maer zekere mannen staken aenstonds de hoofden byeen, en daer wierd te Brussel een kleyn conciliabuleken gehouden. Den internuncius wierd by het gouvernement aengeklaegd, 1º, van de vicarissen-generael en de professors van het seminarie afgevraegd te hebben van hem te antwoórdten, en dit zonder bevel; 2º, van zyn logement genomen te hebben ten huize van eenen persoon die verdagt en van de tegenparty is (1); 3º, van stoutelyk veroórdeeld te hebben de genen die onder de fransche regering gemeynd hebben van zich te mogen gedraegen volgens de omstandigheden. Men voelt wel dat zulke zonden moesten gestraft worden met eene uytbanning! En waerlyk Mr de Wargny, onderprefekt te Mechelen, ontfing, den 19 der zelve maend, een bevel van wegens Mr den graef de Thiennes, minister van staet te Brussel, van den internuncius met de gendarmery te doen leyden buyten het rechtsgebied van Belgien. Een gendarm kwam hem dan den zelve dag, ten huize van Mr Feyd'herbe, aenhouden met order van hem niet eenen oogenblik uyt de oog te verliezen. Mgr Ciamberlani zegde dat *hy geérne den kelk van bitterheyd zou*

(1) Eenieder weét dat Mr Feyd'herbe eenen vreedzaemen en tot voorbeeld strekkenden priester is, die zich nooyt in cenige party ingewikkeld heeft: wel is waer dat hy ten tyde der fransche regering zich nooyt met eenige hoege-naemde nieuwigheyd bevlekt heeft, en het is misschien hierom dat hy van die aenklagers voór *verdagt* gehouden wierd.

gedronken hebben, dien zynen meester gedronken had. Hy wierd den zelfen dag, onder het geleyde van dien gendarm, en vergezelschap van den eerw. heer Van de Putte, eertyds sekretaris van Z. E. den kardinael de Frankenberg, naer Westwezel vervoerd, van waer hy des anderendags vrylyk vertrok naer Den Haag. Het is alzoo dat eenen internuncius van den paus is behandeld geweest!

Willem maakt zich zelve koning der Nederlanden. Hy stelt eenen biddag in, en komt te Brussel bezit nemen van zyn nieuw koninkryk.

Zoohaest den brief, geschreven aen den graef de Thiennes, te Brussel bekend gemaekt was, scherpten zekere dichters hunne pen, om de deugden van Willem en van zyne doórlugtige voórouders als om het eerst te pryzen. Eenige zoo genoemde deputationen vertrokken naer Den Haag, terwyl andere zich reysveérdig maekten, om aen den ingedrongen souvereyn, die plaetsen te vergeven had, den wierook van vleyery op-te-draegen. Maer terwyl deze goede luyden, die in Oranje smaek vonden, in beweging waeren, ontfing men de tyding dat Napoleon het eyland van *Elbe* verlaeten had, dat hy den 1 meért in Frankryk ontscheépt was, dat zyne gewapende bende geduerig aangroeyde, en dat hy met groote stappen marcheérde op Parys. Dezen onverwagten voórval deéd verscheyde van onze mannen hunne reys naer Den Haag opschorssen, mogelyk denkende dat het beter was hunne eerbewyzingen en gelukwenschingen te bewaeren voór den Corsikaen, die ook zou plaetsen te vergeven hebben. Wat Willem aengaet, dezen vreezende dat geheel het ongerymd gestel van zyne souvereyniteyt der Nederlanden, daer hy zoo vueriglyk aen gewerkt had, zou kunnen in duygen vallen, haeste

zich om zyn werk te voltrekken, en hy dierf zich koning noemen, alhoewel hy noch van het volk, noch van de souvereynen, koning verklaerd was. Immers het was maer in het traktaet van 31 mey 1815, dat den keyzer van Oostenryk ons voór eenige millioenen, daer ik in het vervolg zal van spreken, aen Willem verkogt en hem voór koning erkend heeft; hierop is gevolgd het vermaerd traktaet van Weenen, het welk den 9 junius in het congres geteekend wierd, en waervan den 65^{en} art. aldus luyd : « De oude Vereenigde Provinciën der Nederlanden... zullen, onder de souvereiniteyt van den prins « van Oranje, het koninkryk der Nederlanden maeken... « Den titel en voórrechten van de koninklyke weêrdig- « heyd worden doór alle de mogendheden erkend in de « familie van Oranje-Nassau. » Gevolgentlyk Willem was nog van niemand voór koning erkend, wanneer hy de vermetentheyd had van op den 17 meêrt, te Brussel; de volgende proklamatie bekend te maeken.

« Wy WILLEM, *doór de gratie Gods, koning der Nederlanden*, prins van Oranje-Nassau, hertog van Luxembourgh, aen alle de genen die deze tegenwoordigen zullen zien, salut.

« De eenpaerige wenschen der mogendheden, vergaderd in het congres van Weenen, waeren nauwelyks uytgesproken voór de vereeniging van alle de Nederlanden onder een gemeyn gebied, *of de inwoonders van Belgien betoonden ons om het best daerover hunne vreugd en hun verlangen van over hun het oppergebied uytte-strekken, het welk de liefde der Hollanders ons alreeds toebetrouwd had* (1).

(1) Men ziet dat hy hier de zelve valschheyd en leugentael gebruykt om de Belgen te bedriegen, gelyk hy gebruykt heeft om de Hollanders te bedriegen, als hy de souvereiniteyt van Holland overweldigde. (Zie bladz. 83.)

« Alhoewel wy doór die betuygingen grootelyks beweégd waeren, wy hadden nogtans voórgenomen van alle verandering in den tegenwoordigen staet uyt-te-stellen, tot dat de raedplegingen van het congres volkomenlyk zouden geëyndigd zyn, en dat deszelfs besluyten gezamentlyk zouden hebben kunnen uytgevoerd worden. Maer de onverwagte voórvallen, die in eenen nabuerigen staet plaets hebben, doen ons van voórnemen veranderen : zy gebieden ons *den iver van onze onderdaenen met eene gelyke vuerigheyd te beantwoórden*, en van niemand van hun te laeten in de onzekerheyd van zyne pligten en van onze meyningen. Het is wanneer nieuwe moeyelykheden zich van verre schynen aen-te-bieden; het is in den oogenblik, wanneer voór zoo vele volkeren het droefgeheugen van eene vreemde beheerssching weér opkomt, dat het ten hoogsten noodzaekelyk is den staet vast-te-stellen, wiens bestandelykheyd, doór de staetkunde van geheel Europa, als noodig aenzien word voór de rust en algemeyne veyligheyd.

« Ons betrouwende op dien edelen drift, die de Belgen op alle tyden voór de vryheyd getoond hebben; aengemoedigd doór de goedkeuring van de magtigste souvereynen, en *nog meer doór de menigvuldige bewyzen van liefde, die wy van alle kanten ontfangen*, WY NEMEN VANDAEG DEN SCHEPTEER IN DE HAND met het eenigste inzicht van myne regering te doen dienen voór het welzyn van alle de genen die daeraen onderworpen zyn, en van hun te verzekeren de geruste bezitting van alle de voórdeelen van de eendragt en van den vrede.

« En aengezien wy willen dat den naem zelf van den nieuwen staet eene eerste waerborg verschaffe van de innerlyke en broederlyke vereeniging, die onder alle onze onderdaenen moet heersschen, wy hebben goed gevonden van te verklaeren, gelyk wy doór deze tegen-

woórdigen verklaeren, dat alle de landen die daeraen toebehooren, van nu af het koninkryk der Nederlanden uytmaeken, om doór ons en doór onze wettige opvolgers, volgens recht van eerstgeboorte, bezeten te worden, en dat wy voór ons zelve en voór de prinsen die na ons op den troon zullen komen, de koninklyke weêrdigheyd en den titel van koning nemen, nogtans daer byvoegende den titel van hertog van Luxembourg (wel te verstaen zoo lang als het de Belgen zal believen).

«Maer... wy gelooven verplicht te zyn van te zorgen dat den naem, die wy in alle de ongestadigheden der fortuyn altyd met eer gedraegen hebben, en onder den welken onze vobrouders zoo vele diensten aen de vryheyd bewezen hebben, niet uytsterve en verdwyne; hierom wy willen en gebieden, dat den naesten erfgenaem van het koninkryk der Nederlanden zal draegen en bewaeren den naem van *prins van Oranje*, en wy geven dien doór de tegenwoórdigen aen onzen beminden oudsten zoón met zoo veél te meer voldoening, om dat wy overtuygd zyn dat hy daervan den ouden luyster zal weten staende te houden, doór eene nauwkeurige volbrenging van zyne pligten als onzen eersten onderdaen, en als den toekomenden souvereyn van het nieuw koninkryk.... (1)

« Gy alle, myne landgenoten, die dit land bewoond, opent uwe herten aen de hoóp en het betrouwen! de eerste beginsels (*éléments*) van het gemeyn geluk zyn in uwe eygene handen. Gy, vastgehegt aen het vaderland, eendragtig en vry van den geest van jaloursheyd, gy zult sterk genoeg zyn om de gevaeren te verwyderen, die u zouden kunnen bedreygen. Europa beschouwt

(1) Ik zal dan in het vervolg van dit boek dien oudsten zoón van Willém *prins van Oranje* noemen, om hem van zynen vader, die zich nu koning noemt, te onderscheyden.

uwe vereeniging met belang en goedwilligheyd. De grondwet, die alreeds een groot getal onder ulieden verbind, zal welhaest veranderingen ondergaen, die haer moeten doen overeenkomen met de belangen en wenschen van alle. Het is daer dat gy zult vinden de verzekering van de religie, waeraen wy alle den hoogsten prys vasthegten. Weldoende instellingen zullen, onder den zegen van God, de ontvouwing van allen slach van vernuftheyd (*industrie*) en de wederopkomste van uwe kunsten, die eertyds zoo vermaerd waeren, begunstigen. En indien uwe gevoelens en uwe poogingen beantwoórdten de gene die uwen koning u vandaeg op de plegtigste en onwederroepelykste wyze opdraegt, den luyster die u verwacht zal geduerende vele eeuwen het erfdeel zyn van een dankbaer nageslacht.

Gedaen in Den Haag, 16 meert 1815.

WILLEM.

De schoone beloften die Willem hier deéd, de hoóp waarmede vele Belgen zich wiegden, dat hy, onderwezen in de schoól van tegenspoed, op eene redelyke wyze zou regeren; eene zekere roemrugtigheyd vastgehegt aen den naem der prinsen van Oranje, die dagelyks doór de gazettiers van dien tyd geprezen en voorgesteld wierden, als of zy altyd de standvastige verdedigers van de vryheyd der volkeren waeren geweest; dit alles bragt te wege dat het volk scheén te vrede te zyn van Willem voór koning te hebben. Anderen, ter goeder trouw geloovende het geén van eene zekere soort van menschen geduerig herhaeld wierd, dat onze vereeniging met Holland de bron zal zyn van het algemeen geluk en welvaeren, toonden zich genegen voór Oranje. Wat de eenvoudige, maer goede katholyken aengaet, die de vryheyd van hunne heylige religie voór

alles stellen, het scheén aen vele genoeg dat zy van den Corsikaen verlost waeren, en zy beélden zich in, dat niet eenen souvereyn hun zou kunnen of durven verdrukken, gelyk zy onder Napoleon verdrukt waeren geweest : hierom waeren zy al te gemakkelyk in zich te onderwerpen aen de heerschappy van eene familie waervan zy de voórgaende daeden niet kenden. Dusdanig was alsdan de gesteltenis van het grootste deel der Belgen, die, geloovende aen de beloften van Willem, rechtzinniglyk meynden dat hy *hunnen godsdienst, vryheyd en rechten* zou eerbiedigen, en dat hy alzoo met den tyd alle de gemoederen zou tot hem trekken.

In tegendeel de gene onder de Belgen, die in de jaerboeken der Nederlanden geoeffend waeren, hadden een geheel ander gevoelen, en zy voórzagen, van dan af, alle de rampen die onze vereeniging met de Hollanders moest voortbrengen : immers deze hadden in de historie geleerd dat de prinsen van Oranje altyd gewerkt hebben, niet om het volk gelukkig te maeken, maer om aen hunne eygene heerschzugt te voldoen, en eene onbepaalde of despotieke magt te bekomen; zy hadden daer nog geleerd, dat de roemrugtigheyd van die prinsen niet alleen bestond in eenige krygsdaeden, maer wel byzonderlyk in van zestien kwartieren vyand te zyn van de katholyke religie. Nogtans zy hadden in de historie ook leeren kennen de oude en ingeborene dapperheyd der Belgen, en zy hadden de vaste hoóp dat den ongelukkigen band, waarmede eene onrechtveérdige staetkunde hun liefste vaderland aen Holland gebonden had, eens roemweérdiglyk zou gebroken worden. Indien de genen, die zoo een edel gevoelen hadden, het grootste deel der Natie niet uytmaekten, zy waeren nogtans het aenzienlykste, het zy doór hunnen staet, het zy doór hunne geboórte, het zy doór hunne wetenschap.

Weynige dagen na dat Willem de koninklyke kroon der Nederlanden overweldigd had, ontving men de tyding dat den grooten overweldiger, aen het hoofd der troepen die tegen hem opgetrokken waeren om hem te bevegten, den 20 meert te Parys binnengekomen was. Willem schreef in deze gelegentheyd aen den graef de Thiennes, *dat hy niets zal veronagtzaemen om het vaderland te bewaeren van eenen inval der vremdelingen; maer dat hy, indien het gevaer naderde, zich ook betrouwde op de hulp en medewerking der Belgen*, die hy zyne *landgenoten* noemde. Dit voornemen van Willem behaegde aen de Belgen, die, een kleyn getal uytgenomen, met Napoleon niet meer wilden te doen hebben, en zich bereyd toonden om liever goed en bloed te waegen dan nog eens aen de dwingelandy van den Corsikaen onderworpen te worden.

Zyne nieuwe majesteyt Willem den 1^{en}, koning der Nederlanden, nam dan het besluyt van naer Brussel te gaen, om bezit te nemen van zyn nieuw koninkryk; maer eer hy uyt Den Haag vertrok, deéd hy doór zekeren Roell, sekretaris van staet, het volgende *pièce curieuse* bekend maeken.

« Gelyk het op alle tyden de pligt der prinsen en der volkeren is van met eerbied hunne afhankelijkheyd van den Allerhoogsten te erkennen, zoo doet onzen koning, klimmende op den troon *daer de Goddelyke Voórzienigheyd hem byna op eene mirakuleuze wyze geplaatst heeft*, zyne eerste zorgen bestaen in die pligt te volbrengen: gevolgentlyk het moet ook de eerste pligt zyn van de inwoonders der vereenigde Nederlanden....

« Z. M. heeft dan, den schepter der Nederlanden nemende, de noodzaekelykheyd gevoeld van plegtiglyk te naderen tot den Allerhoogsten, om, doór het zelve

godsdienstig gevoelen met zyne onderdaenen vereenigd zynde, hem dankzeggingen en gebeden op-te-draegen. Het is ten dien eynde dat Z. M. my geboden heeft van alle de inwoonders van dit land te noodigen om tegenwoordig te zyn in eenen plegtigen dienst van dankbaerheid, die op woensdag 29 meêrt aenstaende zal gecelebreêrd worden in alle de kerken, volgens de gebruyken der verscheyde godsdienstige gezindheden.

« Dat alzoo den band die, na eeuwen, alle de inwoonders der vereenigde Nederlanden wederom op eene vaderlyke wyze vereenigt, godsdienstiglyk toegeweyd worde; dat zy alle, als kinderen van de zelve familie, met ootmoedigheyd naderen tot den God van hunne voórouders; dat zy hem loven voór de weldaeden die zy ontfangen bebben, en *hem bidden van het werk te voltrekken dat doór zyne handen begonst is*, met onze vryheid en onafhangelgkheyd vast-te-stellen...

« Onzen vorst, stellende alle zyn betrouwen op God, *HEËFT ZICH BEKLEED met het koninklyk gezag, tot het welk hy doór de wonderbaere wegen van de Goddelyke Voórzienigheyd is geroepen geweest*: hy verwacht van den Almogenden alleen de magt om met eer en voór het geluk van het volk de taek te volbrengen, die hem opgelegd is. Onzen souvereyn, sterk zynde doór zyn geloof in God en in zynen *grooten zoón* (1), durft de ontvouwing van alle de voórvallen gerustelyk afwagten... »

O! wat gevoelen moest dien man toch hebben van de ligtgeloovigheyd der Hollanders, om hun zoo eene tael te durven voeren! Hy Heeft zich wel gewagt van dit wonderlyk stuk aen de Belgen te doen afkondigen,

(1) Sommige ketters, altyd dieper en dieper in den afgrond der dolingen in-zinkende, zyn zoo verre gekomen dat zy de godheyd van Christus niet meer gelooven: het is hierom dat Mr Roell, doór bevel van zynen meester, zegt *grooten* in plaats van *goddelyken zoón*.

die daerin aenstonds zouden ontdekt hebben dat hy zich in de schoól van Napoleon onderwezen had.

Niettemin, men was te Brussel bezig met bereydingen te maeken, om den koning en koninginne plegtiglyk te ontfangen. De genen die daarmede belast waeren, hadden (zoo men dan schreef) het *verstandig gepeys* van op den regten kant van de vaert, regt over de groene wandeldreef (*allée verte*) eenen doórgang te maeken, op de zelve plaets daer eertyds de Koeypoórt gestaen had, langs waer Willem den I^{en}, prins van Oranje, in het jaer 1567 uyt Brussel heymelyk vertrokken was (zie bladz. 10), en die men daerna toegedaen heeft om de vestingen van de stad te vergrooten. Van den anderen kant, zegde het *Oracle*, *men had gevoeld dat het niet zou betaemd hebben, dat eenen voortreffelyken koning (un excellent roi) langs de Porte-Napoléon (1) zou binnenkomen, en die eenen waeren Belg zonder verontweérdiging niet zou kunnen bezien (2).*

Ondertusschen den koning vertrok met de koninginne en eenen grooten sleép, op den 27 meert, uyt Den Haag; hy kwam des anderendags, ontrent den middag, te Antwerpen, daer hy met groote teekens van vreugd ontfangen wierd; hy is gaen bidden in de hoofdkerk, in die zelve kerk de welke eertyds, doór het toedoen van eenen prins van Nassau, op de grouwelykste wyze was onteerd, geplunderd en verwoest geweest, en waervan den roof, gelyk van andere kerken, by hem gebragt wierd om daarmede oorlog te voeren tegen God en

(1) Men had onder de Franschen die poórt alzoó genoemd, om dat Napoléon daer gepasseerd was, den 29 april 1810.

(2) Men heeft in het jaer 1820 deze poórt herbouwd, die men dan de *Willem-Poórt* genoemd heeft, en die, alhoewel zy 35 duyzend francs gokost heeft, dreygt eens zoo schielyk in-te-storten als den troon van Willem: zy word nu met wat meer oórdeel de *Antwerpsche-Poórt* genoemd.

tegen zynen koning. (Zie bladz. 7 en 10.) Den volgenden dag vervoorderde hy zynen weg naer Brussel. Zyne peêrden wierden te Mechelen uytgespannen, en de leerlingen der Academie trokken zyn rytuyg doôr de stad. Den baron d'Anethan ging Z. M. tot Sempst te gemoed, en zegde: Sire! den intendent van de Dyle legt voôr de voeten van U. M. de eerbewyzing af van dit departement, en de uytdrukking van de gemeyne vreugd die de gelukkige aenkoômst van zynen nieuwen souvereyn veroorzaekt. Deze landen, verlost van het tyrannigste jok dat ooyt het menschdom verdrukt heeft, hebben den dageraad van geluk zien verschynen, van den oogenblik dat zy bestierd geweest zyn doôr eenen prins die de rechtveêrdigheyd bemint, en die zyne belangen niet afscheyd van de gene der volkeren... De dankbaerheyd had alreeds getrouwe onderdaenen gemaekt van alle de inwoonders der Dyle: nu, Sire, dat hunne hoóp in zekerheyd veranderd is, *zult gy hun zien gebenedyden de beslyuten van den hemel, die hun voôr monark geeft den genen die zy zelve zouden gekozen hebben, sedert dat zy hem hebben leeren kennen.* »

Z. M., gelaeden met dit compliment, vertrok naer Vilvoôrden: eenige arme menschen wierden hier, in de plaets der peêrden, aen zyn rytuyg gespannen, en trokken het tot buyten de stad. Aen de Laeken-Brug stapte hy af, en ging in eene prachtige koets, met de welke hy zynen weg vervoorderde langs de groene wandeldreêf, die bezet was met belgische en engelsche troepen, en met 800 mannen van de borgerlyke wagt van Brussel.

Niemand gedenkt dat eenigen souvereyn zynen in-trede in deze hoofdstad gedaen heeft, met zoo eenen treyn gelyk Willem hier had: men zou hem genomen hebben voôr eenen asiatischen overweldiger, die de oogen der menschen doôr eene overtollige pragt wilde

verblinden, op dat zy het haetelyk van zyne indringing niet zouden zien. Immers hy kwam den 3o meêrt, des avonds ten 6 ueren, te Brussel in het volgende order :

1° Een en hoop gendarmen;

2° Twee bendens karabiniers;

3° Een eskadron van de eerwagt;

4° Een en stalmeester en twee stalknegten te peêrd in groote houding;

5° Eene koets met twee peêrden : twee knegten gingen nevens elke portier ; in deze koets was den hollandschen ceremonie-meester;

6° Eene koets met zes peêrden, die ook nevens elke portier twee knegten had ; hier waeren twee kamerheeren en twee adjudanten van Z. M.;

7° Eene koets met zes peêrden en twee knegten nevens elke portier ; in deze koets waeren er twee hofjoffers en twee staetdogters te zien;

8° Eene koets met zes peêrden, die ook nevens elke portier twee knegten had : in deze koets waeren vier groote (*zeer groote*) officieren van hunne majesteyten;

9° Den generael Chassé met twee adjudanten te peêrd;

10° Eene koets met acht peêrden : twee jaegers en twee knegten marcheêrden nevens elke portier ; aen de twee kanten der koets waeren de adjudanten van den koning en den kommandant van de eerwagt te peêrd ; deze koets was gelaeden met den koning en koningin, den prins van Oranje, den prins Frederik en de jonge prinses Marianna, spelende met haere pop : dit deêd het gepeupel hertelyk lagchen ;

11° Den luytenant-generael Tindal met de andere generaels en opperofficieren te peêrd ;

12° Een eskadron van de eerwagt te peêrd ;

13° Twee bendens karabiniers ;

14° Een en hoop gendarmen.

Z. M. aen de plaets der oude Koeypoórt, daer eenen praelboóg opgeregt was, gekomen zynde, ontving de gelukwenschingen van Mr den meyer van Brussel, die aen den koning de sleutels van de stad aenboódt. Het was hier dat Z. M. aen veertig werklieden, die van den goeden prins Charles eertyds *ridders van de vaert* genoemd wierden, genadelyk toestond van zyne peérden uyt-te-spannen en van zich in hunne plaets te stellen, om hem in de stad te voeren : hy kwam ontrent zeven ueren in het paleys, tusschen het geluyd der klokken, het gedommel van het kanon en de toejuygingen van het volk, dat zich op zynen doórtogt bevond. Des avonds wierd de stad zeer wel verlicht : de menigte van het volk toonde in het algemeyn eene groote vreugd, en men zou gezegd hebben dat de heerschappy der prinsen van Oranje in Belgien op vaste gronden gevestigd was. De regering van Brussel gaf, op den 5 april, aen Z. M. eene prachtige feest in de groote zaelen van het stadhuis, die ten dien eynde op het allerkostelykste verciert waeren. Den hertog de Wellington, die van zulke zaeken geen en vyand is, woonde die feest by; hy was den zelve dag te Brussel aengekomen, om het opperbevel te nemen over de legers die tegen den *Corsikaen* moesten optrekken.

Willem roept de Belgen tot de wapens. Vaderlandsche liefde der geestelyke overheyd. Tyrannig besluit van 20 april 1815. Kommissie om een ontwerp van grondwet te maeken. Willem neemt de vlugt op het naderen der Franschen. Veldslag van Waterloo. De bondgenoten komen te Parys.

Willem voórziende dat Napoleon niet zou nalaeten van eenen inval in Belgien te waegen, en willende voórdeel trekken uyt de gevoelens van genegentheyd, die het volk hem in zynen intrede getoond had, gaf den 1^{en} april eenen arrêté, waerdoór hy 25 duyzend Belgen tot

de wapens riep, om, zegde hy, *de onafhangelykheyd van het land te verdedigen en het te bevryden van allen inval der vreemdelingen*. Zoo eene beweégreden was genoeg om de Belgen de wapens te doen opnemen : nogtans hy verzocht de geestelyke Oversten der verscheyde bisdommen van de geloovigen aen-te-moedigen om het vaderland te hulp te komen, belovende dat hy de katholyke religie zal eeren en beschermen. Zy voldeden terstond aen zyn verzoek, en gaven hier een bewys van hunnen iver om te doen voór het vaderland al wat in hunne magt was. Den herderlyken brief, die de vicarissen van het openstaende aertsbisdom van Mechelen op 14 april uytgaven, is merkweêrdig. « Gy word, *zegden zy aen de clergie en geloovigen*, bedregen met het grootste der ongelukken; den oorlog, dien schrikkelyken geessel, is op het punt van uyt-te-bersten; gy weet welk er de rampzalige gevolgen van zyn; zy zyn niets minder dan de grouwelykste ellende, de dood en de goddeloosheyd : daer is u dan ten hoogsten aengelegen van te doen al wat mogelyk is, om den vyand te beletten van in uwe schoone provincien te komen. Twee middelen zyn ten dien eynde volkomentlyk noodig, te weten, *zyner toevlugt nemen tot God en tot de wapens*. Maer allen toevlugt tot God is niet genoeg; gy moet zyne gramschap stillen doór eene opregte bekeering van het hert, doór werken van boetveêrdigheyd en doór een goed leven; gy moet nog doór vuerige gebeden verdienen, dat God u barmhertigheyd doet.... Den anderen niet min noodzaakelyken middel is *den toevlugt tot de wapens* : want willen dat den Heer u verlosse van cenen magtigen vyand zonder u in staet te stellen van hem af-te-weêren, is God willen beproeven en van hem een mirakel verwagten : het is alzoo niet, dat de Machabeën gedaen hebben; zy hebben met het geweld aen het geweld

wederstaen, en zy hebben zoo wel met hunne wapens als met hunne gebeden de vyanden van hun land en van hunnen godsdienst overwonnen. Wy moedigen u aen om dit schoon voorbeeld na-te-volgen. Dat de gene onder ulieden, die bekwaem zyn om de wapens te draegen, de zelve met iver opnemen, byzonderlyk de gene die doór de wet daertoe geroepen zyn; dat de andere vrywillige giften doen om hun aen-te-moedigen, en eyndelyk dat idereen doór zyne gebeden den zegen van den hemel tragt te trekken over de verdedigers van het vaderland (1).

« Wy zeggen u niets dan het geén de liefde van den godsdienst en van het vaderland ons ingeeft, en het geén verlangt onzen goeden koning, wiens gunst er zooveél aangelegen is te winnen, *op dat hy de belofte volbrengende die hy heeft geweêrdigd te doen van onze heylige religie te eeren en te beschermen.* »

Men zag de zelve vaderlandsche liefde in alle de mandementen der bisschoppen uytshynen, en boven al in dat van den prins de Broglie, bisschop van Gent, waeruyt ik de volgende plaets moet aenhaelen. « En gy, jonge krygsmannen, die doór onzen hoogagtbaren monark tot de verdediging van het vaderland geroepen zyt, gedraegt u zoodanig, dat gy den zegen van God over uwe wapens trekt, en dat onder u de godvreezendheyd nooyt wyke voór de kloekmoedigheyd.

(1) Den municipaelen raed van Brussel besloót vyf dagen daerna, in zyne zitting van 19 april, van eene kas te maeken, in de welke de inwoonders giften zouden storten om daarmede belooningen (*primes*) te geven aen de genen die als vrywilligers zouden optrekken tegen den vyand. Nauwelyks was dit bekend, of verscheyde persoonen van hoogen rang hebben ingeschreven voór 1000 of 1200 francs; vele andere hebben dit gedaen voór eene somme van 200 tot 600 francs, en de inschryvingen voór mindere sommen waeren de twee eerste dagen zoo menigvuldig, dat men wel zag dat de Belgen geen geld ontzien als het vaderland moet verdedigd worden.

Daer is misschien in de jaerboeken der historie niet eene gelegentheid, die kan vergeleken worden by de gene in de welke wy ons bevinden. Het ryk van hoogmoed is sterker geworden; *ziet daer eenen tyd van straffen en verwoesting, van verontweërdiging en van gramschap. Zyt dan de waere iveraers van het geloof* (I Mach. c. 2, v. 49 et 50), op dat den God der heyschaeren uwe edele vuerigheyd geweeërdige te hulp te komen, en dat wy, ons alle verheugende over uwe getrouwheyd en overwinningen, u eens mogen zeggen: *Gebenedyd zy den Heer uwen God, die in uwe handen geleverd heeft de genen die tegen hunnen koning en heer opgestaen waeren.* » (II Reg. c. 18, v. 28.)

Maer terwyl de Belgen nu bezig waeren met zich te bereyden tot eene wakkere verdediging van het vaderland, zag men in het licht komen het volgende besluit, het welk in de jaerboeken van Belgien altyd zal aengehaeld worden als een gedenkteeken van de arglistigheyd, barbaerschheyd en vreedheyd van Willem.

.... *Sæva crudâque tyrannide facit. Juv. Satyr. 8.*

« Wy WILLEM, *doër de gratie Gods*, koning der Nederlanden, prins van Oranje-Nassau, enz.

« Vermits het in de tegenwoërdige omstandigheden dringend is van met eenen nieuwen iver te letten op al dat onze lofweërdige, goede en getrouwe onderdaenen zou kunnen stooren in de edele poogingen, die zy van alle kanten werkstellig maeken voër het welzyn van het vaderland; en vermits ons klaerlyk betoond is, dat de bestaende wetten en instellingen van het gerecht zoodanig niet zyn, gelyk zy zouden moeten wezen om spoediglyk en op eene voërbeëldige wyze de kwaed-

willigen te straffen, die het wantrouwen, de onrust en het wanorder zouden willen voortbrengen;

« Hierom, willende voórzien in het geén aen de wetten ontbreékt, wy hebben besloten en wy besluyten :

« ART. 1. Zonder te kort te doen aen de schikkingen van den 1^{en} titel van den 3^{en} boek van de verzameling der strafwetten (1), en voór zoo véél, doór de volgende schikkingen, daeraen niet zal gederogeérd zyn, alle de genen die zullen uytstrooyen gerugten, bekendmaekingen of nieuwe tydingen, die zouden strekken om het publiek bevreesd te maeken of te ontrusten; alle de genen die zich zullen doen uytstchynen als aenhangers of werktuygen van eene *vremde mogendheyd*, het zy doór eenige daeden of schriften; en eyndelyk de genen die onder de inwoonders het wantrouwen, oneenigheyd of onrust zouden zoeken te verwekken, of tot wanorder of tot opstand op-te-hitsen, het zy met het volk te doen opstaen op de straet of publieke plaetsen, of doór allen anderen akt tegenstrydig aen het goed order, zullen volgens de zwaerheyd van de daed en van haere omstandigheden gestraft worden, het zy in het byzonder, het zy alle te samen, met eene ten toon stelling (*exposition*) van 1 tot 6 ueren, met de afzetting (*dégradation*), met het brandmerk, met de gevangenis van een tot tien jaeren, of met eene boete van honderd tot tien duyzend francs.

« ART. 2. In het geval dat de misdaden, waarvan in den voórgaenden artikel gewag gemaekt word, inderdaed de openbaere rust zouden gestoord of eenen opstand zouden veroorzaekt hebben; de personen, die zich daarvan pligtig zouden gemaekt hebben, als ook hunne

(1) De straf der dood word daer voór vele gevallen vastgesteld; art. 76, 77 en volgende.

medepligtigen, zullen, boven de boete, veroordeeld worden tot de yzers voór eenen tyd, en tot het brandmerk, zonder nadeel te doen aen de doodstraf, indien het geval zich aanbied.

« ART. 3. Een byzonder buytengemeen gerechtshof, bestaende uyt acht raedsheeren, genomen in ons oppergerechtshof van Brussel, uyt den prokureur-generael of uyt eenen van zyne advokaeten-generael, die daer de ampten van het publiek ministerie en van greffier zal bedienen, is byzonderlyk belast met de kennis en vonnis van alle die misdaden op het vervolg (*poursuite*) van onzen prokureur-generael.

« ART. 4. De vervolgen zullen plaets hebben zonder uytstel en zonder voórafgaende onderzoek doór den rechter ter instructie : deze vonnissen zullen zonder beroep zyn op hooger recht, en zonder betrek in kassatie.

« ART. 5. De vonnissen zullen uytgevoerd worden binnen de 24 ueren na de uitspraak. Onzen prokureur-generael is belast met die uytvoering; hy zal binnen den zelve tyd moeten rekening doen van het geén er zal gedaen zyn, met een wettig afschrift van het uytgevoerd vonnis over-te-geven aen onzen kommissaris-generael van het gerecht. Wy gebieden dat het tegenwoordig besluit zal gedrukt worden, enz.

« Brussel, den 20 april 1815.

« (*geteekend*) WILLEM. »

Den lezer zal in de voórreden van dit barbaersch besluit bemerkt hebben dat Willem den strafboek van Napoleon, die zich op de dwingelandy zoo wel verstond, ongenoegzaam oordeelde om de zoo genoemde kwaedwilligen te straffen, en dat de beschikkingen van het zelve zoo duyster en zoo onbepaeld zyn, dat de rechters de zelve konden toepassen aen alle de genen die zy, om

aen den koning te believeu, zouden willen veroordeelen. Nogtans de Belgen in het algemeyn, rechtzinnig geloovende dat dit besluit niet gegeven was dan om de bonapartisten in-te-toomen, die den inval der Franschen zouden durven begunstigen, toonden daerover geene byzondere onrust : maer anderen, die dat tyrannig besluit rypelyk overweégden, voorzagen zeer wel dat de kloekmoedigste en treffelykste onder onze landgenoten daarvan eens de slagtoffers zullen worden.

Doch den listigen Willem, om de aendagt van klaerziende Belgen wat af-te-trekken van zyn boos besluit, maekte den 22 april eenen arrêté, die luyd als volgt :

« Overwegende de noodzaekelykheyd van eene grondwet die, zich uytstreckende tot alle de deelen van het koninkryk der Nederlanden, zooveel te beter de rechten van onze getrouwe onderdaenen verzekert, en ons de gelegentheyd geeft om overal met eene heylzaeme kragt het bestier waer-te-nemen; willende zonder uytstel de belofte volbrengen, die wy, bezit nemende van het koninklyk gezag, daerover gedaen hebben, en verhaesten den gelukkigen tyd op den welken wy, met de wettige verbeelders van het volk, zullen kunnen denken op de maetregels die de vereeniging der noórdse en zuydelyke provincien moeten volmaeken, en het geluk van den nieuwen staet als ook *de vryheyd van zyne inwoonders bekrachtigen*, wy hebben besloten :

« ART. 1. Eene byzondere kommissie, doór ons te noemen, zal zonder uytstel overzien de *grondwet van de vereenigde provincien der Nederlanden*.

« ART. 2. Aen deze kommissie zullen behandigd worden de acht artikels, inhoudende de voorwaarden die moeten onderhouden worden in de vereeniging van het *te voren* Belgien met de Vereenigde Provincien, uyt kragt van den protokol geteekend te Londen, den 20 junius

1814, en van ons aengenomen den 21 julius naestvolgende; den protokol van het congres van Weenen, bewyzende de uytgestrektheyd en paelen der landen die aen ons gezag onderworpen zyn; *wel verstaende dat het groothertogdom van Luxembourg, niettegestaende de verbintenissen die wy met Duytsland uyt dien hoofde zouden kunnen onderhouden hebben, zal aenmerkt worden als deel maekende van den staet*, ten aenzien van de representatie en wetgevende instellingen.

« ART. 3. De kommissie zal onderzoeken welke veranderingen, volgens den inhoud van de bovengenoemde stukken, het zou noodzaekelyk of vóórdeelig zyn te doen aen de constitutie van de Vereenigde Provinciën, ten eynde van haer te doen overeenkomen met den nieuwen staet van zaaken. »

Voorders benoemde hy de leden van die kommissie, onder de welke G. K. Van Hoogendorp, president; Van der Duyn van Maasdam, Van Maanen, Dotrengé, Gendebien, De Coninck, enz. Deze kommissie moest in Den Haag, op den 1 mey, haere eerste zitting houden.

Ondertusschen alles was in beweging om het leger in goeden staet te stellen. De Belgen toonden in deze gelegentheyd dat hun noch geld noch moed ontbreékt, als zy hunne schoone provincien moeten verdedigen. Den koning, willende den moed der Belgen nog meer aenprikken, stelde den 30 april het militaire Willems-order in, *om, zegde hy, zonder onderscheyd van staet of rang te beloonen alle de genen die dóór hunne getrouwheyd, kloekmoedigheyd en aenkleving aen den vorst en aen het vaderland, zullen uytmunten.* De dekoratie bestond in een kruys met dit opschrift : VÓÓR MOED, BELEID, TROUW. Maer dit eerteeken is dóór eenen haetelyken vóórkeur in overvloed gegeven geweest aen de Hollanders, tot benadeeling der Belgen, die veragt

wierden zoohaest men hunne kloeke armen niet meer meynde noodig te hebben.

Nogtans Willem, die getuygen was van de edele vuerigheyd der Belgen om het land te verdedigen, kon niet nalaeten van in zyne boódschap (*message*), die hy den 15 mey naer Den Haag zond, te zeggen aen de staeten-generael van Holland : « Het zou vrugteloos zyn van aen U hoogmogenden te ontvouwen de grondregels, volgens de welke de middelen der verdediging van dit land vermeerderd zyn met eenen onvermoeyelyken iver; *iden inwoonder is overtuygd dat niet een sakrificie te groot is, als hy den staet moet bevryden van de heerschappy van den vremdeling.* Nogtans de middelen van verdediging, die maer eenen oogenblik dueren, zyn niet genoegzaam; onze verbintenissen gaen voorder. *Om te leven buyten eene geduerige en onverdraegelyke vrees, wy moeten die dwingelandy (van Napoleon) op een nieuw omverrewerpen; wy moeten dat systema van bedriegery en van overweldiging, het welk onafscheydelyk is van het bestaen van den tyran, nog eens in zynen persoon vernederen en voór altyd uytroeyen* (1).

« Ondertusschen wy hebben het bevel over de legers van dit koninkryk gegeven aen den hertog de Wellington,

(1) Hier moet ik Willem pryzen : het geén hy aen Napoleon verweét was de zuivere waarheyd, en het vonnis dat hy uytprak was rechtveérdig en noodzaakelyk voór de rust van ons land. De Belgen hebben die koninklyke woórdén zeer wel verstaen; zy hebben er aen toegejuygd, en zy hebben hun bloed vergoten om de zelve uyt-te-voeren. Maer de Belgen zyn zoo goed en leerzaam ! zy weten eene goede les zoo wel te onthouden en daarmede profyt te doen ! want wanneer zy laeter de dwingelandy van Willem gevoeld hadden ; wanneer zy zyn systema van bedriegery en overweldiging, het welk onafscheydelyk is van het bestaen van Oranje in ons vaderland, hadden leeren kennen, dan zyn zy die schoone woórdén van hunnen ingedrongen koning indagtig geworden, en zy hebben gezegd : *Om te leven buyten eene geduerige en onverdraegelyke vrees, wy moeten die dwingelandy omverrewerpen, wy moeten dat systema van bedriegery en overweldiging in zynen persoon vernederen en voór altyd uytroeyen.* Zoo gezegd, zoo gedaen, en Willem was verdwenen !

die wy ten zelven tyde veldmaarschalk der Nederlanden benoemd hebben. Onze krygsmannen, opgeleyd door dien grooten held, aangemoedigd door het voorbeeld van den zoon van hunnen koning, doódrongen met dien geest van vaderlandsche liefde, die geheel de natie bezielt, zullen een lofweérdig deel nemen in den grooten stryd, en zullen den ouden roem van de vaendels der Nederlanden staende houden. Maer een groot getal van onze soldaeten behoort toe aen de landmilicie, die, zonder de toestemming der staeten-generael, buyten het land niet mag gebruykt worden : het is deze toestemming die wy u vraegen. »

De hoogmogenden hebben aenstonds geantwoórd : « Waerom, Sire, zouden wy eenen oogenblik kunnen twyffelen om het oórdeel van onzen geliefden en hooggeagten souvereyn als het ons aen-te-nemen, en onzen iver te toonen om een besluyt te nemen, het welk moet dienen om te bewaeren onze eer, onze veyligheyd, en het recht dat wy hebben tot de agting van de mogendheden, die voór de behoudenis van Europa een nieuw verbond aengegaen hebben? Neen, groothertigen souvereyn; de wonden die eene voórgaende dwingelandy aen ons vaderland gemaekt heeft, zyn nog niet genezen : het geheugen van onze schande en van onze ellende, onder de regering van den overweldiger, is nog te versch om de kinderen van liet vaderland met genoegen niet te zien loopen buyten de grenzen, om deel te nemen in den geheyligten stryd tegen den stoorder van het borgerlyk order, en tegen zyne myneedige aenhangers. »

Terwyl nu alles in beweging was om een leger van Belgen en Hollanders op de been te brengen, wierd men onderrigt dat de fransche krygsbendens met groote schreden naderden, en onze schoone landstreken met eenen inval bedreygden. Den kloeken Willem koos het

haezenpad en liep naer Den Haag, daer hy den 13 junius aenkwam. Napoleon kwam den 14 junius te *Maubeuge*; hy deéd den volgenden nacht zyn leger onze grenzen overtrekken, en maekte zich, op 15 junius, meester van *Charleroi*. De Belgen en Pruysschen waeren al handgemeen met de Franschen, terwyl Wellington, oppergenerael der legers, te Brussel zich in eene dansfeest nog vermaekte. Hy deéd dan seffens de engelsche, hanoversche en andere troepen optrekken, om den vyand te gemoed te gaen. Nogtans Napoleon, aen het hoofd van een magtig leger, zette zynen optogt voort, meynende gemakkelyk tot in het hert van ons land in-te-dringen: maer hy vond de legers der bondgenoten op den weg; het welk gelegentheyd gaf aen verscheyde gevechten, zoo op den 16 als op den 17, en boven al op den 18 junius, wanneer den bloedigen veldslag van Waterloo plaets gehad heeft.

Het is in dit schroomelyk gevegt dat de Belgen aen den ouden roem van hunne dappere vóórouders eenen nieuwen luyster gegeven hebben: immers de generaels der bondgenoten en de Franschen zelve hebben erkend den helddaedigen moed waarmede de Belgen hier gevogten hebben; zy verscheyde keeren aengerand zynde doór de fransche ruytery, die hunne rangen poogde te doórbreken, hebben onberoerlyk gestaen als eenen muur. Den prins van Oranje, die aen het hoofd der Belgen en Hollanders was, schielyk doór den vyand omringd zynde, was op het punt van krygsgevangen gemaekt te worden: maer de Belgen deden eenen aanval met het bayonnet, en trokken hem uyt het gevaer, terwyl de Hollanders het gevegt verlieten en lafhertiglyk de vlugt namen. De victorie der bondgenoten is volkomen geweest; en zoo dikwils als de historie zal gewag maeken van de dappere krygsbendens, die dezen dag den hoogmoed van den Corsikaen verpletterd hebben,

zal den naem der Belgen ook altyd met lof en eer aengehaeld worden. Den prins van Oranje, die ontrent het eynde van het gevegt lichtelyk gekwetst is geweest, heeft zeker dezen dag veel glorie behaald : maer aen wie is hy die glorie schuldig? is het niet aen de dapperheyd der Belgen? Immers deze hebben hier edelmoediglyk hun bloed vergoten, denkende dat zy vogten voór de vryheyd van het vaderland, terwyl hunne schoone zegepraël zelve ging dienen om hun te ketenen en welhaest te doen zugten onder eene dwingelandy, die nog onverdraegelyker zal zyn dan de gene die zy vandaeg verbryzeld hebben! En waerlyk de nederlaeg van het fransch leger was zoo groot, dat de troepen, die er overig waren, nergens meer konden stand nemen, en in wanorder tot Parys toe hunnen aftogt hebben voortgezet.

Vader Willem, het verhael van die bloedige gevegten ontfangen hebbende, schreef den 24 junius den volgenden brief aen den prins van Oranje. «Ik heb als souvereyn en als vader dubbeld de vreugd gevoeld, welke het gelukkig gevolg van zoo vele hardnekkige gevegten overal verspreyd heeft : want ik had de verzekering, dat myne troepen daerin een glorieryk deel zouden gehad hebben. Ik verlang dat gy myn volkomen genoegen zoud kenbaer maeken aen alle de dappere krygsmannen, die onder uw bevel gevogten hebben. Zeg hun dat alle hunne landgenoten met verwondering en erkentenis de oogen op hun gevestigd hebben, en trots zyn over de standvastigheyd en moed die zy getoond hebben. Zeg hun dat het bloed, het welk zy vergoten hebben, zoo even uytgewasschen heeft de laetste onzekerheyd die er kon zyn over de duerzaamheyd van dit koninkryk, en over de innerlyke vereeniging van zyne inwoonders. Verzekeer hun dat zy in my altyd eenen waeragtigen vrind van hun edel beroep, en eenen be-

schermmer van hunne dapperhejd en van hunne krygsdeugd zullen hebben. Vind gy zelf de vergelding van uwe overgeving en de verzagting van uwe wonde in de eer van aen die dappere krygsmannen der Nederlanden de gevoelens te verklaeren, die hun doór den koning en doór het vaderland opgedraegen worden.»

Ondertusschen waeren de bondgenoten gekomen voór de poórten van Parys; zy praemden deze trotse hoofdstad van op den 3 julius te kapituleren, en kwamen er binnen op den 7 der zelve maend : twee dagen daerna deed den koning van Frankryk daer zynen plegtigen intrede, en des anderendags, 10 julius, zyn de keyzers van Oostenryk en Rusland met den koning van Pruysen daer ook aengekomen.

Bedrog van Willem, om aen zyne grondwet eenen schyn van goedkeuring te bezorgen. Vertooning der geestelyke oversten aen den koning. Zy verbieden hunne onderdaenen de nieuwe grondwet goed-te-keuren. Schoon gedrag van de graeven de Robiano en de Merode.

Willem, alle deze goede tydingen vernomen hebbende, oórdeelde dat zynen koninklyken troon op eenen vasten grond gevestigd was, en dat hy nu zonder vrees aen de Belgen mogt kenbaer maeken de schandelyke voórwaerden, waerdoór ons liefste vaderland, als of het slegts eene provincie was, met Holland moest vereenigd worden. Hy gaf den 18 julius die vermaerde proklamatie, waerin hy de acht artikels van Londen aenhaelde, zoo gelyk men ze ziet hiervoren, bladz. 100; hy zegde dat hy, ingevolge den eersten der acht artikels, de hollandsche constitutie heeft doen nazien doór geleerde en deugdzame mannen (*in de oogen van den geleerden en deugdzamen Willem!*), die hem een ontwerp van grondwet (*geteekend van 12 Hollanders en van een minder getal*

van Belgen) voorgesteld hebben, het welk hy goedgekeurde (1). Dan voegde hy er by :

« Eer wy overgaen tot de invoering van de nieuwe grondwet, wy verlangen ons te overtuygen van de toestemming van onze onderdaenen aen haere byzonderste schikkingen : ten dien eynde zullen er *notabelen* voór ider *arrondissement* zich vergaderen in evenredigheyd van eenen op twee duyzend inwoonders. Wy hebben geboden dat den keus met onpartydigheyd zou gedaen worden onder de persoonen die de agtbaerste zyn, en het vertrouwen van hunne medeborgers het meest verdienen.

« Maer, om zeker te zyn dat onze meyningen ten dien opzichte volbragt zyn geweest, en dat de genen die als *notabelen* benoemd zyn, waerlyk de eer verdienen van de algemeyne opinie uyt-te-drukken, wy gebieden bovendien dat de lysten zullen bekend gemaekt en gedurende acht dagen zullen bewaerd worden in de byzonderste plaetsen der onderintendentien; ten zelve tyde zullen daer registers opengelegd worden, in de welke ideren inwoonder, hoofd des huysgezins, zal mogen inschryven zyne afkeuring van eenen of verscheyde der *notabelen* die gekozen zyn. Het is volgens deze registers dat de lysten eyndelyk zullen vastgesteld worden, en dat de notabelen in ider *arrondissement* zullen byeengeroepen worden, om te stemmen over het ontwerp van grondwet, dat hun zal besteld geweest hebben. Ider van die vergaderingen zal zyn geschreven verhael (*procès verbal*) naer Brussel stueren, en zal dry van haere leden afzenden om daer, in eene algemeyne vergadering,

(1) Willem wierd in dit ontwerp erkend als koning der Nederlanden, met eene jaerlyksche inkomst van 2,400,000 guldens, met winter- en zomerpaleizen, geheel gemeubeleérd, en jaerlyks 100,000 guldens om de zelve te onderhouden. Den erfprins moest jaerlyks 100,000 guldens hebben, welke somme moest verdubbeld worden als hy zou trouwen.

tegenwoordig te zyn in het opendoen van die geschrevene verhaelen en in het optellen van de stemmen der *notabelen*. (*O! wat al listen worden hier niet gebruykt om een rechtzinnig volk te bedriegen!*)

« Belgen! deze zyn de maetregels die wy de betaame-lykste geoordeeld hebben voór de instelling van een verbond, het welk uw lot moet vaststellen, en verhaesten den oogenblik op den welken uwen souvereyn zal omringd zyn van eene representatie wettelyk opgeregt.

« Gelukkig zynde van te heersschen over een vry, dapper en werkzaam volk, wy zyn zeker van er in te vinden dien aerd van getrouwheyd en oprechtheyd, waerdoór het altyd op zoo verhevene wyze uytgeschenen heeft. Alle onze poogingen zullen strekken om de gronden van zyn geluk en glorie te verzekeren; en de borgers van alle de klassen en van alle de provincien zullen in ons hebben eenen gunstigen en *onpartydigen beschermer van hunne rechten en van hun welvaeren*. *Wy verzekeren, in het byzonder, aen de katholyke kerk haeren staet en haere vrydommen*, en wy zullen uyt het gezigt niet verliezen de voórbeelden van wysheyd en gemaetigdheyd welke uwe oude souvereynen, welkers gedagtenis met recht by u in eer gehouden word, ons des aengaende agtergelaeten hebben.

« *Gedaen in Den Haag, 18 julius 1815.*

«WILLEM.»

Deze proklamatie, die zoo voldoende scheén te zyn, maer wiens bedrog en boos inzicht behendiglyk verborgen waeren, wierd op den 20 julius te Brussel afgekondigd, en dry dagen daarna zag men alle de mueren van de stad behangen met de naemlyst der *notabelen*, die Willem benoemd had; eenen register wierd, van den 24 julius tot den 1^{en} augustus, opengelegd in de onderintendentien, daer de naemen der notabelen die afgekeurd

zouden worden, moesten ingeschreven worden. Het zelve had plaets in alle de andere steden van Belgien. Een groot getal van de benoemde *notabelen* wierd afgewezen. De inwoonders van Loven, gebruyk maekende van het recht dat den koning hun vergund had, en misschien willende de proef nemen van de waere weérde van zyne vergunning, namen het besluyt van de *koninklyke notabelen* te verwerpen en van ze alle, van den eersten tot den laetsten, af-te-keuren. Maer Zyne Majesteyt, stellende de eene klugt tegen de andere, speélde den rol van stommen en dooven, en hield die 2152 notabelen, te Loven afgekeurd, goed en bekwaem om te stemmen en de grondwet aen-te-nemen. Dan zag men dat het openleggen der registers niet anders was dan een guychelspel, uytgevonden om de Belgen te bedriegen!

Nogtans, voórleer dat Willem geheel zynen rol afgesponnen had, begon de zaek wat ernstig te worden doór de volgende vertooning, die de bisschoppen en vicarissen-generael der openstaende bisdommen zonden

Aen Zyne Majesteyt den koning der Nederlanden.

« SIRE!

« Wy gelooven niet langer te mogen uytstellen van aen U. M. te kennen te geven de verwondering en droefheyd welke de proklamatie van 18 dezer ons veroorzaekt heeft.

« Overtuygd zynde dat eene der eerste pligten der bisschoppen is van de waerheyd te doen komen tot aen den troon, als de groote belangen der religie daer aangelegen zyn, wy volbrengen nu de zelve met zooveél te meer betrouwen en vryheyd, om dat U. M. ons meermaels haere meyning heeft te kennen gegeven van met alle haere magt de religie te willen beschermen, en dat zy in die zelve proklamatie *aen de katholyke kerk haeren staet en vrydommen verzekert.*

« Sire! den staet der religie en de vrydommen der katholyke kerk kunnen in dit deel van uw ryk niet be-
staen met eenen der artikels van het ontwerp der nieuwe
constitutie, uyt wiens kragt eene gelyke bescherming
aen alle de godsdiensten toegestaen word (1).

« Nooyt, sedert de bekeering der Belgen tot het chris-
tendom, heeft men die gevaerlyke nieuwigheyd in deze
provincien ingevoerd dan doór het geweld. Den keyzer
Josephus den II^{en} poogde te vergeéfs van ze daer te
handhaeven. De dwingelandy van het fransch gouver-
nement stelde ze vast in beschouwing (*en théorie*); *maer*
daeruyt volgde geene stoornis voór den godsdienst, om
dut het opperhoofd van den staet de protestante gemeen-
tens niet meer beschermde dan de katholyke kerk (2).
Na de vernieling van die mogendheyd, die de openbaere
vyandin was van allen godsdienst, heeft de kerk van
Belgien haere godsdienstige rechten wedergekre-
gen. Het gouvernement van Nederland heeft doór een besluyt
van 7 meért 1814, het welk uytdrukkelyk bevestigd is
doór de kommissarissen der vereenigde souvereynen,
verklaerd dat het voórtaen *de geestelyke mogendheyd en*
de wereldlyke mogendheyd ongeschonden zal handhaeven
in hunne wederzeydsche paelen, alzoo gelyk zy vastge-
steld zyn doór de kanonieke wetten van de kerk, en doór
de oude constitutionele wetten van het land (blad. 89).

« De kanonieke wetten hebben ten allen tyde de scheu-
ring en kettery uyt den schoot der kerk geworpen. De
christene keyzers hebben zich altyd eene pligt gemaekt
van de zelve (*wetten*) te handhaeven, en er de uytvoe-
ring van te verzekeren, gelyk het gemakkelyk is van te

(1) De andere artikels van de grondwet waeren dan nog niet bekend.

(2) My dunkt dat de geestelyke oversten hier te kennen geven het voórge-
voelen dat zy hadden van de partydigheyd van Willem, die waerlyk altyd eene
volle en geheele vryheyd gelaeten heeft aen alle de sekten, terwyl hy de ka-
tholyke religie stoorde en vervolgde.

zien in de verzameling van hunne edikten. (*Cod. Theod et Justin, tit. de schism et hæres.*) Alle de souvereynen van dit land, sedert keyzer Karel den grooten tot het rampzalig tydstip van 1781 en van de volgende jaeren, hebben van eeuw tot eeuw de katholyke, apostolyke en roomsche religie alleen voorgestaen, en hebben haer verzekerd de vreedzaeme genieting van alle de rechten en voorrechten waervan zy in bezit was.

« De heylige kerkvergadering van Trenten, waervan alle de besluuten in deze provincien afgekondigd zyn geweest, en daer kragt van kerkelyke wet hebben..., heeft aen de bisschoppen geboden van de hand te houden aen hunne uytvoering, en van getrouwelyk te waeken, niet alleen voor de behoudenis van den heyligen pand van het geloof, maer ook voor de gene van de wetten die de wezentlyke tugt van de katholyke kerk betreffen, en de vastigheyd, de zuiverheyd van haer bestier verzekeren. Dusdanig, Sire, zyn de pligten der bisschoppen in deze provincien; en de constitutionele wetten van het land hebben de volbrenging der zelve altyd bekrachtigd en gemakelyk gemaakt, tot dat een onwederstaenbaer geweld hun buyten staet heeft gesteld van de zelve ten deele te kwyten.

« Indien U. M., met aen de kerk van Belgien hueren staet en vrydommen te verzekeren, in de meyning is, gelyk wy het hopen, van daer de geheele uytvoering der kerkelyke regels te handhaeven, wy zouden haer daerover niet genoeg onze dankbaerheyd kunnen bewyzen. Maer wy nemen de eerbiedige vryheyd van haer te betoonen, dat eenen artikel van de nieuwe constitutie, die aen alle de godsdiensten eene gelyke bescherming zou verzekeren, zou tegenstrydig zyn aen de vrye en geheele oeffening van de bedieningen van ons ministerie.

« Wy zyn verpligt, Sire, van de volkeren, die aen onze zorg toebetrouwd zyn, geduerig te versterken tegen de

leeringen die tegenstrydig zyn aen de gene der katholyke kerk. Wy zouden ons van die verbintenis niet kunnen ontslaen zonder eene van onze heyligste pligten te verraeden; en indien U. M., uyt kragt van eene grondwet van den staet, in deze provincien ondersteunde en verdedigde de openbaere belydenis en voortzetting van die leeringen, tegen de welke wy verplicht zyn ons te stellen, wy zouden ons dan in uytdukkelyken tegenstand bevinden met de wetten van den staet, met de maetregels die U. M. zou kunnen nemen om de zelve in het midden van ons staende te houden; en, niettegenstaende alle onze poogingen om den vrede en eendragt te bewaeren, de openbaere rust zou daerdoór kunnen gestoord worden. En aengezien, volgens den artikel 193 van het ontwerp der nieuwe constitutie, de openbaere uytoeffening van eenen godsdienst kan belet worden in het geval dat hy de openbaere rust zou stooren, zoo volgt daeruyt, dat de vrye uytoeffening van onze heylige religie in deze provincien zou kunnen belet worden doór een gevallen gevolg van het gebruyk der rechten en vrydommen der katholyke kerk. Wy kunnen niet nalaeten, Sire, van u te zeggen dat die schikkingen, indien zy doór U. M. bevestigd wierden, niet goed zyn dan om de be-roerten, die in de zestiende eeuw deze provincien verwoest hebben, weder-te-brengen, en dat zy vroeg of laet de herten van uwe getrouwe onderdaenen zouden kunnen verwyderen van U. M., in dit deel van uw ryk daer de aenkleving aen het katholyk geloof vaster en volmaekter is dan in eenige andere landstreek van Europa.

« Wy moeten u, Sire, geheel de waerheyd zeggen. De klergie van deze provincien heeft met groote droefheyd gezien dat men U. M. overhaeld heeft om de geestelyken geheelyk te sluyten uyt de vergaderingen daer gehandeld word van de groote belangen van den staet; dat het

ontwerp der nieuwe constitutie een loffelyk onderscheyd vervat voór den edeldom, en dat de klergie, eertyds het eerste order van den staet, daarvan beroofd is; dat zy zelfs het recht niet zal hebben van in de provinciale vergaderingen verbeeld te zyn; dat haeren invloed in de aenneming van de nieuwe constitutie zorgvuldiglyk is verwyderd geweest, zoodanig dat de voórnaemste leden der klergie, volgens de proklamatie van U. M., niet meer zyn *in den rang der personen die de agtbaerste zyn, en het vertrouwen van hunne medeborgers het meest verdienen*; ten laetsten, dat de klergie zelfs niet aenveêrd is geweest om haere stem van afkeuring te schryven op de lyst der *notabelen*: alle die maetregels, wy zeggen het met droefheyd aen U. M., kunnen niet anders schynen dan een ongelukkig voórteeken van het toekomende, mits de ministers van U. M. al willen schynen van den wensch en het gevoelen van alle de geestelyken voór niets te agten, in zaeken waerin zy geen minder recht hebben dan andere byzondere personen, en waerin zy zelfs een byzonderling recht hebben voór het geén de belangen der religie raekt (1).

« Het is onmogelyk, Sire, van op-te-tellen alle de droeve uytwerksels die kunnen volgen uyt de volherding van diergelyk beworp: want indien men de katholicke klergie niet meer moet te raeden gaen in de zaeken der religie; indien men het vast besluit genomen heeft, dat zy geen deel moet hebben in het maeken der wetten, byzonderlyk in de gene die de uytoeffening van het geestelyk rechtsgebied raeken, hoe zal zy kunnen beletten

(1) Hier ziet men dat de geestelyke overheyd niet lang gewagt heeft om den onrechtveêrdigen handel van de ministers en van Willem zelf te bestraffen en te veroordeelen, en dat zy de eerste de rechten der Belgen tegen de overweldiging verdedigd heeft: immers de pristers zyn ook Belgen, en gevolgentlyk zy moeten de zelve voórrechten genieten gelyk hunne landgenoten.

de overweldiging der bisschoppelyke rechten, die deel maeken van *de katholyke kerk en van haere vrydommen*, welke U. M. haer verzekert?...

« U. M. zal ongetwyffeld bemerkt hebben dat de katholyke religie, in Frankryk hersteld doór het konkordaet, daer het uytwerksel niet voortgebragt heeft wat men er van verwachtte, om dat de geestelyken, volgens het systema van het opperhoofd van het ryk, geenen rang, geen gezag, geenen invloed moesten hebben in den staet : men wilde schynen van hun voór niet te agten; zy zyn van alle onderhoorige autoriteyten verdrukt geweest; zy zyn welhaest geworden het geen men wilde dat zy zouden zyn, onmagtig om het goed te doen en om het kwaed te beletten.

« Wy hebben het betrouwen dat U. M. zal geweerdigen van in de openhertige uytdrukking van onze gevoelens niet te zien dan de volbrenging van eene van onze gewigtigste pligten in de tegenwoórdige omstandigheden, dan een nieuw bewys van onze onderdaenige aenkleaving aen haeren doórlugtigen persoon, en dan een oprecht verlangen van haer altyd over deze schoone provincien in vrede te zien heersschen doór een geheel vaderlyk bestier, en doór het uytwerksel van eene vaste en standvastige vereeniging tusschen het pristerdom en het ryk.

« 28 julius 1815.

« Den prins MAURIT. DE BROGLIE, *bisschop van Gent*.

« C. F. J. PISANO, *bisschop van Namen*.

« F. JOS. HIRN, *bisschop van Doórnik*.

« J. A. BARRETT, *vic. gen. kapit. van Luyk*.

« J. FORGEUR, *vic. gen. van het aertsbisdom van Mechelen* (1). »

(1) Mr Huleu, anderen vicaris-generael, was den 16 junius laetstleden gestorven.

Nogtans de geestelyke oversten hielden zich niet te vrede met openhertiglyk aen den koning de waarheyd gezegd te hebben; maer zy oordeelden nog verplicht te zyn van de geloovigen te onderwyzen. Den bisschop van Gent gaf den 2 augustus eene *herderlyke onderwyzing*, waerin hy onder andere zegde: « Wy zyn verzekerd dat er in het ontwerp der constitutie gehandeld word van de groote belangen van onze heylige religie! wy zyn verzekerd dat er alreeds verscheyde artikels over deze stoffe vastgesteld zyn, waerover de *notabelen* hunne meyning moeten zeggen; en dat die artikels, verre van aen de katholyke kerk voordeelich te zyn, strekken om haer onder de slaeverny te brengen, en vroeg of laet haeren ondergang te voltrekken.

« Het kan aen onzen doórlugtigen monark, die ongetwyffeld de katholyke religie in deze landen wenscht te zien bloeyen gelyk in de gelukkigste tyden, mits *hy haer zoo even haeren staet en vrydommen verzekerd heeft*; het kan hem niet onaengenaem zyn van den wensch en de gevoelens der oversten van de religie te kennen over al het geén in dat ontwerp van constitutie de bewaering van haere vrydommen wezentlyk raekt. »

Den Bisschop, na eenige artikels, die hy aenhaelt, wedergelegd te hebben doór het gezag van het koncilie van Trenten, van de pauzen Pius VI en Pius VII, en doór bondige bewysredens, getrokken uyt de vertooningen welke zyne Em. den kardinael de Frankenberg, wiens gedagtenis altyd zal in zegen zyn, eertyds aen Josephus II gedaen heeft, na dit alles eyndigt hy op de volgende wyze :

« Overtuygd zynde dat het ontwerp der nieuwe constitutie verscheyde artikels inhoud, die klaerblykelyk tegenstrydig zyn aen de onveranderlyke wetten van de katholyke kerk; na rypelyk overwogen te hebben de

onmogelykheid van de pligten van haere waere kinderen te doen overeenkomen met de vrye aenneming van die artikels, en voórziende de ongelukkige uytwerksels die daeruyt moeten onstaen, zelfs ten opzigte van de openbaere rust : wy, uyt kragt van het gezag dat de heyligie kerk ons toebetrouwd heeft, et tot onderrigting der geloovigen, over de welke den Heyligen Geest ons bisschop gesteld heeft om de kerk van God te bestieren (*act.* 20, 28), na den naem van den Allerhoogsten aenroepen te hebben, wy protesteren plegtiglyk tegen de aenneming en invoeging der gezegde artikels in de nieuwe constitutie van het koninkryk, als ook tegen alle de andere, die op eeniger wyze zouden kunnen tegenstrydig zyn aen de katholyke, apostolyke en roomsche religie, aen de vrydommen der kerk, vastgesteld doór de concilien en doór de *leerende besluyten der pausen* (1); en wy verbieden allen de notabelen, die in ons bisdom gekozen zyn, van op eeniger wyze en onder eenig hoe-daenig voórwendsel daeraen toe-te-stemmen.

« Gelykvormig aen de schikkingen der kerkelyke wetten, en aen de byzondere statueten van ons bisdom (*tit.* 1, c. 10), wy verbieden aen alle onze diocesaenen van tegenwoordig te zyn in de predikation of ceremonien der protestantsche godsdiensten, op wat voórwendsel het zou mogen wezen, in wat plaets zy zouden geschieden, op straffen die doór de heyligie kerkregels uytgedrukt zyn.

« Wy hebben, zeer beminde diocesaenen, ten uwen opzigte volbragt eene onnalaetelyke pligt, welke onze

(1) Ik heb onder de oogen den franschen tekst en des zelfs vlaemsche overzetting, waerin den tekst vervalscht is : immers den overzetter heeft na deze woorden, *leerende besluyten der pausen*, durven byvoegen *die doór de kerk aangenomen zyn*, welke woorden wat te sterk rieken naer den vierden der vier artikels van de zoogenoemde gallikaensche kerk, en waervan Pius VI de *aenneming* gedoemd heeft.

bediening van ons afeyscht in de moeyelyke omstandigheden daer wy ons in bevinden. Den Allerhoogsten, die de herten doórgrond, is ons getuygen dat wy niets meerder ter herte hebben dan de heyligmaeking van uwen zielen, *die met zoo grooten prys afgekogt zyn* (*I. cor. 6, 20*). Hierom verklaeren wy, in de tegenwoórdigheyd van den Opperrechter, dat wy, in al wat er moet voórvallen, *zuyver en onpligtig zyn van al wat daeruyt kan volgen voór uwe zaligheyd* (*Act. 20, 26*) *want wy hebben niet getwyfeld*, gy zyt er getuygen van, u kenbaer te maeken al wat God van ons vereyscht in de tegenwoórdige gelegentheyd (*ibid. v. 27*). God gawe dat gy alle, gehoorzaam aen onze waerschouwing, volgde den raed welken eenen der grootste en heyligste bisschoppen der eerste kerk gaf aen de geloovigen van Smyrne. « Volgt alle den bisschop, gelyk J.-C. zynen hemelschen Vader gevolgd heeft, en dat er niemand zonder zynen raed iets doe in al dat de kerk betreft (*S. Jgn. ad Smyr.*). » En deze onze herderlyke onderwyzing zal, in het sermoen, afgelezen worden in alle de kerken van ons bisdome.

« Gegeven te Gent, 2 augustus 1815.

« MAURITIUS, *bisschop van Gent.*

« Doór bevel : F. BOUSSEN, *can.* »

Willem, niettegenstaende de vertooning die alle de bisschoppen hem gedaen hadden, ging voort in zyn boos voórnemen. Hy verklaerde, doór eenen *arrêté* van 5 augustus, dat de lysten, gemaekt op den 20 julius, doór den baron Van der Capellen, zynen sekretaris van staet, vastgesteld en goedgekeurd zyn; dat de *notabelen* zich den 14 augustus zullen vergaderen om te stemmen over de grondwet, en dat alle de deputationen der vergaderingen, den 17 der zelve maend, te Brussel zullen komen, om

tegenwoordig te zyn in het opendoen van alle de geschrevene verhaelen.

Maer de geestelyke overheyd ging ook voort in de geloovigen te onderwyzen en te vermaenen : immers Mr Forgeur, vic. gen. van het aertsbisdom van Mechelen, gaf, den 7 der zelve maend, eenen brief in het licht, waerin hy zegde aen de *notabelen* : « Het ontwerp der nieuwe constitutie houd artikels in, die teenemael tegenstrydig zyn aen onze heylige religie; en by gevolg, *het mag doór niet eenen katholyken aengenomen worden.* Het is dan onze pligt (en wee aen ons, indien wy haer niet volbragten! gelyk ook wie aen u, indien gy ons niet hield als de uytleggers der katholyke religie, die u verplicht van uwe stem te geven voór haere behoudenis!); het is dan onze pligt, zeggen wy, u te verbinden, gelyk wy u doór deze verbinden, van dat ontwerp zonder uytneeming en zonder voórwaerde af-te-keuren. Dit is het geén de goedheyd van Z. M. onzen koning u toelaet te doen met u te kiezen, om de verwerping of aenneming van dat ontwerp te stemmen, en met *aen de katholyke kerk haeren staet en vrydommen te verzekeren.*

Den bisschop van Doórnik, in zyne *herderlyke onderwyzing* van 11 augustus, stelde aen zyne diocesaenen voór oogen de rampzalige gevolgen die hunne toestemming aen de constitutie zou voortbrengen : « O Belgen, zegde hy, gy zoud, in den plegtigsten akt dien eene natie kan maeken, kunnen goedkeuren de *scholen die de doeling zullen verspreyden in het midden van uwe steden en dorpen, en alle de soórten van verleydingen die zullen in het werk gesteld worden om den dierbaeren pand van het geloof te bederven.* O agtbaere burgers! gedenkt uwe voórouders, opent de historie en ziet de sakrificien die zy geduerende verscheyde eeuwen gedaen hebben, om uw erfdeel te bevryden van die zelve gevaeren.

« Den artikel 193 is geenzins geruststellende voór de katholyken; de publieke oeffening van niet eenen godsdienst, word daer gezegd, mag belet worden, ten zy in het geval dat zy het order en openbaere rust zou kunnen stooren. In welk geval zou de publieke oeffening van den katholyken godsdienst, die men hier mengelt met de andere, het order en openbaere rust kunnen stooren? Dat eenen godsdienst, ingesteld doór de doling, doór de staetkunde of doór hertstogt, den staet kan stooren, dit begrypt men, en de historie geéft er meer dan een bewys van (zie bladz. 5): maer dat eene religie, die van den hemel gebragt is om het ryk der deugden in alle herten op-te-regten; dat eenen godsdienst ingesteld van God zelf en bestierd doór zyne kerk, met de welke hy beloófd heeft te zyn tot het eynde der eeuwen, het order en openbaere rust zou kunnen stooren, deze onderstelling, om niets meer te zeggen, is zoo smaedlyk als ontrustende... Welk zou dan het geval zyn, in het welk de publieke oeffening van onzen godsdienst zou kunnen belet worden? zou het zyn als de plegtigheyd en majesteyt van den katholyken godsdienst aen de andere godsdienstige gezindheden... agterdogt zouden veroorzaeken, en gelegentheyd zouden geven van twist, van oneenigheyd of van beroerten, die het gezag van den koning zouden verplichten van de publieke oeffening te verbieden of te bepaelen? Indien het zoo is, ó Belgen! gy gaet, met het ontwerp aen-te-nemen dat men u aanbied, het vonnis uytspreken over den toekomenden staet van de religie in uwe gelukkige landstrecken, en gy zult voór God, voór uwe tydgenoten en voór uwe kinderen verantwoórden over het besluit dat gy zult genomen hebben...

« Maer indien den art. 193 ons de vrees aengejaegd heeft, den inhoud van den art. 196 heeft de onrust tot op het hoogste gebragt; men zegt daer : *Den koning waekt*

op dat alle de godsdiensten zich houden in de gehoorzaamheid, die zy aen de wetten van den staet schuldig zyn. Dus den katholyken godsdienst, ingesteld doór JESUS-CHRISTUS zelf, en bestierd doór het gezag der herders die hy gezonden heeft, en doór het geén van het opperhoofd het welk hy belast heeft van de lammeren en schaepen te weyden, die goddelyke religie zou onderworpen zyn aen de wetten der mogendheden van deze aerde! hoe heeft zoo eene uytdrukking kunnen plaats vinden in een ontwerp voorgesteld aen de aenneming van Belgen?... Den godsdienst onderwerpen aen de mogendheden der aerde is het order omverwerpen, dat J.-C. ingesteld heeft; het is zyn gezag te niet doen, het is de kerk vernietigen, en van het werk van God eene menschelyke instelling maeken. »

Den bisschop van Namen had zyne *herderlyke onderwyzing* doen drukken by Mr Lafontaine, boekdrukker in de zelve stad. Het eerste blad was al afgedrukt, wanneer, op den 11 augustus, zekeren Wacken, direkteur van politie, met eenen J. G. J. Malevé, kommissaris van politie, en met Blockhausen, officier der gendarmen, in de drukkerij zyn gevallen, en hebben zich van alle de afgedrukte bladeren en ook van het handschrift, het welk den bisschop zelf onderteekend had, geweldiglyk meester gemaakt. Mr Lafontaine protesteerde heviglyk tegen dien handel, als tegenstrydig aen de rechten die de wet hem gaf. Op den zelve tyd zyn Mr Medard, vicaris-generaal, en Mr C. Michaux, sekretaris van het bisdom, in de drukkerij gekomen, en hebben in den naem van den bisschop verklaerd, dat zy protesteerden tegen het geén de politie daer bedreef, als tegen een goddeloos bestaan, tegenstrydig *aen den staet en vrydommen*, welke den koning in zyne proklamatie van 18 julius *aen de katholyke kerk in het byzonder verzekerd heeft* : hunne protes-

tatie wierd in het geschreven verhael ingevoegd, en doór hun zelve onderteekend. Nogtans den directeur der politie had de vermetentheyd van alle de genoemde stukken en andere mede-te-nemen.

Maer den bisschop van Namen zond, den 15 der zelve maend, eenen herderlyken brief aen de klergie en geloovigen van zyn bisdom, waerin hy zegde : « Wy hadden onze onderwyzing overgeleverd aen de drukpers, wanneer deze schielyk tegengehouden wierd doór een zeer onwettig geweld, tegenstrydig aen den 2 art. der wet van 23 september 1814, over de vryheyd der drukpers; tegenstrydig aen het besluit van 7 meêrt 1814, bekragtigd doór de kommissarissen der hooge vereenigde mogendheden, die *de geestelyke magt en de wereldlyke magt ongeschonden handhaeft in hunne wederzydsche paelen* (zie bladz. 89); geweld dat even tegenstrydig is aen de belofte gedaen doór onzen goeden souvereyn, die in zyne proklamatie van 18 julius ook *in het byzonder aen de katholyke kerk haeren staet en vrydommen verzekert*, en op zekere wyze het besluit van 7 meêrt 1814 bevestigt; tegenstrydig zelfs aen den art. 190 van het ontwerp der nieuwe constitutie, mits hy verzekert de vryheyd der godsdienstige opinien, en dat ons gevoelen, zynde dat zulke vryheyd gevaerlyk is, ook ten minsten *als eene godsdienstige opinie moest verzekerd zyn doór dien artikel*, welken goedkeuren de genen die tegen ons hebben durven geweld gebruyken : ook hebben wy den zelve dag, 11 augustus, Z. M. onzen goeden koning daervan onderrigt doór eenen brief, die hem in eygene handen zal gegeven worden doór eenen gedeputeêrden, vertrokken den zelve avond; eyndelyk een geweld tegenstrydig aen de goddelyke zending, die J.-C. aen de apostelen en aen de bisschoppen, hunne opvolgers, gegeven heeft : *Gaet, onderwyst alle volkeren, hun leerende on-*

derhouden al het geén ik u geboden heb (Matth., c. 28, v. 19). »

Nogtans het heeft Willem niet liefd van te antwoóren op de rechtveérldige klagten van den bisschop, om dat hy of de dwingelandy van zyne onderhoorige medeplichtigen goedkeurde, of zelf geboden had, en geenzins van zin was de geheylygde rechten der bisschoppen te eerbiedigen.

Maer terwyl de opperhoofden der bisdommen de belangen van onze heylige religie met zoo grooten heldenmoed verdedigden, en zich stelden als eenen muer voor het huys van God, hadden zy den troost van hulp en onderstand te ontfangen van eenige der voórnaemste leden van den edeldom, van dien edeldom die nooyt agteruyt gaet, wanneer de rechten van het volk en de vryheyd van onzen heyligen godsdienst moeten verdedigd worden. Vele edelen, die als *notabelen* benoemd waeren, weygerden deze *onwettige zending* aen-te-nemen, en eenige hadden de kloekmoedigheyd van aen Willem zelf hun gevoelen te zeggen; immers den hoogedelen graef Eugenius de Robiano, aen wie wy het besluyt van 7 meért 1814 verschuldigd zyn, schreef den volgenden brief

Aen Z. M. den koning der Nederlanden, prins van Oranje, enz.

« SIRE!

« Ik ben 74 jaeren oud; myne studien, myne werken, myne overdenkingen sedert zoo vele jaeren, myne lange ondervinding tusschen zoo vele voórvallen, hebben my met verwondering en eerbied doórdrongen voor de instellingen, die myn vaderland een der bloeyendste en gelukkigste landen van de wereld hebben gemaakt. Deze instellingen, Sire, zyn het langzaam gebouw, het gevolg

en de vrugt der lessen van vele eeuwen. Verre van doór den tyd versleten te zyn, ik geloof ze alleen bekwaem om de menschen van dezen tyd te herbaeren, om in de tegenwoordige generatie menschen te formeren die haer (de instellingen) weêrdig zyn, *om den troon van U. M. te versterken* en om het geluk van myn land te verzekeren. De kragt van die instellingen komt voóral van onze heylige religie, die hunnen grondslag is en ons allerdierbaerste goed : onze nationaele verbeelding, die een meesterstuk is van staetkunde, wierd naderhand hunnen sterksten steun.

« Hoe zou ik dan, Sire, de vergadering der notabelen kunnen goedkeuren, welke onvoórzigtige raedsmannen U. M. overhaeld hebben van te benoemen? Die vergadering is onvolkomen; *zy is regelrecht tegenstrydig aen onze instellingen; zy is onwettig: want niet een van haere leden heeft noch magt noch bevel ontfangen van het volk, waervan zy de verklaerders moeten zyn.*

« Het ontwerp van constitutie is eene bevatting, die *ten hoogsten vyand is van de waere belangen van U. M., van de gene der natie, en, ik durf het zeggen, van de gene van uwe doórlugtige bondgenoten. Allen katholyken zal het (ontwerp) afkeuren; hy kan in zyne ziel en gewis, in de tegenwoordigheyd van zynen God, daeraen niet toestemmen.*

« Gedoog, Sire, dat myne witte hairen vergaen zonder vlekke; gedoog dat ik sterve en in het graf nederdaele met eenen geheel zuyveren naem, bekomen doór vele sakrificien. Alle de gazetten, alle de hoeken der straeten hebben mynen naem, als gekozen notabelen, aen myne landgenoten aangeboden. Ik zou niet kunnen toestemmen dat den minsten twyffel, de minste onzekerheyd, in hunnen geest zou kunnen opryzen over het gedrag van den oudsten der voórstaenders van hunne rechten.

Het is hierom dat ik het besluit genomen heb van dezen brief bekend-te-maeken.

« Ik heb de eer van te zyn met de diepste eerbied,

« SIRE,

« Van uwe Majesteyt

« Den zeer ootmoedigen, zeer gehoorzaemen
en zeer getrouwen dienaar en onderdaen, -

« Brussel, 10 augustus.

« *Den graef E. DE ROBIANO.* »

Twee dagen daerna (12 augustus) zag men de volgende verklaring in het licht komen :

« Ik geloof schuldig te zyn aen de personen die, gelyk ik, op de lyst der notabelen benoemd zyn, van hun te laeten weten de reden de welke my verbied van tegenwoordig te zyn in de vergadering die moet stemmen over het ontwerp der constitutie.

« Indien men my als byzonderen persoon raed gevraagd had, ik zou NEEN gezegd hebben : maer het is my onmogelyk van myne stem te geven in den naem van myne landgenoten, of als den verklaerder van hunne opinie, mits ik van hun geene zending ontfangen heb.

« *Den graef H. DE MERODE.* »

Het gevoelen van zulke doórlugtige personen, toebehoorende aen familien die, doór hunnen iver voór den godsdienst en doór hunne liefde voór het vaderland, altyd uytgeschenen hadden, moest zekerlyk eenen grooten invloed hebben op het gemoed der notabelen : van den anderen kant, de herderlyke onderwyzingen der geestelyke overheyd hadden eenen diepen indruk gedaen op het hert der oprechte katholyken, die nog getrouwelyk vastgehegt waeren aen de heylige religie van hunne

voórrouders, en gevolgentlyk wel wisten dat zy moesten gehoorzaemen aen de stem van de bisschoppen, die zoo kloekmoediglyk de rechten der kerk verdedigden.

Maer om dien indruk en invloed kragteloos te maeken, wierd er eenen zeer langen artikel gesteld in verscheide gazetten van dien tyd, en naementlyk in het *Oracle* van 13 augustus. Dien artikel kon niet komen dan van hoogere hand, en was gemaakt om de notabelen, die des anderendags moesten stemmen, te verleyden: immers men vroegde daer: Welk zou het gevolg zyn van eene afkeuring der grondwet?... De onzekerheyd zal noodzakelyk moeten blyven dueren. Deze onzekerheyd zal niet ophouden dan *wanneer den koning zal beslist hebben welk het lot moet zyn der landen die het weldaet, dat hy hun aanbied, geweygerd hebben...* Van twee zaeken eene: of den koning zal de ONBEPAAELDE souvereiniteyt over deze provincien voor zich houden, of wel *hy zal hun zoo eene constitutie geven, welke hy zal oordeelen hun te betaemen, zonder een volk te raeden te gaen, het welk zoo slegt zyne waere belangen weet te onderscheyden...* Den genen die zich eenigzins gelegen laet aen den godsdienst van zyne voorouders, moet die wet aanzien als voordeelig aen zyne dierbaerste belangen, en als bevestigende den onderstand die den staet moet geven aen de kerk; hy zal zien dat de verdraegzaamheyd (*tolérance*) niet is dan het gevolg der vereeniging der Nederlanden; en *wanneer zelfs de grondregels van de religie daeraen zouden kunnen tegenstrydig zyn, deze zelve grondregels zouden de aenneming van het ontwerp der wet moeten aenraeden als het betaemelykste in de tegenwoordige omstandigheden.* Hier zag men geheel het goddeloos systema van Willem te voorschyn komen; hy wilde heersschen over de kerk van God, hy wilde de grondregels van onze heyligereligie, die gegrond zyn op de eeuwige waarheyd,

en by gevolg wezentlyk onveranderlyk zyn, doen wyken voór de booze artikels die hy in het ontwerp van de grondwet ingelast had! Men zal gaen zien hoe hy gelukt heeft.

De grondwet word verworpen. Willem vind eene nieuwe telkunst uyt, en doet de grondwet uytvoeren. De bisschoppen doemen den eed der constitutie.

Den dag was eyndelyk gekomen, op den welken de *koninklyke* notabelen in hunne gemeeynten moesten byeenkomen, om hunne stem te geven over de grondwet: vele overtuugd zynde dat zy geene wettige zending hadden, en dat Willem niet voór had dan de Belgen te bedriegen, bleven stillekens te huys; andere gingen naer de vergadering met het vast besluit van de grondwet te verwerpen; ten laetsten, een zeker getal van *notabelen*, die of te onwetende waeren om de aengelegentheyd van hunnen onwettigen handel te gevoelen, of boos genoeg om, in de hoóp van eene plaets te bekomen, het ontwerp goed-te-keuren, lieten zich, op den 14 augustus, in de aangewezen vergaderplaetsen vinden: daer wierd hun, doór den genen die van den koning aen het hoofd van idere vergadering gesteld was, gezegd dat niemand eenige bemerking mogt maeken, en dat men het ontwerp der grondwet geheel moest aennemen of geheel verwerpen, met JA of NEEN te zeggen, zonder eenige reden by-te-brengen waerom men voór of tegen stemde.

Dit oranjewerk, alzoo besteken zynde, was haest voltrokken. De *notabelen* van den koning gaven hunne stem, en het geschreven verhael van elke vergadering wierd doór eene deputatie van dry persoonen te Brussel gebragt. Alle die deputatien kwamen, den 18 augustus, byeen in eene der groote zaalen van het stadhuys, daer alle de geschrevene verhaelen geopend

wierden. Dan zag men dat er van 1603 notabelen maer 1323 in alle de vergaderingen tegenwoordig waeren geweest. Alle de stemmen met groote nauwkeurigheid opgeteld zynde, men bevond dat 527 notabelen JA gezegd hadden, en dus den goeden *Willem-Frederik van Oranje-Nassau* voor hunnen koning erkend en aangenomen hadden! Maer men vond ook dat 796 notabelen NEEN gezegd hadden : gevolgentlyk de nieuwe grondwet, het nieuw koninkryk, den nieuwen koning der Nederlanden waeren solemneelÿk verworpen door eene meerderheid van 269 stemmen. Alzoo is geheel dat ongerymd gestel, het welk met zoo vele listen en bedrog opgeregt was, in duygen gevallen, en vader Willem is voor het geluk van zyne teergeliefde onderdaenen slegts souvereynen prins van Holland gebleven !

Maer Willem had ten zelven tyde *zyne* staeten-generael van Holland, bestaende uyt 55 leden, in dubbeld getal doen byeenkomen. Deze 110 hoogmogenden, die hy zelf benoemd had, hebben, op den 18 augustus, de nieuwe grondwet eenpaeriglyk goedgekeurd : maer deze 110 stemmen der Hollanders, gevoegd by 527 stemmen van verbasterde Belgen, gaven aen Willem nog niet meer dan 637 stemmen tegen 796 : gevolgentlyk, *en genomen zelfs dat de notabelen wettige zending zouden gehad hebben*, de constitutie was en bleef verworpen door eene meerderheid van 159 stemmen.

Nochtans de zaak was hiermede niet afgedaen : want Willem, den fynsten of botsten rekenaer van de geheele wereld, vond eene nieuwe wyze van telkunst uyt, waerdoor hy deéd zien dat hy, noch in bedrog noch in schaemteloosheid, niet moest wyken voor zyne doórlugtige voorouders. En waerlyk den nieuwen rekenmeester teekende in Den Haag (24 augustus) een besluit waerin hy zegde :

« Wy hebben met groot spyt vernomen dat onze meyningen zyn ontkend of kwaelyk uytgelegd geweest, en dat onze maetregels, doór oorzaeken die allen Belg moeten bedroeven, den uytval niet gehad hebben, dien wy daarvan moesten verwagten. »

(Willem had verwacht dat de Belgen, met zyne grondwet *goed-te-keuren*, hem als koning zouden erkend hebben; maer hy zegt hier uytdrukkelyk, dat zyne maetregels eenen anderen uytval hebben gehad: gevolgentlyk, hy zelf bekent dat de Belgen hem en zyne grondwet verworpen hebben.)

« Een zesde der persoonen, die geroepen waeren, is in de vergadering der *notabelen* niet tegenwoordig geweest; en alhoewel *hun afwezen mag aenzien worden als een bewys van hunne toestemming aen het ontwerp der grondwet*, het zou ons aengenaem geweest hebben, indien niemand van hun verwaerloosd had van recht uyt over zoo zwaere belangen zyne stem te geven. »

(Willem is hier aen zyn eygen zelve tegenstrydig: want, indien *het afwezen van vele notabelen als een bewys van hunne toestemming mag aenzien worden*, waerom dan toont hy zyn spyt, dat zyne maetregels den uytval niet gehad hebben, die hy daarvan moest verwagten? Nogtans den brief van den graef de Robiano en de verklaring van den graef de Merode zyn een overtuygend bewys, dat hun afwezen geen bewys is van hunne toestemming.)

« Van 796 notabelen, die het ontwerp afgekeurd hebben, 126 hebben uytdrukkelyk verklaerd dat hunne stem voór beweégreden had de artikels betrekkelijk tot de godsdiensten. »

(Deze beweégreden, vetre van aen Willem voórdeelig te zyn, gaf nog meer gewigt en nog meer weérde aen hunne stem, om dat zy zoo wel gegrond was; en, hoe het

zy of niet, de beweégrede van hunne stem kon hunnen **NEEN** in geenen **JA** veranderen.)

« De staeten-generael hebben ons ook kenbaer gemaakt hunne goedkeuring, die zoo veel te meer *merkwérdig* is, dat zy, met alle stemmen in eene zeer talryke vergadering gegeven zynde, moet aenzien worden als de opinie klaerlyk uytgedrukt van alle de inwoonders der noórdſche provincien. »

(Deze goedkeuring van die hy staeten-generael noemde, was waarlyk *merkwérdig*, om dat zy deéd zien de baetzugt van die *onwettige hoogmogenden*, die, met **JA** te zeggen, milddaediglyk goedkeurden dat de Belgen de schroomelyke schulden der Hollanders zouden betaelen!)

« En aengezien dat er, *volgens deze optelling der stemmen, geen twyffel kan zyn over de gevoelens en begeérten van de GROOTE MEERDERHEYD van alle onze onderdaenen, en dat de TOESTEMMING VAN DEZE MEERDERHEYD DUYDELYK BLYKT (1), wy haperen niet in onze plicht te volbrengen met uytdukkelyk te bevestigen het ontwerp, dat van onzent wege aen de staeten-generael en aen de notabelen is behandigd geweést, en met te verklaeren, gelyk wy doór deze tegenwoórdigen verklaeren, dat de schikkingen, daerin begrepen, van nu af de grondwet van het koninkryk der Nederlanden uytmaeken. »*

(Niet eenen Belg, hoe groot mistrouwen hy mogt hebben van de prinsen van Oranje, had gepeysd dat zyne afgekeurde majesteyt zoo onbeschaemd zou zyn van in het aenzigt van Belgien en van Europa te durven zeggen dat, *volgens de oprekening der stemmen, de toestemming der meerderheyd duydelijk blykt*, terwyl die optelling precies het tegenstrydig op eene onwedersprekelyke

(1) Het is niet peyzen dat Willem, wetens en willens, zoo eene omgerymdeyde geschreven heeft : den dagelykschen *Schiedammer* zal zich van zyne pen meester gemaakt hebben.

wyze vastgesteld heeft. Hy was in zyne ziel hiervan zoo overtuygd, dat hy in de voórrede van zyn besluyt daerover zyn *spyt* getoond heeft.

Willem, om zoo eenen ongehoorden akt van geweldenaery te bekroonen, voegt er de schroomelykste bedreygingen by, die nogtans eenen Belg niet konden verschrikken.)

. . . . . Non me tua servida terrent
Dicta, ferox! VINC. *Æneid.* lib. 2, v. 894.

« Den genen, zegt hy, die voórtaen zich zou toelaeten van doór daeden of schriften te stooren of te ontrusten de gevoelens van onderwerping, van aenkleving en getrouwheyd, die allen borger schuldig is aen de constitutie, zal aen zich zelve moeten wyten de schaede die voór hem zal volgen uyt eene strenge toepassing der wetten, voór diergelyke misdaeden vastgesteld. »

(Het is alzoo dat hy de klergie en de voórnaemste leden van den edeldom, die hy wel wist tegenstrydig te zyn aen zyne *onwettige* constitutie, bedreég met *het schavot*, met *het brandmerk*, met eene *gevangenis van 10 jaeren* en met eene *boete van 10 duyzend francs*, en zelfs met de dood, volgens zynen *arrêté* van 20 april. Maer niemand heeft ooyt de toepassing van dien *arrêté* zoo wel verdiend dan Willem zelf, die, met ons geweldiglyk zyne constitutie op-te-leggen, *het wantrouwen*, de *oneenigheyd* en *twist* verwekt heeft, en de Belgen tot opstand opgehitst heeft (zie bladz. 136): genomen zelfs dat die constitutie wettig was, en dat hy het recht had van de zelve verpligtende te maeken, dan bedreéf hy hier nog eenen akt van geweldenaery, met ons aen de zelve te onderwerpen, terwyl hy zelf daeraen nog niet onderworpen was, mits hy den eed, voórgeschreven doór de grondwet, nog niet afgelegd had.)

«Maer, verre van ons het gepeys dat de toepassing van die wetten ooyt zal kunnen noodig zyn! dezen dag moet een eynde stellen aen alle ongerustheyd, aen alle oneenigheyd. *De Belgen zullen erkennen de weldaeden die de Voórzienigheyd hun aenbied.* De stem der driften zal welhaest zwynen voór het bedaerd oórdeel dat aen dit volk eygen is, en zy zullen alle overtuygd zyn dat het geluk van het volk, waervan den grond nu gelegd is, niet volmaekt en verzekerd kan worden dan *doór een geheel vertrouwen op den souvereyn, aen wie zy alle even lief zyn, en die zyn leven wilt toewyden aen hun welvaart en glorie.* »

Het is met zulke gesuykerde woórden dat den loozen Willem het eenvoudige volk poogde te bedriegen en tot hem te trekken.

Disinite indoctum vanâ dulcedine vulgus
Fallere. OVID. *Metam.* lib. 5, v. 308.

Maer Willem, nog niet te vrede zynde met de grondwet, gelyk zy van zyne kommissie doór bevel voórgesteld was geweest, had de loosheyd gehad van er dry artikels hy-te-voegen. Doór den 1^{en} art. gaf hy aen zyn eygen zelve de magt van de eerste benoeming te doen tot alle ampten en bedieningen, en zelfs van de leden der staeten-generael voór den eersten keer te benoemen; hjerdoór verzekerde hy zich van in alle zyne booze aenslagen geholpen te worden. Doór den 2^{en} art. liet hy alle de autoriteyten, die onder den corsikaenschen tyran bunne proefjaeren gedaen hadden, provisioneélyk in hunne bedieningen; en om dit schoon werk te voltrekken, wilde hy dat de moorddaedige en heyligschennende wetten, zoo van de fransche republiek als van het fransch keyzerryk, kragt behielden : dus moesten de Belgen, *die hem zoo lief waeren, volgens die wetten van*

afschrik en van bloed provisioneél geóórdeeld worden, tot dat er anders zal in voorzien zyn! Dit provisioneél heeft vyftien jaeren geduerd, en zou nog dueren, indien de Belgen het tyrannig jok van Oranje niet afgeschud hadden.

Ondertusschen de bisschoppen en vicarissen-generael lieten welhaest zien, dat de bedreygingen van den ingedrongen koning niet bekwaem waeren om hun de vrees aen-te-jaegen, en hun te doen zwygen als zy moesten spreken : immers, weynige dagen na de afkondiging van het bovenstaende besluit, hebben zy eene ONDERWYZENDE UYTSPRAEK *nopens den eed, voórgeschreven doór de constitutie*, in het licht gegeven, de welke men mag aenzien als den doodsteek van de williamsche grondwet. De opperhoofden der bisdommen, na doór bondige redens vastgesteld te hebben hoe zeer zy, in de tegenwoordige omstandigheden, verplicht waeren hunne stem te laeten hooren, zegden :

« Den H. Basilius, bedreygd zynde doór den bevelhebber van de lyfwagt met al het gewigt der gramschap van den keyzer Valens, antwoordde hem in dezer voegen : *Doe, indien gy kunt, andere dreygementen ; want geene van deze verschrikken my : in alle andere zaeken zyn wy de zagtmoedigste en de onderdaenigste van alle menschen ; wy zouden ons niet willen stellen , ik zeg niet tegen eenen zoo grooten keyzer, maer zelfs niet tegen den minsten en verworpensten van zyne onderdaenen : maer als er gehandeld word van God en zyne glorie, wy hebben alleenlyk dit voórwerp voór oogen, en wy veragten kloekmoediglyk al het overig.* (Basil. ap. Grég. orat. 20.)

« De Goddelyke Voórzienigheyd zy gebenedyd! wy beleven niet meer de tyden van Valens en van de andere vervolgers der kerk van J.-C. Den vorst die ons tegen-

woórdig bestierd, heeft ons verscheyde keeren verklaerd dat zyne meyning was van de oeffening van onze heylige religie met alle zyn gezag voór-te-staen. Alhoewel Z. M., doór haer besluyt van den 24 dezer, goed gevonden heeft aen allen inwoonder van dit land te verbieden *van doór daeden of schriften te stooren of te ontrusten de gevoelens van onderwerping, aenkleving en getrouwheyd, die allen borger aen de constitutie schuldig is*, op straf van op zich te trekken *de strenge toepassing der wetten die voór diergelyke misdaden vastgesteld zyn*: zoo kunnen wy ons toch niet inbeelden dat onzen doórlugtigen monark de meyning gehad heeft van de bisschoppen zyns ryks te berooven van de magt die zy ontfangen hebben van J.-C. zelf, om de volkeren, aen hunne herderlyke zorg toebetrouwd, te onderwyzen nopens de pligten welke de katholyke kerk, in de tegenwoórdige omstandigheden, hun oplegt.

« Het is dan om te voldoen aen de verbintenis die ons doór de kerk strengelyk opgelegd is ten opzigte der volkeren, over de welke *den H. Geest ons bisschoppen gesteld heeft om de kerk Gods te bestieren* (Act. 20, v. 28), dat wy noodig geoordeeld hebben te verklaren, dat niemand van onze wederzydsche diocesaenen, *zonder de dierbaerste belangen van zyne religie te verraeden, zonder zich plichtig te maeken van een groot misdaed, kan doen de verscheyde eeden, voórgeschreven doór de constitutie, doór de welke men zich verbind van te onderhouden en te handhaeven de nieuwe grondwet, of van mede-te-werken tot de handhaeving en onderhouding van de gezegde wet.*

« En inderdaed, men verbind zich doór de zelve eeden van te onderhouden en te handhaeven alle de artikels van de nieuwe constitutie, én by gevolg de *gene die tegenstrydig zyn aen de grondregels van de katholyke kerk, en die klaerlyk strekken om de kerk van J.-C. te verdrukken en in de slaeverny te werpen.* »

De bisschoppen brengen dan negen artikelen by, maekende over iederen artikel eene bemerking, in de welke zy de reden zeggen waerom de katholyken den zelve niet mogten bezweëren. Zy eyndigen in dezer voegen :

« Na onze diocesaenen onderwezen te hebben nopens de godsdienstige pligten, die hun moeten werderhouden van de onderhouding en handhaeving der nieuwe grondwet te zweëren, moeten wy hun vermaenen, dat zy nooyt mogen vergeten dat eene der byzonderste hoedanigheden van eenen waeren christen, van een getrouw kind der katholyke, apostolyke en roomsche kerk, is de liefde van den vrede, de onderwerping aen de oppermagten, de volmaekte overgeving aen den goddelyken wil, wegens de voórvallen die zeer smertelyk zyn voór zyn hert. Wat ons betreft, die u deze zalige vermaeningen schuldig zyn, wy zullen zeggen met eenen der grootste leeraers der kerk : *Ongetwyfeld allen wyzen mensch, die ons gedrag zal bespeuren, zal ons niet beschuldigen dat wy, om dit alles te schryven, aengedreven geweest zyn doór eenigen menschelyken drift; hy zal overtuigd zyn dat wy zulks ondernomen hebben doór de getrouwheyd die wy schuldig zyn aen J.-C., uyt hoofde der vryheyd die hy ons gegeven heeft.... want het is onmogelyk te vermoeden dat wy de stem verheffen voór ons eygen belang. Het is voór de zaek van J.-C. dat wy u deze onderrigtingen toestieren, en wy hebben geoordeeld dat het onze pligt was de stilzwygendheyd niet te houden in de tegenwoórdige omstandigheden (S. Hil.). »*

Deze uyt spraek was onderteeekend doór alle de bisschoppen, by de welke zich voegden de vicarissen-generael van Mechelen en Luyk.

Willem benoemt Goubau vicaris-generael. Hy maekt zich den rechter van de katholyke leerstukken, en belet de gemeynschap met den heyligen Stoel. Hy schryft aen den prins de Méan.

Alhoewel de acht artikels van Londen ten hoogsten ongerechtigd waeren ten opzichte van de Belgen, nogtans daer was in den derden artikel besproken dat «de Belgische provincien *behoorlyk* zullen verbeëld worden in de vergadering der staeten-generael.» Willem had beloofd deze voorwaerde te volbrengen : maer hy heeft zyn woórd niet gehouden ; want doór den 79^{en} artikel van zyne grondwet stelde hy vast, dat de kamer der representanten zal bestaen uyt 55 Hollanders en uyt 55 Belgen : hierdoór gaf hy aen de protestantsche provincien van den Noórden eene representatie die, in evenredigheyd van het getal der inwoonders, veel grooter was dan de gene van de katholyke provincien van den Zuyden : immers, *volgens de optelling gedaen in 1813, had Holland maer ontrent 1,400,000 zielen, en Belgien had er alsdan 3,600,000* (1) : gevolgentlyk, om de belgische provincien *behoorlyk* te verbeelden, moest het getal der Belgen in de staeten meer dan eens zoo groot zyn, dan dat van de Hollanders. Nogtans Willem had liever Hollanders, wel wetende dat zy altyd volgens zynen wil zouden stemmen ; en dus, indien hy maer eene stem van de Belgen, doór belofte van eene wel betaelde plaets, kon winnen, mogt hy verzekerd zyn dat alle zyne ontwerpen van wet zullen aengenomen worden.

Bovendien, Willem gebruyk maekende van zynen 1^{en} bygevoegden artikel der grondwet, benoemde zelf 55 Belgen voor de tweede kamer der staeten-generael, die hy op eene belachelyke wyze *verbeëlders van het volk*

(1) *Le Spectateur Belge*, tome 5, page 265.

noemde : niettemin verscheyde Belgen , het zy om dat zy de verbeelders niet konden zyn van een volk dat hun niet benoemd had , of om dat zy den gedoemden eed niet wilden doen , weygerden het koninklyk mandaet aen-te-nemen : hy benoemde dan andere in hunne plaets; en den lyst van alle die nieuwe *hoogmogenden* wierd den 14 september bekend gemaekt. Twee dagen daerna benoemde hy zyne ministers , onder de welke men zag uytshynen den eerloozen Van Maanen , minister van (*in*)justitie; Appelius , die de nieuwe cyfferkunst van zyne majesteyt zeer wel verstond , wierd directeur-generael der *indirekte belastingen* , die direkt gingen in de geldkist van zynen meester; den fameuzen baron Goubau , die naer den zin van Willem *katholyk* was gelyk hy alle de Belgen geêrn *katholyk* zou gemaekt hebben , was weêrdig om zynen vicaris-generael te worden , onder den naem van *directeur-generael voôr de zaeken rakkende den katholyken godsdienst*; Repelaer van Driel wierd kommissaris-generael der instruktie, en den hertog van Ursel wierd vereerd met de plaets van minister voôr het departement van den waterstaet en van de publieke werken.

Dit gedaen zynde, maekte hy den 16 september het volgende besluit, waerin hy, de bitterste uytlaching voegende by de grootste loosheyd, niet beschaemd was van te kennen te geven, dat het geên hy hier deêd, in het belang en voôrdeel was van de genen zelve die hy op de tyrannigste wyze ging verdrukken.

« Overwegende, *zegde hy*, dat het redelyk en noodig is van tot het advies van fonctionnarissen, die de roomsche katholyke religie belyden, zynen toevlugt te nemen, voôr allen maetregel betrekking hebbende tot den dienst van die religie, *en naementlyk voôr het geên raekt den omgang der klergie van ons koninkryk met den*

heyiligen Stoel; en willende doór eene byzondere en geduerzaeme kommissie betoonen *onzen vasten wil van te verwyderen al dat zou kunnen het minste nadeel toebrengen aen de leerstukken en tugt der katholyke roomsche religie*, wy hebben besloten :

(Willem heeft dan den *vasten wil* van te oordeelen over *al dat het minste nadeel zou kunnen toebrengen aen de leerstukken en tugt van de katholyke religie* : hy wilt, gelyk Henricus den VIII^{en} zich in Engeland het opperhoofd heeft gemaakt van de religie, het opperhoofd worden van de religie in de Nederlanden : maer hy is wat fynder dan dien koning-apostaet, die voór de geheele wereld belachelyk wierd met zich het opperhoofd der religie te verklaeren. Willem wilt het hoofd der religie niet zyn *met den naem*, maer hy verklaert zich den rechter *van de leerstukken en tugt der katholyke religie*, wel wetende dat hy er alzoo *met de daed* het opperhoofd van word! het is met zoo eene paspoórt dat den arglistigen koning zyn kettersch besluit meynde te doen passeren : maer de geestelyken van Belgien waekten om zich te stellen tegen de booze ondernemingen van Willem den I^{en}, gelyk zy zich tegen de gene van Napoleon den I^{en} en van Josephus den II^{en} gesteld hadden.)

« ART. 1. Allen voórstel, raekende de zaeken van de katholyke religie of van de klergie, zal gezonden worden aen het advies van eene kommissie, bestaende uyt dry of vier leden, die den katholyken godsdienst belyden. »
(*gelyk Goubau, die van de kommissie het hoofd was, dien godsdienst belyd.*)

Indien Willem in dezen en in de vier artikels die daerop volgden, nog eenigzins zyne booze inzigten poogde te verbergen voór de oogen der Belgen, hy legde in den zesden artikel zyn momaenzigt af, en hy deed zeer wel :

want zyne geveynsdheyd had al lang genoeg geduerd, en zy kon maer dienen om de eenvoudigen te bedriegen.

Jam satis est virtus dissimulata diu. OVID. lib. 5, fast.

« ART. 6. De wetten der Nederlanden, *zegde hy*, vaststellende dat niet een bevel (*ordonnance*) in geestelyke zaaken, komende van eene *vremde mogendheyd*, mag bekend gemaekt worden zonder de toestemming van het gouvernement; het noodig onderzoek zal ten dien opzichte gedaen worden doór de kommissie, gezamentlyk met den direktour-generael.... »

De wetten, daer Willem hier van sprak, waeren de fransche wetten, die hy doór zynen tweeden bygevoegden artikel der grondwet in wezen gelaeten had, en in de welke de schismatieke beschikking van dien zesden artikel gevonden wierd. Doór *vremde mogendheyd* verstaet hy den Paus van Roomen, die van hem en van alle de vyanden der katholyke religie *vremden souvereyn* genoemd word, om de volkeren in-te-boezemen dat den Paus buyten zyne eygene staeten geene bevelen te geven heeft, of indien hy er gaf, dat de katholyken van andere landen daeraen niet moeten gehoorzaemen, ten zy als hunnen souvereyn of zyn vicariaet-generael (*by voórbeeld Goubau met de leden der kommissie*) het zou goed vinden. Nogtans den Paus, die den algemeynen vader der geloovigen is, kan niet meerder *vremd zyn* aen alle de leden van de katholyke kerk, dan dat ons hoofd *vremd* is aen alle de leden van ons lichaem : want gelyk allen deel van ons lichaem, het welk aen ons hoofd *vremd* is, noodzaakelyk dood is, zoo van gelyken allen christen, aen wie den Paus *vremd* is, is geestelyk dood; het is te zeggen dat hy ophoud van katholyk te zyn, als niet meer toebehoorende aen het geestelyk lichaem van de

heyilige kerk, waervan den Paus het zienlyk opperhoofd is.

Maer wie zou het kunnen gelooven? op den zelven dag dat Willem dit boos besluit geteekend had, trok hy nog eens zyn momaenzigt aen, gevende een nieuw bewys van zyne dubbelhertigheyd, en hy schreef aen Mgr de Méan, eertyds prins-bisschop van Luyk, ~~die~~ hy tot de eerste kamer der staeten benoemd had, den volgenden brief.

« Ik heb het schrift gelezen, het geén gy my, in uwe hoedanigheyd van apostolyken administrateur van de distrikten van Ravenstein en Mégen, gezonden hebt. Uwen handel doet den aerd kennen van eenen prelaet die niet minder vrind is van de openbaere rust, en onderworpen aen het gezag van de wetten en van den souvereyn, dan geheel overgegeven aen de waeragtige belangen der religie. Ik vrees niet de verzekeringen te vernieuwen, die ik u mondelings alreeds gedaen heb, en u te verklaren dat alle myne onderdaenen, die de katholyke, apostolyke en roomsche religie belyden, boven de bescherming die hun toegestaan en waerlyk doór de constitutie verzekerd is, *in de grondregels en genegentheden, waarmede ik bezielde ben, eene nieuwe verzekering zullen vinden, en dat er nooyt iets zal geduen worden, het welk hun zou kunnen beletten van vrylyk, gelyk eertyds, voort-te-gaen in hunnen godsdienst te onderhouden en te oeffenen.* Beschermen geheel de vryheyd van de in wezen zynde godsdiensten, is eene van de byzonderste pligten die de grondwet my oplegt; en ten zy men ontken-den geest van die grondwet, en dat men haere uyt-drukkingen kwaelyk uytlegt, *men kan niet vreezen dat de genen, die zich met my verpligten van de zelve te onderhouden en te handhaeven, ooyt zullen in het geval zyn van het minste nadeel toe-te-brengen aen de leerstukken*

en tugt der katholyke kerk (1). Indien gy, doór uwe lessen en voórbeeld, den tyd verhaest op den welken deze overtuyging zal algemeen zyn, gy zult eenen waeren dienst doen aen het vaderland, en nieuwe rechten tot myne agting bekomen. »

« Brussel, 16 september 1815.

« WILLEM. »

Willem word te Brussel gehuld. Hy geeft het goed der Belgen aen Wellington. Order van den Nederlandschen Leeuw. Den keyzer van Rusland en den koning van Pruysen komen te Brussel.

Ondertusschen was men te Brussel bezig met bereydingen te maeken voór de inhuldiging van zyne majesteyt, die op den 21 september moest plaets hebben. Nooyt had men voór eenen wettigen souvereyn zoo overtollige onkosten gedaen, gelyk men in deze gelegentheyd deed voór eenen ingedrongen koning. Men maekte regt over den ingang der warande, op de *Place Royale*, daer nu de Regeringsstraet begint, eene onafmetelyke timmeragie, ondersteund doór eene menigte van pilaren, en waervan de teekening zeker zeer schoon was : maer men had niet wel gerckend den tyd die er noodig was om dat reuzen-plan uyt-te-voeren. Den dag vastgesteld voór de huldiging naderde, en men vermeerderde het getal der werklieden, die, van den morgend vroeg tot den avond laet, zonder ophouden werkten. Wauneer men gewaer wierd dat men dit groot werk op tyd niet zou kunnen voltrekken, ging men den koning bidden van de plegtigheyd eenige dagen uyt-te-stellen; hy antwoórde : *Ik wil dat de inhuldiging op den gestelden dag plaets heeft, al moest zy op eene tafel geschieden.*

(1) Och neen! men kon dit niet vreezen, mits gy den zelven dag eenen vicaris-generael aangesteld hebt, om te vercyderen al dat sou kunnen het minste nadeel toebrengen aen de leerstukken en tugt van de katholyke religie!

Na zoo een antwoórd, wierd het getal der werklieden nog verdubbeld; maer het was al verloren arbejd: immers als men, in den nagt tusschen den 20 en 21 september, volkomentlyk overtuygd was dat men die timmeragie niet kon afmaeken, dan geboód men de zelve af-te-breken: aenstonds begon de menigte van werklieden de zelve af-te-slaen, en dit met meerder moed dan zy getoond hadden in ze op-te-regten; alle die schoone geschilderde verciersels, planken, sperren, ribben en pilaeen vielen met een afgryzelyk gedruys op den theater, en geheel dien houten bouw, daer men 14 dagen en zelfs met den nagt aen gewerkt had, was haest in den grond; daer bleéf niet over dan het schavot en twee pilaeen, tegen de welke men in haeste eenen koninklyken troon opregtte, het welk een iegelyk tot lachen verwekte.

Niettemin alle de leden der twee kamers zyn den 21 september, des morgens ten 9 ueren, op het stadhuys byeengekomen. Zyne majesteyt heéft zich ten 10 1/2 ueren derwaerts begeven in het volgende order: Eene groote bende van voetvolk en ruytery; stalmeesters en stalknegten te voet en te peérd; de leden van den raed van staet, met geheel den bundel ministers en sekretarissen; een dozyn kamerheeren, en alle de groote officieren van het hof; ook den koninklyken *vicaris-generael*, die ik byna vergeten had: zy waeren alle in koetsen met zes peérden, en omringd van eenen zwerm van stalknegten en lakeyen, die het niet mogelyk was te tellen. Hier op volgden te peérd twee herolden; dan Mr Van Limburg-Stirum, met het vaendje van Oranje; dan M^r den hertog van Ursel, draegende den maegdelyken degen van Z. M.; dan... dan... ik weét niet meer wat ik nog al zag. Eyndelyk zag men vader Willem en zyne twee zonen in eene koets met acht peérden, die omringd was van eenige adjudanten te peérd, en van twaelf hellebar-

diers te voet : er waeren op het voórste van de koets vier jonkers, en op het agterste vier lakeyen. Dan volgden den kommandant van de stad, verscheyde generaels en eenen hoop hollandsche officieren, die hier waerlyk beter op hunnen post bleven dan in den veldslag van Waterloo.

Den koning wierd aen het stadhuys ontfangen doór eene kommissie van de hoogmogenden; hy, binnengebragt zynde, deed eene aenspraek, die hy begon in dezer voegen :

« Den dag, op den welken ik de staeten-generael, gekozen in alle de provincien der Nederlanden, rondom dezen troon vereenigd zien, moet eenen van de vuerigste wenschen van myn hert volbrengen.

« De innerlyke en wezentlyke vereeniging van deze provincien was van over ontrent dry eeuwen het oogwit van eenen prins, die in dit land geboren en opgevoed was... Karel den V^{en} was overtuygd dat de Nederlanden, om gelukkig en onafhangelijk te zyn, niet alleenlyk moesten gehoorzaemen aen den zelveu souvereyn, maer dat zy ook doór de zelve wetten moesten bestierd worden. Nogtans hy heeft zyn leven niet kunnen toewyden aen dit heylzaem werk; en in plaets van deze vereeniging, die hy en zynen kweekeling Willem den I^{en} verlangd hadden, men moest zich welhaest aen eene droevige scheyding onderwerpen (1). »

Ja, de afscheyding is droevig geweest voór de heerschzuchtige prinsen van Oranje, die eertyds zooveél bloed vergoten hebben om de souvereiniteyt van geheel Belgien te bekomen! Zy zelve hebben, doór de hardnekkigheyd in hunnen oproer, die afscheyding te wege gebragt. Maer

(1) Het vervolg van zyne aenspraek is te ongezouten om er meerder van aen-te-haelen.

hoe kon Willem toch zoo bôt, zoo onbeschaemd zyn van de Belgen indagtig te maeken dien ondankbaeren kweekeling, dien eerloozen en meyneedigen prins van Oranje, die zynen weldoender verraeden heeft, en die tegen zynen koning uyt enkele heerschzugt wederspanning is geworden? hoe dierf hy spreken van dien vermaerden booswigt, Willem den I^{en} stadhouder van Holland, die het katholyk Belgien met geheele beken van bloed overstroomd heeft?

Willem, zyne aanspraak geëyndigd hebbende, heeft zich met geheel zynen sleép en in het zelve order naer de *Place Royale* begeven. Alle de hoogmogenden begaven zich ook derwaerts, maer langs eenen anderen en kortsten weg, om voór hunnen koning aen-te-komen en hem op den theater af-te-wagten. Willem, daer gekomen zynde, plaetste zich op zynen troon; hy deed zyne *afgekeurde* grondwet voorlezen, en legde den volgenden eed af: *Ik zweér aen het volk der Nederlanden van te handhaeven en te onderhouden de grondwet van het ryk, en dat ik in niet eene gelegentheyd, en onder wat voórwendsel het zou mogen wezen, daarvan zal afwyken, en niet zal gedoogen dat men er van afwyke. Ik zweér bovendien van uyt geheel myne magt te verdedigen en te bewaeren de onafhangelykheyd van het ryk, en de geheelheyd van zyn gebied, als ook de publieke en byzondere vryheyd; van te handhaeven de rechten van alle en van ieder van myne onderdaenen, en van alle de midelen, die de wetten my geven, te gebruyken voór de bewaering en vermeerdering van het gemeen en byzonder welvaeren. Zyne representanten deden den volgenden eed: Wy zweëren, in den naem van het volk der Nederlanden (in den naem van het volk!!), dat wy u uyt kragt der grondwet van dezen staet aennemen en inhulden als koning; dat wy de rechten van uwe kroon zullen*

handhaeven; dat wy u zullen gehoorzaam en getrouw zyn in de verdediging van uwe koninklyke weêrdighejd, en wy zweêren van te doen al het geên goede en getrouwe staeten-generael gehouden zyn te doen.

Na dat dien eed afgelegd was, heeft Z. M., met geheel zyn gevolg en met zyne hoogmogenden, te voet willen gaen naer de kerk van de H. Gudula, om den lofzang *Te Deum* by-te-woonen. Den sleép van zynen koninklyken mantel wierd gedraegen doór vier hollandsche jonkheeren; hy ging, tot spyt der katholyken, onder den kostelyken hemel van Kaudenberg, die voór de solemnele processien alleen gebruykt word. Mr Milé, plebaen, ontfing Z. M. aen de kerkdeur, en leydde haer naer de groote koor; Mr Milé heste dan den *Te Deum* op, niettegenstaende Mr Forgeur, vicaris-generael, *na rype overweging*, dit uytdrukkelyk verboden had, hem in schrift verklaerende, *dat hy niet kon toelaeten van TE DEUM te zingen, zonder aenzien te worden van de nieuwe grondwet goed-te-keuren, waervan alle de oversten der bisdommen eenige artikels gedoemd hebben, als tegenstrydig aen de katholyke religie* (1).

Na dat den onwettigen koning, volgens eene onwettige constitutie ingehuld, dien onwettigen lofzang met zyne onwettige staeten bygewoond had, is hy naer zyn

(1) Mr Forgeur had zelfs in eenen brief van 16 augustus 1815, geschreven aen den hertog van Ursel, minister van waterstaet, aen het gouvernement laeten weten dat hy dien *Te Deum* verboden had, er byvoegende de redens waerop dit verbod gegrond was; maer het gouvernement, willende meester zyn over de geestelyke zaeken, bleéf by zyn voórnamen, en deéd dien lofzang zingen. Twee maenden daerna heeft Goubau de vermetentheyd gehad van aen alle de bisschoppen en vicarissen-generael eenen brief te zenden, waerin hy wilde bewyzen dat de souvereynen, uyt hun eygen gezag en zonder de toestemming der bisschoppen, het recht hebben van in de katholyke kerken publieke gebeden te gebieden, en dat dit voórrecht vast is aen hunne kroonen: maer alle de oversten der bisdommen, steunende op de grondregels en op de uytdrukkelyke wetten der heylige kerk, wederlegden zoo kloekmoedig de valsche leering van Goubau, dat hy van zyne booze pretentien moest afzien.

paleys wedergekeerd. De regering had de borgers verzogt van des avonds, en de dry volgende avonden, de gevels van hunne huizen te verlichten : deze verlichting was verre van algemeen te zyn. Daer moest des avonds eenen vuervogel op de groote markt afgeschoten worden : maer wanneer men de lange sperre met den vuervogel opregtte, is de touw gebroken, en de sperre viel in stukken, onder de welke eene vrouw ongelukkiglyk dood bleef ! eenen man en twee kinderen wierden zwaerlyk gekwetst ! *Het ryk van Willem*, zegde eenen gemeynen man, *is met ongelukken begonst; het zal ook met ongelukken eindigen.*

Ik gaen voórby alle de feesten die geduerende verscheyde dagen de eene de andere opvolgden, en die aen het land zoo groote en overtollige onkosten veroorzaekt hebben. Dit niettegestaende, wanneer Z. M., na alle die lastige dagen, wat uytgerust was, teekende zy den 29 september eenen arrété waerdoór zy *twaelf honderd en zeventig bunderen van domyne-bosschen*, gelegen tusschen Nyvel en de Vier Armen, gaf aen Wellington en aen zyne wettige nakomelingen : men ziet dat hy zeer milddaedig was om de goederen der Belgen wech-te-geven. Maer mits Willem hier zoo een groot voórbeeld gaf van milddaedigheyd, om eenen vremdeling te beloonen voór den dienst gedaen in den veldslag van Waterloo, was het natuerlyk dat zyne staeten-generael ook eene gift zouden doen aen den prins van Oranje, die in dat zelve gevegt deel genomen had : zy zonden dan den zelven dag eene deputatie aen den koning, om hem te zeggen : «Sire! het gevegt van de Vier Armen en den veldslag van Waterloo getuygen dat uwen dapperen zoón, den doórlugtigen prins van Oranje, de voetstappen van zyne voórouders bewandelt... Het dankbaer vaderland was hem eene openbaere betuyging schuldig van de gevoe-

.

lens die het voór hem heeft. Wy zyn belast van die aen U. M. aen-te-bieden : *wy bidden u van de zelve aen-te-nemen met die goedheyd, welke gy toont voór al dat dient tot het geluk en glorie van het volk.* » Willem was dezen keer niet koppig en zelfs niet moeyelyk om het ootmoedig gebed van zyne dienaeren te verhooren, en hy geweérdigde te antwoórden dat *hy daerover een ontwerp zal doen bereyden, om aen de staeten voór-te-stellen.*

Maer, terwyl men nu zoo wel aen den gang was om belooningen te geven, heeft Willem nog den 29 september een order ingesteld om, zegde hy, *te eeren en te onderscheyden alle de gene van zyne onderdaenen, die bewyzen zullen gegeven hebben van hunne aenkleving aen het vaderland, van iver en getrouwheyd in de pligten van burger te volbrengen.* Hy verklaerde zich grooten meester van dit order, het welk hy noemde : *Order van den Nederlandschen Leeuw.* De dekoratie was een wit kruysken met dit opschrift : *Virtus nobilitat* (de deugd maekt edel). Hy verdeelde de ridders in dry klassen : de gene van de eerste klas wierden eerste eeramptenaeren of *grand'-croix* genoemd; die van de tweede klas waeren kommandeurs van het order, en eyndelyk de ridders. Nogtans, alle de genen die een onderscheyd zouden verdienen, mogten onder den naem van *broeders*, die eene jaerlyksche inkomst kregen van 200 guldens, ontfangen worden. O! wat een schandelyk misbruyk heeft Willem van dit order niet gemaakt! immers, in de laetste jaeren van zyne regering, heeft hy eene menigte van kruyskens uytgedeeld om de eerloosheyd, de landverraedery en de meynedigheid te eeren en te beloonen.

Op den zelve dag, 29 september, kwam Mr de Thiennes, minister van staet, in den naem van den koning aen de staeten-generael verklaeren, dat hunne buytengewoone zitting gesloten was : nogtans zy moesten

zich, weynige dagen daerna, vergaderen in Den Haag, om te beraeden over zaeken van het grootste aenbelang. Men heeft bemerkt dat Willem dikwils zyne rampzaligste ontwerpen van wet voorgesteld heeft in Den Haag : peysde hy misschien dat de hollandsche locht invloed had op de hoogmogenden, en dat de dampen der moerassen hun zouden beletten van klaer te zien ?

Ontrent den avond van dezen dag is den keyzer van Rusland te Brussel aengekomen : al wederom prachtige maelteden en dansfeesten met het geld der Belgen ! doch hy is in den nagt van den 2 october vertrokken en naer Frankryk wedergekeerd : men denkt dat Alexander in dit bezoek geen ander oogwit had dan onze schoone provincien te bespieden, en doór zyn zelve te zien of zy weêrdig waeren om zyne zuster te bezitten, welke hy aen den prins van Oranje zocht ten houwelyk te geven.

Men peysde nu dat de overtollige kosten gingen een eynde nemen; maer Willem ontving wederom eenen gekroonden gast : immers den koning van Pruysen, willende zyne zuster als koningin der Nederlanden begroeten, kwam den 9 october te Brussel; hy begaf zich regt naer Laeken, daer hem eene prachtige maelyd bereyd was; hy ging des anderendags de kerk van de H. Gudula, de Warande en het Museum bezigtigen; hy vertrok dien dag naer Pruysen, terwyl Willem naer Den Haag liep, om de staeten-generael te openen : want den man had geld van doen.

*O cives, cives! quaerenda pecunia primum est;
Virtus post nummos... HORAT. lib. 1, ep. 1, v. 53.*

Willem vraegt 40 millioenen. Hy koopt de Belgen met hun eygen geld. Hy berigt de staeten van het houwelyk van zynen zoón. Budjet van 82 millioenen. Hy vraegt voór den prins van Oranje een paleys, en de warande van Tervueren. Hy doet eene gift aen prins Frederik.

Willem, in Den Haag aengekomen zynde, opende de eerste zitting van 16 october, met eene redevoering die niet anders diende dan om de gemoederen van zyne hoogmogenden te bereyden tot het geén den minister van financie hun moest voórstellen. « De weérdering der onkosten van het toekomende jaer, zegde hy, en het ontwerp der middelen om die te dekken, zullen aen uwe beraedingen eene ernstige stoffe geven : maer ik laet my geérne voórstaen, dat het gevolg daervan zal heylzaem zyn... Nogtans U hoogmogenden *mogen hopen dat het toekomende jaer geene onwerwagte en onmaectige sakrificien zal vereysschen.* »

Dry dagen daerna, 19 october, is Mr Six van Oterleék in de staeten-generael gekomen, en heéft gezegd dat er in de schatkist van den staet eenen *deficit* was van 40 millioenen hollandsche guldens, onder de welke hy rekende 35 millioenen voór den oorlog; hy voegde er by, dat die somme moest betaeld worden zonder de nationaele schuld te vermeerderen, en stelde de middelen voór om dien *deficit* te vullen : maer deze middelen waeren zoodanig dat de Hollanders, welkers grootste rykdommen in hunne portefolie steken, zeer weynig zouden betaelen, terwyl de Belgen, welkers fortuen in vaste goederen bestaet, byna geheel den last zouden moeten draegen. Eenige gedeputeérden van Belgien spraken heviglyk tegen het ontwerp, en zegden dat de voórgestelde middelen de rampzaligste gevolgen zullen hebben, en dat den koning daerdoór de liefde van het volk zal verliezen : maer de Hollanders waeren voór die middelen, de welke hierin bestonden, dat alle de contribua-

belen een verschotzouden doen van eene somme die gelyk is aen al wat zy dit jaer hebben moeten betaalen voor grondlasten, deuren, vensters, enz. : deze somme moest in vyf keeren betaeld worden, te beginnen in november toekomende, en te eyndigen in meêrt 1816. Dit ontwerp wierd door alle de Hollanders en door eenige verbasterde Belgen, op den 4 november, goedgekeurd. Dit was de eerste vrugt, welke de Belgen trokken uyt hunne ongelukkige vereeniging met de hollandsche kooplieden.

Willem gaf dan, den 11 november, een besluit waerdoor hy alle de landslasten verineerde met 40 millioenen guldens, om den *deficit* van het loopende jaer te vullen, *den welken, zegde hy, voortskwam uyt de buytengemeene bekostigingen, veroorzaekt door den oorlog, die alreeds met zooveel geluk als glorie geëyndigd was.* Maer de bereydingen tot dien oorlog waeren niet begonst, dan sedert dat Napoleon in Frankryk weêrgekeerd was; den oorlog zelfs had maer weynigen tyd geduurd, en gevolgentlyk hy kon geen 35 millioenen gekost hebben, gelyk men daervoor in rekening bragt. Hoe het zy of niet, Willem liet, op den 9 december, aen de staetengenerael weten, *dat door eenen geheymen artikel, gemaakt met den keyzer van Oostenryk, zekere schulden van Belgien, die, tot nu toe, tot last van het oostenryksch gouvernement geweest waeren, bedragende 31 millioenen, 466 duyzend, 979 hollandsche guldens, voortaan zullen zyn tot last van het koninkryk der Nederlanden, en dat de intresten voor de rekening van dit laetste land hebben beginnen te loopen sedert den 1 november laetstleden.* O hemel! zou het dan waer zyn, dat de Belgen zyn verkogt en gekogt geweest, gelyk de ongelukkige slaeven der kusten van Africa verkogt en gekogt worden? Men kan hieraen niet twyffelen : immers *de zekere schulden*, waarvan in dien geheymen artikel gesproken wierd, kwamen

voort van geldligtingen, die den keyzer van Oostenryk eertyds in België gedaen had, en waarvan hy de intresten moest betalen aen de belgische geldschieters. Deze meer dan 31 millioenen waeren dan den prys voór den welken den keyzer ons aen den Hollander verkogt heeft!

Nogtans Willem heeft hier aen de staeten geheel de waarheyd niet gezegd: immers hy heeft maer gesproken van eenen geheymen artikel, volgens den welken de intresten van die schuld hebben beginnen te loopen sedert 1 november 1815: maer de *Gazette impériale de Vienne* maekte ontrent het eynde van dit jaer, in plaets van eenen geheymen artikel, een geheel traktaat bekend, het welk, op den 11 oktober 1815, geteekend was doór de volmagtigden van Oostenryk, de heeren Barbier en Hudelist, en doór den volmagtigden van Willem, den baron de Spaen, *die willende*, zeggen zy, *een deel der schuld van de belgische provincien, waarmede de schatkist van Oostenryk tot nu toe belast was geweest, overzetten op het nieuw koninkryk der Nederlanden, overeengekomen zyn* van zes artikels, waarvan ik den derden laet volgen:

« De schatkist van het koninkryk der Nederlanden
 « belast zich met de verpligting van die schuld te betaelen, te beginnen van de vervaldagen der intresten,
 « laeter als 15 junius van het jaer 1814; by gevolg men
 « is overeengekomen, dat Z. M. den koning der Nederlanden aen de schatkist van Oostenryk zal wedergeven
 « de somme der intresten van die zelve schuld, voór de
 « verscheide vervaldagen van den 16 junius tot den 31
 « oktober ingerekend. » Hier word het eerloos geheym ontdekt! want als men aendagt neemt dat, sedert den 16 junius 1814, de intresten van de schuld van Oostenryk tot last waeren van de Nederlanden, en dat, op den 20 junius van het zelve jaer, *de acht artikels van Londen*

gemaekt zyn , dan ziet men dat Willem de ingedronge souvereiniteit van België niet gekregen heeft, dan na dat hy de schuld van Oostenryk op zich genomen had.

Dat meer is, wanneer het traktaat van de vereeniging van geheel België met Holland, in 1815, gemaakt wierd, dan zyn de gekroonde zielverkoopers overeengekomen, dat *Holland voór de groote voórdeelen, die het moest trekken uyt zoo eene aanzienlyke vermeerdering van land, gelyk zy zelve zegden, zou betaalen aen de vereenigde souvereinen eene somme van honderd millioenen francs*, die onder hun moesten verdeeld worden. Den heerschzugtigen Willem sloeg den koop toe!

Non pudet, ó superi! populos venisse sub hasta
Vendentis!... CLAUD. I *Eutrop.*

Nogtans den keyzer van Rusland was, in 1814, tegenstrydig aen de vereeniging, de welke van de andere souvereinen, en boven al van Engeland, grootelyks verlangd wierd, op dat de Nederlanden hun tot een bolwerk zouden dienen tegen Frankryk. Zy dan, om Alexander te vrede te stellen, stonden hem het deel af, dat zy van die honderd millioenen moesten hebben. Maer aengezien Rusland ontrent eene gelyke somme schuldig was aen hollandsche geldschieters, zoo heeft Willem, dóór een traktaat van 19 mey 1815, deze schuld tot last van Holland genomen, in voege dat het hollandsch gouvernement nu voór de somme van honderd millioenen geen schuldnaer bleef van Rusland, maer van de hollandsche geldschieters (1). Men ziet dat dezen keyzer, zoo wel als

(1) Den keyzer had hieaen niet aenstonds toegestemd, om dat hy vreesde dat het hollandsch gouvernement de intresten van die somme niet meer zou betaeld hebben, indien België eens afgescheyden wierd van Holland, en dat hy dan zelf aen zyne hollandsche geldschieters zou moeten betaalen. Engeland, dat het meeste de vereeniging van die twee landen verlangd had,

den keyzer van Oostenryk, eene fraeye manier had om zyne schulden te betaelen, en dat de Hollanders wel goeden koop een land gekogt hebben, het welk hun jaerlyks meer dan 40 millioenen guldens opgebracht heeft! maer wie weet niet, dat geroofd of gestolen goed altyd verre onder de weérde verkogt word? Het is alzoo dat de fransche republikaenen eene pagthoeve voór honderd fransche kroonen verkogt hebben, de welke jaerlyks 2000 kroonen opbragt (2).

Maer alhoewel de *Hollanders groote voórdeelen moesten trekken uyt de aenzienlyke vermeerdering van land* het welk de souvereynen hun verkogt hadden, nogtans het waeren de Hollanders niet, die de intresten van den koopprys betaelden: want de souvereynen, waeragtige verdrukkers der Belgen, hadden ten zelve tyd, in de *acht artikels* van Londen, vastgesteld dat alle de schulden van Holland en Belgien tot last moesten zyn van de gemeyne schatkist der Nederlanden. O! wat eene verfoeye-lyke onrechtveérdigheyd! de Belgen waeren in het heymelyk verkogt, zy wierden verraederlyk overgeleverd aen eenen vremdeling, en het zyn de Belgen die zelve het grootste deel van den prys van hunne verkooping moeten betaelen! en den hemel zou zoo eenen eerloozen koophandel kunnen begunstigen? en de Belgen zouden

wilde dan den keyzer doen belang hebben in de zelve staende te houden, en bleef borg voór de betaeling der intresten van die honderd millioenen: doch daer wierd besproken dat Engeland, uyt kragt van deze borgblyving, de intresten niet langer zou betaelen, dan dat Belgien met Holland zou vereenigd blyven; *waerdoór men verstond*, zegde lord Castlereagh, *dat de betaeling niet sou gedaen worden, dan soo lang het Nederland sou afgescheyden blyven van Frankryk.* (Courrier Belge du 18 juillet 1832.) Het is alzoo dat Rusland een groot belang kreeg om Frankryk altyd te beletten van zich van Belgien meester te maken.

(2) *Lettre à S. M. Louis XVIII, sur la vente des biens nationaux*, par A. Falconnet, page 73.

zich daeraen voór altyd hebben kunnen onderwerpen?
Neen! duyzendmael neen!

Maer indien er eenen *deficit* was in de schatkist van den staet, daer was ook eenen *deficit* in de geldkas van Willem : hierom had hy in de bovengemelde 40 millioenen doen inlassen eene somme van 300 duyzend guldens voór zyne eygene beurs, en daerenboven nog elf honderd duyzend guldens voór onverwagte onkosten, die zich niet lang lieten verwagten. En waerlyk, hy zond den volgenden dag, 12 november, aen de staeten-generael eene boódschap, waerin hy zegde :

« Wanneer ik met mynen doórlugtigen bondgenoót den keyzer van Rusland de eerste schikkingen maekte voór het houwelyk van den prins van Oranje, peysde ik niet minder op de belangen van den staet, dan op het toekomende geluk van mynen teerbeminden zoón. Onder dit aenzien laeten de deugden van de groothertogin Anna-Paulowna geen twyffel, en ik heb de hevigste blydschap, ziende zoo eene innerlyke vereeniging vastgesteld worden tusschen myne familie en tusschen eenen stam die zoo uytmuntende is doór zyne uytstekende deugden als doór de uytgestrektheyd van zyne magt.... Maer deze vereeniging heéft my even wenschelyk geschenen onder het staetkundig uytzigt; zy moet versterken en nog nauwer sluyten de banden van vriendschap en eerbiedigheyd, die my sedert langen tyd aen den keyzer Alexander vereenigen.... Deze zyn de redens die my, als ook de koningin, beweégd hebben om eene volle toestemming te geven aen dat houwelyk. Eene van myne eerste zorgen is geweest van dit te laeten weten aen de verbeélders van het volk; en, indien zy deel nemen in de voldoening welke zoo eenen merkwérdigen voórval my doet gevoelen, ik mag met betrouwen verwagten de medewerking welke de grondwet verlangd

heeft van wegens de staeten-generael, voór het houwelyk der prinsen die tot den troon kunnen geroepen worden....» Dezen voórstel wierd, in de zitting van 13 december, aengenomen en goedgekeurd.

Nogtans het was aen zoo eenen goeden vader niet genoeg van aen zynen zoón eene vrouw te bezorgen, en van in tyds zyne geldkas gevuld te hebben om de houwelyksfeesten te bekostigen : want hy wist wel, dat de twee honderd duyzend guldens, welke het land jaarlyks moest betaalen aen zynen teerbeminden zoón, die zich in geldverkwistingen zeer wel verstond, niet genoegzaam waeren om hem te bevryden van onder den blouwen hemel te slaepen; hy wilde hem dan ook verzekeren van eene wooning; en alles wel overweégd hebbende zond hy aen de staeten een ontwerp van wet, waerdoór hy voórstelde van, op kosten van den staet, te Brussel een paleys te koopen, het welk, behoorlyk van huysraed voorzien zynde, in vollen en geheelen eygendom zou afgestaen worden aen den prins van Oranje, als ook de dominiaele warande van Tervueren. Dit alles moest aen den prins, vry van alle kosten en lasten, overgeleverd worden. De staeten haestten zich om dit ontwerp, zonder daerover eenige bemerking te maeken, op den 21 december goed-te-keuren : want *het is goed riemen te snyden uyt een andermans leér.*

Maer terwyl de hoogmogenden zooveél deden voór Willem en zynen zoón, wilde Z. M., wetende dat *de eene vrindschap de andere weêrd is*, ook iets doen voór die gedienslige mannen. Hy stelde hun, in de zitting van 15 december, een ontwerp van wet voór, waerdoór hy aen alle zyne hoogmogenden, boven den jaarlykschen loon van 2500 guldens, nog toestond eene jaarlyksche somme van 680 francs, voór de onkosten der reys die zy alle jaeren moesten doen om zich naer de staeten-generael

te begeven. Het is niet noodig te zeggen dat dit ontwerp, zoo voórdeelig voór de hoogmogenden, met alle stemmen aengenomen wierd.

Willem, vol betrouwen op de erkenenis van zyne staeten, deed hun den 29 december, doór Six van Oterleék, den budjet voór 1816 voórstellen, beloopende niet meer dan 82 millioenen, waarvan hy voór zyn deel moest hebben twee millioenen, zes honderd duyzend guldens, en bovendien zes honderd vyftig duyzend guldens voór onverwagte onkosten.

Het is te bemerken dat alle ontwerp van wet in de hollandsche tael voórgesteld wierd aen de staeten, waarvan een groot deel der belgische gedeputeerden niet een woórd verstonden; doch het wierd daerna in het fransch overgezet: niettemin, hieruyt volgde dat de Hollanders altyd verscheyde dagen eerder dan de Belgen een ontwerp van wet kenden, en zich al seffens aen het werk stelden om het zelve te verdedigen, terwyl de Belgen het nauwelyks gezien hadden, wanneer den tyd, om daerover te beraeden en te stemmen, gekomen was. Wat de stukken over dezen budjet van 82 millioenen aengaet, den president zegde, in de zitting van 9 januarius 1816, dat de zelve waerschynelyk zullen uytgedeeld worden in de naeste zitting van 12 januarius: maer in deze liet hy weten, dat hy met misnoegen in de gedrukte stukken vele misslagen gezien had, zoo voór den tekst als voór de vertaeling, de welke moesten verbeterd worden: het was eyndelyk in de zitting van 16 januarius, dat de vertaelde stukken behandigd wierden.

Het ontwerp over dezen budjet wierd dan in de sektion nagezien: verscheyde leden spraken geweldiglyk tegen de belasting *op de dienstboden en peérden*, die, ter oorzaeke van den landbouw, in Belgien zoo noodzaekelyk en in zoo groot aental zyn, en zy verzogten Z. M. van, in de

plaets van deze, de lasten van het personeel, meubelen, deuren en vensters te vermeerderen. Den loozen Willem, wetende dat hy de dienstboden en peerden daarna wel zal vinden, voldeed geern aen hunne vraeg, en stelde op den 6 februarius een ander ontwerp voor, in het welk de lasten op het personeel, meubelen, deuren en vensters met *veertig par cent* vermeerderd wierden! Den volgenden dag hebben de hoogmogenden daerover beraed. Mr Gendebien zegde « dat de staeten-generael, « eensgezind met den koning, moeten tragten *de wonden « te genezen, welke vyf-en-twintig jaeren van onstuy- « migheyd en lyden aen het volk toegebracht hebben. « Ons vertrouwen, voegde hy er by, steunt op het per- « soneel karakter van den koning, en op den geest van « spaerzaamheyd, die men in alle de akten van zyne « bestiering bemerkt.* » Het was zeker om de wonden van het volk te genezen, en om den koning de deugd van spaerzaamheyd te laeten oefnen, dat alle de koninklyke verbeelders, in die zelve zitting, den budjet van 82 millioenen hollandsche guldens met alle stemmen aengenomen hebben!!

Ondertusschen waeren de ontfangers der kontributien bezig met de 40 millioenen, die den *deficit* moesten vullen, te doen inkomen : in de maend van januarius was er in het voornaemste kantoor van Brussel zooveel geld verzameld, dat eene der zaelen onder het gewigt der specien inzakte, en dat men het welsel moest ondersteunen om deszelfs instorting te beletten. De afpersing van die 40 millioenen afgedaen zynde, vertrok Willem den 10 april naer Den Haag : hy had nu weer geld om zich in dansfeesten te vermaeken. Wellington verliet zyn kwaertier-generael te Cambray, en ging in Den Haag de ballen van het hof bywoonen. Het schynt dat Willem, door alle die groote bezigheden verstrooyd

zynde, vergeten had van zyne boódschap, geteekend op 9 meert, aen de staeten te zenden : immers het was maer in de zitting van 5 mey, dat hy hun de zelve deéd toekomen, waerdoór hy hun liet weten dat zynen oudsten zoón, op den 21 februarius, te St-Petersbourg getrouwd was met de groothertogin Anna-Paulowna. Hy wierd ook ten zelven tyd indagtig dat zynen jongsten zoón Frederik, *venerable* der logie van de franc-maçons in Den Haag, nog geene gift gehad had : hy zond dan, op 10 mey, aen de staeten een ontwerp van wet, in wiens voórreden hy zegde : « Overwogen hebbende dat de landen van Nassau, van welkers bezitting wy afstand gedaen hebben in de onderhandelingen van het congres van Weenen, moesten, volgens akt van 4 april 1814, komen onder de souvereiniteyt van onzen teerbeminden zoón den prins Frederik, zoohaest den prins van Oranje, zynen broeder, zou souvereyn worden van de Vereenigde Provinciën (van Holland); dat de gevallen souvereiniteyt van het groothertogdom van Luxembourg, die ons is afgestaen geweest tot vergoeding van onze landen van Nassau, den prins Frederik zou hebben kunnen ontschaedigen voór het verlies van het geén hy te verwagten had, en dat wy goedgevonden hebben van, *voór het algemeen belang van het koninkryk, het groothertogdom daarmede te vereenigen en te stellen onder de zelve constitutionele wetten*, de rechtveérdigheyt vereyscht van de voórnoemde vergoeding vast-te-hegten op de goederen van den staet, wiens inkomst en magt die vereeniging vermeerderd heeft.

« ART. 1. De domyne-goederen, gelegen in de omliggende plaetsen van Breda, Niervaert, Oosterhout, Steenberg, Zevenbergen en Zwaluwen, en waarvan de zuyvere inkomst beloopt ontrent 190 duyzend guldens, zyn afgestaen aen onzen teerbeminden zoón den prins

Frederik, om doór hem en doór zyne wettige nakomelingen, by recht van eerstgeboorte, bezeten te worden.

« ART. 3. Den prins Frederik zal het genot van die goederen niet hebben dan op het tydstip, wanneer den prins van Oranje zal op den troon der Nederlanden komen, en tot dien tyd zullen zy tot profyt van den staet bestierd worden. »

Alle de hoogmogenden hebben AMEN gezegd; het is alzoo dat de goederen van den staet, de eene na de andere, wechgegeven wierden!

Voórteekens van vervolging tegen de religie. Den bisschop van Gent schryft aen den Paus. Nota van den kardinael Consalvi. Uytvoering der organieke artikels.

Mgr de Broglie, bisschop van Gent, had, in het jaer 1814, eene vergadering van geestelyken opgeregt, die alleenlyk geschikt waeren om de klergie in de deugd te voeden en op-te-wekken. Ten dien eynde gaven zy afzonderingen (*retraites*), alwaer een groot getal van pristers, op zekere tyden van het jaer, byeenkwamen, om verre van het gewoel der wereld, doór geestelyke oeffeningen, de kragten te vernieuwen die zoo noodig zyn om hun moeyelyk ampt vrugtbaer te maeken. Den bisschop, om alle moeyelykheyd te voórkomen, had den 28 september van het zelve jaer, aen Mr den hertog van Ursel, alsdan kommissaris-generael van het inwendig, laeten weten de opregting van die vergadering, en het eynde tot het welk zy geschikt was : zy bleéf gerust, en groeyde aen onder de bescherming van het berugt besluit van 7 méert (bladz. 89) : immers verscheyde treffelyke jongelingen van ons land begaven zich tot die vergadering, en begonnen hunnen proeftyd onder het beleyd van zeer ervaerene meesters in het geestelyk leven :

maer deze schoone instelling, zoo vóórdeelig vóór de religie, en die men als een byvoegsel van het seminarie kon aenzien, wierd dóór een besluit van 25 april vernietigd, *als opgeregt geweest hebbende zonder vóórafgaende magtiging, en in overtreding der wetten.*

Den bisschop zond aenstonds een verzoekschrift aen den koning, om hem te bidden van, *zonder hem aenhoord te hebben, niet te doen uytvoeren een bevel het welk zyn bisdom ten onrecht en tegen de wet zou berooven van een groot vóórdeel*: maer ziende dat er geweld ging gebruykt worden tegen die vergadering, vóóraleer hy antwoórd van den koning ontfangen had, deed hy het grootste deel van haere leden in zyn bisschoppelyk paleys komen, daer hy hun eene schuylplaats gaf. Het is dit schoon werk van liefde, dat men hem laeter tot een schelmstuk toegerekend heeft!

Bovendien de gemeynte der arme Clarissen te Brugge, welke het fransch gouvernement altyd in vrede had laeten genieten de vóórdeelen van het gemeyn leven, ontfing, in de zelve maend april, order van zich op weynige dagen van malkanderen te scheyden. Dit bevel van Willem bragt niet eene reden van afschaffing by, en het kon geene bybrengen. Nogtans het groot belang dat de inwoonders van Brugge namen in het lot van die weêrdige religieuzen, liet aen den gouverneur niet toe dat tyrannig bevel uyt-te-voeren, en de hevige reklamatien die langs alle kanten gedaen wierden, deden de poogingen, om het uyt-te-voeren, mislukken.

Deze twee vóórvalen wierpen de onrust in het hert der katholyken, die de zelve aenzagen als de vóórloopers van eene volkomene verdrukking, zoo van de religieuze gemeynten als van de katholyke religie, waarvan ik gaen handelen; maer om den staet der zaeken beter te verstaen, is het noodig het verhael wat hooger te hernemen.

Den bisschop van Gent had, op 3 october 1815, aen den Paus gezonden de nieuwe constitutie die de Belgen verworpen hadden, de herderlyke onderwyzingen die de bisschoppen des aengaende gegeven hadden, en de onderwyzende uyt spraek (*jugement doctrinal*) waerdoór zy den eed, voórgeschreven doór de constitutie, afgekeurd en aen de katholyken verboden hadden dien te doen. Hy had ook aen den Paus gevraagd, hoe de bisschoppen zich in het toekomende moesten gedraegen. Z. H. stelde uyt te antwoórden, om redens die men aenstonds zal zien. Maer Mgr de Broglie, verstaen hebbende dat den prins van Oranje ging trouwen met eene prinses van Rusland, en voórziende dat het gouvernement in deze gelegentheyd publieke gebeden zou vraegen, of *Te Deum* zou doen zingen, schreef, in het begin van januarus 1816, nog eens aen den Paus, hem biddende van daerover eenige onderrigtingen te geven, *wetende*, zegde hy, *dat de heylige wetten der kerk verbieden van in het openbaer te bidden voór de genen die van de kerk afgescheyden zyn, en dat den heyligen Stoel alleen de bisschoppen kan dispensereren van de tugtwet gevolgd in geheel de kerk, en die waerlyk in eenige byzondere gevallen daerin gedispenseérd heéft.*

Nogtans Willem had al lang te voren zekeren Reinhold, als gezant, naer Roomen gezonden, zich inbeéldende dat hy, doór listen en bedrog, den Paus wel zou overhaelen om goed-te-keuren het geén de bisschoppen zoo uytdukkelyk verworpen hadden. Dien onbeschaefden Hollander, weérdig om Oranje te representeren, liet zich voórstaen dat hy te Roomen zoo trotselyk mogt handelen, gelyk zynen meester in Belgien; en hy zond aen den kardinael Consalvi, sekretaris van staet, eene stoute *Nota*, waerin hy verscheyde zaeken afeyschte, en de bisschoppen van Belgien valschelyk dierf beschuldigen.

Maer alzoo men te Roomen zeer wel kende al wat er in onze provincien, sedert de ongelukkige aenkoómst van Willem, voórgewallen was, zoo kreég Reinhold eene *Nota* van den kardinael Consalvi, geteekend 19 meért 1816, die hem voór eene goede les kon dienen, en waarvan een uyttreksel volgt :

« Men moet maer alleenlyk de *Nota* (van *Mr Reinhold*) lezen, om te bevatten hoe zeer het hert van den heyligen Vader heéft moeten geraekt zyn. *Zy heeft zelfs de formen niet, die tusschen de souvereynen, in hunne officiële samenhandelingen, in het gebruyk zyn.*

« Het is de religie niet herstellen, haer te berooven van het voórrecht van heersschende te zyn in België, voórrecht dat zy sedert zoo vele eeuwen genoten heéft; de bisschoppen en pristers overleveren aen de veragting, hun uytsluyten uyt de staeten, waarvan zy het eerste order geweest zyn; beletten de vrye gemeynschap met den heyligen Stoel; konfiskeren de onderwyzingen der bisschoppen, en hun in het recht vervolgen voór onderrigtingen gegeven in eene stoffe die onder hun rechtsgebied is. Verre van deze religie te begunstigen, men laet haer doór schriften aanranden en met versmaedheyd overdekken, terwyl men bescherming, eerampten en belooningen geéft aen de genen die weder-spannig zyn aen de bevelen van hunne wettige oversten.

« Maer, zal men zeggen, Z. M. heéft iets willen doen, dat aen den heyligen Vader aengeneam is, met den afstand van *Mr de Pradt* te wege te brengen (1); en zy heéft bullen gevraegd voór *M^r den graef de Méan*. Men

(1) Hy was, in 1809, doór den Paus benoemd geweest tot het aertsbisdom van Mechelen, en hy wilde daer, in het zelve jaer aengekomen zynde, ingeleyd worden : maer het kapittel weygerde dit te doen, om dat hy geene pauselyke brieven kon toonen. Zie *Napoleon of opkoms*, enz., 3de deel, bladz. 372 en volgende.

neémt hieruyt gelegentheyd om aen den heyligen Vader te verwyten dat hy de belangen der religie vergeét.

« Indien het aenkam op een personeél belang, Z. H. zou niet antwoórden dan doór de verduldigheyd en ootmoedigheyd die het Evangelie gebied : maer, mits men het hoofd der katholyke religie aenrand, Zy kan niet nalaeten haere verwondering te toonen, om dat Haer zoo een verwyt gedaen word van wegens eenen prins die de katholyke religie niet belyd.

« Wat de bisschoppen aengaet, den heyligen Vader kan niet bekennen dat zy doór hunne onderwyzingen beroerten verwekt hebben. Zy hadden recht van te hopen, byzonderlyk volgens het besluyt van 7 meért 1814, en de proklamatie van 18 julius 1815, dat de constitutie niet tegenstrydig zou geweest hebben aen de grondregels van de katholyke religie. Nogtans zy vervat verscheyde artikels die daeraen tegenstrydig zyn : den heyligen Vader heeft het betrouwen dat men die zal veranderen, als ook het besluyt van 16 september (*zie bladz. 174*) : maer zoolang als deze bestaen, kan den wederstand der bisschoppen niet misprezen worden. Indien Mr de Méan anders geoórdeeld heeft, den heyligen Stoel kan het niet goedkeuren. Om het (*besluyt van 16 september*) te verdedigen, men neémt zynen toevlugt tot het konkordaet; maer het is daer zelfs, dat men zyne veroórdeeling en een groot voorbeeld vind. Nooyt heeft Napoleon kunnen bekomen, dat men in den eed zou spreken van constitutien.

« Den heyligen Vader kan niet toestemmen aen het verlangen van Z. M. voór de benoeming van den graef de Méan (*tot het aertsbisdom van Mechelen*). Eene der eerste hoedanigheden die den H. Apostel in eenen bischop vereyscht, is dat hy eenen goeden naem heeft : nu dan, hoe zou Mg^r de Méan er eenen goeden kunnen

hebben, na geheel België door eenen publieken *akt* verergerd te hebben (1).

« Men klaegt dat de bisschoppen noch den heyligen Stoel, noch het gouvernement zyn te raeden gegaen? Eenen van hun heeft niet vertoefd van aen den heyligen Stoel raed te vraegen; wat het gouvernement aengaet, hy moest het niet doen in geestelyke zaaken. Daerenboven zy hebben niet nagelaeten van aen het gouvernement eerbiedige vertooningen te doen, die zonder antwoord gebleven zyn : het is wel wonder dat Mr den minister geene kennis heeft van dit stuk, het welk door de drukpers is bekend gemaakt geweest.

« Z. H. wilt al doen dat van Haer afhangt om de rust aen België weder-te-geven; maer men moet medewerken, men moet agting hebben voor de godsdienstige gevoelens van de zeer groote meerderheyd. Men moet de katholyke religie niet verhinderen in de vrye uytoeffening van haere rechten, voorrechten, gemeynschap met den heyligen Vader; men moet geene eeden meer afeyschen, die *aen de conscientie tegenstrydig zyn*.

« Wat de bedreyingen aengaet, die het eynde der

(1) Dien *akt* was den eed die hy, als lid van de eerste kamer der staeten, gedaan had. Ik heb waerlyk getwyfeld of ik van dien droeven voorval zou spreken : maer, behalven dat al het geen Roomen aengaende dezen prelaet hier en elders gezegd heeft, meer en meer bevestigt het vonnis dat de bisschoppen van België tegen den eed uytgesproken hadden; behalven, zeg ik, dat men aen de eer van Fénelon, Bajus en andere doórlugtige mannen niet te kort doet met van eenen openbaeren misslag gewag te maeken, die zy op eene zielroerende wyze uytgewasschen hebben, boven dit alles heb ik gemeynd te moeten spreken van Mg^r de Méan, om dat men uyt de toegevendheyd zelve, die hy in het begin voor het gouvernement gehad heeft, kan besluyten hoe zeer hy moest overtuygd zyn dat den wederstand die hy laeter aen de booze ondernemingen van Willem gedaan heeft, noodzaekelyk geworden was om de katholyke religie in België te bewaeren. Men zal in het vervolg zien hoe zeer dien prelaet is geplaegd geweest, en dit op eenen tyd wanneer hy, den eenigsten van alle de bisschoppen van België, nog in het leven was, en gevolgentlyk alleen als eenen muur voor het huys des Heere gestaen heeft.

Nota inhoud, het voórgaende gedrag van Z. H. is een genoegzaam bewys dat noch de bedreyingen noch de gevaeren op haar niets vermogen, als de grondregels moeten verdedigd worden. Sterk zynde doór de sterkte van God, heeft Zy in andere omstandigheden wederstaen, terwyl Zy de maetigheyd zoo verre mogelyk uytstrekke; Zy zal in de tegenwoórdige gelegentheden het zelve doen, maer nooyt zal Zy haere pligt aen de vrees opofferen (1). »

Willem, kennis van die *Nota* gehad hebbende, zag wel dat het onmogelyk was den Paus te bedriegen; hy sloeg dan eenen anderen weg in, en hy dierf zyne heerschappy over de kerk in Belgien vaststellen. Hy gaf, den 10 mey, het volgende besluit, het welk wezentlyk tegenstrydig was, niet alleen aen den staet en vrydommen van de katholyke kerk, die hy beloófd had, en aen de grondwet, die hy gezworen had; maer ook regelrecht tegenstrydig aen haere tugt, bestier en leering.

« Gezien, zegde hy, het konkordaat gesloten tusschen het fransch gouvernement en den heyligen Stoel, en ook de organieke artikels afgekondigd te samen met de wet van 18 germinal, jaer X; gezien de bulle van Z. H. waerdoór het gezegd konkordaat is bevestigd en bekend gemaakt...; gezien de bulle van Z. H., die *uyt kragt van de bovengenoemde organieke artikels* het aertsbisdom van Mechelen en de suffragaene bisdommen heeft ingesteld (*ó wat eerloosheyd!* Willem schaemt zich niet het gezag van den Paus te misbruyken, om de katholyken te bedriegen! Neen! den Paus heeft de bisdommen niet ingesteld uyt kragt van de gedoemde organieke artikels, maer uyt

(1) Mr Lesurre, vicaris-generael van het bisdom van Gent, heeft in zyne *Réclamation respectueuse, adressée au roi des Pays-Bas*, page 7, getuygd dat de authenticiteit van deze *Nota* hem *persoonelyk bekend is*.

kragt van zyne volle magt, die doór den 2^{en} art. van het konkordaet erkend was);

« Overwegende dat de uytoeffening van den openbaeren godsdienst en de betaeling der pensioenen blijven geschikt worden volgens die akten (*te weten volgens het konkordaet en organieke artikels, die hy voór eene en de zelve zaak wilt doen aenzien*);

« Overwegende dat de geniëting der gezegde voorrechten noodzaakelyk vastgehegt is aen de intooming der misbruyken waervan de geestelyken, in de uytoeffening van hunne bedieningen, zich zouden kunnen pligtig maeken, en de welke doór die akten voorzien zyn; maer dat de verandering in de politieke omstandigheden noodzaakelyk gemaekt heeft van aen-te-wyzen de fonktionnarissen die de plaets zullen bekleeden der genen die er waeren onder de fransche bestiering...;

« Wy hebben besloten :

« ART. 1. De bedieningen toegeëygend aen den staets-raed van Frankryk, aen den minister der godsdiensten en aen de prefekten, zyn provisioneëlyk toebetrouwd aen eene kommissie belast met de zaeken van den katholyken godsdienst, aen eenen direktur-generael voór de zaeken raekende den katholyken godsdienst, en aen de gouverneurs der provincien.

« ART. 2. Den direktur-generael zal byzonderlyk waeken dat alle de schikkingen, voorgeschreven doór het konkordaet en doór de organieke artikels, nauwkeuriglyk onderhouden worden, *op dat de misbruyken, bedreven doór de geestelyken* in de uytoeffening van hunne bedieningen, zouden kunnen ingetoomd en gestraft worden.

« ART. 3. Alle vermogen of vergunningen, die ons volgens het konkordaet en de organieke artikels moeten gevraagd worden, zullen ons doór den voórnoemden direktur-generael voórgesteld worden.

« ART. 4. Onzen minister van justicie zal dit besluyt zenden aen de twee hooge gerechtshoven en tribunaelen van de zuydelyke provincien, en aen het publiek ministerie; onzen minister van het inwendig zal het zenden aen de gouverneurs, bevelende aen de respectieve autoriteiten van het zelve zonder uytstel uyt-te-voeren.

« Gegeven in Den Haag, 10 mey 1816.

« WILLEM. »

Om de boosheyd van dit schismatiek besluyt te bevatten, is het noodig eenige organieke artikels te erinneren. Den 1^{en} art. zegt: « Geene bulle, breve, antwoórd, bevel... van het hof van Roomen zullen mogen bekend gemaekt, gedrukt of uytgevoerd worden zonder de bemagtiging van het gouvernement. Art. 2 : geen en zoogenoemden noncius, legaat, vicaris of apostolyken kommissaris zal, zonder de zelve bemagtiging, eenige bediening mogen oeffenen. Art. 3 : de dekreten, zelfs van de algemeene kerkvergaderingen, zullen niet mogen afgekondigd worden, voóraleer het gouvernement de forme der zelve en hunne overeenkomst met de wetten... zal onderzocht hebben... »

Doór deze dry artikels wierd geheel de gemeynschap tusschen den heyligen Stoel en de katholyken van Belgien afgebroken, mits zy nu afhing van het gouvernement, dat zelfs niet katholyk was. Nu konden het gouvernement, de ketters en andere vyanden van onze heylige religie gerústelyk hunne dolingen verspreyden, zonder dat den Paus eenigen middel had om de zelve tegen-tehouden : want, indien hy ze zou gedoemd hebben, zyne bulle of breve mogten niet bekend gemaekt worden zonder de goedkeuring van het gouvernement, het welk die zeker niet zou geven : bovendien, men kon deze goedkeuring niet vraegen zonder, op zekere wyze, het

oppergebied te erkennen dat Willem over de kerk wilde hebben, en gevolgentlyk de uyt spraeken van den Paus, en zelfs van de algemeyne kerkvergaderingen, konden aen de geloovigen niet meer kenbaer gemaekt worden.

Willem pretendeerde, volgens den 24^m organieken art., van goed-te-keuren de genen die zullen gekozen worden voor de onderwyzyng in de seminarien; hy wilde dat zy zullen onderteekenen de verklaring van 1682, en dat zy zich zullen onderwerpen om de leering, die daerin begrepen is, te leeren... Het is alzoo dat Willem de goddelooze voetstappen van den Corsikaen navolgde, en zich meester maekte van de leering in de seminarien! en wat voor eene leering dierf hy voorschryven aen de jongelingen die tot den heyligen autaar geschikt waeren? eene leering die door de Pauzen Innocentius XI, Alexander VIII, en door Innocentius XII, verworpen is geweest; eene leering waervan Pius VI de aenneming opentlyk gedoemd heeft in zyne constitutie van 28 augustus 1794, gegeven tegen de synode van Pistoien (1).

Willem, met de organieke artikels te doen herleven, heeft zich den medepligtigen gemaekt van de verraderij en trouweloosheyd waervan Napoleon zich pligtig gemaekt had met die artikels, buyten het weten van den Paus, by het konkordaat te voegen en te samen te doen afkondigen, eveneens als of zy er deel van maakten. Maer zoohaest den Paus van die trouweloosheyd onderrigt was, heeft hy niet uytgesteld tegen zoo een goddeloos bestaen te protesteren. « Wy vernemen, zegde hy aen de vergadering der kardinaelen, 24 mey 1802,

(1) Die begeërig is meerder bemerkingen te zien over de organieke artikels, kan lezen : *Napoleon of opkomste en ondergang van den Corsicaen*, 2de deel, bladz. 144 tot 176, alwaer bewezen word dat zy wezentlyk tegenstrydig zyn aen het opperste rechtsgebied van den Paus, aen de rechten der bisschoppen, en aen geheel den geestelyken staet.

dat men te samen met het konkordaet eenige andere artikels afgekondigd heeft, die ons teenemael onbekend zyn : Wy, volgende de voetstappen van onze voorzaeten, kunnen niet nalaeten van aen-te-dringen, op dat die artikels behoorlyke en *noodzaekelyke* maetigingen en veranderingen ontfangen. » Nogtans den Paus heeft die *noodzaekelyke veranderingen* nooyt kunnen bekomen : het is hierover dat hy zich op eene hertroerende wyze uytdrukt in de vergadering der kardinaelen, 10 junius 1809, zeggende :

« De geheele wereld is ons tot getuygen met wat eene vlyt wy de onderhandelingen over het konkordaet ingetreden zyn, en hoe duer het aen Ons en aen de kerk gekost heeft de zelve ten eynde te brengen... maer waerop is onze hoóp uytgekomen?... Aenstonds na het afkondigen van het konkordaet, hebben wy Ons gedwongen gevonden met den propheet te klaegen : *Zie, in den vrede is myne bitterheyd de allerbitterste*; welke bitterheyd wy niet verborgen gehouden hebben in de aanspraek die wy in het consistorie van 24 mey 1802 gedaen hebben, te kennen gevende hoe in die afkondiging *eenige aen ons onbekende artikels by het konkordaet waeren bygevoegd, de welke wy aenstonds verworpen hebben* : want doór die artikels wierd niet alleenlyk aen de uytoeffening van den katholyken godsdienst de vryheyd benomen, die plegtiglyk beloófd was; mae rook, doór eenige der zelve, wierd DE LEERING van het H. Evangelie aengerand...

« Wy roepen vandaeg hemel en aerde tot getuygen, dat van ons is gedoemd geweest en gedoemd word al het geén wy u, in de bitterheyd van ons hert, hebben moeten in het geheugen brengen, en het geén begaen is tegen den godsdienst en de kerk van God.... Wy doen dit op dat niemand, noch in het tegenwoordig, noch in

het toekomende, zou bedrogen worden, en op dat niemand uyt onzen geest van zoetaerdigheyd, die ons doór Gods hulp tot nu toe geleyd heeft, voórwendsel zou nemen dat wy niet eene van de voórnoemde zaaken hebben afgekeurd. »

Willem kon van dit vonnis, het welk den Paus tegen de organieke artikels gedonderd had, niet onwetende zyn, mits het in alle landen van Europa bekend gemaakt is geweest; en nogtans hy dierf van die *gedoemde* en *afgeschafte* artikels eene wet maeken (1)! en hy vond veylbaere zielen, die op zich namen van zoo eene wet uyt-te-voeren!

. . . . . Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames! *Æneid.* lib. 3, v. 56.

Bedriegelyken brief van Goubau aen de bischoppen. Van Maanen doet de organieke artikels uytvoeren. Breve van den Paus. Brief van de bisschoppen aen den koning. Goddelooze schriften.

Den bisschop van Natmen liet niet na over het besluit van 10 mey eene vertooning te doen aen den koning, die aen zynen vicaris-generael bevel gaf van daerop te antwoorden. Goubau schreef dan, in het begin van junius, aen dien bisschop eenen brief, waervan hy een afschrift zond aen de andere bischoppen, en waerin hy onder anderen zegde :

« Ik ben doór den koning belast van te antwoorden op de vertooning die uwe hoogweërdigheyd, den 28 mey, hem gezonden hebt, en van u te zeggen dat de vrees die gy daer uytdrukt, geenzins gegrond is. Gy weet hoe veel onzekerheyd er geweest is in de geestelyke stoffe, sedert dat den koning op den troon is : het be-

(1) Zy waeren afgeschafte doór het besluit van 7 meert; zie bladz. 89.

taemde dan, ten minsten provisioneéllyk, een eynde te stellen aen dien staet van ongestadigheyd; en dit is het oogwit geweest van het besluit van 10 mey.

(Neen! daer was geene onzekerheyd in het geén Goubau *geestelyke stoffe* noemt : want de grondwet, die hy en zynen meester bezworen hadden, stond eene gelyke bescherming toe aen alle religien, en gevolgentlyk ook aen de katholyke kerk, aen de welke Willem nog in het byzonder *haeren staet en vrydommen* plegtiglyk verzekerd had : maer het geén meerder kragt heeft dan den eed en belofte van zulke mannen, is dat men teene-mael verzekerd was, dat de kerk haere geheele vryheyd en onafhangelykheyd wedergekregen had doór het besluit van 7 meert 1814, het welk alle de verhinderingen, doór de fransche wetten en organieke artikels gesteld aen de vrye oeffening der katholyke religie, te niet gedaen had. Wat onzekerheyd kon er dan zyn?)

« Gy zult my toelaeten u te bemerken, dat de wetten (*de organieke artikels*), die met het konkordiet afgekondigd zyn, ook provisioneéllyk moeten in wezen blyven, gelyk alle de andere fransche wetten, *om dat dit alzoo vastgesteld is doór den tweeden bygevoegden artikel van de grondwet.* »

(Maer indien de organieke wetten begrepen waeren in dien bygevoegden artikel, dan was het niet noodig de uytvoering der zelve, doór het besluit van 10 mey, te gebieden : hoe het zy of niet, indien de organieke wetten, die de katholyke religie verdelgen, doór de nieuwe grondwet in wezen gehouden waeren, gelyk den botten Goubau zelf verzekert, dit was dan nog eene reden meer voór de bisschoppen om het recht te hebben van den eed te doemen, en voór de katholyken eene reden meer om de constitutie te verwerpen, en den eed met afschrik te weygeren.)

Goubau gaf nog eene andere reden waerom de organieke wetten moesten in wezen blyven, te weten : « Om dat een groot deel der zelve, of eene vernieuwing en bevestiging is van de ouden wetten en gebruyken van dit land in geestelyke stoffe, of wel om dat zy in de magt en voórrechten zyn van den souvereyn. »

(O laegen pluymstryker! waer hebt gy in de oude wetten en gebruyken van dit land gevonden, dat den genen, die tot bisschop benoemd is, over zyne leering moet ondervraegd worden doór persoonen die van het opperhoofd van den staet daertoe aangesteld zyn (art. 17)? dat de reglementen der seminarien moeten goedgekeurd worden doór het wereldlyk gezag (art. 23)? dat de professors in de seminarien moeten leeren het geén de wereldlyke magt hun voórschryft (art. 24)? dat de bisschoppen geenen prister mogen wyden, ten zy hy eenen eygendom bezit, die jaerlyks 300 francs opbrengt, en ten zy hy 25 jaeren oud is (art. 26)? dat de bisschoppen geene wyding mogen doen voór dat het getal van die moeten gewyd worden, doór het gouvernement aangenomen is (*ibid.*)? dat de vicarissen-generael, zelfs na de dood van hunnen bisschop, moeten voortgaen in hunne bedieningen, tot dat er eenen anderen bisschop in zyne plaets is (art. 36)? dat er maer *eene* liturgie en *eenen* catechismus mag zyn (art. 39)? dat er niet eenen feestdag mag ingesteld worden zonder verlof van het gouvernement (art. 41)? dat de geestelyken zich moeten kleeden naer de fransche mode (art. 43)? dat... dat...? het zou geen eynde hebben.)

Deze en meer andere schikkingen van de organieke artikels heeft Goubau, al droomende, gevonden in de oude wetten en gebruyken van dit land, en in de *attributien* van de souvereyne autoriteyt; het is te zeggen, dat den souvereyn de magt heeft om zulke schikkingen

te gebieden : dus, volgens Goubau, heeft den souvereyn de magt om de constitutie, die God zelf aan de heylige kerk gegeven heeft, omverre-te-werpen en te niet te doen! en zoo eenen man was van Willem aengesteld *om te verwyderen al dat zou kunnen het minste nadeel toebrengen aan de leerstukken en tugt der roomsch-katholyke religie!* (bladz. 175.)

Goubau eyndigde zynen brief in dezer voegen : « Ik ben uytdrukkelyk belast u te verzekeren dat, indien er, in de uytvoering der gemelde wetten, zich aanboódden die tegenstrydig zyn aan het konkordaet, of die de conscientie *met reden* zouden kunnen ontrusten, den koning er zekerlyk geen gevolg zou aen geven, en *dat men ten dien opzigte in het toekomende niet meerder zou ontrust worden, dan men in het voórleden is geweest* : vervolgens, ik kan niet nalaeten u te verzoeken, indien zulke gevallen zich aanboódden, van my er kennis van te geven, *op dat ik de zaak voórstelle aan onzen doórlugtigen meester, en daerover zyne bevelen kan ontfangen.* » O hemel! dien nieuwen zielbestierder wilt dat eenen bisschop, wiens conscientie over de uytvoering van eenige der gedoemde organieke artikels zou ongerust zyn, zyne onrust aen hem te kennen geve, op dat hy de zaak voórstelle aen zynen meester Willem, die als opperrechter in zaaken van religie zal oórdeelen of de conscientie *met reden* of zonder reden ontrust is! Ik weet niet of er ooyt eenen dominé in Engeland, daer den koning het hoofd van de zoogenoemde kerk is, iets diergelyks aen eenen bisschop heeft durven voórstellen.

Maer terwyl Goubau, doór order van den koning, de bisschoppen verzekerde *dat men in het toekomende niet meerder dan in het voórleden zou ontrust worden*, zond Van Maanen op den zelve tyd, en doór bevel van den zelve meester, het besluit van 10 mey met den vol-

genden brief aen alle de tribunaelen en prokureurs des konings :

« Aengezien doór den 4^{en} artikel van het hierbygevoegd besluit fonktionnarissen aangewezen worden, die zich voortaan moeten bezig houden met al dat de onderhouding van het konkordaet gemaekt met den Paus, en van de organieke wetten, aengaet, *den koning belast my van dit besluit te zenden aen de gerechtshoven, tribunaelen en publiek ministerie der zuydelyke provincien, en van hun voor-te-schryven deszelfs nauwkeurige onderhouding, zonder uytstel, zonder oogluiking, en zonder eenige geveynsdheyd.*

« Voldoende aen de geheyligde bevelen van den koning, agt ik my gelukkig deze gelegentheyd te kunnen waarnemen, om u te verzekeren dat uwe verlichte gevoelens, uwe wetenschap, uwen patriotismus en uwe getrouwheyd aen den koning en aen de grondwet, my den zekersten borg zyn dat gy, van uwen kant, met iver en oprechtheid zult medewerken om in-te-toomen en te straffen de misbruyken bedreven doór de geestelyken in de uytoefening van hunne bedieningen...

« De handhaeving van het ontzag dat men aen de opmerste en wettige autoriteyt van den koning schuldig is, de bewaering van het goed order en de openbaere rust, vereysschen dien wyzen maetregel; en het is my zeer aangenaem geweest, in verscheyde gelegentheden, aen den koning kenbaar te maeken de uytdukkelyke en oprechte bewyzen van de loffelyke gevoelens die verscheyde tribunaelen en gerechtelyke amptenaeren alreeds ten dien opzigte geopenbaerd hebben...

« Ik verzoek u van op het spoedigste de byzondere aendagt der vrederechters van uw rechtsgebied te vestigen op den inhoud van dit besluit...

«VAN MAANEN.»

Het besluit van 10 mey en den voorgaenden brief wierden dan, in het rechtsgebied van Brussel, aen alle de vrederechters gezonden, met het volgende *post-scriptum* :

« Overgezonden, ten eynde als hierboven, aen Mr den vrederechter van het kanton van...

« Gy word verzogt, Mr den vrederechter, van my te voorkomen van alle de overtredingen die tot uwe kennis zullen komen.

« Den procureur des konings, te Brussel.

« BOURGEOIS. »

Weynige dagen daerna is in Belgien aengekomen de volgende

Breve van Z. H. Pius VII, aen den bisschop van Gent.

« Eerweêrdigen Broeder !

« Wy hebben uwen brief van 3 october van het voordeden jaer ontfangen, waerdoôr gy ons met de grootste nauwkeurigheid hebt laeten weten al wat er in het koninkryk der Nederlanden voorgevallen is wegens de zaeken van religie, en byzonderlyk ter gelegentheyd van de nieuwe constitutie; en op dat wy den staet van geheel de zaak beter zouden kunnen kennen, hebt gy ons alle de bewysstukken, die de zelve aengaen, willen zenden. »

Den Paus, na den bisschop van Gent en de andere bisschoppen grootelyks geprezen te hebben over de zorg die zy gehad hadden van geheel die zaak overte-draegen aen den Apostolyken Stoel, zegt de redens waerom hy niet eerder geantwoôrd heeft.

« Wy hebben belet geweest, het zy doôr de menigte der zaeken waarmede wy byna overlaeden zyn, het zy doôr het neêrstig onderzoek dat wy, naer de gewoonte van den

heyligen Stoel, moesten doen van al wat gy ons gezonden hebt, volgens de aengelegentheyd der zaeken die de belangen der katholyke religie aengaen, en waarvan gehandeld word in uw verhael en in de stukken die er bygevoegd waeren.

« Gy zult gemakkelyk bevatten, zonder dat wy er meer van zeggen, hoe bedroefd wy geweest zyn over den staet der zaeken, waarvan gy ons eene nauwkeurige beschryving gegeven hebt. *Wy denken dat het niet noodig is van u en de andere bisschoppen en oversten van uwe provincien te onderrigten over de pligten van uwe herderlyke bedieningen: want wy zien zeer wel met wat eenen iver gy lieden waekt voór de belangen van God en van de kerk.* Nogtans, aengezien wy in de kerk van God eene plaets bekleeden, aen de welke God zelf de zorg toebetrouwd heeft, om de katholyke religie te verdedigen en om van geheel de kudde van Christus de gevaeren te verwyderen die haer kunnen bedreyyen, op dat zy gemakkelyker en zekerder standvastig blyven in de zuyverheyd van het geloof-~~de~~ van de zeden; wy hebben geórdeeld dat wy deze pligt niet beter en met grootere hoóp van gelukkigen uytval konden volbrengen dan zelve, doór onze verzoekschriften en goede diensten, neêrstiglyk te handelen by uwen koning, op dat hy de katholyken, die aen zyne tydelyke heerschappy onderworpen zyn, zou willen verlossen van alle onrust van conscientie, en met hem voórte-stellen van doór ons gezag daeraen mede-te-werken, op dat er, na met hem beraed te hebben, eene form van den eed, welken de katholyken moeten doen, vastgesteld worde, die het gouvernement verzekere van hunne getrouwheyd en gehoorzaamheyd, en aen hunne conscientie geene onrust meer geve. Wy hebben dit al gedaen, en wy hebben aen Z. M. laeten weten, dat wy bereyd zyn om met den eersten in zyn ryk eenen persoon te zenden, die

by haer verblyve en met onze magt bekleed is, om, volgens dat wy hem zullen gebieden, te handelen over de geestelyke zaeken van uwe provincien, om de oneenigheden, waarmede wy weten dat uwe bisdommen ontrust worden, wech-te-nemen; om de eendragt in de gemeederen te herstellen, en *om aen de bisschoppen de gehoorzaamheyd te doen bewyzen, die men hun schuldig is.* Wy betrouwen dat onze aanbiedingen de vrugt, die wy ons voorgesteld hebben, zullen voortbrengen, zoo veel te meer om dat wy daerin niet alleenlyk voór oogwit gehad hebben van de pligt van ons ampt te volbrengen, maer ook van de openbaere rust, die ons zoo zeer ter herte gaet, te verzekeren.

« Wy verzoeken u dan, en de andere bisschoppen; wy vermaenen u, van u ook ten dien eynde tot den koning te begeven : want wy hopen dat op deze wyze den weg gemakkelyk zal geopend worden, om volgens onze en uwe wenschen alle de beletsels wech-te-nemen, en om de nuttigheyd der katholyke religie te bewyzen. Dit is eyndelyk het geén wy hopen te bekomen dóór onzen legaat, dien wy in die provincien zullen zenden.

« Terwyl wy het antwoord van den koning afwagten, laeten wy u, eerweêrdigen Broeder, dit in tusschentyd weten, en wy bidden God, die onze sterkte is, van u en de andere bisschoppen van dit koninkryk de hulp en bystand van zyne magt te verleenen. Wy geven u en aen alle de geloovigen, die aen uwe zorg toebetrouwd zyn, onzen apostolyken zegen.

« Gegeven te Roomen, 1 mey 1816.

« PIUS VII. »

Deze breve van den Paus is een nieuw bewys zoo van de christelyke voórzigtigheyd waerdoór den heyligen Stoel zoo dikwils uytgeschenen heeft, als van den geest van

zagtmoedigheyd en liefde waarmede den heyligen Vader bezielde was : maer die zelve breve zal ook ten eeuwigen dagen een gedenkteeken zyn van de koppigheyd van Willem, die, verre van de vreédzaeme inzigten van den Paus te beantwoórdén, hardnekkiglyk is voortgegaen in zyn goddeloos bestaen tegen de kerk van God. Indien het mogelyk had geweest dat eenen nakomeling van Oranje zou hebben kunnen luysteren naer het geén de gezonde reden, de staatkunde en zyn eygen belang zelf hem moesten aenraeden, eene der grootste moeyelykheden zou uyt den weg geruymd geweest hebben in de onderhandelingen, die Z. H. hem zoo goedhertiglyk voórgesteld had, *om eene form van den eed vast-te-stellen, die het gouvernement van de getrouwheyd en gehoorzaamheyd der katholyken zou verzekerd hebben, en aen hunne conscientie geene onrust meer zou gegeven hebben.* Doór dezen middel zouden de katholyken de vryheyd van conscientie gehad hebben, en dan zouden zy de ampten van den staet bediend hebben, welke zy, getrouw aen de grondregels van hunne heylige religie, nu niet zогten, om dat zy den eed niet konden doen zonder zich in wederstand te stellen met de bisschoppen, die hem gedoemd hadden. Maer Willem was te trots om in zynen *JE MAINTIENDRAI* eene letter te veranderen; den erfelyken haet van Oranje tegen de katholyken hitste hem op; de heerschzugt maekte hem baloorig; de boosheyd verblindde hem, en dit alles moest hem eens nederstorten in den put dien zyne koppigheyd al bezig was met uyt-te-graeven.

Nogtans de bisschoppen voldeden met iver aen het verzoek dat den Paus hun gedaen had, *van zich tot den koning te begeven*, en zy zonden aen Z. M. den volgenden brief, waerin men bemerkt hoe zeer zy verlangden om de eendragt te herstellen.

*Brief van de bisschoppen van België aan Z. M. den
koning der Nederlanden.*

« SIRE!

« Wy haesten ons om onder de oogen van U. M. te leggen eenen brief van Z. H. over de zaaken van de katholyke kerk in uw koninkryk. Den Paus laet ons weten wat hy al gedaen heeft by U. M. om haer te bidden van te doen al wat van haer afhangt ten eynde van de pligten die uwe katholyke onderdaenen hebben tot uwen doórlugtigen persoon, te doen overeenkomen met de gene die hunne conscientie hun voórschryft aengaende den eed vereyschd doór de grondwet.

« Den heyligen Vader verzoekt en vermaent ons van ons met Haer te vereenigen, en van onze smeeking, onze vuerige en eerbiedige verzoeken te voegen by de gene die hy u gedaen heeft, op dat U. M., die ongetwyffeld de glorie wilt hebben van den weldoender en den Vader te wordén van alle zyne katholyke onderdaenen, de gene die de katholyke religie belyden en getrouw zyn aen de pligten welke zy oplegt, niet laete in eenen stand die hun geheelik verwyderd van het vertrouwen van hunnen souvereyn, en hun noodzaekelyk vervremd van de verdediging der groote belangen van uw ryk. De wenschen van het opperhoofd der katholyke kerk en de onze verdienen ten dien opzichte zooveél te meer, Sire, de aendagt van U. M. te vestigen, om dat het grootste getal van uwe onderdaenen katholyk is; om dat zy zekerlyk geene verdedigers zal vinden, die getrouwer, iveriger en meer aengekleéfd zyn aen den dienst van hunnen vorst en van het vaderland, dan de gene die onverbrekelyk vastgehegt blyven aen de grondregels van hunne religie; om dat, ten laetsten, den handel van

den heyligen Vader, en de aanbieding die hy aen U. M. gedaen heeft, van Haer eenen legaet te zenden, voór oogwit hebben de bewaering van de openbaere rust, die Hem en ons zoo zeer ter herte is.

« Och ! men heeft ons zonder twyffel aen U. M. ver-toond als gezogt hebbende de rust van den staet te stooren , doór de beslissingen die wy verplicht geweest hebben van bekend te maeken , om de conscientie van onze diocesaenen te bestieren ; wy hebben ten hoogsten bedroefd geweest over die optigting ; wy hadden tot nu toe , Sire , geen en middel om u te overtuygen dat de geheyligste en hoogste plicht onzen handel ten dien op-zigte voorgeschreven en bestierd had : maer nu dat den Paus zelf , na met de grootste zorg de beweégredens daarvan onderzocht te hebben , den iver pryst waarmede wy de rechten van God en van de kerk verdedigd hebben , wy betrouwen dat U. M. zal geweédigen , in de verklae-ring van het Opperhoofd der kerk , de rechtveérdiging te zien van ons gedrag , en de zuyverheyd van onze meyningen , die men zoo zeer getragt heeft aen onzen doórlugtigen souvereyn verdagt te maeken .

« Het verlangen dat wy hebben , om aen U. M. te be-wyzen dat wy niets meerder ter herte hebben , dan met geheel onze magt den vrede en eendragt in dit deel van uw ryk te handhaeven , heeft ons met een waeragtig ge-voelen van blydschap den middel doen aennemen , dien den Paus ons voórstelt om dit aenbelangend oogwit te bereyken , het welk onder alle opzigten zoo gelykvormig is aen den geest die de dienaers van de katholyke religie weét te bezielen , en hunnen aerd byzonderlyk doet kennen . Het is onder het beleyd en volgens de meyningen van ons eerweérdig Opperhoofd , dat wy ons tot U. M. begeben , om haer te verzoeken van te willen aennemen de middelen van bevrediging , die hy u , Sire ,

zelf voórgesteld heeft, en waeraen wy met hert en geest aenkleven.

« Wy verwagten de bevelen die U. M. zal believeu ons te geven, om op de kragtigste en spoedigste wyze mede-te-werken tot de volbrenging der wenschen van Zyne Heyligheyd.

« Wy zyn met de diepste hoogagting,

« SIRE,

« Van uwe Majesteyt

« *De zeer ootmoedige, zeer gehoorzaeme en zeer getrouwe onderdaenen.*

« Den prins Maurits. DE BROGLIE, *bisschop van Gent.*

« F. J. baron HIRN, *bisschop van Doórnik.*

« C. F. J. PISANO, *bisschop van Namen.* »

Niemand (uytgenomen de genen die de prinsen van Oranje kenden) kon twyffelen of zoo eenen stap zou met eenen goeden uytval gekroond gewéest hebben : maer het tegenstrydig is gebeurd ! Den hardnekkigen Willem, verre van aen de vredelievende inzigten van den Paus en bisschoppen te voldoen, geweérdigde zelfs niet op hunnen voórstel te antwoóden, en hy liet dagelyks meer en meer zien dat hy geen ander inzicht had dan de Belgen te berooven van de katholyke religie : immers geheel Belgien wierd welhaest doór *zyn bevel*, of zekerlyk doór *zyne toelaeting*, overstroemd met eenen overvloed van de grouwelykste schriften, in de welke verzameld waeren de oude vuyligheden die de uytzinnigste en schaemteloosste ketters, sedert de zestiende eeuw, tegen den Paus en tegen het hof van Roomen uytgebraekt hadden : een vuyl schrift, *tableau de Rome*,

gedrukt by Weissenbourg, *drukker van den koning*, was eene walgende en aenhoudende lastering tegen de klergie van Roomen, die volgens den dolzinnigen auteur niet anders is dan « eene handvol *Bonzen* (1), leugenaers, « maekende van den opstand. de zaak van den hemel... « Het hof van Roomen heeft geene andere personen, « om beslissingen te geven, dan bloeddorstige leeraers « (*bladz. 160 en 168*). » Hy verwytt aen Pius VII *eene overstroming van heerschzucht en eene overdaed van haet tegen Buonaparte* : « By geluk voor de kerk, zegt hy, den « leeuw van Saint-Cloud dierf maer ten halve! (*bladz. 165*). « Alle de rykdommen van Roomen zyn de schelmstuk- « ken der Pauzen (*bladz. 160*); de meesters van het Vati- « kaen, *die hy elders* de Lamas (2) van den Tiber noemt, « hebben wel andere zaaken te verhandelen : het is van « de conscientien overal te ontrusten, van de oneenig- « heyd te brengen tusschen de koningen en de volkeren, « van den oproer stillekens te bereyden om zich nood- « zaekelyk te maeken (*bladz. 317*). » Op eene andere plaets zegt hy van Pius VII : « Om dat de koningen lachen « met zyne ongerustheden, wilt hy de koningen oneinig « maeken met de volkeren, het is te zeggen, poogen van « zich noodzaakelyk te maeken, met alle soorten van « rampen over het ongelukkig menschdom uyt-te-stor- « ten (*bladz. 348*). De bygeloovigheyd heeft ginder wel « haere laetste voddën te schudden, gelyk de kinderen « van Mahomet den standaerd van den propheet in « groote gevaeren ontvouwen; de staetkunde van alle « de staeten bereyd des niettegenstaende de omwerping « van eene magt die onverbeterlyk (*incorrigible*) is, en « die de wereld nog zou willen verwarren, om daer te

(1) Zoo worden genoemd de priesters der afgoden in China en Japonien.

(2) Afgodische priesters in Tartarien.

« heersschen door de geestdryvery en oneenigheyd....;
 « bedreygt zy ons nog niet met haere censuren en inter-
 « dikten? » (*bladz.* 344.)

Eenen anderen *drukker-boekverkooper van den koning* gaf op den zelven tyd in het licht *les Éphémérides de l'opinion* : dit boos schrift randde de geestelyke overheyd aen op de onbeschoftste wyze, zeggende « dat de bis-
 « schoppen van Belgien niet anders zyn dan onvermoeye-
 « lyke opstokers van oneenigheden, heerschzugtige en
 « onverdraegzaeme bedriegers...; dat zy van stellingen,
 « die zoo valsch zyn in de redekunst als bekwaem om
 « het borgerlyk order omverre-te-werpen, geloofs arti-
 « kels maeken...; dat onzen godsdienst zyne onuytspreke-
 « lyke mysterien en vele van zyne leerstukken schuldig is
 « aen de Grieken en aen de Romeynen. » (n°s 1, 3, 5, 7 en 8.)

Maer het was nog niet genoeg van den Paus, de bisschoppen en onze heylige religie op zoo schroomelyke wyze te lasteren; want de heylige kerkvergaderingen zelve moesten ook stoutelyk aengetast en beschimpt worden; en zekeren De Potter, die in dien tyd de gunst van Willem zocht, en hem preés als eenen *verstandigen weérdeérder van de deugd en van allen slag van talenten* (l'Oracle du 12 novembre 1816), nam die schroomelyke taek op zich, met de *Considérations sur l'histoire des principaux conciles* te onderteekenen en te doen drukken (1). Nogtans dit goddeloos werk heeft zyn oogwit niet

(1) Ik zeg *onderteekenen*, om dat sommigen meynen dat hy den auteur van dat werk niet is; zy zeggen dat Buonaparte, meester zynde van Roomen, en alle de leerstukken der katholyke religie willende te niet doen, dit werk heeft doen maeken om de veragting te werpen op de heylige kerkvergaderingen, in de welke men de veroórdeeling vind van alle zyne booze aenslagen tegen de kerk van God; maer dat zynen schielyken val belet heeft het zelve in het licht te geven, en dat M^r De Potter dit handschrift gekogt heeft. Anderen willen dat de materiaelen van dat boos werk gekomen zyn uyt den ketterschen winkel van Mr Reinhold, gezant van Willem. Het is wel mogelyk dat zy den

bereykt : men vond er, van in het begin af, te veel weterspraek en kinderagtigheden in, en (om alles in een woórd te zeggen) het was te slecht om gelezen te worden.

Willem treéd in het heylig verbond. Krygstogt tegen Algiers. Sermoon van Goubau. Standvastigheyd der bisschoppen. Besluit tegen de drukpers. Milddaedigheyd van Willem. Sluyting der staeten. Aenkoóms van den prins en prinses van Oranje, te Brussel.

De booze schriften, gekomen uyt de drukkerijen van den koning, hadden voór byzonder uytwerksel dat zy aen de eenvoudigsten der katholyken, die in de beloften en in den eed van Willem eenig betrouwen hadden kunnen hebben, deden zien dat hy niet anders voór had dan de Belgen af-te-trekken van hunne heylige religie, en protestant te maeken. Maer hy, van zyn zynde van in zyne booze inzigten hardnekkiglyk voort-te-gaen, en vreezeude het groot getal der katholyken, oordeelde noodzaakelyk te zyn van zynen despotismus te versterken. Hy treédde dan in het *verbond* dat de souvereinen van Oostenryk, Rusland en Pruysen, den 26 september 1815, te Parys gemaakt hadden, en het welk men met den titel van *heylig* (*per antiphrasim!*) verciert heeft: Oostenryk die katholyk is, Pruysen die kettersch is, Rusland die schismatiek is, na verklaerd te hebben « dat zy *de grondregels van de heylige religie* willen nemen voór regel van hun gedrag in het bestier van hunne staeten, en voór hunnen staetkundigen handel met de andere

nagel op den kop slaen : want M^r De Potter kwam te Roomen zeer wel overeen met dien Hollander; en in 1816, in Belgen wedergekeerd zynde, sprak hy van hem met grooten lof, zeggende : *Reinhold bezit de gaven van eenen cierlyken en verstandigen schryver* (l'Oracle du 12 novembre 1816). Anderen peyzen dat M^r De Potter den auteur van die *Considérations* wel zou kunnen geweest hebben; want *dat men daer genoegsaame onwetendheyd en zottigheyd bemerkt, om gemaakt te zyn van eenen schryver die geene kennis had van de zaken waerover hy schreef*, zegt den *Spectateur Belge*, tome 6, page 210.

gouvernementen , waeren overeengekomen van de volgende artikels :

« ART. 1. Gelykvormig aen de woorden van het heylig schrift, dat aen alle menschen gebied van malkanderen als broeders te aenzien, de dry kontrakterende mogendheden zullen, doór de banden van eene rechtzinnige en onverbrekelyke broederlykheyd, vereenigd blyven.... *Zy zullen in alle gelegentheden en omstandigheden aen malkanderen hulp, bystand en bescherming geven*, en zy zullen zich bovendien aenzien als de vaders van hunne onderdaenen en van hunne legers; zy zullen zich gedraegen volgens dezen geest van broederlykheyd, waermede zy bezield zyn, *voór de bescherming van den godsdienst en van de rechtveérdigheyd !!*

« ART. 2. By gevolg, den eenigsten grondregel, zoo tuschen de bovengenoemde gouvernementen als tuschen hunne onderdaenen, zal zyn van malkanderen dienst te doen... van zich te aenzien als *leden van een en het zelve christelyk volk*, terwyl de dry souvereynen zich niet aenzien dan *als de gezanten van de Goddelyke Voórzienigheyd* (1), om te heersschen over dry takken van eene en de zelve familie, te weten : Oostenryk, Pruysen en Rusland....

« ART. 3. Alle de souvereynen die plegtiglyk willen erkennen de heylige grondregels, voórgeschreven doór dezen akt..., zullen met zooveel gunst als liefde in dit heylig verbond aengenomen worden.»

Dit verbond was gemaekt buyten de weét van Engeland : Mr Brougham, lid van de kamer der gemeynten, zegde in

(1) Het is de tael van Napoleon, die in zynen catechismus deéd leeren dat hy *van God verwekt was* om den godsdienst te herstellen : indien hy in 1815 nog souvereyn van het eyland Elba geweest had, met wat eene vlyt zou hy niet getreden hebben in dat *heylig* verbond, dat een monstertagtig mengelmoes maakte van katholyke, kettersche en schismatieke grondregels?

de zitting van 9 februarius 1816 : « Dit traktaet, het welk men zegt het werk te zyn van de souvereynen zelve, zonder de tusschenkoómst van eenigen minister, moet *een geheim oogwit hebben*. Het is in staetkunde erkend, dat er altyd iets verdagt is in het geén de fransche schryvers de *Mondgespreken der koningen* noemen. Het is den eersten keer niet, dat Rusland, Oostenryk en Pruysen een verbond geteekend hebben, gegrond op inzigten van vrede, van rechtveérdigheyd en van religie, maer waervan den oorlog voór hunne onderdaenen en den aenval voór hunne gebueren de gevolgen zyn geweest. Het traktaet is opgesteld byna in de zelve woórdén gelyk de proklamatie van de keyzerin Catharina, daer het rampzalig treurspel van de verdeeling van Polen op gevolgd is. »

Willem, in dit bondgenoótschap, het welk eene waere samenzweéring was tegen de volkeren, aengenomen zynde, liet dit den 2 julius weten aen de staeten-generael, zeggende « dat hy wilde helpen om het oogwit te bereyken van die deugdzaeme souvereynen, die zich verbonden hebben om de edelste geboden van de religie en van de zedeleer te nemen voór regel van hun staetkundig gedrag, het welk den heylzaamsten invloed zou hebben op den staet der maetschappy. » Zoo sprak hy; maer zyn waeragtig oogwit was, van in allen voórval verzekerd te zyn van de *hulp, bystand en bescherming* van die *compagnie d'assurance mutuelle*, indien het de Belgen eens beliefdé van hunne rechten weér-te-nemen en hem naer Holland terug-te-zenden.

Maer het is aenmerkensweérdig dat Willem, terwyl hy werkte om de christene Belgen slaef te maeken, eenige schepen van zyne zeemagt vervoegd had by eene engelsche vloót, die onder het bevel van den admiraal Exmouth naer Africa vertrokken was, om den Dey van Algiers te

praemen van de christene slaeven in vryheyd te stellen. Geheel de zeemagt van den vreeden Dey wierd, op 27 augustus, onder de mueren van Algiers door het vuer vernield, en den engelschen admirael dreygde van geheel de stad af-te-branden, indien den Dey niet aenstonds toestemde van, voór altyd, de slaeverny der christenen af-te-schaffen; van alle de slaeven, aen welk volk zy mogten toebehooren, die in zyne staeten waeren, den volgende dag aen de engelsche vloót over-te-leveren; van al het geld, dat hy sedert het begin van dit jaer voór de verlossing der slaeven ontfangen had, weder-te-geven, en van in de tegenwoordigheyd van zyne ministers en officieren aen den consul van Engeland vergiffenis te vraegen voór het ongelyk dat hy hem aengedaen had, met hem in de gevangenis te werpen. Den Dey van Algiers, die wel zoo trots, maer toch zoo koppig niet was als Willem, voldeéd aen alle die voórwaerden, hoe hard zy hem mogten schynen, en hy bleéf in het bezit van zyn barbaersch koninkryk. De afschaffing van de slaeverny der christenen was zekerlyk eene schoone victorie, aen de welke de christene wereld toegejuygd heeft, en die men verschuldigd is niet alleenlyk aen de dapperheyd der Engelschen, maer ook aen de Hollanders, die in dit gevegt dertien mannen verloren hebben.

Willem, de tyding van deze overwinning ontfangen hebbende, gaf den 25 september een besluyt waerdoor hy eenen feestdag instelde, om God daerover te bedanken: hy belastte zynen vicaris van de geloovigen aen-te-moedigen om den goddelyken dienst by-te-woonen, en om hun te doen bidden voór de prinses van Oranje, die op 4 september met haeren man in Den Haag aengekomen was. Goubau, die men in dien tyd *den minister van de andere wereld* noemde, maekte dan een sermoon, het welk hy deéd drukken onder dagteekening

van 2 october, en zond het aan de katholyke gemeeynten van Holland : maer wy Belgen, wy bleven van die geestelyke spys beroofd tot dat, 14 dagen laeter, de hollandsche gazetten ons de zelve mededeelden.

« Wie, zegde *Goubau*, is onder de geschaefde volkeren den sterveling die, eenig deel nemende in het schroomelyk lot van zyne medebroeders, zyn hert niet voelt kloppen van vreugd en dankbaerheyd voór den Almagtigen, op de gelukkige tyding dat ellendige menschen, na vele jaeren niet alleenlyk beroofd geweest te hebben van hunne *vryheyd*, dat *dierbaer voórrecht van al dat leven ontfangen heeft*, maer bloodgesteld aan alle soórten van vernederingen, verlost zyn en vrylyk mogen aessem scheppen in de zelve lochtstreék, daer zy eenen oogenblik te voren vergeleken wierden aan lastdraegende beesten, en als kwaeddoenders behandeld wierden?.....

« Kan er wel ooyt eenen voórval komen, die weérdigger is om de christenen op-te-wekken van vuerige gebeden op-te-draegen aan den eeuwigen God?... moeten wy niet toejuygen aan de godsdienstige meyningen van onzen goeden koning, aan wie het behaegd heeft deze plegtigheyd vast-te-stellen op 20 october, om God te bedanken dat onze zeemagt in het gevegt van Algiers een zoo gedenkweérdig deel heeft kunnen nemen?...

« Laeten wy dan, met een gevoelen van eerbied en dankbaerheyd, ons ter aerde nederbuygen voór den eeuwigen God! dat kerkgezangen en victoriegezangen voór den voet van zynen hoogweérdigen troon de getuygenissen draegen van onze blydschap; victorie zoo-veel te gewigtiger, om dat zy het oogwit niet was van een tydelyk belang, maer alleenlyk beoogde de bescherming van de weérdigheyd van den mensch, gegrond zelve op een gevoelen van godsdienst en van

liefde; groot en verheven oogwit... van zyne christene broeders te verlossen van de slaeverny, en van *hun te stellen in éenen staet van onafhangelykheyd, in den welken zy vrylyk en zonder beletsel hunne gebeden mogen stieren tot den hemel, hunne godsdienstige pligten uytoeffenen, en onder alle opzigten peyzen en doen gelyk vrye christenen* (1).

« Laet ons ten zelven tyde den zegen des hemels afsmeecken voór onzen *beminden* koning, voór onze *minnelyke* koningin, en voór geheel de koninklyke familie; laet ons den barmhertigen Schepper bidden, op dat de *deugdzaeme* prinses van Oranje, de *weêrdige* huysvrouw van den dapperen held van Waterloo, haere gezondheid mag bewaeren in den voórspoedigen staet daer zy zich in bevind... Deze nieuwe gunst van den hemel moet byzonderlyk het volk der Nederlanden verheugen, het welk daerdoór voór altyd zal zien bevestigd worden het verbond van het doórlugtig hof van Rusland met het onze... » (2)

Goubau geboód ten zelven tyd, aen de bisschoppen en vicarissen-generael, van publieke gebeden voór-teschryven voór de gelukkige verlossing van de prinses van Oranje. Den bisschop van Gent liet hem weten de redens die hem niet toelieten zulke gebeden te gebieden, tot dat hy een antwoord van den Paus zou ontfangen hebben. Den bisschop van Doórnik, doór zynen bevelbrief van 10 october, en Mr Forgeur, in zyn mandement van 23 der zelve maend, geboódden geene *publieke* gebeden, maer zy bevolen de prinses aen de

(1) Het is te zeggen dat de verlostte christene slaaven van Algiers de zelve volle vryheyd voór hunnen godsdienst gekregen hebben, die de Belgen genieten, sedert dat zy Willem en zynen vicaris wechgejaegd hebben.

(2) Als men geheel de sluytrede van dit sermooen overweégt, zou men niet zeggen dat den godvrugtigen predikant zyne welsprekendheyd geleerd heeft in de schoól van romanschryvers?

byzondere gebeden der geloovigen. Mr Barrett, vicaris-generael te Luyk, geboód *openbaere* gebeden; maer hy wederriep welhaest zyn bevel doór eene ordonnantie van 12 november zelve jaer, in de welke hy, bybren-gende de constitutie van Benedictus XIV (van 1 meêrt 1756), zegt dat dezen Paus, beslissende alle geschil ter oorzaak van de gebeden voór die van de gemeynschap van de kerk afgescheyden zyn, vastgesteld heeft dat de gebeden voór zulke personen moeten gedaen worden, niet *in het publiek*, maer *in het byzonder*. Gehoorzaemende, *voegt hy er by*, aen dit besluit van den heyligen Stoel, waervan wy tot nu toe geene kennis hadden, wy gebieden dat de *publieke gebeden*, die wy, doór ons bevel van 8 october, voórgeschreven hadden, in *geheyme gebeden* veranderd worden. »

Ondertusschen den Paus en bisschoppen wierden geweldiglyk aengerand doór eenige journael-schryvers, die ten zelve tyde uytvaerden tegen de gekroonde broeders van het *heylig verbond*. Willem, die wel wilde toelaeten dat men den Paus en bisschoppen doór eerlooze schriften veragt en versmaed, wilde nogtans niet gedoogen dat men kwaelyk of oneerbiediglyk zou spreken van de *deugdzaeme* souvereynen, die zich doór dat verbond vereenigd hadden, en hy ondernam de vryheyd der drukpers in-te-toomen. Hy gaf dan, den 28 september, eenen *arrêté* waerdoór hy *alle de genen die doór hunne schriften de akten der souvereynen, met de welke hy in vrede en vrindschap is, op eene haetelyke wyze zullen voórgesteld hebben*, voór den eersten keer deéd straffen met eene boete van 500 guldens, of met eene gevangenis van zes maenden; en, in geval van eene nieuwe overtreding, van een tot dry jaeren. De drukkers, uytgevers en verkoopers van zulke schriften moesten met de zelve straf gestraft worden, al waer het zelfs

dat die schriften of artikels uyt vremde papieren zouden getrokken zyn. Bovendien hunne drukkery en winkel moesten den eersten keer voór dry jaeren, en den tweeden keer voór zes jaeren, gesloten worden. De liberaelen hielden dan op van de souvereynen van het heylig verbondaen-te-randen : maer zy vergoedden zich met dagelyks en straffeloos nieuwe lasteringen en bespottingen uyt-te-braeken tegen den Paus, die nogtans waerlyk souvereyn van Roomen is, en dit, zonder vergelyking, met wat meerder recht, dan dat Willem souvereyn der Nederlanden was.

Maer terwyl Willem den stadhouder van Christus straffeloos liet versmaeden, en de religie verdruchte, meynde hy de verontweérdiging der katholyken te stillen met eene geveynsde genegentheyd te toonen aen een zeker getal van geestelyken : immers hy had, doór zyn besluit van den 23 september, eene gift van dertig guldens gedaen aen alle de geestelyken die 60 jaeren oud waeren, en welkers pensioen op een derde gebragt was. Deze *overgroote* milddaedigheyd diende aen de aenhangers van Oranje voór eenen tekst om den lof van Willem uyt-te-galmen, en hem voór-te-stellen als eenen zeer edelmoedigen beschermer van onze heylige religie : maer zy namen er ook gelegentheyd uyt om den Paus en bisschoppen uyt-te-schelden *voór ondankbaeren, voór twistmaekers, die de belangen van de kerk verraedden, met aen den goeden koning niets te willen toestaen, terwyl hy de klergie met weldaeden vervulde.* Doch de katholyken lieten zich hier niet bedriegen, en zy verstonden zeer wel dat eene gift doen aen de klergie en de religie beschermen de zelve zaak niet is : want wat deéd het toch, dat Willem aen oude bedienaers van de katholyke religie 30 guldens gaf, terwyl hy die zelve religie verdruchte, haere vrye offening kluysterde, haer bestier

overweldigde, en haere grondregels en tugt omverrewierp, gelyk hy gedaen had doór zyne besluyten van 16 september en van 10 mey, die ik boven (bladz. 174 en 202) aengehaeld heb?

Nogtans de langduerige zitting der staeten in Den Haag wierd op 3 october, in den naem des konings, gesloten doór den minister van het inwendig, die in deze gelegentheyd zegde: « .... Wanneer men beschouwt de verscheyde voórwerpen die in deze zitting zyn behandeld en geëyndigd geweest, men bemerkt er vele die, doór hun hoog belang en doór hunnen grooten invloed op alle de klassen der maetschappy, alleen zouden genoeg zyn om uwe zitting te doen aenzien als eene van de gedenkweêrdigste, die ooyt in de jaerboeken van het vaderland zullen kunnen ingeschreven worden. *Nogtans Z. M. is verre van te onderstellen, en gy zult zeker van het zelve gevoelen zyn, dat de aengenomene wetten, van het begin af, de volmaektheyd zullen hebben tot de welke zy bekwaem zyn; het welk boven al moet toegepast worden aen de wetten over de financiën, die in deze zitting zyn aengenomen geweest.* » Zoo sprak hy, om bedektelyk kragteloos te maeken alle de reklamatien gedaen doór zoo vele Belgen tegen de wetten van financiën, welke de hoogmogenden in deze *rampzalige* zitting goedgekeurd hadden. Ja! *rampzalige*: want het is in deze zitting dat de gronden gelegd zyn van die onrechtveêrdige en zwaere belastingen, onder de welke de Belgen geduerende 15 jaeren zyn verpletterd geweest; immers het was niet genoeg dat wy de schuld der Hollanders betaelden: maer men heeft nog de haetelykste lasten gesteld op zaeken van de grootste noodzaekelykheyd, als turf, steenkolen, zeep, zout, azyn, bier, wyn, buyten- en inlandschen brandewyn; op de inlandsche scheepsvaert, en op alle de eétwaeren die gewogen of geme-

ten worden. De lasten, gesteld op alle die voorwerpen, bragten, volgens de eygene rekening van Apelius, directeur-generael der indirekte belastingen, achttien millioenen op, die den budjet van 82 millioenen moesten vol maeken: maer dien zelven Apelius zorgde zoo wel voor de geldkist van zynen meester, en zeker ook wel van eenige anderen, dat hy, op de genoemde voorwerpen, *vier millioenen, twee honderd en zestig duyzend guldens te veel deéd betaalen!* Het is deze schandelyke afperssing die Mr Surllet de Chokier, in de zitting van 30 augustus, onwederlegglyk bewezen heeft volgens de oprekeningen die de heeren Meeus, Huytens en de Gerlache hem bezorgd hadden. O! wat eene onrechtveêrdigheyd, de zaaken van de grootste noodzaakelykheyd te belasten en te overlasten, terwyl men den thé, koffy, suiker en speceryen, die men kan derven, vry liet van lasten, om de kooplieden van Holland en den gekroonden koopman in koloniaale goederen te begunstigen! wat eene vreedheyd de noodzaakelykste eétwaeren met lasten te overladden, wanneer de levensmiddelen zoo duer geworden waeren, dat de arme en gemeyne menschen gebrek en honger moesten lyden, gelyk men voorders zal zien!

De zitting der staeten in Den Haag gesloten zynde, is Willem, 10 october, te Brussel aengekomen. Zynen zoón Frederik was nog in Den Haag gebleven, om eene feest by-te-woonen, waervan hy den held moest zyn: immers hy, die tot hier toe maer *venerable* van de logie geweest was, wierd in eenen keer verheven tot nationaalen *grootmeester* der franc-maçons, en als dusdanigen, op 14 october, in de oude Doelen ingehuld! Deze feest geëyndigd zynde, is Mr den grootmeester vertrokken naer Brussel, om daer eene andere by-te-woonen, ter gelegentheyd van de aenkoómst van den prins en prinses van Oranje, die voor den eersten keer in de hoofdstad ging binnen-

komen. De regering deed vóór deze plegtige intrée vele bereydingen maeken; de straeten, daer hunne hoogheden moesten passeren, wierden met boomkens bezet: maer de borgers in het algemeen toonden niet veel iver om mede-te-werken; men maekte aen de Laeken-Poórt eene tent, daer eene deputatie van de regering hunne hoogheden moest afwagten. Deze zyn op 17 october, ontrent dry ueren na middag, te Brussel binnengekomen, vóórgegaen van een *detachment* der borgerswagt te voet en te peérd, gevolgd van eene bende gendarmen, en vergezelschapt van veel volk, dat nieuwsgierig was om eene russische prinses te zien. Des avonds wierd de stad verlicht doór bevel van de regering: nogtans de vreugd was niet algemeen onder het volk, om dat de armoede zich alreeds heviglyk deed gevoelen. Ik wil niet spreken van de praelwagens die men gezien heeft, en waervan er eenen scheén te spotten met de ellende der ongelukkigen: hy verbeelde sinte Michiel, onder de voeten trappende den geessel van den hongersnood, terwyl het volk in gebrek van brood was! Ik gaen vóórby den kaelen ommegang, waermede men een verhongerd volk wilde vermaeken, in den welken de familie der reuzen, die geenens honger hadden, verscheén met eene oranje kokarde; welke eer hun niemand benydde. Ik laet daer de prachtige feest die de regering, op koste van de stad, gaf aen de koninklyke familie, en waerin vele genooden van Brussel geweygerd hebben deel te nemen. Ik slaen dit alles over, om dat ik iets van meer belang te zeggen heb.

Opening der staeten-generael. Budjet voór 1817. Vermeerdering van lasten.
 Vertooning der kommerce van Antwerpen. Duerte der levensmiddelen.
 Voórstel van Mr Pycke, tegen de uytvoering der graenen.

Willem begaf zich, den 21 october, met groote pragt naer het stadhuys, daer de staeten dan nog hunne zittingen moesten houden. Hy opende de vergadering met eene aenspraek waerin hy onder anderen zegde :

« Wy moeten grootelyks beweégd zyn doór den buytengewoonelyken opslag dien den prys der eétwaeren in dit land gevoeld heeft... Ik zal met eene uysterste aendagt de middelen onderzoeken, welke het gouvernement tegen dit ongeluk kan stellen; maer in eene stoffe die zoo bekwaem is om vergroot te worden, en zoo dikwils verduysterd word doór de hertstogten en voóroórdeelen, is er eene nauwkeurige kennis der omstandigheden noodig. De bevelen zyn gegeven geweest om nopens dit voórwerp licht te bekomen, en de overtuyging, die daeruyt moet volgen, zal myn beleyd bestieren...

« Wanneer de weérdering van den ontfang en uytgaef der publieke schatkist voór het toekomende jaer zal bekend gemaekt zyn, dan zullen *U* hoogmogenden met genoegen zien, zoo ik hoóp, de groote vermindering die, volgens uwen wensch en den mynen, te wege is gebracht in de onkosten van de algemeene bestiering. Men zal ook de bestaende middelen, om die te betaalen, niet moeten vermeerderen, noch er buytengewoonelyke moeten vaststellen. De regulariteyt en gemakkelykheyd van den ontfang betoonen, byna in alle de provincien, den heylzaemen invloed welken de vryheyd van koophandel en van alle industrie alreeds uytgewerkt heeft op den staet der inwoonders; maer deze omstandigheyd zal my niet doen vergeten de noodzaekelykheyd van voordere ge-

spaerzaamheden, noch de pligt, die my opgelegd is, van *niet meerder af-te-eysschen van myne onderduenen, dan het geén strengelyk noodig is voór de eer en veyligheyl van den staet...*»

De rekening van Mr Surlet de Chokier, in de zitting van 30 augustus, doet zien dat de ontfangers van Willem wel eenige millioenen meerder wisten te ontfutselen. Wat aengaet de *gemakkelykheyl van den ontfang*, dit was eene waere bespotting, die het lot der ongelukkigen nog bezwaerde : immers, hoe dikwils zag men, op de merkt van Brussel, by aenslaging niet verkoopen den armen huysraet van den werkman, en de eenige koey van eene bedrukte weduwe, om dat zy hunne kontributien niet konden betaalen? hoe vele anderen waeren er niet die, zoo eene tyrannige inbeslagneming willende ontgaen, gebrek en honger moesten lyden om aen de lasten te kunnen voldoen? en Willem dierf spreken van de *gemakkelykheyl van den ontfang*!

Nogtans den minister van finacie kwam, in de zitting van 5 november, voórstellen het ontwerp van budjet voór 1817, die beliep 73 millioenen en 400 duyzend guldens (1). « Z. M., zegde hy, vleyt zich dat gylieden eene groote vreugd zult gevoelen in te zien dat de uytgaef van den staet voór het toekomende jaer *verminderd* is, en dat U hoogmogenden geene moeyelykheyl zullen maeken om, de wet aennemende, hunne goedkeuring te geven aen den budjet van uytgaef voór 1817. »

Hy stelde hun, ten zelven tyde, den budjet van den ontfang voór, die hy weérdeérde op 73 millionen 700 duyzend guldens. Men zou gezegd hebben dat deze somme genoegzaam was om de onkosten te dekken :

(1) Ik laet, hier en elders, agter het getal der honderden, om dat het daerop niet aenkomt.

maer Zyne Exc. had de rekening niet goed gemaekt, gelyk men aenstonds zal zien; en nogtans den budjet van ontfang wierd doór 60 stemmen tegen 22 aengenomen! Wat den budjet van uytgaef aengaet, dezen was geheel ten vóórdeele der Hollanders: immers men had daer, vóór de Universiteyten en Athenæums van Holland, gesteld eene somme van 436 duyzend 1 honderd guldens, en vóór de Universiteyten van Belgien niet meer dan 306 duyzend, 425 guldens; vóór de latynsche en andere scholen der Belgen wierd er maer precies zoo-veel toegestaen als aen de scholen der Hollanders, die zeker de helft van de populatie van het koninkryk niet uytmaekten. Bovendien, dezen budjet vergunde, aen den protestantschen godsdienst, 1 millioen, 130 duyzend, 169 guldens; en maer 1 millioen, 333 duyzend, 846 guldens aen den genen der katholyken, welkers getal drymael grooter was: gevolgentlyk, om eenige proportie te houden, had den katholyken godsdienst ook drymael meerder inkomen moeten hebben: maer Willem verstond het zoo niet; hy wilde de protestanten begunstigen tot nadeel der katholyken, die nogtans verre het grootste deel der belastingen betaelden. Dit alles niettegenstaende, dezen budjet van uytgaef wierd, in de zitting van 14 december, doór 73 stemmen tegen 22 aengenomen!

Nogtans het was aen den geldddorstigen Willem niet genoeg van ryke en welhebbende menschen onder het gewigt der belastingen te verpletteren, maer hy perste nog den armen penning van de gemeynste lieden af: immers de schouwvaegers, nagtwerkers, wolspinners, droogscheêrders, aenplakkers, nugteren-kalvers-slaegers en meer anderen, waarvan de benaeming aen de Belgen zoo wat vreemd vóórkam, moesten een deel van hunnen kleynen dagloon afstaen, om *patent* te betae-

len (1). En van zoo eene afperssing wierd er eene wet gemaakt, op eenen tyd dat de gemeyne werklieden en arme menschen, in verscheide landstreken, in gebrek van brood waeren! Immers « den gouverneur van de « provincie van Gelderland, overwegende dat er doór « de overstromingen, doór de schaede van den oogst « en doór het gebrek van werk, eene ellende moeyelyk « om te beschryven ontstaen is, en die in sommige « plaetsen zoo groot geworden is, dat *het gemeyn volk* « *gedwongen is van* KLAVEREN EN DRAF *te eten*; en over- « wegende dat de duerte van het brood en de schaers- « heyd der pataten de uytdeeling van eétwaeren, in het « grootste deel der plaetsen, onmogelyk maeken, heeft « de borgemeesters van alle de gemeyntens, daer de « voórnoemde omstandigheden plaets hebben, aenzogt « van spoediglyk het koken van eene *soupe à la Rumfort* « werkstellig te maeken (2), en van de zelve aen de ar- « men uyt-te-deelen. De onkosten zullen zyn tot last der « gemeynten... » (3). Eenigen tyd daarna is er zoo eene *soupe* in verscheide steden van Belgien gemaakt en aen de verhongerden uytgedeeld geweest.

Het is wel waer dat het van in het begin van dit jaer byna zonder ophouden geregend had, en dat een groot deel der graenen, op het veld geschoten zynde, ingezameld zyn geweest voórleer zy droog waeren. Dezen tegenspoed kon de graenen in Belgien wel duer maeken, maer toch zoo duer niet gelyk zy geworden waeren; nog veel minder kon er eenen hongersnood uyt volgen, aengezien er altyd meerder oude graenen op de

(1) De benaeming van eenigen, die *patent* moesten nemen, kwam niet alleen vreemd voór, maer was ook onverstaenbaer; by voórbeeld: *potjes-makers*, *fla-sianen*, *kaakjes-bakkers*, *posfertjes*, *pensenariessen*, *trippen-makers*, etc. Ik laet aen den lezer te raeden wat de Hollanders daerdoór verstaen.

(2) Zoo eene *soupe* word gemaakt van gemaele beenen.

(3) *Journal de la Belgique*, du 25 juillet 1816.

zolders liggen, dan er op een geheel jaer kunnen verbezigt worden. Daer was dan eene andere oorzaak van die ongehoorde duerte en van de algemeyne ellende, te weten *de onverzaedelyke geldzugt der groote kooplieden van Amsterdam*, die, op den honger van het volk spekulerende, de graenen in Belgien opkogten en vervoerden. Tot overmaat van ongeluk waeren de pataten zoo duer en zoo schaers geworden, dat de arme menschen en zelfs de eerlyke ambagtslieden zelve er geene meer konden koopen, het welk hun in eenige plaetsen begon wanhopig te maeken. En waerlyk, eenen hoop werklieden van Namen vergaderden zich den 13 september, en gingen naer den gouverneur, om hem te bidden van medelyden te hebben met hunnen ongelukkigen staet; zy vertoonden hem de geringheyd van hunnen dagloon en de boven maeten duerte van het graen, en verzogten hem van het te doen schatten. Den gouverneur gaf hun goede woorden; hy preekte hun de verduldigheyd aen, en beloofde hun over de zaak te schryven naer Den Haag. De opkoopers bragten den volgenden dag eenige terwe op de merkt, en vraegden 45 1/2 francs voór den hectoliter, het welk de gemoederen verbitterde: maer gelukkiglyk wierd in dien oogenblik het gerugt verspreyd, dat Mr BRIART ging doen graen komen voór eenen minderen prys. En inderdaed, men zag aenstonds twee wagens, gelaeden met die kostelyke waeren, aenkomen. Den milddaedigen eygenaer zegde aen de omstaenders, dat hy den hectoliter terwe ging verkoopen voór 29 francs 80 cent., en het koórnr voór 12 francs 90 cent. Men zou niet kunnen uytdrukken wat eene vreugd dit veroorzaekte aen het volk, dat met gevouwe handen den zegen des hemels voór zynen weldoender afsmeekte. Indien Namen deze verzagting voór eenigen tyd gehad heeft, de andere steden zyn zoo gelukkig niet geweest.

Wat het platte land aengaet, de arme en gemeyne menschen hadden daer nog meer te lyden dan in de steden. *De ellende was daer op het hoogste gekomen; geheele gemeyntens waeren in gevaer van er onder te bezwyken, en vele menschen zyn daer van honger gestorven* (1). Maer in het midden van deze schroomelyke ellende was Willem zoo vreed, dat hy zich van den honger van het volk bediende om zyne schatkist met goud te vullen! en waerlyk, aengezien de graenen overal opgekogt en doór de hollandsche kooplieden naer andere landen, daer ook gebrek was, gezonden wierden, en dat er eene besmettelyke ziekte heerschte onder het hoórne-vee, zoo kon Willem zeer gemakkelyk voorzien, dat den prys der eétwaeren nog zou klimmen, en dat er, als dezen in Belgien zou hooger zyn dan in andere landen, vremde graenen, vee, pataten en andere levensmiddelen zouden ingevoerd worden. Hy maekte dan, op 24 november, een besluit waerdoór hy de noodzaakelykste eétwaeren, die van andere landen in dit koninkryk zouden binnengebragt worden, belastte met de volgende inkomende rechten :

De pataten, die in het land gebragt wierden, moesten 8 guldens ten honderd op de weérde betaalen; boonen, vitsen, 5 guldens 10 st. par last (2); meél en alle gemaelen graen, 6 guld. par 100 pond; terwe, 6 guld. par last; brood, beschuyt, gepelde gerst, vermicel, 6 guld. par 100 pond; erten, 5-15 par last; boekweyt, 8-10 id.; geêrst, 3-15 id.; koörn, 5-10 id.; ryst, 2-8 voór 100 pond; eene os, 20 guld.; eene koey, 20 guld.; een kalf, 2-10; een kalf van een jaer, 5 guld.; een verken, geduerende de maenden van mey, junius en julius, 1-10, en op de andere maenden van het jaer verboden van in-te-komen; een

(1) *L'Oracle* du 4 novembre 1816.

(2) Last is een schetpewoord, en is zooveél als twee tonnen.

schaep, 12 stuyv., etc. Waer heeft men ooyt, buyten de familie van Oranje, eenen prins gevonden, die zoo geldgierig is geweest dat hy, in het midden van den hongersnood, de inkomende levensmiddelen met nieuwe belastingen heeft durven overlaeden? Bovendien gaf hy aen dat moorddaedig besluit eene *retroactive* kragt; het is te zeggen, dat hy de kooplieden nog eens deéd betaelen voór de waeren die zy in hunne pakhuyzen hadden, en waervoór zy alreeds de inkomende rechten betaeld hadden. Dit besluit, te Brussel gemaakt, wierd seffens naer Den Haag gezonden en gedrukt; het wierd, op 28 november, doór de *Staats-Courant* bekend gemaakt, en het moest op 30 der zelve maend uytgevoerd worden. De hollandsche kooplieden hadden dan nog twee dagen om hunne koopmanschappen te verbergen en de zelve aen de nieuwe belastingen te onttrekken. Maer zoo was het in België niet: want de officiële gazette van Brussel gaf, den 28 november, maer eenige artikels van dien tarif; den volgenden dag, eenige andere; en het besluit moest op 30, des morgens, in zyn geheel uytgevoerd worden, terwyl het grootste deel der artikels aen de Belgen nog onbekend was. Wie heeft ooyt gehoord dat eenen souvereyn, hoe grooten tyran hy ook mogt wezen, een besluit heeft doen uytvoeren voórleer het behoorlyk bekend gemaakt was?

Nogtans de kooplieden van Antwerpen deden aenstonds eene vertooning, waerin zy aen Willem zegden:

« .... De kommercie kon niet voórzien dat er, onder eenen *rechtveêrdigen, goeden en verlichten* prins, maetregels van een *retroactief* uytwerksel zouden genomen worden met alle de gevolgen van een verdrukkend systeem...

« De kommiezen van de indirekte belastingen verspreëden, sedert eenige weken, den schrik, met aen-te-

kondigen dat de waeren, voór de welke men de rechten al betaeld had, met nieuwe lasten gingen geslagen worden. De vrees der negocianten ontwaekte, en zy zonden bemerkingen aen de kamer van kommerce, welke deze wel afnam, geloovende nogtans dat de vrees der kooplieden niet gegrond was, dat het gouvernement al te getrouw was om zoo eene tastelyke schending der grondregels te onderteekenen. Den uytval komt van klaerlyk te doen zien dat de vermoedens der kommerçanten rechtveérdig waeren, dat hunne berooving (*spoliation*) vastgesteld is, en dat hier, op den tyd van twee jaeren, twee voórbeelden zyn van *retroactive* maetregels... Bovendien het zout, de zeep, de steenkolen zyn met het zelve gevaer bedregen... Den koning, niet dan de uytvoerende magt met de staeten-generael uytoeffenende, zou, *zonder zyne magt te buyten te gaen*, aen hunne akten geen *retroactief* uytwerksel kunnen geven; en indien den koning zelf deze magt had, hy zou er zich moeten van onthouden voór zyn eygen belang, gelyk voór het geén van zyne volkeren...

« Men kon zich niet verwagten dat men, onder eenen prins die onder alle opzigten de liefde en eerbied der menschen verdient, persoonen zou vinden die stout genoeg zyn om haetelyke maetregels voór-te-stellen, welkers gevolg, verre van de sommen te bezorgen welke zy aen hunnen koning zullen beloófd hebben, onseylbaerlyk zou zyn van de hoogagting in gevaer te stellen, welke hy zyne volkeren ingedrukt heeft.

« Men kan niet twyffelen of men heeft dit ontwerp aen Z. M. anders doen schynen dan het is, en men zal alle mogelyke behendigheyd gebruykt hebben om de schending der grondregels te verbergen; want men weet dat den koning het aenstonds zou verworpen hebben, indien hy alleenlyk had kunnen vermoeden dat het

willekeurig is : men zal zich boven al wel gewagt hebben van hem te doen kennen de onrechtveêrdigheyd van het reglement der indirekte belastingen , de arglistige artikels die het bevat , en de 36 artikels alleen geschikt voór de straffen en boeten , *grouwelyken wetboek , weêrdig de regentien van Algiers en Tunis, uytgevonden om de menschen te plaegen, hun tot wanhoóp te brengen, slagtoffers te maeken, en alwaer alles niet anders is dan eenen strik, gespannen om den misslag als bedrog te straffen!....*

« Wy zullen niets meerder zeggen van de rampen die, uyt het *retroactief* uytwerksel van het nieuw *systema*, zullen volgen... Wy durven aen U. M. voórstellen , dat zy geweêrdige by haeren persoon te roepen gedeputeêrden van verscheyde kamers van kommerce der zuydelyke provincien , en dat zy tot dan zou doen uytstellen de uytvoering der maetregels, die den schrik verspreyden onder de kommerce, alle werking tegenhouden, en alle betrouwen voór het toekomende wechnemen. Indien de reklamatien der negocianten niet aenhoord wierden, daer zou hun niets overblyven dan hunnen staet te verlaeten... » (1)

Willem, niet te zeer vergenoegd zynde over den vrypostigen toon die de kooplieden genomen hadden, kon zyn spyt niet verbergen, en hy antwoórdde in dezer voegen :

« Gezien de adressen die ons doór J. A. Charpentier, Van Moorsel en konsoórten, zich noemende gedeputeêrden van de kommerce van Antwerpen, behandigd zyn; gezien het rapport van den directeur-generael der indirekte belastingen; wy hebben besloten hun te laeten weten dat... wy niet dan met het grootste mis-

(1) *Journal de la Belgique*, du 7 décembre 1816.

noegen in hunne petitie eenen onbetaemelyken toon gezien hebben, die niet gemaakt was om ons te bewegen van deszelfs inhoud in aendagt te nemen : nogtans, willende allen twyffel wechnemen, en alleenlyk aendagt nemende op de belangen van onze onderdaenen in het algemeen, en zonder opzigt te hebben op de zeer onbetaemelyke wyze, op de welke de petitionarissen zich uytgedrukt hebben; hunne klagten rypelyk overwogen hebbende, wy hebben niet eene beweégreden gevonden om af-te-gaen van maetregels die de reden en de rechtveêrdigheyd ons geboden hadden... »

Hy haelde dan eenige redens op om zyn besluit te verdedigen, en hy eyndigde zeggende : « Om alle deze redens, wy volherden in de schikkingen van ons besluit van 24 november, en wy gebieden het zelve *strengelyk* uyt-tè-voeren (1). » •

Maer indien de kamer der kommerce van Antwerpen de zaak der negocianten alleen scheén te verdedigen, de kamer van kommerce te Brussel nam op zich de zaak van het verhongerd volk te pleyten in een *mémoire*, dat zy op 30 october aen Willem behandigde, en waerin zy, na gezegd te hebben dat de graenen tot eenen boven maeten prys geklommen zyn, voortgaen in dezer voegen : « De oorzaak van deze duerte is bekend; het is van den eenen kant de mindere veelheyd en de min goede hoedanigheyd van de vrugten van den laetsten oogst; van den anderen kant, de *geduerige uytvoering* van onze levensmiddelen naer anderé landen, daer de zelve oorzaeken hun nog tot eenen hoogerem prys dan by ons hebben doen klimmen. Men kan er de vrees byvoegen, die men van nu af heeft voór den toekomstenden oogst. De onophoudelyke regens hebben de

(1) *Journal de la Belgique*, du 20 décembre 1816.

bezaeying van vele landen belet, en gepraemd van er andere op een nieuw te bezaeyen, die doór de slekken verwoest waeren.

« De uytwerksels van deze duerte zyn in dezen oogenblik nog gevoeliger dan op anderen tyd, om dat er een groot getal van werklieden zonder werk is... Het gebruyk der pataten, die het byzonderste voedsel zyn van de gemeyne menschen, kan in de tegenwoórdige omstandigheden geenen middel zyn om het koórñ te derven, of om den prys van het zelve allengskens te doen verminderen: den oogst der pataten is ook mislukt, en zy zyn van gelyken tot eenen al te hoogen prys geklommen. De droevige uytwerksels van de duerte der levensmiddelen doen zich niet alleenlyk gevoelen in de gemeyne, maer ook in de middelbaere klassen.

« De voórgaende gouvernementen, zoo het fransch als het oostenryksch, hebben altyd hunnen toevlugt genomen, het zy tot het verbod van uyt-te-voeren, het zy tot het verbieden van het distilleren, het zy tot andere maetregels, die de eene na de andere of gelykelyk in het werk gesteld wierden, om, zooveél als het van hun kon afhangen, eenen zoo moeyelyken stand te verzagten: den onzen is nooyt zoo moeyelyk geweést als hy het nu is, ten minsten volgens het geheugen der menschen.

« Ongetwyffeld, de kooplieden moeten natuerlyk de eétwaeren zenden naer de merkten daer zy het meest gezocht worden. Maer een gebrek, dat nog grooter is, trekt tegenwoórdig hunne schepen naer andere havens dan de onze (1).

« Wy zullen geenen onderstand van de kommerce

(1) En naementlyk naer de havens van Frankryk en Engeland, alwaer de gouvernementen maetregels genomen hadden om de invoering der levensmiddelen te begunstigen en aen-te-moedigen: immers zy gaven groote *premies* aen de

ontfangen, dan wanneer ons gebrek zal gelyk of grooter zyn als dat van onze gebueren, en dat onze rampen op het hoogste zullen wezen; en dan is het nog niet zeker dat de kommercie ons zal kunnen te hulp komen: want het is mogelyk dat de ophouding van de zeevaert het niet zal toelaeten (2).

« Alhoewel het zeker was dat de kommercie in tyds aen onzen nood zou voorzien, dan zou het nog voorzigtig schynen van in zoo moeyelyke omstandigheden te wyken voor de publieke voóroordeelen. Het is wel moeyelyk het volk te doen gelooven, dat het niet zekerder is te betrouwen op zyne eygene middelen, en uyt zyne handen niet te geven het geén men heeft, dan gevallen konvooyen af-te-wagten, die in het geval kunnen zyn van of niet te kunnen aenkomen, of van op een ander vervoerd te worden. Men moet veel onderrigting hebben, om overtuygd te zyn dat het spreekwoord, *het is beter hebben dan krygen*, somtyds kan missen. »

Voorders maekt men Willem indagtig dat Buona-partie, doór een dekreet van 10 october 1810, voorzorg genomen had tegen de gevaeren van eene onbepaalde uytvoering der graenen; dat hy, om den uytvoer te verminderen, de uytgaende rechten vermeerderde, naer maete dat de graenen duerder wierden, en dat hy de zelve verboód uyt-te-voeren, als den prys van den hectoliter terwe tot 24 francs zou geklommen zyn. Dan voegen zy er by:

« Wy denken dat men niet te haestig den schrik kan doen ophouden, die doet vreezen dat op de duerte

genen die graenen en andere eetwaeren in die landen invoerden: Frankryk betaelde eene *promie* van vyf francs, voor ider quintal terwe die daer ingebragt wierd.

(2) Deze schoone bemerking steunde hierop, dat de zeevaert meermaels by winter tyd, geduerende verscheyde weken en zelfs maanden, is afgebroken geweest, en dat de Schelde dikwils in den winter onbevaerbaer word.

het gebrek van levensmiddelen zal volgen, op het gebrek den hongersnood en alle de rampen welke hy nasleépt. De middelen om dit ongeluk te voorkomen zyn de volgende :

« 1° Het verbod van graen, boonen, erten, pataten uyt-te-voeren, en van te distilleren.

« 2° De eétwaeren dienende niet voór de zinnelykheid, maer voór de publieke en meest dringende noodzaekelykheid, als graen, petaten, erten, boonen, vry laeten van inkomende rechten.

« 3° Indien men het verbod niet aenneémt, ten minsten den uytvoer te belasten met een recht, dat de landbouwers en kooplieden even veel of meer voordeel doet vinden in hunne graenen aen de inlandsche verbeziging over-te-leveren.

« 4° Eene premie geven voór de vremde graenen die ingevoerd worden.

« 5° In geval dat deze middelen niet genoegzaam waeren, gebruyken de gene die het fransch gouvernement geboden had doór de besluyten van 4 en 8 mey 1812. Dit gouvernement had bemerkt dat de rekening van den persoonelyken intrest, die wettig is als zy de leefmiddelen van het volk niet in gevaer stelt, en aen de graenen geene hoogere weérde geéft dan de wezentlyke weérde, *moet verboden worden, wanneer zy aen de graenen eene gemaekte weérde geéft, die buyten evenredigheyd is met den prys tot den welken de eétwaeren mogen klimmen volgens hunne waere weérde...*

« Wy gelooven dat het onze pligt is U. M. te bidden van de zaak in aëndagt te nemen; het kwaed bedreygt van zeer groot te worden, en den geneésmiddel zou niet te schielyk kunnen zyn. » (1)

(1) *Journal de la Belgique*, du 13 décembre 1816.

Hoe wel gegrond en redelyk dit adres ook was, Willem had geen tyd om daerop te antwoorden : hy was te zeer bezig met een reglement te maeken voór de inrigting (*organisation*) van de onderwyzing; het welk hy den 25 november teekende, en daer ik leeger zal van spreken.

De kamers van kommercie der voórnaemste steden van Belgien deden ook vertooningen, maer het was te vergeéfs. Daer wierden op den zelven tyd vele verzoekschriften gezonden aen de staeten-generael, waerin men de ellende van het volk op de droevigste wyze afmaelde, en vraegde dat het uytvoeren der graenen geheel zou belet worden. M. Pycke stelde, in de zitting van 6 december, voór van den koning te verzoeken dat hy het uytvoeren der graenen volstrektelyk zou verbieden. Dit voórstel wierd den 12 december onderzocht. Mr Pycke deéd eene zielroerende redevoering, waerin hy ontvouwde de schroomelyke ellende van het volk, veroorzaekt doór de duerte van het graen, welke hy toeschreef aen de uytvoering der eétwaeren. De Hollanders stelden hier geheel hunne baetzugtige welsprekendheid in het werk, om dit voórstel te doen verwerpen : nogtans het wierd aengenomen doór 42 stemmen tegen 35. Het volk, dat de tribuenen vervulde, kon zich niet wederhouden van op de hevigste wyze aen dezen uytslag toe-te-juygen. Maer het was nog geene volkomene vreugd : immers dit voórstel moest ook aengenomen worden doór de eerste kamer, en het wierd daer verworpen, op voórwendsel *dat het in geene behoorlyke formen gedaen was*. O hemel ! men spreekt van *formen*, terwyl het volk van honger sterft !

Nogtans de arme en gemeyne menschen, gepraemd doór den honger die geene *formen* kent, begonnen in eenige provincien, en naementlyk in Henegauwen,

Luyk en Braband, hunne verbittering te toonen, en schenen de openbaere rust te bedreygen. Willem, zoo wel geoeffend in de *formen der geveynsdheyd*, haestte zich dan om aen de staeten eene boódschap te zenden, waerin hy zegde : *Wy hebben niet opgehouden de belangen van onze onderdaenen (van Amsterdam) met eene vaderlyke zorg waer-te-nemen ten opzigte van de leéfmiddelen. De maetregels, daerover genomen in andere landen, hebben onze byzondere aendagt tot zich getrokken...* Dan stelde hy het volgende ontwerp van wet voór, geteekend 19 december.

« Overwogen hebbende dat de volstreckte verbieding van de uytvoering der graenen, in dit koninkryk moet aanzien worden als eenen maetregel onderworpen aen groote zwaerigheden, om dat daerdoór den gewoonlyken gang der kommercie van het koórñ (*die my en eenige andere kooplieden ryk maekt*) zou kunnen afgebroken worden, en de invoeringen doen ophouden of verminderen; dat nogtans eene gedeeltelyke verbieding heylzaeme gevolgen kan hebben voór de inwoners van eenige provincien, etc., etc.

« ART. 1. Het is verboden terwe, koórñ, geêrst, haver, meél *langs de landgrenzen uyt-te-voeren* naer de landen van waer het niet geóórlofd is zulke voórwerpen in de Nederlanden in-te-voeren.

« ART. 2. Wy houden aen ons het voórnoemd verbod uyt-te-strekken tot andere soórten van eétwaeren, en van het ten deele of geheel te wederroepen, volgens dat de omstandigheden zullen vereysschen.

« ART. 3. De graenen en andere leéfmiddelen, begrepen in het voórnoemd verbod, en waervan de uytvoering zou ondernomen worden, zullen verbeurt gemaekt wor-

den, en de overtreders zullen bovendien tot eene boete van duyzend guldens veroordeeld worden (1).

« WILLEM. »

Ik weet niet wat men hier het meest moet verwonderen, of de stoutigheyd van Willem, die zoo opentlyk durft den spot houden met de arme menschen, gebrek hebbende van brood, of zyne onrechtveêrdigheyd in zoo eene boete te gebieden. En waerlyk, is het niet spotten met het verhongerd volk, dat hy, op voorwendsel van de algemeene ellende te hulp te komen, de kleyne uytvoering van eenige soórten van eétwaeren *te land* verbied, terwyl hy de groote uytvoering der zelve en van alle andere *te water* toelaet? is het geene onrechtveêrdigheyd, dat hy eenen armen man, die, om eene premie van vyf francs te winnen, zou waegen van een quintal terwe in Frankryk te draegen, doet straffen met eene boete van duyzend guldens en met de verbeurte van die terwe, en dat hy de groote kooplieden van Holland dagelyks geheele schepen met terwe en andere eétwaeren vrylyk laet uytvoeren? Het is alzoo dat hy bevestigde het oud spreékwóord : *Kleyne dieven hangt men op, en groote laet men loopen.*

Ondertusschen, dit ontwerp wierd, den 27 december, aen de beraeding der staeten voorgesteld!... De Hollanders wilden eene onbepaalde vryheyd houden voór den koophandel der graenen, gelyk voór alle andere waeren, om hunne koffers met goud te vullen; de Belgen wilden de uytvoering der graenen doen ophouden, om van honger niet te sterven. Zekeren Van Alphen hield staen, dat het verbod van graenen uyt-te-voeren tegenstrydig was aen de belangen van het koninkryk (*hy wilde zeg-*

(1) *Journal de la Belgique*, du 23 décembre 1816.

gen : *van Holland*). Hierop begon het publiek , dat de tribuenen vervulde, zoo overluyd te murmureren , dat den flouwen redenaer niet kon voortgaen in zyne slegte redens. Den president belde en geboód de stilzwyghendheid : maer zoohaest den braeven hoogmogenden het woórd hernam, zeggende « dat den maetregel, waerdoór men de uytvoering der graenen wilde beletten, willekeurig en rampzalig is voór het land », dan hoorde men het publiek zoo geweldig hoesten, dat hy bleef steken in zyne reden : dit deéd hem zyn hollandsch *phlegma* verliezen, en alle zyne papierkens, daer hy zyne redevoering op geschreven had, met hevigheyd wechwerpen, zeggende : *Ik wil niet meer spreken*. Den president geboód dan, dat alle de verkouden (*les enrhumés*) moesten uytgaen : maer niemand verroerde zich. Den Hollander Cliffort verdedigde ook de onbepaalde vryheyd van de uytvoering der graenen : maer het publiek, dat nu niet meer mogt *murmureren* of *verkoud zyn*, begon ategelyk zoo geweldig met de voeten tegen den houten vloer te stampen, dat er aen den redenaer niet overbleéf als te zwygen. Den president, ziende het publiek met zoo groote kragt argumenteren, dat het de verdedigers der koórnbeyters den mond stopte, deéd eene wagt van soldaeten haelen om de tribuenen ledig te maeken, het welk ten deele uytgevoerd wierd.

Nu mogten de Hollanders spreken, en eenen van hun zegde *dat den hoogen prys der graenen het geluk maekte van deze provincien, om dat daerdoór veel geld in Belgien ingebracht wierd* : Reyphens, die laeter de zaek van het volk verlaeten heeft, antwoórdde : « Is het dan genoeg van goud in het land te brengen? is er dan niets van grootere aengelegentheyd? zyn het de armen niet (*les bras*), die den rykdom geven? en, om die armen te doen bewegen, moet de maeg niet gespysd worden?

Ik verklaer dat myn vaderland verzaekt aen die vermeerdering van rykdommen, mits het de zelve by de zugten, traenen, en misschien by de dood van zyne kinderen, zou moeten bekomen. »

Mr Vilain XIV, dien standvastigen verdediger van het volk en van het vaderland, zegde : « Ik durf verzekeren dat Oostvlaenderen al geen graen meer genoeg heeft om aen zynen nood te voldoen. Ik heb het over eenige dagen doórlaopen, en de opkooers der graenen zien gaen in de pagthoeven, om ze te koopen naer maete dat zy gedorschen wierden. Het brood is tot zoo hoogten prys geklommen, dat er alreeds gebrek is voór eene talryke klasse van het volk, ik wil spreken van de ongelukkige werklieden, die, verre van eenigen onderstand te hebben, zich zelve en hun huysgezin moeten spyzen met den kleynen dagloon van 7, 8, of ten hoogste 10 stuyvers : de pataten mislukt zynde, is er hun niet eenen middel over; daerenboven zyn er verscheide landstrecken, alwaer de werklieden in den winter zonder werk zyn. Het is dan meer als tyd van de uytvoering der graenen geheelyk te verbieden, en van kragtige maetregels te nemen om ze te doen afkomen tot den prys, dat de ongelukkigen er kunnen koopen met de vrugt van hunnen arbeyd. » Mr Wasseigen zegde, dat de ellende in eenige provincien zou groot geworden was, dat het volk gedwongen was van zich met kruiden (*herbages*) te voeden. Het gevoelen der belgische gedeputeerden in het algemeen was, dat de voorgestelde wet geene verzagting kon toebrengen, dan alleenlyk aen Luxembourg, en dat men aen den koning moest voórstellen van de uytvoering zoo wel *te water* als *te land* te verbieden : maer verscheide Hollanders zegden dat zy, indien er eene propositie van een generael verbod van de uytvoering der eétwaeren in de stae-

ten gedaen wierd, *voórgenomen hadden er tegen te stemmen, hierom alleen, om dat dien maetregel dóór Z. M. niet voórgesteld was!* en zulke mannen wierden betaeld om het volk te verbeélden!

Eyndelyk gaf Mr Roell, minister van het inwendig, de verzekering dat Z. M., indien de voórgestelde wet het gewenscht gevolg niet had, zich zal haesten om eene andere voór-te-stellen; en het ontwerp wierd aengenomen dóór 72 stemmen tegen 2. De Hollanders waeren voór de wet, om dat de uytvoering *te water* volkomentlyk vry bleéf; de Belgen namen de wet aen, om dat zy de uytvoering *te land* verboód: maer deze verklaerden, dat zy deden gelyk de genen die schipbreuk lyden, en die, worstelende tegen de woedende baeren, de eerste plank die zich aanbied aenvatten, hoe broos zy ook is.

Maer verre dat die wet, voórgesteld om het volk te bedriegen, eenige verzagting zou toebrenghen aen de algemeene ellende, het gebrek van eétwaeren wierd zoo groot, dat het aen eenen waeren hongersnood kon vergeleken worden; den prys der graenen wierd dóór de geduerige uytvoering te water altyd duerder en duerder: immers eenen hectoliter terwe wierd, den 11 januarius 1817, op de merkt te Gent, 24 guld. verkogt; het koórñ, 16 guld., en eenen zak pataten, 11 guldens! Den volgenden merkt dag is den prys der terwe tot 29 en zelfs tot 30 guldens geklommen! (1). *Ik heb in dezen droeven winter te Brussel gemeyne menschen gezien, die, van honger in onmagt gevallen zynde, in gevaer waeren van te sterven; ik heb er andere gezien, die in de vuylhoopen op de straeten de pataten-schellen zогten en opdraepten, om er zich mede te spyzen!* Eene arme

(1) *Journal de la Belgique*, du 12 et 19 janvier 1817.

weduwe, die wekelyks eenen dag kwam werken in het huys daer ik in kwartier woonde, kon met haeren dagloon niet meer toekomen om haer zelve en haere dry kleyne kinderen te voeden : zy, beschaemd zynde om haere behoefte aen iemand te kennen te geven, verkogt nu en dan iets van haeren armen huysraet, om haere kinderen een stuk droog brood te kunnen bezorgen : dezen middel duerde niet lang, en zy was haest gepraemd van aen haere kinderen maer zooveel te geven als er noodig was om van honger niet te sterven : op zekeren dag had zy hun niets kunnen geven; en die verhongerde kinderen grezen des avonds zoo bitterlyk en zoo lang, tot dat zy van vermoeydheyd in slaep vielen : het was dan dat die ongelukkige moeder al weenende uytrieb : *O God! nu zal er zeker morgen een van myne kinderen dood zyn!* Nogtans de Voórzienigheyd is haer te hulp gekomen (1).

De katholyken, doór booze schriften aengerand, hebben geene vryheyd om zich te verdedigen. M^r De Foere word gevangen. Homélie van Goubau. Willem doet de rechters zweëren. Den bisschop van Gent word gedaegd voór het gerecht; hy protesteert tegen de onwettigheyd der rechters. Breve van den Paus. Bevelbrief van den bisschop van Gent.

Ondertusschen, terwyl de kooplieden van Amsterdam zich bezig hielden met onze graenen uyt-te-voeren, waeren de calvinisten en andere ketters van Holland bezig met hunne dwaelingen in onze landen in-te-voeren : eene menigte van kettersche bybels wierden onder het volk *gratis* uytgedeeld, om het vergift der dolingen te werpen in de herten der katholyken. Van den anderen kant,

(1) Ik zelf heb die arme weduwe dat droevig geval hooren verhaelen, een jaer daerna, wanneer zy met groote vreugd zegde dat zy nu wederom haer brood kon winnen; haer verhael over het geén zy en haere kinderen in het voórgaende jaer geleden hadden, was dan zooveel te meer geloofweerdig, mits zy het niet deed uyt inzicht van te klaegen om iets te krygen.

de koninklyke drukkerij te Brussel hield niet op van eerlooze schriften in het licht te geven, in de welke de geestelyke overheyd, en boven al den bisschoff van Gent, op de onbeschoftste wyze beschimpt wierden. De *valsche* liberaelen juygden toe aen al wat kon dienen om de katholyken te verdrukken. Daer was eene volkomene vryheyd om te spotten met al wat heylig is, om den godsdienst onzer voorvaders te bevegten en, was het mogelyk, uyt onze landen uyt-te-bannen, terwyl de katholyken geene de minste vryheyd hadden om zich te verdedigen. Immers den eenigsten schryver, Mr De Foere, die de pen opgenomen had om de aenvallen der ketters en goddeloozen af-te-keeren, en den godsdienst voor-te-staen, wierd welhaest het slagtoffer van zynen iver en kloekmoedigheyd; hy wist de dwaelredens van zyne tegenstryders zoo bondiglyk te beantwoorden, hy wist de arglistigheyd van het gouvernement zoo wel te ontdekken, dat men, hem met de pen niet kunnende wederleggen, besloot van hem met den sabel der gendarmen aen-te-randen. En waerlyk Mr De Foere, auteur van den *Spectateur Belge*, en Mr De Moor, zynen drukker, wierden, 3 februarius, doór den advokaet-generael Van der Fosse, by het speciaal hof aengeklaegd, *als pligtig zynde van schriften uytgegeven te hebben, die bekwaem zyn het wantrouwen en oneenigheyd, de onrust en wanorder te verwekken onder de borgers*. Hierop gaf het speciaal hof bevel van hun gevangen te nemen en naer Brussel te brengen, om daer volgens het besluit van 20 april geoordeeld te worden.

Dit vonnis, gegeven te Brussel, 8 februarius, wierd des anderendags, zondag van Sexagesima, te Brugge uytgevoerd ten opzichte van Mr De Foere, die, ten vyf ueren uyt de vesperen komende, aen de kerkdeur van den heyligen Jacobus aengehouden wierd in het midden van

het gedrang, en gesleurd naer de gevangenis; hy mogt hier niemand spreken, en bleéf daer tot dynsdag 11 februarius, wanneer hy naer Brussel gevoerd is. Maer mits men hem nog twee dagen te Brugge gelaeten heeft, waerom dan heeft men dien boozen aenslag met zoo groote haest uytgevoerd? waerom heeft men zoo eenen dag (*den zondag*), zoo eene plaets (*de kerk*), zoo eenen oogenblik (*het eynde der vesperen*) tot die uytvoering verkozen? Men kan die verkiezing van dag, van plaets en van tyd, niet anders uytleggen dan doór den onverdraegzaemen geest der calvinisten, waarmede Willem alle de medehelpers in zyne dwingelandy bezielde had. Die slaefschē mannen, willende zich aen hunnen meester aengenaem maeken, dierven de katholyke religie hoonen aen de deur zelfs van haeren tempel, in den persoon van eenen van haere pristers, en in het midden eener menigte van volk, dat daer den goddelyken dienst bygewoond had! Maer hadden de dienaers van Satan mogelyk nog geen arglistiger inzicht in eenen priester op zoo eenen dag, plaets en oogenblik te doen gevangen nemen? hadden zy misschien gehoópt dat het volk, getuygen van een gemaekt en smaedelyk geweld, zyne gramschap zou getoond hebben, of zich tegen de auteurs en uytvoerders van dien goddeloozen aenslag zou verheft hebben? Ah! indien het volk dit gedaen had, dan zouden de machiavelisten *oproer! oproer!* geroepen hebben, en zy zouden M^r De Foere den auteur van den oproer verklaerd en, volgens het besluit van 20 april, uytgebannen of ter dood veroordeeld hebben!

M^r De Foere, 12 februarius, te Brussel aengebragt zynde, wierd in de gevangenis ontrent de Laeken-Poórt geworpen: twee dagen daarna wierd hy ondervraegd doór De Stoop, advokaet-generael, en doór den president van het speciaal hof, het welk opgeregt was, niet doór eenige wet,

maer doór een besluyt van Willem. Na de ondervraeging bleéf die zaak slaepen : het was aen de speciaele rechters genoeg dat den geleerden schryver in de gevangenis zat; zy moesten zich met andere zaeken gaen bezig houden.

Inderdaed, Willem had, doór een besluyt van 19 december 1816, geboden van *den bisschop van Gent te straffen over zyne schelmstukken*. Het oppergerechtshof van Brussel, gehoorzaemende aen dit heyligschendend bevel, geboód, doór arrest van 15 februarius, het proces van den bisschop op-te-maeken : dit moest hun zeker veel bezigheyd geven; want het is niet zeer gemaklyk om eenen onpligtigen pligtig te maeken. Van den anderen kant, de rechters moesten hunne verstrooyde zinnen wat byeenhaelen om, op bevel van den eerweêrdigen Goubau, *vueriglyk*, zegde hy, *te bidden en hunne dankzeggingen op-te-draegen aen den God des hemels*, wiens bedienaers zy op de aerde vervolgden! immers Willem-Alexander, zoón van den prins van Oranje, wierd den 19 februarius te Brussel geboren. Goubau haeste zich dan om eenen herderlyken brief uyt-te-geven, waerin hy onder anderen zegde aen de katholyken, en gevolgentlyk ook aen de rechters van het oppergerechtshof : « Uwe vuerige gebeden , opgeheven naer den hemel voór de gelukkige verlossing van haere keyzerlyke hoogheyd de prinses van Oranje, zyn verhoord geweest; uwe wenschen zyn vervuld! de teerhertige huysvrouw van den held van Waterloo heést zoo even het leven gegeven aen eenen prins wiens geboorte zoo vueriglyk van allen vaderlander gewenscht wierd... »

Den godvrugtigen directeur eyndigt zyne *homélie* in dezer voegen : « Laeten wy, zeer beminde broeders, onze gebeden vernieuwen voór de gezondheid en welvaert van onzen *lieven* koning, op dat wy onder zyne vaderlyke regering nog vele jaeren mogen genieten de vry-

heyd, de stilte en gerustheyd, en plukken de vrugten van alle de poogingen die hy doet om de wenschen van zyn volk te voorkomen, het te beschermen en het alle mogelyke weldaeden te bezorgen. (*O Goubau! weet gy dan niet dat hy het volk doet van honger sterven?*) Laet ons van gelyken den hemel bidden voór zyne doórlugtige vrouw, onze *allerliefste* koningin, als ook voór geheel de koninklyke familie, op dat de hemelsche zegeningen zich over hun uytstorten, en dat wy hun nog lang mogen bewaeren.

« Laet ons den Allerhoogsten bidden dat hy van ons verwydere alle ellende (*en alle de genen die er de oorzaak van zyn, Willem en Goubau inklues*); dat wy den vrede en de rust mogen smaeken; dat de kunsten en wetenschappen, de volksvlyt, den koophandel, de zeevaart meer en meer bloeyen; dat de saizoenen voórdeelig worden, op dat den werkzaemen landbouwer de overvloedige vrugten van zynen moeyelyken arbeyd inzamele, en dat in het algemeen het geluk en welvaeren in dit ryk geboren en bevestigd worden. » (1)

Nauwelyks hadden de rechters opgehouden van *vueriglyk te bidden* volgens het mandement van Mgr Goubau, of zy kregen bevel van den eerloozen Van Maanen, om seffens het proces van Mgr de Broglie en van Mr De Foere op-te-maeken. Dezen laetsten moest doór het speciaal gerechtshof geoórdeeld worden. Nogtans de *waere liberaele* schryvers hielden niet op van de onwettigheyd van dit gerechtshof doór bondige redens te bewyzen, en van het tyrannig besluyt van 20 april te bevegten. Wil-

(1) Den grond van dit gebed riekt schrikkelyk naer het volgende gebed van Marten Luther : « O God! doór uwe goedheyd voórzic ons van kleederen, • hoeden, kapotten en mantels; van kalveren die wel vet zyn; van jonge • geyten, ossen, schaepen en jonge koeyen : wel drinken en wel eten is • den waeren middel om zich niet te verdrieten. » *Journal hist. de Feller*, du 15 avril 1787.

lem, vreezende dat de rechters, beweégd dóór die schriften, zouden kunnen anders oórdeelen dan hy het wilde, gaf den 25 februarius een besluyt waerdoór hy alle de presidenten, raedsheeren, rechters, prokureurs-generael, vrederechters, greffiers, etc., deéd zweëren *van getrouw te zyn aen den koning, en van de grondwet te handhaeven en te verdedigen*. Geheel het gerechtsorder maer *provisio-neéllyk* bestaende, en alle de rechters afzettelyk zynde, heéft het meestendeel van die mannen dien eed gedaen : doch vele anderen weygerden hem te doen, en hadden liever hunne plaets te verliezen dan wederspanning te worden aen de bisschoppen, die de constitutie afgekeurd hadden; en gevolgentlyk was het niet geoórlofd te zweëren van de zelve te *handhaeven*. Van Maanen, denkende nu te mogen staet maeken op de rechters die gezworen hadden, gaf bevel van den bisschop van Gent voór het gerecht te roepen. Mr Daniels, prokureur-generael by het gerechtshof van Brussel, die om zyne geleerdheyd, onpartydigheyd en oprechtheyd zeer geagt wierd, schreef aen Van Maanen, *dat, om eenen persoon van zulk eenen rang te oórdeelen, er een hooggerechtshof moest zyn; het welk nog niet opgeregt zynde, het onmogelyk was den bisschop te vonissen*. Van Maanen antwoórdde dat men een *provisioneel* hooggerechtshof zal instellen... Mr Daniels schreef nog eens aen den minister, *dat zoo eene instelling tegen de constitutie was, en dat hy, liever dan daerin mede-te-werken, zyne demissie zou geven*. Den boozen Hollander antwoórdde dat zyne demissie aengenomen was (1). Mr Daniels op zulke wyze afgezet zynde, wierd zekeren Van

(1) Den koning van Pruysen, vernomen hebbende dat Mr Daniels van zyn ampt afgezet was, deéd hem vóórdeelige aanbiedingen, die hy aennam. Den koning maeckte hem raedsheer en eersten president van het hof van *appel*, in de provincien van den Rhyn. Hy is, den 8 meert 1827, te Keulen gestorven. *Encyclop. moderne*, tome 8.

der Fossen benoemd om *provisioneéllyk* het ampt van prokureur-generael te bedienen. Dezen heeft getoond dat hy zulk eene plaets weêrdig was, en hy heeft de zelve, in het proces van den bisschop, bediend tot groot genoegen van Willem en van den minister Van Maanen.

Den bisschop wierd dan gedaegd van op 4 meêrt voôr het oppergerechtshof te Brussel te verschynen, om ondervraegd te worden : maer hy, overtuygd zynde dat hy aen dit bevel niet mogt gehoorzaemen, zond het volgende stuk aen het publiek ministerie.

« Den bisschop van Gent heeft het *mandaet* ontfangen het welk hem doôr Mr Van der Beelen is bekend gemaakt. Geene reden hebbende van te twyffelen dat de feyten, over de welke hy moet ondervraegd worden, net de zelve niet zyn, gelyk de gene waervan de kommissie van den staetsraed, in de maend van november laetsleden, hem beschuldigd heeft, hy kan als katholyken bisschop zich niet onderwerpen aen de formaliteyten van zoo eene ondervraeging voôr het gerecht : want hierdoôr zou hy het recht erkennen, dat men aen eenen wereldlyken rechter toeschryft, van hem te doen rekening geven van de beweégredens van zyn gedrag in de uytoeffening van zyne bediening.

« Het besluit van 15 februarius laetsleden, gegeven doôr de kamer ter beschuldiging, en waervan den bisschop het recht heeft van eene officiële kennis te vereysschen, kunnende buyten twyffel niet inhouden dan de zelve klagten welke de bovengenoemde kommissie bygebragt heeft, den bisschop van Gent kan, voôr al, de wettigheyd van het gerechtshof niet erkennen om over die zaeken te oôrdeelen. Hy zal met zooveel eerbied als vrymoedigheyd *zeggen aen den koning, die hem voôr het gerecht roept*, het geén eenen der grootste leeraers van de kerk gezegd heeft aen den keyzer Valen-

tinianus, die hem rechters aangewezen had : *Hebt gy ooit gehoord, goedertieren keyzer, dat de leeken eenen bisschop gevonnisd hebben over zaeken die de leering aengaen? zullen wy tot zoo eenen graed van zwakheyd gaen, van de rechten der bisschoppelyke weêrdigheyd te vergeten, en van aen een ander te vertrouwen het geén God ons gegeven heeft? kunnen wy ten dien opzigte als wettige rechters aenzien mannen die voórdeelen hopen, of die vreezen te mishagen? het leven zelfs van Ambrosius is van zoo groote weêrde niet om tot dat punt het bisschoppelyk ampt bloot-te-stellen van benadeeld te worden.*

« Ten laetsten, onder het gezag van eene grondwet die, in alle de gerechtshoven, rechters belydende verscheyde godsdiensten aenneémt, welk kan het lot zyn van de gene der bisschoppen, die zouden toestemmen van hun te erkennen als wettige rechters van hunne leering en van de akten van hunne bediening? (1)

« Gent, 2 meêrt 1817.

« Den prins M. DE BROGLIE, bisschop van Gent. »

Mgr de Broglie, verre van op 4 meêrt voór eene onwettige rechtbank te verschynen, bediende den zelven dag te Hamme het heylig Sakrament van het Vormsel. De inwoonders van Hamme, willende den bisschop vergoeden voór de versmaedheyd die Willem en zyne aenhangers hem poogden aen-te-doen, hadden groote bereydingen gemaekt om hunnen weêrdigen bisschop met alle mogelyke eer te ontfangen, en hem hunne liefde en eerbied te betoonen. Indien deze goedhertigheyd der katholyken hem veél genoegen gaf, hy had nog op den zelven tyd den troost van, den 7 meêrt, eene

(1) *Journal de la Belgique*, du 10 mars 1817.

breve van Roomen te ontfangen, die, den 1 februarius 1817, doór Z. H. Pius VII eygenhandig onderteekend was. Het is doór deze breve, dat den Paus antwoórddde op het verzoek dat den bisschop van Gent en de andere bisschoppen van Belgien hem gedaen hadden, van hun eenige onderrigting te geven over de openbaere gebeden die het gouvernement zou kunnen vraegen.

« Indien wy, zegt den Paus, nog niet geantwoórd hebben op uwen brief, waerdoór gy ons raed gevraegd hebt ten opzigte van de gebeden die het gouvernement zou kunnen vraegen, ter gelegentheyd van het houwelyk van den erfprins, dat is geschied om twee redens: ten eersten de groote menigte van zaeken, over de welke ons van alle kanten raed gevraegd word, heeft te wege gebracht dat het onderzoek van de zaak, het welk wy aen eene vergadering van kardinaelen bevolen hadden, langer is uytgesteld geweest dan wy het zouden gewild hebben: maer ten tweeden, wanneer wy, het onderzoek gedaen zynde en van ons rypelyk overwogen, u onze beslissing zouden hebben kunnen laeten weten, hebben wy vernomen dat de voórgenoemde gelegentheyd, van die publieke gebeden te bevelen, voórbygegaen was, en daerom hebben wy geoórdeeld te moeten uytstellen van te antwoórden.

« Maer nu dat wy, zoo van u als van de andere bisschoppen van het ryk, op een nieuw gevraegd worden te verklaeren wat eenen regel van gedrag men zal moeten volgen, indien andere gelegentheden van zulk eene soórt zich nog aenboódden, wy laeten u weten, volgens het gevoelen het welk aengenomen en op andere tyden van dezen heyligen Stoel verklaerd is, dat het aen de bisschoppen geoórlofd is, indien den koning daerover zyn *verlangen* te kennen gaf, publieke gebeden te gebieden voór al het geén den welstand en voórspoed raekt van

den koning en van de koninklyke familie, of de bestendigheid van zyn gouvernement, nogtans met de voorzorgen die onzen voorzaet Benedictus XIV, in zyne breve van 1 meêrt 1726, voorgeschreven heeft.

« Men moet ook, die gebeden gebiedende, gadeslaen van de verergernis der zwakken, die er mogelyk zou kunnen uyt volgen, zorgvuldiglyk te voorkomen doôr eene herderlyke onderwyzing, in de welke het volk onderligt word dat die gebeden aen God opgedraegen worden, het zy om hem te bedanken voor de weldaeden die hy aen den koning of aen de koninklyke familie vergund heeft, het zy om hun welvaart of de publieke en algemeene rust van het ryk te vraegen, en op dat het hert van den vorst zou gunstig en genegen worden voor de katholyke religie. » (1)

Den bisschop maekte, des anderendags, die pauselyke breve bekend, te samen met den volgende bevelbrief van 8 meêrt, die hy begint in dezer voegen :

Aen de klergie en geloovigen van ons bisdom.

« Indien gy, tot nu toe, de stem van uwen eersten herder niet gehoord hebt, in het midden der toejuygingen van vreugd die de geboorte van den jongen prins, toekomstenden erfgenaem van de kroon, gevolgd hebben; het is niet dat ons hert er geen deel in nam. Wy waeren waerlyk bedroefd, om dat wy den vollen toom niet konden geven aen onze gevoelens van blydschap, welke de getrouwe onderdaenen van onze *dynastie* in zulke gelegentheden moeten gevoelen...

« Wy verwagten met ongeduld de beslissing van het opperhoofd der kerk, aen wie het toekomt de kerkeleye wetten uyt-te-leggen, en daerin, als het noodig

(1) *Journal de la Belgique*, du 15 mars 1817.

is, te dispensereren.... Wy hebben eyndelyk de hierbygevoegde breve van Z. H. ontfangen, waerin Zy ons verklaert, gelyk den heyligen Stoel het in andere omstandigheden verklaerd heeft, dat het ons geoórlofd is plegtige gebeden aen God op-te-draegen, voór al het geen raekt den welstand en voórspoed van den koning, van de koninklyke familie, en de bestendigheyd van den troon. Dat dan, zeer beminde broeders, onze kerken weérgalmen doór de heylige lofzangen, tot dankzegging van de weldaeden die het God belieft heeft aen deze dynastie te vergunnen.

« Vergaderd zynde rondom onze heylige autaeren, en wetende dat het ons geboden is *den koning te eeren* (1 Pet. 2) en hem getrouw te zyn, laeten wy onze wenschen aen den Heer opofferen, op dat hy geweérdige aen Z. M. en aen zyne familie te geven niet alleenlyk het aerdsch geluk, dat vergaet als eene schaduwe, maer, en boven al, het onweérdeérbaer geluk van hem in den geest en waarheyd te dienen.

« Om deze oorzaeken, wy gebieden dat eenen plegtigen *Te Deum* zal gezongen worden in alle de kerken van ons bisdom, etc. »

Den bisschop zelf zong, op 9 meert, den *Te Deum* in de hoofdkerk van Gent, daer de klergie met de burgerlyke en militaire overheden tegenwoordig waeren. Wie zou ooyt hebben kunnen peyzen, dat er gewaende rechters zouden gevonden worden, die dezen bevelbrief zouden durven in het recht aenhaelen als een stuk van overtuysing om den bisschop van een zoo genoemd schelmstuk pligtig te maeken!

Proces van den Eerw. Heer De Foere. Vertooning der bisschoppen
en vicarissen-generael.

Mr De Foere had van het arrest, het welk hem voór het zoo genoemd *speciael gerechtshof* betrok, zich be-roepen op het hof van kassatie, ten eynde van de on-wettigheyd, zoo van dat arrest als van het speciael hof, te doen verklaeren. Deze zaak moest den 11 meêrt gepleten worden, in de tegenwoórdigheyd eener groote menigte van volk, dat hier getuygen was van eene ongehoorde streék. Het was aen een iegelyk bekend dat, sedert 16 jaeren, de zitting van alle de hoven niet geopend wierd dan ten 9 1/2 ueren, en dikwils laeter: maer dezen dag wierd zy een kwartier vroeger geopend. Den rechter-rapporteur haestte zich om zyn berigt over de zaak te doen: men stelde hierin zoo groote spoed, dat men zelfs het oorspronkelyk verzoekschrift van Mr De Foere niet voórleésde. Na den rapporteur moest Mr Beyens, verdediger van Mr De Foere, het woórd neémen; maer hy was nog niet aengekomen: gauw! gauw! den pro-kureur-generael begint te spreken om zyne konklusien te nemen: nauwelyks had hy begonst, als Mr Beyens binnenkwam; en zich verontschuldigende vraegde hy om te pleyten: maer dit wierd hem geweygerd, alhoe-wel hy daer aenkwam voór de gewoonelyke uer van de opening der zittingen. Het is alzoo dat eenen prister beroofd wierd van het recht dat hy had, van zyn appel of beroep te verdedigen. Waerom toch, mits er nog andere processen op den rol waeren, heéft men, in deze zaak van zoo groot gewigt, niet gedaen gelyk men, in zaeken van mindere aengelegentheyd, gewoon is te doen in alle de rechtbanken, daer men gemeynelyk, als den advokaet van een proces afwezend is, een van de vol-gende processen, die op den rol staen, doet pleyten?... Het spreékt van zelfs dat den prokureur-generael de wet-

tigheyd van het speciaal hof en van het arrest verdedigde, en dat het appel verworpen wierd (1).

Mr De Foere wierd dan, den 20 meert, gebragt voor het speciaal gerechtshof, waarvan Goubau, broeder van den nieuwen predikant, president was. De getuygen wierden met geslotene deuren aenhoord. De zitting publiek gemaekt zynde, heeft Mr Beyens den beschuldigten verdedigd in eene bondige pleytrede, die vier uren geduerd heeft. Mr De Foere zelf heeft op alle de deelen der beschuldiging geantwoórd met de grootste kragt en met eene wonderbaere redeneérkunde; hy had den moed en de glorie van de grondregels der katholyke religie, die hy in zyne schriften voórgesteld had, in het aenzigt zelf van het hof van Poncius-Pilatus te verdedigen. Niettemin, des anderendags wierd er een vonnis uytgesproken, waarvan ik het byzonderste laet volgen.

« Het speciaal buytengemeen hof... ,

« Gezien de stukken van het proces tot last van Leo De Foere, oud 30 jaeren, geboren te Thielt, woonagtig te Brugge... ;

« Gehoord Mr De Stoop, advokaet-generael by het oppergerechtshof van Brussel, in zyne redens van beschuldiging en in zyne konklusien, strekkende... ten eynde dat den genoemden Leo De Foere veroórdeeld worde tot eene der straffen uytgesproken doór den 1^{en} artikel van het besluit van 20 april 1815, en hem bovendien verwyze tot de kosten ;

« Gehoord den beschuldigten in zyne redens van verdediging, het hof verklaert :

« Het is zeker dat Leo De Foere den uytgever is van dry leveringen van een werk, genoemd *Spectateur Belge*,

(1) *Journal de la Belgique*, du 14 mars 1817.

en dat hy den auteur is van het meestendeel der artikels en noten die daerin vervat zyn.

« Het is zeker dat die dry leveringen.... inhouden het volgende, te weten : 15^e levering, 5^e boekdeel, bladz. 310 : *Wat troostelyken toekomstenden tyd zou zich niet ontdekken voór de katholyken van dit ryk, indien het gouvernement doódrongen was met de zelve gevoelens van zagt-zinnigheyd, gelyk de gene begrepen in de breve die Z. H. heeft besteld aen den bisschop van Gent?*(1) Men zou aen de katholyken verzekeren de vryheyd van hunne conscientie; hunne religie, verdukt doór hunne constitutionele wetten, zou ten minsten gedoogd zyn, en de grondregels van hunnen godsdienst zouden niet meer beletten dat zy publieke ampten in den staet bedienen. — Bladz. 311 en 312 : De constitutie, zoolang als zy geene veranderingen zal ondergaen, zal maer strekken om de katholyke Belgen onzedig te maeken, die de ampten niet zullen bedienen dan na de wetten van de religie onder de voeten getre-

(1) Het gewaend speciaal hof heeft den tekst van den *Spectateur* hier afgebroken, om redens die den lezer zal weten te weérderen : immers M^r De Foere gaet hier voort als volgt : « Het gevolg der onderhandelingen die zouden geopend worden om Z. M. te overhaelen van de katholyken te verlossen van alle onrust van conscientie, en om de form van den eed op soodanige wysse te bepaelen, dat zy het gouvernement verzekere van hunne getrouwheyd en van hunne gehoorsaemheyd, en dat zy aen hunne conscientien volstrektelyk geene onrust meer geve; eyndelyk om aen de bischoppen de gehoorsaemheyd te doen bewyzen, die men hun schuldig is (zie bladz. 212) ; het gevolg, zeg ik, zou daarvan niet twyfelagtig wezen; de moeyelykheden zouden welhaest effen gemaekt zyn; de inwendige rust zou verzekerd zyn; men zou aen de katholyken verzekeren de vryheyd van hunne conscientie; hunne religie, verdukt doór een deel van hunne constitutionele wetten, zou ten minsten gedoogd zyn, en hunne grondregels van religie zouden niet meer beletten dat zy publieke ampten in den staet bedienen. Men heeft gezien hoe veel moeyelykheden het gekost heeft om de staeten-generael en provinciael te formen; en, niettegenstaende de voórzigtigheyd van den eersten keus, hoe weynig zyn er gevonden gewéest, die hunne pligten van religie wilden ver-raeden, en zich in openbaeren wederstand stellen met hunne geestelyke oversten, de bisschoppen van Belgien ! »

den te hebben; op het laetste zal België zich, tegen den wil van het volk, zien bestierd worden door mannen zonder godsdienst en zonder zedeleer, in de welke het volk nooyt betrouwen gehad heeft, en in de welke het er nooyt zal hebben.

« 20ste levering, 6de boekdeel, blad. 182 (1) : *Aen wat droeve bemerkingen zullen de nakomelingen overgeleverd zyn, wanneer de onverbiddelyke historie hun zal leeren dat de genen die op dit tydstip (1816) de zaeken van den staet bestierden, de oorzaak waeren van alle de rampen!* — Bladz. 183: *Wat zullen de oordeelen van eenen God, die den rechtveerdigen vreker is van den onnoozelen en van den armen, schrikkelyk zyn voór de genen die alzo den afgrond van ongelukken voór de volkeren uytgraeven!*

« 23ste levering, 6de boekdeel, blad. 180 : *Men is niet te vrede van Buonaparte na-te-volgen, maer men gaet hem verre te boven... Het belgisch volk is van deze rechtmaetige hoóp vervallen, gelyk in vele andere, dat de borgerlyke vryheyd geen ydel woórd meer zou zyn...*

« 23ste levering, 6de boekdeel, blad. 292; op de wederroeping van den eed van Mr Wargny, lidmaet van de 2de kamer der staeten-generael, en over zyn legaet, gedaen van zyn jaergeld aen de armen (2) : *God gave dat dit*

(1) M^r De Foere, schryvende over de rampen en het gebrek onder de welke het volk zugtte, had gezegd : *Wel hoe! het Nederland, eertyds soo bloeyend, is in 1816 soo verre gebragt, dat een vierde van zyne populatie sonder brood is en sonder werk!* Hierop volgde het geen men gaet lezen in het arrest.

(2) M^r De Foere had dit schoon en stigtelyk voorbeeld bekend gemaakt in dezer voegen : « M. De Wargny, ridder van het order van den Nederlandschen Leeuw, gevoelende zyne laetste uer naderen, deed eenen geestelyken komen, die weygerde hem de absolutie te geven, indien hy niet wederriep den eed die hy als lidmaet van de staeten-generael gedaen had, vermits dien door de bisschoppen van België uytdukkelyk verklaerd was tegenstrydig aen de religie. Men riep dan aenstonds twee notarissen, in welkers handen hy wederriep en afzwoór den eed die hy een jaer te voren gedaen had, hun verzoekende van dezen *akt*, zoohaest mogelyk, bekend te maeken, en ten zelve tyde by testament vermaekende aen de armen de zeven duyzend francs die

voórbeeld navolgers vond! verre van de veragting van hunne landgenoten in-te-loopen, zy zouden daerom maer zooveel te meer geagt worden, met in het aenschyn van de geheele wereld te doen zien dat de religie by hun alle de goederen der aerde te boven gaet.

« Het is van gelyken zeker, dat de boven aengehaelde plaetsen, en een groot getal andere..., zienlyk strekken om onder de inwoonders van het ryk ten minsten *het wantrouwen, de oneenigheyd en den twist te verwekken, en zy zyn zelfs bekwaem om wanorders en oproer te kunnen ophitsen*; dat dus de feyten, die den beschuldigten te last gelegd worden, van de gene zyn die, doór den 1^{en} art. van de wet van 20 april 1815, *schelmstukken of misdaden* genoemd worden; en, volgens den 3^{en} art. van die wet, zyn zy onderworpen aen het gezag en vonnis van het buytengewoon en speciael gerechtshof.

« By gevolg, het hof verklaerd zich wettig....;

« En recht doende op de konklusien van het publiek ministerie....,

« Het hof veroordeelt Leo De Foere tot twee jaeren gevangenis en tot de kosten van het proces.

« Brussel, 21 meêrt 1817. »

Dit onrechtveêrdig vonnis, uytgesproken doór eenen onwettigen tribunael, wierp de verslagendheyd en afschrik onder de groote menigte van volk dat daer tegenwoordig was : in tegendeel, men zag den vrede en gerustheyd van gemoed uytshynen op het aenzigt van M^r De Foere; men zou gezegd hebben dat dit verfoeyelyk vonnis, welk volgens den despotieken wil van den ingedrongen koning *zonder appel* was, hem niet aenging; hy werd weynige

hy tot dan voór den loon van zyne plaets ontfangen had. » Dan voegde M. De Foere er by het geén men in het arrest gaet lezen, en waarvan het zoo genoemd speciael hof hem een schelmstuk heeft gemaakt.

dagen daerna gevoerd naer de gevangenis van Vilvoorden, daer hy twee jaeren gebleven is (1). Wat Mr De Moor, drukker van den *Spectateur*, aengaet, hy was niet gevangen geweest, en hy had zich verborgen gehouden : maer den gewaenden president Goubau deéd, den 19 april, te Brugge een bevel aenplakken, waerdoór hy hem 10 dagen tyd gaf om voór het speciael hof te verschynen ; zoo niet , dat hy zal aenzien worden als wederspanning aen de wet , en dat zyne goederen zullen onder zegel gesteld worden. Hy kwam dan naer Brussel en gaf zich gevangen ; hy wierd den 5 mey veroórdeeld tot eene boete van honderd guldens , en tot de kosten van het proces. Willem had met zulke rechters de werktuygen van de munt niet noodig om geld te slaen.

Alhoewel het vonnis, uytgésproken tegen Mr De Foere, genoegzaam deéd zien dat den hollandschen dwingeland, doór de medepligtigheyd van een gewaend gerechtshof, de katholyken wilde verdrukken, zonder hun zelfs de vryheyd te laeten van zich te verdedigen ; nogtans de bisschoppen , verre van uyt vrees te zwygen, verheften nog eens hunne stem tegen de booze ondernemingen van Willem ; en waerlyk , het *reglement op de inrigting*

(1) Verscheyde liberaele schryvers , alhoewel zy de katholyke religie en de klergie geenzins toegedaen waeren , vielen geweldig uyt tegen dat vonnis. « Deze veroórdeeling , schreef Mr Stevenotte in zynen journal *Le vrai Libéral du 22 mars* , is met eene droeve stilzwygendheyd onthaeld geweest : het was niet alleenlyk over den slag waarmede eenen ongelukkigen geslagen wierd , dat men bedroefd was ; men zag in de instelling van dat hof , in de strengheyd van zyne oórdeelen , eenen dubbelen slag , gegeven aen de vryheyd der personen en aen de vryheyd der drukpers , de twee wezentlyke gronden van alle constitutie en van onze grondwet. Het is zekerlyk niet onprofytig van hier te stellen de naemen der rechters , die voór dit proces gezeten hebben in het buytengewoon speciael hof : het zyn MM. Goubau president , Wyna , Buchet , Defranquen , Powis , Locke , Delannoy , De Stoop advokaet-generael. » Mr Stevenotte wierd den 2 mey voór dien artikel veroórdeeld tot eene gevangenis van dry maenden , tot eene boete van vyf honderd guldens , en tot de kosten van het proces. *Journal de la Belgique* , 3 et 11 mai 1817.

van het hooger onderwijs in de zuydelyke provincien van het koninkryk der Nederlanden was in januarus in het licht gekomen : het bestond uyt 159 bladzyden. Alles was daer nauwkeurig beschikt om de Belgen of goddeloos of protestant te maeken : maer de bisschoppen waekten, en deden zien dat, als het op hunne pligten aenkomt, het speciael hof hun de vrees niet kan aenjaegen : immers zy teekenden, *den dag na de uytpraek van het vonnis tegen Mr De Foere*, eene vertooning waerin zy, na gezegd te hebben dat het hunne pligt is van te waeken over de groote belangen der religie, en van te verwyderen van de volkeren al dat bekwaem is om de bronnen van de opvoeding der jonkheyd te bederven, voortgaen in dezer voegen :

« Wy zien met de grootste droefheyd dat, volgens het reglement doór U. M. vastgesteld voór de inrigting der universiteyten in deze provincien, het volkomentlyk vry zal zyn aen de professors, voórlezers en andere akademische onderwyzers, van te leeren al wat hun beliest, en van straffeloos de verderfelykste grondregels te verspryden. Men vind daer niet alleenlyk geen en eenen artikel, die hun verplicht van de leerstukken en grondregels der katholyke religie, als den grondslag van alle onderwyzing, te belyden, te eeren, en de studenten in-te-boezemen; maer men laet hun ten dien opzigte de rampzaligste uytgestrektheyd. De zedeleer van het evangelie, die alleen bekwaem is om de zeden te schikken, word daer opentlyk verwyderd, om plaets te maeken voór de filosoófsche zedeleer, waarvan de onderwyzing (art. 15) voorgeschreven word; en men weet nu wat de filosoófsche zedeleer is ! alle de professors, genoemd *fonctionnarissen van den staet* (art. 72) zyn zelfs, ten aenzien van de uytoeffening hunner bedieningen, uytdukkelyk onttrokken aen al ander opzien dan aen het geén van eenen minister

van U. M., den welken onze religie niet belyd. De voorgeden, rektors, professors en akademische onderwyzers mogen gekozen worden onder die van eene andere religie zyn dan de gene, die byna alle de inwoonders van dit land belyden.

« Indien de onderwyzing der religie volstrektelyk niet komt in de nieuwe akademische lessen, aen wat een gevaer zyn de leerlingen, onder het gezag van hunne meesters, niet bloodgesteld? en indien, niettegestaende de stilzwygendheid van het reglement, men denkt de zelve niet geheel te moeten agterlaeten, wat vóór eene zal men hun inplanten? van wat aert zullen ten dien opzichte de besluuten zyn, niet alleenelyk vóór de universiteiten, maer ook vóór de kollegien? besluuten volgens de welke de voorgeden, de rektors en professors, dóór eenen ongeoorlofd en eed, op vóórdeel zich moeten verbinden van zich te schikken (art. 174, 186, 187)... Daer zyn alreeds, Sire, in eene der provincien van uw ryk (*in Zeeland*), dóór de agenten der publieke onderwyzing bevelen gegeven geweest aen de katholyke schoólmeesters, van vóór het onderwys der kinderen boeken te gebruyken, die grondregels inhouden, tegenstrydig aen de katholyke religie. Den kommissaris-generael der publieke instruktie, zynen invloed op onze kollegien uyt-oeffenende, heeft al vóórgesteld, aen de genen die ze bestieren, van onder de schoólboeken te plaetsen liet uyt-treksel van een groot werk, alwaer den auteur weder in het licht brengt de eerdieveryen en lasteringen van de hedendagsche filosofen tegen onze heylige religie. Den nieuwen historieschryver van de belgische provincien, veragende de plegtigste beslissingen van de katholyke kerk, vreest niet van de ketters, die de leering van het waer geloof vervalscht en bevogten hebben, te verdedigen; van de godsgeleerdheid, zoo veel het hem

mogelyk is, haetelyk te maeken, en van de plompste scheldwoorden uyt-te-braeken tegen de katholyke klergie der voorgaende eeuwen, die hy voorstelt als *mannen onbeschaemdelyk heerschzugtig, die alle denkbeelden van recht en van wetgeving omverrewierpen, er de grondregels van schendden, de natuer en de menschheyd versmaedden* (1).

« Wanneer wy overwegen dat het meestendeel der eerampten en bedieningen by voorkeur moeten gegeven worden (art. 62, 63, 66 etc.) aen mannen die verscheyde jaeren zullen overgebracht hebben in publieke scholen, daer den iver en uytoeffening der religie voor niets gerekend worden, daer zy zonder mirakel niet kunnen ontsnappen aen de besmetting van de doling en van de goddeloosheyd; wy kunnen, Sire, niet nalaeten van te beven op het aenzien van de droeve en beweenylike uytwerksels die daeruyt voor het toekomende zullen volgen...

« Wat aengaet de fakulteyten van godsgelerdheyd en kanoniek recht in de universiteyten, het is niet genoeg dat dit deel der onderwyzyng bewaekt word door den Paus en bisschoppen; het is daerenboven noodzaeke-

(1) *Histoire particulière des Provinces Beligues* par Mr Dewez, tome 3, pages 142, 143, 281 et suiv. Ik weet wel dat dien schryver daarna gezegd heeft in de gazetten, dat hy, in die plaets van zynen boek, niet gesproken heeft van de *geestelyken in het algemeen, maer van eenige in het byzonder*; het welk door zynen eygen tekst wederlegd word, die zegt: *Les ecclésiastiques*, en niet *quelques ecclésiastiques*. Hy heeft het zelve gevoelen uytgedrukt in eene andere plaets, daer hy, sprekende van de zeden der Belgen van de VII^{de} tot de XIV^{de} eeuw, dierf zeggen: *De zeden der klergie, die zoo lompe en zoo vies waeren als de gene van het volk, hielpen nog om het kwaed erger te maeken door de ongelukkige besmettelikhedyd, of liever door den magtigen invloed van het voorbeeld*. En leeger zegt hy: *De lompe onwetendheyd, de woekery, de onbetamelykste simonie, alle de grondregels die de maetschappij verderveen, kwelden even veel de kerk en den staet*. *Histoire générale de la Belgique*, tome 4, page 22. En zoo eenen schryver was van Willem aangesteld als *generaelen opsigter van het onderwijs*!

lyk dat de professors van hun eene uytdrukkelyke zending krygen om de eene en het ander te leeren... Eenen professor, die van den Paus of van de bisschoppen der plaets geene zending ontfangen heeft om de godsgeleerdheid en het kanoniek recht te leeren, moet van de geloovigen voór eenen ingedrongen (*intrus*) aenzien worden.

« U. M., verklaerende dat er eene fakulteyt van godsgeleerdheid en van kanoniek recht zal opgeregt worden, om de *katholyke leerlingen, die zich toeschikken voór den geestelyken staet, te formeren* (art. 9), heeft ons doen vreezen de toekomstige afschaffing van onze bisschoppelyke seminarien, die geene andere toeschikking hebben; dit zoo veel te meer, om dat, volgens den 1^{en} art., het hoog onderwijs, het welk de godsgeleerdheid vervat, bepaeld is aen de universiteyten, en dat, in afwagting van de opregting van die fakulteyt, onze seminarien in *provisioneële* scholen van hoog onderwijs veranderd zyn... »

De bisschoppen bewyzen, in het vervolg, dat de fakulteyt van de godsgeleerdheid volgens het reglement geheelik zal gesteld zyn onder het bestier van wereldlyke voogden, die zelfs niet katholyk moeten zyn, en op welkers voórstel de professors der godsgeleerdheid zullen benoemd worden (art. 170); dat de onderwyzing der godsgeleerdheid, gelyk van andere wetenschappen, zal beschikt en vastgesteld worden doór wetten en besluyten aen de welke de professors voór af moeten zweëren van zich te onderwerpen (art. 187).

Zy bewyzen ook, indien de professors van het kanoniek recht niet benoemd worden doór de geestelyke overheid die over hun moet waeken, dat dan elken professor de leering der kerk ongestraft zou kunnen vervalschen : « Dit is, *zeggen zy*, het geén wy gezien hebben in

het seminarie-generael van Loven, alwaer de onderwyzing van de godsgeleerdheid en van het kanoniek recht, geput in onzuivere bronnen, de doling en kettery in geheel Belgien moest verspreyden. De rechten der bisschoppen waeren byna vernietigd, en de wetten der katholyke kerk waeren onder de voeten getrapt in de *Institutions canoniques de Pehem* en andere werken van dit slach, die doór het wereldlyk gezag voórgeschreven waeren om den regel van het onderwys te zyn. *L'Introduction à l'histoire ecclésiastique* was maer eenen ellendigen opgewarmden kost van al wat de deïsten (1) en materialisten (2) het grouwelykste tegen onze heylige religie uytgebraekt hebben (3).

« Als wy u, Sire, vertoonen alle de rampzalige uytwelksels die in deze katholyke provincien, ten opzigte van de religie en zeden, zullen volgen uyt de uytvoering van het reglement, dan volgen wy de voetstappen van de oude bisschoppen van Belgien. Wanneer den keyzer Josephus den II^{en} de protestanten bekwaem gemaekt had om publieke ampten te bedienen, zy haestten zich om hunnen souvereyn te onderrigten over het bedreygend gevaer, waeraen het katholyk geloof zou bloodgesteld zyn, indien zy in de universiteyten aengenomen wierden. Wy kennen genoeg de edelmoedigheyd van uwe gevoelens, Sire, om overtuygd te zyn dat U. M. niet kwaelyk zal nemen dat wy, naer het voórbeeld van die doórlugtige prelaeten, de groote belangen van onze heylige religie verdedigen, aen de welke zy de meyning niet heeft kunnen hebben van nadeel te doen : want zy zal

(1) Zoo worden genoemd de genen die wel eenen God erkennen, maer hem geenen uytwendigen dienst willen bewyzen.

(2) Deze houden staen dat de ziel stoffelyk en by gevolg sterfelyk is.

(3) *Jugement doctrinal de S. E. le cardinal-archevêque de Malines, sur l'enseignement du séminaire-général.*

zekerlyk aenstonds niet gezien hebben de rampzalige gevolgen van het reglement, waarvan wy er maer een deel ontvouwd hebben : wy betrouwen ook dat zy des zelfs uytvoering niet zal gebieden. »

Deze vertooning, onderteekend doór de bisschoppen van Gent, Namen en Doórnik, en doór de vicarissen-generael van Mechelen en Luyk, wierd in april doór den Eerw. Heer De Villers naer Den Haag gedraegen en aen Willem behandigd : des anderendags kreeg hy, tot antwoord, een bevel van aenstonds Den Haag te verlaeten.

Den Zoón van den prins van Oranje word gedoopt. Byna alle de ampten zyn voór de Hollanders. Trouweloosheyd ten opzigte van de kooplieden van Antwerpen. Dood van Mr Janseens. Willem is koopman in graen. Beroerten te Brussel en in andere steden. Willem opent zyne magazynen; hy gaet de sterke steden van het ryk bezigtigen.

Ondertusschen had Willem in de schoone Augustynenkerk, daer hy zynen protestanschen tempel van gemaekt had, groote bereydingen doen maeken voór het doopsel van den jongen erfprins van Oranje. De overdaedige pragt, waermede hy in deze gelegentheyd te voórschyn kwam, verbitterde grootelyks het verhongerd volk : immers de prinsen en geheel het Oranjehof begaven zich den 27 méért, in twaelf koetsen met zes peérden, naer dien tempel, om het doopsel van den nieuwgeboren by-te-woonen. Den groothertog Nicolaus, nu keyzer van Rusland en verdrukker van Polen, was in de koets van den prins van Oranje : een geheel regiment van lakeyen omringde alle die schoone rytuygen, welkers pragt de koets van den koning en koningin in kostelykheyd nog te boven ging. Het volk, nieuwsgierig om dien grooten treyn te zien, kwam in menigte toegelopen; maer het onderhield eene droefgeestige stilzwygendheyd, en, uytgenomen hier of daer eenen amptenaar, niemand juygde toe : dit verdroót de

klugtige boerin, voedster van den jongen prins, en zy stak het kind meermaels uyt de portier van de koets, schreeuwende tot het volk : *Toe, jongens! toe! roept : vivat den koning! vivat den prins!* Dit poetsken verwekte het volk wel tot eenen gemaekten lach, maer niet tot toejuygingen. En hoe zou een verhongerd volk kunnen *vivat* roepen voór eenen geldzugtigen vorst, die, om eenige millioenen te winnen, de graenen opkogt, en de voórnaemste oorzaak was van de algemeene ellende?

Van den anderen kant, de Belgen begonnen te zien dat zy, alhoewel zy het grootste deel van de lasten en van de hollandsche schuld moesten betaelen, nogtans byna geheel uyt alle de bedieningen uytgesloten waeren. Dit is het geén den *Almanach royal* van 1817 zoo openhertig had bekend gemaekt : immers men rekende in het ministerie van financie 177 plaetsen, waervan er zes doór Belgen bediend wierden, en alle de andere waeren voór de Hollanders; in het ministerie van de zeevaert was er 1 Belg; in de sekretary van staet, 2 Belgen; in het ministerie van justicie, 4; van het inwendig, 5; van den waterstaet, 7; van oorlog, 2; van kolonien en koophandel, niet eenen; douanen, 10; indirekte belastingen, 3; domynen en enregistrement, 3 of 4; bestiering der posten, 1 alleen; bestiering van de munt, niet eenen; koninklyke drukkerij, niet eenen; en aldus vervolgens: zoo dat er, in alle die ministerien en generaele bestieringen, honderd Hollanders tegen 4 of 5 Belgen gerekend wierden.

Bovendien, Willem poogde den koophandel van Antwerpen, en gevolgentlyk van geheel Belgien, te niet te doen, om de groote kooplieden van Holland en naementlyk van Amsterdam te begunstigen : want, niettegenstaende dat volgens het traktaet van Weenen (1815) de scheépvaert op de Schelde moest vry zyn, nogtans hy deéd de inkomende en uytgaende goederen passagie-

rechten betaalen. Men begon die rechten af-te-eysschen den 20 februarius 1817, en dien dag heeft eenen reyzer, vertrekkende van Antwerpen naer Engeland, 10 1/2 guldens moeten betaalen voór zyn reysgoed, bestaende in oude kleederen en oud lynwaed voór zyn gebruyk, en voór de welke hy in zyne aenkoómst de tolrechten betaeld had. Eene bael, aengekomen van Londen, betaelde te Antwerpen 14 francs 10 cent. voór vracht, en 100 francs voór tolrechten; eenen koopman van de zelve stad ontving, den 27 februarius, vier vaten rhum, en men perste hem daervoór 80 francs af; eenen anderen moest voór eenige goederen, weêrd zynde 15,680 guldens, te Vlissingen, voór passagierechten, 150 guldens 17 cents in de kas van Willem storten. Het is alzoo dat Willem de scheépvaart op de Schelde kluysterde, om de schepen te verwyderen van de haven van Antwerpen, en hun te praemen van in de havens van Holland, en naementlyk van Texel, aen-te-landen, daer de inkomende schepen niet meer dan 30 stuyvers, en de uytvaerende niet meer dan 15 stuyvers, betaelden. Nogtans Willem heeft laeter, doór een besluyt, het ontfangen van die passagierechten op de Schelde doen opschorssen, doch niet afgeschaft.

Maer het geén eene algemeene verslagendheyd wierp onder de kooplieden en winkeliers, was de geweldige uytvoering van het besluyt van 24 november laetsleden (bladz. 237), waerdoór Willem nieuwe rechten deéd betaalen, voór goederen die in de magazynen waeren, en waarvan men reeds de inkomende rechten betaeld had. Dit gaf gelegentheyd aen verscheyde processen; ik wil er maer van twee spreken. Een en koopman in wynen te Brussel, verwezen om de nieuwe rechten te betaalen, trok de zaak in kassatie. Appellius, zonder den uytval van het proces af-te-wagten, zond aen de kooplieden bedwangbrieven (*contraintes*), waerdoór hy hun niet al-

leenlyk deéd betaelen een enkel recht, dat zy zelfs niet schuldig waeren, maer bovendien eene boete van het zesdubbeld (1).

Nogtans de kooplieden van Antwerpen waeren onder malkanderen overeengekomen van zich te stellen tegen de eysschen van Appelius, en van zich te houden aen den tekst en zin van de wet van 15 september 1816, die het zout by het invoeren alleen verimpost had. Maer het zout dat op tyd, volgens het besluit van 24 november, niet verklaerd was, wierd in beslag genomen, en de zegels gesteld op de deuren der magazynen. De heeren Legrand en Stappaert beriepen de administratie der indirekte belastingen voór de borgerlyke rechtbank, die doór vonnis van 9 april de zegels deéd ligten, en veroórdeelde de administratie tot vergoeding van schaede en intrest, en tot de kosten, om dat zy geen recht hadden van huyszoeking of beslag te doen na dat den tyd, daervoór gesteld, geëyndigd was. Geduerende dit proces was zekeren Van Kattenburg, opzigter-generael der indirekte belastingen, te Antwerpen gekomen, om met de kooplieden eene overeenkomst te maeken, mits twee derden van de lasten op het zout te betaelen: maer hy vernam dat zy middel gevonden hadden, om het zout uyt de magazynen te haelen zonder de zegels aen-te-raeken. Mr Janssens zoón, beschuldigd van het langs eene keldervenster uyt zyn magazyn gehaeld te hebben, wierd den zelfden dag, dat het vonnis tegen de administratie uytgesproken was, in een stinkende kot geworpen. Hy vraagde zyne vryheyd; men antwoórde dat *geheyme bevelen* zich

(1) Zie hier een staeltjen van die bedwangbrieven:

Den heer N... is schuldig aen de administratie der indirekte belastingen de somme van 36 duyzend, 5 honderd, 14 guldens, 31 centen; te weten:

Voór simpel recht, 5,216 - 33.

Voór zesdubbeld recht, 31,297 - 98.

36,514 - 31.

daertegen stelden. Hy wierd ziek doór de bedorve locht die hy in de gevangenis inademde. Zyne ouders gingen Van Kattenburg spreken, die antwoórdde « dat de zaak voór den rechter was, en dat hy niets kon doen dan hunnen zoón aen de *goedertierendhejd van den koning* bevelen; het welk hy wel wilde doen, op voórwaerde dat de heeren Janssens, vader en zoón, zich zullen onderwerpen om de rechten van het in beslag genomen zout te betaalen. » Zy teekenden al wat Van Kattenburg wilde. Mr Janssens zoón deéd hier, om zyne vryheyd te bekomen, een sakrificie van 50 duyzend francs voór de geldkas van Willem. Maer is hy dan in vryheyd gesteld geweest? neen!... men schreef tot nieuwe konditie voór, dat alle de andere kooplieden hunne onderwerping moesten doen. Het meestendeel deéd dit, de eene uyt genegentheyd voór Mr Janssens, de andere uyt vrees van, gelyk hy, in een vuyl kot geworpen te worden.

Dit alles niettegenstaende, den *goedertieren Willem* was nog niet voldaan. Hy stelde nog eene *laetste konditie* voór, te weten, dat de heeren Legrand en Stappaert moesten afstand doen van het voórdeel dat er voór hun volgde uyt het vonnis, dat zy tegen de administratie der indirekte belastingen bekomen hadden; en hy beloófde, indien zy dit toestonden, dat hy dan het besluyt van 9 april zou intrekken (1). Deze kooplieden, verlangende de stad, die doór dat besluyt zoo schrikkelyk geplaegd wierd, te bevryden, en in de hoóp van Mr Janssens te verlossen, on-

(1) Dit besluyt had de vrye circulatie van het zout in de stad van Antwerpen verboden, het is te zeggen dat het zonder verlof van het een huys naer het ander niet mogt vervoerd worden; het had ook den inspekteur-generael belast van de stad in twee deelen te verdeelen, waervan het een onderworpen bleéf aen alle de tyrannige maetregels van het besluyt; het zout mogt in het ander deel alleen gelaeden of ontladen worden. Het liet toe aen de kommiezen, dat eerloos gebroedsel van Buonaparte, van huyszoekingen te doen met de bemagtiging van den inspekteur-generael. etc.

derteekenden die harde voorwaerde. Maer, ô ongehoorde trouweloosheyd! den zieken Janssens bleef in de gevangenis, en men liet aen zyne familie weten, dat den gevangen wel zou doen van *eenen brief te schryven aen de administratie, om zich pligtig te belyden en vergiffenis te vraegen, en dat hy dan zyne vryheyd zou bekomen!* Middelwyl nam zyne ziekte dagelyks toe, en hy bleef in het kot, alhoewel het gerechtshof hem al lang, onder borg, had doen loslaeten: maer zekeren Gobart, prokureur des konings, had zich daertegen gesteld in gevolge van *geheyme bevelen*. Eyndelyk liet Van Kattenburg den ongelukkigen Janssens uyt de gevangenis haelen, onder het geley van gendarmen, die hem in zyn huys bragten, en waervan er eenen by hem bleef: maer het was te laet; hy stierf den 8 mey, van de rotte koorts! (1)

Zoo eene verfoeyelyke trouweloosheyd zou kunnen ongeloofelyk schynen: maer al wat ik hier gezegd heb, kan men lezen in de gazetten van dien tyd, die zulke eerlooze feyten niet straffeloos zouden aengehaeld hebben, indien Willem de zelve had kunnen loochenen (2). Nog-

(1) Den vader van dit slagtoffer riep den prokureur des konings voor het hooggerechtshof te Brussel. Dit hof erkende dat Mr Gobart pligtig was van eene grove faut tegen Mr Janssens, zoón; maer « overwegende dat, alhoewel die faut in eenen wethouder, belast met de strenge uytvoering der wetten, zeer zwaer is... nogtans *deze swaere faut kan den aert van misdaed niet aennemen, dan wanneer zy het uytcerksel sou zyn van misdaedige meyningen of beweëgredens*; zoo veel te meer, om dat den wederstand (aen het bevel van Mr Janssens onder borg los te laeten) eenen wettigen akt was; het hof verklaert dat er geene reden is om Mr Gobart voorder te agtervolgen. »

Indien eene *grote faut* zelve den aerd van misdaed niet kan aennemen, dan wanneer zy het uytwerksel zou zyn van misdaedige meyningen, waerom dan zyn de heeren De Foere en Stevenotte veroordeeld geweest? Zyne opinie kenbaer maeken is ook eenen *wittigen akt*, gegrond op den artikel 227 van de constitutie: maer die heeren hadden *geene geheyme bevelen gehad om te schryven*, gelyk Mr Gobart gehad heeft *om Mr Janssens gevangen te houden*; en het is misschien om deze reden dat de eene gestraft zyn, en dat den anderen is vry gelaten!

(2) Zie *Journal de la Belgique*, du 11 avril, du 12 et du 14 mai 1817.

tans, na de dood van Mr Janssens, wierd er eenen arrêté bekend gemaekt, waerdoór den goeden Willem het besluit van 9 april introk, en vergiffenis gaf aen de Antwerpenaeren, zeggende : « Wy geven, doór onze magt en koninklyke genade, een *generael pardon* aen alle de genen der kooplieden in zout en andere persoonen, die zich in de stad van Antwerpen pligtig of medepligtig gemaekt hebben van wechvoeringen van zout, dat doór het gouvernement in beslag genomen was... Wy willen dan dat de kriminele en correktionele processen, die begonst zyn, aenstonds ophouden... Nogtans dezen maetregel zal zyn uytwerksel niet hebben dan onder de uytdukkelyke konditie, dat ons koninklyk pardon niet zal toegepast worden dan aen de genen die, voór de dagteekening van dit besluit, zich zullen onderworpen hebben aen de betaeling der rechten en kosten die zy schuldig zyn; de andere moetende agtervolgd worden voór de rechtsbanken, volgens alle de strengheyd der wetten. » Wonderlyk pardon, dat hy alleenlyk gaf aen de genen die geld genoeg hadden om zyne schatkist te vullen !

Maer indien men verontweérdigd is over den despotismus van Willem, die niet uyt kragt van eenige wet, maer doór een enkel besluit, onrechtveérdige boeten dierf afperssen; wie zal zyne hairen niet voelen te bergen ryzen, als men denkt dat de onverzadelyke geldgierigheyd van den gekroonden koopman de voórnaemste oorzaak was van de nooyt gehoorde duerte der eétwaeren ? Immers hy is dien man, die, spekulerende op den honger van het volk, de graenen opkogt voór zyne eygene rekening, om ze daerna zoo duer als goud te verkoopen ! Hy is dien man, die gebruyk maekte van de afgryzelyke grondregels van Machiavel, leerende dat *de gouvernemen ten moeten ryk zyn, en de volkeren arm, om dat men dan met deze laetste kan doen al wat men wilt !* Ja ! hy is

dien man die, alhoewel hy zyn systema niet geheelyk heeft kunnen uytvoeren, nogtans de ellende zoo verre heeft gebragt, dat zy aen vele ongelukkigen het leven heeft gekost! Ik wil niet spreken van de zelfmoorden, die in de eerste maenden van 1817 doór de uytterste armoede zyn veroorzaekt geweest: doch ik kan den volgenden allerdroefsten voórval niet voórbygaen. Een ongelukkigen vader ontrent Eccloo, gevolgd van zyne dry kinderen, ging naer zynen broeder om eenigen onderstand te vraegen; hy ontmoette hem op den weg, legde hem zynen nood uyt, en zegde dat zyne kinderen vergingen van honger. Zynen broeder deéd hem by zyne vrouw gaen, om haer doór zyn bevel brood en pataten te vraegen. Den ongelukkigen liep naer zyne zwagerin, die hem en zyne kinderen vreedelyk aen de deur zette. Hy keerde wanhopig weder naer zyn huys, en geen brood kunnende geven aen zyne kinderen, besloót hy hun de dood te geven! ondertusschen den broeder, te huys gekomen zynde, vernam dat zyne vrouw zyn bevel niet volbragt had; hy deéd aenstonds eenen dienstbode eétwaeren draegen aen zyne arme bloedverwanten: maer dezen kwam daer niet aen dan om, ô afschrik! vier doode lichaemen te zien trekken uyt eenen bornput, daer dien ongelukkigen vader zyne dry kinderen en zich zelve, na hun, ingeworpen had!!!

Laet ons de oogen aftrekken van deze afgryzelyke vertoonning, en laet ons den pynelyken indruk, welken die slagtoffers van de ellende en van de gierigheyd ons doen gevoelen, doór een voórbeeld van liefdaedigheyd trachten te verzoeten. Een boer ontrent Lillo, in het begin van mey pataten geplant hebbende, zag des anderendags dat er een deel van gestolen was: hy dan, om te voorkomen dat het overig het zelve lot zou hebben, geloofde voórzigtig te zyn van eenige nagten te waeken. Den

eersten nagt, des morgens dry ueren, zag hy eenen metser van zyne kennis komen, die, na rondgezien te hebben of hem niemand afspiedde, in haest eenige pataten ontgraefde, en de vlugt nam. Den boer ging seffens by den landwagter, welken hy deéd medegaen naer den metser. Zy gingen derwaerts : maer hoe groot was hunne verbaesdheyd niet, als zy den metser, zyne vrouw en kinderen bezig vonden met die pataten, rauw en nauwelyks afgewasschen, op-te-eten ! Den boer, ziende deze hertverscheurende vertooning, kon zyne traenen niet wederhouden, en verre van eenig verwytt te doen, gaf hy aen die ongelukkige familie woórd van troost; hy deéd den metser met hem naer zyn huys gaen, daer hy hem eenen zak pataten gaf, zeggende : *Als zy zullen op zyn, kom dan weér; ik heb er nog voór de ongelukkigen.* Deze milddaedigheyd heeft die verhongerde familie in het leven gehouden : want het was alsdan aen gemeyne menschen niet meer mogelyk pataten te koopen, die in mey, op verscheyde merkten, tot 12 guldens den zak verkogt wierden !

Ondertusschen Willem en zyne medepligtigen hielden nog niet op van graenen op-te-koopen en uyt het land te zenden, waerdoór den prys, die wel iets verminderd was, nog boven maeten hoog bleéf. Nogtans, indien Willem eenige honderde duyzende hectoliters terwe en koórnt uyt ons land uytgevoerd had, hy heeft er ook eenige honderde duyzende ingevoerd, waerop hy groote winst gedaen heeft. En waerlyk hy had ontrent het eynde van 1816, op de kusten der Baltische Zee, eenen overvloed van graen doen opkoopen, waervan er dry honderd duyzend hectoliters naer Belgien moesten gezonden worden. Het koopen van zoo eene groote menigte van graenen veroorzaakte in den Noórd een verhooging van prys, waervan men haest het gevolg in Belgien gevoelde. In

de maend van meêrt en in het begin van april, deêd hy in den Noôrden nog 180 duyzend hectoliters, voôr het meestendeel koôrnn, opkooopen. Sederd den 1 januarius tot 15 mey zyn er van Rusland, Polen, etc., 270 duyzend hectoliters terwe, koôrnn en geêrst, te Antwerpen aengekomen : doch het grootste deel was koôrnn, waarvan eenen hectoliter (den vragtloon, inkomende rechten en andere onkosten medegerekend) niet meer kostte dan 10 guldens 5 stuyvers courant (1). Dit niettegenstaende, het graen bleêf boven maeten duer, en den hectoliter terwe wierd te Gent, 16 mey, 26 à 27 guldens, en het koôrnn 17 à 18 guldens, verkogt (2). En dit was geen wonder : immers, terwyl onze eygene graenen geduerig uytgevoerd wierden, deêd Willem zyne graenen van den Noôrden, naer maete dat zy ingebragt wierden, verzamelen in groote magazynen, daer zy in zoo eene veelheyd opeengetast wierden, dat men geene genoegzaame ledige plaets liet om de zelve op tyd te kunnen omkeeren. Het volk begon dan bitterlyk en met goed recht te murmureren. Het gouvernement wierd dit gewaer, en het deêd behendiglyk het gerugt loopen, dat die graenen gekogt en in het land gebragt waeren, om *zolders van overvloed* te maeken, en het volk van den hongersnood te bevryden. Dit had een heylzaam uytwerksel; de gemoederen wierden wat gestild, en het volk verdroeg zyn lyden met een zeker geduld, in hoóp en afwagting dat de *zolders van overvloed* zouden geopend worden. Maer die magazynen hadden niets gemeyn met de weldaedigheyd : immers het byzonder oogwit, dat alle de souvereynen en den Grooten Turk zelf zich voórstellen in *zolders van overvloed* te maeken, is van het volk in dueren tyd te hulp te komen met de graenen aen de ongelukkigen te verkoopen

(1) *Journal de la Belgique*, du 25 juin 1817.

(2) *Journal de la Belgique*, du 18 mai 1817.

voór eenen veél minderen prys dan den genen van de merkt, om alzoo de verfoeyelyke geldzugt der opkoopers in-te-toomen : maer dit was het inzicht niet van onzen souvereynen koopman : zyne gewaende *zolders van overvloed* waeren niet anders dan eene groote onderneming, om eene vraekroepende winst te doen op de ellende van het volk ! En waerlyk, wanneer hy, in het begin van mey, doór eenen arrété geboód zyne zoo genoemde *zolders van overvloed* te Antwerpen te openen, en dat men, voór den eersten keer, op 9 mey een deel van zyne opgekogte graenen op de merkt bragt, dan zag men dat zyne baetzugt de gene der baetzugtigste opkoopers nog te boven ging, met de graenen *op den hoogsten prys* te houden, en dat hy die zoo genoemde *zolders van overvloed* niet gemaakt had om het verhongerd volk te hulp te komen, maer om op de publieke ellende eenige millioenen te winnen. En op dat men zoo eenen eerloozen en onmenschelyken handel niet zou kunnen in twyffel trekken, en den agent van Willem pligtig maeken van *den hoogsten prys* gevraegd te hebben, leésde men korts daerna in den *Journal officiel*, dat *den agent van deze zaak te Antwerpen niet gehandeld heeft dan in gelykvormigheyd van de onderrigtingen die hem van wegens Z. M. zyn gegeven geweest.*

Maer waerom toch heeft men dien vrydag een deel graen uyt de magazynen van Willem getrokken en te koop gesteld ? was het om de merkt te voórzien ? Och neen ! want het was graen waervan men zich wilde ontmaeken, om dat het beschimmeld was en eenen zeer kwaeden reuk had ; en aengezien men dit half bedorven graen aen den hoogsten prys der goede graenen wilde verkoopen, zoo heeft het geene koopers gevonden, en het wierd naer de magazynen van Willem teruggevoerd, alwaer het geheel moest bederven, mits daer geene

plaets was om het van tyd tot tyd te keeren, en het schieten te beletten.

Nogtans het was in de magazynen van Willem alleen niet, dat de graenen beschimmelden : immers men heeft te Antwerpen zien graen in de Schelde werpen, het welk eenige opkoopers, waere bloedzuigers van het volk, naer het voórbeeld van den koninklyken koopman, liever gehad hadden te laeten stikken en rot worden, dan de zelve voór eenen eerlyken prys te verkoopen ! men heeft in die zelve stad eenen opkooper boonen zien verkoopen voór 10 oórden den pot, die zoodanig beschaedigd waren, dat zy hinderlyk voór de gezondheyd geoordeeld wierden, en dat eenen kommissaris de zelve in het hier-voren klooster der predikheeren ging in beslag nemen. Wat Brussel aengaet, wat eene veelheyd van graenen, die de straeten met eenen onverdraegelyken stank vervulden, heeft men niet zien naer den mestbak voeren !

Ondertusschen, de openbaere ellende was zoo groot geworden, dat men de wanhoóp kon lezen op het aanzigt van de arme menschen en van de gemeyne werklieden : men moest zich dan verwagten, dat het volk ten laetsten zyne gramschap niet meer zou wederhouden. En waerlyk, eenen gevaerlyken oproer berstte, den 18 junius, te Brussel uyt. De eerste wanorders begonnen op de Botermerkt, ter gelegentheyd van den prys der boter, die nu nogtans maer 10 stuyvers het pond kostte, het welk in april 17 stuyvers verkogt was. Terwyl men hier aen het twisten was, vergaderde eene groote menigte van volk op de oude Graenmerkt, en de Moutstraet intrekende, plunderden zy daer eene karre graen ; zy poogden een magazyn open-te-breken, maer zy geraekten er niet in. Dan liepen zy naer de Barakkenstraet, daer zy een magazyn van graenen plunderden. Eene bende peêrden-volk kwam daer aen, en begon het volk met den platten

sabel af-te-rossen om het te verspreyden : maer den honger is een scherper zweêrd dan den sabel van ruyters; en een deel van het volk, zich op de vaert met steenen gewapend hebbende, kwam terug. De ruyters, dit ziende, wierden gelukkiglyk wat voórzigtiger ten opzichte van een verwoed en wanhopig volk, en zy hielden zich stil. De graenen wierden langs de vensters op de straet geworpen, daer een iegelyk opnam zooveel hy kon draegen. Dit duerde tot korts na middag, wanneer den prins van Oranje met eenen adjutant zich derwaerts begaf; hy ontmoette aen de brug, regtover de Verkensmerkt, eenige ridders van de vaert, die er niet zeer vrindelyk uyt zagen; hy sprak hun beleêfdelyk aen; zy antwoórdden : *Prins, gy zyt eenen braeven vent; maer uw vaer is eenen deugeniet!* Die werklieden maekten hier een onderscheyd tusschen vader en zoón, om dat zy niet wisten dat al het bloed van Oranje vergald is. Wanneer den prins in de Barakkenstraet aenkwam, wierd hy van het volk omringd : eene arme vrouw deéd hem bittere klagten over den honger die het volk nu zoolang geleden had. Hy, met zyne gewoonelyke vrindelykheyd, vatte die vrouw by de hand, en beloófde « dat er in den nood van het volk zou voórzien worden, en dat de graenen zouden afslaen. » Dan sprak hy het volk vrindelyk aen, en verzogt van het wanorder te staeken, belovende dat men zonder uytstel zich ging bezig houden met de middelen om in hunnen nood te voórzien. Dit stilde het verbitterd volk, het welk, roepende : *vivat den prins!* stillekens naer huys ging.

Vele verhongerde menschen hadden nu wel wat graen geplunderd, maer hiermede hadden zy seffens nog geen brood : zy gingen dan, laeter in den namiddag, een bezoek doen by de bakkers, om brood te vraegen. Vele bakkers hadden het goed gepeys van gewilliglyk en met opene

deuren hun brood uyt-te-deelen; andere deden van schrik hunne deuren toe, en wierpen het brood langs de vensters op de straet. Tegen den avond wierd er afgekondigd, dat het verboden was, na 9 ueren, troepswyze zich op de straet te bevinden: maer des avonds was alles stil; het volk had brood, en het hield zich bezig met het op-te-eten.

Willem, nu verzekerd zynde dat het volk van honger niet wilde sterven, wierd verveêrd, en hy opende zyne magazynen! hy deed op 20 junius de merkt van Brussel wel voórzien, zoo van zyn eygen graen als van het geén van de andere opkoopers, die een zeker getal van hectoliters op de merkt moesten brengen. Den prys der terwe kwam dan af tot 20 guldens den hectoliter: maer een goed deel der zelve was beschimmeld, en dit was de reden dat zy niet alle verkogt wierd.

Het gerugt van den oproer van Brussel wedergalmde in alle de steden van Belgien, en naementlyk te Loven, daer den 23 junius verscheyde bakkeryen geplunderd wierden. Eene vrouw, die in dezen voórval eenige brooden bekomen had, bezag de zelve met groote voldoening, en zegde: *Ik zal dan eens myne goesting eten, ik heb lang genoeg gevast!* Eenen kommissaris had de onvoórzigtigheid van eenen kleynen jongen te slaen, en wierd van het volk zeer mishandeld. Op den zelve dag hebben er zwaere wanorders te Brugge plaets gehad, daer verscheyde persoonen doór het peérdenvolk zyn gekwetst geweest. Gent wierd den 24 junius in rep en roer gesteld: maer ongelukkiglyk, het bloed heeft er gestroomd, en een meysken is daer dood geschoten! Antwerpen is ook in roering geweest: verscheyde magazynen van pataten, en winkels van bakkers, wierden op 25 junius geplunderd; de magazynen van Willem en andere opkoopers der graenen waeren in het uysterste gevaer,

wanneer de militaire magt gelukt heeft in het volk te verspreyden. Iperen, Kortryk, Bergen en andere steden hebben de zelve wanorders gezien.

Willem, van dit alles onderrigt zynde, was gedwongen zyne graenzolders te Antwerpen open te doen, en hy verkogt zyn russisch koörn, dat hem 10 guldens 5 stuyvers courant gekost had, voór 14 guldens hollandsch, waervoór hy, acht dagen te voren, 19 guldens gehad had. Dien *goeden vader van het volk* verkogt aen de staeten van Namen vyf duyzend hectoliters van het zelve koörn, à 12 hollandsche guldens den hectoliter, op voórwaerde dat het op hunnen kost te Antwerpen zal gelaeden en naer Namen vervoerd worden. Hy voórzag, voór den prys van 12 guldens den hectoliter, de provincien van Henegouwen en Vlaenderen: maer het graen moest op hunnen kost te Antwerpen of te Amsterdam gelaeden en ter plaets gevoerd worden: dus hy deéd nog eene winst van 32 of 33 ten honderd, terwyl hy, weynige dagen te voren, meer dan 60 ten honderd op de noórdse graenen gewonnen had. Den hemel weet hoe vele millioenen dien *goeden vader*, dit jaer, van zyne verhongerde kinderen afgeperst heeft! Maer indien de kooplieden van Amsterdam, Antwerpen en andere steden, overgroote sommen gelds op de algemeyne ellende gewonnen hebben, daer zyn er nogtans ook geweest, die er hunnen volkomen ondergang by gehaald hebben: want zoohaest het volk den *sleutel* gevonden had waermede het de groote magazynen kon open doen, is den prys der graenen, op weynige dagen, afgekomen tot minder dan de helligt, daer sommige opkoopters de zelve voór gekogt hadden. Dezen onverwagten uytval in hunnen eerloozen koophandel heeft te wege gebragt, dat eenige van die ongelukkigen hunnen eygen beul geworden zyn, en zich zelve, doór een laetste schelmstuk, het leven benomen hebben!

De verbittering van het volk, doór de vermindering van den prys der leésmiddelen, nu gestild zynde, besloót Willem van eene reys te doen naer Vlaenderen. Mr Lens, meyer van Gent, vernomen hebbende dat zynen meester daer ging aenkomen, liet dit weten aen de Gentenaers; *en*, zegde hy in zyn berigt, *op dat de armén zouden deel nemen in de algemeene blydschap, daer zal op 11 julius eene uytdeeling van brood gedaen worden doór de zorg van den bureau van weldaedigheyd*. Dien meyer peysde dat het volk voór een stuk brood wel zou *vivat den koning!* roepen: maer de ondervinding heeft hem geleerd dat hy alleen gerekend had.

Willem vertrok den 7 julius met zynen zoón Frederik naer Vlaenderen; hy ging de monstering (*revue*) doen van de garnizoenen van Kortryk, Menin, Iperen, Furnen, Nieuport, Ostende, Brugge en Gent; hy bezigtigde alle de vesten en versterkingen met eene nauwkeurigheid als of hy eenen aenstaenden inval van den vyand te vreezen had. In zyn gespreék met den meyer van Ostende, *bejammerde hy de armoede van het volk; hy sprak over den koophandel der graenen en over den middel om de opkoopingen te beletten!* Den geveynsden Willem, van Ostende vertrekkende, wilde langs Blankenberg naer Brugge gaen, volgende de aengenaeme kust van de zee: hy was te peérd, het welk zich onverwagts liet vallen en hem ruyter in het zand maekte: maer gelukkiglyk Z. M. gevoelde geen het minste ongemak (1). Te Gent

(1) Weynige dagen te voren, 3 julius, heeft den prins van Oranje, op den anderlechtschen kassey te Brussel, den zelven voórval gehad: hy reéd te peérd voór het rytuyg van zyne *leerhertige huyserouwe*, gelyk Goubau haer noemde; het peérd uytshuyvende liet zich vallen, en wierp den prins ter aerde. In de zelve maend, 30 julius, zyn de dierbaere dagen van prins Frederik in het grootste gevaer geweest: zyn kabriolet wierd aen de poórt van het paleys te Brussel omgeworpen; en indien den concierge, die den kop van het peérd vastnam, den moed en de magt niet gehad had om het tegen-te-

toonde hy de *grootste droefheyd over de publieke rampen*, en zegde dat *het zynen koninklyken wil was de zelve te verzoeten en te doen ophouden*. Zoo sprak hy, hy die de byzonderste oorzaak was van die rampen, hy die zyne magazynen van graen had gesloten gehouden, tot dat de vrees hem gepraemd had de zelve open te doen! Hy ontving de vicarissen-generael, en sprak hun op eene wyze *als of de innerlykste eendragt zou gaen heerschen tusschen den outaer en den troon*, terwyl hy zeer wel wist dat, op zyn bevel, den bisschop van Gent ging *gestraft* worden. Hy deed, uyt eene *gemaekte* agting voór de klergie, zyn rytuyg voór de kerkdeur van Sinte-Michiel, daer de geestelyken der parochie vergaderd waeren, stil staen om hun te groeten; ik zeg *gemaekte*: want wat agting kon hy hebben voór de klergie van Gent, wiens opperhoofd hy deed vervolgen, en welke hy doór zyne tyrannige wetten wilde praemen van de geheyligste belangen van den godsdienst te verraeden.

Verklaaring van den Prins de Méan; hy word aertsbisschop van Mechelen.
Brief van Mr Klerens. Brief van den aertsbisschop. Het gouvernement verwert alle restriktie in den eed. Uyttreksel uyt eene breve van den Paus.

Ondertusschen wierd het gerugt verspreyd, dat den prins de Méan zou aertsbisschop van Mechelen worden. Eenige mannen, die eertyds den eed tegen een wettig koningdom gedaen hadden, en nu den eed voór een onwettig koningdom verdedigden, vonden middel om met dien prelaet in briefwisseling te treden. Dit is het geén zeer waerschynelyk veel invloed heeft gehad op zyn ge-

houden, den prins zou ongetwyffeld verpletterd geweest hebben, en de historie zou nooyt hebben kunnen gewag maeken van de heldendaeden waermede hy, dertien jaeren laeter, geheel Europa verbaesd heeft! Het zou schynen dat de peerden zelve het jok van die familie niet meer wilden draegen.

moed (1). Hoe het zy of niet, den loozen Willem had by den Paus alle mogelyke middelen in het werk gelegd op dat Mgr de Méan tot het aertsbisdom van Mechelen zou benoemd worden. Den heyligen Vader wilde eyndelyk aen de wenschen van den koning voldoen; maer hy eyschte af, dat dien prelaet eerst voldoening zou geven aen den heyligen Stoel en aen de kerk, voór de verergerenis die hy, met de nieuwe grondwet te bezweëren, gegeven had. Mgr de Méan zond dan de volgende verklaring aen Z. H., en deéd de zelve, met de toestemming van den koning, doór de gāzetten bekend maeken.

« Ik ondergeschreven, hebbende als lid van de eerste kamer der staeten-generael... den eed gedaen, die doór de grondwet voórgeschreven is, en willende op de klaerste wyze myne onveranderlyke onderwerping aen den heyligen Stoel en aen den Paus Pius VII betoonen, en ter zelve tyd bewyzen de zuyverheyd van het geloof, dat ik altyd getragt heb ongeschonden te bewaeren, verklaer en verzeker plegtiglyk, dat ik doór den eed, gedaen aen de constitutie, niet verstaen eenige verbintenis aen-te-nemen, die aen de leerstukken of aen de wetten van de roomsch-katholyke kerk tegenstrydig is; dat ik nooyt iets zal doen dat daarmede niet overeenkomt; dat ik in tegendeel de zelve in alle gelegentheyd, doór alle middelen die my mogelyk zyn, zal ondersteunen; dat ten laesten, als ik met eed beloofd heb alle de godsdienstige gemeynten van het ryk, dat is de leden daer zy in het algemeen of in het byzonder uyt bestaen, te beschermen, myne meyning was van hun die bescherming in het borgerlyk order alleen toe-te-staen, zonder op eenige wyze, direktelyk of indirektelyk, te willen goedkeuren

(1) Ik zou wel iets kunnen zeggen van een *konciliabulleken*, dat alsdan van tyd tot tyd te Brussel gehouden wierd: maer alzoo er de twee byzonderste personen al van dood zyn, zal ik hun in vrede laeten rusten.

de grondregels die zy belyden, en die de katholyke religie verwerpt.

« Ratisbona, 18 mey 1817.

« Franc.-Ant. Prins DE MÉAN. »

Alhoewel den Paus, gelyk men leeger zal zien, niet volkomentlyk voldaan was van deze verklaering, nogtans, ingezien de tyds omstandigheden, nam hy de zelve aen, en hy benoemde hem te Roomen, op 24 julius, aertsbisschop van Mechelen. Doór een wonderlyk geval leesde men op den zelve dag, in den *Journal de la Belgique*, den volgenden brief van den eerw. heer Klerens, pastoor van Sinte-Catharina te Brussel.

« Mynheer,

« Aengezien den vrede en eendragt het onderscheydend teeken zyn van de waere christenen, heb ik de eer van u ten dien eynde aen-te-bieden een uyttreksel van eenen brief van Mgr den prins de Méan, onzen toekomenden aertsbisschop van Mechelen, gedagteekend te Ratisbona, den 3 van deze maend van julius... Zie hier het uyttreksel van dien *kostelyken* brief (1). »

« ..... Volkomentlyk gerust gesteld zynde over de geoorlofdheyd van den eed voorgeschreven doór de grondwet van ons koninkryk, heb ik nogtans de voorzorg gebruykt van mondelings en in het openbaer te verklaeren dat, indien den heyligen Vader de aflegging van den eed *uytdrukkelyk* kwam te doemen, ik my aenstonds zou onderwerpen aen alle de beslissingen van het Oppelhoofd der kerk.

« De reden die my beweégd heeft om deze verklae-

(1) Het is precies de bekendmaeking van dit uyttreksel, die den vrede en eendragt gestoord heeft: want, uytgenomen eenige mannen van den *ouden eed* (zie *Napoleon of ophomste*, 1ste deel, bladz. 116 en 121), daer was maer een en het zelve gevoelen over den *nieuwen eed*, dien de bisschoppen afgekeurd hadden.

ring overtolliglyk te doen voór de aflegging van den eed, was van niet eenen middel agter-te-laeten om te voorkomen dat de genen, die over deze stoffe eene opinie hadden verschillig van de onze, daerdoór niet zouden verergerd worden, voór *zoo veel als zy redelyk en ter goeder trouw willen zyn.*

« Den Paus, na de zaak rypelyk onderzocht en in zyne hooge wysheyd overwogen te hebben, heeft, om de waerheyd te zeggen, den eed niet gedoemd : maer... willende alle reden van oneenigheyd doen ophouden, en de gemoederen en consciëntien gerust stellen, en ten zelve tyde het vertrouwen, zonder het welk ik met vrugt niet zou kunnen werken in den wyngaerd des Heere, vaststellen, heeft gemeynd dat den zekersten middel, om die verscheyde oogmerken te bekomen, was van af-te-cysschen dat ik doór de gazetten *eene uytlegging geve van den zin*, in den welken ik den eed aen de constitutie gedaen heb; den heyligen Vader heeft my dan daerover zyn verlangen laeten weten, en ik, getrouw aen de verklaering waarmede ik de aflegging van den eed had doen voórgaen, heb aenstonds gehoorzaemd.

« Daer zyn de redens die plaets gegeven hebben aen de explikative verklaering die gy in de gazetten gelezen hebt, en die kan dienen tot onderrigting van den zin, in den welken alle katholyke onderdaenen van het koninkryk den gezegden eed mogen doen, als zy in het geval zullen wezen van daeraen onderworpen te zyn...

« My bevelende aen de volherding van uwe goede gebeden en de gene van uwe confreérs, op dat den God van bermhertigheyd geweérdige my de gratien te geven die ik noodig heb om myne pligten getrouwelyk te volbrengen, ontfangt de verzekering, etc.

« F. A. PRINS DE MÉAN, *te voren prins-bisschop van Luyk.* »

« Ik durf hopen, M^r, dat *alle de personen, die redelyk en ter goeder trouw zyn, dit uyttreksel van dezen brief met genoegen en vreugd zullen ontfangen* (1), en dat wy alle doór deze onderwyzing, vol van licht en zeer liefdaedig, voortaan niet meer zullen hebben dan een hert en eenen mond om God den Vader van onzen Heer J.-C. te verheerlyken, op dat hy zyne hemelsche zegeningen uytstorte over ons bisdom en over onzen toekomstenden aertsbisschop.

« Ik heb de eer van te zyn

« Uwen zeer ootmoedigen dienaar,

« M. KLERENS, *pastoor in Sinte-Catharina.* »

Nogtans den genoemden aertsbisschop kwam den 30 september te Brussel. Den eerw. heer de Landsheere, die van het jaar 1793 tot 1802 (altijd verborgen in eene schuylplaats tot dat het konkordaet gemaakt was) het aertsbisdom als vicaris-generael met zooveel lof als moed en waekzaamheyd bestierd had, ging hem zyne hoogagting aanbieden (2). Den prelaet ontving hem wel, en zegde onder anderen : *Heb zorg voór uwe gezondheid; ik zal uwen dienst noodig hebben.* Maer het konciliabulleken heeft dit

(1) Maer alle de katholyken, gehoorzaam aen de stem van hunne herders, geheel de klergie van Belgien (Mr Klerens en zyne confrèers uytgenomen), alle de vicarissen-generael, alle de bisschoppen, en boven al den Paus zelf, hebben het uyttreksel van dien brief niet *met genoegen en vreugd*, maer in tegendeel *met groote verwondering en droefheyd*, gezien; dus, als men Mr Klerens moest gelooven, alle die katholyken, die geestelyken, die hooge overheyd, die bisschoppen, en het opperhoofd der kerk zelf, waeren *niet redelyk*, zy waeren *niet ter goeder trouw!* in wat eenen afgrond valt men niet, als men eens den regten weg, den weg der waarheyd, verlaeten heeft!

(2) Mr de Landsheere wierd in 1803 te Mechelen gevangen, en te Antwerpen in de gevangenis geworpen. Eenige maanden daarna wierd hy naer Parys gevoerd; dan naer Turin, Rimini, en eyndelyk naer Roomen. Hy is in 1814 uyt zyn ballingschap in Belgien weêrgekeerd, en te Brussel gestorven den 26 augustus 1824. Zyne gedagtenis zal altijd in zegen zyn.

weten te beletten. Mgr de Méan ontving, den 5 oktober, het *pallium*; hy wierd den 13 der zelve maend, te Mechelen, op de pragtigste wyze ontvangen, en plegtiglyk in het bezit van den aertsbisshoppelyken stoel gesteld.

Ondertusschen, de verklaering die Mgr aen den Paus gezonden had, en zynen brief van Ratisbona, overal bekend zynde, hebben verscheyde rechters en fonktionarissen den eed gedaen met de zelve bepaeling (*restriction*), die hy uytgedrukt had : maer deze wierden, doór eene beslissing van meester Van Maanen, aenzien als of zy den eed geweygerd hadden, en van hunne bediening afgezet; en nogtans de grondwet had (art. 186) vastgesteld dat *niet eenen rechter van zyne plaets kan beroofd worden, ten zy op zyn verzoek of doór een vonnis*. Mr de Becker, vrederechter van het kanton van Aerschot, protesteerde tegen zyne afzetting doór eenen wettigen en publieken akt, waerin hy zegde : *Verre van den eed geweygerd te hebben, ik heb dien eed gedaen, verklaerende hem te doen in den zin die het gouvernement goedgekeurd heeft met de verklaering van Mgr de Méan bekend te maeken*. Mr Reymond, president van den tribunael van kommercie te Namen, gevraagd hebbende om den eed te mogen doen in den zelve zin gelyk Mgr de Méan, heeft den Hollander Falck, minister van staet, hem geantwoórd, dat Z. M. op 27 oktober zyne vraag verworpen had. En wat was de reden, dat men geene de minste bepaeling in den eed wilde aennemen? Goubau, dat groot licht der williamsche kerk, gaet hierop antwoóden, in zynen brief van 17 november, aen de vicarissen-generael van Gent : *Het gouvernement, zegde hy, zal niet toelaeten, en het kan, zónder de grondwet van het koninkryk te bestryden, niet toelaeten eenige hoegenoemde bepaelende (restrictive) uytlegging, om dat deze iets vermindert van den eed, en gevolgentlyk er den zin en de letter van ver-*

valscht. Het gouvernement kan in tegendeel de bepuelende verklaering gedoogen, om dat deze den eed laet zoodanig gelyk hy is.

Maer den bisschop van Gent had nog eens aen Z. H. kennis gegeven van den staet der zaeken in Belgien, en van den brief van Mgr de Méan, van 3 julius laetstleden. Den Paus zond hem eene breve, eygenhandig ondertee-kend, 31 december 1817, waerin hy zegt :

«... Om den vrede te bekomen dien wy zoo zeer ter herte hebben, en om ons nuttig te maeken aen de kerken van Belgien, hebben wy besloten van dien prelaet te stellen op den stoel van Mechelen : nogtans wy hebben gewild dat hy, doór eenen *akt* die ons moest aengeboden en daerna publiek gemaekt worden, eerst aen Ons en aen de kerk zou voldoen, gelyk het noodzaakelyk was, ten minsten op eene genoegzaeme wyze, voór de ververgernis die hy met den eed te doen gegeven had. Wy zouden zekerlyk liever gehad hebben dat hy openhertiglyk zyne *verzekerde faut* zou *beleden hebben*; niettemin, na in de tegenwoórdigheyd van God de omstandigheden van den tyd en van de zaeken rypelyk overwogen te hebben, wy hebben geoórdeeld dat het betaemelyk was dien akt, welken hy den 18 mey ondertee-kend heeft, aen-te-nemen; waerdoór dien prelaet wel niet verklaerde in welken zin hy den eed gedaen had, het welk hem geenzins zou hebben kunnen verontschuldigen, maer ons eene getuygenis gaf van zynen goeden wil en voór-nemen ten dien opzigte. Na dien akt, den welken ons behandigd en in Belgien publiek gemaekt is, moest hy zekerlyk in het toekomende, doór zyne standvastige wyze van doen, klaerlyk en openbaerlyk toonen, dat zyn oór-deel over de formul van den eed geenzins van het ons verschillend is. Het is hierom dat wy *met groote verwondering en droefheyd den brief gezien hebben van 3 julius,*

die op zynen naem rondgedraegen word, en waerover gy wel reden hebt van te klaegen....»

My dunkt dat Z. H. hier wederom en uytdrukkelyk den eed afgekeurd heeft; en nogtans de geestelyken, die zich onderwierpen aen het oordeel van den Paus, en die, gelyk het hunne plicht was, den eed afkeurden, wierden voor *fanatieken* aenzien en als dusdanigen behandeld!

Proces van den prins de Broglie, bisschop van Gent.

Mgr de Broglie was verscheide keeren, en naementlyk doór een arrest van 10 junius, gedaegd geweest voor het oppergerechtshof van Brussel: maer hy weygerde regtuyt te verschynen voor eenen tribunael, aen wiens rechtsgebied hy niet onderworpen was. Van der Fossen maekte dan, den 25 september, eenen akt waerin hy den bisschop dierf beschuldigen:

« 1°. Van in de maend van augustus 1815, by middel van een geschrift genoemd *Onderwyzende Uytpraek*, het welk hy deéd volgen van het geen genoemd *Herderlyke Onderwyzing*, maetregels beraemd te hebben, *die eene samenzweëring of verraed uytmaeken, waarvan het oogmerk was van het gouvernement te veranderen* (1), of wel van doór het genoemd geschrift maetregels beraemd te hebben, waarvan het gevolg eenen boozen aanslag was tegen de veyligheyd van den staet; welk schelmstuk, volgens den art. 125 van den strafwetboek, met de dood moet gestraft worden;

« 2°. Van, hy bedienaer van den godsdienst, briefwis-

(1) Hier ziet men den heyligschenden haet uytachynen, die hy tegen den bisschop opgevat had: immers, indien dezen plichtig was van samenzweëring, waerom dan heeft Van der Fossen de andere bisschoppen en vicarissen-generael, die de zelve *onderwyzende uytpraek* geteekend hadden, ook niet beschuldigd van samenzweëring?

seling over geestelyke stoffen gehouden te hebben met het hof van Roomen, zonder den directeur-generaal van den katholyken godsdienst daarvan eerst verwittigd te hebben; de gezegde briefwisseling zynde gevolgd geweest van de bekendmaeking van *twee Bullen* zonder dat zy gevizeérd waeren; het welk een nieuw feyt is, tegenstrydig aen onze oude wetten, of aen de wet van 17 junius 1791, of aen de organieke artikels (1);

« Die schelmstukken zyn voórzien doór de artikels 87, 110, 124, 125, 204, 205 en 208 van den strafwetboek. »

Op dien akt van beschuldiging gaf het oppergerechts-hof een *arrest* waerdoór het geboód van den bisschop gevangen te nemen : maer hy, willende zyn hoog karakter niet bloodstellen aen de versmaeding der boozen, had zyn bisdom verlaeten en was naer Frankryk vertrokken : nogtans hy zond, doór eenen deurwaerder, aen Van der Fossen eene protestatie tegen den akt van beschuldiging en tegen het arrest van het hof. Van der Fossen trok die protestatie geweldiglyk uyt de handen van den deurwaerder, zeg-

(1) Het geén Mr Van der Fossen hier zoo belachelyk twee bullen noemde, was niet anders dan twee breven van vollen afsaet, gegeven in form van jubilé, welken afsaet den Paus, op verzoek van de pastoors, vergund had aen de parochien van den heyligen Donatus te Brugge, en van O.-L.-Vrouw te Halle. Het plakkaert van den jubilé van Halle wierd in de hoofdkerk van Gent, met een uyttreksel der breve, aengeplakt zonder *visa* van den bisschop; dat meer is, dit plakkaert was gevizeérd doór Mr Forgeur, vic.-gen. van Mechelen : en Mr Van der Fossen moest dit zeer wel weten; want hy had hem daerover, in augustus 1816, eene ondervraeging doen ondergaen, die meer dan twee uren geduerd heeft, en in de welke den eerw. heer Forgeur regtuýt bekend had het *schroomelyk schelmstuk* waarmede men hem betigtte, te weten van het plakkaert van den jubilé onderteekend te hebben. Dit niettegenstaende, den dommen Van der Fossen beschuldigt den bisschop van dien jubilé, die hy niet gevraagd en niet onderteekend had, bekend gemaakt te hebben zonder van het gouvernement gevizeérd te zyn. Het is alzoo dat dien wethouder zich meer en meer weêrdig maakte van de gunst van Willem, die, om hem te loonen over den iver welken hy van in het begin van dit proces tegen den bisschop getoond had (bladz. 256), hem in de maend van julius laetstleden *definitively* prokureur-generaal by het oppergerechtshof te Brussel benoemd had.

gende : *Dat is een oproerig stuk!* En het was eenen wet-
houder (wel te verstaen van eenen Willem van Oranje)
die zoo een feyt dierf begaen tegen eene protestatie
waervan hem, *in wettige en behoorlyke formen*, kennis-
gegeven wierd! Nooyt heeft hy van die protestatie in het
gevolg van het proces gewag gemaakt, en gevolgentlyk
had hy verdiend gestraft te worden volgens dezen art. 173
van den *Code pénal*, die zegt : *Allen fonktionaris of pu-
blieken amptenaar die zal vernietigd of verzwegen hebben
de akten welke hem, ter oorzaak van zyne bedieningen,
zullen behandigd of kenbaer gemaakt geweest zyn, zal
met de yzers gestraft worden.*

Nogtans het gerechtshof ging voort in den bisschop
te agtervolgen, en gaf de volgende ordonnancie.

« *Wy Nicolaus Wyls, president van het hof der as-
sisen;*

« Gezien de stukken van het proces opgemaakt tegen
den genoemden Mauritius de Broglie, bisschop van Gent,
beschuldigd ten eersten (*hier volgt den akt van beschul-
diging, boven aengehaeld*);

« Aengezien er meer dan tien dagen verloopen zyn,
zonder dat den genoemden Mauritius de Broglie vóór het
gerecht verschenen is, en dat men hem niet heeft kun-
nen gevangen nemen;

« Gebieden, ingevolge den art. 465 van het wetboek
ter instruktie, aen Mauritius de Broglie van, binnen eenen
nieuwen uytstel van tien dagen, te verschynen vóór
het hof der assisen van de provincie van Zuydbrabant,
zittende te Brussel, om daer geoordeeld te worden over
de schelmstukken waervan hy beschuldigd is; zoo niet,
dat hy wederspannig aen de wet zal verklaerd worden...
en dat het proces zal voortgaen, alhoewel hy afwe-
zend is;

« Wy verklaeren dat al wie de plaets weet, daer Mau-

ritius de Broglie zich bevind , verplicht is van de zelve aen het gerecht aen-te-wyzen.

« In het paleys van justicie te Brussel, 9 october 1817.

« Nicol. WYNS.

« Den greffier Ch. VAN GHELDER. »

Niettegenstaende deze bedreygingen , meester WYNS had het plaisier niet van eenen bisschop voór zyne recht-bank te zien verschynen; maer hy had de al te groote eer van te onfangen de volgende

Protestatie van den bisschop van Gent aen de heeren president en rechters van het oppergerechtshof van Zuydbrabant.

Mynheeren! den akt van beschuldiging , van den 25 september tegen my gegeven doór het oppergerechtshof van Brussel, is my behandigd geweest. Ik was verre van te gelooven dat , in eene eeuw die meynt zoo verlicht te zyn , en terwyl men niet ophoud de zoo genoemde vry-heyd der godsdiensten als eene der vrugten van de volks beschaefdheyd op-te-helderen , wereldlyke menschen over de leering van eenen bisschop oórdeelende , hem in het gezigt van geheel Europa zouden beschuldigen dat hy, met de zedeleer van het Evangelie voór-te-houden , de volkeren *direktelyk* tot ongehoorzaemheyd aen de wetten opgewekt heeft; ik was verre van te gelooven dat dusdanige hem tot een misdaed zouden toerekenen van , zonder daertoe doór eenen minister des konings bemagtigd te zyn , briefwisselingen gehouden te hebben met het Opperhoofd van de kerk, zynen geestelyken Oversten, aen wiens rechtsgebied hy doór goddelyk recht onderworpen is... Indien ik in dit stuk pligtig was , het zou met geheel de katholyke kerk zyn , die ten allen tyde

geleerd heeft dat de kerk van Roomen, het hoofd der bisschoppen zynde en als het middelpunt waeruyt alle kerkelyk bestier voortkomt, de bisschoppen doór goddelyk recht alle vryheyd hebben om met het hoofd van die kerk onderhandeling te houden, zonder verplicht te zyn van eerst het verlof van het wereldlyk gezag te bekomen; dat zy zelfs hiertoe verbonden zyn, zoo dikwils als de noodwendigheyd of het nut van hunne kerken dit vereysschen; eyndelyk, dat de leerbeslissingen der Pauzen mogen en moeten, zonder bemagtiging van het wereldlyk gezag, in hunne kerken afgekondigd worden... En al waer men aen de bisschoppen tot staetsmisdaed rekent van hun gedrag naer die grondregels te schikken, is er geene vryheyd, en de uytoeffening van onze heylige religie is daer noodzaakelyk verdrukt.

« Ik heb meermaels deze grondregels voórgelouden en ontvouwd in verscheyde brieven, die ik aen Z. M. en aen eenen van haere ministers geschreven heb; ik heb zekerlyk niet eenen middel verzuymd om hun te verlichten en myn gedrag ten dien opzigte te verontschuldigen. Alle myne poogingen vrugteloos geweest zynde; heb ik geoórdeeld uyt myn bisdom te moeten vertrekken, wanneer het oppergerechtshof het arrest, van my voór de rechtbank te brengen, uytgesproken had...

« Ik heb, met my te onttrekken aen vervolgingen die klaerblykelyk onrechtveêrdig zyn, niet anders gedaen dan my geschikt volgens de uytspraek van den heyligen Augustinus, die verklaert dat de herders, wanneer het gevaer *gemeen* is, hunne schaepen niet moeten verlaeten; maer wanneer den herder in het *byzonder* agtervolgd word, en dat er andere bedieners van den autaar genoegzaam zyn voór de noodwendigheyd der geloovigen, het hoofd alsdan moet vlugten, gelyk den heyligen Paulus te Damascus en den heyligen Athanasius gedaen hebben.

« Nogtans het heeft my in de tegenwoordige omstandigheden noodig geschenen, zooveel in myne magt is, eene beschuldiging af-te-keeren, die opentlyk niet strekt dan om de roomsch-katholyke-apostolyke religie, hoe langer hoe meerder, te verhinderen. En zonder ten dien opzigte uwe meyningen grondig te onderzoeken, moet ik tegen de beschuldiging die my ten laste is gelegd, en tegen het proces dat tot nu toe heeft plaets gehad en voorders zal kunnen plaets hebben, protesteren om de volgende redens :

« 1°. Om dat ik, met de *onderwyzende uyt spraek* te onderteekenen en onderhandeling te houden met het hoofd van de kerk, niet gedaen heb dan de geheyligste pligten van het bisschoppelyk ampt volbrengen, en dat by gevolg de gezegde beschuldiging onrechtveêrdig is, ongegrond, en de goddelyke rechten der bisschoppen aantastende.

« 2°. Om dat de artikels 125, 204, 205, enz., van den strafwetboek, uyt haet tegen onze heylige religie doór eenen van haere grootste vyanden opgesteld, niet kunnen samenstaen met de vrye oeffening van den katholyken godsdienst, om de redens hierboven aengehaeld.

« 3°. Om dat, zoo genomen dat men recht had om myn gedrag volgens die artikels te oórdeelen, het klaerblykend is dat ik geenzins tot ongehoorzaemheyd aen eenige wet opgewekt heb, terwyl er in het koninkryk niet eene wet is, die iemand wie het zy verplicht den eed te doen, welken doór de *onderwyzende uyt spraek* afgekeurd is, ten zy dat dusdanigen zich vrywillig in het geval stelt van dien te doen.

« 4°. Om dat die artikels van den strafwetboek, en al dat de uytoeffening van den katholyken godsdienst in dit land verhinderde..., afgeschafft zyn geweest, 1°, doór de verklaering der hooge mogendheden van 7 meêrt 1814; 2°, doór de verklaering van Z. M. den koning der Neder-

landen, die, in zyne plegtige proklamatie van 18 julius 1815, *aen de katholyke kerk haeren staet en vrydommen verzekert*; 3º, doór den art. 194 der grondwet, die aen de katholyke religie alle de voórdeelen die zy te voren genoót verzekert.

« 5º. Indien ik van eenig misdaed pligtig waer, het zou niet kunnen zyn dan om eenige leering die of valsch of aen den staet nadeelig is. Doch, zoo in het een als in het ander geval, kunnen wereldlyke persoonen zich de rechters niet maeken van de leering van eenen bisschop. In de *onderwyzende uyt spraek* word er niet gehandeld dan van eenen eed, ongeoorlofd geoórdeeld doór de bisschoppen, aen wie het toekomt in zaeken van geloof en zeden te oórdeelen. In myne briefwisseling met den heyligen Stoel word er maer gehandeld van eene zaek, die insgelyks het geloof en wezentlyke tugt van de kerk aengaet; en hoe zouden enkele wereldlyken zich tot rechters over zulke zaeken kunnen aenstellen?...

« 6º. Eyndelyk om dat ik, al had ik zelfs eenig ongelyk gehad, niet kon gedaegd noch geoórdeeld worden dan doór het hoofd van de heylige kerk, volgens de besluyten van de heylige kerkvergadering van Trenten, die in deze landen kragt van wet hebben (*ses. 13, cap. 8; ses. 20, cap. 5*). Die zelve kerkvergadering (*ses. 28, cap. 20*) vernieuwt alle de straffen doór de algemeyne kerkvergaderingen en Pauzen uytgesproken tegen de genen die de kerkelyke voórrechten schenden. De groote exkommunikatie welke dadelyk (*ipso facto*) inloopen de wereldlyken die de bedienaers van de kerk in hunne gerechts-hoven durven oórdeelen, is aen den heyligen Stoel behouden volgens de grondstelling van Gregorius XIV, die begint: *Cum alias nonnulli*, van het jaer 1591, doór vele Pauzen bevestigd, en onder andere doór den zeer geleerden Paus Benedictus XIV (*Const. 95, Pastor bonus 1744*),

die zelfs aen de heylige penitentiary de magt niet laet van dusdanigen te ontslaen... (1)

« Om alle deze redens protesteér ik, gelyk het myne pligt is, in den naem van deze heylige religie, die geduerende zoo vele eeuwen tot het geluk en luyster van de belgische natie gediend heeft; in den naem van de katholyke kerken, in het byzonder, van de klergie en geloovigen van myn bisdom, tegen de beschuldiging die my doór het gerechtshof van Brussel is opgelegd, tegen alle rechtspleging die er uyt gevolgd is, en tegen alle vonnis dat daerop zou kunnen volgen.

« Eenen deurwaerder hebbende aen M^r den prokureur-generael *Van der Fossen* kennis gegeven van dezen akt, doór my den 9 october onderteekend, heeft den genoemden prokureur-generael dien akt durven trekken uyt de handen van den deurwaerder; ik heb my verplicht gezien aen mynheeren den president en raedsheeren van het gerechtshof dezen nieuwen akt, doór my eygenhandig onderteekend, toe-te-zenden.

« Amiens, 26 october 1817.

« Den prins DE BROGLIE, *bisschop van Gent.* »

In weérwil van deze protestatie, de zaak van den bisschop wierd den 8 november geoordeeld, en den zelven dag geëyndigd doór een vonnis, waervan het hof de onrechtveérdigheyd poogde te bedekken, met gewag te maeken van zoo genoemde oude constitutionéle wetten van dit land, die of niet bestaen of nooyt zyn afgekondigd geweest; met aen-te-haelen het heylig koncilie van Tren-

(1) Het is wel waer dat de goddeloozen spotten met de exkommunikatie : maer alle hunne bespottingen kunnen de kragt, het uytwerksel en de gevolgen van die schroomelyke straf niet boletten, en de kerkelyke historie maekt gewag van een groot getal van die, met den kerkelyken ban geslagen zynde, schielyk of doór eenen ongelukkigen toeval uyt het leven zyn gerukt.

ten, het welk de rechters niet kenden of niet verstonden; en eyndelyk met by-te-brengen eene gewaende wet van Philippus den II^{en}. Ik gaen dit alles voorby in het uyttreksel van het vonnis, dat ik laet volgen om dat het doór bondige redens is wederlegd geweest (1). Maer ik kan niet nalaeten te doen bemerken dat die rechters, benoemd doór Willem den eersten, koning der Nederlanden, kwanswys hun oordeel hebben durven grondvesten op eene wet van Philippus den II^{en}, dien tyran, zoo men zegt, tegen den welken Willem den eersten, stadhouder van Holland, de wapens opgenomen heeft.

Uyttreksel van het vonnis uytgesproken tegen den bisschop van Gent.

« Het hof der assisen van de provincie van Zuydbrabant, etc.

« Gezien het arrest van het oppergerechtshof van Brussel, gegeven 10 junius 1817;

« Gezien den akt van beschuldiging, doór den prokureur-generael gegeven den 25 september 1817, tegen den genoemden Mauritius de Broglie (*het hof haelt hier den akt van beschuldiging op, gelyk Van der Fossen dien gemaakt had*);

« Overwegende dat de feyten, die het voórwerp van dit proces zyn, een politiek schelmstuk uytmaeken, waervan de intooming (*répression*) het rechtsgebied der wereldlyke magt aengaet, volgens den 2^{en} bygevoegden artikel van de grondwet... (*het hof brengt hier eenige plaetsen by, uyt de onderwyzende uyt spraek, waerdoór den bisschop en de andere bisschoppen, te samen met de vicarissen-generael van Belgien, den eed der grondwet afgekeurd hebben*);

(1) *Réclamation respectueuse, adressée à leurs majestés les empereurs d'Autriche et de Russie, et à S. M. le roi de Prusse, relativement à l'état des affaires religieuses en Belgique*; 1819, page 123 et suivantes.

« Overwegende dat de aengehaelde spreekwyzen bekwaem waeren om zoodanige opstoking voort-te-brengeu, dat er niet een publiek ampt zou hebben kunnen bediend worden... dat de inrigting der provinciale en generaele staeten in de zuydelyke provincien niet zou uytgevoerd geweest hebben, en dat er eenen staet van regerings-loosheyd noodzaekelyk moest volgen op de vernietiging van de grondwet (*neen, Mr Wyns en consoornten!* gylieden zelve, die den eed gedaen hebt in weêrwil van de *onderwyzende uytspreek*, zyt eene levende bewysreden dat gy doólt; en genomen dat die gevolgen, daer gy van spreek, *plaets gehad hadden, deze moesten niet toegerekend worden aen den bisschop, maer aen de boosheyd van uwen meester, die van de katholyken eenen eed afeyschte, welken den Paus en bisschoppen, wettige rechters in deze zaak, plegtiglyk afgekeurd hadden : zy moesten aen de koppigheyd van Willem toegeschreven worden, om dat hy met den Paus niet wilde overeenkomen over eene form van eed, die het gouvernement verzekerde van de getrouwheyd en gehoorzaamheyd der katholyken, en aen hunne consciencie geene onrust gaf* (bladz. 213). *Uyt het geén gy in uw vonnis zegt, zou volgen dat, als Willem alle de fonktionarissen zou verplicht hebben van de kettersche belydenis van Augsbourg te bezweëren, gy dan ook zoud geoordeeld hebben dat de bisschoppen dien eed niet mogten afkeuren, om dat daeruyt zou moeten volgen, dat er niet een publiek ampt zou kunnen bediend worden. O! wat goddelooze aenslagen kon Willem met de hulp van zulke dwaeltredens niet ondernemen!*);

« Overwegende dat, indien het niet blykt dat er eene briefwisseling geweest is tusschen den beschuldigten en het hof van Roomen, om den jubilé van Halle en Brugge te bekomen, het is nogtans waer dat de eerste van die

bullen, in verscheyde kerken van het bisdom van Gent, aengeplakt is geweest zelfs in de hoofdkerk van Sint-Bavo, en dat de afkondiging en het plakkaert van de tweede bulle zyn goedgekeurd geweest van wegens den beschuldigden, zonder dat die akten eerst aen de goedkeuring van den souvereyn zyn onderworpen geweest...;

« Overwegende, wat de breve aengaet nopens de gebeden voór de gelukkige verlossing van de prinses van Oranje, dat dit stuk het bewys inhoud van de briefwisseling welke den beschuldigden onwettiglyk gehouden heeft (bladz. 260); dat de bekendmaeking, die hy daervan gedaen heeft, eene openbaere overtreding is van de artikels 207 en 208 van den strafwetboek, als ook van de oude constitutionéle wetten van het land (*dit is volkomentlyk valsch*); dat voór het overig den beschuldigden gekend heeft, en heeft moeten kennen de beslissing van Benedictus den XIV, van het jaer 1756, tot de welke Z. H. Pius den VII den beschuldigden verzend, om er zich naer te schikken (*mits die rechters het gezag van Benedictus den XIV erkennen, het welk loffelyk en katholyk is, zoo moeten zy ook erkennen de beslissing van dien zelve Paus, gegeven in 1744, welke den bisschop van Gent (bladz. 302) aengehaeld heeft. God gave dat zy er zich naer geschikt hadden!*);

« Het hof verklaert dat Mauritius de Broglie pligtig is, ten eersten, van doór geschriften, die *herderlyke onderwyzingen* bevatten, direktelyk opgehitst te hebben tot de ongehoorzaemheyd aen de grondwet van het koninkryk der Nederlanden;

« Ten tweeden, dat hy pligtig is van eene briefwisseling gehouden te hebben over de gebeden voór de gelukkige verlossing van de prinses van Oranje, zonder daervan eerst kennis gegeven te hebben aen den directeur-generael, belast van over den katholyken godsdienst

te waeken , en zonder zyne magtiging (*autorisation*) gehad te hebben ; van de breve van het hof van Roomen nopens die gebeden bekend gemaekt te hebben , en bemagtigd te hebben de bekendmaeking van de twee hoven aengehaelde bullen, zonder die eerst aen de goedkeuring van den souvereyn onderworpen en zyn *placet* bekomen te hebben ;

« By gevolg veroórdeelt Mauritius de Broglie, by contumacie, tot de straf der verbanning, en tot de onkosten van het proces.

« Uytgesproken in de publieke audientie van het hof der assisen te Brussel, dezen 8 november 1817.

« N. WYNS, *president*; DE LANNOY; den *borggraef*
J. DE SPOELBERGH; BEMELMANS; DELECOURT. »

Dit heyligschendend vonnis kon de woedende vyanden van den bisschop nog niet voldoen. Zy hadden het vreed plaisier niet van hem in persoon, onder den sabel der gendarmen, te zien brengen op de plaets der misdaedigen : maer zy wilden ten minste het genoeg hebben van de bisschoppelyke weêrdigheyd, zooveel het in hunne magt was, te onteeren ; en zy deden, op 19 november, het vonnis op het schavot, te Gent, aen eenen pael vasthegten, tusschen twee kwaeddoenders die moesten gebrandmerkt worden. Den beul begon de exekutie met eerst dat vonnis te brandmerken ! Het is alzoo dat zy, medepligtig van de schelmstukken van Willem, zonder nood, zonder nuttigheyd en tegen alle reden, deden uytvoeren het geén het veragtelykste was voór den persoon van den bisschop, het schandelykste voór de religie, en het pynelykste voór de katholyke Belgen in het algemeen, en in het byzonder voór de katholyke inwoonders van Gent, waarvan hy den opperherder was. Maer het yzer van eerloosheyd, waermede zy eenen bisschop voór het volk meynden te ont-

eeeren, is tegen hun gekeerd, en het heeft op hun schaemtelooos voorhoofd eene nieuwe schandvlek gedrukt, die zy nooyt zullen uytwasschen : immers daer was in geheel Belgien maer eene stem, zoo van de katholyken als van de liberaelen, die gelykelyk uytriepen dat den bisschop onschuldig was, en dat het vonnis, tegen hem uytgesproken, zeer wel met het teeken van eerloosheyd doór den beul was gemerkt geweest !

Opening der staeten in Den Haag. Budget voór 1818. Redevoering van den minister van financien. Ruzie tusschen Willem en den prins van Oranje. Afschaffing van het buytengewoon speciaal hof.

Nauwelyks was den bisschop veroórdeeld, of Willem vertrok van Brussel naer Den Haag. Hy opende daer, 20 october, de vergadering der staeten-generael, met eene aenspraek waerin men wederom zyne ingeborene geveynsdheyd zag uytchynen, zeggende : « Hoogmogenden ! weynigen tyd na de sluyting van uwe voorgaende zitting... heeft de geboorte van eenen erfgenaem de wenschen vervuld van mynen teerbeminden zoón, den prins van Oranje. *De opvoeding van dat dierbaer kind zal het voórwerp zyn van de eerste en iverigste zorgen, op dat het, van jongs af doódrongen zynde met het gevoelen van zyne pligten en met de zuiverste vuerigheyd voór de vryheyd en het geluk van zyne medevaderlanders, de loopbaen die zich opent zou ingaen, omringd van hun vertrouwen, van hunne agting en van hunne liefde.*

« In de omstandigheden die doór een ongunstig seizoen waeren veroorzaekt geweest, en waervan de goedheyd van God, doór eenen overvloedigen oogst, het eynde bereyd heeft, de byzondere aendagt van het gouvernement heeft zich moeten keeren naer het lot van de arme menschen. » *Voorders pryst hy de weldaedigheyd der in-*

woonders die de armen geholpen hebben, en hy voegt er by: « Nogtans men heeft in deze gelegentheid kunnen bemerken hoe noodzaakelyk het is den staet der armen doór algemeyne schikkingen te regelen. De vryheid van den koophandel der graenen ter zee, terwyl zy ons verzekerde tegen de uytwerksels van den hongersnood, en den prys van het brood leeger hield dan in de nabuerige landen, heeft aen de havens der Nederlanden het voordeel bewaerd van de zolders te zyn van geheel Europa (uytgenomen van de Nederlanden, voór de welke de graenzolders gesloten waeren, tot dat het verhongerd volk de zelve heeft doen openmaeken). » Voorders klaegde hy « dat de duerte der eétwaeren de oorzaak is dat de lasten, die daerop gesteld waeren, zooveel niet uytgebracht hebben als zy geschat waeren geweest! » Het is wel natuerlyk dat het volk, als het geen vleesch, brood, pataten, bier, brandewyn, etc., kon koopen, er ook geene lasten voór betaelde. Maer indien de algemeene schatkist van het land doór de ellende van het volk verloren heeft, de byzondere geldkist van Willem en van zyne medepligtige opkoopers hebben er veel op gewonnen. Hy eyndigt met te zeggen :

« Wy zullen gerustelyk beraeden over de maetregels die ons moeten doen zegepraelen over de zwaerigheden van den oogenblik, die niet afhangen van den wil en vermogen van den mensch: maer het is in de eensgezindheid van den koning en van de staeten, dat de Natie geérne haere beste verzekering vind. Het is noch doór my, noch doór u, hoogmogende staeten, dat zy in haere hoóp zal bedrogen worden; en onze poogingen zullen, onder den goddelyken zegen, voór gevolg en voór belooning hebben de versterking van een order van zaeken, dat op liberale grondregels gevestigd is. »

De staeten gaven op die aenspraek, den 11 november,

een antwoord het welk niet anders was dan eene herhaeling van al wat Willem gezegd had; zy eyndigden in dezer voegen : « Wy zyn, gelyk U. M., bedroefd dat de rampen van den tyd eenen droeven invloed gehad hebben op de schatkist van het ryk. (*Zy hadden ook wel mogen wat bedroefd zyn, dat er zoo vele menschen van gebrek gestorven waeren.*) Het is niet te vergeefs, Sire, dat U. M. staet maekt op de medewerking der staeten-generael; zy zullen altyd als eene geheyligde pligt aanzien van alle hunne poogingen in het werk te stellen voór de versterking van den staet, onder het bestier van eenen koning die zoo bemind als hooggeagt is. »

Den fynen Willem wagtte niet lang om uyt den goeden wil der staeten voórdeel te trekken, en hy zond hun, 13 november, zynen minister van financiën, om hun voórtestellen, 1º, een ontwerp van wet over den *budget* van uytgaef voór 1818, beloopende 74 millioenen; 2º, een ontwerp over den *déficit* van het loopende jaer, bedraegende 3 millioenen 381 duyzend guldens; 3º, een ontwerp over de middelen om die 74 millioenen te vinden, en den *déficit* te vullen. Den minister zegde dat geheel de inkomst van den staet, voór 1818, geschat was op 67 millioenen, 500 duyzend guldens : dus moest er voór het toekomende jaer eenen *déficit* volgen van 6 millioen 500 duyzend guldens. Hy voegde er by, dat er bovendien nog 20 millioenen noodig waeren om, in de zuydelyke provincien van het ryk, fortressen te maeken (1), en hy stelde voór van een krediet te openen van 45 millioenen guldens, om in die bekostiging en *déficit* te voórzien.

Terwyl de hoogmogenden zich bezig hielden met die ontwerpen neêrstiglyk te onderzoeken, ontstond er ruzie

(1) Waer zyn dan gebleven de zestig millioenen francs, die de Franschen voór het zelve voórwerp aen Willem hebben moeten betaelen?

tusschen eenen goeden vader en zynen teerbeminden zoón. Zekeren Goltz, kommissaris by het departement van oorlog, had aen het oordeel van den koning eene *nota* onderworpen, raekende de officieren die, sedert den laetsten oorlog, op halve soldy gesteld waeren : Willem vond daer 42 officieren, die den prins van Oranje hem had aenbevolen, om in den krygsdienst hersteld te worden ; maer hy, verre van op eene betaemelyke wyze aen het verzoek van zynen zoón te voldoen, gaf die officieren over aen den minister der koloniën, om naer *Batavia* gezonden te worden. Deze manier van hun in dienst te stellen kwam geenzins overeen met de gentleghed die den prins voór hun toonde : hy was daerover zeer misnoegd, en dit zooveel te meer om dat hy, als kommissaris-generael van het departement der oorlogszaeken, dáervan eerst geene kennis gehad had. Hy zond dan aen den koning een verzoekschrift, waerin hy Z. M. vraegde van, of aen hem of aen Goltz, ontslaeging van dienst te geven. Willem verzogt den prins by hem te komen, om over die zaak mondelings te handelen : dezen antwoórde dat hy Z. M. bad van zyne vraeg in aendagt te nemen, en van hem, voór al, haere souvereine beslissing te laeten weten. Na dat die twee koppen eenigen tyd tegen malkanderen gebotst hadden, maekte Willem een besluyt, waerdoór hy aen den prins ontslaeging gaf van alle zyne krygsbedieningen. Dit besluyt wierd in Den Haag bekend gemaekt aen alle de ministers en hoofden der departementen, en het wierd te Antwerpen, op 30 november, aen het garnizoen afgekondigd. Den prins, die, op het eynde van october, van Den Haag naer Brussel gekomen was, leefde hier als eenen byzonderen persoon : maer den wantrouwigen vader kon niet verdraegen dat zynen zoón verbleef in het midden der Belgen, en hy zond hem bevel van naer Den Haag weér-te-keeren.

Den prins gehoorzaemde, en kwam den 17 december in Den Haag. Doór de bemiddeling van de prinses van Oranje, en boven al doór de tusschenkomst van den ambassadeur van Rusland, wierd het geschil bygelegd en den vrede hersteld. Den prins ging den 24 december, geboortedag van zynen zwager, den keyzer Alexander, naer het hof, vercierd met alle zyne orders, en vergezelschaft van zyne adjudanten, alwaer hy van vader Willem op een noenmael van *gala* ontfangen wierd.

Middelwyl was Willem onderrigt geweest dat de sek-tien der staeten-generael vele opwerpingen deden tegen den voorgestelden budget, en hy teekende den zelven dag (24 december) een besluit waerdoór alle belastingen, rechten en imposten van het loopende jaer moesten blyven ontfangen worden in 1818, tot dat den nieuwen budget zou aengenomen zyn. Den minister van financie kwam, in de zitting der staeten van 28 januarius 1818, nog eens zynen budget verdedigen, en zegde onder anderen : « Z. M. heeft u gezegd dat niemand een grooter belang heeft, om het publiek krediet en het welvaert der onderdaenen voór-te-staen, dan het hoofd van den staet, en men moet zich in deze gelegentheyd met eene geheele verlaetentheyd betrouwen op het woord van den koning. Ik moet er byvoegen, *dat het ook aen den koning alleen toekomt de middelen voór-te-stellen, die tot dat oogwit kunnen geleyden, niet alleenlyk om dat een ander systema zou tegenstrydig zyn aen de voórrechten van den souvereyn, maer ook om dat het den koning alleen is die, geduerig de administratie doórgrondende, kan kennen de middelen die bekwaem zyn om de zelve te verbeteren.* »

Hy eyndigde met te zeggen dat er eene dringende noodzaekelykheyd is van de dry ontwerpen over den budget aen-te-nemen, om aen den nood der schatkist te voldoen, en dat, zonder de aenneming der zelve, het

krediet van den staet in het grootste gevaer zou zyn. De hoogmogenden, na die pillekens van den minister gretiglyk ingeslikt te hebben, konden niet haestig genoeg zyn om in de zelve zitting te beraeden over de voorgestelde ontwerpen, die den zelven dag aengenomen wierden, het eerste doór 70 stemmen tegen 27, het tweede doór 94 tegen 3, en het derde doór 61 tegen 36. Willem was nu gemagtigd om 45 millioenen te ligten aen 5 ten honderd; hy mogt, ingevolge de aengenomene wet, die somme geheelyk of gedeeltelyk bezigen, volgens dat den nood het zal vereysschen; zoo nogtans dat er in het jaer 1818 maer 25 millioenen zullen gebruykt worden, en geduerende ieder der twee volgende jaeren mogten er niet meer dan 10 millioenen besteéd worden. Als men peyst dat Willem, na verscheyde jaeren van vrede, niet genoeg had met eenen *budget* van 74 millioenen hollandsche guldens, en dat hy nog eene ligting moest doen van 45 millioenen, dan is men overtuygd dat de schatkist van den staet zeer slegt bestierd wierd; en indien hy, volgens den minister, *alleen de middelen kon kennen om de bestiering der zelve te verbeteren*, hy kende zeker ook wel de middelen om de schatkist te ligten.

Maer op wat manier had men in dien rampzaligen budget voorzien, om de intresten van die 45 millioenen te betaalen, en om de hoofdsomme weder-te-geven? Verre van nieuwe middelen te zoeken om te kunnen voldoen aen de onkosten, die doór deze nieuwe schuld veroorzaekt wierden, men hield zich te vrede met de intresten te stellen in den jaerlykschen budget van uytgaef, die zelfs grooter was dan de inkoómst, en dus moest er nog eenen grooteren *déficit* volgen. Wat aengaet de aflossing van de 45 millioenen, Willem maakte den 9 febr. 1818 eene wet, waerdoór hy een deel der goederen van den staet deéd verkoopen, om jaerlyks, te beginnen van 1820,

dry millioenen af-te-leggen. O! wat een droevig huishouden, daer men meer verteêrd dan men inkomen heeft, en daer men zyne vaste goederen moet verkoopen om zyne schuld te betaalen! En hoe moest de verkooping van die goederen gedaen worden? Den minister had zich daerover uytgedrukt in dezer voegen: « Den tyd en formen van deze verkooping, *die in alle geval by middel van PUBLIEKE opboden zullen plaets hebben*, zullen niet mogen geregeld worden dan doôr byzondere dekreten van den koning, *die, in deze gelegentheyd gelyk in alle andere, te gelyk zal waeken voôr het belang van den staet en van zyne onderdaenen.* » Zoo sprak den minister in den naem van den koning, om de staeten het ontwerp over de verkooping der goederen te doen goedkeuren: maer zy hadden het nog niet aengenomen wanneer Willem al een deel der vaste goederen van den staet, niet in het *publiek en aen de meestbiedenden*, maer uyterhand en in het heymelyk, deêd verkoopen in de zuydelyke provincien van het ryk: het is hierover dat eenige leden der staeten, in de zitting van 23 januarius, zich beklaegden en hunne verwondering toonden (1); doch niet eenen der hoogmogenden heeft gevraagd wat Z. M. met het *produkt* van die heymelyke verkooping gedaen heeft, of in welke geldkist het gestort is geweest.

Maer indien de staeten, met de wet over den budjet aen-te-nemen, zich hebben laeten bedriegen doôr den minister van finantie, zy zyn in het volgende geval niet minder bedrogen geweest doôr den minister van justicie: immers Van Maanen kwam, in de zitting van 3 februarius, twee ontwerpen van wet voôrstellen: doôr het een wilde den koning de vryheyd der drukpers nog strenger intoomen dan zy ingetoomd was doôr de wet van 28 sep-

(1) *Journal de la Belgique*, du 31 janvier 1818.

tember 1816, maer het wierd verworpen; doór het ander wierd het buytengewoon speciael gerechtshof afgeschaft. Het is onmogelyk van een arglistiger ontwerp van wet te verzinnen. En waerlyk dit gerechtshof had, sedert 20 april 1816, dat is een jaer na zyne opregting, inderdaed opgehouden van in wezen te zyn, en dit uyt kragt van den 19^{en} artikel der wet van 20 april 1810, volgens den welken een buytengewoon gerechtshof niet langer dan een jaer kan bestaen (1); en deze wet moest, volgens den 2^{en} bygevoegden artikel der constitutie, zoowel verbindende kragt behouden als alle de andere fransche wetten. Indien de staeten het voórgesteld ontwerp, dat het speciael hof afschafte, goedkeurden, dan erkenden zy, op zekere wyze, dat dit hof tot dan toe in wezen gebleven was, en dat Mr De Foere, op 21 meért 1817, doór een wettig gerechtshof veroórdeeld was. Daer is het schelmagtig inzicht, dat Willem en zynen knecht Van Maanen beoogden! maer indien het ontwerp afgekeurd wierd, dan zouden die arglistige mannen gezegd hebben dat het speciael gerechtshof moest blyven bestaen, mits de staeten de afschaffing van het zelve verworpen hadden.

Van den anderen kant, het gemeld ontwerp stelde wel voór van het speciael gerechtshof af-te-schaffen en van de processen aen den gewoonelyken rechter over-te-given; maer het behield de twee eerste artikels van den arrété van 20 april (bladz. 136): dus Willem wilde dat de zelve barbaersche straffen, doch doór andere rechters, zullen toegepast worden: indien de staeten hieraen toestemden, dan gaven zy, om zoo te zeggen, het leven aen twee artikels, die doór de wet van 20 april 1810 gedood waeren. Van Maanen gebruykte alle de middelen welke het bedrog, de geveynsdheyd en kwaede trouw kunnen

(1) *Bull. des Loix de l'empire français*, tome 12, page 298.

ingeven, om de staeten te overhaelen, en hy was onbeschaemd genoeg om te durven zeggen : *Den wensch van den koning is van, zooveel mogelyk, alles te verwyderen het geén de minst verlichte borgers kan ongerust maeken; en dit heeft Z. M. beweégd om voortaan aen den gewoonelyken rechter de kennis der schelmstukken, die in den genoemden arrété gemeld zyn, over-te-geven.* Hy voegde er by, dat de twee eerste artikels, die behouden zyn, maer dienen om verveérd te maeken zonder kwaed te kunnen doen (*comme un épouvantail*). De staeten, om in eenen keer met dat ongelukkig speciaal hof gedaen te maeken, namen, den 18 februarius, het ontwerp aen doór 67 stemmen tegen 5. Hierop gaf Willem op 6 méert eene wet, waerdoór hy het buytengewoon speciaal hof afschafte, en waervan den 3^{en} artikel luyd : « De rechters, onder het gebied der oppergerechtshoven van Brussel en Luyk, zullen zich in de toepassing der straffen schikken volgens de artikels 1 en 2 van den arrété van 20 april 1815. » Deze wet heeft zoo vele slagtoffers gemaakt, dat verscheyde leden der staeten, die het ontwerp goedgekeurd hadden, laeter gezegd hebben, dat zy op dien dag schrikkelyk zyn bedrogen geweést.

Maer alzoo de rechters van het zoo genoemd ex-speciaal hof veragt en versmaed wierden, meynde Willem hun, doór zyn besluit van 13 méert, de publieke agting, die zy verloren hadden, weder-te-geven.

« Overwegende, *zegde hy*, dat het buytengewoon speciaal hof van Brussel zich byzonderlyk onderscheyden heeft doór eenen geest van gemaetigdheyd, redelykheyd en aenkleving aen den staet;

« Dat nogtans de leden van dit te voren gerechtshof, op de ergerlykste wyze, in eerschendende schriften en anderzins, zyn versmaed geweést doór de inblaezing van vremdelingen en van andere kwaedwillige personen,

en daerom bloodgesteld zyn aen alle soórten van verdriet;

« En willende aen den president en raedsheeren van dat hof bewyzen, dat wy hunnen iver en hunne getrouwe diensten hebben weten te weérderen, wy gebieden... dat den minister van justicie aen dat hof een loffelyk afscheyd zal geven, met dankzegging aen deszelfs leden, voór de goede diensten die zy aen het gerecht en aen den staet, geduerende hunne bedieningen, bewezen hebben; en ook van hun te laeten weten *onze byzondere vergenoeging* voór den iver, de gemaetigdheyd en getrouwheyd, die de vonnissen van dit hof byzonderlyk *gekaracterizeérd hebben*, en *wy nemen ons behaegen in de loffelykheyd en de rechte weérde der zelve te erkennen.* »

Ik laet aen den lezer zyne bemerkingen te maeken over dit besluit, het welk de Belgen nog wat meer deéd uytvaeren tegen de genen die aen eenen tyran zooveél reden van *vergenoeging* en van *behaegen* gegeven hadden : ik zeg alleenlyk dat den listigen Willem hier aen de vyanden der katholyke religie, en aen de genen die de wet van 6 meért moesten uytvoeren, leerde op wat manier zy hem konden *behaegen* en *vergenoegen*.

Mr Corselis, pastoor te Brugge, word vervolgt. De papieren van het bisdom van Gent gezegeld. De vicarissen worden niet meer erkend. M^r Le Surre uitgebannen. Verbod van novicien aen-te-nemen. Arrêté over de pensioenen. Goubau grooten inkwisiteur der religieuzen. Geschenk gedaen aen Mg^r de Méan. Embargo van Goubau.

Ondertusschen waeren de slaefsche dienaers van Oranje in het bisdom van Gent bezig met nieuwe booze aanslagen te beraemen, en dit uyt haet tegen den uitgebannen bisschop : dit edel stagtoffer was alleen niet genoegzaam om hunne razerny te voldoen; zy moesten nog andere slagtoffers maeken, om aen hunnen meester *vergenoeging* te geven, en zich weérdig te maeken van geprezen te

worden. En waerlyk Mr Corselis, deken van het distrikt van Brugge, had in februarius het volgende briefken van den gouverneur van Westvlaenderen ontvangen.

« Wy hebben de eer van u, Mynheer, te zenden een afschrift der ordonnancie van het kollegie der deputatie van de provinciaele staeten, doór de welke *wy u gebieden van op den oogenblik uwe bedieningen van pastoor en van prister te staeken in de parochie van St-Salvator.*

« Ik heb de eer van u te groeten.

« Den baron DE LOEN. »

In die ordonnancie, geteekend 7 februarius, wierd gezegd dat Z. M., op 13 januarius laetstleden, eenen arrêté gegeven had, die verklaert dat Mr Corselis zich als eenen ingedrongen (*intrus*) in het bezit van die parochie gesteld hebbende, zonder van het gouvernement goedgekeurd te zyn, direktelyk wederstaen heeft, zoo aen het gezag van den koning als aen het geén van Z. H. Pius VII. De ordonnancie eyndigt met het volgende te gebieden :

« Den prister Corselis zal in den oogenblik alle geestelyke bediening staeken in de kerk en geheel de uytgestrektheyd van de parochie *St-Salvator* te Brugge, en zal zich onthouden van alle bediening in hoedanigheyd van pastoor van de gezegde kerk, op straf van volgens recht gestraft te worden. »

Wat eene boosheyd ! wat eene onbeschaemdheyd ! Mr Corselis doór eenen *intrus* durven uytmaeken, hy die in februarius 1817, doór zynen wettigen bisschop in persoon, in de parochiaele kerk van *St-Salvator* was ingeleyd ! Maer dezen agtbaeren herder, wetende dat noch de Loen, noch de provinciaele staeten, noch den koning zelf de magt hadden om hem van zyne schaepen afte-rukken, oórdeelde dat hy zoo een veragtelijk en onwettig bevel niet moest eerbiedigen, en hy ging kloekmoediglyk

voort in zyne heylige bedieningen uyt-te-oeffenen. Den prokureur des konings, die van de staeten belast was om hun heyligschendend bevel uyt-te-voeren, had de stoutheyd niet van dien weêrdigen pastoor te agtervolgen en te straffen. Maer de aenhangers van Oranje, niet kunnende verdraegen dat eenen priester hun dierf onder de oogen zien en, in weêrwil van hun verbod, zyne pligten volbrengen, staken de hoofden byeen, en besloten van alle de krygsmagt van Brugge te gebruyken, om hun oogwit te bereyken. Immers op zondag 22 februarius, des morgens ten 4 ueren, wierd de kerk van St-Salvator omringd doór de stadsdienaers der policie, doór eene krygsbende van voetvolk, doór eenen hoop gendarmen en doór een detachement kwirassiers. Mr Corselis ging, volgens zyne gewoonte, ten vyf ueren naer de kerk, en vond de zelve langs alle kanten belegerd. Men zegde hem, dat het hem verboden was van er binnen te gaen. Alzoo het goed recht niets vermag tegen het geweld der wapens, ging hy terug : doch hy celebreêrde, den zelden dag, de parochiaele misse in de kerk van den heyligen Jacobus, daer hy ook het lof gedaen heeft. O! wat eene glorie hebben de helden van dezen krygstogt hier niet behaeld!

Nogtans, twee dagen daerna, wierd er eenen anderen boozen aanslag begaen, in het paleys zelf van den bisschop van Gent. Den procureur-criminel der provincie van Oostvlaenderen deêd daer eene nauwkeurige huyszoeking : hy, verzeld van eenen byzonderen kommissaris, van eenen hoop agenten van policie en van twee verkleede gendarmen, kwam den 24 februarius in het paleys; zy stelden dezegels niet alleenlyk op alle de papieren van het bisdom, maer ook op de gene van Mr Le Surre, eersten vicaris-generael. Die bende keerde den volgenden dag weder, op voórwendsel van de papieren en schriften te

overzien; doch zy deden geen onderzoek van de gene van het bisdom, noch van de registers der sekretary: maer zy doórsnuffelden alle de papieren van M^r Le Surre; zy meynden zelfs hunnen neus te steken in de geheymen der familien en in andere gewigtige zaeken, die aen den eersten vicaris alleen toebetrouwd waeren: maer dezen, om te voldoen aen eene geheyligde pligt, wederstond hun met zoo groote kragt, dat zy van hunne nieuwsgierigheyd afzagen. Men had gehoópt dat men ten minste wel iets in de papieren van M^r Le Surre zou gevonden hebben, het welk tot voórwendsel zou hebben kunnen dienen om hem gevangen te nemen, en het is hierom dat er twee gendarmen met die bende medegekomen waeren: maer daer wierd niets gevonden dat hem kon verdagt maeken. Nogtans den eersten vicaris-generael en zyne sekretarissen wierden uyt het paleys gejaegd, en de zegels gesteld op de sekretary; alle de archiven van het bisdom bleven gezegeld, en zy zyn in den zelven staet gebleven tot in het jaer 1821.

Het gouvernement had tot dan toe de heeren Le Surre en Goethals erkend als vicarissen-generael van het bisdom van Gent, en met hun als dusdanige gehandeld: maer nu kreég Goubau in zynen zotten kop van hun *als dusdanige* niet meer te erkennen, en van voórtaen met het kapittel te handelen, het welk hy hun liet weten. Goubau schreef ook aen het kapittel, en verzocht hun het bestier van het bisdom op hun te nemen. Maer zy verwierpen die schismatieke voórstelling met alle de verontweérdiging die zy verdiende, en verklaerden *eenpaeriglyk, dat zy zich op geene wyze mogen bemoeyen met de bestiering van het bisdom, en dat de bisschoppelyke jurisdictie geheel bleéf in Mgr de Broglie, hunnen bisshop, gelyk zy was voór het vonnis tegen hem uytgesproken.*

Goubau, die wel te bot was om zulke redens te bevatten, of te boos om de zelve te eerbiedigen, bleéf hardnekkig in zyn voornemen; en om zich te vrekten over de blouwe scheén die hy geloopt had, maekte hy zich pligtig van meyneedigheyd met de constitutie te schenden; hy beroofde de vicarissen-generael en dry kanoniken van hun traktement, dat hun doór de grondwet verzekerd was (art 194): maer alzoo hy hiermede niets gevoorderd was, nam hy zynen toevlugt tot den Hollander Roll, minister van het inwendig, aen wie hy zyne booze inzigten te kennen gaf. Dezen zond dan aen alle borgerlyke autoriteyten van Oost- en Westvlaenderen, en onder anderen aen den onderintendant van Thielt, op 14 april, eenen brief waerin hy verklaerde dat hy *doór Mr Goubau onderrigt was, dat de bestiering van het bisdom van Gent toebehoort aen het kapittel*, en gevolgentlyk dat men geene andere certifikaeten, om van de landmilicie vry te zyn, meer zal aennemen dan van het kapittel. Hierop schreef dien onderintendant den volgende brief

Aen den Borgemeester en Schepenen van Thielt.

« Ik heb de eer van u het afschrift te zenden van eenen brief van den minister van het inwendig, inhoudende dat de genen, die op de godsgeleerdheyd studeren, niet meer zullen aengenomen worden tot de provisionéle bevryding (*der landmilicie*), dan op de aanbieding van een certifikaet van het kapittel van het bisdom van Gent: by gevolg de studenten, daer hier van gesproken word, die geene certifikaeten van het gezegd kapittel zullen aanbieden, zullen moeten geroepen worden tot de vierde zitting, op dat men ten hunnen opzigte handele volgens de wet van 8 januarius 1817.

« F. IMBERT.

« P. S. Aengezien de heeren Le Surre en Goethals aengesteld zyn doór Mr de Broglie, die civiellyk dood is, zullen de certifikaeten, doór hun gegeven, niet aenveérd worden. »

Indien de ministers zich by Willem gevleyd hadden dat zy, doór deze geweldenaery de heeren van het kapittel wel zouden dwingen van die certifikaeten te geven, zy zyn in hunne meyning grootelyks bedrogen geweest : want deze bleven standvastig en getrouw aen hunne pligten, wetende dat het niet geoórlofd is kwaed te doen, al waer het dat er zelfs groot goed zou kunnen uyt volgen. De vicarissen gingen dan voort in het bisdom te bestieren; maer Willem en zynen Goubau gingen ook voort in hunnen duyvelschen kop uyt-te-werken : hieruyt is gevolgd dat eenige seminaristen gedwongen waeren de studie te verlaeten en soldaet te worden, om dat zy geen certifikaet van het kapittel konden toonen, waeruyt bleék dat zy op de godsgelerdheyd studeérden. Willem, ziende dat hy zyn oogwit niet kon bereyken, en niet eene reden hebbende om Mr Le Surre voór eenig gerechtshof te brengen, nam op zich van hem zelf te veroórdeelen : immers hy gaf den 16 mey eenen arrêté, waerdoór hy Mr Le Surre, vicaris-generael en president van het kapittel, veroórdeelde om binnen de dry dagen het koninkryk te verlaeten, *om dat hy, zegt den vervolger, een schandelyk misbruyk gemaekt heeft van zyn verblyf in het koninkryk der Nederlanden, met te zoeken van daer de vaderlykste meyningen van Z. M. te verhinderen, en van godvreezende menschen te verwyderen om hunne pligten tot het vaderland te volbrengen* (1); om dat hy

(1) Indien Willem aen deze valsche beschuldiging maer eenen schyn van waerheyd had kunnen geven, hy zou zeker liever gehad hebben van Mr Le Surre doór zyn gerechtshof, volgens den arrêté van 20 april, te doen veroórdeelen, dan hem doór een haetelyk en despotiek besluit uyt-te-bannen.

tot nu toe de hoedanigheyd van vremdeling behouden heeft (1); eyndelyk om dat zyne bedieningen (van vicaris-generael) doór het gouvernement aenzien worden als opgehouden van hem toebetrouwd te zyn, sedert het vonnis uytgesproken tegen zynen bisschop.

Dit is in het kort den inhoud van dien tyrannigen arrêté, volgens den brief dien den baron Keversberg, gouverneur van Oostvlaenderen, op 20 mey aen M^r Le Surre geschreven heeft. Dezen laetsten, zeker zynde dat hy valschelyk beschuldigd was, vraegde om zich te mogen verontschuldigen : maer dit wierd hem geweygerd doór den gouverneur, die antwoórdde dat hy *in niet een geval het recht had om de minste verandering te doen aen de uytdukkelyke bevelen van Z. M.* M^r Le Surre vraegde dan een afschrift van dien arrêté, die hem maer by uyttrekkel medegedeeld was : dit wierd hem ook afgeslagen. Hy verzogt eyndelyk om met den gouverneur een gespreék te hebben, om ten minste iets zeker te vernemen over de zwaere betigtingen aen de welke hy blootgesteld was. Den Oranje-gouverneur, dit voórstel verwerpende, verklaerde dat hy *geérne schouwde de samspraeken die geen gevolg kunnen hebben ten voórdeele van die ze vraegen.* Nogtans hy gaf hem, in dien zelven brief van 22 mey, genoegzaam te kennen de byzonderste oorzaak waerom hy uytgebannen wierd, zeggende : *De leering, die de aflegging van den constitutionélen eed verbied, heeft gediend tot grondslag van het vonnis uytgesproken tegen Mr de Broglie, en gy hebt niet opgehouden van die leering te belyden.*

(1) M^r Le Surre was in Frankryk geboren ; maer Willem zelf had, doór zynen arrêté van 19 december 1814, vastgesteld dat de genen, die geestelyke of militaire ampten bedienden, geene brieven van naturalisatie moesten hebben. *Journal officiel*, tome 3, n° 160. Deze wet was niet afgeschafft : hoe kon M^r Le Surre dan als eenen vremdeling aenzien worden ?

Mr Le Surre vertrok dan in ballingschap; maer hy zond den 1 junius aen Willem eene eerbiedige *reklamatie* tegen den arrêté van 16 mey, in de welke hy zich verontschuldigde, en bewees hoe zeer de ministers het vertrouwen en gezag van Z. M. misbruykt hadden. Twee maenden daarna kreeg hy tot antwoord, *dat den koning volherd had in de schikkingen van zynen arrêté van 16 mey.*

Maer terwyl de standvastigheyd van het kapittel van Gent aen Willem niet toeliet van seffens geheel zyn boos inzicht uyt-te-werken, wilde hy ondertusschen het genoegen hebben van op eene andere wyze kwaed te doen: want hy maekte op den 11 mey een besluit, waerdoór *hy aen alle de gemeynten der kloosterlingen die, maer een beschouwend leven leydende, geenzins nuttig zyn aen het publiek, uytdrukkelyk verbood van nieuwelingen of novicien te ontfangen.* Maer Willem, zeer wel voórziende wat pynelyken indruk dit ging doen op het gemoed der katholyken, die reeds zeer verbitterd waeren doór zyne booze aanslagen in het bisdom van Gent, haestte zich om zyne geveynsdheyd in het werk te stellen, en hy gaf het besluit van 22 mey, over de pensioenen der kloosterlingen. Hy had alreeds, doór een besluit van 2 april laetstleden, geboden dat de geestelyke pensioenen, waervan maer een derde betaeld wierd, voortaan met 25 ten honderd zullen vermeerderd worden, en dat de somme voortkomende van de pensioenen de welke, doór aflyvigheyd van die er recht toe hadden, te niet gedaen zyn, zal verdeeld worden onder de pensionarissen tot dat zy de volheyd van hun pensioen, dat op een derde gebragt was, zullen bereykt hebben. Maer dien goeden vader gaf nu het besluit van 22 mey, waerin hy, *« overwegende dat den hoogen ouderdom van eenige geestelyken hunne noodwendigheden vermeerdert, en hun weynig hoóp geeft*

om de volheyd van dat weldaet te genieten, geheel het pensioen toestond, 1°, aen de genen *die tot den ouderdom van 80 jaeren gekomen waeren*; 2°, aen de genen *die, doór krankheden van het lichaem of van den geest, buyten staet waeren van zich de middelen van bestaen te bezorgen*; 3°, aen de genen *die, van hunne familie of vrinden niets te verwagten hebbende, geheelyk afhingen van het publiek medelyden*. Bovendien gaf hy nog een hyvoegsel aen elf oude religieuzen der twee geslachten, van Westvlaenderen. O! wat eene milddaedigheyd van aen kloosterlingen, die men uyt hunne wooningen had gejaegd, welkers goederen men aengeslagen had, en die nu op den boórd van het graf gekomen waeren, een stuk brood te geven!

Weynigen tyd daarna heeft Willem aen de religieuzen *die maer een beschouwend leven leyden*, en dus, volgens hem, *geenzins nuttig zyn aen het publiek*, de onweêrdeërbaere gunst toegestaen *van te mogen blyven in den staet daer zy zich in bevonden, tot dat zy allengskens uytgestorven zyn*. Het was Goubau die dit liet weten aen alle de gouverneurs, in zynen brief van 17 junius, alwaer hy, ook sprekende van de religieuzen die dienst doen aen het publiek, zegt: « Z. M. wilt dat het in niet een geval geoorlofd zy van eeuwigduerende en onwederroepelyke beloften te doen, om dat dit tegenstrydig is aen de bestaende wetten (1); dat er, in het inwendig van die

(1) Deze wetten waeren de gene van de fransche republiek en van Buona-partte. Het is aenmerkensweêrdig dat de zoo genoemde hervormers en hunne aenhangers altyd de gezworene vyanden zyn geweest van de solemnele beloften, en dat zy den ongetrouwden staet (*célibat*) der priesters altoos als een misbruyk bevogten hebben: die nieuwe apostels, stryden tegen het heylig Evangelie, oordeelden, volgens hunne bedorvene driften, dat den maegdelyken staet onmogelyk is: het is hierom dat Luther, in zynen ketterschen Catechismus uytleggende de vierde vraag van den *Vaderons*, de vrouwen onder het *dagelyksch brood* gerekend heeft; en hy zegt in zyne vuyle dischreden: *Zoo weynig als men het eten en drinken kan ontbeeden en missen, zoo onmogelyk is het ook sich van de vrouwen te onthouden*. Het vat gaf uyt wat het in had: want iedereen weet dat hy, monik zynde, eene nonne voor zyn wyf heeft genomen.

gemeeynten, niets geschiede dat tegenstrydig is aen de gezegde wetten; dat de leden der zelve leven volgens hunne regels, en eyndelyk dat alle de gemeeynten niet gesteld worden onder het gebied van eenigen anderen geestelyken oversten, dan onder het geén van den bisschop der plaets. (*Den Paus was hier dan uytgesloten, en den bisschop had daer niets te doen, gelyk men gaet zien.*) Ik verzoek u, Mr den gouverneur, van deze schikkingen wel te overwegen, van de uytvoering der zelve te gebieden, en van er stiptelyk op te letten. Ik ben bovendien belast u te verzoeken van my alle jaeren, in december, een omstandig verhael te zenden over alle de religieuze vergaderingen, het welk my nauwkeurige kennis zal geven van de manier van leven en van de wyze der inwendige bestiering van het huys; van hunne min of meer nuttigheyd voór de maetschappy, als ook van het geén daer, geduerende het jaer, merkwéerdig voórg gevallen is. (*De inkwisiitie, ten tyde van den hertog van Alba, is nooyt zoo verre gegaen.*) Dit verhael zal verzeld zyn van de naemen, voórnaemen, ouderdom en geboórteplaets van alle de leden der vergadering, van den aert van hunnen roep, etc.; op dat, als ik dit alles aen den koning zal voórstellen, Z. M. byzonderlyk zou kunnen oórdeelen van de vermindering van het getal der hiervoren religieuzen der twee geslachten, die niet dan een beschouwend leven leyden.

« Ik beveél dit voórwerpaen alle uwe zorgen. Gy moógt niet verzuymen den middel te zoeken om de minste omstandigheden te kennen, die in de genoemde vergaderingen zullen voórvallen; gy moet eene waekende oog houden, op dat men zich daer niets toelaete dat tegenstrydig is aen de wetten, niet een misbruyk van gezag, niet eene overtreding der boven aengehaelde schikkingen, zonder dat gy er my aenstonds kennis van geéft. Wil my

berigten dat gy dezen brief ontfangen hebt, *en laet my weten de maetregels die gy zult genomen hebben om van uwen kant mede-te-werken tot de uytvoering der voórnemens van Z. M. (die, gelyk alle zyne voórroulders en aenhangers, eenen gezworen vyand is van de solemnéle beloften der kloosterlingen).*

« GOUBAU. »

Men voelt zeer wel dat zulke bevelen den middel niet waeren om de gemoederen der katholyken te bevredigen; en nogtans Willem wilde, kost dat kost, schynen groote agting te hebben voór de katholyke religie, en byzonderlyk voór de bisschoppelyke weêrdigheyd: het is hierom dat hy eenen kostelyken staf, van zilver rykelyk verguld, had doen maeken, waarmede hy zynen Goubau op 3 julius naer Mechelen gezonden heeft, om den zelven aen den aertsbisschop aen-te-bieden *als een duerzaam gedenkteeken van zyne agting* voór dien prelaet. Het is niet noodig te zeggen dat deze gift overal uytgetrompet wierd als een bewys van de goede genegentheden van den koning voór onze heylige religie: maer de Belgen, die zyne listen hadden leeren kennen, zagen daerin niet anders dan bedrog en geveynsdheyd, of nog iets boozes; zy hielden het met Virgilius:

. . . . *Timeo Danaos et dona ferentes.* ÆNEID., lib. 2, v. 49.

En inderdaed, den nieuwen stafdraeger hield niet op van de bestiering van het bisdom van Gent te belemmeren, en zelfs van poogingen te doen om daer eene scheuring in-te-voeren. Hy deéd geduerig nieuwe aendringingen by het kapittel, op dat het kapitulaire vicarissen zou benoemen, eveneens als of de jurisdictie van den bisschop te niet gedaen was, en als of het aen eenen Goubau toekwam daerover te oórdeelen: doch op elke nieuwe

aendringing liep hy eene nieuwe blouwe scheén, het welk hem wat in verlegentheyd bragt, om dat hy zynen meester wysgemaekt had dat hy de klergie gemakkelyk zal doen plooyen. Hy schreef, op 4 september, aen het kapittel eenen brief waerin hy sprak gelyk eenen die het zothuys ontsnapt is. *Het vonnis*, zegde hy, *uytgesproken tegen Mr de Broglie dóór het oppergerechtshof, veroorzaekt de civiele dood volgens de wetten van het land; afgesneden zynde van de maetschappy, word hy daer niet meer geteld onder de borgers van den staet; dus, alhoewel hy zyn karakter behoud, onbekwaem zynde om daer eenige bedieningen en nog minder akten van jurisdictie uyt-te-oefenen, moet hy aenzien worden als of hy NATUERLYK dood was* (1). Het kapittel wierp alle die nieuwe en mottige dwaelredens omverre dóór eenen brief van 8 december, en had de verdueligheyd van Goubau eene goede les te geven; zy stelden aen Z. E. alle de grondregels voór van het kanoniek recht over deze stoffe, de beslissingen van de kerk die daeraen gelykvormig zyn, de uyt spraeken der Pauzen Clemens den XI en Pius den VI: alle de leden van het kapittel onderteekenden deze verklaring

(1) Goubau stapelt hier de eene ongerymdheyd op de andere. Eenen bisschop kan zyne jurisdictie niet verliezen dan dóór de demissie, aengenomen van den Paus; dóór de kanonieke afzetting, en dóór de *natuerlyke dood*. Zou het misschien om dit laetste zyn, dat Z. E., in plaats van volgens den wetboek te zeggen dat den bisschop moet aenzien worden als *civiellyk dood*, gezegd heeft dat hy moet aenzien worden *als of hy natuerlyk dood was*. Maer ondersteld zynde dat het vonnis, tegen den bisschop als *contumax* uytgesproken, wettig en rechtveérdig was, dan kon hy zelfs nog niet aenzien worden als *civiellyk dood*, mits den *Code civil* uytdukkelyk zegt dat de genen die als *contumax* veroordeeld zyn, met de *civiele dood* niet geslagen worden dan *vyf jaeren na dat het vonnis tegen hun uytgesproken is*. Liv. I, ch. 2, n° 27. Waerschynelyk heeft Goubau deze dispositie van den *Code civil* gekend; en om de selve kragteloos te maeken, heeft hy uytgevonden dat men den bisschop moet aenzien *als of hy natuerlyk dood was*. Men moet dit toeschryven, niet aen zyne kwaede trouw (want hy wilt zeker eerlyk man zyn), maer aen zyne verwaerde hersenen.

van hunne onveranderlyke gevoelens, *van hun geloof* zelfs, gelyk zy zich uytdrukten : maer wat kon dit alles te wege brengen op het hert van eenen minister die geene andere wet kende dan den wil van zynen meester, en die aen het kapittel had durven schryven de volgende bedreyging : *Gy moet, zegde hy, niet verwonderd zyn, indien ik my verplicht zien van eenen embargo (embargo!) te stellen op uw traktement, tot dat gy zult opgehouden hebben van te wederstaen aen myn verzoek. Ik heb, denk ik, recht van betaeling te weygeren aen den genen die dienst weygart.* Indien het zoo is dat Mgr Goubau de constitutie ongestraft mogt schenden; indien hy het recht had van eenen *embargo* te stellen op het traktement van geestelyken, die hem den dienst weygerden van zich te ontmaeken van wettige vicarissen-generael; wie kon dan Mgr Van Maanen beletten van aen de rechters te zeggen : « Indien gy my den dienst weygart van dien beschuldigden, daer ik my wil van ontmaeken, te veroórdeelen, dan zal ik my verplicht zien van eenen *embargo* te stellen op uwe traktementen : want ik heb, zoo wel als mynen vrind Goubau, recht van betaeling te weygeren aen de genen die dienst weygeren. » En den hemel weet wat er in sommige processen al niet omgegaen is!...

Opening der staeten. De moeder van Alexander komt te Brussel. Adres der staeten. Alexander komt te Brussel. Budget voór 1819. Bedrog in de rekening. Partydigheyd van Willem voór de gereformeerden en voór de onderwyzing in Holland. Nieuwe lasten. Sluyting der staeten.

Willem kwam den 15 october van Den Haag te Brussel. Hy opende, den 19 der zelve maend, de staeten-generael met eene redevoering, die hy alzoo begon : « Mynen stam heeft, geduerende den loop van dit jaer, nieuwe teekens van de goddelyke bescherming ontfangen doór de geboorte van eene tweede spruyt van mynen teerbe-

minden oudsten zoón, den prins van Oranje (1). De inwoonders der Nederlanden hebben in deze gelegentheyd oprechte bewyzen gegeven, dat zy dezen voorval aenzien als eenen anderen waerborg van geluk voor hunne nakomelingen. Dat zy verzekerd zyn dat ik en myne kinderen altyd als eene van onze dierbaerste pligten zullen beschouwen, aen onze opvolgers in-te-boezemen de liefde die wy hebben voor onze onderdaenen, en de zorg die wy draegen voor hun belang... (*Den hemel zy gedankt dat wy van zyne liefde en van zyne zorg verlost zyn!*)

« Het betrouwen waarmede gy de laetste wetten over de financien bevestigd hebt, *heeft eene algemeyne vergenoeging voortgebracht : de opening van eene aenmerkelyke leening is op weynige dagen gevolgd geweest van aanbiedingen die het dubbeld der somme overtreffen.*

(Dit was geen wonder : want, mits den koophandel zeer verminderd was, en dat de fabrieken voor het meestendeel gesloten waeren, zoo moesten de groote kapitalisten van Holland wel te vrede zyn van hun geld te kunnen geven op 5 ten 100, dewyl men ter zelve tyd op de beurs van Amsterdam gemakkelyk kon geld krygen aen 4 ten 100. Indien den minister die ligting van 45 millioenen in het publiek toegewezen had, in plaets van 5 ten 100 aen-te-bieden, hy zou ongetwyffeld aen eenen minderen intrest geld gevonden hebben : maer dit zou de rekening van Willem niet gemaakt hebben ; want men denkt dat hy zelf, uyt zynen eygen *eerlyken* spaarpot, een goed deel van dat kapitaal geschoten heeft, waer voor het land hem 5 ten 100 moest betaalen.)

« Gevoelig zynde aen dit bewys van goeden wil en van sterkte ; my betrouwende op het volkomentlyk hersteld

(1) Deze tweede spruyt was Willem-Alexander-Frederik, geboren te Soestdyk, 2 augustus 1818.

krediet van den staet; gerust over den staet van de schatkist; zeker zynde dat alle de verbintenissen, die men gemaakt heeft, nauwkeurig kunnen volbragt worden, ben ik aangemoedigd geweest *om van nu af de spaerzaamheden, die mogelyk zyn, in-te-brengen, en om te bereyden de gene die het in het vervolg nog zouden kunnen wezen.* Den budjet van staet voór het toekomende jaer zal aen U hoogmogenden doen zien hoe verre de poogingen van het gouvernement ten dien opzigte gelukt zyn... »

Voorders zegde hy, dat de geheele somme van de gewoonelyke en buytengewoonelyke bekostingen minder zyn dan de gene van het loopende jaer, en dat den som van de voorgaende jaeren genoegzaam is om den budjet van ontfang gelyk te stellen met de uytgaef van het toekomende jaer. Hy voegde er by : « Om dezen uytslag te bekomen, zullen er eenige wetgevende beschikkingen voórgesteld worden; *ik verwacht hunne aenneming niet zooveel te meer betrouwen, als dat zy bekwaem zyn om alle de genen, die belang hebben in de financien van den staet, te overtuygen dat de maetregels, alreeds genomen en nog te nemen, moeten gerekend worden onder de eerste voorwerpen van onze gemeyne zorg voór het gemeen welzyn.* »

Willem had wel gelyk van bezorgd te zyn voór zyne geldkist : want hy wist alreeds dat hy veel geld ging noodig hebben om gekroonde gasten ter maelyd te onthaelen. En waerlyk de keyzerin, moeder van Alexander, kwam den 3 november te Brussel, vergezelschapt van den koning en koningin, die haer tot Loven te gemoet gegaen waeren (1). Het is niet noodig te spreken

(1) Zy kwam van Aken, daer de vereenigde souvereynen van Oostenryk, Rusland en Pruyssen, met de gezanten van Engeland en Frankryk, een congres hielden, het welk den 17 november geëyndigd is. In dit congres is men, op 9 october, overceengkomen dat het leger der bondgenoten, het welk tot dan

van alle de prachtige maelteden en ballen die er gegeven wierden, zoo in het paleys van den koning als in dat van den prins van Oranje.

De hoogmogenden, om den koning gerustelyk te doen smaeken alle de zoetigheyd van eene feest die den 11 november, des avonds, op het stadhuys ging gegeven worden, en tot de welke er 700 persoonen genood waren, boódden hem den zelven dag een adres aen, tot antwoord op zyne redevoering van de opening der staeten.

«Sire, *zegden zy*, uwe redevoering heeft onze levendigste dankbaerheyd opgewekt tot het Opperwezen. *Overtuygd, gelyk wy zyn, van de vaderlyke genegentheyd van U. M. voór de volkeren der Nederlanden, genegentheyd die erfelyk is in den stam van de prinsen van Oranje*, wy hebben met geheel de natie, in de geboórte van eenen tweeden zoón van den prins van Oranje, eenen nieuwen onderpand gevonden van de duerzaamheyd van eene dynastie, aen wiens geluk de Voórzienigheyd het geluk der Nederlanden onwederroepelyk schynt vastgehegt te hebben.

«De ondervinding der laetste 30 jaeren heeft deze groote les bevestigd, dat den dorst der landwinningen en het ongemaetigd verlangen naer de glorie der wapenen... de volkeren brengt op den boórd van den afgrond, die, verblind zynde doór eene geduerige agtervolgving van geluk, schynen vergeten te hebben *dat de fortuyn nooyt*

toe Frankryk bezet had, dit koninkryk den 30 november aenstaende, of eerder, zal verlaeten. Men stelde daer ook definitivelyk vast dat Frankryk aen de vereenigde souvereynen eene somme van 265 millioenen francs schuldig was, tot uytvoering van den 4^{en} art. van het traktaat van 20 november 1815. Daer wierden van dat kapitaal renten gemaakt, waervan Frankryk de intresten moest betaalen. De Nederlanden bekwamen voór hun deel eene jaerlyksche rente van 1 millioen 650 duyzend guldens. (*Journal de la Belgique*, 27 octobre 1818.) De vraag is: in welke geldkist is die somme gestort geweest? Nooyt is van die jaerlyksche inkoómst, by myn wetens, in den budjet van den staet gewag gemaakt.

haere gunstelingen verheft tot den hoogsten trap der verhevenheden, dan om hun van hooger te doen nedervallen. (Zinryke waerheyd, die doór de historie bevestigd is, niet alleenlyk ten opzigte van verblinde volkeren, maer ook op onze dagen ten opzigte van heerschzugtige prinszen, by voórbeëld, Napoleon den 1^{en} en Willem den 1^{en}.)

«... Wy zyn dankbaer over de iverige zorg van U. M. om de onkosten, zooveél mogelyk, te verminderen, het is te zeggen zooveél als de veyligheyd van het ryk en den voortgang van eene goede bestiering het kunnen toelaeten. Wy zyn te zeer overtuygd dat ider lid van de maetschappy verplicht is van, volgens zyne middelen, geld op-te-brengen voór de lasten van den staet, om niet bereyd te zyn van onze goedkeuring te geven aen de maetregels die, de lasten gelykelyk verdeelende, genoegzaam zullen verschaffen voór de publieke noodzaekelykheyd, zonder de eene klas der borgers meerder te belasten dan de andere. Men zou niet kunnen twyffelen of de krediteurs van den staet... vinden voór al hunne verzekering in den bloeyenden staet van de nationaele beivering (*industrie*), die aen een volk, vermaerd om zyne gelukkige werkzaamheyd, *gemakkelyk en ligtelyk de noodzaekelyke lasten doet draegen.* (Was dit niet gezegd : Vraag maer toe, Willem; het volk kan werken om uwen budget te betaalen?) Nogtans daer wierd weynig van dat adres gesproken, om dat het volk in het algemeen te zeer verstrooyd was doór het gerugt dat den keyzer van Rusland en den koning van Pruysen gingen aenkomen. En inderdaed, den eersten kwam den 17 november te Brussel; maer den anderen wilde onze hoofdstad met geen bezoek vereeren : *hy was kwaelyk gezind* om dat zyne gekroonde konfréers hem geene brok van ons land hadden willen toestaen. De aenkoómst van Alexander deed de feesten met eene nieuwe vuerigheyd hernemen : feest óp het stadhuis,

pragtige maeltyden in de paleyzen, illuminatien; het was alle dagen wat nieuws, tot dat den keyzer en zyne moeder, op 21 november, vertrokken zyn.

Maer in het midden van alle dat gewoel, had den minister van financien zynen schroomelyken budget, op 20 november, aen de staeten voórgesteld. De uytgaef voór 1819 was gerekend op 72 millioenen 703 duyzend guldens, en de inkoómst op 72 millioenen 786 duyzend guldens: dus het scheén dat den ontfang 83 duyzend guldens zou grooter zyn dan de uytgaef; maer daer schuyldede wat bedrog onder: want men had onder den ontfang gerekend, 1º, 250 duyzend guldens, voortkomende van borgstellingen; welke somme niet anders is dan toevertrouwd goed, dat eens moet wedergegeven worden, en dus kon dit onder de inkoómst van den staet niet gerekend worden; 2º, 620 duyzend guldens, voortkomende van de speceryen gezonden van Oostindien, waarvan de administratie, geheel afgescheyden zynde van de andere belangen van den staet, in de handen van den koning alleen was. Die speceryen wierden van het overzeesch gouvernement niet afgezonden als het overschot van zyne inkoómst, en gratis aen den staet overgegeven; maer zy wierden doór de schatkist betaeld aen het gouvernement van Oostindien, het is te zeggen aen Willem, koopman van speceryen in het gros: dus kon die somme ook niet gerekend worden onder de inkoómst van den staet; 3º, men rekende onder den ontfang 750 duyzend guldens, welke men van de 45 millioenen, die dit jaer geligt waeren, afnam, om het gouvernement te vergoeden voór den *déficit* veroorzaekt doór de afschaffing van het monopolium in den koophandel van thé; eyndelyk men rekende, onder de inkoómst van den staet, 3 millioenen, 616 duyzend, 691 guldens, die sedert het jaer 1813 tot 1816 in de schatkist van den staet overge-

bleven waeren van de 67 millioenen die men op die vier jaeren geligt had. Deze vier artikels alleen bewezen klaerlyk dat er, in de inkoómst van den staet, eenen waeragtigen *déficit* was van 5 millioenen, 236 duyzend, 691 guldens : maer men zal nog veel meer te kort komen.

Zoohaest dien budjet bekend was, zyn de publieke fonds 7 ten 100 gevallen, en een huys van koophandel te Amsterdam maekte een bankroet van 4 millioenen; een van de eerste bankhuizen van die stad schorste zyne betaalingen op, en andere bankroeten wierden gevreesd. Den minister van financien vertrok, in den nagt van 23 october, in haest naer Amsterdam, om andere bankroeten te voorkomen. Dit alles doet wel zien dat het krediet van den staet, daer Willem in zyne redevoering zoo op gestoest had, zoo wel niet gegrond was als hy het wilde wysmaeken.

Maer indien den budjet zeer gebrekkelyk was in het rekenen der inkoómsten, hy was bovendien nog zeer partydig ten voordeele der Hollanders, in het geén den staet betaelde voór de bekosting der verscheyde godsdiensten. Dat het my toegelaeten zy hier eens eene oprekening te maeken, die aen den budjet der voorgaende jaeren kan toegepast worden, en die voór den budjet der volgende jaeren ook zal dienen.

Geheel de populatie van Holland (zie bladz. 173) was in 1813 van ontrent 1,400,000 zielen (1). Verscheyde schryvers zeggen dat een derde van die populatie katholiek is; ik wil nog wat toegeven en onderstellen dat het vierde deel maer katholiek is : dus

(1) Ik weet wel dat den *Almanach Royal* van 1818 de populatie van Holland rekende op 2,016,000 zielen, en de gene van Belgien maer op 3,210,700; doch den lezer zal gevoelen dat het getal der Hollanders daer vergroot wierd, en het geén van de Belgen verkleynd, om de haetelyke partydigheyd van den budjet te verminderen.

Daer zyn in Holland. . . . . 1,050,000 sektarissen ,
 En niet meer dan. . . . . 350,000 katholyken.

De populatie in België was, in het zelve jaer, van
 3,600,000 zielen, waarvan het honderdste deel aen de
 sekten toebehoort : dus

Daer zyn in België. . . . . 3,564,000 katholyken,
 En niet meer dan. . . . . 36,000 sektarissen.

Katholyken in België, 3,564,000.

Katholyken in Holland, 350,000.

Daer zyn dan, in geheel het ryk, 3,914,000 katholyken.

Sektarissen in Holland, 1,050,000.

Sektarissen in België, 36,000.

Daer zyn dan, in geheel het ryk, 1,086,000 sektarissen :

Dus het getal der katholyken is 2,828,000 grooter dan
 het getal van de sektarissen.

Het is wel waer dat het getal der Belgen en der Hol-
 landers in 1818 veel grooter was dan in 1813 : maer in-
 dien het aengegroeyd was voór de eene, het was ook
 aengegroeyd voór de andere; dus bleef de evenredigheyd
 de zelve.

Nogtans Willem, die eene gelyke bescherming voór alle
 de godsdiensten gezworen had, stelde in zynen budjet
 1,300,000 guldens voór den godsdienst der gereformeer-
 den en andere sekten, en maer 1,800,000 guldens voór
 den godsdienst der katholyken, die 2,828,000 meerder
 in getal waeren : hieruyt volgde dat hy, die 1,300,000
 guldens gaf aen 1,086,000 sektarissen, inderdaed maer
 500,000 guldens toestond aen die 2,828,000 katholyken.
 Indien hy had kunnen rechtveérdig en onpartydig zyn,
 dan had hy voór den godsdienst der katholyken, in even-
 redigheyd van hun getal, meer dan dry millioenen moe-
 ten toestaen. Verre van my dat ik dit van den staet,
 die al te veel belast was, zou afgeëyschd hebben : maer

myn inzicht is alleenlyk van de partydigheyd van Z. M. te doen bemerken.

Willem was niet minder partydig in de bekostiging van het publiek onderwijs: immers hy stelde in zynen budjet, voór de kollegien en scholen van Holland, 490,553 guldens, en voór de gene in Belgien, daer 2,200,000 inwoners meerder zyn, maer 333,708 guldens! Het is alzoo dat dien koning handelde ten opzichte van zyne zoo genoemde kompatriotten van den Zuyden, terwyl hy zyne lievelingen van den Noórden begunstigde. Dit alles niet-tegenstaende, dien budjet wierd, in de zitting van 19 december, aengenomen doór 80 stemmen tegen 19! Maer aengezien dit een groot misnoegen verwekte onder de katholyke Belgen, zoo wierd het gerugt haest verspreyd, dat Z. M. het voórnamen had van algemeene maetregels te nemen voór de verbetering van het lot der klergie, en voór de herstelling der kerken. En waerlyk den goeden Willem maekte, ontrent het eynde van december, een besluit waerdoór hy, voór het herstellen en hermaeken van verscheyde kerken in Belgien, eene somme van 49 duyzend 60 guldens toestond, het welk de katholyken met genoegen aenzagen als eene gedeeltelyke vergoeding voór het onrecht dat hun in den budjet aengedaen was. MAER hy gaf ten zelven tyde, en tot het zelve voórwerp, aen de katholyke kerken van Holland eene somme van 325 duyzend 188 guldens. Indien wy die gift aen onze katholyke medebroeders niet misgunden, nogtans wy mogten de zelve aenzien als een nieuw bewys van zyne partydigheyd, waerdoór hy altyd de Hollanders stelde voór de Belgen, die het grootste gewigt der landslasten moesten draegen.

Na die giften van den koning, die maer gaf om meerder te ontfangen, bragt zynen vertrouweling, den bloedzuyger Appellius, direkteur-generael der in- en uytgaende

rechten, tien nieuwe ontwerpen van wet in de vergadering der staeten van 31 december : hy stelde nieuwe lasten voór op tien verscheide voórwerpen, onder de welke er eenige waeren van de grootste noodzaakelykheid, als steenkolen, turf, zeep, zout, bier, azyn, etc. Die nieuwe lasten wierden in de staeten met hevigheyd bevogten doór eenige Belgen, onder de welke Mr Gendebien zich deéd uytmunten : « Onze wetgeving, *zegde hy*, strekt in het algemeen om eene mogendheyd op-te-regten, die aen onze voórouders onbekend was. Als men de fiskale mogendheyd (*Appelius*) hoort spreken, men zou zeggen dat den staet ingesteld is om financien te maeken en meer en meer uyt-te-breyden; dat alle de gepeyzen van den geest moeten geschikt worden om vermeerderingen van ontfang, vermeerderingen van uytgaef te voeden. Wy moeten die neyging (*tendance*) tegenhouden of afweeren, indien wy het gemeen welzyn willen sterker en vaster maeken. » Nogtans de ontwerpen over de lasten op het zout, turf, steenkolen, wierden in de zitting van 24 april 1819 aengenomen.

Maer terwyl Appelius die artikels en ook het bier, azyn, zeep, die zoo noodzaakelyk zyn voór de gemeyne lieden, met zwaere lasten sloeg, liet hy de speceryen, als kaneel, kruidnagels, thé en andere koloniaele goederen, die byzonderlyk van de ryken gebruykt worden, vry van belastingen, om de kooplieden van Holland, en naementlyk den grooten koopman van Den Haag, te begunstigen : het is wel waer dat hy lasten stelde op het suyker en op den koffy : maer waerom belastte hy deze laetste artikels, terwyl hy den thé vry liet? de reden is, dat men in Holland weynig koffy en overvloedig thé verbezigt, en dat men, in tegendeel, in Belgien eene groote menigte van koffy en zeer weynig thé gebruykt : dus viel den last byzonderlyk op de Belgen. Nogtans de Hollanders, die wel

weten dat, hoe duerder eene waere is, hoe minder zy verbezigt word, en gevolgentlyk hoe minder het debiet der kooplieden is, vielen geweldig uyt tegen de lasten op den koffy en op het suyker. Den graef van Hogendorp zag, in de aenneming van die wet, den geheelen ondergang van den koophandel. « Het is op dezen dag, *zegde hy in de zitting van 6 mey*, dat de vaderlandsche liefde zich moet veropenbaeren, en dat men de kragten moet verdubbelen, om de voltrekking van onzen ondergang tegen-te-houden. De aenneming van het ontwerp (*over de belasting van den koffy*) zal eenen rampzaligen slag toebrengen aen onzen koophandel, die de kolom is van ons welvaeren. » Dit ontwerp aengenomen zynde, sprak hy, in de zitting van 14 mey, nog met meerdere kracht tegen de lasten op het suyker, zeggende : « Indien gy dit ontwerp aenneémt, de schatkist zal meer verlies dan profyt beproeven; het strekt om een deel van de natie misnoegen te doen opvatten tegen Z. M. Den tyd van omzigtigheyd is voórby; men moet geheel de waerheyd zeggen : den koophandel is op den boord van den afgrond; gy gaet er hem in nederstorten met het ontwerp, dat u voórgesteld is, aen-te-nemen. Ik weet wel dat ik *de opinie van den koning en van de staeten* bevegt; maer ik verdedig, in het aenschyn van Europa, het welvaert van myn land, waarvan men de bron uytput. Gy hebt de wet over de brandewyn-stokeryen verworpen; de gene over de suyker-raffineérderyen is van meerdere aengelegentheyd voór het bestaen van myn land. Gy hebt aen de *industrie* eenen ongelukkigen slag gegeven met het ontwerp over den koffy aen-te-nemen; voltrekt toch onzen ondergang niet!!! Gy schynt eene hulpzaeme hand te bieden aen het volk, en gy vernielt zyne byzonderste middelen om zich te redden. » Zoo sprak dien fynen Hollander, niet om in het algemeen het welzyn van het

volk voór-te-staen , maer om het belang der hollandsche kooplieden te verdedigen. Nogtans Appelius sprak heviglyk voór het ontwerp, het welk doór 50 stemmen tegen 34 aengenomen wierd. Mr d'Hogendorp was hierover zoo misnoegd, dat hy zyne demissie gaf van minister van staet, en Z. M. nam de zelve terstond aen.

Wat het ontwerp van wet over de *patenten* aengaet, dit maekte een geheel boekdeel uyt; het was eenen waeren doólhof, daer men niet kon uytkomen; het was een mengelmoes van dwingelandy en onrechtveérdigheyd, eenen tarief van asperssinghen, vergezelschapt van huyszoekingen, overdraegingen, verraderyen, processen, geldboeten van 25 tot 400 guldens, en van gevangenis- sen van eene maend tot een jaer; in een woórd, het was een meesterstuk van den despotismus van Willem en van zynen knecht Appelius. Mr Gendebien had dan wel reden om in de zitting van 18 mey uyt-te-roepen : « Geheel de wet die ik in den grond onderzocht heb, haere deelen die ik doórloopen heb, hebben my indagtig gemaekt dit oud spreékwoórd : *Daer zyn dry onwerzaedelyke afgronden, de hel, de zee en de schatkist van het land.* Onze wetten van financien dryven de maetregels zoo verre, dat het zou kunnen gebeuren dat onze doktoórs zullen gedwongen worden van aen het hoofd van hunne *recepten* hunne *patent* aen-te-haelen! » Maer de groote meerderheyd der hoogmogenden, slaefsch onderworpen aen den wil van Z. M., verstonden zulke redens niet, en zy namen die haetlyke wet aen met 64 stemmen tegen 6!

Willem, geene nieuwe lasten meer te vraegen hebbende, besloót van zyne hoogmogenden te laeten wandelen gaen, en hy deéd hun den 22 mey, doór den minister van het inwendig, zeggen :

« Hoogmogende Staeten!

« Den koning, my gebiedende deze zitting in zynen

naem te sluyten, heeft my ter zelve tyd belast van u te laeten weten de voldoening welke uwe standvastige en iverige zorgen, in het onderzoek van verscheyde ontwerpen van wet, hem hebben doen beproeven... *Zyn koninklyk hert zal zich verheugen, om dat hy zyne gloriezugt gesteld heeft in het welvaert van den staet, en om dat hy nooyt het geluk der natie in zyn hert afzondert van zyn eygen geluk.*

« Gy kunt weêrdiglyk vervullen den tyd tusschen de zitting die eyndigt, en de gene tot de welke niet minder zwaere voorwerpen u zullen roepen, met in de verscheyde deelen van het ryk, daer gy u gaet begeven, dien geest van eendragt te voeden, die zich zoo wel vereenigt met de gemeene overeenkomst van den koning en van de staeten, den hoeksteen van ons borgerlyk gebouw. Die vaderlandsche gevoelens helpen, om van dag tot dag diepere wortels te schieten, is eene zorg welke uwe getrouwheyd u inboezemt : dit komt overeen met uwen eed; den koning beveelt het u.»

De hoogmogenden, deze les eerbiediglyk ontfangen hebbende, vertrokken met het gevoelen dat Z. M. van hun voldaan was.

Verschillige beslissingen over den eed. Despotismus van Willem en van Goubau. Processien verboden. Breve van den Paus. Nieuw sermooon van Goubau. Arrêté over het traktement der geestelyken.

Het was te vergeefs dat Willem aen zyne hoogmogenden bevolen had de eendragt te prediken, terwyl hy zelf de oneenigheyd verwekte met voort-te-gaen in de consciencie der katholyken te kwellen, gelyk blykt uyt het volgende. De heeren Van Caloen-Arents en Coppie-ters-Stokhove, leden van het *ordre équestre* benoemd zynde, waeren bereyd den eed te doen : den eersten, op

voórwaerde van er by-te-voegen : *voór zoo veel als dezen eed niet tegenstrydig is aen de katholyke religie, en van dit in het proces-verbael te stellen; den anderen, op voórwaerde van den eed af-te-leggen in den zin gelyk den aertsbisshop van Mechelen hem afgelegd had, en van dit te melden in het proces-verbael.* Het *ordre équestre* van Westvlaenderen oordeelde niet gemagtigd te zyn om die voórwaerden aen-te-nemen, en onderwierp de zaak aen de beslissing van den koning; dezen antwoordde, doór een besluit van 14 mey, dat, *om lid te worden van het ordre équestre, er volstrektelyk vereyscht word den eed te doen zonder eenige voórwaerde, gelyk hy voórgeschreven is.*

Dit was volkomentlyk tegenstrydig aen het antwoord dat het gouvernement, eenigen tyd te voren, gegeven had. M. De Wadlincourt, meyer van St-Symphorien ontrent Bergen benoemd zynde, ging by Mr den gouverneur met een formul van den eed die hy zelf geschreven had, en waerin hy de volgende *restriktie* ingevoegd had : *Alles wel verstaen voór het geén het civiel raekt en niet tegenstrydig is aen de leering en tugt van de roomsch-katholyke kerk.* Hy gaf dit formul aen Mr den gouverneur, zeggende : *Dit is den eed dien ik wil afleggen, en ik wil geenen anderen doen.* Den gouverneur het zelve gelezen hebbende, nam het aen, zeggende dat hy aen het gouvernement geschreven had over den eed, en dat men hem geantwoórd had *dat den eed in dien zin verstaen en aengenomen wierd.* Maer, Mr Wadlincourt willende zyne *restriktie* doen invoegen in het proces-verbael, heeft den gouverneur hem gezegd : *Ik mag er niets byvoegen; het zou eene onnoodige zaak zyn; den zin is bekend, dit is genoeg.* Mr Wadlincourt hierover niet gerust zynde, heeft den gouverneur hem gezegd : *Voór uwe gerustheyd zal ik op uw formul van eed verklaeren dat het in dien*

zin is dat uwen eed is aengenomen geweest. Dan heeft den nieuwen meyer het formul van eed uytgesproken, en M^r den gouverneur schreef er eygenhandig onder : « Den gouverneur der provincie van Henegouwen verklaert dat het in den zin is die voórgaet, dat Mr Wadlincourt den eed gedaen heeft in zyne hoedanigheyd van meyer, en dat ik in dien zin hem aengenomen heb.

« Den ridder BOUSIES, *gouverneur.* »

M^r den baron de Heere in Westvlaenderen, om alle verergernis te voórkomen, maekte de volgende waerschouwing bekend.

« Den borgermeester van de gemeynthe van Sinte-Michiel waerschouwt zyne onderhoorigen, dat den raed der regering van de genoemde gemeynthe ingesteld is, en dat de leden van dien raed den eed gedaen hebben met de volgende restriktien : Wy zweëren van getrouw te zyn aen den koning, en van de grondwet te onderhouden en te verdedigen, *voór zooveel het civiel aengaet, en aen de katholyke, apostolyke en roomsche religie niet nadeelig is.*

« Den baron DE HEERE, *borgermeester.* »

Dit alles doet wel zien dat er in het gouvernement zelf geene eendragt was. Bovendien daer ontstonden vele processen uyt het schroomelyk systema van Appellius over de indirekte belastingen, en daer wierden rechters gevonden, die dierven verklaeren *dat een besluit, bekend gemaakt in den naem van den koning, het karakter heeft van wet, en dat het aen de rechters niet toebehoort te onderzoeken of het tegenstrydig is of niet aen de grondwet!* Indien het zoo gelegen was, dan kon den koning, volgens zyn *bon plaisir*, zoo vele wetten maeken als het hem beliefte; dan was de grondwet eenen ydelen klank, en

dan waeren de staeten niet anders dan eenen verloren kost. Nogtans het is wel mogelyk dat Willem zich liet voórstaen, dat hy alleen wetgever en oppersten rechter was; gevolgentlyk, dat zyne besluyten kragt van wet hadden, en moesten uytgevoerd worden gelyk de vonnissen uytgesproken doór de rechtsbanken: want hy had ontrent het eynde van januarius een besluyt gemaekt, waerdoór hy den uytgever van den *Journal de la province d'Anvers* veroórdeelde tot de verbanning. Dien uytgever ontving dit vonnis den 26 januarius, en daer wierd hem ten zelve tyde een paspoort behandigd doór twee gendarmen, die hem niet eenen oogenblik mogten verlaeten, en hem tot op de grenzen moesten vergezelschappen.

Maer terwyl Willem bezig was met geweld te gebruyken tegen de persoonen, was Goubau bezig met geweld te gebruyken tegen de conscientien, en hy geboód nog eens aen de policie, gelyk hy voórleden jaer ook geboeden had, van het mandement over den vasten wech-t nemen in alle de kerken van het bisdom van Gent, daer het zou gevonden worden: nogtans hieruyt volgt niet dat hy de menschen wilde beletten van te vasten; want hy zou zekerlyk zich wel gewagt hebben van iets te doen tegen het welbehaegen van zynen meester, die in 1816 en 1817 overvloediglyk getoond heeft dat hy geen vyand is van het volk te laeten vasten: maer Goubau wilde dat het mandement moest gegeven worden doór het kapittel (dat daervoór geene magt had), om dat hy het wettig gezag van den bisschop, in wiens naem de vastenbulle gegeven was, niet wilde erkennen.

Na den baron Goubau kwam den baron de Loen met wat nieuws voór den dag, en hy schreef, den 5 junius, aen alle de burgermeesters van Wesvlaenderen eenen brief waerin hy zegde:

« Den koning, willende voórkomen de misbruyken die

kunnen volgen uyt de menigvuldige processien die in vele *plaatsen plaats* gehad hebben, komt te beslissen dat men voór het toekomende, in idere parochie, jaerlyks niet meer dan twee processien zal mogen doen, waarvan eene vastgesteld is op den eersten zondag na H. Sakramentsdag, en de tweede zal gesteld worden doór de bisschoppen, volgens hunne verkiesing. Z. M. wilt, voór het overig, dat men zich in die processien geene buyten-gewoonelyke kleederen of onbetaemelyke verbeelding toelaete, die *dikwils wanorders en verergerenis veroorzaken (waer en wanneer zyn zy veroorzaek geweest?)*, die altyd min of meer de eerbiedigheyd wechnemen, welke het volk moet hebben voór die godsdienstige akten. (*O! wat eene schynheyligheyd van wegens een gouvèrnement, dat alles deed om de religie veragtelijk te maeken, met haere bedienaers in de gevangenis te werpen of op het schavot te brengen, en met de eerloosste schriften in zyne drukkerij te laeten drukken!*)

« Het kapittel van Gent, volgens de bevelen van Z. M. verzogt geweest hebbende van den tyd voór de tweede processie vast-te-stellen, en geweygerd hebbende dit te doen, zoo zal de gene van H. Sakramentsdag alleen toegelaeten zyn tot voordere schikking (1).

« Ik verzoek u van zorgvuldiglyk te waeken op dat deze schikkingen nauwkeuriglyk in de gemeeyntens uytgevoerd worden, en my aenstonds te laeten weten de overtredingen die men daarvan zou kunnen doen.

« Den baron DE LOEN. »

(1) Het verzoek gedaen aen het kapittel was maer eene enkele list om het zelve in het schisma te trekken, indien het zich met deze zaak, die het vicariaet alleen aenging, bemoeyd had: maer, het kapittel regtuylt geweygerd hebbende aen dat boos inzicht te veldoen, wiarden de geloovigen gestraft en beroofd van de gewoonelyke processien; het welk eene nieuwe schending was van de grondwet, die (art. 193) vastgesteld had dat de publieke uytoeffening van niet eenen godsdienst kon belet worden.

Nogtans het was aen dien Mr de Loen niet genoeg van zich op de straet bemoeyd te hebben met de plegtigheyd van den godsdienst, maer hy was nog stout genoeg om zich te komen bemoeyen in de kerk, en hy deéd doór de meyers aen de kerkmeesters aenzeggen « dat er in de kerken niet een eeregraf, opschrift, gedenkteeken van rouw of andere, van wat slach het zy, zullen mogen geplaatst worden, dan op den voórstel van den bisschop, en de toelaeting van den directeur-generael van den kathyken godsdienst. »

Ondertusschen was Goubau bezig met zyne zieke hersenen uyt-te-putten om een nieuw meersterstuk van wel-sprekendheyd voort-te-brengen, ter gelegentheyd van den verjaerdag van den veldslag van Waterloo : hy deéd dat wonderlyk stuk doór de hollandsche gazetten bekend maeken, waerin hy zegde : « Verheft, Belgen, verheft uwe dankbaere ziel tot den Allerhoogsten; vertrouwt aen zyne goedheyd de belangen van onzen lieven souvereyn; smeekt den eeuwigen God, dat hy geweérdige te beschermen en te bewaeren onzen *voórzigtigen en wyzen* prins, *op dat wy* (wy Goubau) *nog vele jaeren de vrugten mogen genieten van zyne vaderlyke regering.* Vraegt eerbiediglyk den zegen des hemels voór de bewaering van onze *minelyke* koningin, van de *doórlugtige en dappere* prinsen, en van de *teerbeminde* prinsessen. Dankt den hemel voór alle de weldaeden die gy genoten hebt, sedert dat wy gevierd hebben de verjaering van dezen grooten dag, tydstip sedert het welk de *hoogverhevene* prinses, huysvrouw van den held van Waterloo, aen het *doórlugtig* huys van Oranje eene tweede spruyt gegeven heéft. »

« Laet ons ten zelve tyde vraegen den zegen van den hemel voór de vrugten der aerde; bidt den eeuwigen God dat de wetenschappen en kunsten bloeyen, dat de wederzydsche liefde, *de goede trouw* en het gemeen welvaeren

altyd aangroeyen ; dat deze plegtigheyd ook strekke tot de voortplanting der godsdienstige en zedelyke gevoelens, en zyt in uwe gebeden indagtig de zielen der genen die u van de boeyen der slaverny verlost hebben, die uwe onafhangelykheyd wedergegeven hebben, en die niet gevreesd hebben hun leven voór de bewaering van uwe kinderen en van uwe familien op-te-offeren. »

Den indruk van dit *hertroerend* sermooon was nog in alle de herten, wanneer Goubau aen zynen *lieven souvereyn*, dien *voórzigtigen en wyzen prins*, een rapport deed dat zekerlyk op de *goede trouw*, daer hy zoo voór gebeden had, niet gegrond was. Alle de pastoors en onderpastoors van het bisdom van Gent, benoemd doór het vicariaet sedert dat den bisschop veroórdeeld was, waeren beroofd van hun traktement, om dat het kapittel hun niet benoemd had. Eenige van die geestelyken, onder de welke Mr Willems, onderpastoor van de parochie van Ste-Anna te Brugge, zonden een verzoekschrift aen Goubau, om hun traktement te vraegen. Dezen deed daerover een rapport aen zynen meester, die den 15 julius het volgende besluit gaf.

« *Wy Willem, doór gratie Gods, etc.*

« Op het rapport van den directeur-generael van den roomsch-katholyken godsdienst;

« Gezien het verzoekschrift van de geestelyken hierna gemeld, en naementlyk van P. Willems te Brugge..., die zich alle pastoors of onderpastoors van hunne onderlinge parochien noemen, en de betaeling vraegen van hun jaerlyksch traktement, tot het welk zy meynen recht te hebben;

« Overwegende dat de benoeming van die geestelyken niet kan aenzien worden als wettig, mits zy gedaen is doór iemand die daervoór noch hoedanigheyd noch magt had,

en dat, om deze reden, doór de verzoekers geenen eysch kan gedaen worden om hun traktement van de schatkist van den staet te bekomen;

« Wy hebben goed gevonden en gewilt :

« 1°. De vraegen der verzoekers te verwerpen ;

« 2°. Daer zyn aen de genen onder hun, die zich van hunne amptgenoten onderscheyden *doór hunne grondregels, doór hunne goede manier van peyzen*, en doór den verzoenenden geest van hunnen staet, giften (*gratifications*) toegestaan, die gelyk zyn aen het traktement waervan zy doór de omstandigheden beroofd zyn.

« Brussel, 15 julius 1819.

« WILLEM. »

Het is alzoo dat dien listigen man de oneenigheyd wilde brengen onder de geestelyken, en dat hy het trouwen poogde te niet te doen, het welk de geloovigen moeten hebben in hunne herders : want, wat deéd hy in die tweede schikking anders, dan valsche vermoedens werpen op *de grondregels en manier van peyzen* van de genen, aen de welke hy zyne giften toestond? Maer indien eenige geestelyken de zelve ontfangen hebben, zy hadden nogtans geene andere grondregels of manier van peyzen dan hunne amptgenoten, die daervan beroofd bleven : want de bekoming van die giften hing byna geheel af van de meyers, die, volgens *hunne eygene grondregels en manier van peyzen*, aen hunne pastoors en onderpastoors goeden of kwaeden dienst deden.

Maer indien Willem onrechtveérdiglyk handelde ten opzigte van vele geestelyken, die hy van hun traktement beroofde; hy handelde despotiekelyk ten opzigte van de wereldlyke fonktionarissen : immers, om een voórwendzel te hebben van het kleyn getal van Belgen, die in bediening waeren, nog te verminderen en Hollanders in

hunne plaets te stellen, maekte hy den 15 september een besluit, waerdoór hy vaststelde dat, te beginnen van 1^{en} januari 1823, geene andere tael dan de hollandsche voór de publieke zaeken zal wettig erkend worden in de provincien van Limbourg, van Oost- en Westvlaenderen en van Antwerpen; dat de autoriteyten der bestiering van financien en van oorlog, de kollegien, of fonktionarissen zonder onderscheyd, zullen gehouden zyn, in alle de zaeken die hun aengaen, de hollandsche tael alleenlyk te gebruyken, en dat de ministers byzonderlyk zullen waeken om voór de plaetsen en ampten niet voór-te-stellen dan persoonen die de hollandsche tael wel bezitten. Dit besluit was maer den voórlooper van een ander, waerdoór Willem de hollandsche tael, die hy *nationael* noemde, voórschreef in alle hoegenoemde akten, in de rechtsbanken en pleythandel.

Opening der staeten. Budget voór 1820. Nieuwen wetboek. Mr Van der Straeten gevangen. Tienjaerigen budget verworpen.

Den tyd was gekomen, op den welken de staeten zich in Den Haag, 18 october, moesten vergaderen. Willem zond hun dien dag een besluit, waerdoór hy hun liet weten dat de dood van zyne zuster hem niet toeliet van in persoon de zitting te openen; dat den minister van het inwendig deze formaliteyt in zynen naem zal volbrengen, en de redevoering zal uytspreeken, welke hy voórgenomen had zelf te doen (1).

Hy zegde in deze redevoering: « Ik heb aen U hoogmogenden, in het openen der voórgaende zitting, laeten weten dat het ontwerp van het wetboek der Nederlanden

(1) Die zuster, de prinses Ludovica, geboren den 28 november 1770, was getrouwd den 14 october 1790 met Carolus, erfhertog van Brunswick-Wolfenbüttel, die den 20 september 1805 overleden is; zy is den 15 october 1819, in Den Haag, gestorven.

u, in de tegenwoórdige zitting, zou kunnen aangeboden worden. Dit werk, gemaakt volgens dat de grondwet vereyscht, zal vervolgens aen uwe beraeding voorgesteld worden. *Eene nationaale wetgeving is eene noodzaakelykheyd voór alle vry en onafhangelyk volk*, en het tydstip op het welk haer volmaekt systema zal kunnen wet van staet worden, zal van eene groote aengeleghentheyd zyn.

« Den oogeblik is gekomen, dat de uytgaef van den staet in twee deelen moet gescheyden worden, zoo ten opzichte van het eerste deel van den budjet van uytgaef *voór den loop van tien jaeren*, als ten opzichte van de buytengewoonelyke noodzaakelykheyd van het jaer 1820.

« Gy zult zien, dóór de weérderingen van de gewoone en buytengewoone inkomsten van den staet, dat de eerste mogen aenzien worden als genoegzaam, en dat de laetste zoo hoog zullen kunnen gebragt worden als de buytengewoone uytgaef, *zonder de bestaende lasten te vermeerderen, of nieuwe belastingen in-te-voeren*.

« Ik heb, met het begin van den tienjaerigen loop der financien, niet betaemelyk geóórdeeld van de publieke schatkamer belast te laeten met eenige onkosten, voortkomende van de voórgaende jaeren, en die nog niet betaeld zyn. De maetregels des aengaende zullen een der eerste voórwerpen zyn, die aen uwe beraedingen zullen voorgesteld worden, *en zy zullen de lasten ook niet vermeerderen*.

« Diepgrondelyk geraekt zynde van het gevoelen, dat het myne pligt is, *in alle de akten van myne bestiering, gestadiglyk te overwegen het algemeen welzyn van de natie, en in niet eene omstandigheyd de belangen van een deel te stellen voór de kene der keneraliteyt*, zal ik voortaan gerustelyk en standvastiglyk den weg volgen die ik my ten dien eynde gebaend heb, overtuygd zynde dat

dit het welvaeren van ons lief vaderland moet verzekeren. Ik hoop wederom in de medewerking van U hoogmogenden het bewys te vinden, dat zy zullen recht doen aen myne gevoelens en aen myne meyningen. »

Weynige dagen daerna, 28 october, kwam den minister van financiën in de staeten, gelaeden met vyf ontwerpen van wet. Willem vraegde doór het *eerste* eene somme van 65 millioenen, 876 duyzend guldens voór de gewoonlyke en vaste onkosten van den staet, die, eens aengenomen zynde, geduerende de tien volgende jaeren moesten onveranderlyk blyven, zonder dat de staeten daerover voordere toestemming te geven hadden. Het *tweede* stelde de middelen voór om die onkosten te vinden, en bragt den ontfang op 65 millioenen, 916 duyzend guldens; dus was hier eenen *boni* van 40 duyzend guldens. Het *derde* ontwerp bevatte de buytengewoonlyke onkosten, beloopende 10 millioenen 629 duyzend guldens. Het *vierde* rekende de middelen van ontfang op 10 millioen, 673 duyzend guldens : dus moest hier eenen *boni* zyn van 44 duyzend guldens. Nogtans het *vyfde* ontwerp stelde voór van eene nieuwe rente te maeken, waervan het kapitaal niet grooter mogt zyn dan van 24 millioenen; en om de intresten van deze somme te kunnen betaalen, deed Willem aen de staeten het voórstel van jaerlyks voór 700 duyzend guldens domeyne-goederen meerder te verkoopen, dan dat er doór de wet van 9 februarius 1818 vastgesteld was. En nogtans den minister, medepligtigen van Willem, dierf aen de staeten zeggen « dat de maetregels, die men genomen had om in de verscheyde deelen van de generaele bestiering *spaerzaamheden* in-te-brenghen, niet vrugteloos geweest hebben, en dat de *spaerzaamheden* in het vervolg nog zullen kunnen *vermeerderd* worden. » Waerom dan stelde hy voór van wederom een kapitaal van 24 millioenen te ligten?

Alle die ontwerpen waeren verre van in de staeten een gunstig onthael te ontfangen. De ministers wierden dit ge- waer; en om de aendagt wat af-te-keeren van dien schroomelyken budget, kwam Van Maanen, aen het hoofd van eene kommissie van den raed van staet, in de zitting van 17 november, elf titels van het nieuw wetboek *Kempertje* aen de beraeding der staeten voórstellen. Dit klugtig werk was wel bekwaem om te doen lachen. Van Maanen zegde dat Z. M., op 18 augustus 1814, eene kommissie belast had van een ontwerp van wetboek te maeken; dat deze, in het begin van 1815, de eerste vrugt van haeren arbeyd aen den koning aangeboden heeft, die het dan overgaf aen den raed van staet; dat Z. M. het laeter nog heeft doen overzien doór uytstekende rechtsgeleerden, en dat zy het dan wederom aen het oórdeel van den raed van staet onderworpen had (1). Dan voegde hy er by : « Wy zyn nu doór den koning belast van aen de staeten twee ontwerpen van wet aen-te-bieden, die hy aen uwe beraedingen onderwerpt... Wy mogen u verzekeren, dat wy uyt het gezigt niet verloren hebben de vrugten van den arbeyd van de uytstekende rechtsgeleerden, die medegewerkt hebben aen de wetgeving die ons nu nog bestiert.... Den koning heeft het vertrouwen, dat de staeten-generael met grooten iver met hem zullen medewerken om wetten te maeken, die vast, volmaekt en aen de belangen der inwoonders wel toegepast zyn, om alzoo het bor-

(1) Dien raed was niet anders dan een werktuig, waarvan de ministers zich bedienden om hunne ontwerpen te doen goedkeuren, zonder dat zelfs de stukken daertoe betrekkelyk gelezen wierden : nogtans eenen van die gewaende raedsheren, gesproken hebbende tegen eenen artikel van den nieuwen wetboek die Van Maanen hun voórstelde, wierd hem aenstonds den mond gestopt doór eenen man die veél invloed had, en die hem verweét dat hy eenen kwaedwilligen was, dat hy te kort doed aen het ontsag het welk men aen den koning schuldig is, en aen het vertrouwen dat men moet hebben in de vaderlyke insigten van Z. M. (*De l'État actuel du royaume des Pays-Bas, etc.*, 1re partie, page 332. Bruxelles 1819.)

gerlyk gebouw op onberoerlyke gronden vast-te-stellen.»

Om overtuygd te zyn met wat een ryp oordeel dit ontwerp gemaekt was, zal den volgenden artikel 81 genoegzaam zyn : « De verscheyde tydstippen van het mensche-lyk leven, zoo als de kindschheyd, de jonkheyd, den ouderdom *of andere diergelyke*, geven doór zich zelve « geen byzonder recht. » Zyn er dan in het menschelyk leven nog andere tydstippen dan *de kindschheyd, de jonkheyd en den ouderdom*? Indien Van Maanen en zyne uytstekende rechtsgeleerden die andere tot nu toe onbekende tydstippen genoemd hadden, zy zouden waerlyk een *brevet d'invention* weêrdig geweest hebben!

Ondertusschen de sektien waeren bezig met de ontwerpen over den budjet te onderzoeken; zy deden daerover vele bemerkingen, die de ministers wat in verlegentheyd stelden, en hun deden gevoelen dat den budjet eenen sterken wederstand zal ontmoeten; hunne verlegentheyd wierd nog grooter doór het werk van Mr Van der Straeten (1), dat op dien tyd overal bekend gemaekt wierd, en eenen diepen indruk deed zoo wel in Holland als in Belgien. Dit werk, geschreven uyt eene waere vaderlandsche liefde voór de belangen van den koning en van den staet, gaf zoo felle hoofdpyn aen de ministers, byzonderlyk aen Van Maanen, Goubau en Van Oterleék, minister van financien, dat zy besloten het zelve te agtervolgen: het wierd den 22 november in beslag genomen en overal opgezocht; den auteur wierd aengehouden en in de gevangenis van den Amigo vastgezet. Dezen geweldigen maetregel bragt te wege, dat dien boek nog meer gezocht en gelezen wierd dan te voren, en zelfs vele leden der staeten leesden hem met smaek en voldoening, om dat hy zeer wyze en nuttige oogmerken bevatte.

(1) *De l'État actuel du royaume des Pays-Bas, et des moyens de l'améliorer.*

Nogtans de staeten gingen, 29 november, aen Willem een adres aanbieden tot antwoord op zyne redevoeering in de opening der zitting : « Sire, *zegden zy*, indien wy sedert eenige jaeren uyt den mond zelf van U. M. de kennis van een dierbaer belang voór haer en voór haeren koninklyken stam ontfangen hebben, het deel dat wy genomen hebben in den pynelyken voórval die haer in de droefheyd dompelt, en die haer belet heeft onze zitting in persoon te komen openen, is daerdoor nog grooter geweest. Wy beweenen grondhertig met u, Sire, het verlies van eene beminde prinses, voórwerp der tederheyd van U. M. en van de liefde van geheel de natie, en wiens gedagtenis nooyt zal uyt ons geheugen gaen.

« Niettemin daer word tegen onze rechtmaetige droefheyd eene magtige afwending gemaekt, als wy onze oogen vestigen op den staet van het land, en dat *wy met eene zoete vergenoeging het geluk beschouwen, het welk uw volk onder verscheyde opzigten geniet...*

« Wy hebben het zelve gevoelen gelyk U. M., dat er het belang der natie aangelegen is, den last der publieke belastingen te verligten zooveel als de noodwendigheden van den staet het kunnen toelaeten. Het geen U. M. al gedaen heeft, en de voordere inzigten die haer in dit deel bezig houden, geven ons hoóp, en doen ons met een geheel vertrouwen afwagten de invoering van aenmerkelyke spaerzaamheden. *MAER, Sire, alhoewel het gevoelen van noodzaakelykheyd ons dit verlangen heeft doen uytdrukken, wy zyn nogtans verre van aen een systema van spaerzaamheyd zoo groote uytgestrektheyd te willen geven, dat het de nationaele onafhankelykheyd zou kunnen in gevaer stellen.* » Dit was olie in de lamp van Z. M., die er welhaest gebruyk van maekte, om nog eenige millioenen meerder te vraegen.

En waerlyk den goeden Willem, wat onverduldig ge-

worden zynde doór alle de opwerpingen die de sektien bleven doen tegen den voorgestelden budjet, zond, den 13 december, aen de staeten eene boódschap, waerin hy, niettegenstaende alle zyne geveynsdheyd, zyn misnoegen niet kon verbergen.

« Wy hebben, *zegde hy*, met genoegen, in de opening van deze zitting, aen U hoogmogenden aangekondigd *dat er geene vermeerdering der bestaende lasten, of geene invoering van nieuwe lasten, noodig zyn om de inkoómsten van den staet gelyk te stellen met de onkosten.* Hoe meer wy het systema, dat den grondslag is van de ontwerpen van wet die u den 28 november kenbaer gemaekt zyn, in zyne gevolgen overwogen hebben, hoe meer wy overtuygd zyn geweest dat de goedkeuring van die ontwerpen zou nuttig en voordeelig wezen voór het welzyn van den staet.

« Nogtans de bemerkingen der sektien van uwe kamer hebben ons geleerd, dat ons gevoelen geene algemeene goedkeuring ontmoet had, en my moeten, uyt den aerd van verscheyde aanmerkingen, besluyten dat vele leden der tweede kamer den voórkeur geven aen het tegenwoórdig systema, het welk onvermydelyk zal noodzaekelyk maeken van de gemeene inkoómsten van den staet te vermeerderen. Wy hebben dit gevoelen rypelyk onderzocht... en *alhoewel wy geóórdeeld hebben van te moeten standvastig blyven in onze opinie, wy hebben nogtans niet kunnen weygeren van aendagt te nemen op eene bevatting, die ons geschenen heeft te zyn de gene van vele leden van uwe vergadering.*

« Wy zyn dan aengepord geweest om in deze omstandigheyd eene andere marsch aen-te-nemen dan de gene die gemeynelyk gevolgd word, en gy zult, zonder dat wy de vyf ontwerpen, op 28 october voorgesteld, terugnemen, eene nieuwe opstelling van het eerste en tweede ont-

werp ontvangen, om ter zelfver tyd aen uwe beraeding onderworpen te worden....

« Uyt de artikels 122 en 123 der grondwet volgt, dat den tienjaerigen budget in het loopende jaer moet vastgesteld zyn, om in 1820 uytgevoerd te worden. De pligt welke de grondwet ons ten dien opzigte oplegt, heeft ons de ontwerpen van wet in tyds doen voórstellen, en deze reden doet ons nu verlangen *om aenstonds het gevolg van uwe beraedingen te kennen...*

« Indien wy de bewaering der tegenwoordige belastingen noodzaakelyk geoórdeeld hebben om te voórzien in de noodwendigheden van den staet, wy hebben daerdoór geenzins de middelen willen verwyderen van daer, geduerende den tienjaerigen omloop, veranderingen in te brengen... »

Het eerste van die twee ontwerpen bragt den tienjaerigen budget van uytgaef op 70 millioenen, 306 duyzend guldens, terwyl het ontwerp, voórgesteld den 28 october, maer was van 65 millioenen, 876 duyzend guldens; en om deze vermeerdering van uytgaef te vinden, stelde Willem een tweede ontwerp voór, waerdoór de lasten op het foncier, personeél en mobilier, op deuren en vensers, op azyn, bier en alle sterke dranken, op turf en steenkolen, en op de patenten, nog vermeerderd wierden. Men gevoelt wel dat Willem deze ontwerpen voórstelde om de staeten te praemen van de gene van 28 october aen-te-nemen.

Die boódschap wierd zoo buytensporig geoórdeeld, dat de centraele sektie aen de staeten de volgende verklaring deed : *De sektie heeft gemeynd zich te moeten onthouden van alle opmerking over een schrift dat van den koning alleen geteekend is, op dat de paelen van eerbied, die men aen de koninklyke Majesteyt schuldig is, op geene wyze zouden overtreden worden.* Niettemin de staeten

stelden vast dat zy, op vrydag 24 december, over alle de voorgestelde ontwerpen zullen beraeden.

Dien vermaerden dag gekomen zynde, wierden alle de logien en tribunen al vroeg met nieuwsgierigen vervuld; alle de Excellencien kwamen te voórschyn, uytgenomen Z. E. Van Oterleék, minister van financien, die of ziek was, of den zieken speelde, om dat hy verveêrd was van den budjet te verdedigen. Den prins van Oranje was al in zyne logie, wanneer de zitting ten 10 ueren geopend wierd. Den grooten Appellius mogt den eersten spreken, en zegde dat het dringend was (*urgent*) den tienjaerigen budjet aen-te-nemen gelyk hy van Z. M. voorgesteld was; dat er groote spaerzaamheden in de generaele bestiering ingevoerd waeren; dat het departement van oorlog eene sterke vermindering ondergaen had; dat er 400 duyzend guldens gespaerd zyn in de administratie der indirekte lasten; dat Z. M. 600 duyzend guldens wilde afstaen op de somme die den staet hem moest betaelen, indien het noodig was, om den *déficit* te vullen die er zou kunnen zyn in het produkt der in- en uytgaende rechten; hy verzekerde dat de lasten op den wyn en sterke dranken, in de 10 eerste maenden van dit jaer, 2 millioenen, 400 duyzend guldens meerder opgebracht hebben dan in de 10 eerste maenden van 1818; dat het *produkt* der rechten op den turf zal meerder opbrengen dan het geschat is geweest (1). Na dat hy twee ueren gesproken had, en gewaer wierd dat hy met woórdten geene vliegen kon vangen, kwam hy met zyn siroóppotje voór den dag, zeggende: *Z. M. is van zin, na de aenneming van den eenen of den anderen der twee tienjaerige budjetten, aen de staeten een ontwerp van groote aengelegenheyd, over de inrigting van het gerecht* (sur l'organisation judiciaire),

(1) Het was in den budjet geschat op 1 millioen, 50 duyzend guld.

voór-te-stellen. Nogtans Appelius, alhoewel hy in het lang en in het breed gesproken had van vele spaerzaamheden en vermeerderingen van inkoómst, eyndigde met te bewyzen de noodzaakelykheid van aen het gouvernement het nieuw krediet van 24 millioenen toe-te-staen, gelyk dit in het vyfde ontwerp voorgesteld is.

Mr Van Alphen zegde « dat de twee ontwerpen van den tienjaerigen budget gegrond waeren op valsche grondregels; dat het systema, van de direkte kontributien te schatten, *eene verklaring van oorlog is aen de eerlyke lieden, en een traktaet van bondgenootschap met de schelmen (fripons)*, en dat de cyfferletters geene redens zyn... » Hy eyndigde met Z. M. te verzoeken van nog eens te peyzen op den tienjaerigen budget.

Gendebien : « De ministers, met de inrigting van het gerechtelyk order uyt-te-stellen, hebben vertraegd en zy zullen blyven vertraegen het tydstip, op het welk zy aen de staeten zullen mogen voórstellen eenen budget die meer is dan van een jaer; en wat my aengaet, ik belyd hier plegtiglyk, dat ik my zou veroórdeelen als ongetrouw aen den koning en aen de natie, indien ik het ongeluk had van toe-te-stemmen aen zoo eenen budget, *eer dat de wet over de inrigting van de gerechtelyke magt gegeven en uytgevoerd is.* »

Hogendorp : « Wy gaen van den eenen afgrond tot den anderen; wy vullen eenen *déficit* met eenen *déficit*; het misnoegen is algemeen... Men wilt ons beletten onze magt en onzen nood te kennen; men wilt ons buyten staet stellen van in het toekomende over onze zaeken te beraeden; men wilt ons voór tien jaeren de handen vastbinden... Noch het belang van het vaderland, noch het belang van den prins, noch de grondwet laeten ons toe den budget aen-te-nemen. Getrouwheyd, pligt, eed, alles gebied u de wetten te verwerpen die men u voórstelt. »

Na dat verscheyde andere redenaers nog gesproken hadden, wierd de zitting ten 4 ueren opgeschorst, om ten 6 ueren te hernemen.

De zitting, des avonds hernomen zynde, duerde tot in den nacht : eenige Belgen en Hollanders, die in het *potje* smaek gevonden hadden, spraken voór de twee ontwerpen van 13 december; maer zy wierden heviglyk wederlegd. Onder de 23 redenaers die dezen dag het woórd gevoerd hebben, waeren er verscheyde die doór de kragt der redekunst uytgeschenen hebben. Ontrent middernagt heeft Mr Appelius nog eens beginnen te klappen om de belangen van zynen meester te verdedigen. Eyndelyk heeft den president de naemen van alle de leden der vergadering uytgeroepen, die hunne stemmen gegeven hebben in het volgende order :

- 1ste Ontwerp van 28 oct... verworpen eenpaeriglyk.
- 2de Ontwerp van 28 oct... verworpen doór 97 tegen 1.
- 1ste Ontwerp van 13 dec... verworpen doór 55 tegen 43.
- 2de Ontwerp van 13 dec... verworpen doór 62 tegen 36.
- 3de Ontwerp van 28 oct... verworpen doór 68 tegen 30.
- 4de Ontwerp van 28 oct... verworpen doór 70 tegen 28.
- 5de Ontwerp van 28 oct... aengenomen doór 54 tegen 44.

Deze zitting, de merkweêrdigste die de staeten tot hier toe gehouden hadden, wierd geëyndigd ten een en half ueren na middernagt. Den prins van Oranje, die tot het eynde toe gebleven was, ging stillekens naer het paleys, om aen Papa te zeggen dat alle zyne ontwerpen afgekeurd waeren, uytgenomen het laetste, waerdoór hem toegestaen was van 24 millioenen te ligten !

Daer bleéf aen Willem niet over dan aenstonds een ontwerp van wet voór-te-stellen, om den budjet van 1819 nog acht maenden te laeten bestaen; het welk de staeten, in de zitting van 28 december, aengenomen hebben.

De solemnéle beloften en de afkondiging van het mandement van den vasten worden belet. Konsultatie van zeven advokaeten, die gevangen worden. Mr Trappès uytgebaannen doór bevel van Z. M. Adres van Mr Van der Straeten. Tienjaerigen budjet aengenomen.

De nederlaeg van den budjet had Willem zekerlyk veél verdriet aengedaen : maer zyne getrouwe dienaeren, willende iets doen dat zy wel wisten hem aengenaem te zyn, haestten zich om hem een nieuw bewys te geven van hunnen haet tegen de beloften der kloosterlingen : immers den gouverneur van Westvlaenderen schreef, den 10 januarius 1820, den volgenden brief aen alle de borge-meesters en schepenen : « Mr den direkteur-generael van den katholyken godsdienst belast my aen alle de kloosterlyke gemeynten te laeten weten, dat de beloften gedaen doór de novicen, volgens de wetten, niet mogen uytgesproken worden dan *in de tegenwoórdigheyd van het bisschoppelyk gezag dat doór het gouvernement erkend is, of van eenen geestelyken aengesteld doór dat gezag,* en indien den bisschoppelyken Stoel openstaet, *doór eenen geestelyken aengesteld doór het kapittel van de hoofdkerk, of doór den vicaris-generael benoemd doór het kapittel.*

« Ik verzoek u aen de kloosterlyke gemeynten kennis te geven van deze schikkingen, en hun byzonderlyk te laeten weten dat de agterlaeting van deze formaliteyt alle uyt spraek van beloften onmogelyk maekt; en in geval dat zy zich maer eene overtreding ten dien opzigte toelieten, dat zy zich zouden in gevaer stellen van zich zonder genade te zien van malkanderen gescheyden en ten zelve tyde vernietigd worden.

«Ontfangt, edele en hooge Heeren, etc.

« Den baron DE LOEN. »

Men voelt wel dat dit boos bevel gegeven was om alle kloosterlyke beloften in het bisdom van Gent te beletten : want Willem en zynen Goubau beweerden dat dit bisdom openstond, en dat de vicarissen-generael niet meer wettig waeren ; zy wilden ook dat het kapittel andere vicarissen-generael zou benoemen ; maer alzoo de kanoniken , daervoór geene magt hebbende, dit weygerden te doen , zoo konden de gemeeynten niet eenen geestelyken vinden gelyk Goubau vereyschte, om in de professie tegenwoordig te zyn ; en gevolgentlyk de religieuzen konden geene beloften meer uyt spreken zonder zich in gevaer te stellen van vernietigd te worden.

Weynige dagen daerna, 21 januarius, schreef dien zelve gouverneur den volgenden brief aen de borgemeesters van Westvlaenderen.

« Men heeft voórleden jaer in *eenige kerken (hy had moeten zeggen : in alle of in byna alle de kerken)*, in den naem van Mr de Broglie, publiekelyk een mandement van den vasten afgelezen.

« Op het naderen van den vasten van dit jaer, geloof ik geheel uwe aendagt te moeten roepen op de poogingen, die men zou kunnen doen in uwe gemeeynte, om op de eene of de andere wyze bevelbrieven van den tevoren bisschop van Gent, of van zyne zoo genoemde vicarissen, af-te-kondigen.

« Ik verzoek u aen de autoriteyten van uw rechtsgebied te belasten van alle de maetregels te nemen, die er noodig zyn, om alle afkondiging van dit slach te beletten, en van u aenstonds te doen rekening geven van de overtredingen die zy zullen ontdekken. Gy van uwen kant zult my de zelve, als ook hunne auteurs, zonder eenigen uytstel doen kennen.

« Ontfang, edelen en hoogen Heer, etc.

« Den baron DE LOEN. »

Maer indien zyne excellentie Goubau en zyne excellentie de Loen, twee excellentien van gelyke weërde, zich voór den oogenblik te vrede hielden met pastoors en nonnen te bedreygen, was er eene andere excellentie, meester Van Maanen, bezig met de ágtaerste borgers te vervolgen. Den kloekmoedigen heer Van der Straeten was, sedert den 3 december, nog altyd in den Amigo gevangen, daer hy menigvuldige gerechtelyke ondervraegingen ondergaen had over het werk, in het welk hy het verraederlyk gedrag der ministers zoo wel ontdekt had: hy, verstaen hebbende dat men hem als eenen misdaedigen wilde oórdeelen, zond een *Mémoire* aen zeven advokaeten van Brussel, en vraegde hun een schriftelyk advies. Zy teekenden eene *konsultatie*, waervan een uyttreksel volgt.

« Den onderschreven raed, gezien het bevel van gevangenneming, gegeven 2 december 1819 tegen Mr Van der Straeten, beschuldigd *van gepoogd te hebben het publiek te ontrusten by middel van een gedrukt en uytgedeeld geschrift, en van het mistrouwen en oneenigheyd onder de inwoonders van het ryk verwekt te hebben*, is van gevoelen dat den auteur van het aengehaeld werk niet kan agtervolgd noch met eenige straf van misdaed geslagen worden: in tegendeel, den raed gelooft dat den auteur, wat aengaet de stoffe en de meyning, aen het gouvernement en aen zyne medeborgers goeden dienst gedaen heeft.

« Het is waer dat den auteur uyt de seyten gevolgen trekt, die niet gunstig zyn aen het systema dat onze ministers tot hier toe gevolgd hebben; hy drukt zich ten hunnen opzigte hard uyt: maer welke wetten hebben de woórden vastgesteld, waervan eenen borger zich moet bedienen in eene konstitutionéle monarchy, om de fauten der ministers te doen zien? Wy hebben geen gebrek van gerechtshoven, maer wy kennen niet eene rechtbank van beleéfdheyd. Bovendien, Mr Van der Strae-

ten heeft zorg gehad van te waerschouwen dat hy de meyningen niet wilt aenranden.

« Hy zegt inderdaed, blad. 35, dat hy de middelen zal doen zien, die hunne excellentien gebruykt hebben om de verscheyde takken van het algemeen welvaeren te niet te doen; maer hy voegt er by : *niet dat zy dit oogwit gehad hebben, maer zy hebben gehandeld als of zy het hadden....*

« Heeft dien man de vrees willen werpen in de maetschappy, hy die zooveel gewerkt heeft om de middelen aen-te-wyzen van haer te verbeteren? den auteur, wiens byzonder oogwit is geweest van te bewyzen dat de belangen van de Belgen en van de Hollanders de zelve en onverdeelbaer zyn? den vrind van de fabrieken, van de manufakturen en van den koophandel, die niet kunnen bloeyen dan op stille en geruste tyden? heeft hy den staet willen omkeeren, den genen die gezegd heeft : *Bezorgt werk aen het volk, het zal vergenoegd en vreedzaam leven ?...*

« Maer, zegt men, het misdaed van den auteur is van aen de ministers toegeschreven te hebben alle de rampen onder de welke hy zyn vaderland gelooft verdrukt te zien. Toeschryven aen ministers het kwaed dat in een land gedaen word, dit is geen en oproer verwekken, of wantrouw werpen in de gemoederen : *ik heb het kwaed gezien, zou den schryver antwoorden; ik heb er de oorzaak van gezogt, ik heb ze gevonden in de valsche leeringen van hunne excellentien. Den koning kan in eene constitutionele monarchy niet verantwoordelyk zyn, hy kan niet willen dan het goed; ik moest de fouten aen de ministers toeschryven: van den anderen kant, myne innerlyke overtuiging zegde my dat het systema, dat men aengenomen heeft, wel het hun is....*

« De weldaeden der vryheyd van peyzen en van schry-

ven zyn den eygendom der natie niet *in corpore* : dit vermogen is van den zelve aerd gelyk het recht van *petitie*, dat wezentlyk aen ieder in het byzonder toekomt... Het verbeëldende gouvernement zou waerlyk ophouden van te bestaen, indien de verbeëlden niet vrylyk en met luyder stemme mogten kenbaer maeken of doen kenbaer maeken dat openhertig en nationael gevoelen, waervan de verbeëlders altyd het werktuyg moeten zyn, gelyk de onze het geweest hebben in die voór altoos gedenkweerdige zittingen van 24 en 25 december, doór de welke den staet is behouden geweest, en die hun met glorie overdekt....

« Mr Van der Straeten heeft geenzins opgehitst noch tot misdaed noch tot ongehoorzaemheyd aen de wetten : maer alle zyne bladzyden betoonen zyne hoogagting voór het hoofd van den staet, zyne eerbied voór de wetten, en de zuiverste liefde voór het vaderland, aen het welk hy zynen arbeyd toegewyd heeft : zyne zoo moeyelyke als diepgrondige aanmerkingen, zyne redeneringen, zyne oprekeningen, alles in zynen boek getuygt dat den auteur de ziel verscheurd heeft gehad doór de talryke mislagen die, met de dynastie te bedreyyen, het opkomende koninkryk van zyn schoon lot verwyderen.

« Om deze redens, den ondergeschreven raed geloofst dat Mr Van der Straeten niets te vreezen heeft van de gevolgen....

« Brussel, 10 januarius 1820.

« J. TARTE cadet, DONCKER, J. BEYENS, BARTHELEMY, DEFRENE, P. J. STEVENS, BEYENS ainé, *advokaeten*. »

Mr Van der Straeten deéd die *konsultatie* drukken, waeruyt men aenstonds eene nieuwe vervolging zal zien opryzen.

Maer terwyl de ministers eenen grooten iver toonden om den *despotismus* van hunnen meester vast-te-stellen, kon Willem niet ledig blyven, en hy wilde, doór eene nieuwe schending der wetten, het tyrannig *systema* van hunne excellentien ondersteunen. Mr Trappès, eenen ryken inwoonder van Loven, had, ingevolge den art. 212 der grondwet, geweygerd de soldaeten te logeren, die de regering hem gezonden had. Deze, indien zy meynde recht te hebben, had die mannen wel ergens kunnen herbergen op de kosten van Mr Trappès : maer zy had liever van geweld te gebruyken, en van de deur van dien borger te doen inslaen. Hieruyt moest een proces volgen. Mr Van Meenen, advokaet van den beledigden, beschuldigde de regering *van alle de rechten der borgers, alle de wetten onder de voeten getrapt te hebben, en dit met omstandigheden die bekwaem waeren om de schending der wetten, doór de verergernis, nog te bezwaeren*. Maer den despotieken Willem kwam er tusschen; Mr Trappès wierd op bevel van Z. M., den 12 februarius, in zyn huys gevangen genomen doór de gendarmery, onder het geley van den baron Diepenhede, kommissaris van policie, en in het gezigt bewaerd tot den 14 der zelve maend, wanneer hy tot op de grenzen geleyd en uyt het land gebannen wierd, met verbod van er nog ooyt in-te-komen! Wat Mr Van Meenen aengaet, dezen wierd van de gendarmen aengehouden en in de gevangenis geworpen! Het is alzoo dat Willem verstond recht te doen!

Nogtans dien akt van geweldenaery wierd welhaest van eenen anderen gevolgd. En waerlyk, wanneer de *kon-sultatie*, die Mr Van der Straeten had doen drukken, in het licht gekomen was, en dat den excellenten Van Maanen daervan kennis had, kwam er bevel uyt Den Haag van alle de advokaeten, die de zelve ondergeteekend hadden, voor het gerecht te agtervolgen : zy wierden, den 22 fe-

bruarius, in hunne wooningen aengehouden, en daer gelaeten onder de bewaering van eenen deurwaerder. Het mandaet, dat ieder van hun ontving, behelsde *dat hy beschuldigd was van met andere medepligtigen, by middel van een gedrukt en uytgedeeld geschrift, het publiek verschrikt te hebben of gepoogd te verschrikken, ontrust te hebben of gepoogd te ontrusten; van verwekt te hebben of gepoogd te verwekken het mistrouwen en oneenigheyd onder de inwoonders van het koninkryk, en van de zelve tot ongehoorzaemheyd tegen de publieke autoriteyten opgehitst te hebben.*

Maer al was Mr Van der Straeten nu beroofd van zynen raed, hy was nogtans verre van zich aen de moedeloosheyd over-te-geven; want in de vervolging zelve nieuwe kragten scheppende, had hy den moed van aen de staeten-generael een adres te zenden, waerin hy zegde :

« .... Deze nieuwe agtervolgingen (*tegen de zeven advokaeten*) hebben geen ander oogwit, dan my zonder verdediging over-te-leveren aen myne beschuldigers; zy randen opentlyk de onafhangelykheyd der advokaeten aen, die van de barbaersche eeuwen zelve geëerbiedigd is geweest; zy schynen, op voórdeel, myne veroórdeeling te gebieden. Den auteur van dien boozen aanslag tegen de personen, tegen de vryheyd der drukpers en tegen het recht van de natuer, *is den minister van justitie Van Maanen.*

« Gy ziet, hoogmogende staeten, dat de ministers verschrikt zyn geworden doór de bekendmaeking van een werk, het welk hunne onbekwaemheyd ontdekte; dat hunne opgeblazene onwetendheyd er van gebeëfd heeft, en dat mynen ondergang vastgesteld is geweest. Twyffelt er niet aen; men wilt zich op de borgers vrekken over de schande, waarmede men zich voór de oogen der natie en van Europa overdekt heeft. Men is vergramd over

uwe magt en onafhangelykheid; de vraek der ministers, magteloos zynde tegen u, zoekt op een ander haere slagtoffers. Dit *adres* zelf zal eene nieuwe bezwaernis zyn, waarmede men my zal belasten. Daer is niet aangelegen; ik heb gepeysd dat alles my verplichtte van mynen toevlugt te nemen tot de verbeelders van de natie; de vryheid van myne medeborgers, myne eygene verdediging, de veyligheid van den staet zelfs lieten niet toe dat eene zaak, daer zoo vele belangen aen vastgehegt zyn, zou blyven binnen de paelen der rechtsbanken, en zou gaen eyndigen in de verborgene betwistingen van een gerechtshof.

« Gevolgentlyk, ik beschuldig by U hoogmogenden CORNELIUS-FELIX VAN MAANEN, minister van justitie, als pligtig van willekeurige gevangen-neming, en van overtreding in de uytoeffening van zyne bedieningen.

« *Uyt de gevangenis van Brussel, 24 februarius 1820.*

« F. VAN DER STRAETEN. »

Dit *adres* wierd in de zitting van 1 meêrt, doôr den president, aen de staeten medegedeeld, en gezonden aen eene kommissie, die daerover nooyt eenig rapport gedaen heeft. Nogtans Mr Van der Straeten, verre van in de staeten eenige bescherming te vinden, wierd den 10 meêrt uyt den *Amigo* gehaald, en gezet in de groote gevangenis, genoemd *Petits-Carmes*: zynen zoôn Eduardus had, den 13 meêrt, het zelve lot; en de zeven advokaeten wierden, den 19 der zelve maend, van gelyken in die gevangenis geworpen. Vele van de treffelykste personen van de stad gingen de gevangenen dagelyks bezoeken, om hun gezelschap te houden en hun verdriet te verzagten: maer die personen vonden de vrolykheid (1) en gerust-

(1) Dit is letterlyk waer; want eenen van die advokaeten heeft my daerna gezegd, dat zy nooyt meerder plaisier gehad hadden dan in die gevangenis.

heyd van gemoed in eene plaets daer de mistroostigheyd en vroeging van het gewis gewoon zyn te heerschen. Dit stond de slaefsche aenhangers van den *despotismus* niet aen; zy konden niet verdraegen dat kloekmoedige mannen, in de gevangenis zelve, het edel gevoelen van vryheyd behielden, en de dwingelandy onder de oogen dierven zien. Daer kwam dan, den 22 meêrt, een bevel dat niemand de gevangenen meer mogt bezoeken dan met eene schriftelyke toelaeting, en dit maer dry dagen ter weêk, van twee tot vier uren.

Ondertusschen dat Van Maanen zoo bezig was geweest met de gevangenis van Brussel met eerlyke lieden te vullen, had den bedroefden minister van financie zyne herssens gekrenkt met de middelen te zoeken om de geldkist van Z. M., in eenen keer, voôr vele jaeren te vullen. Hy had ten dien eynde, den 18 februarius, alreeds een nieuw ontwerp van tienjaerigen budjet aen de staeten voorgesteld: maer, welhaest gevoelende dat men hem de zelve poets van 24 en 25 december zou kunnen spelen, had hy dat ontwerp te rug-genomen, en zich dan wederom aen het werk gesteld om wat nieuws voort-te-brengen. En inderdaed hy kwam, in de zitting van 22 meêrt, te voorschyn met vier nieuwe ontwerpen van wet: *het eerste*, voôr den tienjaerigen budjet der gewoonelyke onkosten, bedroeg 59 millioenen, 875 duyzend guldens; en in *het tweede*, dat de middelen voôrstelde om die somme te vinden, was er eenen *déficit* van 11 millioenen, 895 duyzend guldens. Voôr de buytengewoone onkosten wierd er, in *het derde* ontwerp, gevraagd eene somme van 21 millioenen, 314 duyzend, 481 guldens; en in *het vierde* ontwerp, over de middelen om de zelve te dekken, bleef er eenen *déficit* van 4 millioenen, 560 duyzend guldens. Het beraed over die vier gebrekkelyke ontwerpen had plaets in de zitting van 29 meêrt. Zekeren alom be-

kenden Demoor voerde den eersten het woord, en sprak ten vóórdeele der ontwerpen; en om aen zyn gevoelen een groot gewigt te geven, zegde hy dat *hy 30 jaeren dienst gedaen had aen het vaderland, en dat hy zich altyd gesteld had tegen allen despotismus en willekeurige magt* (1). Na dat eenige andere of vóór of tegen dien budjet gesproken hadden, hebben de hoogmogenden hunne stemmen gegeven als volgt :

Den tienjaerigen butjet der vaste onkosten... aengenomen door 76 tegen 26.

Middelen om die te dekken... aengenomen door 77 tegen 25.

(1) Hy heeft dit getoond wanneer hy, na den opstand van eenige dorpen in België tegen de fransche republikaenen, zegde aen het *corps législatif*, waarvan hy lid was : « Het *directorium* heeft u gezegd dat de oproerigen, in 1799, priesters, moniken, landloopers en vrendelingen waeren; gy hebt al maetregels genomen om de landlooperij in-te-toomen en den al te vryen omloop der vrendelingen tegen-te-houden; maer gy hebt nog niet eene *versakering* genomen tegen de overgrootse bende der priesters en moniken van het te voren België.

« Gedooft dat ik u vóór den laetsten keer spreke van die *onversoenlyke vyanden van de republiek*. Aengezien het sedert langen tyd bewezen is, dat zy niet willen of niet kunnen de vrinden worden van de revolutie, het zou eene gevaerlyke zwakhejd wezen ten hunnen opzichte *toegevende* te zyn... »

Dan sprak hy van de dekreten van 21 en 23 april 1793, die op straf van *deportatie* aen de geestelyken den gedoemden eed deden zweeren, en hy voegt er by : « Alle die dekreten zyn in de vereenigde departementen niet afgekondigd geweest... niet een van die heeft kunnen slaen de geestelyken van het te voren België, welkers groot getal een *leger* van achttien dayzend mannen zou kunnen uytmaeken...

« Wanneer eene lange en ongelukkige ondervinding u geleerd had dat de priesters niet opgehouden hadden van hun gezag en invloed op het volk te misbruyken met het op-te-stoken tot den inlandschen oorlog, tot den oproer en tot de omverping van het *gouvernement*, dan heeft het *corps législatif* den 18 fructidor, ten opzichte van hun, onnaaetelyke voorzorgen genomen, welke de behoudenis en de rust van de republiek vereyschten....

« Ik kan niet genoeg weêrderen het kostelyk (*excellent*) gebruyk dat het *directorium* gemaakt heeft van de magt van de priesters te deporteren. Het heeft ongetwyfeld dóór dien middel den grond der vryheyd *gesuycerd* van een groot getal van *haere gevaerlyke vyanden*... »

Den *borger Demoor* heeft zelf deze redevoering in het licht gegeven, en de Belgen zullen die altyd bewaeren als eene gedenkenis van de *diensten*, die hy aen het vaderland bewezen heeft !!

Buytengewoone onkosten... aengenomen doór 74 tegen 28.

Middelen om die te dekken... aengenomen doór 74 tegen 28.

Dan gaf Willem, den 27 april, een besluit waerdoór hy die ontwerpen deéd uytvoeren, en waerin hy ten opzichte van de katholyken het zelve onrecht deéd gelyk in de voórgaende jaeren.

Men kan niet begrypen hoé de staeten zoo eenen budjet hebben willen aennemen : immers, om de onkosten van vele jaeren onveranderlyk vast-te-stellen, hadden zy eerst moeten zeker zyn, dater in het huyshouden van de schatkist een goed order heerschte, en dat de inkoómt ten minsten zoo groot was als de uytgaef : maer aengzien zy ondervonden hadden dat er alle jaeren eenen grooteren *déficit* was, waerin men met nieuwe schulden te maeken moest voórzien, zoo waeren zy verzekerd dat er in de bestiering der finacie een groot wanorder moest zyn, en dat het geld, het welk men het volk afperste, afschandelyk verkwist of *heymelyk gekist wierd*. Dit niettegenstaende, zy keurden de vier ontwerpen goed, en men zal er de rampzalige gevolgen van zien. Ah! indien de hoogmogenden, die *voór* dien budjet gestemd hebben, hunne eygene huyszaeken op zoo eenen voet bestierd hadden, het is wel mogelyk dat hunne vrouwen hun of onder voogdy zouden gezet, of naer Gheél zouden gezonden hebben.

De zeven advokaeten worden in vryheyd gesteld. Proces van Mr Van der Straeten. De heeren Moenens en Cousin gevangen. Despotismus van Van Maanen en van Willem. Dood der prinses van Oranje-Nassau. Sluyting der Staeten. Twee pastoors veroordeeld.

Na dat de zeven bovengenoemde advokaeten 23 gerechtelyke ondervraegingen ondergaen hadden, wierd hunne zaak voór de kamer ter beschuldiging gebragt: niettegenstaende het *requisitoire* van den advokaet-generael Spruyt, die rechtbank verklaerde, den 3 april, dat er geene redens waeren om de beschuldigten voorder te agtervolgen, en geboód van hun aenstonds in vryheyd te stellen. Maer men gaf hun ter zelve tyd kennis van eenen *arrêté* die Van Maanen, op 11 meért, gegeven had, waerdoór hy de zeven advokaeten suspendeerde in de uytoeffening des praktyks als advokaet (1). Was het geene schreeuwende onrechtveérdigheyd van op voórdeel eene straf uyt-te-spreken tegen beschuldigten die nog niet geoórdeeld waeren? was het geenen waeren despotismus, van hun te straffen na dat zy doór het gerecht *onschuldig* verklaerd en in vryheyd gesteld waeren? Mr Eduardus Van der Straeten wierd ook los gelaelen; maer zynen vader, die nu geweldiglyk, doór die tyrannige suspensie, van zynen raed beroofd was, wierd den 10 april, onder het geley der gendarmen, als eenen kwaeddoender voór het hof der *assisen* gebragt. Vele treffelyke persoonen gaven hem de hand, tot een teeken van het belang dat zy namen in zyne zaak. De pleytzael kon de menigte van het volk niet bevatten. M. De Burck, zeer vermaerden advokaet, verdedigde hem met eene redekunde en kragt, gevoegd by eene mannelyke welspre-

(1) Die suspensie is doór beslissing van 8 augustus geligt geweest: nogtans deze beslissing moest haere uytvoering niet ontfangen dan den 9 october. *Journel de la Belgique*, 12 augustus 1820.

kendhejd , tegen de welke alle de dwaelredens van het publiek ministerie niets vermogten , en die ongetwyffeld zouden gezegepraeld hebben , indien den despotismus niet geheerscht had. Den geleerden advokaet wierd meermaels in zyne pleytrede gestoord doór den president , als hy de *responsabiliteyt* der ministers wilde vaststellen ; en dit was geen wonder , want dien president was den broeder van den minister van den katholyken godsdienst. Mr De Burck klaegde , in de zitting van 13 april , over de strenghejd waermede zynen cliënt behandeld wierd , zeggende : *Ik moet aen de rechters kenbaer maeken , ik moet u aenklaegen een geheel versch bewys van eene volstandige verbittering tegen den beschuldigten ; men heeft hem over eenige dagen een Mémoire afgenomen , dat hy voór Z. M. zelve bereyd had.* Maer wat kon toch den iver van den verdediger , wat kon de onschuldigheid van den beschuldigten tegen den 1^{en} artikel van den tyrannigen arrêté van 1815 , die doór de wet van 6 meêrt 1818 in wezen gebleven was ? Het is volgens dien artikel dat Mr Van der Straeten , op 13 april , veroórdeeld wierd tot eene boete van dry duyzend guldens en tot de kosten van het proces : doch het hof geboód van hem in den oogenblik in vryhejd te stellen. Hy ging uyt het gerechtshof tusschen de toejuygingen van eene groote menigte van volk , die hem tot in zyne wooning vergezelschapte. Daer wierd aenstonds , in vele steden van Belgien en in eenige van Holland zelfs , eene inschryving gedaen om de boete , tot de welke hy veroórdeeld was , te vinden ; en de Belgen hebben in deze gelegenthejd , gelyk in alle andere , getoond dat zy de vaderlandsche liefde weten te weêrderen.

Maer het proces van Mr Van der Straeten was nog niet geëyndigd , als het oppergerechtshof al bezig was met een ander op-te-maeken tegen twee pastoors van West-

vlaenderen, de heeren A. F. MOENENS, pastoor van St-Denis by Brugge, en J. J. COUSIN, pastoor van Hoogstade by Furnen. Zy hadden de 23ste les van den Catechismus, over het tweede gebod, aen hunne parochiaenen uytgelegd, en zy waeren overgedraegen dat zy tegen den eed der constitutie gepredikt hadden. Het gerechtshof van Brussel zond dan den raedsheer Van Cutsem naer Brugge, om die zaak te onderzoeken : dezen gaf bevel van die twee pastoors aen-te-houden ; zy wierden op *witten donderdag*, 30 meert, in hunne kerken gevangen genomen en naer Brugge gebragt, daer zy, ondervraegd geweest hebbende, in de gevangenis gezet wierden. Den 12 mey wierden zy naer Brussel gevoerd, en daer, des nagts aengekomen zynde, in de gevangenis geworpen. Het hof ter beschuldiging verzond hun naer de korrekcionéle rechtbank : doch, in afwagting van daer te moeten verschynen, wierden zy den 18 mey losgelaeten onder borg van vyftien honderd francs voór ieder; zy keerden dan weér naer hunne parochien, die sedert den 30 meert van hunne herders beroofd waeren.

Ondertusschen hielden de staeten zich bezig met eenige titels van den nieuwen wetboek te onderzoeken : vele leden deden zoo hevige opwerpingen tegen dat wanschepsel, dat Kemper, die het voortgebragt had, niet wist wat antwoórden om zyn mismaeht werk te verdedigen. De vrypostigheyd der staeten stelde den despotieken Van Maanen in gramschap, en hy dierf hun zeggen « *dat het zou te lang dueren om op zoo vele tegenwerpingen te antwoórden, en dat zy alle voortkwamen uyt de zelve oorzaak; dat zy alleenlyk moesten toegeschreven worden aen het verlangen van de fransche wetten geheellyk te behouden, en dat alle ontwerp, het welk zou strekken om die te veranderen, op de zelve wyze zou behandeld worden, hoe GOED het ook zou kunnen zyn.* » Mr Warin antwoórdde « dat zyn

gewis hem niet toeliet het verwytt, dat den minister hun deéd, stilzwygende voórby-te-gaan; dat hy loochende de meyningen die Z. E. aen de gedeputeérden gaf, en dat hy tegen het ontwerp niet gesproken had, dan om dat hy verlangde dat men een beter zou voórstellen, het welk ook het verlangen was van zyne amptgenoten. »

Maer de staeten hadden zich nog eene andere vrymoedigheyd toegelaeten, aen de welke den despotismus van Willem voór het toekomende een beletsel wilde stellen: zy hadden eenige van de menigvuldige *petitiën*, die zy ontfangen hadden, gezonden aen de ministers, op dat deze de klagten der onderdaenen zouden kennen. Z. M., niet willende dat zyne excellentie dienaers doór klagten zouden lastig gevallen worden, maekte den 8 junius eenen arrété, waerin hy zegde: « Overwegende dat er tusschen het gouvernement en de staeten-generael geen anderen omgang (*relations*) mag bestaen dan de gediensstige (*officieuses*) mededeelingen die aen de sektion der twee kamers, met onze toelaeting, gedaen worden doór onze kommissarissen, belast om de beweégredens der ontwerpen van wet te ontvouwen;

« Overwegende dat er nogtans, sedert eenigen tyd, *petitiën*, die aen de tweede kamer besteld waeren, doór besluyt van de kamer aen de ministers verzonden zyn...;

« Wy hebben goed gevonden en gewild aen de ministers te gebieden van voórtaen geene, het zy officieuze, het zy officiële, mededeelingen meer te ontfangen, ... die hun doór eene van die kamers en van hunnent wege direktelyk zouden gedaen worden. »

Willem deéd van dien arrété kennis geven aen de twee kamers en aen de ministers. Men zal voorders zien de moeyelykheden die daeruyt gevolgd zyn. Het is waerschynelyk dat hy zoo eenen arrété niet zou gemaekt hebben, indien de staeten aen den tienjaerigen budjet niet toegestemd hadden.

In tusschentyd waeren de rechters, in den naem van Willem, bezig met het proces van de heeren Moenens en Cousin op-te-maeken : maer op den zelven tyd dat zy de droefheyd en onrust wierpen onder de katholyken, met zulke treffelyke pastoors doór het gerecht te agtervolgen, wierp den onsterfelyken Rechter, die alle de rechters der aerde eens zal oordeelen, de verslagentheyd en den rouw in het paleys zelf van den koning, met de prinses van Oranje-Nassau, moeder van Willem, voór zyne rechtbank te daegen : immers deze prinses, weduwe van den laetsten stadhouder, stierf den 9 junius, op het kasteel van Loo, na weynige dagen ziek geweest te hebben (1).

Den minister Roell maekte, den 12 junius, aen de staeten bekend de groote droefheyd van den koning over de dood van zyne moeder. Voorders zegde hy dat de verscheyde ontwerpen van wet (*over den nieuwen wetboek*) die, aen het onderzoek der staeten voorgesteld geweest hebbende, te-rug-genomen waeren, niet moesten beletten de tegenwoónlige zitting te sluyten : *gevolgentlyk ik verklaer*, zegde hy, *de zitting der staeten-generael gesloten en geëyndigd*.

Indien Willem eenen dag langer gewagt had om de dood van zyne moeder aen de staeten aen-te-kondigen, hy zou ter zelve tyd aen zyne *bedroefde* hoogmogenden hebben kunnen laeten weten dat Willem-Frederik, derden zoón van den prins van Oranje, den 13 junius, op het kasteel van Soetsdyck, geboren was.

Alhoewel deze groote voórvallen wel bekwaem waeren om de aendagt der rechters te verstrooeyen, nogtans hadden zy gepeysd op de heeren Moenens en Cousin, en hun

(1) Deze prinses, Frederica-Wilhelmina, heeft vier kinderen gehad, te weten : eenen zoón, dood geboren ; Ludovica, overleden in 1819 ; Willem-Frederik, gestorven te Padua, 1797, en Willem *den koppigen*. Zie bladz. 50.

gedaegd voor de korrektonéle rechtbank : deze verscheenen daer den 14 junius. Volgens den akt van beschuldiging van De Dryver, onderprokureur des konings, was Mr Moenens pligtig van, in zyn sermooon van 1 december 1819, den eed der constitutie berispt te hebben, en van in het zelve sermooon de wettigheyd van de nationaele goederen aengerand te hebben. Mr De Burck nam de verdediging van dezen pastoor, en zegde dat er *niet meer dan eenen* toehoorder was, die getuygd heeft dat zynen kliënt heeft willen spreken van den eed der fonktionarissen, terwyl vele andere getuygd hebben dat hy niet gesproken heeft dan van de kragt en heyligheyd van den eed. Wat de nationaele goederen aengaet, hy zegde dat de opinie, die zynen kliënt daerover had, de conscientie raekt, op de welke de civiele wetten geen vermogen hebben.

Mr Cousin was alleenlyk beschuldigd van in een sermooon den eed der fonktionarissen berispt te hebben. Mr De Burck antwoordde dat zynen kliënt niet dan eene uytlegging gegeven had van den Catechismus, zonder betrekking op den eed der fonktionarissen, en hy voegde er by dat er maer *twee* toehoorders waeren, die getuygd hebben dat er eenige afkeuring van den eed tusschengekomen is, en dat er niet eenen van alle de genen die den predikstoel omringden, dit gehoord heeft. Den volgende dag wierd Mr Moenens veroordeeld tot eene gevangenis van dry maenden en tot de kosten van het proces. Mr Cousin wierd onschuldig verklaerd en in vryheyd gesteld. Maer den prokureur des konings was niet te vrede, om dat Mr Cousin niet gestraft was; hy trok de zaek in *appel*, en dien pastoor moest nog eens de droeve reys van Hoogstade naer Brussel doen, om te verschynen voor de rechtbank van *appel*: deze oordeelde, in haere hooge wysheyd, dat Mr Cousin pligtig was, en zy veroór-

deelde hem, den 12 augustus, tot eene gevangenis van eene maend en tot de kosten der twee instancien.

Nogtans Willem, gebruik maekende van het voorrecht dat de constitutie hem gaf, kwam de gevangenen te hulp: doór een besluyt van 16 augustus gaf hy geheele kwyttschelding, niet aen die pastoors, maer aen 44 veroordeelden, die te Gent gevangen gehouden waeren; en aen 64 andere vergunde hy een jaer afslag van hunne straf: doór het zelve besluyt gaf hy volle kwyttschelding aen 11 gevangenen van Antwerpen, en aen 165 andere stond hy een jaer afslag toe op den tyd van hunne gevangenis. *Zulke akten van koninklyke goedertierendheyd*, schreven zyne vleyers, *gelyken aen de goddelyke barmhertigheyd*. Willem heeft jaerlyks zyne zoo genoemde *goedertierendheyd* en *barmhertigheyd* geoeffend ten opzichte van kwaeddoenders, dieven, etc; maer nooyt heeft hy, by myn wetens, eenigen afslag van straf, hoe onverdiend zy ook mogt zyn, gegeven aen eenen priester. Vele treffelyke personen hadden in 1817 aen Willem petition ingegeven, om de vryheyd van M. De Foere te vraegen, vertoonende dat dien heer met de vrugten van zyne schriften eene schoól opgeregt had, daer ontrent honderd arme kinderen opgevoed wierden, en dat deze schoone instelling zal moeten te niet gaen, indien haeren stigter en bestierder in de gevangenis moest blyven: maer, verre van hem in vryheyd te stellen, men verboód hem zelfs van te schryven, het geén men aen andere veroordeelde schryvers nooyt belet heeft, en het geén men volgens de wet niet kon beletten. Mr De Foere heeft twee volle jaeren in de gevangenis van Vilvoorden moeten blyven. Andere pristers hebben het zelve lot gehad. Dit doet wel zien dát de *goedertierendheyd* van Willem voortkwam, niet uyt een edelgevoelen van medelyden of rechtveérdigheyd om de strengheyd der wetten te verzagten, maer uyt zy-

nen despotieken aerd, waarmede hy alles volgens zyne eygenzinnigheyd wilde beschikken.

Brief van Goubau aen Mg^r de Méan. Arrêté over de huysofficieren van de koningin en van de prinsen. Breve van den Paus aen Mg^r de Broglie.

Goubau aen den Aertsbisschop van Mechelen.

Brussel, 26 julius 1820.

« Monseigneur !

« *Den koning* heeft, ter gelegentheyd van een werk, dat ik aen Z. M. onderworpen had, over de verscheyde kloosterlyke vergaderingen van het ryk, bemerkt dat het meestendeel onder hun doór het gouvernement niet bemagtigd waeren, en dat de gemeeynten der gasthuyzen zelfs verre waeren van zich alle aen het dekreét van 18 februarius 1809 onderworpen te hebben; om deze reden, en bovendien overtuygd zynde dat eene vergadering, die niet bemagtigd is, en die zelfs afkeer toont om zich te doen erkennen, moet ten minsten aanzien worden van statueten te hebben die niet regulier zyn en weynig overeenkomende met de wetten, en dat zy daerdoór zelfs verdagt is aen den staet : Z. M. komt zoo even te gebiedten dat, uytgenomen de *contemplative*, alle hoege-naemde gemeeynten, die hunne statueten voór den 1^{en} januarius naestkomende aen het gouvernement niet zullen onderworpen hebben, zullen vernietigd worden.

« Ik heb deer van aen U. H. kennis te geven van deze schikking, aen de welke ik niet twyffel dat zy met iver zal medewerken doór den heylzaemen raed die zy, als hunnen geestelyken oversten, kan geven aen de vergaderingen daerin belang hebbende. De gouverneurs der provincien zullen helpen om deze, in het geén hun aengaet, te verzekeren, en zy zyn ook belast van met u te

onderzoeken tot hoe verre er zou reden zyn om in eene gemeynte alleen verscheyde kleyne vergaderingen te vereenigen, die dikwils in de zelve plaets woonen, met de zelve zaaken zich bezig houden, en somtyds de zelve benaeming hebben.

« *Den koning*, my vertrouwende de zorg van te waeken op de geheele vervulling van zyne meyningen over het voórgaende voorwerp, roept byzonderlyk myne aendagt op de beloften der vergaderingen, waarvan hier gehandeld word. Vermits het blykt, uyt verscheyde officiële berigten, dat de wetten ten dien opzichte overtreden worden, dat verscheyde gemeynten in het stil en in het heymelyk eeuwige en solemnéle beloften doen, en dat zy daervoór tot verscheyde middelen en ydele verschooningen hunnen toevlugt nemen, om aen de waekzaamheid der autoriteyten te ontsnappen; Z. M., om die gevaerlyke misbruyken, zoo tegenstrydig aen de wetten en aen haeren wil, zoo dikwils verklaerd, in-te-toomen, komt van zoo even het vast besluit te nemen, dat de eerste overtreding van dien aerd, waarvan haer berigt zal gedaen worden, zal gevolgd zyn van de volkomene en onwederroepelyke vernietiging van de gemeynte die ze zal bedreven hebben.

« *Den koning* zal met voldoening zien, Mgr, dat gy allen den invloed, die gy hebt op die gemeynten, gebruykt om zyne inzigten over dit punt te helpen; de onderrigtingen en vermaeningen, die gy hun zult zenden, kunnen niet nalaeten van kragtdaedig te zyn en gevolgd van den geheelen goeden uytval die men verlangt. Het is zeker aen u gemakkelijker, dan aen allen anderen, om te waeken dat er buyten uwe weet geene beloften gedaen worden.

« Men wilt te vergeéfs de uytpraek van die verbodene beloften verschoonen, zoekende by middel van eene soórt van subtielheyd een onderscheyd te maeken *tusschen de*

beloften gedaen en goedgekeurd voór de oogen der wet, welke men toestemt zeker tydelyk te zyn, en tusschen de gene van de kerk aengenomen, doór de welke men beweérd zich voór eeuwig en onwederroepelyk te kunnen binden, en die de wereldlyke autoriteyt zelve de magt niet heéft van te beletten, vermits het aen een ieder vry is zulke beloften te doen gelyk het hem belieft, en dat de wereldlyke autoriteyt die altyd mag erkennen of niet erkennen, gelyk zy het goed vind : zoo een onderscheyd strekt eygentlyk om zich te onttrekken aen de voórziening der grondregels vastgesteld doór de tegenwoórdige wetgeving.

«Want aengezien het klaerblykend is dat alle de kloosterlyke vergaderingen, in het algemeen en zonder uyt-neming, in dit land afgeschaft en vernietigd zyn geweest, zoo is het buyten twyffel dat het gouvernement, indien het wel wilt toelaeten dat er eenige opgeregt worden, *meester* is om aen deze geheel nieuwe vergaderingen zulke of zulke voórwaarden, die het geraeden vind, voór-teschryven, en om in den staet geene vergaderingen te gedoogen, welkers gebruyken verpligten van verbintenissen aen-te-nemen, die aen het zelve mishaege, alhoewel die verbintenissen niet gemaekt worden dan voór de oogen van de kerk en geenzins voór de wet.

«Gelyk ik hooger gezegd heb, de bevelen waervan ik u koóm te spreken zyn niet toepasselyk aen de *contemplative* vergaderingen, *mits zy geene novicien mogen aennemen, en dat zy moeten eyndigen met uyt-te-sterven*; Z. M. heéft alleenlyk bemerkt dat deze *onnutte* vergaderingen vele oude kloosterlingen, gezond en sterk, bevatten, die doór hunnen ouderdom nog schynen in staet te zyn om in de bediening van den godsdienst gebruykt te worden, en die volgens de reglementen zich daeraen moeten overgeven, op straf van beroofd te worden van hunne pensioe-

nen. De gouverneurs zyn gevolgentlyk verzogt om my daerover een werk te zenden; zoohaest het my zal toegekomen zyn, zal ik de eer hebben van het u mede-te-deelen, opdat gy er het gebruyk zoud van maeken, het welk gy behoorlyk zult oordeelen.

«U. H. zal gevoelen hoeveel er aengelegen is uyt dezen middel voórdeel te trekken, op eenen oogenblik *dat een groot gebrek van pristers zich ongelukkiglyk doet gevoelen, en belet dat den dienst der altaeren behoorlyk volbragt word.*

«Wil, Mgr, met uwe magt medewerken tot de uytvoering van de dispositien bevat in dezen rondgaenden brief, die ik de eer heb u te zenden volgens de uytdrukkelyke bevelen van *den koning.*

«Geloof, enz.

«GOUBAU.»

Zyne excellencie wilt dan den dienst der altaeren doen volbrengen doór oude kloosterlingen, om dat er *een groot gebrek van pristers zich ongelukkiglyk doet gevoelen!* Maer wie is de oorzaak van dit ongeluk? is het hy niet, hy met Van Maanen en hunnen meester, die de seminaristen van Gent hebben doen soldaet worden, om dat het kapittel niet schismatiek wilde worden? is het hy niet, hy en zyne medepligtigen, die de jongelingen, geschikt tot het pristerdom, van hunnen roep afgekeerd hebben met de pristers te vervolgen, in de gevangenis te werpen, en met eenen hooggeagten bisschop, getrouw aen zyne heylige pligten, op het schavot te brengen? Maer wie weet waer Goubau nog zal gebragt worden, indien de oogen van zynen meester, dien hy verraed na hem bedrogen te hebben, eens opengingen? En waerlyk, den schynheyligen Goubau heeft, in dezen laetsten brief, zynen meester verraeden : want niemand kan Willem opgestoókt hebben om de bovengemelde bevelen te

geven dan Goubau, die nogtans, de boosheyd der zelve gevoelende, met Pilatus zyne handen komt wasschen : immers men ziet in dien brief, dat hy geduerig den naem van *den koning* gebruykt, om te doen gelooven dat Willem uyt eygene beweging die booze bevelen gegeven heeft, en dat hy, Goubau, hier niet doet dan de zelve overschryven : het is alzoo dat hy, geheel het haetelyk van die zaak op zynen meester werpende, hem verraed na den godsdienst verraeden te hebben !

Willem, doór het opstoken van Goubau, den bemoeyal gespeeld hebbende in de zaaken der kloosters die hem op geenderley wyze aengingen, wilde zich ook wat bemoeyen met de zaaken van zyn eygen huyshouden, waarvan hy den heer en meester was ; hy gaf den 28 julius eenen arrêté, waerin hy zegde : « Wy hebben goed gevonden te verklaeren dat, uytgenomen de livreylieden, alle de huysofficieren of andere persoonen, die, onder wat benaeming het zou mogen wezen, in dienst zyn by de koningin onze teerbeminde huysvrouw, by den prins van Oranje onzen teerbeminden zoón, en by de andere prinsen en prinsessen van onze familie, niet hebben gekonnen, en niet kunnen benoemd worden dan doór ons, en dat by gevolg niemand heeft kunnen en kan in dienst komen van een der leden van onze familie, noch eene plaets aennemen of eenen titel draegen, ten zy na van ons daertoe benoemd en bemagtigd te zyn : nogtans het blyft aen de leden van onze familie geoorloofd ons voórstellen te doen voór dusdaenige benoemingen. Daer zal aen alle de leden van onze familie akt gegeven worden van dit besluit, waarvan een afschrift zal bewaerd worden in de staetsschriften van onze familie. »

Ondertusschen den gouverneur van Oostvlaenderen wilde ook eens van hem doen spreken. Hy ging in het begin van september aen de heeren Goethals en Maertens,

vicarissen-generael van den bisschop van Gent, verklaren dat hy *van het gouvernement bevel ontfangen had* van hun te waerschouwen dat, indien zy niet toelieten den eed te doen *in eenen enkelyk civielen zin of in den genen van de explikative verklaring van 18 mey 1817*, men strenge maetregels ging nemen, uyt de welke de vernietiging van de kleyneseminarien en van de kloosterlyke gemeeynten zou volgen : die heeren antwoórdden hem, dat zy niet konden veranderen de regels die doór hunnen bisschop en doór den heyligen Stoel, ten dien opzigte, gesteld waeren. Den gouverneur stond toe, dat zy den bisschop, die dan te Beaune was, zouden te raeden gaen. Mg^r de Broglie dit vernomen hebbende, en zelf niets willende beslissen, schreef den 18 september aen den Paus om hem te bidden van hem voór-te-schryven wat hy in dit geval moest doen. Maer wanneer deze zaek naer Roomen gezonden was, kwam dien zelve gouverneur aen de vicarissen-generael verklaren, *dat het gouvernement voór niets was in den voórstel dien hy hun gedaen had*. Zy lieten dit op 30 september weten aen hunnen bisschop : zyne antwoórd, gedagteekend 14 october, heéft weynigen tyd daerna tot een voórwendsel gediend, om de vicarissen te agtervolgen en in de gevangenis te werpen; Mr Boussen, sekretaris, had het zelve lot; zy wierden beschuldigd van dien brief bekend gemaekt te hebben : dezen laetsten was bovendien pligtig van het *schroomelyk* schelmstuk van de brieven, die Goubau aen het kapittel besteld had, doór bevel van den bisschop teruggezonden te hebben! ik zeg *doór bevel*; want den bisschop had, doór zynen brief van 14 october, aen het kapittel geboden van geene brieven van Goubau meer te ontfangen, en van niet meer te vergaderen, om dat eenige leden zich zoo wat *gedienstig* begonnen te toonen voór de eysschen van het gouvernement.

Nogtans Mgr de Broglie ontving eene breve van Z. H. , gedagteekend 14 october, in de welke den Paus zich uyt-drukte in dezer voegen : « Wy hebben, doór uwen brief van 18 september, gezien dat uwe vicarissen doór den gouverneur der provincie, *in den naem van het gouvernement*, zyn verzogt geweest van toe-te-laeten dat men den eed, voórgeschreven doór de grondwet, ten minsten in den civielen zin of in dien van de verklaering, gedaen den 18 mey 1817, doór den aertsbisschop van Mechelen, zou afleggen, en dat dien gouverneur wel wilde dat zy u over die zaek zouden te raeden gaen. Maer aengezien gy niets wilt doen zonder onzen raed, gy vraegt daerover ons oórdeel, ten eynde van in uw bisdom te doen onderhouden het geén wy des aengaende zullen beslist hebben... Deze zaek rypelyk overwogen hebbende... mits men aen uwe vicarissen-generael, *in den naem van het gouvernement*, voórgesteld heeft van toe-te-laeten dat men den eed aflegge in den civielen zin, of in dien van de verklaering van den aertsbisschop van Mechelen, en dat *het gouvernement wilt toestemmen, dat men zich bediene van het een of het ander van die formulen, in het afleggen van den eed*, het welk volstrektelyk noodzaakelyk is, op dat, by middel van de restriktie bevat in de formulen, den eed zou geóórlofd worden : *in deze verzeke-ring* zenden wy u twee formulen van den eed, voórgeschreven doór de grondwet, die gemaakt zyn in verschillende woórden : het een is byna gelyk aen het geén van den aertsbisschop van Mechelen; het ander bevat eene restriktie, die aen den eed niet geeft dan eenen civielen zin. Gy móogt het een en het ander, als van ons goedgekeurd, zenden aen uwe vicarissen-generael. De katholyke Belgen, den eed doende, zullen zich daarvan volgens hun believen kunnen bedienen. »

Alhoewel deze breve eygentlyk vrugteloos scheén te

zyn , om dat den gouverneur aen de vicarissen verklaerd had , *dat het gouvernement voór niets was in het voórstel dat hy hun gedaen had* : nogtans den bisschop zond den 30 october die twee formulen van den eed aen zyne vicarissen , *denkende , zegde hy , dat zy er , als het noodig zou zyn , eenig voórdeel zouden kunnen uyttrekken*. En waerlyk de katholyke Belgen , die in het geval waeren van den eed te moeten doen , toonden zich bereyd om hem af-te-leggen volgens de formulen die den Paus goed-gekeurd had.

Opening der staeten. Budjet voór 1821. Adres van de staeten. Redevoering van Mr Pirson. Tien pastoors vervolgd. Den budjet aengenomen.

Na dat Willem , in het begin van october , eenige for-tressen van Vlaenderen bezigtigd en de legerplaets van Turnhout bezogt had , kwam hy te Brussel en opende , 16 october , de staeten-generael met eene redevoering , daer ik alleenlyk uyttrek het geén de financien en de nieuwe wetgeving raekt. « Sedert de opening van uwe laetste zitting , *zegde hy* , heeft den staet der financien geene gewigtige verandering beproefd , en *gewisselyk geene die ongunstig is*. Het publiek krediet heeft stand gehou-den ; de vermeerdering van de weérde der publieke goe-deren (*fonds*) is er het bewys van. Het produkt der be-lastingen op bier , wyn , etc. , alhoewel onzeker doór zyne natuer , zal op het eynde van dit jaer voórdeeliger zyn dan in het voórgaende.

« Het voórafgaende berigt van het werk der kommis-sie , die ik aengesteld heb om het systema van de in- en uytgaende rechten en van de accysen te overzien , is het voórwerp van myne ernstige beraedingen. Indien er ten dien opzigte reden was om u in deze zitting eenige schikkingen voór-te-stellen , en dat zy in wetten veran-

derd wierden, zy zullen nogtans geen en invloed kunnen hebben op het jaer 1821. Het is op dezen grondregel dat de wetten van financiën, die u zullen voorgesteld worden, gegrond zyn.

« Binnen weynige dagen zal het ontwerp van den ci-
vielen wetboek u geheel voorgesteld worden : men maekt
de andere bereyd, in de hoóp dat den staet van uwe be-
raedingen over den eersten my aenleyding zal geven
om u de andere voor-te-stellen. Ik durf verwagten dat de
beraedingen zullen begonst en vervoorderd worden met
het inzicht van by een genoegzaam onderzoek te voegen
de snelheyd en den geest van bevrediging, waarvan de
gevolgen aen myn volk de hoóp kunnen geven van niet
lang meer beroofd te zyn van het voorrecht dat aen het
zelve beloofd is geweest, en dat alle *weldenkende* lieden
vraegen, te weten, de instelling van eene nationaale
wetgeving *met de invocring van eene gerechtelyke orga-
nisatie, die daervan onafscheydelyk is.* »

Willem, doór al te sterk te willen veynzen, spreekt hier
het vonnis uyt, dat hy zelf niet *weldenkend* is; want
hy is de schuld dat het volk nu al vyf jaeren beroofd
blyft van eene *nationaale wetgeving en van eene gerechte-
lyke organisatie, die*, zegt hy, *alle weldenkende lieden*
vraegen. Het is wel waer dat hy eenige ontwerpen daer-
over voorgesteld had; maer deze waeren met voordagt
zoodanig gemaekt, dat hy wel wist dat zy zouden ver-
worpen worden : doór dezen arglistigen middel liet hy de
provisionele rechtbanken bestaen, en hy hield de rech-
ters onder zynen despotismus, kunnende hun afzetten
als zy niet oordeelden volgens zynen zin.

Maer Willem die, om zynen tienjaerigen budjet te
bekomen, aen de staeten de hoóp gegeven had van daer
veranderingen in-te-brengen, zond hun den 19 october
eene boódschap, waerdoór hy hun liet weten dat er

geene redens waeren om in den tienjaerigen budget eenige verandering te doen, en dat de belastingen in 1821 zullen blyven op den zelve voet gelyk in 1820. Nogtans de staeten zonden een adres aen den koning, tot antwoord op zyne redevoering: dit adres was niet anders dan eene herhaeling van het geén Z. M. *geweêrdigd* had hun te zeggen in het openen der staeten; en het eyndigde in dezer voegen: « De natie zal met een hevig belang vernemen het geén U. M. ons aenkondigt nopens den staet der financien en van het publiek krediet; wy verwagten met vertrouwen de voórstellen welke zy ons over die gewigtige stof zal kunnen doen.... Wy gevoelen de aengelegentheyd van het werk dat U. M. ons aenkondigt over zoo een wezentlyk deel van ons borgerlyk gebouw, gelyk zyn de wetboeken. Wanneer wy aen de natie zullen moeten verzekeren de geniëting van eene wetgeving, zullen wy onzen iver en werkzaamheyd verdubbelen, om eenen gewenschten uytval te bekomen. »

Willem was zeer vergenoegd over dit antwoord, en hy zond, den 24 october, den minister van financien om hun de voórstellen te doen, die zy met vertrouwen verwagten. Den minister stelde hun voór, *ten eersten*, den jaerlykschen budget van de buytengewoone onkosten van 1821, beloopende, zoo hy zegde, 21 millioenen, 76 duyzend, 534 guldens; hy deéd hun bemerken dat men, dezen budget vergelykende met den voórgaenden, eene vermindering vond van 237 duyzend, 947 guldens. Maer Z. E. nam hier de vrypostigheyd van de staeten een blauw bloemken op de mouw te speten; want hy sprak niet van een millioen, dat hy voór *onverwagte onkosten* by dien budget bygevoegd had: dus, in de plaets van vermindering, was er eene groote vermeerdering. *Ten tweeden*, een ontwerp over de middelen om de onkosten van dien budget te dekken; en onder deze gebrekkelyke mid-

delen was begrepen de verkooping van de onnoodige effekten van oorlog en zeevaart. Zoo gaet het in de wereld! als men niet meer weet van wat hout pylen te maeken, dan begint men zynen huysraet te verkoopen, in afwagting dat men aen de deur gezet word. Maer, niet-tegenstaende den minister alles uytgepluysd had om zyne rekening te vinden, daer bleef eenen *déficit* van 5 millioenen, 59 duysend, 244 guldens. Zyne waerheydliervende excellencie was dan eyndelyk gedwongen van dezen keer de waerheyd te zeggen, te weten *dat de verkooping der domyne-goederen de inkomsten van den staet verminderd had*, en hy stelde, *ten derden*, een ontwerp van wet voór, om eene nieuwe schuld van 8 millioenen te maeken!

Na alzoo den droeven staet van zyn huyshouden beleden te hebben, maekte hy aen de staeten bekend de rekening van ontfang en uytgaef van 1813 tot 1819 : « U hoogmogenden, zegde hy, zullen daer klaerlyk bewezen vinden *dat de middelen, doór de voórgaende wetten van financiën ingesteld, genoegzaam zyn om de onkosten te dekken*, en dat, indien eenen toevloed van omstandigheden tot hier toe belet heeft van aen de onverzuumelyke onkosten te voldoen met het produkt der jaerlyksche inkomsten, men dit niet kan wyten aen een al te kwistagtig gebruyk van de sommen die de staeten toegestaan hebben, mits er doór deze (*apothekers*) rekening bewezen is dat, in tegendeel, *meer dan twaelf en half millioenen guldens gespaerd zyn geweest* op de sommen toegestaan doór den budjet van uytgaef; spaerzaamheyd zonder de welke de gewoonelyke en buytengewoonelyke middelen, die de onkosten dekken, met eene gelyke somme zouden moeten vermeerderd geweest hebben... De medegedeelde stukken zullen genoeg zyn om U hoogmogenden in staet te stellen van uwe beraedingen te beginnen en te eyndi-

gen over de wetten van financien, waarvan *eene spoedige aenneming* een nieuwen sterk bewys zal kunnen geven van uwen vaderlandschen iver, waarmede U hoogmogenden de poogingen van den koning altyd geholpen hebben. »

Nogtans daer wierden in de staeten eenige mannen gevonden, die den budjet heviglyk bevogten. Mr Pirson deed op 4 november eene redevoering die van zoo groot belang is, dat ik niet kan nalaeten een uyttreksel van de zelve te geven.

« Eenen nieuwen budjet is ider jaer vergezelschap van eenen nieuwen *déficit*. Het schynt dat eenen *verslinden-den geest* zich meester maekt van alle onze middelen, naer maete dat wy een sakrificie doen. Wy zyn sedert vyf jaeren in vrede, en nogtans onzen staet van kwelling vermeerdert alle dagen. Wat zeg ik? wy zyn in vrede, en waerom altyd legers op voet van oorlog? wy weten niet wat doen met de duyzende armen die zonder werk blyven, en wy betaelen nog negen vreemde battaillons...

« Het meestendeel der koningen heeft zich niet genoeg gewagt voór de menigte van vleyers, die hun bedriegen en de volkeren bestelen. Daer zyn misbruyken van allen slach in de verscheyde gouvernementen ingedrongen; zy zyn zoo zeer verworteld, dat het misschien onmogelyk geworden is de zelve uyt-te-roeyen : maer den geneésmiddel zal misschien uyt het kwaed zelf voortkomen. De koningen, die hunne pligt vergeten hebben ten aenzien van hunne volkeren, hebben de zelve ook vergeten de eene ten aenzien van de andere : zy hebben ontbroken aen de uytwendige trouw gelyk aen de inwendige. Den eenen uyt afgunst, den anderen uyt heerschzugt, dezen als eenen middel van verdediging, dien doór tegenbeschuldiging heeft oproeren opgehitst of begunstigd in de nabuerige staeten. Polen, Turkyën, Holland, Belgien, Frankryk, de twee Indiën, hebben ons deze

droeve vertooning gegeven. Het zyn dan de koningen of hunne ministers, die de eerste de verwarring en ongetrouwheyd onder de volkeren verspreyd hebben.

« De heerschzugt van eenen man alleen heeft alles omgeroerd; het zorgeloosste gelyk het werkzaamste gouvernement is gedwongen geweest van zich te bewegen. Alle de volkeren van Europa hebben samen gevogten... Nogtans, wanneer den *colossus* is omverregeworpen geweest, dan was den oogenblik gekomen van te peyzen op de herstelling van het borgerlyk gebouw, dat zoo kragtdaedig beweégd was. De koningen hebben aenstonds een *verbond* gemaekt, het geén zy *heylic* verklaerd hebben : het had voór oogwit, gelyk men verklaerde, van zich moediglyk te beschermen tegen de heerschzugt van eenen nieuwen overweldiger, en van wederzyds de volkeren te bestieren volgens de grondregels van reden, van gerechtigheyd, van onpartydigheyd en van godsdienst. »

« Zyn de onderteekenaers van dat verbond daeraen getrouw geweest? Zy zyn alle gewapend gebleven : dus geen vertrouwen onder hun. De legers op den voet van oorlog hebben in vollen vrede de zelve onkosten veroorzaekt gelyk in tyd van oorlog; het wanorder der financien heeft volherd of vermeerderd; men heeft nieuwe lasten opgelegd in plaets van een deel der oude af-te-schaffen; men heeft aen niet eene vertooning der volkeren recht gedaen; verre van de oude misbruyken te verbeteren, men heeft hunne voórstaenders begunstigd; alle de landverdeelingen zyn gedaen doór belang van familie en niet van de volkeren. Den despotismus, de partydigheyd, de gunstelingen hebben hunne aenslagen niet laeten vaeren.

« Ziet wat er in Frankryk, Engeland, en in de Nederlanden omgaet. *Het is doór de rechtsbanken dat men te Parys, te Londen, te Brussel, de vryheyd wilt vernietigen...* In Frankryk en Engeland heeft men wetten van uytneming

noodig, om van de rechtsbanken te maeken de lydende werktuygen van eene willekeurige magt : *men kan die by ons missen*. Het ministerie van justicie heeft alles verzameld (*accapare*), politie, contentieux, administratif en judiciaire; en by middel van benoemingen, altyd aangekondigd en altyd blyvende hangen boven het hoofd der rechters, *heeft men kunnen rekenen op hunne genegenheden om alle de opstokingen van den minister te volgen*. Den echo zou zich niet verre buyten dit paleys moeten uytbreyden, om eenige van die slaefsche mannen te bereyken; maer de meerderheyd van onze wethouders heeft aen de verleyding wederstaen...

« Volgens het ontwerp van wet, voorgesteld en verworpen, over de organisatie van het hoog gerechtshof, het moest, in het geval van kassatie der vonnissen van mindere rechtbanken, zonder op-te-houden het hoogste vonnis uytspreeken : maer oordeelt wat eene gerustheyd hieruyt moest volgen voor het ministerie, het welk zich niet meer zou bezig te houden hebben dan met eene hoogste rechtbank, om zynen invloed te verzekeren, byzonderlyk in de onderstelling dat wy beroofd bleven van de instelling van den jury.

« Men moet wel voorzien de voordeelige of nadeelige kans, die het gemeenbest heeft onder het beleyd van zoo eenen man van goede of kwaede trouw; en *als dien man bewys gegeven heeft van kwaeden wil of wel van kwaede trouw, men moet hem bekend maeken : ik vrees niet den minister van justicie (VAN MAANEN) van het eerste te beschuldigen*. Hy heeft, tot in het begin van dit jaer, wederstaen aen den eenpaerigen wensch van de natie, die een definitief gerechtelyk order vroeg; en wanneer den koning zich gesteld heeft langs den kant van zyn volk en zynen wil veropenbaerd had, dan heeft den minister ontwerpen voorgesteld, die niet aennemelyk

waeren. Eenige maenden schynen hem alles gestild te hebben, en hy gaet nu geheel eenvoudiglyk den zelven weg in, die hy voórleden jaer gevolgd heeft. Hy had u dan eenige staeltjens van zynen civielen wetboek gegeven, om u met ydele zaeken te onderhouden; nu komt hy u overlasten met zyne 3,631 artikels, en hy beeldt zich in, dat gy allen uwen tyd gaet besteden om een werk te onderzoeken, het welk, indien het aengenomen wierd, als een publiek ongeluk zou aanzien worden...

« Laet ons komen tot de financiën. Kan men daerop denken zonder het droefste gevoelen te beproeven, en zonder deel te nemen in het misnoegen dat langs alle kanten opstaet? Ik heb het al gezegd: eenen nieuwen budget is ider jaer verzeld van eenen nieuwen *déficit*. Den budget van 1821 komt, gelyk de voórgaende, te voór-schyn met dien afgryzelyken sleép, en beloóft ons dien van 1822 van gelyken vergezelschap te zien. Nogtans, wat alle sakrificien hebben wy niet gedaen! Wy hebben ten eersten staende gehouden alle de oorlogslasten van Buonaparte; wy hebben er gesteld op den turf, etc. etc.; de rechten op de verteëring, op de patenten, zyn vermeerderd geweest. Dit alles is niet genoeg geweest. Wy hebben leeningen gedaen, waarvan wy intresten betaalen, en wy maeken eene kas van aflossing (*d'amortissement*) by middel van 1 ten honderd, gevoegd by alle de kontributien, het foncier uytgenomen. Om den knaegenden kanker te bedekken, hebben wy doór twee agtereenvolgende wetten onze domynen verkogt, en nu moeten wy de verlorene inkoóms van die domynen vervullen, en blyven voldoen aen den dringenden nood van alle de publieke bloedzuigers, die geene provisien hebben dan voór elf maenden en tien dagen van dit jaer. Wat stelt men ons voór? van de overgroote massa van onze schuld te vermeerderen met acht millioenen, en van by den

jaerlykschen budjet 250 duyzend guldens te voegen, (1°) om de intresten van die acht millioenen te betaalen, (2°) om een deel der werkende schuld te koopen, tot dat die acht millioenen zullen afgelegd zyn : maer men zegt niet op wat manier men zal voorzien om die 250 duyzend guldens te bekomen... Het is nog niet alles : het verschil dat er is in den budjet van 1820, tusschen de uytgaef en den ontfang, is byna het zelve in den budjet die men ons voórstelt voór 1821. Zal men den zelve middel gebruiken gelyk nu? dan zal men mogelyk de schuld moeten vermeerderen met 10 of 15 millioenen in plaets van acht... Deze schoone uytvinding beloóft ons eenen honderdjaerigen in plaets van eenen tienjaerigen budjet!...

Het vervolg zal den lezer overtuygen, dat Mr Pirson zeer wel geóordeeld heeft.

Maer terwyl de staeten de wetten der financien onderzogen, had Goubau den middèl gevonden om eene groote spaerzaamheid te brengen in de schatkist van den staet : hy liet dit weten aen Mr Lens, gouverneur van Oostvlaenderen, die zich haestte om dien middel te gebruiken; en hy schreef den volgenden brief aen de bestierders der steden en gemeynten, en aen de koninklyke kommissarissen der provincie.

« Gent, 23 november 1820.

« Ik heb de eer u mede-te-deelen eenen arrêté, die ik zoo even genomen heb ten opzigte van eenige geestelyken, die, *in wederstand zynde met de wetten van de kerk en van den staet* (1), pastoryen bedienen in parochiaele kerken van deze provincie.

(1) Mr De Foere heeft die lastering met zyne gewoonelyke redekunde volkomenlyk wederlegd, als ook de valsche beweégredeus daer den arrêté op steunde : ik laet de zelve agter, om dat zy zeer wydloopig zyn. Zie *le Spectateur Belge*, tome 12, pages 186 à 214.

De kwaedwilligheyd zal niet nalaeten deze gelegentheyd waer-te-nemen, om de meyningen van het gouvernement zwart te maeken (*hoe zou men kunnen zwart maeken het geén van zyne natuer zwart is?*); maer het lezen van den arrêté zal den middel gemakkelyk maeken om uwe onderhoorigen uyt de doling te helpen, en hun te bewyzen dat den maetregel geen ander inzicht heeft dan van te verzekeren de uytvoering der wetten van de kerk en van den staet (*goed, jongen! gy hebt de les van uwen ketterschen meester wel onthouden*. Bladz. 203, art. 2), zonder de welke den katholyken godsdienst de bescherming niet kan genieten, die hem doór de grondwet verzekerd is, en de koninklyke rechten zouden gewisselyk gekwetst worden.

« Ph. graef DE LENS. »

« Den gouverneur der provincie van Oostvlaenderen...,

« Gezien hebbende verscheide brieven van Z. E. directeur voór de zaeken van den katholyken godsdienst, en naementlyk dien van 11 dezer, etc.;

« Onderrigt zynde dat de pastoryen, hierna genoemd, bediend worden doór gestelyken welkers benoemingen, indien zy bestaen, niet onderworpen zyn geweest aen de goedkeuring van den koning... Deze pastoryen zyn de gene van St-Bavo, van St-Jacobus en van St-Salvator te Brugge, bediend voór de heeren Lippens, Dansette en De Cruenaere;

« Van Renaix, bediend doór Mr Bern. Porreye;

« Van Termonde..... doór Mr Sebast. Van Hecke;

« Van Loo-Christi..... doór Mr Joan. Leirens;

« Van Somergem..... doór Mr Mich. Van der Piete;

« Van Terusche..... doór Mr Jos. De Keyzer,

« En van Wetteren..... doór Mr Pet. Velleman.

« Het is geboden aen de genoemde geestelyken van on-

onmiddelyk alle pastorele bedieningen te staeken in de bovengenoemde kerken, op straf van daertoe gedwongen te worden... Zy zullen de pastoorshuyzen verlaeten binnen de acht dagen na van dezen arrêté kennis gehad te hebben : zoo niet , zy zullen daertoe gedwongen worden. De borgermeesters zullen letten op de uytvoering van dezen arrêté ; ten dien eynde, indien het noodig was, word de publieke magt onder hunne beschikking gesteld.

« Ph. graef DE LENS. »

Maer aengezien deze pastoors, gelyk vele andere, nu beroofd waeren van hunne jaerlyksche inkóomst, en dat evenwel de geheele somme, die voór de geestelyke pensioenen in den budjet gesteld was, doór het land betaeld wierd; zoo moest er ongetwyffeld eene groote somme overblyven in de schatkist van den staet : nogtans men heeft nooyt vernomen wat men met dien overschot gedaen heeft!

Ondertusschen waeren de staeten bezig met over den budjet raed te plegen. Mr Gendebien zegde in de zitting van 16 december: « De ministers beroepen u, op titel van borgerlyk verbond, om de schatkist te vullen; en als gy van gelyken op den zelven titel hun beroept om het gerechtelyk order in-te-rigten, om de volle onafhangelgelykheid van zyne wethouders in-te-stellen..., dan weygeren de ministers de wederzydsche pligt van de kroon te volbrengen. De voórwendsels, waervan zy zich bedienen, zyn geóórdeeld en verworpen van het beschaefd Europa.»

Men heeft in deze zitting vele zaeken vernomen, die men niet kende, by voórbeeld, dat men in Holland hier en daer zag liggen de overblyfsels van woningen, die doór de handen der eygenaers afgebroken waeren, om aen de grondlasten te ontsnappen; dat het land, boven den gewoonelyken en buytengewoonelyken budjet, die te sae-

men 81 millioenen 951 duyzend guldens beliepen, nog acht millioenen meer betaelde, en dus eenen last droeg van meer dan 90 millioenen hollandsch geld; dat men aen eenige gezanten, die in de vremde hoven hun verblyf hadden, jaerlyks 44 duyzend guldens betaelde, en dat den gezant, die te Londen verbleef, 111 duyzend 600 guldens ontfangde; dat de verzekering (*garantie*) van het goud en zilver, die aen den staet 250 duyzend guldens opbragt, aen de schatkist eene somme kostte van 85 duyzend guldens; dat de posten opbragten 2 millioen 30 duyzend guldens, maer dat de onkosten der administratie niet minder waeren dan 896 duyzend guldens; dat de administratie der domeyne-goederen, die eene inkoómst gaven van 4 millioenen, jaerlyks 1 millioen, 23 duyzend, 946 guldens inslokte (1); dat de loteryen, die 1 millioen, 140 duyzend guldens verschaften, jaerlyks 172 duyzend guldens kostten, etc. etc. En wie waeren de verslinders van de inkomsten van den staet? De Hollanders: want op 100 fonktionarissen, die de plaetsen der verscheyde administratien vervulden, waeren er maer 4 of 5 Belgen te vinden. Zie bladz. 274.

De zitting wierd ten 4 ueren opgeschorst, en des avonds ten 6 ueren hernomen. Den prins van Oranje kwam die bywoonen. Verscheyde redenaers spraken nog heviglyk tegen de voorgestelde ontwerpen. Mr Pirson maekte eene rekening, waerdoór hy beweés dat men op den budjet der buytengewoone onkosten eene vermindering kon doen van 3 millioen, 341 duyzend, 587 guldens. Den minister van financien vond niets beter dan te antwoór-

(1) De inkoómst der domeyne goederen, die volgens den budjet van 1820 4 millioenen opbragten, was in den budjet van 1821 niet meer dan van 3 millioenen, 369 duyzend, 1 honderd gulden, om dat men eenige deelen van die goederen verkogt had; en nogtans men bragt in 1821, voór hunne administratie, de zelve somme in rekening gelyk in 1820.

den : « Alle de spaerzaamheden die men heeft kunnen doen, zyn doór den koning geboden geweest : Z. M., die het geluk van zyn volk altyd in zyne gedagten heeft, werkt om nieuwe spaerzaamheden te bekomen. Men vraegt niet dan het geén nauwkeuriglyk noodig is voor den nood van het koninkryk, het welk in Europa de agting moet genieten die het toekomt. » Zulke doórslaende redens hebben de hoogmogenden beweégd, en de ontwerpen wierden aengenomen, het *eerste* doór 61 stemmen tegen 38, het *tweede* doór 60 tegen 39, en het *derde* doór 73 tegen 26.

Het paleys van den prins van Oranje afgebrand. Proces van de vicarissen-generael en van den sekretaris van het bisdom van Gent.

Willem, van de staeten bekomen hebbende al wat hy verlangd had om de schatkist van den staet en de *zyne* te vullen, besloót aen eenen van zyne dienaeren eene goede inkoómst tot last van het land te bezorgen : hy, verzekerd zynde dat hy mogt rekenen op de stem van den baron de Loen, die zoo vele bewyzen van eene slaefsch onderwerping gegeven had, verhefte hem tot de eerste kamer der staeten-generael, en hy benoemde Mr Ch. Van der Fosse, die dan borgemeester van Brussel was, gouverneur van Westvlaenderen. Maer de voldoening die hy had in zyne vrinden te verheffen, werd wat gestoord doór eenen onverwagten voórval : immers daer ontstond, 29 december, eenen grouwelyken brand in het paleys van den prins van Oranje. Indien den prins toegelaeten had van om hulp te roepen zoohaest het vuer zich veropenbaerde, hy zou een groot ongeluk voorkomen hebben ; maer hy wilde dat zyne dienstboden zelve het vuer zouden uytdoen : deze Hollanders, meer verstand hebbende om hunnen dorst dan om het vuer uyt-te-blusschen,

deden verloren arbeyd : men riep *brand* wanneer de vlammen, ten zes ueren des morgens, op de geweldigste wyze uytherstten. Het was dan dat den prins zyne vrouw ging opwekken, die nauwelyks den tyd had om zich te kleeden en de vlugt te nemen. Den alarm wierd geslagen, en geheel de stad was seffens op de been : maer duyzende armen waeren vrugteloos om dat men gebrek had van genoegzaam water, het welk overal bevrozen was : bovendien eenen geweldigen wind blaesde den brand zoo heviglyk aen, dat de woedende vlammen welhaest het vuer ontstaken in het pragtig paleys van den te voren raed van Braband, het welk nu het paelys der staeten-generael genoemd wierd. Men zag ten negen ueren geheele wolken van brandende papieren zich verspreyden in de locht; ten tien ueren stonden de zaelen, daer de staeten-generael zoo vele rampzalige wetten goedgekeurd hadden, in brand; ten eene halve uer daarna is de schoone koupel van de prachtige zael der tweede kamer met een afgryzelyk gedruys ingestort; het vuer had op den middag de gebouwen van de te voren rekenkamer bereykt, daer de staetsschriften bewaerd wierden; doch deze zyn behouden geweest : maer het kostelyk paleys, waervan op 24 augustus 1779 den eersten steen is gelegd geweest, en het welk men beschouwde als een meesterstuk van bouwkunde, is geheel afgebrand; de mueren alleen zyn overgebleven, en deze waeren voór een groot deel verkalkt. De schoone beeldhouwery, die den voórgevel vercierde en het werk was van Mr Godecharles van Brussel, wierd doór de instorting van den kornis verbryzeld. Daer is van het paleys van den prins ook niets overgebleven dan de verkalkte mueren. Indien men een onpartydig onderzoek gedaen had om de oorzaak van dit schroomelyk ongeval te kennen, men zou mogelyk ontdekt hebben dat de gewoonelyke loshoofdigheyd van den prins

van Oranje er genoegzaam deel in gehad heeft, om hem zelf de schaele, die het land daerdoor geleden heeft, te doen betaalen.

Maer het gerecht van dien tyd had liever zich bezig te houden met geestelyken te agtervolgen : immers de slaefsche aenhangen van Willem hadden kennis gekregen van den brief die Mgr de Broglie, op 14 october, aen de vicarissen van Gent geschreven had. De vicarissen hadden aen niemand dien brief medegedeeld dan aen het kapittel, dat er moest kennis van hebben om de redens boven aengehaeld (bladz. 383). De rechters van Gent zagen dien brief *liefdaediglyk* aen, als een geschrift inhoudende herderlyke onderwyzingen, waerdoor den bisschop de akten van het gouvernement berispte, en opstoókte tot ongehoorzaemheyd aen de wetten; en zy beschuldigden de heeren Goethals en Maertens, vicarissen-generael, en Mr Boussen, sekretaris, van dat geschrift bekendgemaekt te hebben, het welk volkomentlyk valsche was : nogtans deze heeren wierden den 22 december gevangen genomen, uyt kragt van een vonnis dat de rechtbank van Gent den zelve dag gegeven had, op het verzoek van De Koninck, rechter ter instructie, die in dit proces zoo schandelyken rol heeft gespeeld! (1). Zy wierden den 27 januarius 1821 naer Brussel gevoerd en in de gevangenis van de *Petits-Carmes* geworpen. Het is hier dat die hee-

(1) Alle die gerechtelyke formaliteyten duerden voor Willem wat te lang : hy vond beter van zelf recht te doen, om zich seffens te ontmaeken van de personen die hem mishaegden. Hy zond dan, den 3 januarius 1821, aen Mr Sencier de la Croix, eenen der medewerkers van *le Vrai Libéral*, een bevel van binnen de 48 uren het koninkryk te verlaeten, zonder dat men aen dezen te kennen gaf de reelen waerom hy uytgebannen wierd : eenen hussier moest hem bewaeren en geleyden tot op de grenzen. Nogtans Z. M. dierf dien despotieken maetregel tegen anderen niet gebruyken : want weynigen tyd daerna wierden de opstellers, uythevers of drukkers van *le Journal de Gand*, *le Flambeau*, *l'Esprit du temps*, gevangen genomen en veroordeeld, de eenen tot eene boete van 500 guldens, de anderen tot eene gevangenis.

ren strenger zyn behandeld geweest dan kwaeddoenders : immers men weygerde aen de vrinden van die agtbaere mannen de gunst van hun te spreken , die men toestaet aen de vrinden van dieven en moordenaers. Indien eenige van hunne vrinden , geduerende eene gevangenis van vyf maenden , verlof gehad hebben om hun te bezoeken , het is ook wel zeker dat het aen anderen is geweygerd geweest. Van den anderen kant, de wet gebied dat eenen gevangen binnen de 24 ueren moet ondervraegd worden , en deze formaliteyt wierd hier uytgesteld tot 7 meert ! dit was den middel om den tyd van hunne gevangenis , het zy dat zy pligtig of onpligtig zouden gevonden worden , te verlengen !

Eyndelyk wierden die dry heeren, den 10 mey, gebragt voor het hof der assisen ; zy hadden hunne verdediging toebetrouwd aen de heeren DE BURCK, VERHAEGEN *major* en BEYENS *junior*, die in deze zaak een nieuw bewys van hunne overtreffelyke bekwaemheyd gegeven hebben. In de zittingen der eerste dagen zyn de getuygen aenhoord. De zitting van 15 mey is publiek geweest, en de pleytzael wierd in den oogenblik vervuld met persoonen van alle staeten. Den advokaet-generael Spruyt sprak geduerende 4 ueren om de beschuldiging staende te houden : maer het een deel van zyne redevoering kwam zooveel te pas als het vyfde rad in eenen wagen, en het kon niet dienen dan om de beschuldigten , indien men zynen praet geloofd had, haetelyk te maeken aen de rechters en aen de toehoorders; het ander deel was een systema van beschuldiging , dat zoo vast gegrond was gelyk eene kram in het slyk. Hy beschuldigde de vicarissen dat, doór hunnen handel, duyzende geloovigen van pastoors beroofd waeren (1) ; dat de regeringen in vele gemeeynten

(1) O wat eene ongerymdheyd ! Het gouvernement beroofde vele pastoors van hun traktement, jaegde hun uyt hunne pastoryen , verbood hun van

niet konden ingerigt worden (2); dat de beschuldigten zich de hoedanigheyd van vicarissen toeëygenden, welke zy niet wettig bekomen hadden om dat Mgr de Broglie, civiellyk dood zynde, de magt niet had van hun te benoemen; dat Mr Goethals eenen brief van den bisschop van 14 october, inhoudende herderlyke onderwyzingen, bekend gemaekt heeft, die niet alleenlyk berispt de akten van het gouvernement, maer ook *direktelyk* ophitst tot de ongehoorzaemheyd aen de wetten, en dat de heeren Maertens en Boussen medepligtig waeren van die bekendmaeking; dat zy alle dry *gerugten en tydingen* uytgestrooyd hadden, die strekten om het publiek te *ontrusten*, en eyndelyk dat zy akten begaen hadden, *stekkende om de oneenigheyd, het mistrouwen en twist te werpen onder de inwoonders*. Hy besloót dat zy moesten gestraft worden volgens de twee eerste artikels van den arrêté van 20 april 1815, die doór de wet van 6 meert 1818 in wezen gebleven waeren. Daer ontbrak aen geheel dien opstel van meester Spruyt niet meer dan eene zaek, te weten de waarheyd.

Mr De Burck begon, den 16 mey, zyne pleytrede met aen den advokaet-generael te verwyten dat hy doór zyne voórrede de beschuldigten had willen haetelyk maken. Wat aengaet de jurisdictie, hy bewees overvloediglyk dat Mgr de Broglie die niet verloren had, en gevolgentlyk dat de beschuldigten zyne wettige vicarissen waeren, die aen hunnen bisschop moesten gehoorzaemen en zyne bevelen uytvoeren. De genen die, gelyk ik, die schoone verdediging gehoord hebben, zullen bekennen

hunne heylige bedieningen uyt-te-oeffenen, of wierp hun in de gevangenis! en sieur Spruyt dierf zeggen dat duyzende geloovigen, doór den handel der vicarissen, van pastoors beroofd waeren!

(2) Dit was de schuld niet van de vicarissen, maer van het gouvernement, dat eenen ongeoorlofd eed afeschte.

dat Mr De Burck hier proeven gegeven heeft van de hoogste geleerdheid in de kanonieke rechten.

Mr Verhaegen *major* kwam in de zitting van 18 mey voór den dag met zyn fyn scheérken, en begon met de redevoering van Sr Spruyt wat af-te-snoeyen. « Als eene beschuldiging, *zegde hy*, onvrugtbader is, dan moet men, om zyne redevoering te vullen en te verciëren, zynen toevlugt nemen tot omstandigheden die aen de zaak vreemd zyn. Dit is de marsch welke Mr den advokaet-generael gevolgd heeft in zyne *welsprekende* pleytrede van 15 mey; in plaets van te spreken van de hoedanigheyd der feyten en van het onderzoek der preuven, hy heeft die zorgvuldiglyk gemyd; hy heeft standvastiglyk gesteund op eenen valschen grondregel, met zyne bewysredens te trekken uyt feyten die betwist zyn. Het is niet zonder verwondering dat wy zyne *schoone* voórrede (*brillant exorde*) gehoord hebben... Was het noodig van terug te loopen tot 1814, om de zedelyke hoedanigheyd van feyten te weérderen, die in 1820 zouden moeten geschied zyn? (1) Moest men, overtuygd zynde van de kragteloosheyd der preuven, poogen van mannen haetelyk te maeken, aen de welke men niet opgehouden heeft van een zeer levendig belang toe-te-draegen? »

Den geleerden advokaet bewees dat de getuygen niet alleenlyk malkanderen, maer ook zich zelve tegen spraken, en dat men aen De Koninck alleen, rechter ter instruktie te Gent, moest wyten de bekendmaeking van den brief van 14 october; hy, sprekende van de

(1) De heeren Goethals en Maertens hadden naer het voórbeeld van den Adel, in 1814, een verzoekschrift gezonden aen de vereenigde souvereynen, waerin zy vragden de herstelling van de rechten en voórrechten, die doór de oude constitutie van dit land aen de katholyke religie verzekerd waeren. Den liefdaedigen Spruyt, dit verzoekschrift aenhaelende, dierf daarvan den zin en het oogwit verbasteren, om de beschuldigten aen de rechters haetelyk te maeken! *Journal de la Belgique*, du 20 mai 1821.

voórnaemste getuygen, deéd hunne kaeken blozen, het welk een teeken was dat er nog deugd in stak. Den gouverneur van Westvlaenderen antwoordde op eenige fyne vraegen, die den advokaet hem deéd voórstellen : *Ik erinner my dit niet*. Mr Verhaegen zegde dat Mr den gouverneur hem indagtig maekte den fameuzen *non mi ricordo* van Majocchi, te Londen (1). Het publiek, dat het beryk van dit woórd zeer wel verstond, lachte dat het schetterde. Mr den baron zag er wel wat verlegen uyt, doch hy kon zich niet wederhouden van zelf te grimlachen.

Eyndelyk nam Mr Beyens *junior* het woórd : dezen roskamde Spruyt zoo wat rouwelyk. Hy begon met de rechters te doen bemerken dat dien advokaet-generael moest wanhopen van eenige bewyzen te kunnen bybrengen om de beschuldiging staende te houden, vermits hy stukken ontgraefde, die men over zeven jaeren naer het Congres van Weenen gezonden had, en die niets gemeyn hadden met dit proces, het welk, zegde hy, eene onfeylbaere proef is van de onmagt der bewysredens van het publiek ministerie : hy voegde er by, dat hy die nogtans ging wederleggen, om dat hy niet wilde dat het gedrag der beschuldigten onder eenen valschen dag vertoond worde, alhoewel hy niet kan nalaeten te aenmerken *dat den handel van den accusateur public niet delikaet is*. Op dit woórd sprong Sr Spruyt op van zynen stoel, schreeuwende : « Ik ben geen *accusateur public* ! ik ben advokaet-generael, en mynen handel is altyd *deli-*

(1) Dezen Italiaen had voórleden jaer, in een vermaerd doch schandelyk proces, getuygd tegen de koningin van Engeland; haere advokaeten deden aen Majocchi verscheide kwestien over zyne verdagte getuygenis, om hem in tegenspreking met zich zelve te doen vallen; maer hy antwoordde op alles niet anders dan : *Non mi ricordo*. Het volk van Londen was hierom zoo verbitterd, dat het hem in verbeéltenis, op verscheide straeten, verbrand heeft. *Journal de la Belgique*, du 22 novembre 1820.

kaet geweést. » Mr Beyens, zonder zich te ontstellen, antwoordde : « *Gy bedient er de plaets van; doch ik zal u advokaet-generael, prokureur-generael of publiek ministerie noemen, al gelyk gy wilt.* » Nogtans, in het vervolg van zyne pleytrede, is den eernaem van *accusateur public* hem nog, misschien wat vrywillig, ontsnapt; het welk deéd dat den advokaet-generael er niet zeer vrindelyk uytzag. Mr Beyens heeft, gelyk zyne medeverdedigers, zyne taek met veél behendigheyd volbragt; en om kort te zyn, zeg ik alleenlyk dat de dry advokaeten geheel het valsch systema van beschuldiging tot stof verbryzeld hebben.

Den advokaet-generael moest dan wat nieuws uytvinden; hy kwam in de zitting van 21 mey voór den dag met eenen grooten hoop boeken in-folio en andere; zyne tafel was te kleyn om die te bevatten : hy bekende (alhoewel den nieuwen leeraer Goubau anders geleerd had) *dat den bisschop van Gent niet civiellyk dood was; maer indien hy, doór de onwederleggelyke bewyzen der advokaeten overtuygd zynde, gepraemd was om die bekentenis van zyne misgreép te doen, hy scheén niet op-te-staen dan om zich te werpen in eenen afgrond van dolingen en ongerymdheden.* En waerlyk hy ondernam, by middel van zyne groote boeken, de rechters wys-te-maeken *dat de bedieningen der bisschoppen staetsbedieningen zyn; dat het gouvernement de magt heeft om hun te suspenderen; dat de bisschoppen, alhoewel benoemd en ingesteld doór den Paus, geene bisschoppen zouden zyn, indien het gouvernement weygerde van de bullen van instelling goed-te-keuren, etc., etc., etc.* Na dat hy gedurende 3 ueren geklapt had om zulke slegte redens goed te maeken, gevoelde hy zich onpasselyk, en hy verzocht den president de zitting uyt-te-stellen tot den volgenden dag.

Des anderendags nam hy wederom het woórd, om zyne pleytrede, alias dwaelrede, te voleynden. Mr De Burck antwoórdde dat de grondregels, daer den advokaet-generael op steunde, niet strekten dan om de religie afhangelyk te maeken van de wereldlyke magt; hy bragt vele autoriteyten by o m tebewyzen dat de religie volkomenlyk onafhangelyk is van het wereldlyk gezag, en hy haelde eene autoriteyt op « die, *zegde hy*, van alle de christene gemeynten erkend is, te weten de autoriteyt van onzen Zaligmaeker, die aen zyne discipelen gezegd heeft: *My is alle magt gegeven, in den hemel en op de aerde; gaet, predikt aen alle volkeren.* »

Mr Beyens bevoegt het systema van den advokaet-generael als *onkatholyk*, « volgens het welk, *zegde hy*, de jurisdictie der bisschoppen voortkwam, niet van de instelling van Christus, maer van de wereldlyke magt alleen, waeruyt het ministerie wilt besluyten dat de uytoeffening der bisschoppelyke jurisdictie verloren word doór allen wettigen akt, waervan het uytwerksel is van eenen borger te berooven van zyne civiele rechten. »

Geheel het onkatholyk systema van het publiek ministerie tot in den grond toe omverregeworpen zynde, peysde men dat het vonnis dezen dag ging uytgesproken worden: maer Mr Verhaegen had in zyne eerste pleytrede aen zich gehouden van weér-te-komen op de kwestien die den advokaet-generael aen het hof voorgesteld had: immers dezen *delikaeten* man had onder de feyten, over de welke hy het hof wilde doen oórdeelen, gesteld de *gerugten en tydingen* die de beschuldigten, volgens hem, uytgestrooyd hadden. Mr Verhaegen *zegde* dat den akt, dien het hof van beschuldiging van Gent gemaakt had, van die *zoo genoemde gerugten en tydingen* geen gewag maekte, en dat men aen dien akt geene vergrooting mogt geven; dat de kwestien moeten gedaen worden over de bekend-

maeking van den brief van 14 oktober, die men *herderlyk* noemt, en niet op tydingen en gerugten, daer den genoemden akt niet van spreekt. Hy voegde er by, dat den advokaet-generael, met de kwestien alzoó voorstellen, de beschuldigden heeft willen doen vallen in het onzeker (*dans le vague*) van den *arrêté* van 20 april 1815, en dat men hier alleenlyk moet zien of zy de artikels 204 en 205 van het strafwetboek overtreden hebben, ja of neen.

Des anderendags 25 mey wierd de zitting geopend ten 10 ueren : den president leésde een arrest af, waarby de kwestien, gelyk zy doór het publiek ministerie voorgesteld waeren, staende gehouden wierden. Dit gaf aen Sr Spruyt veel genoegen; maer het wierp de verslagtenheid onder de aenhoorders, die daerin een voorsteeken zagen van veroordeeling. Dan is het hof gaen raed slaen, en het is, ontrent vier ueren na middag, in de pleytzael te-rug-gekomen. Den president maekte de menigte der toehoorders indagtig, dat alle teeken van goedkeuring of afkeuring doór de wet verboden was. Dan heeft den greffier het vonnis van het hof voorgelezen, het welk op alle de kwestien van Sr Spruyt *negatief* geantwoórd heeft : nogtans het hof verklaerde dat Mr Boussen pligtig was van de brieven, die Goubau aen het kapittel besteld had, te-rug-gezonden te hebben, maer dat er geene wet is die dit feyt straft : *by gevolg*, zegde den president, *ik gebiede dat de heeren Goethals, Maertens en Boussen aenstonds in vryheyd zullen gesteld worden*. Het woórd *vryheyd* wierd met duyzen *bravos!* onthaeld; de pleytzael wedergalmde doór de toejuygingen van het volk, die herhaeld wierden doór de ontelbaere menigte, waarvan de groote voorplaets van het gerechtshof en de aenpaelende straelen opgevuld waeren. Het is alzoó dat dit vermaerd proces geëyndigd is. Wanneer den koning deszelfs uytval

vernam, zegde hy : *Dat vonnis doet eer aen de rechters; zy konden geen ander stryken; ik zal zorg hebben van voórtaen zulke schandaleuze processen te voorkomen.* Maer dit was niet anders dan arglistigheyd en geveynsdheyd: want indien hy zulke processen waerlyk had willen voorkomen, dan zou hy zynen onwettigen en tyrannigen arrêté van 20 april 1820, die er de oorzaak van was, afgeschafft hebben, het welk hy nooyt gedaen heeft.

Nieuw systema van finanie aengenomen. Despotismus van Willem. Wet over de schuttery verworpen. Proces van Mr Hennequin. Voórstel van Mr de Celles. Feest te Spa. Redevoering van Mr de Trazegnies. Acht chambellans afgezet.

De kommissie, daer Willem in de opening der staeten van gesproken heeft, had eyndelyk haer werk voltrokken, en een nieuw systema van finanie voortgebracht. Dit wanscheysel van geweldige asperssing was zoo afgryzelyk, dat Mr Six van Oterleék op zich niet dierf nemen het zelve in de staeten te verdedigen. Hy gaf zyne demissie van het ampt van minister van financien, en zekeren C. F. Elout wierd den 1 mey in zyne plaets gesteld. Op den zelve dag wierd de koninklyke boódschap van 30 april in de staeten bekend gemaekt: zy bevatte, 1º, eenen brief van den koning; 2º, het ontwerp van wet over het nieuw systema der belastingen, bestaende uyt 18 artikels; 3º, een *Mémoire* van 48 bladz. *in-folio*, waerin die artikels ontvouwd wierden; 4º, de approximative weêrdering van de direkte en indirekte lasten, patenten, aksyzen, etc.; 5º, den approximativen staet van het produkt der belastingen, rechten en inkoómst, in het geheel 79 bladz. *in-folio*. Willem zegde onder anderen in zyne boódschap :

« Ik heb de leden der kommissie, die ik over het nieuw systema te raeden gegaen ben, in alle de deelen van het

ryk gekozen onder de personen die den staet der financiën van het koninkryk kenden, of die eene byzondere kennis hadden van de *belangen der inwoonders*, en de bekwaemste waeren om my nauwkeuriglyk te onderrigten over den waeren stand der zaaken, en over de verbeteringen of veranderingen die daerin moeten gedaen worden *voór het geluk en welvaert van myne onderdaenen*. Wy hebben aen de kommissie eene geheele vryheyd gelaeten over de voorgestellen die zy zou goed vinden ons te doen... Daer was haer alleenlyk aenbevolen dat men, de kosten van het ontfangen afgerekend, aen de schatkist eene jaerlyksche inkoómst moest verzekeren van 23 millioenen, die, als het noodig was, tot 26 millioenen kon gebragt worden. De kommissie heeft onzen wensch beantwoórd met eenen iver die weêrdig is geprezen te worden; *alle haere leden hebben medegewerkt om aen de schatkist de middelen te bezorgen, die zy noodig heeft*.

«Wy hebben minder beoogd een nieuw systema, gegrond op eene volmaekte theorie, in-te-stellen, dan zooveel mogelyk te vereenigen alle de belangen, alle de wenschen, en te bekomen eene samenstelling *daer elke klas der maetschappy tot haer voórdcel beschikkingen zou vinden, die haer zouden doen toestemmen in de beschikkingen gemaakt voór het belang der andere klassen*.

«Niettegenstaende de noodzaekelyke vermeerdering der onkosten... *ingevolge de inrigting van het gerechtelyk order*, wy hebben op die vermeerdering geene agt genomen, in de hoóp dat zy ten deele zal kunnen gedekt worden doór de spaerzaamheden, die wy niet ophouden van te brengen in de bekostigingen, voór zooveel als zy overeenkomen met het welzyn van den dienst van den staet...

«Indien wy het recht op het maelen hadden kunnen myden, zonder andere wezentlyke voórdeelen op-te-offeren, wy zouden geérne den wensch volbragt hebben,

welken de meerderhejd der kommissie daerover veropenbaerd heeft... Het gemaetigd recht, daarop gesteld, zal *weynig gevoeld worden, en het brengt veel op voór de schatkist....* Zyne afschaffing zou groote zwaerigheden kunnen veroorzaeken...

«Het is met betrouwen dat wy u aanbieden een ontwerp van wet, inhoudende de byzonderste gronden van eene nieuwe wetgeving in stoffe van financien. Allen Belg, vriend van zyn vaderland, wenscht den jaerlykschen *déficit* te zien verdwynen, en dat alle onrust voór het toekomende, veroorzaekt doór zoo eenen *déficit*, zou komen op-tehouden. Wy hebben alle reden van ons te vleyen dat het hierbygevoegd ontwerp van wet onze verwagting volkomentlyk zal beantwoórden. Uwe vergadering zal, met het zelve aen-te-nemen, aen het koninkryk der Nederlanden een systema van financien verzekeren, het welk toegepast is aen zynen staet, *en gegrond op verschejde nationaele belangen.* Het zal kunnen *genoegzaam zyn voór alle de noodzaekelykheden, zonder voór imand te zwaer te worden; het zal dienen om de vereeniging van de twee groote deelen van het ryk te versterken,* en alzoo het gebouw van den staet meer en meer op onberoerlyke gronden te vestigen.»

Op deze listige boódschap volgde het ontwerp der wet. De nieuwe belastingen bestonden byzonderlyk in eenen jaerlykschen last, die men *personneél* noemde, en waervoór men moest betaalen 4 ten honderd op de huys huer, en 5 ten honderd op de huys huer voór de meubelen; eenen jaerlykschen last op de dienstboden en peérden van pragt, te weten voór ideren dienstbode 7 guldens, voór een meyssen alleen 4 guldens, en voór de peérden van pragt 20 guldens; voór elke deur en venster, van 40 tot 110 centen, volgens de populatie der steden of gemeynten; voór eene haerdstede, 40 centen; die er twee had,

moest voór ider 75 centen betaalen; die er dry had tot 12, moest voór ider haerdestede jaerlyks opbrengen 1 gulden 75 centen. De huizen, verhuurd *voór minder* dan 20 guldens des jaers, waeren vry van die lasten, als ook de gene die by de weék, *voór minder* dan 60 centen, verhuurd waeren (1).

Maer indien den geldzugtigen Willem eenige arme menschen, die geen cent te geven hadden, vry liet van de personéle lasten, hy sloeg hun alle zonder uytneming op eene andere wyze: immers hy eyschte, 1°, een maelrecht af van 140 centen voór 1 hectoliter terwe, en van 50 centen voór 1 hectoliter koörn: dit recht moest betaeld zyn, eer dat het graen mogt op den molen gedraegen worden. Nogtans de terwe en koörn waervan het meél gebruykt wierd voór de stokeryen, brouweryen en fabricatie van ameldonk, of voór het voedsel en vetweydery der beesten, waeren vry van het maelrecht. 2°, een recht van 6 guldens voór 100 ponden zout! 3°, een recht van 10 ten honderd op de weérden der beesten die geslagt wierden, uytgenomen de verkens, op welkers weérde hy 8 ten honderd asperste; en die rechten moesten betaeld worden eer men de beesten mogt slagten. 4°, 12 guldens voór een vat inlandschen genever, en 16 guldens voór den uytlandschen. Ik laet daer te spreken van de lasten op azyn, wyn, bier en andere.

Nogtans het was in het tafereel van het produkt welk de nieuwe lasten moesten geven, en in het *Mémoire explicatif*, dat men het systema van bedriegery en aspersing ontdekte: immers het tafereel had de inkoómst

(1) Hoe vele huizen van zoo geringen prys kan men toch vinden in de steden die maer een weynig aanzienlyk zyn? De huizen verhuurd voór 20 guldens des jaers, of voór 60 centen ter weék, moesten alle de lasten draegen, gesteld op de huerwaerde, meubels, schouwen, deuren en vensters; en wat verschil is er toch tusschen twee huerlingen, waervan den eenen een huys bewoont van 19 guldens 99 centen des jaers, en den anderen een huys van 20 guldens?

van den last op de huerwaerde geschat op 1,600,000 guldens : maer Mr Werbrouck-Pieters bewees, in de zitting van 29 junius, dat de 4 ten honderd op de huerweerde 3,200,000 guldens zou opbrengen : dus moest de natie op dezen artikel 1,600,000 guldens te veel betaelen. Wat het maelrecht aengaet, des zelfs inkomen was geschat op 4,970,000 guldens ; en het *Mémoire*, om deze schatting goed te houden, rekende dat den genen, die niet dan terwe gebruykt, jaarlyks met ontrent twee derden van eenen hectoliter genoeg heeft, en dat die koorn alleen eet, op het jaer eenen hectoliter verbezigt : den auteur van het *Mémoire* besloot hieruyt, dat den *eersten* dagelyks $\frac{1}{4}$ van eenen cent voór maelrecht zou betaelen, het welk, zoo hy zegde, 92 $\frac{1}{2}$ centen op het jaer uytbragt ; en dat den *tweeden* dagelyks $\frac{1}{7}$ van eenen cent zou betaelen, het welk op het jaer maer 50 centen beloopt. « Indien deze rekening goed is, zegde Mr Pirson, wie zou niet liever 1 gulden des jaers betaelen, om alle de formaliteyten te myden, die men noodzaekelyk zal moeten afeyschen om het maelrecht te ontfangen? Dus, onderstellende dat het koninkryk maer 5 millioenen inwoonders heeft, men zou 5 millioenen guldens inkomen hebben. » Maer dit kon de rekening van Z. M. niet maken ; die de schatkist van den staet en zyne eygene geldkas gelykelyk wilde vullen. En waerlyk verscheyde redenaers bewezen in de staeten, dat de verbeziging zoo van de terwe als van het koorn *ten minsten* het dubbeld is van het geén den auteur van het *Mémoire* gerekend had, en gevolgentlyk dat het maelrecht *ten minsten* 9,940,000 guldens moest opbrengen, in plaets van 4,970,000 : *het is waerschynelyk*, zegde Mr Pirson, *om nieuwe déficitten te myden, of om...* Hy voltrok zyne spreékwys niet, die een igelyk gemakkelyk kon vervullen.

Maer het geén het maelrecht boven al haetelyk en ver-

foeyelyk maekte, was dat het, in het algemeen, veel meer viel op de ambagtslieden, arbeyders en arme menschen, dan op de ryken. Bovendien, daer was eenen artikel in de wet, die luydde dat de inwoonders der gemeeynten, de welke met het gouvernement een accoord wilden aengaen over het maelrecht, zullen volstaen met jaerlyks en par hoofd 1 gulden 40 centen te betaelen. Hierop zegde Mr Surmont de Volsberge, in de zitting van 28 junius : « Men weet genoeg dat den ambagtsman en zelfs den gemeenen arbeyder byna in alle onze steden terwe eeten.... Ik kan dan eene gelykenis maeken tusschen het huysgezin van eenen ambagtsman die in de stad woont, en het geen van eenen ryken inwoonder. Ik onderstel vader, moeder en vier kinderen ; ik voeg er vier diensboden by : ik reken voór die 10 personen jaerlyks maer 1 hectoliter terwe par hoofd ; dit maekt 10 hectoliters, waer voór die ryke familie jaerlyks 14 guldens zal betaelen. De familie van eenen ambagtsman, bestaende uyt vader, moeder en 4 kinderen, zal, volgens de zelve schatting, 6 hectoliters terwe verbezigen, en dus 8-40 voór maelrecht betaelen : maer mits deze familie geen vleesch of andere spyzen (de pataeten uytgenomen) zal eten, zoo mag ik haere verbeziging in brood verdobbelen, en het maelrecht brengen op 16-80 : dus de familie van dien ambagtsman (*die maer 6 personen heeft*) zal jaerlyks 2-80 meerder betaelen dan eene ryke familie (*die nogtans uyt 10 personen bestaet*). » En Willem dierf zeggen dat het nieuw systema van financien verbeterd was *voór het geluk en welvaert van zyne onderdaenen*; dat *elke klas der maetschappy daer beschikkingen tot haer voórdeel zou vinden*; dat *het maelrecht weynig gevoeld zal worden*, en dat dit *systema van financien gegrond is op de nationaele belangen, zonder voór iemand te zwaer te worden*.

Nogtans dit monsteragtig systema wierd doór de bel-

gische redenaers op de hevigste wyze bevogten; zy stelden zich byzonderlyk tegen het maelrecht, het welk niet alleen onrechtveêrdig was ten opzigte van den gemeynen man, maer ook ten hoogsten nadeelig aen de volksvlyt (*industrie*), aen de landbouwery, fabrieken en manufakturen... Zy bewezen dat den last op de peêrden veêl meer zou vallen op de Belgen dan op de Hollanders... Zekeren Hollander, Mr Sandberg, antwoôrdde dat den last van het maelrecht nooyt nadeel gedaen had aen de volksvlyt en landbouwery in Holland, daer dit recht ingesteld is; dat de kommercie van graen in Overeyssel en Vriesland onafmetelyk is; dat de fabrieken en manufacturen daer eenen wonderlyken voortgang gedaen hebben. Voorders sprak hy veêl van de vrugtbaerheyd van die twee provincien. « De beesten, zegde hy, zyn daer zoo wel ogepast, dat men op de merkten van deze twee provincien tot twintig millioenen ponden kaas verkogt heeft (1). Eenen anderen slimmen Hollander dierf zeggen dat den last op de peêrden van pragt niet zwaerder zou zyn voôr de Belgen dan voôr de Hollanders, om dat er in de provincien van den Noôrden zoo vele peêrden en rytuygen zyn als in de gene van den Zuyden. *Het is als of ik u zoo willen wysmaeken*, antwoôrdde Mr Dotrenghe, *dat er te Brussel zoo vele vaertuygen zyn als te Amsterdam*. Melchior Kemper, die het nieuw systema van financien met Appellius had helpen maeken, zegde dat hy *grondiglyk overtuigd was van de goedheyd van het ontwerp van wet*, het welk hy zoo wat klugtig verdedigde, zeggende dat *men geenen last stelde op het graen, maer alleentlyk op het maelen*; hieruyt volgde dat hy, indien het hem lustte

(1) Was het misschien om de kommercie van den hollandschen kaas te begunstigen, dat Willem de graenen, waarvan het meêl voôr het voedsel en vetweydery der beesten moest dienen, vry liet van maelrecht? Hy wilde dan het hollandsch vee vet maeken met het zweet en bloed dat hy den gemeynen man in Belgien asperste!

het graen ongemaelen te eten, zekerlyk geen maelrecht moest betaelen. Den verfoeyelyken Van Maanen wist de redevoeringen der Belgen niet beter te beantwoórdan dan met tegen de redenaers op de onbeschoftste wyze uytte-vaeren. Mr Reyphins zegde dat hy op de oplopendheyd van den minister nu niet wilde antwoórdan, ziende dat de kamer ongeduldig was om eene al te lange zitting te eyndigen : maer, voegde hy er by, *Mr Van Maanen zal vroeg of laet een antwoórd hebben, en ik ben het, die het hem zal geven.*

Het is in deze publieke beraedingen, die dry dagen geduerd hebben, dat men zich kon overtuygen hoe onmogelyk het is van twee volkeren, welkers belangen wezentlyk aen malkanderen tegenstrydig zyn, te doen overeenstemmen; de verscheydentheyd der opinien, die beurtelings verdedigd wierden, teekende volkomentlyk het land af, daer de redenaers aen toebehoorden; de kamer scheén eene strydbaen te zyn, alwaer twee gelyke partyen malkander lyf om lyf bevogten : het getal der leden was van twee kanten gelyk, 53 Belgen en 53 Hollanders. De zitting van 30 junius duerde tot na middernacht (1); ten 1 uer wierd het rampzalig ontwerp aangenomen doór 55 stemmen tegen 51! dezen uytslag wierd van het volk, dat de tribuenen vervulde, geweldiglyk uytgefloten. Mr *Leheu* was den eenigsten van alle de Hollanders, die tegen de wet gestemd heeft : in tegendeel, dry Belgen, te weten *Membrede*, president van de kamer, *Kerens de Wolfrath* en *Moreau de Bioul*, hebben het goedgekeurd! (2)

(1) Dus was het zondag, en nogtans den godvrugtigen direkteur van den katholyken godsdienst, die in de zitting tegenwoordig was, sprak niet een woórd om het werk te doen opschorssen.

(2) Mr *Membrede* zegde daarna, aen eenen van zyne medegenoten : *Alle de welten, die wy ingestemd hebben, syn grouwelyk.—Het is myne schuld niet, antwoórdde den anderen, die ze verworpen had.*

Nauwelyks was dit ontwerp aengenomen, of de staeten hielden zich bezig met een ander van groot belang. Willem had voórleden jaer een ontwerp van wet over de schuttery aen de staeten voórgesteld, het welk zoo slegt ont-haeld was geweést, dat hy in zyne hooge wysheyd ge-raedzaam geoórdeeld had het zelve stillekens terug-te-nemen. Nogtans hy had, den 8 november laetstleden, een ander ontwerp voórgesteld, in het welk hy wel eenige veranderingen gedaen had, maer daer de volgende schik-kingen ingebleven waeren. Alle de borgers van den ou-derdom van 19 tot 40 jaeren moesten deel maeken van de schuttery; zy moesten van 1 april tot 1 oktober, het eerste jaer, eens ter weék exercicien doen; indien zy in de wapenoeffening voortgang gedaen hadden, dan moesten zy, het tweede jaer, alle 14 dagen en voorders alle maenden de exercicien hywoonen. Al wie een ander in zyne plaets wilde stellen, moest in eenen keer 150 gul-dens in de kas der gemeynte storten; zy moesten hunne eygene montering koopen, en indien zy dit niet konden doen, dan moest de gemeynte daerin voórzien. De noo-dige onkosten voór den état-major, voór de administratie der korps, voór den raed der krygstugt, voór de kwar-tiermeesters, chirurgiens, tamboers en fluyters; voór de muziekanten, muziek en speéltuygen; voór het vuer en licht, etc., moesten doór de gemeynten betaeld worden. Daerenboven de borgers waeren onderworpen aen vele boeten; en indien zy die niet konden betaelen, dan moes-ten zy met de gevangenis gestraft worden.

Alhoewel Willem wel moest voórzien dat zoo eene wet niet zou aengenomen worden, zelfs niet van de Hol-landers, om dat hunne kommerce daerin geen belang had; nogtans hy gaf, den 13 november 1820, eenen *arrêté* waerdoór hy geboód dat de regeringen aenstonds moesten beraeden over den budjet der schuttery voór

dat zelve jaer 1820, en hy belastte de borgemeesters van zelve, zonder het toedoen der regeringen, dien budjet op-te-maeken, de verdeeling te doen en uyt-te-voeren. Mr Hennequin, borgemeester van Luyk, vergaderde den raed der regering : negen leden wilden in die zaek niet toestemmen, en den borgemeester voerde het bevel van den koning niet uyt. Maer Willem, weêrdigen zoón van Willem den V^{en}, wierd indagtig hoe zynen vader gehandeld had met de regeringen die aen zynen despotismus wederstonden (*zie bladz. 64*), en hy gaf, den 3 meêrt van dit jaer 1821, eenen arrêté waerdoór hy Mr Hennequin en de negen leden van den raed der regering niet alleenlyk afzette van hunne bediening, maer hy geboód ook van hun *krimineêllyk* te agtervolgen als *wederspannigen* en *oproerigen*. Alle die heeren wierden dan in de gevangenis geworpen, als pligtig zynde van zich gesteld te hebben tegen de bevelen van Z. M., en *tegen de uytvoering* van de wet van 17 februarius 1815, die Willem, souvereynen prins der Vereenigde Provinciën, voór Holland gegeven had, en die by gevolg in Belgien geene kragt van wet kon hebben. Nogtans de rechtbank ter beschuldiging van Luyk gaf den 26 junius een vonnis, waerby die negen leden van den raed in vryheyd gesteld wierden, om dat zy alleenlyk waeren geroepen om te beraeden over den arrêté van 13 november, en niet om dien uyt-te-voeren. Wat Mr Hennequin aengaet, dezen wierd voór het hof der assisen gezonden, om dat hy, als borgemeester belast zynde met de uytvoering van dien *arrêté*, de bevelen van Z. M. niet volbragt had.

Weynigen tyd daerna, 14 julius, hebben de staeten-generael het ontwerp der wet over de schuttery onderzocht : het wierd van eenige Hollanders verdedigd, maer van andere en van de Belgen heviglyk bevogten. Mr de la Motte-Baraffe zegde : « Het is in den naem van de

grondwet dat de ministers van Z. M. ons komen vraegen van geheel de populatie te stellen onder de bevelen van het gouvernement. Wy hebben tot hier toe de grondwet niet hooren aenroepen, dan om ons sakrificien op-te-leggen, en om ons met onmaetige lasten te overlaeden; maer wanneer wy de uytvoering van die zelve grondwet vraegen voór de bescherming van het geén wy het liefste hebben, onze eer, ons leven, ons fortuen, dan stelt den minister ons een ontwerp van gerechtelyke inrigting voór, het welk zoo slegt is, dat de Hottentotten (1) het nauwelyks zouden aennemen. » Mr Dotrengé zegde onder anderen dat het ontwerp van wet over de schuttery zou kunnen betaemen aen Cosakken (2) en Calmoeken (3), maer niet aen de inwoonders van het koninkryk : nogtans den minister van het inwendig had den moed van het te verdedigen; hy sprak ontrent eene geheele uer, en dit met zoo *groot*e redekunst, dat hy de staeten beweégde om het ontwerp van wet doór 73 stemmen tegen 14 te *verwerpen*. Het volk, dat in de tribuenen was, kon niet nalaeten van tot spyt van den minister blydelyk toe-te-juygen.

Nogtans Mr Hennequin wierd, den 10 julijs, te Luyk voór het hof der assisen gebragt. Eenen van zyne advokaeten, Mr *Sauvage*, begon zyne pleytrede met de leden der staeten, die de wet over de schuttery verworpen hadden, grootelyks te pryzen; hy maekte het hof indagtig de kragtige redevoeringen waerdoór zy het willekeurig van die wet bewezen hadden. Dan onderzocht hy de byzonberste kwestie, de gene van te weten of Maestricht aen de hollandsche provincien toebehoord heéft of niet : hy zegde dat het *négalif* onbetwistbaer scheén

(1) Wilde volkeren van Cafria, in het zuydelyk deel van Africa.

(2) Volk gelegen op de grenzen van Rusland, Tartarien en Turkyën.

(3) Wild volk van groot Tartarien, in Asia.

te zyn, mits het gegrond was op de plegtigste akten, waeruyt blykt dat die fortres niet opgehouden heeft van rykstad te zyn (*ville d'empire*), tot dat de Franschen haer ingenomen hebben; en dat haeren staet in 1814 niet veranderd is, mits zy, na dat de Franschen haer verlaeten hebben, bestierd is geweest gezamentlyk doór de kommissarissen van den souvereynen prins van Holland en doór de gene van de vereenigde mogendheden. Hy bevestigde zyne opinie doór verscheyde beslissingen, die sedert dien tyd gegeven waeren doór de rechtbanken en doór het gouvernement zelf, *het welk niet gewild heeft dat de wetten, gegeven doór den souvereynen prins en de staeten van Holland, op eeniger wyze te Maestricht zouden uytgevoerd worden.* Hieruyt besloót hy, dat de wet van 17 februarius 1815, waerdoór de schuttery in Holland is ingesteld geweest, te Maestricht geene verbindende kragt had. Hy beweés voorders, dat Mr Hennequin den arrêté van 13 november 1820 niet mogt uytvoeren, om dat volgens het reglement der regering, het welk doór den koning zelf goedgekeurd is, den borge-meester in niet een geval mag doen tegen de beslissing van den raed der regering. De pleytredens hebben dry dagen geduurd; den vierden dag heeft het hof een vonnis uytgesproken waerdoór Mr Hennequin onschuldig verklaerd en in vryheyd gesteld wierd. Indien de vraekgierigheyd van Willem doór dit vonnis niet is verzadigd geweest, Z. M. had evenwel het genoeg gehad van eenen vader des huysgezins meer dan dry maenden in eene harde gevangenis te laeten kwelen!

Ondertusschen de nieuwe wet van financien, aengenomen doór mannen met staele ingewanden, had de ontsteltenis geworpen in alle de gemoederen; het volk klaegde en murmureérde in geheel Belgien. Mr den graef de Celles deed dan den 5 julius, in de provinciaele staeten van

Zuydbraband, het volgende voórstel. « Ik heb de eer u voór-te-stellen van te beraeden over een *adres*, waerin wy aen de eerste kamer der staeten-generael ons verlangen uytdrukken, op dat zy den koning eerbiediglyk zou bidden van het nieuw systema in voordere aanmerking te nemen. » Hy ontvouwde dit voórstel op de kragtigste wyze, en maekte zyne medegenoten indagtig den eed die zy gezworen hadden, *van te doen al dat in hun is om het wélvaert van hunne provincie te vermeerderen*. « Hebben wy dan, *vraegde hy*, niets te doen, als dit welvaert op den oogenblik is van in zynen grond neder-te-storten, als zyne steunen niet meer bestaen? moet ik meerder zeggen om onze pligten in deze gelegentheyd te bewyzen?... bewoonen wy geene aerde die, overvloedig in weldaeden, haest met onvrugtbaerheyd kan geslagen worden om de waarheyd outkend te hebben, en om dat wy onagtzaam geweest zyn in de zelve te verdedigen tegen een systema dat zoo vreemd is aen ons land als tegenstrydig aen onze zeden? systema wiens beproeving, in een land daer den akkerbouw bloeyt, van eene onvoórzigtige vermetentheyd is...

« De flouwe meerderheyd, welke het ontwerp van de wet in de tweede kamer bekomen heeft, zou eene sterke beweégreden zyn om het te verlaeten in een nabuerig land, wiens grondregels, gelyk de onze, gegrond zyn op de publieke opinie: laeten wy, die de zelve zoo eenpaerig kennen over dit voórwerp, onze pligt volbrengen; laet ons onzen toevlugt nemen tot de eerste kamer, wy hebben het recht om dit te doen; de belangen van de genen die wy bestieren, gebieden het ons. »

Dit voórstel wierd van de provinciaele staeten wel onthaeld: maer den gouverneur, die mogelyk *aengesteld was om de beraedingen der staeten te schikken naer den zin van zynen meester* (zie bladz. 51), verboód van daerover te

beraeden. *Zal het ons dan, vraagde eenen van de vergadering, niet geoorloofd zyn den mond te openen dan over het geén u zal believe aen onze beraeding voór-te-stellen?* Nogtans het adres heeft geene plaets gehad, om dat den gouverneur hun haest eene beslissing van den koning toonde, die verklaerde dat *de provinciaele staeten niet wettig waeren om zich met dat voórwerp bezig te houden* (1).

Daer bleéf dan niet over dan de ydele hoóp, dat het nieuw systema van finacie in de eerste kamer nog zou kunnen verworpen worden. Maer Willem was van zyne eerste kamer zoo verzekerd, dat hy gerustelyk vertrok naer Spa, alwaer de koningin, den 7 julius, eene prachtige feest ging geven aen de koningen van Pruysen en Wurtemberg, aen den groothertog en hertogin Nicolaus van Rusland, den hertog van Mecklembourg, den erfprins van Pruysen, den hertog van Nassau en andere prinsen van Duytsland. Den prins en prinses van Oranje, prins Frederik, de prinsen van Rohan, van Arenberg, van Harsveld, etc., hebben die feest, waervan de Belgen het gelag moesten betaelen, ook bygewoond. Willem kwam, na die prachtige maelyd en bal, naer Brussel, daer de eerste kamer ging beraeden over het nieuw systema van finacie. Het wierd, in de zitting van 11 julius, met kragt bevogten doór Mr den baron van Heeckeren d'Henghuysen, Hollander, en doór den markgraef de Trazegnies; dezen laetsten deéd eene redevoering die al te gewigtig is om niet aengehaeld te worden :

« Een ontwerp van wet, zegde hy, dat alle de bronnen van het welvaeren van ons land te niet doet, is in de tweede kamer aengenomen geweest... Het belang van een deel der noórdse provincien en het geén der zuydelyke pro-

(1) *L'Ami du Roi et de la Patrie*, du 12 juillet 1821.

vincien van het ryk zyn aen het twisten geraekt doór de behendige begeérlykheyd van de schatkist, met dit verschil nogtans, dat de eerste beoogen hunne voórdeelen te vermeerderen, en om een groot deel van hunne kontributien op de andere te werpen, terwyl dat de tweede worstelen niet alleenlyk tegen onmaetige en klaerblykende overlasten, maer bovendien tegen de geheele vernietiging van hunne middelen van landbouwerij en manufakturey. Om de stem van voóringenomene of onbedagte geesten te winnen, heeft men gebruykt en zonder ophouden herhaeld het bedriegelyk woórd van *hooge kommerce*, en men heeft wel meer aen haere eysschen, dan aen haeren nood, *de hooge landbouwerij* en *de hooge industrie* opgeofferd.

« De tweede kamer is twee maanden bezig geweest met het onderzoek van het ontwerp, over het welk gy geroepen zyt te oórdeelen met eene ongehoorde haeste, als of er gehandeld wierd van schikkingen van weynig belang, waarvan men, van den eenen dag tot den anderen, de onderhouding kan tegenhouden of verzuymen..., terwyl het hier aenkomt op eene langduerige instelling, die men niet kan doen ophouden noch opschorssen, dan met op den oogenblik eene andere in haere plaets te stellen. Het zal geduerende negen volle jaeren in de magt niet zyn van de tweede kamer noch van de onze, van daeraen den minsten hulpmiddel toe-te-brengen. Men stelt u voór van, zonder eene omstandige kennis, uwe toestemming te geven aen een systema van finacie, het welk op weynige jaeren de ontblooting, de verarming en den ondergang van het grootste, van het volkrykste en van het schoonste deel van ons koninkryk zal te wege brengen. Let er wel op, Mynheeren, gy gaet met een woórd, indien gy *ja* zegt, tusschen de provincien van den Noórden en van den Zuyden eene *scheuring* maeken,

die zal langer dueren dan hunne scheyding *de facto* van twee eeuwen en half : deze is maer voortsgebracht doór het geweld ; de andere zou het uytwerksel zyn van eene diepe wonde en van een rechtveêrdig misnoegen.

« Men heeft ons *officieel*lyk oprekeningen voorgesteld, doór de welke men wilt bewyzen dat er niet meerder huizen, niet meerder vensters, niet meerder haerdsteden, niet meerder dienstboden zyn in de zuydelyke provincien, om dry millioenen en half inwoonders te logeren, te verlichten, te verwarmen en te dienen, dan dat er zyn voór de noodzaakelykheden van twee millioenen in de provincien van den Noórden ; dat er niet meerder peêrden zyn in een land daer dry en half millioenen inwoonders in het algemeen geen en anderen middel van vervoering hebben dan de rytuygen, dan in een land daer twee millioenen menschen gewoonelyk zich bedienen van vaertuygen ; dat men, ten laetsten, evenrediglyk niet meerder meêl verbezigt om dry millioenen en half inwoonders te spyzen in een land van akkerbouw, alwaer het brood het dagelyksch en byna het eenigste voedsel is van de *massa* van het volk, dan dat men gebruykt om twee millioenen inwoonders te spyzen in een land van weyden, van moerassen en van staende waters, daer den ryst, de pataeten, den gezouten of droogen visch met een groot verschil van evenredigheyd komen in de generaele midelen van onderhoud. Ik laet, Mynheeren, deze schoone redens, waermede men u wilt bepraeten, nog minder aen uwe consciencie dan aen uw oórdeel, daer men niet veêl schynt op gerekend te hebben.

« Myn inzicht is niet van te herhaelen het geén men in de tweede kamer gezegd heeft van de afschaffing van eenen ongevoellyken last op den koffy, de welke men aanbied als eene vergoeding van den last op het brood ; van het mistrouwen, veroorzaekt doór de voorzorg die men

neémt van u voór-te-stellen, niet uytdrukkelyke wetten, waervan men u aenstonds de deelen in hunne leelykheyd niet wilt laeten zien, maer alleenlyk grondregels waervan die deelen laeter het onvermydelyk gevolg zullen zyn. Ik wil uwe aendagt niet roepen noch op de knevelaery noch op de schrikkelyke onkosten die onafscheydelyk zouden zyn van het nieuw systema, noch op tien of twaelf millioenen van overschot, gedraegen dóór de zuydelyke provincien, en maekende het klaerbewezen *minimum* van het geén de nieuwe lasten jaerlyks meerder zouden opbrengen dan de dry of vier millioenen van den VERZONNEN OF WAEREN DÉFICIT, die men voórstelt als het voórwendsel of beweégreden van die lasten...

« Ik zal my bepaelen aen eene bemerking alleen. Ons koninkryk is niet opgeregt geweést met het inzicht alleen om de Belgen de onmetelyke schuld der Hollanders te doen betaelen, noch om een der deelen van het ryk te stellen op de genade van alle de eysschen van het ander. Bevattingen van een verhevender en edelder order hebben de staetkunde der souvereynen bestierd. Zy hebben tusschen Frankryk en de noórdse gewesten van het vast land eenen magtigen staet willen plaetsen, aen den welken wyze instellingen de inwoonders zoo vast zouden hegten, dat Europa hun altyd zou bereyd vinden om met kragt en standvastigheyd te wederstaen aen de aanvallen van den vremdeling : en om de voórzienigheyd van Europa te doen missen, stelt men ons een systema van financie voór, het welk het vaderland moet onverschillig, onbewoonbaer, en zelfs, indien het mogelyk waer, haetelyk maeken aen het grootste deel van haere kinderen ! Is dan van ons zoo verre verwyderd het denkweérdig voórbeéld van een onmaetig groot ryk, het welk de ongevoeligheyd en onverschilligheyd van zyne inwoonders, die van het inwendig bestier afkeerig

geworden waeren , hebben doen vallen voór onze oogen ; niettegenstaende de onafmetelykheyd van zyne eygene middelen en de gene welke den wonderbaeren man , die de zelve misbruykt had , vond in zich-zelve ? Ik geloof dat wy het ontwerp niet kunnen aennemen zonder ons vaderland te ruineren , zonder den koning te bedriegen , en zonder de hoóp van Europa te verraeden . »

Maer indien de Belgen , in het midden der verdrukking die hun perste , eenige verzaĳting vonden , ziende dat de zaak van het volk en van het vaderland zoo wel was verdedigd geweest doór Mr Trazegnies , met wat eene droefheyd wierden zy niet geslagen doór de redevoering van Mr den graef de Thiennes ? hy begon met te zeggen dat de hyna gelyke verdeeling der stemmen in de tweede kamer , tusschen de leden van den Noórden en van den Zuyden , eerder het uytwerksel was van de listen en samenrottingen (*cabales*) dan van de vrywillige uytdrukking der opinie van ider der twee deelen van het ryk , om dat de belangen zoo van het een als van het ander deel de zelve moeten zyn ; dat men aen die verschilligheyd tot oorzaak zou kunnen aenwyzen *het gepeys dat eene zedelyke scheuring van de kamer in twee opinien zou kunnen bybrengen eene daedelyke scheuring van het ryk in twee afdeelingen* : nogtans , voegde hy er by , de bestandelykheyd van onze provincien kan niet gescheyden worden ; wy moeten voórtaen maer een volk uytmaeken .

« Het is den wensch en de wet van Europa ; het is den grondslag van zyne bevrediging .

« De wet waarmede wy ons bezig houden , is eygentlyk maer eene verzameling van grondregels , welke zy van voórnamen is werkstellig te maeken doór byzondere wetten... De aenneming der wet vervat de aenneming van het systema niet , noch de verbintenis van het aen-tennen . In tegendeel , de verwerping van de wet zou te

wege brengen de verwerping van een systema dat wy niet kennen (1).

« Het willekeurig doen verdwynen; de lasten verdeelen in evenredigheyd van het geén idereen bezit; de vryheyd van den landbouw, van de manufaktury en van de kommercie vaststellen en ondersteunen...; in een woórd, alle de bronnen van het publiek welvaeren zonder uyt-neming beschermen en den *déficit* vullen, dusdanig zyn de algemeene inzigten waarvan deze wet bekwaem is. »

Hy verklaerde voorders dat, indien de byzondere wetten, die nog moesten gemaekt worden, met die inzigten niet overeenkwamen, dat hy er *tegen* zou stemmen. Het is te zeggen dat hy zou stemmen om *den put te vullen als het kalf zou verdrongen zyn*! Hy eyndigde in dezer voegen :

« Ik zou hier verscheyde beweégredens kunnen byvoegen, getrokken uyt de noodzaakelykheyd van den *déficit* te vullen en van aen het gouvernement en aen den staet te verschaffen het geén onze verbintenissen, zoo tot Europa als tot ons eygen zelve, ons gebieden : maer het is voór de eerste kamer niet, dat het noodig is die te ontvouwen. » Den edelen redenaer had wel gelyk van zynen tyd niet te verslyten in die beweégredens te ontvouwen : want hy kon wel weten dat de meerderheyd ging *ja* zeggen. En waerlyk, de vergadering bestond uyt 20 Hollanders, die alle *voór* de wet gestemd hebben, uytgenomen *M^r den baron VAN HEECKEREN D'ENGHUYSEN* en *Mr DEDEL*; en uyt 18 Belgen, die alle *tegen* de wet gestemd hebben, uytgenomen *den graef DE THIENNES*, *den prins DE GAVRE* en *den baron DE LOEN*! Dus het beweentlyk ontwerp van wet is den 11 julius aengenomen doór 21 stemmen tegen 17, en het zyn dry Belgen die deze meerderheyd

(1) Dit systema was overvloediglyk bekend gemaekt doór het *Mémoire explicatif* van het gouvernement.

aen de Hollanders gegeven hebben ! Des anderendags, 12 julius, heeft Willem dat ontwerp bevestigd en wet van den staet verklaerd : den zelven dag deéd hy de zitting der staeten-generael sluyten doór den minister van het inwendig, die hun, in deze gelegentheyd, onder anderen de volgende fraeye dingen zegde : « Z. M. denkt dat de personéle lasten (welke eenen grooten jaarlykschen *déficit* heeft doen vraegen, om dat men in grooten nood ook groote middelen moet gebruyken), kunnende doór de generaeliteyt van hunne toepassing *zeér veel opbrengen voór den staet, en ter zelve tyd byna niet gevoeld worden van die ze betaelen*, zoo eene inrigting kunnen bekomen, dat zy nergens moeyelyker of zwaerder zullen wezen, dan zy zyn in de plaetsen daer zy alreeds ingebragt zyn. Het is onder dit inzicht dat het gouvernement de byzondere wetten beschouwt; het is, opgesteld in dien geest, dat zy aen uwe beraeding zullen aangeboden worden. Dusdanig is het oogwit welk den koning zich voórstelt, en hy zal niet te vergeéfs staet gemaekt hebben op de medewerking van uwe vaderlandsche liefde. »

Nogtans Willem was ten hoogsten verbitterd tegen de leden der twee kamers, die tegen zyn nieuw systema van financie gestemd hadden : onder deze waeren er acht chambellans, en zy ontvingen, eenige dagen na de sluyting der staeten, het volgende briefken van Mr den grooten chambellan : « Ingevolge eene beschikking van « den 16 dezer maend (augustus), en doór uytdukkelyk « bevel van Z. M., heb ik de eer van u, Mynheer, te laeten « weten dat gy, tot nieuw bevel, niet meer zult ontfangen « worden om uwen dienst in het hof te volbrengen (1). »

(1) Dit briefken is gezonden geweest aen de graeven *Cornet de Gres* en *Vilain XIV*, en aen den baron *de la Faille d'Huyse*, leden van de tweede kamer der staeten; aen Mr den markgraef *de Trasegnies*, aen de graeven *de Spangen* en *d'Haene de Stoenhuyse*, aen den baron *Van Heeckeren d'Henghuysen* en aen den prins *de Chimai*, leden van de eerste kamer.

Van den anderen kant vond Willem den middel om eenige leden der tweede kamer, die volgens zynen zin niet gestemd hadden, als Mr Pycke, Vilain XIV, uyt de staeten te sluyten en andere in hunne plaets te doen benoemen. Dan vertrok hy naer Amsterdam, daer hy, den 20 julius, zyne voór-DE-WET-ROEPERS met eene groote maeltyd en pragtig bal vermaekte, terwyl zynen oudsten zoón, op den zelve dag, te Laeken eene feest gaf aen den hertog van Mecklembourg. Den volgenden dag is den prins van Oranje naer Spa wedergekeerd, alwaer hem nieuwe plaisieren verwagttten. Den vader en den zoón lieten wel zien dat het nieuw systema van finacie hun geheel op hun gemak stelde om overvloedige geldverkwistingen te doen.

Dood van den bisschop van Gent. Het kapittel benoemt vicarissen-generael.
Brief van Goubau over den eed. Den koning van Engeland komt te Brussel.
Opening der staeten. Budget voór 1822 aengenomen.

Het kapittel van Gent wierd, den 24 julius, officieéllyk onderrigt dat hunnen bisschop, Mgr de Broglie, den 20 der zelve maend te Parys overleden was, na eene langduerige ziekte, welke hy tot den laetsten oogenblik met groote gevoelens van godvrugtigheyd en eene geheele overgeving aen den wille Gods geleden had (1). Het kapittel, in-

(1) Mgr de Broglie, geboren in 1766, was den zoón van den veldmarschalk Vict. Franc. de Broglie, die in 1792 zynen laetsten krygstogt, aen het hoofd der fransche uytwykelingen (*émigrés*), in *Champagne* gedaen heeft. Hy volgde zynen vader in Pruyssen, en verbleef eenige jaeren in het hof van Berlin. In Frankryk wedergekeerd zynde, wierd hy eenen van de *aumoniérs* van Buonaparte, die hem in 1805 tot het bisdom van *Acquis* benoemde. Hy wierd in 1807 bisschop van Gent. Hy woonde in 1811 het gewaend nationael koncilie by, het welk den keyzer vergaderd had om eenen middel te vinden van bisschoppen in-te-stellen zonder bullen van den Paus noodig te hebben: hy (ondersteund doór den raed van den eerw. heer Van de Velde, doktoór in de heylige godsgeleerdheyd der universiteit van Loven, welken hy voór raedsheer met zich genomen had) deed zich hier onderscheyden doór zynen wederstand aen de inzigten van het gouvernement, en hy wierd in de gevangenis van *Vincennes* geworpen. Dit was voór

gevolge de wetten van de kerk, haestte zich dan om kapitulaire vikarissen te kiezen, die, *sede vacante*, het bisdom zouden bestieren. De eerweérde heeren Goethals en de Meulenaer wierden den 27 julius benoemd. Willem toonde, doór een besluyt van 7 augustus, dat dien keus hem aengenaem was, en hy erkende hun als kapitulaire vicarissen.

Het scheén dat de zaeken der religie nu eenen anderen draey gingen nemen, en dat Willem zou ophouden van de pristers te vervolgen en van de consciencien te kwellen. Immers de pastoors, die in Vlaenderen geweldiglyk uyt hunne pastoryen gejaegd waeren, wierden plegtiglyk hersteld; de zegels, die op de papieren en meubelen van het bisdom van Gent gesteld waeren, wierden wechgenomen, en den EMBARGO, doór Goubau gelegd op het traktement van vele pastoors en anderen, werd geligt. Bovendien Goubau zond den volgende brief

Aen de Vicarissen-Generael van het openstaende bisdom van Gent.

« Brussel, 14 augustus 1821.

« Wanneer ik laestmael het genoeg gehad heb van u te Brussel te zien, meyn ik gewaer geworden te hebben

hem zooveél te pynelyker, om dat hy maer eene zwakke gesteldheyd had. Op het eynde van 1811 gaf hy zyne demissie van het bisdom van Gent, om zyne vryheyd te bekomen, en hy vertrok naer *Beaune*, daer hy in ballingschap moest blyven. Maer mits zyne demissie doór den Paus niet aengenomen was, bleéf hy waerlyk bisschop van Gent, en hy werd beschuldigd van met zyne klergie briefwisseling gehouden te hebben: hierom werd hy naer de kusten van *Provence* in ballingschap gezonden. Napoleon dwong hem dan van te verklaren dat hy de bestiering van zyn bisdom afstond. In 1814, doór den val van *den tyran van Europa* zyne vryheyd bekomen hebbende, is hy naer Gent wedergekeerd, daer hy, doór *den tyran van België*, op een nieuw is vervolgde geweest. Den moed en standvastigheyd die hy getoond heeft in zich te stellen tegen die twee vervolgers van de kerk, zullen zynen naem roemrugtig macken in de kerkelyke historie, en zyne gedagtenis doen zegenen.

dat er in het bisdom van Gent nog eenige deelen zyn, daer de zaak van den eed, dien de fonktionarissen moeten afleggen als zy in bediening komen, nog zwaerigheyd en onrust overlaet. Nogtans, volgens den staetsbrief van 16 september 1815, welken Z. M. aen den prins de Méan gezonden heeft (zie bladz. 177) en die u bekend is, schynt het dat er geene de minste opwerping kon gedaen worden, geene de minste twyffeling, geene de minste ongerustheyd te maeken over het afleggen van dien eed. Hoe het zy of niet, Z. M., die geweêrdigd heeft my toe-te-lae-ten *dat ik haer over dat voórwerp nog eens spreke, heeft toegestaan* (1) dat ik wederom zou verklaeren, dat den eed, die het gouvernement vraegt van de leden der generaele en provinciaele staeten, van de fonktionarissen, het zy van het gerechtelyk of administratief order, in een woord van alle de fonktionarissen van den staet, niet gevraegd word, *en hun nooyt is gevraegd geweest* of heeft kunnen gevraegd worden, dan in eenen borgerlyken zin en onder een borgerlyk *rapport*, volgens de explikative verklaring, gegeven doór den prins-aertsbisshop van Mechelen... (2)

« Hieruyt volgt dat, mits volgens de grondregels allen eed moet afgelegd worden volgens de meyning van die hem vraegt, *juxta mentem petentis*, den fonktionaris

(1) Zou men niet zeggen dat Goubau het is, die den koning doór zyn schoon spreken overhaeld heeft om de verklaring, die gaet volgen, te doen? Hier ziet men den listigen rol die hy speelde; want als hy booze zaeken aankondigde, bedreég of deed uytvoeren, dan zegde hy alleenlyk : *Den koning wilt, Z. M. gebied*; en alzoo legde hy alles op de rekening van zynen meester : maer nu dat Willem iets gebied, dat aen de katholyken moet aengenaem zyn, spreekt hy als of hy dit doór zyne tuschenkoómst en voórspraek verkregen had.

(2) Waerom dan heeft den koning den eed niet willen aennemen van Mr Coppieters-Stokhove, die hem wilde doen *in den zin* gelyk Mr de Méan hem gedaen had (bladz. 341)? waerom heeft men de fonktionarissen afgezet, die den eed gedaen hadden volgens die *explikative verklaring* (bladz. 204)?

die zonder uytneming en zonder voorwaerde den eed aflegt, niet aenzien is en niet kan aenzien worden dien te doen dan onder een borgerlyk *rapport*; en gevolgentlyk *alle restriktie*, alle byvoegsel en met meerder reden *alle wederroeping*, welke men *afeyscht van die den eed gedaen hebben*, komen niet alleenlyk niet te pas, maer zy zyn onbetaemelyk (1), om dat zy veranderen, bevegten en zelfs te niet doen den zin in den welken hy is afgelegd geweest.

« Volgens deze bemerkingen hoóp ik, MM. Vicarissen-generael, dat gy, indien de gelegentheyd zich aanbied, met iver het behoorlyk beleyd zult geven aen de genen van uwe onderhoorigen, welke de zaek kan aengaen, en dat gy *de zielen van uwe onderhoorigen zult gerust stellen*, die, doór een valsch begryp dat zy van den eed opgevat hebben, zich ontrusten en zich kwellen (2).

« Ontfangt, MM., de verzekering van myne zeer uytstekende agting.

« Den directeur-generael van den roomsch-katholyken godsdienst,

« GOUBAU. »

Dan gaf het vicariaet van Gent de volgende verklaering.

« Men laet weten, van wegens de heeren vicarissen-generael, dat Z. M., *op hun verzoek* doór brief van Z. E. den directeur der zaeken nopens den katholyken godsdienst, heeft doen verklaeren dat zynen standvastigen wil is, dat den eed, die van allen publieken fonktionaris geëyscht word, niet gevraegd word dan in eenen borger-

(1) Uyt het geén Goubau hier zegt, volgt dat hy pretendeert meer gezag, meer wysheyd te hebben dan den Paus. Zie bladz. 384.

(2) Wat dankbaerheyd waeren *de zielen, die sich ontrustten et kwelden*, niet schuldig aen dien liefdaedigen en verlichten zielbestierder, die zoo bezorgd was om hun *gerust te stellen*!

lyken zin, *voór de zaaken die het borgerlyk order aengaen*, gelykvormig aen de verklaring van Mgr den aertsbischoep van Mechelen, de welke doór den apostolyken Stoel goedgekeurd is (bladz. 384). Dus alle moeyelykheyd, die er over dit punt was, is doór deze wettige verklaring wechgenomen, mits de gezegde voórwaerde, goedgekeurd doór den H. Stoel, onder elke aflegging van den eed, volgens den zin van die den eed vraegt, moet verstaen worden.

« Doór het vicariaet, 22 augustus 1821.

« F. BOUSSEN, *sekret.* »

Het is, alzoo dat die ongelukkige zaek van den eed geëyndigd is tot eer en glorie onzer heylige religie: want het is zekerlyk aen de tusschenkoómst van Goubau niet, dat men dezen gelukkigen uytval moet toeschryven, maer aen de wyze en onberoerlyke standvastigheyd van den H. Stoel, aen de edele kloekmoedigheyd van wylen Mgr de Broglie, en aen de onverbrekelyke aenklewing welke de klergie van Gent aen de waere grondregels getoond heeft.

Maer terwyl Goubau gezorgd had om, gelyk hy zegde, *de zielen gerust te stellen*, was Willem bezig met eenige eerzugtige herten te voldoen. Mr De Koninck, rechter ter instruktie, die in het proces der vicarissen van Gent zoo wonderlyke getuygenis tegen hun gegeven had, wierd ridder van den Nederlandschen Leeuw benoemd; den jóód Asser en zekeren Lanbry, die met den grooten Kemper medegewerkt hadden om het meesterstuk van het nieuw wetboek op-te-stellen, en den graef d'Arschot, wierden met het zelve *doórlugtig* order vereerd. Het scheén dat Willem wel gezind was, om dat hy een bezoek ging ontfangen van Georgius den IV^{en}, koning van Engeland. En waerlyk

dezen souvereyn kwam, den 27 september tegen den avond, te Brussel, en begaf zich regt naer het hotel van den engelschen ambassadeur, daer Willem en zyne zonen hem aenstonds gingen verwelkommen. Des anderendags wierd den gekroonden gast, te Laeken, op eene koninklyke maeltijd ontfangen, daer de lorden Wellington, Castlereagh en Clancarty, die geholpen hadden om Belgien aen den Hollander te verkoopen, tegenwoordig waeren, en dus wel verdiend hadden van op kosten der Belgen eens vrolyk te zyn. Georgius ging den 1 oktober het slagveld van Waterloo bezigtigen, van waer hy zyne reys voortzette naer Duytsland, om zyne staeten van Hannover te gaen bezoeken (1).

Willem vertrok dan naer Den Haag, daer hy den 15 oktober de zitting der staeten opende, met eene redevoering waerin hy onder anderen zegde: « Den inwendigen staet van het ryk bied zich in het algemeen voordelig aen. De vrees van eenen middelbaeren oogst is gelukkiglyk verdwenen in het meestendeel der provincien, en wy mogen hopen overvloed van eétwaeren en gemaetigde pryzen.

« De kommercie en zeevaart zyn niet verminderd, en men mag hopen van de zelve in het toekomende nog te zien aangroeyen. Niettegenstaende den voordeligen invloed van eenige jaeren van vrede, den staet van onze fabrieken ziet er in alle deelen niet even voordig uyt: nogtans verscheide onder hun, die zeer aenbelangend zyn, hebben hunne werkzaamheid zien aangroeyen, en het gebrek van werk kan byna nergens plaets geven aen gegronde klagten...

« Het is my niet minder aangenaem u aen-te-kondigen, dan het u zal zyn te vernemen, dat *de rekening van de*

(1) Hy is den 5 november te Brussel wedergekomen, en den volgenden dag vertrokken naer Engeland.

inkoófst en uytgaef van de tweede verdeeling van den budjet de gewenschte gelykheyd aenbied. Dit gevolg, waervan de natie alle de vóórdeelen zal genieten, zoohaest het nieuw systema van finacie zal uytgevoerd worden, is vóór een groot deel bereyd gemaekt, zoo dóór de *spaerzaamheden die ik voortgaen te doen inbrengen overal daer het belang van den staet het toelaet*, als dóór het inzicht dat ik heb van u *byzondere middelen vóór-te-stellen*, die noch *vermeerdering van de publieke schuld*, noch *eenigen last vóór de inwoonders zullen hybrengen*.

« De byzondere wetten, die moeten vastgesteld worden ingevolge van de laetste wet over de finacie, zyn vóór het meestendeel alreeds opgesteld, en zullen zoohaest mogelyk aen U hoogmogenden aangeboden worden : men heeft in de zelve op-te-stellen standvastiglyk het oogmerk gehad van *de belangen der schatkist te verzeke- ren (wie zou er kunnen aen twyffelen ?)*, met de lasten der borgers te verligten zooveél als zy het kunnen zyn.

« Het produkt van den ontfang van dit jaer laet den zelve zien gelyk het vóórleden jaer. Indien het produkt van eenige belastingen verbeterd is, andere in tegendeel hebben minder opgebracht; en de ondervinding van dit jaer stelt dus op een nieuw vast hoe noodzaakelyk het was ons systema van finacie op een nieuw te overzien, *indien men wilde een eynde stellen aen den jaerlykschen déficit*, die zou eyndigen met den best gegronnen staet te vernietigen. »

Uyt het geén Willem hier zegt moest men besluyten dat er nu vóórtaen geenen *deficit* meer zou zyn in de schatkist. En waerlyk, men moest denken dat de schroomelyke lasten, die hy dóór het nieuw systema van finacie ingesteld had, meer dan genoeg waeren om allen *deficit* te vóórkomen : dit is het geén den minister van finacie, in de zitting van 2 november, aen de staeten

verzekerde, wanneer hy hun twee ontwerpen van wet voórstelde, het eerste over den budjet der buytengewoone onkosten voór 1822, en het ander over de middelen om die onkosten te dekken. Hy, die ontwerpen voórgelezen hebbende, zegde : « Uwe aendagt zal zich ongetwyffeld gevestigd hebben op de *VERMINDERING van de lasten die de schatkist van den staet in het toekomende jaer zal draegen*. De uytgaef zal maer belooopen 18 millioenen 688 duyzend guldens (1) : *daer is dan eene vermindering van ontrent 4 millioenen 400 duyzend guldens*. Den staet der inkoómsten van het tweede ontwerp brengt die op 18 millioenen 687 duyzend guldens. Ziet daer dan de zoo zeer *gewenschte gelykheyd* tusschen de uytgaef en de inkoómst, gelyk Z. M. u aengekondigd heeft. »

Men moet minister van Oranje zyn om de onbeschaemdheid te hebben van zulke redens te durven uytlaen : immers de *gelykheyd* bestond niet dan op het papier ; want hy rekende onder de uytgaef niet het millioen voór onverwagte onkosten, noch ook niet 1 millioen 119 duyzend guldens voór primen en aanmoedigingen, welke sommen dóór buytengemeene middelen moesten gevonden worden, misschien, gelyk het nog gebeurd was, met *onder de hand* een deel der goederen van den staet te verkoopen. Bovendien den nieuwen budjet van uytgaef wierp op den last der provincien eene somme van 795 duyzend guldens, die de schatkist van den staet in het toekomende jaer niet zou betaalen tot onderstand voór de huizen der vindelingen, uytzinnigen, etc. etc. M. Dordrenghe maekte in de zitting der staeten, 22 december, eene rekening waerdoór hy klaer bewees dat den budjet

(1) Den lezer zal in aendagt nemen dat dit den budjet is der *buytengewoone* onkosten, die jaerlyks moest gemaakt worden : den budjet der *vaste* onkosten, beloopende 59 millioenen 875 duyzend guldens, was in 1820 voór tien jaeren aengenomen.

der buytengewoone kosten beliep meer dan 31 millioenen, die, opgerekend met den tienjaerigen budjet der gewoonelyke en vaste onkosten, eene somme uytmaekten van meer dan 91 millioenen. En Willem dierf zeggen, en zynen minister dierf bevestigen, dat er *vermindering* was in de onkosten voór 1822 ! Het is wel waer dat men een deel van de uytgaef der schatkist geworpen had op den last der provincien : maer, het zy dat dit deel betaeld wierd doór de schatkist van den staet of doór de geldkist der provincien, het was altyd het volk dat zoo wel de eene als de andere moest vullen. Bovendien het volk moest nog draegen den onmaetigen last van de municipale oktrooyen, van de communale en plaatselyke rechten en lasten van allen slach, waervan het produkt zekerlyk eenige millioenen moest belooopen. Dit is nog alles niet : want het is klaer bewezen, dat verscheyde belastingen eenige millioenen meerder moesten opbrengen dan dat de ministers de zelve geschat hadden : hieruyt volgt dat men nooyt nauwkeuriglyk geweten heeft hoe vele millioenen er alle jaeren in de byzondere geldkas van Willem zyn gestort geweest.

Na dat de voórgestelde ontwerpen van wet doór vele Belgen en doór eenige Hollanders heviglyk waeren bevogten geweest, heeft den minister van finacie het zelve tragten te verdedigen : zyne taek was wat moeyelyk ; hy eyndigde met te zeggen dat, volgens de uytleggingen die hy komt te geven, niemand van de hoogmogenden, zelfs niet de *teerste consciencie*, kon weygeren de ontwerpen goed-te-keuren. Zy wierden in de zitting van 22 december aengenomen, het eerste doór 65 stemmen tegen 38, en het tweede doór 69 tegen 34 ! Deze zitting heeft tot een en half ueren na middernagt geduerd, en den prins van Oranje heeft dat werk der duysternissen tot het eynde toe bygewoond.

Voórstel van de domynen te verkoopen, verworpen. Nieuwen voórstel van ligting om den déficit te vullen. Willem vraegt eene inkoómst van 500,000 guldens in vaste goederen. Wetten over het maelen, slagten, etc.

Men heeft gezien dat er nu, volgens Willem en zynen minister, eene gewenschte gelykheyd was tusschen de inkoómst en uytgaef van den staet; dat het systema van finencie op een nieuw overzien was om een eynde te stellen aen den *jaerlykschen déficit*; dat Z. M. voortging in overal gespaerzaamheden in-te-brengen, daer de belangen van den staet het toelieten, en dat er in den budjet der buytengewoone onkosten voór 1822 eene vermindering was van 4 millioenen 400 duyzend guldens : nogtans Willem wist zeer wel dat dit maer enkel bedrog was, en dat hy welhaest zou gedwongen zyn eenen nieuwen en nog grooteren *déficit* bekend te maeken. Hy dan, om de natie op voórdeel gerust te stellen, had beloófd een ongehoord *mirakel* te doen, zeggende dat hy *het inzicht had van middelen voór-te-stellen, die noch vermeerdering van de publieke schuld, noch eenigen last voór de inwoonders zullen bybrengen*. Niemand kon bevatten waerin die MIRAKULEUZE middelen zouden bestaen, en men was daerin zeer gerust, om dat, er gelykheyd zynde tusschen de inkoómst en uytgaef, men geen *déficit* moest vreezen.

Maer den excellenten Eliout, minister van finencie, kwam den 30 januarius 1822 een nieuw ontwerp van wet aen de staeten voórstellen en hun ter zelve tyde toevertrouwen het *groot geheym* van Willem, die de schatkist kon vullen met millioenen, zonder schuld te maeken en zonder van het volk iets te vraegen. « Het nieuw systema van finencie, *zegde hy*, ingesteld doór de wet van 12 julius 1821, beloóft voór het toekomende de publieke onkosten gelyk te stellen met de inkoómsen van den staet; en de spaerzaamheden, welke Z. M. niet

ophoud van te verzinnen, zullen medewerken om nog een beter gevolg te bekomen.

« Men moet dan niet meer als eene LAETSTE pooging doen, om zich in zekerheyd te stellen tegen alle belemmering in de finantie. *De verkooping der domynen is den eenigsten middel om dat oogwit te bereyken.* DE DÉFICITTEN van 1820, 1821, en het deel van 1822, tot dat de nieuwe wet van 12 julius zal in voegen zyn, moeten gedekt worden. Die nationaale goederen zullen verkogt worden by middel van loteryen, waarvan er provisioneéllyk vyf ingesteld zyn... De hoofdsomme, welke den staet zal noodig hebben, is zekerlyk groot, alzoo er doór het ontwerp van wet aen den koning een krediet geopend is van VYFTIG MILLIOENEN, om die geheelyk of gedeeltelyk, en op zoondanigen tyd gelyk den nood vereyscht, te gebruiken. »

Dan stelde hy het ontwerp van wet voór, in het welk Willem zegde : « Overwogen hebbende dat er eenen merkelyken *deficit* zal gevonden worden in de inkoómsten van 1820 en 1821, en dat er voór 1822 nog eenen anderen *deficit* zal zyn ;

« Dat men moet voórzien in de middelen om de onkosten en schulden, die voór het algemeen welzyn gemaekt zyn, te betaelen, en om aen onze eygene onderdaenen gelyk aen de vremdelingen te voldoen ;

« Dat het liefste verlangen van ons hert is van middelen te vinden, *die niet dienen tot last van het land, noch moeyelyk aen onze goede onderdaenen, maer in tegendeel voórdeelig aen hunne belangen...* Den middel om aen de buytengewoone noodwendigheden te voldoen, zal zyn *de verkooping van de domynen van het ryk.* »

Willem stelde onder die buytengewoone noodwendigheden eenen artikel van zes millioenen voór de betaeling, zegde hy, *van het geén hy nog zou kunnen schuldig zyn aen de vrende mogendheden, uyt hoofde van de afre-*

keningen die nog niet geëyndigd zyn. Het is alzoo dat hy voór den eersten keer bekende dat hy eene schuld te betaalen had aen de souvereynen : maer hy wagtte zich wel van er by-te-voegen op wat manier hy in 1815 (bladz. 189 en 190) die verfoeyelyke schuld gemaekt had : want wanneer de staeten vraegden van hun te zeggen van waer die schulden voortkwamen en hoeveel zy beliepen, dan antwoórdde zynen minister alleenlyk : *De voórzigtigheyd laet ons voór den oogenblik niet toe de omstandigheden der zelve te verhaelen* (1).

My dunkt dat het vrugteloos zou zyn van over dat ontwerp wat meerder te zeggen, mits het den 5 junius verworpen wierd doór 75 stemmen tegen 20.

Nogtans Willem, die kost dat kost wilde geld hebben, haestte zich om een ander ontwerp van wet voór-te-stellen, en hy zond den 14 junius eene boódschap aen de staeten, waerin hy geheel zyne gramschap liet uyters-ten, zeggende : « U hoogmogenden hebben my verzogt myne voórstelling van 30 januarius in voordere aenmerking te nemen. Die voórstelling, die de vrugt was van een nauwkeurig onderzoek van twee jaeren, strekte niet alleenlyk om in den agterstel en buytengewoone kosten te voórzien *zonder de natie eenigen nieuwen last op-te-leggen*, maer zelfs om haer groote voórdeelen te verzekeren. Wy waeren overtuygd, *en wy zyn het nog*, dat die voórstelling dit oogwit volkomentlyk zou volbragt hebben, en wy zullen altyd met een innerlyk genoegen gedenken dat die voórstelling zal aengeteekend blyven, onder de akten van ons ryk, als eene duerzaeme getuygenis van *onze zorg voór de belangen en welvaert van onze onderdaenen*. Gy zult dan gemakkelyk overtuygd zyn, dat wy met een hevige spyt vernomen hebben den uytslag

(1) *Journal de la Belgique*, du 28 mars 1823.

van uwe beraedingen; wy zien daerdoór verdwynen de vleyende hoóp die wy hadden ten opzigte van den staet der finacie van dit ryk.

« Den nood van de schatkist, daer wy zonder uytstel moeten in voórzien om den stilstand der betaelingen te voorkomen, legt ons de droeve noodzaekelykheyd op van lastige maetregels te stellen in de plaets van voórdeelige, en wy vinden ons daerdoór buyten staet van aen de natie vermindering van lasten te bezorgen....

« Om de onkosten, beloopende 26,985,000 guldens, te betaalen, wy stellen u voór van een kapitaal van 57,500,000 van werkelyke schuld op-te-regten... Deze opregting van werkelyke schuld zal jaerlyks eenen nieuwen last veroorzaaken van 1,725,000 guldens op den budget van den staet. Wy kunnen niet nalaeten u te herhaelen hoe pynelyk het ons is van zoo eenen maetregel te moeten voórstellen, na de vleyende hoóp die wy nog hadden over eenige dagen; maer daer is ons geen anderen keus over, mits onze eerste pligt is van te zorgen dat de marsch der publieke zaaken niet onderbroken worde.

« Nogtans onze teerbeminde onderdaenen mogen verzekerd zyn, dat niet eenen hinderpael zal verminderen de zorg die wy hebben voór hun welvaart; in tegendeel den nieuwen last, die onnalaetelyk is, zal eene reden meer zyn om de middelen te zoeken..., op dat de noodzaekelyke onkosten voór het jaer 1823 niet grooter zouden zyn dan in 1822... Wel is waer dat de natie, *by gelykenis met de verzagtingen die wy gelukkig zouden geweest hebben haer te bezorgen*, in het jaer 1823 eenen last zal moeten draegen die 5,775,000 guldens grooter zal zyn dan in 1822; maer zy zal egter geene daedelyke vermeerdering (*van lasten*) gevoelen. (*Nieuw mirakel!*)

« Indien eene verschillende bevatting, in de zaaken te overwegen, U hoogmogenden beweeëgd heeft *om van nu*

af aen de natie de voórdeelen van financie niet te bezorgen, die wy hun voorgesteld hadden, wy vleyen ons niettemin dat uwen patriotismus u zal verplichten om met ons mede-te-werken in onze voordere poogingen voór de bevoordering van het algemeen welvaert, en voór de vermindering der lasten, op dat deze (poogingen) een gelukkiger gevolg zouden hebben voór het volk, dat wy tederlyk beminnen.

« In dit geval zal de vertoeving, die gy toegebracht hebt aen de voltrekking van onze inzigten, niet lang genoeg zyn om van de natie groote sakrificien te vereysschen, en wy hopen dat zy de zelve met zooveel te meer geduld zal verdraegen, om dat ons KONINKLYK WOORD haer eene verzekerde borg is dat wy ons geduerig bezig houden met haere liefste belangen. Alle deze beweégredens verplichten ons van u het hierbygevoegd ontwerp van wet voór-te-stellen. Het belang van den staet vereyscht dat de beraeding daervan niet uytgesteld worde... »

(Den lezer zal dit listig stuk weten te weêrderen, en gevoelen dat het de staeten had kunnen in gevaer stellen van gesteénigd te worden, indien de natie de boosheyden geveynsdheyd van Willem niet gekend had.)

Dan stelde hy het volgende ontwerp van wet voór :

*« In aendagt genomen hebbende dat de publieke schatkist, in afwagting van doór wetgevende schikkingen te kunnen voórzien in de middelen om den *déficit die er is geheelyk te vullen*, en van te kunnen voldoen aen alle de dringende noodwendigheden, moet in staet gesteld worden om op eene geregelde wyze haere betaelingen te vervoorderen...; om deze oorzaeken hebben wy vast-gesteld :*

« Art. 1. Om in den nood der schatkist te voórzien, zal er vervolgens eene somme van werkelyke schuld, genoegzaam intrest gevende, geligt worden.

1 ^o Om te vullen het verschil tusschen de onkosten die toegestaan zyn en tusschen de middelen aangewezen door de wet van 24 december 1820.	4,000,000
2 ^o Om te dekken den déficit van 1820 en 1821.	8,770,000 (1)
3 ^o Voór het koopen en meubelen van het paleys van den prins van Oranje, voór de voltrekking van het koninklyk paleys te Brussel, en voór de herstelling der gebouwen die den 29 december 1820 afgebrand zyn.	3,000,000
4 ^o Voór een byvoegsel by de inkoómsten van de groote wegen en vaerten van het ryk, om hun in staet te stellen van de renten te betaalen, daer zy mede belast zyn.	515,000
5 ^o Voór het optimmeren van vaertuygen en oorlogschepen.	1,000,000 (2)
6 ^o Om de werken der groote wegen en vaerten te vervoorderen.	6,000,000 (3)
7 ^o Voór de betaeling der intresten van de twee leeningen volgens de wetten van 9 februarius 1818 en 31 december 1819; voórwerp voór het welk er anderszins domynen zouden moeten verkogt worden.	3,700,000
	26,985,000

(1) In het eerste ontwerp, afgekeurd den 5 julius, had Willem voór dezen *deficit* 12 millioenen gevraegd.

(2) Hy had, in het eerste ontwerp, voór dit zelve voórwerp 4 millioenen gevraegd.

(3) Hy had voór deze vervoordering, in het afgekeurd ontwerp, 13 millioenen voorgesteld. Men ziet dat hy eenen koopman is, die de gewoonte heeft van veel te overvraegen om veel te laeten afdingen, en dan nog veel te veel te ontfangen.

« Art. 2. De kapitaelen die volgens den art. 1 in den grooten boek van de werkende schuld moeten geschreven worden, zullen onder alle opzigten deel maeken van die schuld, met genieting van de intresten, te beginnen van den eersten dag van het half jaer op het welk de inschryving zal plaets hebben.

« Art. 3. De werkende schuld, die moet gemaekt worden, zal niet mogen gaen boven de somme van 57 millioenen 500 duyzend guldens, en zy zal doór de kas van aflossing (*d'amortissement*) in gereed geld veranderd worden.»

Volgens den art. 4 moest de schatkist van den staet jaerlyks aen *de kas van aflossing* geven eene somme van 1 millioen 725 duyzend guldens, en deze somme moest jaerlyks gesteld worden in den budjet der buytengewoone onkosten. Die somme was dan eene nieuwe jaerlyksche schuld voór het land; en het kapitaal van 57 millioenen en half moest ongelukkiglyk toebetrouwd worden aen *de kas van aflossing*, waervan alle de werkingen zoo geheym waeren, dat de staeten zelve, in weérwil van hunne meermaels herhaelde reklamatien, er nooyt eenige kennis van bekomen hebben.

Willem toonde 10 dagen daerna nog eens zyne gramschap, om dat zyn ontwerp van 30 januarius verworpen was geweest: want hy zond, den 24 junius, eene nieuwe boódschap aen de staeten, waerin hy zegde dat hy, voór het generael belang, tot hier toe geloofd had geen gevolg te moeten geven aen den art. 31 van den grondwet: *maer mits de kamer het ontwerp van wet van 30 januarius over de verkooping der domynen verworpen had*, dat hy gepeysd heéfd dien artikel nu te moeten ten uytvoer brengen. Dan stelde hy een ontwerp van wet voór om den eygendom te bekomen van een deel der domyne goederen, dat hem jaerlyks 500,000 guldens moest opbrengen.

Terwyl deze twee ontwerpen in de sektien overzien

wierden, maekte Willem byzondere wetten tot uytvoering van het nieuw systema van financie, aengenomen den 12 julius 1821. Ik gaen voórby de schroomelyke lasten van het zoo genoemd personeel, waarvan de gronden gelegd waeren in die rampzalige wet : maer ik kan niet voórbygaen de wetten over de rechten op het slagten en maelen. Mits men voór de beesten, die men wilde stagten, 10 ten honderd, en voór de verkens 8 ten honderd, op de weérde moest betaelen, zoo moesten zy geschat worden doór mannen die Willem daertoe benoemde. Deze moesten elke geschatte beest teekenen, en aen den eygenaer een billet geven van de weérde, volgens de welke men aen den ontfanger het recht moest gaen betaelen, en dit binnen de dry dagen na de schatting, op eene boete van vyf guldens. Men mogt de slagting niet beginnen of voleynden ten zy den accys eerst betaeld was, op eene boete van 10 tot 150 guldens voór iedere beest, en deze boete moest betaeld worden zoo doór den eygenaer als doór den slagter, boven de verbeurtmaeking van de geslagte beest. De kwittancie van den accys moest de beest volgen, tot dat deze geheel in stukken gehouwen was, op dat zy zou kunnen getoond worden aen de kommiezen, en dit op eene boete van 10 tot 150 guldens; nogtans indien men kon bewyzen dat den accys betaeld was geweest, dan moest men, voór het gebrek van kwittancie te kunnen toonen, *maer vyf guldens betaelen*. Zoo haest de slagting begonst was, moest den slagter op geheel de kwittancie eene schreef trekken met rood kryt, op eene boete van vyf guldens. Alle de plaetsen, daer de beesten geslagt wierden, moesten op eene boete van 20 guldens toegankelyk blyven voór de kommiezen, die daer, als ook in de wooningen, stallen en schueren, huyszoeking mogten doen, etc. Deze wet wierd den 9 julius aengenomen doór 57 stemmen tegen 52.

Het eerste ontwerp over het maelrecht, dat Willem aen de staeten voórgesteld had, was niet gunstiglyk ontfangen, en hy nam het terug. Na dat hy er iets in veranderd had, stelde hy het wederom voór : doch het wierd den 18 julius verworpen doór 56 stemmen tegen 54. Dan wierden er verborgene middelen gebruykt om stemmen te winnen, en het ontwerp wierd den 24 julius voór den derden keer voórgesteld : maer men had er iets in veranderd, by voórbeéld, dat de inwoonders der gemeynten, die over het maelrecht eene overeenkoómst zouden maeken, IN NIET EEN GEVAL meerder dan 1 gulden 40 centen par hoofd zullen moeten betaelen. Nogtans dit tyrannig ontwerp, waervan men in de jaerboeken der volkeren (ten zy in die van de Hollanders) geen voórbeéld vind, wierd met de grootste hevigheyd en verontweérdiging bevogten. Mr Ch. Le Cocq maekte in de zitting van 5 augustus eene rekening, waerdoór hy beweés dat eenen werkman die 4 kinderen heeft, en dagelyks (de zondagen uytgenomen) 14 stuyvers wind in den zomer, en 12 stuyvers in den winter, *meer dan een achtste* van zynen armen dagloon zal moeten verliezen, om het maelrecht te betaelen.

Maer wie zal, zonder tot in zyne ziel geraekt te zyn, kunnen denken op den moorddaedigen middel die Willem ging gebruyken om zeker te zyn dat eenen armen mensch geen stuk brood zou eten zonder rechten te betaelen? immers, volgens de wet van 12 julius 1821, moest het graen, dat diende voór het voedsel der beesten, vry zyn van maelrecht; maer den argwaenigen en geldzugtigen Willem wilde dat dit graen met andere stoffen zou gemengeld worden, *om groote misbruyken te voórkomen* : en welk waeren die groote misbruyken? hy vreesde dat de arme menschen het voedsel der beesten zouden eten, en hierom wilde hy dat men dit *graen*

oneygen (impropre) *maeke voór het voedsel van den mensch!* O barbaerschheid, waertoe Oranje en het gouvernement van Holland alleen bekwaem zyn!... Maer ik wil hier den minister zelf laeten spreken, in het *Mémoire* waerin hy het gedagt van zynen meester aen de staeten uytlegde : « Onder de voorgaende wetgeving, *zegde hy,* « eenen der kragtdaedigste middelen om dat oogwit te « bereyken, was van *met iederen zak eene zekere kwan-* « *titeyt zand te mengen;* dezen maetregel was ZEER GOED « voór de verzekering van den accys : maer daer zyn van « tyd tot tyd daerover klagten opgestaen, en eenige koop- « lieden hebben beweêrd *dat het zand schaedelyk was* « *aen de gezondheid van hunne beesten.* Uyt opzigt voór « deze laetste opinie, heeft men hier geene mengeling « met zand geboden. » Neen, het was uyt opzigt voór deze laetste opinie alleen niet, het was voór het belang van de gezondheid der beesten alleen niet, dat men nu het graen met zand niet deéd mengen; maer het was om dat men in Holland ellendige menschen gezien had, die, doór den nood gedwongen zynde, dat vergiftigd voedsel met de beesten geëten hadden, en er de slagtoffers van geworden waeren. Verschrikt zynde van den indruk dien deze schroomelyke waarheid kon doen op alle de gemoederen zoo in Holland als in Belgien, heeft Willem die mengeling niet durven gebieden : nogtans eenige Hollanders hadden dien afgryzelyken middel in de vyfde en zesde sektien durven voórstellen (1). Willem hield zich dan te vrede met in zyne wet te stellen dat het graen, het geén moest dienen voór het voedsel der beesten, vry was van maelrecht, als het maer TEN MINSTE voór een derde par zak gemengeld is met haver, vitsen, erten of boonen.

(1) *Discours de M^r Le Cocq, dans la séance du 17 et 18 juillet 1822, page 2.*

Den 24^{en} art. luydde : « Niemand zal mogen *maeken*, « **HEBBER**, *gebruyken of vervoeren* geheyme meulens of « eenig ander *werktuyg*, dat kan dienen om in het hey- « melyk graen te maelen of te *pletteren*, op eene boete van « 400 guldens. » Al wie eenig graen wilde doen maelen, moest beginnen met eerst aen den ontfanger, die somtyds eene uer van daer woonde, een verlof of *permis* te vraegen; om dit te bekomen, moest hy hem verklaeren de kwan- titeyt en de soort van graen, het getal en teekens der zakken, daer het graen zal in vervoerd worden, als ook den meulen daer het zal gemaelen worden : hy moest het maelrecht seffens betaelen, waervoór hy eene kwit- tancie en een dubbeld of *duplicata* ontving; het graen op den meulen gebragt zynde, moest den meulder de *helligt van de kwittancie afscheuren en steken in eenen offerblok* die daervoór geschikt was. Zoohaest ideren zak onder den meulensteen gestort was, *moest den meulder eene streep met rood kryt maeken op het duplicata der kwit- tancie*; en als den laetsten zak gemaelen was, moest hy eene *schuynsche streep* maeken, tot een teeken dat geheel het deel van graen gestort was. Als er maer eenen zak te maelen was, moest hy op het *duplicata* twee strepen kruysen. Alle deze formaliteiten moesten volbragt worden op eene boet van 25 guldens. Wanneer het gemaelen graen van den meulen vervoerd wierd, dan moest den meulder op den rug van het *duplicata* schryven *met zwarten inkt*, zegt de wet, de maend, den dag, de uer, op de welke het graen van den meulen vervoerd is, op eene boet van 25 guldens; en deze vervoering moest ver- zeld zyn met het dubbeld der kwittancie, op eene boete van 25 guldens voór ideren zak. Ongelukkig den genen die zoo een papierken zou verloren hebben! Elken zak moest met *olieverf* geteekend zyn, op eene boete van 10 guldens voór ideren zak. De meulders waeren dag en

nagt onderworpen aen de huyszoeking der kommiezen, etc., etc. Dat dit genoeg zy om van die tyrannige wet een denkbêeld te hebben; zy wierd in de zitting van 5 augustus aengenomen doór 59 stemmen, onder de welke ZES BELGEN! tegen 50, onder de welke twee Hollanders van Noórdbraband (1). Willem gaf dan een besluit waerdoór hy geboód dat de wet over het maelrecht moet uytgevoerd worden op den 1 januarius aenstaende: hieruyt is gevolgd dat de verscheyde soórten van brood op dien dag, te Brussel, van 2 tot 5 oórden opgeslagen zyn. *Journal de la Belgique*, 3 janvier 1823.

De knevelaeryen, die Willem geboód ten opzigte van de brandewynstokeryen, waeren zoo listig en zoo menigvuldig dat de brandewynstokers voór het meestendeel hun beroep verlieten, om niet teenemael geruineérd té worden doór de boeten van 100 tot 400 guldens, waermede de minste agterlaeting of overtreding gestraft wierd. De zoutmaekers, wynstekers, brouwers, bakkers, etc., etc., wierden ook aen alle soórten van knevelaeryen en boeten onderworpen. Alle die schroomelyke wetten wierden ons geweldiglyk opgelegd doór de stemmen der Hollanders, by de welke eenige Belgen zich

(1) Indien Willem groote vreugd gehad heeft om dat de middelen die hy gebruykt had om eenige stemmen van Belgen te winnen, hem zoo wel gelukt hadden; hy wierd welhaest met eene hevige droefheyd geslagen doór het verlies van zynen sterksten voórstaender: immers den man die zooveél gedaen had om Willem eerst souvereynen prins van Holland, en laeter ingedrongen koning der Nederlanden te maeken; dien man aen wie wy Belgen byzonderlyk moeten wyten dat wy aen de Hollanders zyn verkogt geweest, en verraderlyk overgeleverd aen de dwingelandy van Oranje; dien man, lord Castlereagh, minister der buytenlandsche zaeken van den koning van Engeland, verschrikt over de gevolgen die zyn systema in Europa eens zouden te wege brengen, eyndigde den 12 augustus zyn leven doór eene zelfmoordery!

Dezen minister is den eersten geweest die in 1800 het parlement opgestoókt heeft om Ierland, daer hy in 1769 geboren was, met Engeland te verenigen; het welk hy heeft weten te bekomen voór het ongeluk van zyn eygen vaderland.

vervoegden , die Willem doór beloften of anderzins had weten te winnen. Men had over eenige jaeren met recht en reden geweldig geschreeuwd tegen de *droits-réunis* van Napoleon ; de rechten die Willem stelde waeren nog veel haetelyker, en men zag in het licht komen een fransch boeksken onder den tytel van DEN AEP VAN NAPOLEON, naer het welk de policie zoo vele vrugtelooze huyszoe-kingen heeft gedaen. Maer al had Willem zoo veel werk met alle zyne roofagtige wetten te maeken, hy had nogtans tyd gevonden om vreédzaeme religieuzen te vervolgen en uyt hunne schuylplaets te jaegen. Eene vergadering, onder de benaeming van Urselienen, was te Thildonck by Loven sedert eenige jaeren opgeregt, en was zeer voordeelich aen den staet, mits zy ingesteld was om de jongheyd te onderwyzen. Wylen den deugdzaemen en ryken heer Van Beloen te Loven had aen die gemeynthe eenige duyzende guldens opgeofferd om haer te hulp te komen en op eenen vasten grond te vestigen; haeren voórspoed groeyde aen van dag tot dag, om dat zy het vertrouwen van christelyke ouders, die hunne kinderen daer besteedden, gewonnen had en weêrdig was. Maer Willem kwam er tusschen, en hy gaf in augustus eenen arrêté, waerby hy die schoone gemeynthe afschafte en verspreyde op voórwendsel dat zy zonder zyne magtiging ingesteld was; en hy geboód dat den meyer van dat dorp moest bestraft worden, om dat hy die gemeynthe aen het gouvernement niet bekend gemaekt had.

Indien de *valsche* liberaelen, die de vryheyd niet willen dan voór hun alleen, aen dien akt van dwingelandy toejuygden, zy zoo wel als de katkolyken moesten welhaest den despotismus van Willem ondergaen : immers hy gaf den 26 october het volgende besluit : « Op het berigt van onzen minister ter justicie... overzien hebbende onzen arrêté van 15 september 1819 (bladz. 349)...

wy hebben goed gevonden en gewild van te verklaren dat, te beginnen van 1 januarius 1823, de schikkingen van onzen arrêté van 15 september 1819 zullen toegepast worden aen alle de steden en gemeynten in de arrondissemementen van Brussel en Loven, de welke voórtaen niet zullen gemaekt worden dan van gemeynten daer de vlaemsche tael de nationaele tael is. Wy maeken, doór de tegenwoórdigen, de hoofden der generaale bestieringen indagtig dat er, voór de plaetsen en ampten, niet mogen aangeboden worden dan persoonen die de noodige kennis hebben van de nationaele tael; dat zy zullen moeten waeken op dat, van 1 januarius 1823, *aen niet eenen* der fonktionarissen de kennis der nationaele tael ontbreke, en dat de fonktionarissen die, in het begin van 1823, in hunne ampten niet zouden kunnen gehouden worden by gebrek van genoegzaeme kennis van de nationaele tael, zullen geplaetst worden in de deelen van het ryk daer de fransche of duytsche taelen zouden in gebruyk zyn.

« Daer is hun bovendien aanbevolen van zich zonder uytstel te voegen volgens de gemelde schikkingen, en van de zelve te doen onderhouden, met uyt het gezigt niet te verliezen, dat onzen voórnoemden arrêté van 15 september 1819 zal moeten uytgevoerd worden op 1 januarius 1823. »

Willem, die van de *Sainte Alliance* zending ontfangen had om Belgen in Hollanders te veranderen, wilde dan met geweld de hollandsche tael in Belgien invoeren, om, was het mogelyk, onze nationaliteyt geheelyk te doen verdwynen : zyn besluyt deéd eenen pynelyken indruk byzonderlyk op de fonktionarissen en advokaeten, vaders des huysgezins, die in de hollandsche tael niet geoeffend waeren, en dus hunne ampten en pleythandel moesten verlaeten om plaets te maeken voór de Hollanders.

Mr Den advokaet Haut is den eersten geweést die, op

2 januarius 1823, voór het hof der assisen te Brussel in de nationaele tael gepleten heéft.

Willem verklaert dat alle de goederen der kerken toebehooren aen de domynen. Ontwerpen van wet over de 57 1/2 millioenen en over de domynen aengenomen. Sluyting der staeten. Instelling der bank van Brussel.

Willem, die vast voórgenomen had van zich op de eene of andere wyze meester te maeken van alle de domynen, wilde de zelve eerst nog vermeerderen om zynen roof grooter te maeken. Hy maekte dan, den 6 julius, een besluit waerin hy zegt : « Overwogen hebbende dat er sedert eenigen tyd twyffel en betwistingen opgestaen zyn over den waeren zin van den *arrêté* van het fransch gouvernement van 17 ventose jaer VI, die gebied van in de negen vereenigde departementen, die alsdan met Frankryk vereenigd waeren, af-te-kondigen twee artikels van de wet van 5 november 1790, en byzonderlyk over de kwestie van te weten of de goederen, die dan in Belgien toebehoorden aen de kerken, nationaele goederen van den staet verklaerd zyn, en by gevolg vereenigd met de domynen van den staet... gezien den *arrêté* van het fransch gouvernement van 9 thermidor jaer XI, luydende dat de goederen der fabrieken, die niet verkogt zyt, weérgegeven zyn aen hunne oude bestemming (*destination*)...

« Overwegende dat er onder de goederen, uyt kragt van den art. 1 der wet van 5 november 1790 *nationaal* verklaerd, gewag gemaekt word van *alle de goederen der klergie*, onder welke benaeming de goederen der fabrieken onwedersprekelyk begrepen worden, mits die wet een gevolg was van de wet van 3 november 1789, die aen die goederen den naem geéft van *geestelyke goederen*; waeruyt volgt dat den wetgever den zelve zin gehegt heéft aen de uytdrukking van *goederen der klergie* gelyk aen de gene van *geestelyke goederen*.

« Overwegende dat de waeragtige meyning van het gouvernement, ten opzichte van de toepassing van den arrêté van 17 ventose jaer VI, zooveel te minder kan in twyffel getrokken worden om dat de wet van 5 november 1790, die de goederen der fabrieken provisioneelyk uytnam van de vereeniging met de domynen, daer niet aengehaeld word, en gevolgentlyk in Belgien niet is afgekondigd geweest.

« Op de rapporten van onze ministers ter *justicie*, van het inwendig en van financie.

« Gezien de vertooningen van de staeten der provincie van Zuydbrabant, wy hebben besloten en wy besluyten :

« Uytleggende, voór zooveel het noodig is, den arrêté van 17 ventose jaer VI... wy verklaeren zeer uytdrukke-lyk dat, onder de benaeming van *alle de goederen der klergie*, begrepen zyn geweest de goederen der fabrieken der kerken; en gevolgentlyk de goederen der gezegde fabrieken zyn met de domynen van den staet vereenigd geweest (1).

(1) Om beter dit beslyt te weêrderen, moet men het volgende in aendagt nemen. Willem had, den 5 februarius 1816, vastgesteld dat de katholyke pastoors, die nog in bezit zyn van goedereu toebehoorende aen de domynen, *soo hy zegde*, de zelve zullen blyven genieten, tot dat er algemeyne schikkingen zullen genomen worden over de traktementen van die pastoors. Dit was maer eene list om te ontdekken de goederen die men aen de roovery der Franschen onttrokken had : immers Goubau schreef in 1819 aen de gouverneurs eenen rondgaenden brief, waerin hy zegde dat hy de zekerheyd bekomen had, dat de schatting der pastoréle goederen, waarvan vele pastoors nog in bezit zyn, niet evenredig is met de inkomsten welke die goederen opbrengen, en dat zelfs vele van die goederen niet bekend zyn aen het gouvernement; en hy verzogt van de gouverneurs eenen generaelen staet van die goederen, gelegen in hunne provincie. Dan zond den baron de Loen, gouverneur van West-vlaenderen, den 10 december 1819, eenen brief aen alle de borgemeesters, waerin hy zegde : « Om te voldoen aen dat verzoek, gy zult my, tegen den 30 der loopende maend, eenen staet gelykvormig aen het bygevoegd voórbeeld doen toekomen, welken gemaakt is doór de fabrieken der kerken van uw gebied en doór u onderteekend, inhoudende alle de goederen waarvan de pastoors, deservitors of onderpastoors in bezit zyn.

« *Daer is aangelegen dat dien staet regtsinnig en waeragtig zy; want het is*

Aengezien Z. M. zoo een voórbeeld van heyligschendende roovery dierf geven, moest men niet verwonderd zyn dat er in dien tyd zoo vele kerkdieveryen begaen wierden.

Weynige dagen daerna, 15 julius, wierd het ontwerp van wet over de 57 $1/2$ millioenen, die Willem gevraagd had om verscheide *déficits* te vullen, in de staeten onderzocht, en, in weérwil van den hevigen wederstand van verscheide belgische redenaers, wierd het den zelfden dag aengenomen doór 80 stemmen tegen 25 : dit ontwerp wierd den 2 augustus wet van staet verklaerd.

Wat het ander voorgesteld ontwerp over de domynen aengaet, eenige sektion hadden bemerkt dat (mits de inkoómst der zelve volgens de grondwet moest afgerekend worden van de jaerlyksche somme die den staet aen den koning betaelde) die goederen toebehoorden aen de souvereiniteyt, en hierom zullen moeten *onvervreemdbaar* blyven; het is te zeggen dat zy nooyt zullen mogen verpand, verkogt of wechgegeven worden; en zy besloten, indien men het ontwerp van wet aennam, dat men dan de jaerlykste inkoómst, die den staet aen Z. M. betaelde, voór altyd moest vaststellen op 1,900,000 guldens in plaets van 2,400,000. Maer Willem verstond de zaak zoo niet: hy wilde geld en goed hebben; en zynen minister antwoórdde « dat die domynen, volgens den 31^{en} artikel der grondwet, *in allen eygendom* aen Z. M. moesten

klaar dat de bestiering der domynen, de welke die goederen wilt hebben, zou afgeschenken van in besit gesteld te worden van alle de gene die niet regtsinniglyk zouden aengewezen en geschat geweest hebben. Ik moet u voorders doen merken dat alle die goederen moeten ingeschreven worden op de registers der fabrieken; en de gene die zich daer niet zullen vinden, sullen aensien worden als deel maakende van de domynen. Wanneer nu die goederen, ten minsten voór het grootste deel, ontdekt en in de registers der fabrieken ingeschreven waeren, eveneens als of zy aen de fabrieken toebehoorden, dan gaf den trouweloozen Willem zyn besluit van 6 julius 1822, waerdoór hy verklaerde dat alle de goederen der fabrieken met de domynen vereenigd zyn!

overgegeven worden; dat zy geenzins konden aenzien worden als leengoederen, en nog minder als toebehoorende aan de souvereiniteit, waarvan den koning alleenlyk de bestiering zou hebben » : het is te zeggen dat Z. M. die goederen wilde hebben, om daarmede te doen wat hem beliefd, zonder iets af-te-trekken van het geën hem, volgens artikel 30 van de grondwet, toegestaan was.

Nogtans het ontwerp wierd in de zitting van 19 augustus doór de Belgen met goede reden bevogten : zy trokken hunne bewysredens uyt de grondwet zelve; maer vele Hollanders spraken voór de wet : zy waeren niet beschaemd van regt uyt te zeggen, *dat zy de uytlegging, getrokken uyt de artikels 30 en 31 der grondwet tegen het ontwerp, aenzagen als hairklieveryen, die niet kunnen beletten van aan de wenschen van Z. M. te voldoen* (1). De zitting, eenige ueren opgeschorst geweest hebbende, wierd des avonds hernomen : daer waeren maer 60 leden tegenwoordig; het ontwerp van wet wierd aengenomen doór 39 stemmen tegen 21. Dit ontwerp wierd den 26 augustus wet van staet verklaerd.

De helft van die goederen, opbrengende 250 duyzend guldens, moest genomen worden op de domynen in Holland; dit deel bestond uyt 46 pagthoven, hebbende 6,447 bunderen van beploegbaer land; uyt 830 bunderen weyden; uyt 866 bunderen beplant met ryshout; uyt windmeulens en andere, etc. Ik laet aan de Hollanders die goederen te weérderen. De andere helft, opbrengende 250 duyzend guldens, wierd in Belgien genomen

(1) Zie hier die twee artikels. « Art 30 : Den koning geniet eene jaerlyksche inkoómst van 2,400,000 guldens, die doór de publieke schatkist moeten betaeld worden. Art. 31 : Indien Willem-Frederik van Nassau, tegenwoordig regerende, het voórstelde, daer mogen hem, doór eene wet, domynen *in allen eygendom* toegestaan worden, tot beloop van een produkt van 500,000 guldens, *die zullen afgetrokken worden op de inkoómst vastgesteld doór den voorgaenden artikel.* »

en bestond, 1°, uyt Sonien-bosch, bevattende 11,718 bunderen; 2°, uyt 16,602 bunders bosch gelegen in de provincie van Luyk, Namen en Henegouwen; 3°, uyt 312 bunders beploegbaer land in de provincie van Limbourg, maekende te samen 28,320 bunders (1).

Die goederen, zoo in Holland als in Belgien, zyn aen Z. M. gegeven geweest, niet als voortsbrengende 500,000 guldens (want de hoogmogende wetgevers wisten dit niet), maer om dat Willem die vraegde: zynen minister had aen de staeten de verzekering gegeven, dat alle de domynen, die hy hun *in massa* voórstelde, niet meer dan 500,000 guldens opbragten, en zy hadden hem op zyn woórd geloofd zonder de zaek te onderzoeken. Alhoewel het zeer moeyelyk is de jaarlyksche inkoómt van bosschen te schatten, nogtans de hoogmogenden hadden wel kunnen gewaer worden dat zy deérlyk bedrogen wierden: immers zy hadden de helft van 500,000 guldens der inkoómt kunnen verdeelen doór de 28,320 bunderen landen en bosschen die Z. M. in Belgien vraegde; dan zouden zy gezien hebben dat den *eerlyken* minister van Willem de inkoómt van onze schoonste bosschen en landen rekende op minder dan negen guldens het bunder, en dus dat hy het kapitaal van een bunder land of bosch, gerekend tegen den 20^{en} penning, nog geene 180 guldens weérdeérde.

Maer deze verfoeyelyke roovery wierd welhaest aen den dag gebragt: want alhoewel den minister, medeplichtig van de geldzugtige majesteyt, gezegd had dat de domynen, die den koning in Belgien vraegde, jaarlyks geene 200,000 guldens opbragten; nogtans eenen inwoonder van Henegouwen zond eene petitie aen de staeten, waerin hy, in den naem eener maetschappy van Bel-

(1) Pétition présentée aux états-généraux par Max. Plissart, pag. 111 et 112.

gen, *voór dat deel alleen* eene somme van 15 millioenen aanboód (1). Eenen anderen, Mr Stappers, die in de administratie der domynen de plaets van opzigter bediende, boód, in den naem eener fransche maetschappy, voór het geheel eene somme van 45 millioenen, en hy bewees dat de domynen, die men aen den koning voór 10 millioen afgestaen had, zestig millioenen weêrd waeren. Hierom heeft hy de gramschap van Willem ingelooopen, en hy wierd van zyne plaets beroofd; het welk Z. M. liet weten aen de staeten, op dat alwie over dien akt van roovery nog eenige bemerking zou durven maeken, zou weten wat lot hy te verwagten had.

Willem, nu in staet zynde om zyne koffers met goud te vullen, zond, den 24 augustus, zynen minister van het inwendig naer de staeten, die hun zegde : « Ik ben van den koning belast van u te laeten weten het genoeg van Z. M., voór den standvastigen iver waarmede gy uwe gewigtige pligten volbragt hebt... U hoogmogenden, gebiedende de uytvoering van den art. 31 der grondwet, hebben aen den koning de middelen bezorgd om aen zyne onderdaenen nieuwe bewyzen te geven van de liefde die hy voór hun heeft. De natie, *met in den tyd het recht te erkennen dat dien artikel bevat* (2), heeft alleenlyk zyn oogmerk gehad op den hoogweêrdigen persoon van Z. M. Den koning, gebruyk maekende van dat recht, heeft byzonderlyk aenmerkt het belang van zyn volk, en zoo zullen volstandiglyk alle zyne inzigten zyn.

« U hoogmogenden hebben, in deze zitting, voórzien in eene der eerste noodzaakelykheden van de natie, de

(1) *Pétition présentée aux états-généraux par MAX. PLISSANT*, 2me édit. pag. 119.

(2) Neen! de natie heeft nooyt dat recht erkend; en de onwettige vergadering zelve, welke den minister hier *de natie* noemt, heeft dat gewaend recht uytdrukkelyk ontkend als zy in 1815 de grondwet solemneellyk verworpen heeft (blad. 165).

welke, in vergelykenis van menigvuldige voordeelen, groote lasten, die daarvan onafscheydelyk zyn, te draegen heeft. Gy hebt een systema van belastingen aengenomen, waarvan *het produkt zal genoeg zyn om aen de onkosten te voldoen*, en om ter zelve tyd de voordeelen te bewaaren, die aen dat systema vastgehegt zyn... Ik verklaer, in den naem van den koning, dat de zitting der staeten-generael gesloten is. »

Willem had nu het schoonste deel der domynen in eygendom, en hy mogt nog bovendien 57 1/2 millioenen ligten : maer dit alles was niet genoeg om zyne onverzaedelyke geldzugt te voldoen. Hy vond dan uyt van het nederlandsch syndikaet en de kas van aflossing af-te-schaffen, en van in hunne plaets eene nieuwe instelling op-te-regten, onder den naem van SYNDIKAET VAN AFLOSSING; het is te zeggen dat hy wilde eene goude myn hebben, daer hy zoo vele millioenen zou kunnen uytgraven als het hem zou lusten. Nogtans den listigen man, vooraleer hy dit groot beworp zou uytwerken, wilde eerst zyne baetzugt, waarvan men hem opentlyk beschuldigde, verbergen onder den dekmantel van milddaedigheid : hierom gaf hy den 28 augustus een besluit waerdoór hy eene naemlooze maetschappy instelde, om, zegde hy, *de belangen van den landbouw, van de fabrieken en van de kommerce te begunstigen*, en ten allen tyde, op eenen gemaetigten intrest, de sommen te schieten die er noodig zyn om die aenbelangende takken van de volksvlyt te voeden en uyt-te-breyden. Dan voegde hy er by : « Ons uytdukkelyk inzicht is,

« 1°, Van de domyne-goederen, welke de wet van 26 augustus aen ons Willem-Frederik van Oranje-Nassau in allen eygendom als erfelyk goed afgestaen heeft, of de weérde der zelve te doen dienen om te samen met de kapitaelen, die doór andere aktiounarissen zullen bezorgd

worden, te maeken den *fonds* en onderpand van de naemlooze maetschappy...

« 2°, Dat er nogtans geene aktien voór die domynen zullen uytgegeven worden, maer dat de geheele somme van de inkoómsten, voór zooveél als zy niet meerder zyn dan 500 duyzend guldens, zal dienen om voór ons en voór onze opvolgers de jaerlyksche inkoómst voltallig te maeken, die aen den koning doór den 30^{en} artikel der grondwet toegestaen is; terwyl dat, indien het geheel de gezegde somme overtrefte, het overschot in de kas van aflossing jaerlyks zal gestort worden, om mede-te-werken tot de vernietiging van de publieke schuld; en byzonderlyk van de 57 1/2 millioenen die laetstmael geligt zyn, en om alzoo de lasten van onze teerbeminde onderdaenen, zooveél het in ons is, te verligten.

« 3°, Dat op het eynde van den tyd voór den welken de naemlooze maetschappy zal ingesteld zyn, de gezegde domyne-goederen of de weérde der zelve in vollen eygendom zullen overgaen tot den staet; eygendom die wy verklaeren hem van nu af te verzekeren doór de tegenwoordigen.

« 4°, Dat, om een bewys te geven van het belang welk wy nemen in de instelling van de gezegde maetschappy, wy van zin zyn van, buyten den *fonds* die haer in domynen aangewezen is, groote sommen te geven voór het deel van zyn eerste kapitaal, het welk in gereed geld of in publieke effekten moet geleverd worden. »

Willem stelde dan deze naemlooze maetschappy in, die overal bekend is onder de benaeming van *de bank van Brussel*, en die ik zoo zal noemen. Hy gaf haer statuten, volgens de welke zy moest eyndigen den 31 december 1849. Haeren *fonds* moest bestaan uyt 50 millioenen, te weten : 1°, uyt de domyne-goederen die de staeten voór twintig keeren de inkoómsten, dus voór 10 millioenen, aen Willem aangerekend hadden, en die hy

nu aen de bank afstond voór 20 millioenen, zoo nogtans dat hy een *derde deel* van Sonien-bosch, dit is meer dan 3,900 bunderen bosch, voór zich hield. 2º, Uyt 60 duyzend aktien, ider dan 500 guldens, gevende 5 ten honderd; dus uyt 30 millioenen gereed geld.

De bank mogt op die goederen geld ligten, of de zelve verkoopen uytgenomen het derde deel van Sonien-bosch, dat Willem voór zich gehouden had: maer zy moest alle jaeren, te beginnen van 1823 tot 1849, aen den koning betaalen 500 duyzend guldens, en aen de kas van aflossing, *of aen eene andere instelling, die in des zelfs plaets zou gesteld worden*, eene somme van 50 duyzend guldens, welke somme men van jaer tot jaer met 50 duyzend guldens moest vermeerderen, tot dat zy 500 duyzend guldens zou beloopen; en de bank moest jaerlyks dit half millioen blyven betaalen tot het jaer 1849.

De domynen, doór de staeten afgestaen voór eene inkoómst van 500 duyzend guldens, bragten dan jaerlyks een millioen op, en dit niettegenstaende dat Willem een derde van Sonien-bosch voór zich behouden had.

De bank, als den tyd van haere afschaffing zal gekomen zyn, moest voór den geheelen prys der domynen eene kapitaele somme van 20 millioenen in gereed geld of in publieke effekten, die jaerlyks een millioen opbrengen, storten in de schatkist van den staet. Uyt dit alles kan men besluyten wat eene schroomelyke *massa* van goederen den geldzugtigen Willem heéft weten te ontfutse-len, en wat eene onweérdeérbaere schae-de de wet van 26 augustus aen het land toegebracht heéft. Willem benoemde zelf de 6 direktors, den schatmeester en sekretaris der bank, en hy stelde Mr Repelaer van Driel aen als gouverneur der zelve (1).

(1) Den gouverneur en sekretaris van de bank moesten altyd doór den koning benoemd worden.

Opening der staeten. Afschaffing van het nederlandsch syndikaet en van de kas van aflossing. Opregtig van het syndikaet van aflossing. Willem verklaert zich den oppersten rechter.

Dè instelling van de bank van Brussel was maer den voórbode van het syndikaet van aflossing, waerdoór hy zich in eenen keer ging meester maeken van alle de rykdommen van den staet : maer om zoo een ontwerp van roofgierigheyd te kunnen uytvoeren, had hy de toestemming der wetgevende magt noodig. Hy opende dan te Brussel, op 21 october, de zitting der staeten-gene-rael, en deéd eene redevoering waerin hy zyne hoogmogenden grootelyks vleyde om hunne gunst te winnen. « Uwe laetste vergadering, zegde hy, is overvloedig geweest in gewigtige beraedingen over de financien : ik hoóp dat de tegenwoórdige vergadering zal medewerken om volledig te maeken het géén in de voórgaende is vastgesteld geweest... Eene voórzigtige bestiering... zal den weg weten te baenen om de inkoómsten zoodanig te verhoogen, dat zy voór het toekomende alle bekommering over den staet der finacie zal doen ophouden.

« Nogtans myne standvastige begeérte om, zooveél mogelyk, de lasten van myne teerbeminde onderdaenen te verligten, heeft my doen volherden in de schikkingen en middelen van spaerzaamheid, die bekwaem zyn om de onkosten te verminderen, begrepen in den buyten-gewoonen budjet van het toekomende jaer. Die onkosten zyn minder dan het géén voór het loopende jaer in rekening is gebragt, alhoewel de rente van de nieuw gemaekte schuld (*van 57 1/2 millioenen*) voór de buyten-gewoone noodzaekelykheden daerin hebben moeten begrepen worden; dus eene vermindering van opcenten zal mogelyk worden.

« De middelen om te voórzien in de noodzaekelykheden, die u in de voórgaende zitting reeds zyn bekend

gemaakt, zullen u ter zelve tyd voorgesteld worden; zy zullen deel maeken van het ontwerp van wet, dat *ten opzigte van eenige instellingen en belangen van de staats-financien* zal strekken om schikkingen vast-te-stellen, die *kragtdaediger en voórdeeliger zyn*, zoo *voór de schatkist als voór de inwoonders van het ryk.* »

Terwyl eenider verlangde om te weten wat Willem mogt uytgevonden hebben *tot voórdeel van de schatkist en van de inwoonders van het ryk*, kwam den minister van finantie, den 11 november, aen de staeten dry ontwerpen van wet voórstellen, die hy ontvouwde met zyne gewoonelyke GOEDE TROUW : *het eerste* bevatte de instelling van een zoogenoemd SYNDIKAET VAN AFLOSSING; *het tweede*, den budjet der buytengewoone onkosten voór 1823, beloopende 26 millioenen 539 duyzend guldens (1); en *het derde*, de middelen om die onkosten te dekken.

Willem zegde in het eerste ontwerp : « Overwogen hebbende dat de vertraegde wet van 12 julius 1821 eenen déficit zal laeten in de inkoómsen van 1822, daer men zal moeten in voórzien;

« Dat er moet voórzien worden in de middelen der betaelingen, die... men zou kunnen moeten doen tot effenmaeking van het geén men schuldig is aen onze onderdaenen of aen *vremdelingen*; dat, dat, etc.;

« Dat eene vereeniging van de kas van aflossing en van het tegenwoordig nederlandsch syndikaet kan dienen om het algemeen betrouwen te vermeerderen;

« En willende rechtzinniglyk middelen gebruyken, die niet alleenlyk de lasten van onze onderdaenen niet vermeerderen, maer die in tegendeel reden kunnen geven om de opcenten te verminderen, die anderzins zouden

(1) Willem stelde in dit ontwerp 60 duyzend guldens voór den godsdienst der sektarissen, en 69 duyzend 933 guldens voór den godsdienst der katholyken. Zie bladz. 336.

moeten betaeld worden tot het jaer 1829, ten behoeve van het nederlandsch syndikaet;

« Om deze oorzaeken, wy gebiedten doór de tegenwoordigen :

« ART. 1. Daer zal in de plaets van de *generaele bestiering van de kas van aflossing* en van *het nederlandsch syndikaet* eene nieuwe administratie gesteld worden, onder den naem van SYNDIKAET VAN AFLOSSING, die te Amsterdam zal opgerecht worden.

« ART. 2. De *fonds*, nu toebehoorende aen de twee genoemde instellingen, zullen overgaen onder de bestiering van het syndikaet van aflossing.

« ART. 3. Het syndikaet zal belast zyn met de bestiering der domynen van den staet. »

Deze nieuwe instelling wierd belast met vier byzondere verbintenissen :

De eerste was van, 1°, voór het jaer 1823, en vervolgens alle jaeren, aen de schatkist te betaelen eene somme van 190 duyzend guldens, voór de inkoómsten der domynen die aen prins Frederik afgestaen zyn (bladz. 195); 2°, van de intresten te betaelen van de leeningen gedaen voór de grooté wegen en vaerten van het ryk, en van de *fonds* te bezorgen voór de wedergeving der kapitaelen, indien de tolrechten niet genoegzaam waeren; 3°, van te voldoen aen alle de schulden daer de domynen mede belast zyn; 4°, van aen de schatkist op den tyd van vyfjaeren, te beginnen van 1823, te bezorgen eene somme van 30 millioenen, om de grooté wegen en vaerten van het ryk te volmaeken, om te betaelen het geén men nog zou kunnen schuldig zyn *aen vremde mogendheden*, uyt hoofde van afrekeningen die nog niet geëyndigd zyn; om vaertuygen en oorlogschepen te maeken, om de grenzen van den Zuyden te versterken en te wapenen, en om den *déficit* van 1822 te vullen.

Den middel, die Willem aen het syndikaet gaf om aen deze eerste verbintenis te voldoen, bestond in aen het zelve af-te-staen het produkt van de passagierechten te water en te land, en in het syndikaet te bemagtigen om domyne-goederen te verkoopen, opbrengende jaerlyks 1 millioen 750 duyzend guldens, of van op die goederen geld te ligten en van dit weder-te-geven met het produkt der verkooping (1). Wat eene trouweloosheyd! wat eene onbeschaemdheyd! Willem had den 14 junius laetstleden van de staeten gevraegd 3 millioenen 700 duyzend guldens, om geene domynen meer te moeten verkoopen; zyne hoogmogenden hadden hem die somme op deze voórwaerde toegestaen; en nu hy het geld in zyne kas heeft, wilt hy dat die goederen verkogt worden!

Tweede verbintenis. Het syndikaet van aflossing moest de noodige sommen leveren, om de buytengewoone pensioenen en andere obligatien, die vervolgens afsterven, te betaalen. Hiervoór gaf Willem aen het syndikaet de magt van 68 millioenen te ligten, die in den grooten boek der werkelyke schuld moesten ingeschreven worden met genieting der intresten van 2 1/2 ten honderd sederd 1 julius 1822. Om de intresten van die somme te betaalen en het kapitaal vervolgens af-te-leggen, moest den buytengewoonen budget van den staet jaerlyks 2 millioenen 40 duyzend guldens bezorgen aen het syndikaet.

Derde verbintenis. Het syndikaet moest aen de schatkist van den staet betaalen 12 millioenen voór de onkosten welke het nieuw systema van gèldmunten zal veroorzaaken. Ten dien eynde wierd er aen het syndikaet

(1) Maer als het deel der domynen, dat jaerlyks 1,750,000 guldens opbragt, zou verkogt zyn, dan verloren de inkoómsten van den staet jaerlyks eene gelyke somme; en nogtans men wees geene middelen aen om de vergoeding van dat verlies te vinden, waeruyt noodzaekelyk eenen nieuwen *déficit* moest volgen.

een krediet geopend van 26 millioenen van werkelyke schuld, die in den grooten boek moest ingeschreven worden. Om de betaeling der intresten en de aflossing van dat kapitaal te doen, moest den budget der buyten-gewoone kosten voór ider millioen jaerlyks, te beginnen van 1823, 30 duyzend guldens betaelen aen het syndikaet.

De *vierde verbintenis* was dat het syndikaet de certifi-kaeten van de uytgestelde schuld, van de kansbiljetten en van de *bons* van twee ligtingen gedaen doór het nederlandsch syndikaet, zal moeten uytwisselen tegen nieuwe obligatien, gevende jaerlyks 4 $1/2$ ten honderd. Om dit uyt-te-voeren was het syndikaet gemagtigd van voór 116 millioenen los-rente-brieven uyt-te-geven, opbrengende jaerlyks 4 $1/2$ ten honderd. Te beginnen van 1 julius 1823 moest het syndikaet van aflossing alle 6 maenden de intresten van de nationaele werkelyke schuld betaelen: ten dien eynde moest de schatkist van den staet jaerlyks aen het syndikaet bezorgen eene somme van 15 millioenen 650 duyzend guldens.

Nogtans Willem, om dit schoon werk te kroonen, stelde in zyn ontwerp van wet, dat « de leden van het syndikaet van aflossing jaerlyks rekening zullen doen *aen hem zelf*, en dat hy die rekening ONDER GEHEYM zal bekend maeken aen eene kommissie van zeven personen, bestaende uyt de twee presidenten der kamers van de staeten-generael, uyt twee leden van den raed van staet, en uyt dry leden van de generaele rekenkamer, *alle vyf doór hem te benoemen: die rekening*, zegt hy, *zal doór de dry laatste gesloten worden.* »

De staeten moesten dan geene de minste kennis hebben van die rekening; zy mogten op geene wyze onderrigt worden van de geheyme werkingen van het syndikaet. Nogtans, om niet te schynen van de wetgevers volko-

mentlyk voorby-te-gaen, voegde Willem er by : *te beginnen van 1829, en vervolgens alle 10 jaeren, zal den staet van het syndikaet van aflossing aen de staeten-generael bekend gemaakt worden.* Maer wie moest dien staet (doch niet de rekening) aen de hoogmogenden bekend maeken? Willem zelf, of wel de leden van de kommissie, die, volgens HET GEHEYM dat zy gezworen hadden, aen de staeten zullen wysmaeken al dat Z. M. zal believen. Bovendien, onder de zeven persoonen waeruyt die kommissie bestond, waeren er maer twee, te weten den president en sekretaris, die den grond der duystere werkingen van het syndikaet volkomentlyk en in zyne geheele uytgestrektheyd kenden (1). Uyt dit alles kan men besluyten dat het byzonder oogwit van Willem in het nederlansch syndikaet en de kas van aflossing af-te-schaffen, en in het nieuw syndikaet op-te-regten, was van geheel den vuylen winkel der fináncie nog meer te onttrekken aen het opzigt der staeten, en alzoo, zonder getuygen, de millioenen van den staet stillekens afhandig te maeken.

Dit alles niettegenstaende, dat wanschaepen ontwerp van wet wierd, in de zitting van 20 december, doór 65 stemmen tegen 37 aengenomen; het tweede, over den budjet der buytengewoone onkosten, doór 66 tegen 36; en het derde, over de middelen om die te dekken, doór 65 tegen 37. Deze ontwerpen wierden, den 27 december, in de eerste kamer goedgekeurd en wetten van staet uytgeroepen.

De zaak is dan beslist! de gediensstige hoogmogenden hebben in eenen keer aen hunnen meester toegestaen, 1º, van eene nieuwe werkelyke schuld te maeken van 94 millioenen; 2º, van voór 116 millioenen los-rente-brieven uyt-te-geven, en 3º, van een deel der domynen, dat jaer-

(1) *Exposé historique des finances des Pays-Bas*, page 97. Amsterdam; Diederichs frères, éditeurs.

lyks 1 millioen 750 duyzend guldens opbrengt, te verkoopen, of van er geld op te ligten! De 57 $1\frac{1}{2}$ millioenen, die onlangs geligt waeren met alle de andere millioenen, die het te voren nederlansch syndikaet sedert eenige jaeren geligt had, en geheel de kas van aflossing, moesten aen het nieuw syndikaet overgegeven worden, het is te zeggen aen Willem, mits hy alleen den meester van het zelve was!

Men kan niet twyffelen of hy heeft heymelyke middelen moeten in het werkleggen (1), om doór zyne staeten eene wet te doen goedkeuren, waerdoór hy nu, voór eenige jaeren, zyne roofgierigheyd nog kon verbergen en in het heymelyk voldoen: want de kas van het te voren syndikaet en de kas van aflossing wierden *onder geheim en zonder rekening* overgeleverd aen het nieuw syndikaet: niemand kon dan weten hoe vele millioenen in die twee kassen nog te vinden waeren, of wat men gedaen heeft met de opcenten, jaerlyks opbrengende vyf millioenen, die sedert 1815 in de kas van het nederlandsch syndikaet gestort waeren om de intresten te betaalen en alle jaeren dry millioenen af-te-leggen van de 40 millioenen geligt in 1815 (bladz. 186): men kon ook niet weten hoe vele domyne-goederen hy *in het heymelyk verkogt had* (bladz. 314), of hoe veel hy er, uyt kragt van de wet van 9 februarius, publiekelyk had doen verkoopen, om jaerlyks 3 millioenen af-te-lossen van de 45 millioenen die in 1818 geligt waeren (bladz. 313); men kon eyndelyk niet weten wat er geworden was van de 24 millioenen werkelyke schuld, doór de staeten toegestaan en gemaakt in 1819 (bladz. 359), en van verscheyde andere ligtingen, gedaen om de zoo *genoemde déficitten* te vullen. Ik zeg zoo *genoemde*: want den *déficit*, dien Wil-

(1) *Exposé historique des finances des Pays-Bas*, etc., page 46.

lem alle jaeren, doór zynen medepligtigen minister, in de staeten deéd uytroepen, was niet anders dan een valsch voórwendsel, waarvan hy zich bediende, op dat zyne staeten zouden toestaen niet alleen van de lasten te vermeerderen, maer ook van jaerlyks kapitaelen te ligten om de schatkist van den staet te vullen, welke schatkist hy zoo wat behendiglyk wist te ligten om zyne koffers te vullen (1).

Willem met de *meerderheyd* van de twee kamers, die slaefsch aen zynen wil onderworpen was; met ministers die niet verantwoordelyk waeren; met het voórrecht van niet te kunnen geoórdeeld worden, en met rechters die hy onder de roede hield, om dat hy hun kon afzetten van hun ampt als het hem beliefte; Willem, zeg ik, was met zoo een verbeëldend gouvernement magtiger dan den despotieksten souvereyn van geheel Europa; en zyne gewaende volks verbeëlders waeren niet anders dan werktuygen om zynen *despotismus* te handhaeven. En waerlyk, indien hy geene staeten gehad had die goedkeurden het geén hy wilde, indien hy alleen geregeërd had, zou hy hebben durven peyzen van zich in eenen keer meester te maeken van alle de domyne-goederen? Indien hy in de *meerderheyd* der staeten geene vleyers gehad had, die schaemteloos genoeg waeren om toe-te-juygen aen alle zyne overweldigingen, zou hy den volgenden arrété van 5 october laetstleden hebben durven geven?

(1) M^r den graef de Trazegnies heeft, den 11 julius 1821, genoegzaam te kennen gegeven dat den déficit maer bedrog was, wanneer hy zich voór de eerste kamer uyt drukte in dezer voegen: « Je ne rappellerai votre attention ni sur les vexations ni sur l'énormité des frais qui seraient inséparables du système nouveau, ni sur les dix ou douze millions d'excédant supporté par les provinces méridionales et formant le *minimum démontré* de ce que les nouveaux impôts rapporteraient annuellement de plus *que les trois ou quatre millions de déficit prétendu ou réel, qu'on leur assigne pour prétexte ou pour motif.* » Journal de la Belgique, du 7 août 1821. Zie de overzetting van deze plaets, bladz. 421.

« Overwegende, zegt hy, dat de grondwet ons gesteld heeft *den oppersten rechter, die het hoogste vonnis strykt* over de wettigheyd der reglementen, bevelen en besluyten der administrative autoriteyten, als ook over de akten der bestierders in de uytoeffening van hunne bedieningen; *dat* daeruyt volgt dat de gerechtelyke magt geen gezag heeft om administrative akten te oórdeelen, of zich daarmede te bemoeyen...

« De gouverneurs der provincien, vernemende dat er administratien of administrateurs voór de rechtbanken gedaegd zyn uyt hoofde van hunne administrative daeden of akten, of dat de wettigheyd van hunne daeden of akten aen het oórdeel en vonnis der rechtbanken overgeleverd is, zullen een besluyt moeten nemen, waerin zy verklaeren dat het oórdeel daerover aen de gerechts-hoven en tribunaelen niet toebehoort. Zy zullen dit besluit aenstonds verzenden aen onzen minister ter justicie, aen den president van den tribunael daer het proces begonst is, en aen onzen koninklyken prokureur.

« Onze prokureurs zullen zich de stukken van het proces doen overleveren en de zelve zenden aen onzen minister ter justicie, die ons daerover een omstandig verhael zal doen, *op dat doór ons vastgesteld worde het geén ons zal schynen te betaemen...* Onze besslissingen zullen in de officiële journaels ingevoegd worden als reglementen van publieke administratie... » Uyt dezen turco-despotieken arrêté is gevolgd dat er eene menigte van onrechtveêrdigheden en overweldigingen, waarvan ik er in het vervolg eenige zal aenhaelen, straffeloos zyn bedreven geweést.

Mr Van der Straeten wederom vervolgd en veroordeeld; zyne dood. Ontwerp van wet over het zegelrecht, etc., verworpen. Sluyting der staeten. Willem gaet de sterke steden van het koninkryk bezichtigen. Arrêté over gestole goederen. De katholyke Societyten van Utrecht en Brussel afgeschaft. Mg^r Nasalli, nuncius van den Paus, komt te Brussel. Dood van Pius VII.

Alhoewel Mr Van der Straeten, in 1820, tot eene boet van 3,000 guldens was veroordeeld geweest; al was hy den 3 april van het volgende jaer verwezen geweest tot eene gevangenis van eene maend en tot eene boet van 25 guldens; nogtans hy ging kloekmoediglyk voort in de belangen van het volk voór-te-staen, met in zynen journal (*l'Ami du Roi et de la Patrie*) te doen zien de rampzalige gevolgen van het nieuw systema van financie. Hy wierd dan, in 1822, wederom doór het Oranje-gerecht agtervolgd, en na eene gevangenis van verscheÿde maenden wierd hy, alhoewel hy zeer ziek was, den 29 januarius 1823 voór het hof der assisen gebragt. Mr Schuremans ontvouwde de beschuldiging. Mr Van der Straeten was pligtig, 1°, van in 1822 geschreven te hebben dat zyne veroórdeeling van 3 april 1821 geenen invloed zal hebben op den geest in den welken zynen journal opgesteld is; 2°, van de pagters en grondeygenaers ontrust te hebben, met te willen doen gelooven dat het gouvernement de oorzaak zou zyn van den ondergang der landbouwery, om de kommerce van Amsterdam te begunstigen; 3°, van de hollandsche tael belachelyk gemaakt te hebben met haer te vergelyken by het gekwaek der vorschen; 4°, van het gouvernement indirektelyk beschuldigd te hebben van de hollandsche tael aen het volk te willen opleggen; en doór dit alles, zegde Schuremans, heeft den beschuldigten *gepoogd de oneenigheid op-te-stoken onder de inwoonders van het ryk*.

Voorders hy beschuldigt Mr Van der Straeten van ge-

zegd te hebben dat den minister Appellius *wel rap is* (1); het welk hy uytlegde te beteekenen dat Z. E. middelen gezogt had om de wet (over de nieuwe lasten) te doen aennemen; hy voegde er by dat den beschuldigten de genen, die zich tegen de wet gesteld hadden, de bloem der staeten genoemd had; dat hy gezegd had *dat de Hollanders zullen stemmen voór de wet, om dat zy voórdeelig is aen hunne provincien; dat twee of dry Belgen de meerderheyd zullen geven, en dat by gevolg de wet zal aengenomen worden*: hieruyt besloót den beschuldiger dat Mr Van der Straeten de onrust, het wantrouwen, de oneenigheyd en twist heeft willen verwekken; eyndelyk zegde hy dat den beschuldigten twee of dry gedeputeerden heeft berispt, om dat zy voór de wet gestemd hadden; dat hy het inzicht had van hun aen het volk haetelyk te maeken; dat hy gepoogd heeft eenen van de ministers van Z. M. en het gouvernement veragtelyk en belachelyk te maeken, en dat hy doór dit alles het inzicht gehad heeft van de oneenigheyd, wantrouw en twist op te hitsen tusschen de inwoonders van het ryk. Alle die *schroomelyke* misdaeden wierden doór den accusateur public op de cierlykste wyze voorgesteld. Mr Van der Straeten, met eene geweldige koórts overvallen, was gezeten op de bank der misdaedigen: hy, zich niet meer kunnende regt houden, vroegde eenen stoel; maer Mr CALMEYN, weérdigen president van een gerechtshof onder eenen Oranje-Nassau, weygerde deze kleyne verzagting, die men aen eenen dief en zelfs aen eenen moordenaar, in zoo een geval, zou toestaen. Alhoewel de heeren Defrenne en Redemans onwederleggelyk bewezen dat den beschuldigten doór de aengehaelde artikels *geene de minste oneenigheyd, wantrouw of twist veroorzaekt had, en de*

(1) *Asses ingambe. L'Ami du Roi et de la Patrie, du 17 mai 1822.*

meyning niet gehad had van er te veroorzaken; nogtans hy wierd den 30 januarius veroordeeld tot een gevangenis van een jaer en tot de kosten van het proces! Mr Van der Straeten wierd byna stervende naer de *Petits-Carmes* teruggevoerd; den 1 februarius stond men hem toe van onder de bewaering van eenen gendarme naer zyn huys weder-te-keeren; des anderendags ontving hy de laetste heylige rechten, en ontrent den avond van den zelfden dag, 2 februarius, is hy gestorven! Het is alzoo dat dien kloekmoedigen vaderlander, die zich voór de belangen van zyne landgenoten geheelig opgeofferd had, het slag-offer is geworden van de meyneedigheyd van Willem, die de vryheyd der drukpers bezworen had, en straffe of deéd straffen al wie zyne onrechtveérldige wetten, zyne booze akten of zyne eerlooze medepligtigen op eeniger wyze dierf tegenspreken!

En waerlyk het schynt dat men doór dit vonnis de publieke schryvers heeft willen verveérd maeken en beletten van het nieuw ontwerp van wet over de rechten van zegel, van hypotheek en van erfenis te beknibbelen: want op den zelfden dag dat Mr Van der Straeten is veroordeeld geweest, wierd er te Brussel bekend gemaakt dat Willem dit ontwerp op 27 januarius aen de staeten voorgesteld had: maer hy was welhaest gepraemd het zelve terug-te-nemen. Wanneer hy het een weynig veranderd had, stelde hy het wederom voór, in de zitting van 11 meêrt. Dit ontwerp, behalven dat het zwaere en nieuwe lasten instelde, was bovendien tegenstrydig aen de goede zeden, en grondiglyk goddeloos: immers Willem wilde de erfgenaemen doen zweêren hoe veél zy erfden, op dat het recht van erfenis nauwkeuriglyk zou betaeld worden: maer de afeysching van dezen eed kon booze menschen niet wederhouden van eene valsche verklaring te doen om weynig te betaelen, terwyl andere, die godvreezend

zyn, all ſchtzinniglyk zullen verklaeren, uyt vrees van eenen valschen eed af-te-leggen. Deze moesten dan de slagtoffers worden van hunne goede trouw en oprechtheid; zy moesten tot de laetste duyt betaelen, om dat zy regtzinnig waeren; terwyl de eerste, doór eenen valschen eed, zich aen de wet konden onttrekken.

Geheel dat ontwerp wierd in de zitting van 25 meêrt met zoo groote kragt bevogten doór den baron Stassart, Mr Le Cocq en andere Belgen, en zelfs doór de heeren *Kemper, Van Alphen* en andere Hollanders, dat het den zelve dag doór 85 stemmen tegen 10 verworpen wierd. Men zou zoo eenen uytslag kunnen verwonderen; maer men moet weten dat er in het ontwerp gezegd wierd dat de bankiers en huyzen van kommerce zullen moeten boek houden op gezegeld papier, en dat zy, op eene boete van 300 guldens, *hunne boeken en registers op alle verzoek zullen moeten mededeelen aen den ontfanger van het zegelrecht*, die dus het recht had om alle de zaeken van hunnen handel te doórsnuffelen : bovendien waeren de bankiers en kooplieden verplicht van *te zweéren, als men het vraegde, dat zy geene andere boeken of registers hadden dan de gene die zy hadden laeten zien*. Het was dan geen wonder dat de Hollanders, die hun eygen belang zoo wel verstaen, zich dezen keer by de Belgen vervoegd hebben om dat ontwerp van wet af-te-keuren.

Maer hunnen *geliefden* koning was hierover in zoodanige gramschap, dat hy, den 29 meêrt, zynen minister naer de staeten zond om de volgende aenspraek te doen, die om haere kortbondigheyd merkweêrdig is : « Hoogmogende staeten ! *zegde hy*, de verscheyde ontwerpen van wet, welke den koning van zin was aen de twee kamers voór-te-stellen, het voórwerp van uwe beraedingen geweest hebbende, Z. M. heeft goed gevonden van uwe zitting te sluyten. Ik koóm deze agtbaere taek vol-

brengen, en ik verklaar deze zitting gesloten en geëyndigd. » Dit is al wat den minister bevel had van te zeggen, terwyl alle zyne voórgaende redevoeringen, daer ik gemeynelyk maer een kort uyttreksel van gegeven heb, in zoo eene omstandigheyd altyd zeer uytgestrekt en ten hoogsten vleyende zyn geweest.

Nogtans Willem, om zyn verdriet wat te verzetten, besloót van een reysje te doen, terwyl de koningin naer Berlin ging: doch, voóraleer hy dit ondernam, deéd hy aen de gendarmen der provincien van Noórd- en Zuydbrabant, van Oost- en Westvlaenderen, van Antwerpen en Limbourg, een order bekend maeken, waerdoór hy geboód dat de officieren, onder-officieren en gendarmen, die de nationaele taal niet kenden, vervolgens in de compagnien der waelsche provincien zullen ingelyfd worden. Na deze kloeke daed vertrok hy den 25 april, met prins Frederik, van Brussel naer Maestricht, daer hy des anderendags het wapenhuys, de magazynen en versterkingen bezigtigde. Niettemin hy vond nog den tyd om een besluit te teekenen, waerdoór hy vaststelde dat er aen de schatkist van den staet een recht van vier ten honderd moest betaeld worden voór alle verkooping, overdracht (*transport*) of afstand van onroerende goederen, die zouden gedaen worden ten voórdeele van de stigtingen van weldaedigheyd. Hy gaf ook den zelfden dag, 26 junius, eenen arrêté waerdoór hy de gemeeynten belastte met het onderhoud der pastoors-huizen: het is alzoo dat hy eenen nieuwen last wierp op de gemeeynten, na dat hy de pastory-goederen met de domynen tot zyn profyt vereenigd had! Willem ging den 27 april naer Luyk: hier vernam hy dat zyne kommiezen op verscheyde plaetsen (als te Veaux, Bierset, etc.) zoo rauwelyk waeren afgerost geweest, dat zy geen lust meer hadden om daer nog weder-te-keeren. Dit al te onbeleéfd onthael, gedaen

aen goede luyden die belast waeren met de zorg van de accynzen op bier en andere dranken nauwkeurig te doen betaelen aen Z. M., was precies den middel niet om Willem welgezind te maeken, en hy geweêrdigde niet een woord te antwoórdten op een verzoekschrift, dat de kooplieden van deze stad hem aenboódden. Hy verliet Luyk den 29 april, trok doór Dinant, en ging te Philippeville vernagten. Nauwelyks was hy van Luyk vertrokken, of de gazetten van deze stad lieten weten dat de landbouwers met groote moeyelykheyd een *permis* konden bekomen om het graen, dat tot voedsel der beesten moest dienen, en dus volgens de wet vry was van maelrecht, te doen maelen; zy klaegden ook dat de administratie der belastingen de boeren praemde van het graen, dat voór het vee geschikt was, te mengen met zand, op dat de menschen er geen gebruyk zouden kunnen van maeken: alhoewel dit opentlyk tegen de wet was, nogtans men kon de administratie voór het gerecht niet roepen, mits Willem dit op voórdeel, doór zynen arrêté van 5 oktober 1822, verboden had.

Willem, trekkende doór Charleroi, kwam den 2 mey te Bergen, van waer hy den 4 mey zich naer Doórnik begaf; dan liep hy naer Ostende en deéd den 8 mey zynen intrede te Brugge, langs de poort van *Scheépsdale*, terwyl de regering en schuttery Z. M. afwagten buyten de *Smedepoort*. Den volgenden dag is hy te Gent aengekomen, vergezelschapt van Mr Lens, gouverneur der provincie, en van den vermaerden Saxe-Weimar, die hem tot Mariakerke te gemoet gegaen waeren. Des anderendags heéft Z. M. geweêrdigd eene vertooning van de *Rhetorica* by-te-woonen, die dan een stuk speélde genoemd ARMOEDE EN GROOTHEYD. Alhoewel ik van dat stuk niets ken, nogtans den tytel behaegt my, om dat hy zeer wel kon toegepast worden aen de *grootheyd* van

den ingedrongen koning en aen de *armoede* van het volk dat hy verdrukte. Willem is den 11 mey, ontrent middag, van Gent vertrokken, en kwam des avonds ten 8 ueren op het Vlaemsch-Hoofd; hy liet zich aen de Schelde overzetten op een schuyt daer men voór Z. M. eenen hemel (*dais*) bereyd had, die niet vaster stond dan zyn koninkryk : vergezelschap van 20 schuyten, die alle verligt waeren, kwam hy in de haven van Antwerpen aenlanden, daer den gouverneur en de regering hem ontfangden. De stad wierd verligt op bevel der regering, die, om het gemeyn volk *vivat* te doen roepen, een bal gratis gaf op de plaets der beurs, *daer de vrolykheid zoo wat grof is geweest* (1). Den reus en reuzinne doórliepen den volgenden dag alle de kwartieren van de stad, gevolgd van eenen grooten walvisch, die de nieuwsgierigen met eenen overvloed van water overdekte : de regering heeft misschien doór die poets willen verbeelden den overvloed der rampen die Z. M. over alle staeten uytstortte. Willem, na alle die fraeye dingen gezien te hebben, en na de versterkingen bezigtigd te hebben (het welk hy ook gedaen heeft in alle de steden daer hy doórgetrokken was), vertrok den 12, des avonds, van Antwerpen en kwam ontrent middernagt te Brussel. Maer het scheén dat hy in het midden der Belgen geene rust kon hebben : want hy vertrok den 21 mey naer Holland; hy doórliep de provincien van Overysse, Groningen en Vriesland, terwyl prins Frederik zich naer Berlin begaf, om de koningin af-te-haalen. Willem, na zich te Loo wat verlustigd te hebben, keerde weder naer Belgien, en kwam den 15 juniús te Brussel. Daer waeren sedert eenige jaeren, en byzonderlyk in het loopende jaer, vele kerken in Belgien bestolen : Willem, altyd be-

(1) *Journal de la Belgique*, 15 mai 1823.

zorgd om uyt alles voordeel te trekken, gaf dan een besluit luydende dat alle gestolene voorwerpen die in de greffie der gerechtshoven bewaerd zyn, en door de eyge-naers niet wedergevraagd worden, door de administratie der domynen publiekelyk zullen verkogt worden *ten behoeve van het syndikaet van aflossing*. Men moet hopen dat het syndikaet wel eens zal rekening doen, niet alleen van het geen het uyt kragt van dit besluit ontfangen heeft, maer ook van de groote hoofdsomme die het, in augustus van het loopende jaer, met de goedkeuring van Willem geligt heeft: immers het syndikaet was, volgens de wet van 27 december 1822, bemagtigd om voor 116 millioenen los-rente-brieven uyt-te-geven, om de uytgestelde schuld en de bons van het overleden *nederlandsch syndikaet* uyt-te-wisselen: de genen die in deze werking wilden deel nemen, moesten dit verklaren binnen de vier maenden na de afkondiging van die wet; laeter mogt er niemand geen deel meer in nemen, dan uyt kragt van een byzonder bevel van Z. M. (art. 27). Alzoo men geene of zeer weynige liefhebbers gevonden had, gaf Willem den 28 julius een besluit waerdoor hy het syndikaet van aflossing bemagtigde om voor 80 millioenen obligatien, gevende $4\frac{1}{2}$ ten 100, te negociëren. Deze negociatie was van 80 duyzend aktien, ider van 950 guldens in geld of in *bons* van het te voren syndikaet. Het nieuw syndikaet moest voor elke aktie van 950 guldens eene obligatie van 1000 guldens geven, en boven-dien zoo vele kansbiljetten leveren als er aktien waeren. Deze kansbiljetten moesten in de lotery getrokken worden, en waeren verzekerd van alle eenen prys te hebben van 200 duyzend tot 40 guldens; den laetst uytkomen-den *nummer* kreeg 50 duyzend guldens, zoodanig dat alle de pryzen te samen beliepen 4 millionen 620 duyzend guldens, waerin de onkosten der mackelaers niet

begrepen zyn. Die somme was dan een waeragtig en verzekerd verlies voór den staet. Zoo eene lotery was al te smaekelyk lok-aes voór de groote kapitaelisten, om hunne koffers niet te openen : dus geen wonder dat alle die aktien op den tyd van eene maend genomen waeren.

Ondertusschen wierd het gerugt verspreyd, dat er te Brussel eenen nuncius van den Paus ging aenkomen om met den koning een konkordaet te maeken. Indien deze tyding bekwaem was om eenige eenvoudige katholyken te doen hopen, dat Willem eene goede meyning had ten opzichte van onze heylige religie; hy zelf haestte zich om, doór eenen akt van zynen despotismus, alle hoóp te doen verdwynen. Immers de zoo genoemde maetschappy *tot nut van 't algemeen*, opgeregt te Amsterdam, had zich in geheel het ryk uytgestrekt, en had zelfs in Belgien eenige katholyken gevonden die niet schaemden van er leden van te worden. Die maetschappy was wat arglistiger dan Julianus den Apostaet; dezen verboód eertyds de kinderen der christenen te onderwyzen, denkende dat zy, gedompeld in de onwetendheyd, gemakkelyk het geloof van hunne ouders zouden verlaeten : in tegendeel, de juliaenen van Amsterdam oordeelden dat men, doór het onderwys, het zelve eynde veél zekerder zou bereyken : zy ondernamen dan het vergift der dolingen heymelyk te werpen in de herten der kinderen en der jongheyd, by middel van kwaede boeken, romans, fabels, gedichten, reysbeschryvingen, samenspraeken, die zy in overvloed uytgaven onder den naem van *schoól- en onderwysboeken, fraaye geschenkjes voór de jeugd, etc., etc.* Bovendien geheel het koninkryk wierd overstroomd van goddelooze schriften, die de gronden der katholyke religie opentlyk aanrandden en poogden omverre-te-werpen. Eenige kloeke mannen, ziende dat het geloof der kinderen, der jongheyd en van het volk aen allen slach van

verleyding bloodgesteld was, hadden in 1820 het besluit genomen van eene *roomsch-katholyke maetschappy* op-te-regten, om de *godsdienstige wetenschappen en goede zeden aen-te-moedigen in het koninkryk der Nederlanden*. Den eerw. heer *Dadelbeck*, pastoor te Utrecht, en Mr *Le Sage ten Broek*, notaris te Naaldwyk, wierden, den eersten, president, en den anderen, sekretaris van die maetschappy. Zy maakten bekend dat hun inzicht was *de liefde tot den godsdienst, de gehoorzaamheyd aen de H. Kerk, de getrouwheyd aen den souvereyn, de onderwerping aen de wetten, en den eerbied voór de goede zeden in-te-boezemen, en van te beloonen de schryvers die deze verscheyde stoffen het best zouden verhandelen*.

Deze maetschappy verspreyde welhaest in geheel het ryk eene menigte van uytgezogte boeken, die veel vrugt moesten voortsbrengen : nogtans, alzoo den keus van die boeken niet altyd even veel gesmaekt wierd in Belgien gelyk in Holland, zoo wierd er te Brussel, doór de zorg van Mr *L.-F. de Robiano de Borsbeek*, in 1821, eene maetschappy opgeregt onder den naem van *Société catholique de la Belgique*, die het zelve oogwit had, en die, doór den goeden keus der werken welke zy deéd drukken, van alle katholyke Belgen grootelyks geprezen wierd. De boeken, welke die twee maetschappyyen in het licht gaven, deden eenen diepen indruk op alle de geoederen; zy verdedigden de grondregels en leering van de H. Kerk; zy onderwezen en versterkten de katholyken in hunne heylige religie, en zy bragten een overvloedig goed te wege. Maer dit was precies de oorzaak van hunnen ondergang : immers Willem, die de protestantsche maetschappy *tot nut van het algemeen*, en de gedoemde *Société biblique*, gerustelyk hun vergift liet verspreyden; Willem, die gedoogde dat alle soórten van eerlooze, ontugtige en goddelooze schriften vrylyk uytgegeven

wierden, op voorwendzel dat de drukpers vry was; Willem, zeg ik, die in zyne koninklyke drukkerij boeken liet drukken, in de welke onze heylige religie op de onbeschoftste wyze aengerand en bespot wierd; Willem, den meynedigen Willem, die eene gelyke bescherming voor alle de godsdiensten gezworen had, gaf den 21 augustus 1823 het volgende besluit :

Wy Willem, *doór de gratie Gods*, koning der Nederlanden, etc. ;

« Op het berigt dat ons doór onzen minister ter justicie en doór den *direkteur-generael voor de zaaken van den katholyken godsdienst* gedaen is geweest over de bestandelykheid van eene roomsch-katholyke maetschappy, opgeregt te Utrecht, en van de katholyke maetschappy van Belgien, die te Brussel ingesteld is;

« Overwegende dat die maetschappyyen, in ons koninkryk opgeregt zynde *buyten de kennis en zonder de goedkeuring van het oppergezag* (1), zich doór byzondere omstandigheden hebben doen kennen als instellingen waervan de bestandelykheid, indien zy langer duerde, *voor de publieke rust gevolgen zou veroorzaaken, die in hunne geheele uytgestrektheid niet zouden kunnen voorzien worden*; gezien de *verscheyde berigten* van den *direkteur-generael* voor de zaaken van den katholyken godsdienst, en van onzen minister ter justicie; gezien de wet van 6 meert 1818 (bladz. 316), wy hebben besloten...

« ART. I. *De Roomsche-Katholyke Maetschappy en de Katholyke Maetschappy van Belgien*, boven gemeld, zyn van dezen dag afgeschaft. »

(1) Maer mits de maetschappyyen, die vuyle en goddelooze boeken uitgaven, nooyt afgeschaft zyn geweest, zoo moet men besluyten dat zy *met de kennis en met de goedkeuring* van Z. M. lasterden en bespotteden al wat heylig is; en dien man sprak geduerig van de *gratie Gods* en van de *goddelyke Voórzienigheid* !

Voorders geboód hy de publieke autoriteyten van te waeken, op dat de voórnoemde maetschappyyen aenstonds hunne werkingen staeken, en hy belastte zyne prokureurs-generael en gerechts-dienaers van de genen, die op eeniger wyze in de zelve nog zouden deel nemen, te doen straffen (1).

My dunkt dat Willem doór dit besluit een nieuw bewys gaf dat hy niet anders voórhad dan de katholyke religie uyt de Nederlanden uyt-te-bannen; en by gevolg, wat hoóp kon men toch hebben dat hy ooyt ter goeder trouw een konkordaet met den Paus zou maeken? Nogtans Mg^r Nasalli, aertsbisschop van Cyr, nuncius van den Paus, kwam den 26 augustus te Brussel, om met Willem in onderhandeling te treden. Wat eene erkenenis zyn de katholyken der Nederlanden niet schuldig aen Z. H. Pius den VII, die, al was hy reeds op den boord van het graf, hun nog zyne zorg en liefde toonde met eenen nuncius te zenden, om hun in de droeve gesteltenis, daer zy zich in bevonden, te hulp te komen! En in de daed, Mg^r Nasalli was maer weynige dagen te Brussel aengekomen, als hy de allerdroefste tyding ontving dat den H. Vader den 20 augustus, des morgens ten 6 ueren, overleden was (2).

(1) *De Noórd-Nederlandse Courant* van 4 october zegde: « Den eerw. aertsprister van Utrecht en zyne medewerkers zouden nooyt gepeysd hebben » dat men schriften, in de welke alle wederspanningheid aen de autoriteyten » en aen de wetten als eenen opstand tegen God voórgesteld wierd, zou kunnen aenzien als de tweedragt verspreyende en het goed order stoorende. » Voór het overige, die maetschappyy protesteért tegen het gepeys, dat zy heeft » kunnen gelegentheyd geven van de rust te stooren. »

(2) Gregorius-Benedictus, zoón van den graef Scipion Chiamonte en van Joanna Ghini, wierd te Cesena, den 14 augustus 1740, geboren; hy was maer 16 jaeren oud als hy in de abdy van Mont-Cassin, daer den H. Benedictus zyn order eertyds ingesteld heeft, aengenomen wierd; hy begaf zich laeter te Roomen, *extra muros*, in het klooster van den H. Paulus, van het zelve order. Na eenige jaeren in de H. Godsgelcerdheyd onderwezen te hebben, wierd hy van Pius VI tot het bisdom van Tivoli benoemd, en in 1786 wierd hy kardinael en ter zel-

Redevoering van Willem in de staeten. Buytengewoonen budjet voór 1824.

Z. M. vraegt om nieuwe geldligtingen te doen. Vyf ontwerpen van wet over zegelrecht etc., voorgesteld en verworpen. Mg^r Nassalli word, als volmagtigden van Leo XII, in Den Haag ontfangen.

Willem vertrok den 3 october naer Den Haag. Mg^r Nassalli bleéf te Brussel, om dat hy nieuwe bevelen moest afwagten van den toekomenden Paus, voóraleer hy offi-

vertyd bisschop van Imola. Dien grooten Paus te Valencien in Frankryk, den 29 augustus 1799, gestorven zynde, wierd Gregorius-Benedictus, den 14 meért 1800, te Venetien Paus benoemd, doór alle de stemmen der kardinaelen, dry uytgenomen, en hy nam den naem van Pius VII, om de gedagtenis van zynen hoogweérden Voórzaet te eeren. Pius bevestigde in 1801 het konkordaat dat den kardinael Caprara te Parys met den 1st consul gemaekt had; hy hoópte dat de religie nu eene volle vryheyd zou genieten in Frankryk: maer den trouweloozen Buonaparte deéd, buyten de weet van den Paus, de zoo genoemde *organieke* artikels met het konkordaat afkondigen, tegen de welke Z. H. zoo dikwils geprotesteérd heeft: nogtans hy beloófde aen de eysschen van den Paus te voldoen, indien den H. Vader wilde toestaan van hem keyzer der Franschen te kroonen. Pius vertrok van Roomen den 2 november 1804, en kwam den 28 der zelve maend te Parys; en den 2 december wierd Napoleon gekroond, of beter, hy kroonde zich zelve. Den H. Vader vraegde dan de uytvoering der belofte die men hem gedaen had, maer te vergeéfs. Den gekroonden bedrieger, na kostelyke geschenken aangeboden te hebben aen Z. H., die de zelve weygerde, vertrok naer Milaenen, daer hy zich als koning van Italien deéd hulden. Pius verliet Parys den 4 april 1805; hy bleéf eenige dagen te Florencien, daer hy den troost had van den vermaerden *Ricci*, bisschop van Pistoye, wiens dolingen met de akten van de onwettige vergadering van Pistoye, doór de bulle *auctorem fidei* van Pius VI, gedoemd waeren, met de kerk te verzoenen. Den H. Vader wierd den 16 junius, te Roomen, met algemeene vreugd ontfangen. Napoleon vraegde hem in 1807 van te treden in het bondgenootschap van den Rhyn, en van de havens van Ancona en Civita-Vecchia te sluyten voór de Engelschen. Pius weygerde het een en het ander. Den keyzer zond dan een leger naer Roomen, onder het bevel van Miollis, die daer vele geweldenaeryen bedreef. Een keyzerlyk dekreét van 17 mey 1809 beroofde den Paus van alle zyne staeten. Z. H., na alle de middelen van verzoening uytgeput te hebben, gaf den 10 junius 1809 de vermaerde bulle waerdoór hy den overweldiger en alle zyne medeplichtigen sloeg met de groote excommunicatie. In den nagt van 5 julius naestvolgende wierd het paleys Quirinal, verblyfsplaats van Z. H., doór eene bende van Franschen, onder het bevel van den generael Radet, besprongen; zy klimmen over de mueren, slaegen de deuren der appartementen in, en komen tot in de kamer van den Paus, die zy gevangen nemen en seffens met hun doen vertrekken, om hem naer Savona te voeren. (Men kan de omstandigheden van

cieëlyk kon handelen met het gouvernement. Buyten alle verwagting en veel eerder dan men het had kunnen ho-

die groote voórvallen lezen in het 2de, 3de en 4de deel van *Napoleon of opkomst en ondergang van den Corsicaan*).

Maer alhoewel Pius VII in eene harde gevangenis strengelyk bewaerd wierd, hy liet nogtans niet na van de kerk en haere onveranderlyke grondregels te verdedigen en staende te houden. Hy weygerde de kanonieke instelling te geven aen de bisschoppen die dóór Napoleon benoemd waeren : deze deden zich dóór de kapitells bestierders noemen der openstaende bisdommen, om er de bedieningen van te doen, eer zy van den Paus de kanonieke instelling ontfangen hadden. Den kardinael Maury, benoemd tot het aertsbisdom van Parys; den bisschop van Nanci, benoemd tot het aertsbisdom van Florencien, en eenige anderen, waeren in dit geval. Den Paus zond aen Mg^r Maury, den 5 november 1809, eene breve waerin hy hem geboód de bestiering van het bisdom van Parys af-te-staen, hem bedreyyende, indien hy niet gehoorzaamde, met kerkelyke straffen. Deze zaek wierd rugtbaer. M^r D'Astros, vicaris-generael te Parys, wierd gevangen genomen; men wilde hem zyne demissie doen geven, of verklaren wie hem die breve medegedeeld had; maer hy wilde noch het een noch het ander doen : de kardinaelen Gabrielli en Oppizzoni, met verscheyde andere hooge geestelyken die men verdagt hield, wierden in de gevangenis geworpen.

Napoleon gaf, den 25 februarius 1810, een dekreet waerdoór hy het edikt van 1682, over de vier artikels van de fransche kerk, eene wet van het keyzerlyk verklaerde; hy wilde den Paus doen zweeren van tegen die vier artikels niets te doen, en hy gebruykte alle middelen om hem daertoe te overhaelen; hy beloófte hem zyne vryheyd, paleyzen en eene inkoómat van twee millioenen : maer den deugdzaamsten Pius kon noch dóór beloften noch dóór bedreyyingen beweégd worden; en, verre van zyne pligten te verraden, hy had de kloekmoedigheyd van eene breve, gedagteekend 2 december 1810, te zenden aen den genoemden aertsbisschop van Florencien, waerin hy hem verboód het bisdom te bestieren, mits de tweede algemeyne kerkvergadering van Lions vastgesteld heeft, dat al wie tot een bisdom benoemd is, *het geestelyk of tydelyk bestier van het selve niet mag aennemen* voór dat hy de kanonieke instelling ontfangen heeft. De kloekmoedigheyd van den Paus stelde de keyzerlyke politie op de been : eenige agenten kwamen den 7 januarius 1811 alle de papieren van den H. Vader rooven, onder de welke eene breve was, geschikt voór M^r D'Astros, vicaris-generael, aen wie hy schreef dat hy *nul en van goene wederde verklaerde* al wat Mg^r Maury wetens of uyt onwetendheyd in het bestier van het bisdom van Parys zou doen. Sedert dien tyd wierd den Paus beroofd van penne, inkt en papier; bovendien had men de vreedheyd van hem af-tescheyden van den prelaet Doria en van zynen bigtvader; den bisschop van Savona zelf mogt Z. H. niet meer spreken, en men verboód den Paus uyt zyn appartement te komen. Maer, na het verloop van 17 dagen, wierd dit bevel ingetrokken.

Nogtans in 1812, terwyl Napoleon in Rusland was, kwam er te Savona onverwagts een bevel om den Paus naer Fontainebleau te vervoeren. Den hoogwaardigen Ouderling was gedwongen van *alleen* met den kolonel La Gorse te

pen, ontving hy, in den nacht van 11 oktober, de blyde tyding dat Z. E. den kardinael DELLA GANGA, op 27 sep-

vertrekken, en kwam den 20 junius 1812 te Fontainebleau. Den *ministre des cultes* en anderen van dat slach gingen aenstonds aen den Paus *Annus eerbewysing aanbieden*! De kardinaelen, die te Parys in ballingschap waeren, kregen van wegens het gouvernement bevel om hunnen eerbied aen Z. H. te gaen bewyzen. Den H. Vader wierd op het kasteel van Fontainebleau met veel heerlykheid behandeld, en men liet hem de vryheid van de geloovigen, die het hem beliefd, in zyne heylige misse te ontfangen.

Den Corsikaen, na zyne schandelyke vlugt uyt Rusland, op het eynde van 1812, te Parys wedergekeerd zynde, had volk en geld noodig; hy wilde dan iets doen om de katholyken te behaagen, en hy zond eenige bisschoppen naer den Paus om artikels voor-te-stellen, die den grondslag van een nieuw konkordaat moesten maeken; Napoleon zelf diers zich, den 19 januarius 1813, onverwagts aen den Paus aanbieden, en deed hem vele beloften. Z. H. stond, den 25 januarius, *provisioneel*lyk eenige artikels toe, op voorwaarde dat den keyzer zyne beloften zou volbrengen: dezen zyne verbintenissen, volgens gewoonte, niet gehouden hebbende, heeft den Paus geweygerd een nieuw konkordaat te maeken. Den 5 januarius 1814 zyn de dry bisschoppen van Metz, Toers en Trier by den H. Vader gekomen: zy smeekten hem van eenige zaeken toe-te-geven, om de ongelukkige gevolgen van eene langere oneenigheyd te voorkomen. Pius antwoordde: *Laet my sterven, weerdig van de rampen die ik geloden heb*. Dit niettegenstaende, Mg^r de Beaumont kwam, den 19 van de zelve maend, aen Z. H. een ontwerp van traktaat voorstellen, waerdoór men aen den H. Stoel een deel van zyne staeten wedergaf. Pius antwoordde: *De wedergeving van myne staeten is eenen akt van rechtweerdigheyd; zy kan geen voórwerp van traktaat worden. Het is vrugtelooz my ten dien opzichte te praemen*.

Ondertusschen was de uer gekomen dat den hoogmoed van den vreedem Corsikaen vernederd wierd: zyne legers wierden overal geslagen en vernietigd; de bondgenoten kwamen in Frankryk. Napoleon zond, den 22 januarius 1814, aen den Paus bevel van naer Roomen weder-te-keeren. Zeventien kardinaelen gingen zich werpen voor de voeten van Pius, die zyne traenen met de hunne mengelde, en hy vertrok den zelve dag van Fontainebleau naer Roomen, daer hy den 24 mey naestvolgende met eene buytengewoone pragt en onuysprekelyke blydschap ontfangen wierd. Pius VII maakte, in het consistorie van 6 augustus 1814, zyne bulle *sollicitudo omnium ecclesiarum* aen de kardinaelen bekend, waerdoór hy het vermaerd order der jesuiten herstelde. Hy besloot in 1817 een nieuw konkordaat met den koning van Frankryk; hy gaf in 1821 eene bulle om zyne onderdaenen omzigtig te maeken tegen de aanvallen der goddeloozen, en hy verbood nog eens de geheyme vergaderingen en naementlyk de gene der franc-maçons. Den 6 julius 1823 deed hy eenen val waerop eene geweldige koorst volgde; hy ontving den 18 en 19 augustus de laetste HH. Sacramenten met de teerste godvrugtigheyd, en hy is den 20 der zelve maend in vrede gestorven, na de H. Kerk geduerende 23 jaeren en 5 maenden roemweerdiglyk bestierd te hebben.

tember, tot de pauzelyke weêrdighejd verheven was, en den naem van LEO XII genomen had (1). Weynige dagen daerna ontving den nuncius de bevestiging van de magt welke Pius VII hem gegeven had. Hy vertrok den 21 october naer Den Haag, en hy wierd den 6 november, als volmagtigden gezant van den H. Stoel, solemneêllyk ontfangen van Z. M., aen wie hy zyne geloofsbrieven behandigde.

Nogtans Willem had den 20 october de zitting der staeten geopend, met eene redevoering in de welke hy onder anderen zegde : « Hoogmogenden! het is zonder opgehouden te hebben van de weldaeden van den vrede te smaeken (de goddelyke Voórzienighejd zy gedankt!) dat wy wederom vereenigd zyn. Allen Nederlander die zonder voóringenomenthejd zyne oogen rondom hem wend, *ziet met dankbaerhejd de voórdeelen welke zyn vry en liefdaedig vaderland geniet...*

« In onze overzeesche bezittingen heersschen in het algemeen *het order, den voórspoed en de rust* (het is maer eene kleyne misgreép; Z. M. wilde zeggen : *wanorder, tegenspoed en oórlog*).

« Den budjet van de buytengewoone onkosten voór het toekomende jaer is gereed om u voórgesteld te worden : hy bied nieuwe artikels aen, die het noodzaekelyk gevolg zyn van het tegenwoórdig systema der belastingen; van den anderen kant, eenige artikels hebben den middel aangeboden om spaerzaamheden te doen, zoodanig dat er geene vermeerdering van opcenten zal noodig zyn.

« Het syndikaet van aflossing begint het oogwit van « zyne instelling te beantwoórdan. *Eene inschryving* is « geopend geweést met onze goedkeuring om kragtdae-

(1) Dezen Paus was geboren op het kasteel van Della Ganga, den 2 augustus 1760.

« diglyk het oogwit van de wet te bereyken, het welk is
 « van de lasten van onze teerbeminde onderdaenen te ver-
 « ligten. Den uytval heeft eene nieuwe en aengenaeme
 « *getuygenis* gegeven van het algemeen betrouwen. U
 « hoogmogenden zullen met voldoening vernemen dat,
 « in gevolg van die werking, het deel der opcenten van
 « het syndikaet, van in het begin van het toekomende
 « jaer, zal kunnen afgeschafft worden. »

Dit alles was niet anders dan bedriegery : immers de *inschryving*, daer Willem van spreekt, was de leening van 80 millioenen, onlangs gedaen doór zyn syndikaet van aflossing; en indien zy op weynigen tyd vervuld is geweest, dit was geene *getuygenis* van het algemeen betrouwen, maer van de geldzugt der inschryvers, aen de welke Willem, met eenige millioenen van den staet op-te-offeren, de kans gegeven had om, met eene aktie van 950 guldens, 200 duyzend guldens te kunnen winnen. Wat aengaet de afschaffing van de 15 opcenten waermede hy de staeten wiegde, deze was geen voordeel voor de natie, maer eenen middel om de koffers van Z. M. te vullen. En waerlyk die 15 opcenten waeren tot hier toe op het personeel ontfangen geweest om de *bons*, te voren uytgegeven doór het *nederlandsch syndikaet*, te betaalen : als Willem nu die opcenten afschafte, moest hy zekerlyk eenen middel hebben om het kapitaal der *bons* af-te-leggen : om dit oogwit te bereyken, 50 millioenen in nieuwe obligatien zouden genoeg geweest hebben om die *bons* uyt de circulatie te trekken; want daer konden er niet meer over zyn dan voór eene somme van 45 millioenen (1). Nogtans Z. M., om deze oude schuld van 45 millioenen te betaalen, had eene nieuwe schuld gemaekt van 80 millioenen aen 4 1/2 ten honderd ! Willem had dus 30 millioenen

(1) Discours de M^r le baron Serret, dans la séance du 22 décembre. *Journal de la Belgique*, du 31 décembre 1823.

meerder geligt dan er noodig waeren; en waertoe moest deze somme dienen? welk was het gebruyk dat hy van zin was te maeken van dit kapitaal, voór het welk de natie de intresten moest betaalen? Dit is het geén Z. M. vergeten heeft te zeggen.

Nogtans den minister van financie kwam den 27 oktober aen de staeten twee ontwerpen van wet voórstellen over den budjet der buytengewoone onkosten voór het jaer 1824. Dezen budjet beliep 25 millioenen 474 duyzend guldens, onder de welke Willem niet gerekend had het onderhoud van de ongelukkige vrugten der ongebondentheyd of der verleyding: hy wierp dien last op de provincien; maer hy had in den budjet gesteld 60 *duyzend guldens* voór den godsdienst der katholyken, en 50 *duyzend* voór den genen der sektarissen: hy vraegde bovendien 1 millioen voór onverwagte noodzaekelykheden; nooyt heeft men geweten wat Z. M. met dit millioen, het welk alle jaeren toegestaen wierd, gedaen heeft. Maer al hadden de staeten, in den laetsten budjet voór 1823, zes millioenen gestemd om de werken der groote wegen en vaerten te vervoorderen; al mogt het syndikaet, volgens de wet van 27 december laetstleden, een deel der goederen van den staet verkoopen om jaerlyks 30 millioenen te leveren aen de schatkist voór verscheyde onkosten, onder de welke *de volmaeking van de groote wegen en vaerten* begrepen was; nogtans Z. M. zond den 10 november twee boódschappen aen de staeten, de eene over eene leening van 2 millioenen 200 duyzend guldens aen 4 1/2 ten honderd, voór de volmaeking van de vaert van Maestricht naer 'S Hertogenbosch; de andere over eene leening van 1 millioen 200 duyzend guldens, om eene vaert van Gorcum naer Vianen te maeken. Twee dagen daerna zond Willem aen de staeten nog eene boódschap, vergezelschap van

vyf ontwerpen van wet over de *rechten van zegels, van registrering, van hypotheek en van erfenis, als ook over eenen last op de effecten* van uytlandsche leeningen.

De twee ontwerpen over den budget wierden, in de zitting van 22 december, doór verscheyde Belgen en Hollanders bevogten : den Hollander d'Hogendorp zelf toonde er de gebreken van aen; hy sprak ook heviglyk tegen de leening van 80 millioenen, onlangs gedaen, en zegde *dat het onbegrypelyk was dat het syndikaet van aflossing zich over die leening heeft kunnen verstaen met de generaele rekenkamer*. Hy eyndigde met te zeggen dat de gebreken, die hy aangewezen had, de uytwerksels waeren van het systema van financie, en dat de voorgestelde wetten daarvan de gevolgen zyn : *daer is hier, voegde hy er by, geen en keus dan van een minder kwaed; ik zal dan de ontwerpen aennemen gelyk zy zyn*. Dit schoon voórbeeld wierd van vele hoogmogenden nagevolgd; zy spraken tegen de ontwerpen, en zy stemden **VOOR DE WET**, die doór 80 stemmen tegen 22 aengenomen wierd. Van gelyken, het ontwerp van wet voór eene leening van 2 millioenen 200 duyzend guldens, om de nieuwe vaert van Maestricht te volmaeken, wierd aengenomen doór 77 stemmen tegen 19; het ander, over de leening van 1 millioen 200 duyzend guldens, wierd verworpen doór 51 stemmen tegen 46.

Wat aengaet de vyf voorgestelde ontwerpen over de rechten van zegels, etc., zy wierden, op zaterdag 27 december, in de staeten onderzocht : de betwistingen over de zelve waeren zeer hevig : nogtans *het eerste*, over de rechten der zegels, wierd verworpen doór 73 stemmen tegen 29; *het tweede*, over de registrering, was minder ongelukkig; het wierd maer afgekeurd doór 57 stemmen tegen 45. *Het derde*, over de hypotheken, had het zelve lot. De zitting wierd ten 4 ueren opgeschorst, en ten 7

ueren hernomen over het recht van erfenis. Dit ontwerp wierd doór 54 stemmen tegen 46 aen Z. M. terugggezonden, om het in voordere aanmerking te nemen. Eyndelyk, *het vyfde* ontwerp van wet, over de rechten te stellen op de vremde effekten, wierd onderzocht. Mr Van Crombrugge vroegde, ten 11 1/2 ueren, van de zitting uyt-te-stellen tot toekomenden maendag : Mr de Stassart antwoórddde : « Wy hebben nu eene diepe kennis van de zaak; men zal op maendag het werk op een nieuw moeten beginnen : niemand, zoo my dunkt, is hier slaepagtig; en ten anderen, indien het noodig was, de welsprekendheid der redenaers zou ons wakker maeken. » Men gaet dan voort; maer Mr den president doet haest bemerken dat het middernagt is, en dat er in de vergadering leden zyn die, doór godsdienstige beweégredens, niet langer zouden kunnen deel nemen in de beraeding, en hy stelde voór van het onderzoek uyt-te-stellen tot eenen anderen dag, of van nu te stemmen. Men riep : *Aux voix! aux voix!* Maer eenen man van eene verbaezende welsprekendheid wilde eerst Mr Van Alphen wederleggen, die gezegd had dat *het ontwerp onrechtveêrdig is.* « Het ontwerp, antwoórddde Mr Liefmans, is rechtveêrdig, om dat alle de borgers gelykelyk moeten komen in den nood van de schatkist; en het is bekwaem om het oogwit, dat men zich voórstelt, te bereyken. *Welk is dit oogwit? het is van geld te hebben. Wel men zal er hebben. Ik zal stemmen voór DE WET.* » Deze verstandige redens, met kragt voórgesteld, hebben de vergadering beweégd *om te lachen* : maer het ontwerp wierd doór 61 stemmen tegen 33 afgewezen.

Ondertusschen had Willem zynen fameuzen Goubau en den stouten Reinhold (bladz. 198), die van zyn gezantschap te Roomen in Den Haag wedergekomen was, volmagtigden benoemd om met den nuncius over het kon-

kordaet te handelen. Den keus van zulke mannen gaf aen de katholyken het voórgevoelen van den uytval welken de onderhandelingen zouden hebben.

Men zal dien uytval zien in het tweede deel, als ook de poogingen van Willem om de katholyke religie in onze landen uyt-te-roeyen; zyne onverdraegelyke dwingelandy, zyne hardnekkigheyd en zyne koppigheyd zonder weérgae: men zal zien de lydzaamheyd der Belgen in de verdrukking, hunne standvastigheyd in hunne rechten weder-te-eysschen, hunne aenkleving aen den godsdienst, en hunne liefde voór het vaderland; maer men zal ook zien met wat eenen heldenmoed zy, alle middelen van verzoening uytgeput hebbende, de wapens opgenomen hebben om hunne vryheyd te herwinnen en te verdedigen; men zal zien een omstandig verhael van DE VIER ROEMWEÉRDIGE DAGEN, de lafhertigheyd der hollandsche soldaetery, en de moorderyen bedreven doór de eerlooze bende van *Frederik den grooten*... brandstigter.

EYNDE VAN HET EERSTE DEEL.

BLADWYZER.

WILLEM VAN NASSAU , *prins van Oranje , eersten stadhouder van Holland.*

Zyne geboorte en opvoeding.	3
Zyne schynheyligheyd.	4
Hy trouwt met eene prinses van Saxen ; geboorte van zynen zoón Mauritius ; hy jaegt zyne huysvrouw wech en neemt eene andere.	5
Oproer te Antwerpen ; Willem word daer in zegeprael van de kettters ontfangen.	6
Beëldstormery ; verwoesting van O.-L.-Vrouw kerk te Ant- werpen.	7
Den roof der kerken en kloosters word gebragt by Ludovicus van Nassau , broeder van Willem.	10
Willem neemt de wapens op tegen den koning ; trouweloosheyd van zyne aenhangers.	11
Verradery en moordery te Gorcum.	12
Yzelyke vreedheden.	13
Willem gaet Amsterdam aenranden ; hy word geslagen ; kloek- moedigheyd der vrouwen van die stad.	17
De kerken te Brussel verwoest ; Willem doet verklaeren dat den koning <i>vervallen</i> is van de souvereiniteyt.	18
Willem neemt eene abdis voór zyn wyf , terwyl zyne tweede vrouw nog leefde.	20
Hy geveynst den vrede en ontsteekt den oorlog.	21
Hy hitst het volk op tot oproer , verwoest de kerken en begaet vele moorderyen.	ib.
Hy plaegt het volk met belastingen , geldligtingen en afperssin- gen , zonder rekening te doen.	ib.
Hy word als verrader en vyand des lands doodschuldig verklaerd.	22
Willem word vermoord.	23

Kloekmoedigheyd van den heer DE MERODE by het Oranje-magistraet te Brussel.	24
De soldaetery van Oranje, de kettersche predikanten en orangisten verlaeten Brussel.	25

MAURITIUS, tweeden stadhouder.

Hy word, doór het toedoen van Barneveld, stadhouder benoemd.	25
Zyne geveynsdheyd; hy besluyt zynen weldoender ter dood te brengen, en doet tegen hem lasterschriften uytgeven. . . .	26
Barneveld word onthoofd.	28
Mauritius sterft en laet vele bastaerden agter.	29

FREDERIK-HENRICUS, derden stadhouder.

Hy word stadhouder benoemd.	29
Hy doet met een magtig leger eenen onverwagten inval in Brabant; zyne trouweloosheyd.	30
Heyligschenderyen van zyne soldaetery, bedreven te Thienen; hy word kindsch en sterft.	31

WILLEM DEN II^m, vierden stadhouder.

Den vrede tusschen Spanjen en Holland word gemaekt tegen den dank van Willem.	31
Zyne heerschezugt en listen; Bicker wederstaet hem.	32
Willem doet in het heymelyk troepen optrekken tegen Amsterdam; de borgers nemen de wapens op om zich te verdedigen. . .	33
Hy spreekt als meester aen de deputatie van Amsterdam: doch hy maekt accoord.	34
Hy sterft van de kinderpokken.	35

WILLEM DEN III^m, vyfden stadhouder.

Edikt der staeten tegen de prinsen van Oranje; de orangisten stoken het gemeyn volk op tegen de staeten.	36
Het gemeyn volk word oproerig, en doet het edikt breken; Willem word stadhouder.	37
Zyne heerschezugt; Jan De Wit, beschuldigd doór eenen valschen getuygen, word uytgebannen.	38
Hy en zynen broeder worden vermoord; Willem geeft aen den	

valschen getuygen een pensioen , en ampten aen de moordenaers.	39
Verraderlyke daed van Willem ; hy rand de Franschen aen , alhoewel den vrede met Frankryk geteekend was.	40
Hy gaet naer Engeland ; hy jaegt zynen schoonvader uyt zyn paleys en uyt zynen troon , en stelt zich in zyne plaets. . .	41
Zyne vrouw sterft van de kinderpokken ; hy valt van zyn peërd en sterft zonder kinderen agter-te-laeten.	42

WILLEM DEN IV^{en}, zesden stadhouder.

De republikaenen willen hem voór stadhouder niet ; heymelyke listen der orangisten om het stadhouderschap te herstellen. .	43
Adres der provincien om de staeten te beletten van Willem stadhouder te kiezen.	44
De staeten van Gelderland maeken hem kapiteyn en admirael-generael. De orangisten geven geld aen het volk , om oproer te maeken en den prins van Oranje voór stadhouder te vraegen ; hy word benoemd ; zyne schynheylige aenspraek. . .	45
De orangisten doen het stadhouderschap erfelyk verklaeren. .	47
Willem is lafhertig en regeért despotiekelyk.	48
Hy sterft, en zyne weduwe word gouvernante. Zy is trots en geheel aen Engeland toegedaen.	49

WILLEM DEN V^{en}, sevensten en laetsten stadhouder.

Dezen jongen prins is opgevoed in den despotismus ; hy trouwt met eene prinses van Pruysen.	50
<i>Willem den koppigen</i> word uyt dit houwelyk geboren.	51
Despotismus van Willem ; de borgers van Amsterdam vallen in zyn paleys.	51
Hy staet hem toe al wat zy willen ; zyne geldzugt.	52
De staeten van Vriesland vraegen hem rekening van zynen handel ; trotse antwoórd.	53
Hy maekt het volk oproerig.	54
Wanorder in Den Haag.	56
Buytensporigheden te Amsterdam.	57
<i>Kaatmossel</i> aen het hoofd der orangisten te Rotterdam. . . .	58
Oproer in Den Haag ; twee gedeputeêrden zyn in gevaer van vermoord te worden.	59

Oproer in Den Haag ; de staeten berooven Willem van de kommande over het garnizoen van Den Haag.	61
Adressen der provincien aen de staeten , tegen den handel van Willem.	62
Trouweloozen handel der regenten ; despotismus van Willem.	63
Hertroerende gedenkschrift van de inwoonders van Hattem en Elbourg.	65
De patriotten nemen de wapens op; Willem vlugt naer Nimwegen ; hy word <i>vervallen</i> verklaerd van alle zyne rechten. . .	67
Kloeke daed van Visser.	68
De prinses van Oranje word van de patriotten gevangen genomen ; den gezant van Pruyssen vraegt voldoening voór dat feyt.	69
Laetsten voórstel van Pruyssen ; de pruyssische troepen trekken over de grenzen.	70
Zy bezetten Utrecht en andere steden.	71
Den stadhouder en zyne vrouw worden van het grauw in Den Haag ingehaald ; de patriotten vermoord of uytgebannen. .	72
De helden van Amsterdam worden verveerd en steken het oranje vaendel op.	73
Willem vraegt de dogter van den koning van Pruyssen ten houwelyk voór zynen zoón. De Franschen komen in Holland. .	74
Willem vlugt naer Engeland , daer hy sterft.	75

1813.

WILLEM DEN KOPFIGEN , *koning der Nederlanden.*

De orangisten werken om den erfprins van Oranje in Holland te herstellen ; oproer in Den Haag.	78
Fagel en Perponcher gaen naer Engeland om Willem te bidden van naer Holland weder-te-keeren ; hy komt in Den Haag ; zyne eerste afkondiging.	81
Willem komt te Amsterdam , en geeft daer eene bedriegelyke proklamatie.	84
Hy benoemt Van Maanen en anderen om een ontwerp van grondwet op-te-stellen.	84
Hy herstelt de <i>straf der publieke geesseling</i>	85
Hy keurt de nieuwe grondwet goed ; zyne arglistigheyd om de zelve van het volk te doen aennemen.	87

1814.

Den oudsten zoón van Willem komt te Brussel.	88
<i>Vermaerd besluit</i> van den graef <i>E. de Robiano</i> (1).	89
Listige aanspraak van Willem.	90
De grondwet van Holland word doór de notabelen goedgekeurd.	93
Traktaat van Parys , waerdoór aen Holland vermeerdering van land toegestaan word.	96
Gekroonde doktoórs in de rechten.	97
De prinses Charlotte geeft aen den erfprins van Oranje zyn <i>congé</i>	98
De acht artikels van Londen.	100
Willem komt te Brussel.	103
Proklamatie aen de Belgen.	104
Laege pluymstrykeryen.	105
Willem wilt zich in Holland bemoeien met de benoeming der pastoors ; antwoórd van Roomen.	109
Willem herstelt de <i>droits réunis</i> op de dranken , en schaft den <i>jury</i> af.	110
Congres van Weenen.	111
Verklaering van den koning van Saxen.	114

1815.

Brief van Willem aen den graef de Thiennes.	118
Mg ^r Ciamberlani komt te Mechelen en word geweldiglyk uyt Belgien gevoerd.	120
Napoleon komt in Frankryk.	121
Willem maekt zich zelve koning der Nederlanden.	122
Verschillige gevoelens der Belgen.	123
<i>Pièce curieuse</i> van den Hollander Roell.	127
Willem komt te Brussel bezit nemen van zyn overweldigd koninkryk.	129
Hy roept de Belgen tot de wapens.	132
Vaderlandsche liefde der geestelyke overheyd.	133
Barbaerschen arrêté van 20 april.	137
Willem geeft eene les aen de Belgen , die daarmede profyt doen.	140
Het fransch leger komt af naer Belgien ; Willem neemt de vlugt.	141
Veldslag van Waterloo ; dapperheyd der Belgen.	142

(1) Dit besluit is in het 4de deel van *Napoleon*, bladz. 351, gedagteekend 17
meert : het is eene drukfeyl ; het moet 7 meert zyn.

Brief van Willém aen den prins van Oranje.	143
Listen van Willem om aen de nieuwe grondwet eenen schyn van goedkeuring te bezorgen.	144
Hy verzekert aen de katholyke kerk <i>haeren staet en haere vry-</i> <i>dommen</i>	146
Vertooning der bisschoppen.	147
Herderlyke onderwyzing van den bisschop van Gent.	153
Brief van M ^r Forgeur, vicaris-generael; herderlyke onderwyzing van den bisschop van Doórnik.	156
Herderlyke onderwyzing van den bisschop van Namen, doór de policie aengeslagen.	158
Herderlyken brief van den zelven bisschop.	159
Brjef van den graef <i>E. de Robiano</i> aen Willem.	160
Verklaering van den graef <i>de Merode</i>	162
Systema van het gouvernement.	163
De grondwet word verworpen.	164
Nieuwe rekenkunst van Willem.	166
Hy verklaert de afgekeurde constitutie <i>wet van den staet</i>	167
<i>Onderwyzende uytpraak</i> der bisschoppen.	170
Willem benoemt zelf de zoo genoemde verbeëlders van het volk. .	173
Hy maekt Goubau directeur van den katholyken godsdienst. . .	174
Hy wilt den rechter zyn der katholyke leerstukken.	175
Hy verbied de gemeynschap met den H. Stoel.	176
Z. M. den koning der Nederlanden word te Brussel op een scha- vot ingehuld.	178
Hy geeft 1270 bunderen bosch, gelegen in Belgien, aen Wellington.	183
<i>Order van den Nederlandschen Leeuw</i> ; sluyting der staeten. .	184
De Belgen zyn verkogt geweest.	187
Willem berigt de staeten van het houwelyk van zynen zoón. .	191
De staeten geven aen den prins een paleys te Brussel, en een ander te Tervueren.	192
Budjet van 82 millioenen.	193

1816.

Den prins van Oranje trouwt met eene prinses van Rusland. .	195
190 duyzend guldens toegestaen aen prins Frederik.	196
Vergadering van geestelyken en van de arme clarissen te Brugge afgeschaft.	197

Den bisschop van Gent vraegt den Paus raed over publieke gebeden ; Willem zend M ^r Reinhold als gezant naer Roomen.	198
NOTA van den kardinael Consalvi aen M ^r Reinhold.	199
Willem doet de organieke artikels van Buonaparte uytvoeren.	202
Den Paus heeft die artikels gedoemd.	206
Brief van Goubau aen den bisschop van Namen.	207
Brief van Van Maanen aen de tribunaelen.	211
Breve van den Paus aen den bisschop van Gent.	212
Brief van de bisschoppen aen Willem.	216
Koppigheyd van Z. M. ; grouwelyke schriften tegen den Paus.	218
Willem treéd in <i>het heylig verbond</i>	221
Hy helpt de Engelschen om den Dey van Algiers te straffen.	223
Den prins en prinses van Oranje komen in Den Haag ; sermoen van Goubau.	224
Willem beteugelt de drukpers.	227
Zyne milddaedigheyd voór de geestelyken.	228
Redevoering van den minister in de sluyting der staeten.	229
Bedrog in den budjet ; den prins en prinses van Oranje komen te Brussel.	230
Willem opent de staeten in Den Haag.	232
Zyne partydigheyd voór de protestanten ; zyne afperssinghen.	234
Armoede onder het gemeyn volk ; het eét <i>klaveren en draf</i>	235
De kooplieden van Holland koopen onze graenen op.	236
Vele menschen sterven van gebrek , en Willem stelt rechten op de eétwaeren die ingebracht worden.	237
<i>Vertooning</i> van de kooplieden van Antwerpen.	238
Memoire van de kommerce van Brussel.	241
Voórstel van M ^r Pycke, om het uytvoeren van het graen te beletten.	245
Het volk word verbitterd ; geveynsdheyd van Willem.	246
Wanhopige gesteltenis van eene weduwe.	251

1817.

M ^r De Foere word gevangen.	252
Willem gebied den bisschop van Gent te straffen.	254
Willem-Alexander, zoón van den prins van Oranje, word geboren ; <i>homelie</i> van Goubau.	ib.
Van Maanen doet het proces van M ^g r de Broglie opmaeken ;	

M ^r Daniels weygert daerin mede-te-werken en geeft zyne demissie.	256
Den bisschop word gedaegd voór het gerecht; zyne antwoord.	257
Breve van den Paus aen den bisschop van Gent.	259
Bekendmaeking van die breve.	260
Proces van M ^r De Foere.	262
Hy word veroórdeeld.	266
Vertooning der bisschoppen tegen het reglement der nieuwe universiteyten.	268
Willem-Alexander word gedoopt.	273
Byna alle de bedieningen zyn voór de Hollanders; Willem kluystert de vryheyd der Schelde.	274
Barbaerschen handel ten opzigte van M ^r Janssens van Antwerpen.	276
Willem geeft een generael pardon aen de kooplieden die hem geld willen geven; hy spekuleért op den honger van het volk.	279
Eenen wanhopigen vader geeft de dood aen zyne verhongerde kinderen; edelmoedige daed van eenen boer.	280
Willem is koopman in graen, en de oorzaak der duerte.	281
Prys der graenen; zoogenoemde <i>zolders van overloed</i>	282
Oproer te Brussel en in andere steden, veroorzaekt dóór de ellende.	284
Willem opent zyne magazynen.	287
Mg ^r de Méan word tot het aertsbisdom van Mechelen benoemd; zyne <i>explikative</i> verklaring.	290
Brief van M ^r Klerens, en <i>uyttreksel</i> van eenen brief van Mg ^r de Méan.	291
Mg ^r de Méan ontfangt het <i>pallium</i> , en hy word te Mechelen in het bezit van zyn aertsbisdom gesteld.	294
Brief van Goubau over den eed.	ib.
Breve van den Paus aen den bisschop van Gent.	295
Akt van beschuldiging tegen den bisschop van Gent.	296
Protestatie van den bisschop.	299
Vonnis uytgesproken tegen den bisschop.	304
Opening der staeten in Den Haag; redevoering van Willem.	308
Budjet; déficit; voórstel van 48 millioenen te ligten.	310
Rusie tusschen Willem en den prins van Oranje.	311
Budjet en ligting goedgekeurd.	313

1818.

Wet van 9 februarius, over het verkoopen eeniger goederen van den staet.	313
Willem verkoopt in het heymelyk goederen van den staet. . .	314
Bedriegery van Van Maanen in den voorstel van het speciael hof af-te-schaffen.	315
Ongelukkige wet van 6 meert.	316
Den gouverneur de Loen verbied M ^r Corselis eenige bediening te doen.	318
Goubau wilt de heeren Lesurre en Goethals niet meer erkennen als vicarissen-generael.	320
Eenige seminaristen van Gent gedwongen soldaet te worden; M ^r Lesurre doór den koning uytgebannen.	322
Arrêté over de pensioenen der kloosterlingen.	324
Willem verbied de solemnele beloften; Goubau grooten <i>inkwisi- teur</i> der religieuzen.	325
Willem zend zynen Goubau met een geschenk aen den aerts- bisschop.	327
Dwaelredens van Goubau.	328
Zynen fameuzen <i>embargo</i>	329
Opening der staeten; de moeder van Alexander komt te Brussel. .	331
Slaefsch adres van de staeten.	332
Den keyzer Alexander komt te Brussel.	333
Budjet; bedrog; Willem koopman in speceryen.	334
Populatie van Holland.	335
Populatie van Belgien; partydigheyd voór de sektarissen. . . .	336

1819.

Nieuwe belastingen aen de staeten voórgesteld.	338
Nieuwe lasten aengenomen; <i>dry onversaedlyke afgronden</i> . . .	340
Verschillige beslissingen over den eed.	341
Goubau doet het mandement van den vasten doór de politie wechnemen; brief van De Loen over de processien.	344
Herderlyk sermooen van Goubau.	346
Willem, op het rapport van Goubau, berooft vele geestelyken van hun pensioen.	347
Z. M. gebied de hollandsche tael te gebruyken; opening der staeten; listige aenspraek; dood van de zuster van Z. M. . .	349

Tienjaerigen budget voorgesteld ; déficit van 24 millioenen. . .	351
<i>Wetboek Kempertje</i>	352
M ^r Van der Straeten gevangen.	353
Boódschap van Z. M. aen de staeten.	355
<i>Siroóppotje</i> van Appelius.	357
Tienjaerigen budget, etc., verworpen ; ligting van 24 millioenen aengenomen.	359

1820.

Goubau maekt de beloften der religieuzen onmogelyk. . . .	360
De Loen belet de vastenbulle af-te-kondigen.	361
Konsultatie van zeven advokaeten in de zaak van M ^r Van der Strae- ten.	362
M ^r Trappès, doór bevel van Z. M., uytgebannen. De zeven advokaeten aengehouden.	363
<i>Adres</i> van M ^r Van der Straeten aen de hoogmogenden. . .	366
Hy, zynen zoón Eduardus en de zeven advokaeten worden in de <i>Petits-Carmes</i> geworpen.	367
Nieuwen tienjaerigen budget voorgesteld en aengenomen. .	368
<i>Den borger Demoor heeft 30 jaeren dienst gedaen aen het va- derland !!</i>	369
Proces van M ^r Van der Straeten.	371
De heeren Moenens en Cousin worden gevangen.	373
Z. M. verbied de staeten van petitien te zenden aen de ministers.	374
Dood van de prinses van Oranje-Nassau.	375
De heeren Moenens en Cousin veroórdeeld.	376
Goedertierendheid van Willem.	377
Brief van Goubau aen Mg ^r de Méan.	378
Breve van den Paus aen Mg ^r de Broglie.	384
Opening der staeten ; redevoering van Z. M.	385
Buytengewoonen hudjet.	387
Schoone redevoering van M ^r Pirson.	389
Hy beschuldigt Van Maanen.	391
Meester De Lens jaegt negen pastoors uyt hunne pastoryen, en verbied hun van bedieningen te doen.	394
Geldverkwistingen.	396
Budget aengenomen ; het paleys van den prins van Oranje af- gebrand.	397
De vicarissen van Gent gevangen.	399

1821.

Zy worden naer Brussel gebragt en in de <i>Petits-Carmes</i> gezet. . .	399
M ^r Sencier de la Croix doór Willem uytgebannen.	ib.
Proces van de vicarissen-generael en van den sekretaris. . . .	400
Zy worden in vryheyd gesteld.	406
Boódschap van Z. M. over een nieuw <i>systema</i> van financie. . .	407
Bedrog in den budget aengetoond.	411
Het nieuw <i>systema</i> van financie aengenomen.	414
Ontwerp over de schuttery voórgesteld.	415
M ^r Hennequin en negen leden der regering van Luyk, doór bevel van Willem gevangen.	416
Proces van M ^r Hennequin.	417
Hy word onschuldig verklaerd.	418
Voórstel van M ^r de Celles, over een <i>adres</i> aen de eerste kamer. .	419
Schoone redevoering van M ^r <i>de Trazegnies</i>	424
Willem verbied aen acht chambelans van in het hof te komen. .	426
Dood van den bisschop van Gent.	427
De heeren Goethals en De Meulenaer capitulaire vikarissen be- noemd.	428
Goubau schryft hun dat den eed niet gevraegd word dan in <i>eenen borgerlyken zin</i>	429
Verklaering van het vicariaet.	430
Den koning van Engeland komt te Brussel.	431
Opening der staeten; aenspraek van Willem.	432
Bedriegery van den minister van financie.	434
Budget aengenomen.	435

1822.

Willem beloóft mirakelen te doen; ontwerp van wet om domy- nen te verkoopen.	436
Hy bekent dat hy <i>schuld</i> heeft aen de vremde mogendheden. .	437
Het ontwerp van wet verworpen; gramschap van Willem; buytensporige boódschap aen de staeten.	438
Voórstel van 57 1/2 millioenen te ligten, en van hem te geven een deel der domynen, opbrengende 500 duyzend guldens. . .	442
Tyrannige wetten over de rechten op het slagten.	443
Op het maelen.	444
De Hollanders plagten zand te mengen met het graen. . . .	445

Gemeente der Urselien afgeschaft.	448
Arrêté over de nationaele tael.	449
Willem verklaert dat alle de goederen der kerken toebehooren aen de domynen.	450
Ontwerp over de ligting van 57 1/2 millioenen aengenomen.	452
De slaefschce hoogmogenden geven aen Willem de domynen die hy gevraagd had.	453
De roovery van Willem word ontdekt.	454
Instelling der bank van Brussel.	456
Opregting van het syndikaet van aflossing; budget.	460

1823.

Willem verklaert zich den oppersten rechter.	467
M ^r Van der Straeten vervolgd en veroordeeld; zyne dood. . . .	468
Ontwerp over het zegelrecht, etc., voorgesteld; sluyting der staeten.	471
De administratie mengelt zand met het graen.	473
Het syndikaet ligt 80 millioenen.	475
Maetschappy tot nut van het algemeen.	476
Katholyke maetschappyn afgeschaft.	478
Den nuncius van den Paus komt te Brussel; dood van Pius VII.	479
Den nuncius word in Den Haag ontfangen; opening der staeten; redevoering van Willem.	483
Buytengewoonen budget.	485
Ontwerp over het zegelrecht, etc., verworpen.	487

ERRATA.

- Bladz. 45, 13de regel : *geweyn*, leés *gemeyn*.
 Bladz. 47, 3de regel : *orangistan*, leés *orangisten*.
 Bladz. 48, 21de regel : *willekeuring*, leés *willekeurig*.
 Bladz. 91, 25de regel : *belangen*, leés *belang*.
 Bladz. 114, laetsten regel : *allerpligtigste*, leés *allerplegtigste*.
 Bladz. 350, 31de regel : *belanken*, leés *belangen*; en 32de regel : *kene* en *kene-
raliteyt*, leés *gene* en *generaliteyt*.
 Bladz. 396, 12de regel : *paelys*, leés *paleys*.
 Bladz. 438, 12de regel : *wat*, leés *van wet*.

